K R

393

c

GEORGII LVDOVICI BOEHMERI

POTENTISS. M. BRITANNIAE REGI AB AVLAE CONSILIIS ET IVRIS ANTECESSORIS IN ACADEMIA GEORGIA AVGVSTA

PRINCIPIA IVRIS CANONICI

SPECIATIM

IVRIS ECCLESIASTICI PVBLICI ET PRIVATI QVOD PER GERMANIAM OBTINET.

EDITIO SECVNDA EMENDATIOR.

GOTTINGAE
APVD VIDVAM ABRAMI VANDENHOECK
MDCCLXVII.

1939 2

VIAD. AIDAM VIADRINDEINOECK

COLLATIONE

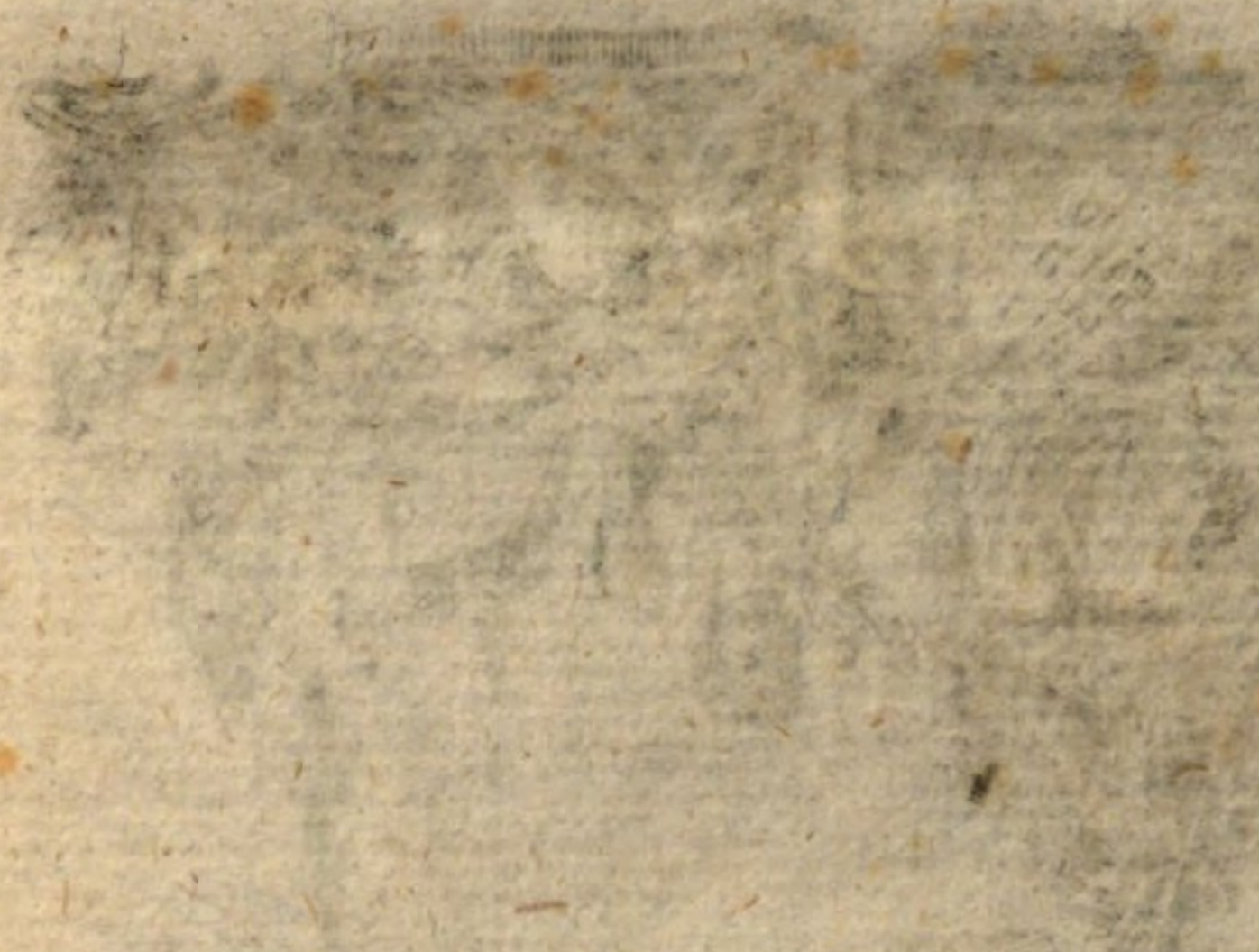

EDITIO SECUNDA EMENDATIOR

QUOD PER GERMANIAM OBTINET

PARISIENSI ET PRIVATI

IURIS ECCLESIASTICI

SPECIATIM

IURIS CANONICI

PRINCIPIA

AUCTORE GEORGIO HAGEMEY

CONSILIIS ET IURIS PRUDENTIAE IN

ROSTOCHIENSI ACADEMIA PROFESSORE

GEORGIO HADOLAICI BOEHMERO

Der Durchlauchtigste Fürst und Herr, Herr Xaverius, Königlicher Prinz in Pohlen und Litthauen ꝛc. Hertzog zu Sachßen ꝛc. der Chur Sachßen Administrator &c. in Vormundschafft Dero Herrn Vettern, des Churfürsten zu Sachßen ꝛc. Friedrich Augusts, Durchl. haben, auf Abraham Vandenhœcks Witbe in Göttingen, beschehenes unterthänigstes Ansuchen, gnädigst bewilliget, daß dieselbe nicht nur folgende, besage derer sub datis den 29. Nov. 1751. und 21. Sept. 1759. ihr ertheilten Königl. Pohln. Churfürstl. Sächs. Privilegien, edirten vier Verlags-Bücher, und zwar:

1. Schmaußens (Johann Jacob) Compendium juris publici S. R. I. zum Gebrauch der academischen Lectionen verfasset, mit kurzen Anmerkungen versehen von Johann Heinrich Christian von Selchow,
2. Ejusdem historisches Ius publlcum des Deutschen Reichs, oder Auszug der vornehmsten Materien der Reichs-Historie mit ausführlichen Allegatis,
3. von Haller Schweizer-Gedichte mit und ohne Kupfer, und
4. Clarissa, die Geschichte eines vornehmen Frauenzimmers, von Richardson herausgegeben und aus dem Englisch. übersetzt,

annoch fernerhin, sondern auch die nachbetitulten vierzehen neue Bücher, als:

1. Achen-

1. Achenwalls (Gottfried) Staats-Verfassung der heutigen vornehmsten Europäischen Reiche im Grundrisse,

2. Claproths (Just.) kurze Vorstellung des Civil-Processes, nebst denen Entwürffen und nöthigen Formularien, zum Gebrauch der practischen Vorlesungen,

3. Pütteri (Io. Steph.) Opusc. rem judiciariam Imperii illustrantia,

4. Desselben neuen Versuch einer juristischen Encyclopädie und Methodologie, nebst etlichen Zugaben,

5. Desselben kurzer Begriff des deutschen Staats-Rechts,

6. Achenwalls (Gottfried) Geschichte der heutigen vornehmsten Europäischen Staaten im Grundrisse,

7. Desselben zweyter Theil, oder Geschichte der allgemeinern Europäischen Staats-Händel des vorigen und jetzigen Jahrhunderts,

8. Boehmeri (Georg. Lud.) Principia Iuris Canonici, speciatim Iuris ecclesiastici publici et privati, quod per Germaniam obtinet,

9. Ejusdem principia juris feudalis, præsertim Longobardici, quod per Germaniam obtinet,

10. Claprothi primæ lineæ jurisprudentiæ extrajudicialis,

11. Desselben Grundsätze von Verfertigung der Relationen aus Gerichts-Acten,

12. Püt-

12. Pütteri (Io. Steph.) nova epitome proceſſus Imperii amborum tribunalium ſupremorum,

13. Deſſelben Anleitung zur juriſtiſchen Praxi, wie in Deutſchland ſowohl gerichtliche, als außergerichtliche Rechts-Händel ꝛc. ſchrifftlich oder mündlich verhandelt werden, nebſt Zugaben, zwey Theile, und

14. Deſſelben Grundriß der Staats-Veränderungen des deutſchen Reichs,

unter Churfürſtl. Sächßl. Privilegio drucken laſſen und führen möge, dergeſtalt, daß in dem Churfürſtenthume Sachßen, deſſelben incorporirten Landen und Stifftern, kein Buchhändler, noch Drucker, oberwehnte Bücher in den nächſten, von unten geſetztem dato an, zehen Jahren, bey Verluſt aller nachgedruckten Exemplarien, und Dreyßig Rheiniſchen Gold-Gülden Strafe, die denn zur Helffte der Churfürſtl. Sächß. Rentcammer, der andere Theil aber ihr, Vandenhöcks Wittbe, verfallen, weder nachdrucken, noch auch, da dieſelben an andern Orten gedruckt wären, darinnen verkauffen und verhandeln, wogegen ſie mehrgedachte Bücher fleißig corrigiren, aufs zierlichſte drucken, und gut weiß Papier dazu nehmen zu laſſen, auch, ſo offt ſie aufgeleget werden, von jedem Druck und Format zwanzig vollſtändige Exemplaria in das Churfürſtl. Sächßl.

Ober-

Ober-Consistorium, ehe sie verkaufft werden, auf ihre Kosten, einzusenden schuldig, und dies Privilegium niemanden, ohne des Herrn Administratoris Königl. Hoheit, noch auch künfftighin ohne höchstgedachter Sr. Churfürstl. Durchl. Vorwissen und Einwilligung, zu cediren, befugt seyn soll. Gestalt sie bey solchem Privilegio auf die bewilligten zehen Jahre geschützet und gehandhabet, auch da diesem jemand zuwider handeln und sie um Execution desselben ansuchen würde, solche ins Werk gerichtet, und die gesetzte Strafe eingebracht werden soll. Jedoch, daß sie sowohl von jeziger, als allen künfftigen Auflagen angeregter achtzehen Bücher die oben bedungenen Exemplarien, und zwar bey Verlust des Privilegii, zur bestimmten Zeit würklich und vollständig liefere. Immittelst, und zu Uhrkund dessen, ist dieser Schein, bis das Original-Privilegium ausgefertiget werden kann, und statt desselben, in dem Churfürstl. Sächßl. Kirchen-Rathe und Ober-Consistorio unterschrieben und besiegelt ausgestellet worden, welchen sie durch den bestallten Bücher-Inspectorn Christian Ernst Haubolden, denen Buchhändlern zu insinuiren, wiedrigenfalls die Insinuation vor null und nichtig erkannt werden soll. So geschehen zu Dreßden am 18. Martii, 1768.

(L. S.) Hannß Gotthelff von Globig.

Emanuel Constantinus Riedel.

ILLVSTRISSIMIS

ATQVE

EXCELLENTISSIMIS

DOMINIS

POTENTISSIMI MAGNAE BRITANNIAE

REGIS

PRINCIPIS ELECTORIS BRVNSVICO-

LVNEBVRGICI

STATVS ADMINISTRIS

ET

CONSILIARIIS INTIMIS

DOMINO

GERLACO ADOLPHO

L. B. DE MVNCHHAVSEN

DYNASTAE IN STRAVSFVRTH REL.

POTENTISSIMI M. BRITANNIAE REGIS

ELECTORIS BRVNSVICO - LVNEBVRGICI

PRIMARIO STATVS ADMINISTRO

REGIAE ELECTORALIS CAMERAE PRAESIDI

VNIVERSITATIS GEORGIAE AVGVSTAE

CVRATORI

DOMINO

CAROLO DIEDE

L. B. DE FVRSTENSTEIN

DYNASTAE IN MADELVNGEN, FVRSTENSTEIN

WELLIGERODE ET IMMICHENHEIM REL.

REGIS STATVS ADMINISTRO

ET MAGNO PER DVCATVM CELLENSEM

ADVOCATO

DOMINO
LEVINO ADOLPHO
L. B. DE HAKE
OHRAE DIDERSENII BVCHHAGENII
ET DASSELII TOPARCHAE, REL.
REGIS STATVS ADMINISTRO
ET CONSISTORII REGII ELECTORALIS
PRAESIDI

DOMINO
BVRCHARDO CHRISTIANO
L. B. DE BEHR
DYNASTAE IN STELLICHTE REL.
DVCATVS LVNEBVRGICI PINCERNAE ET
DAPIFERO
AC
PRINCIPATVS VERDENSIS MARESCHALLO
HEREDITARIO
REGIS STATVS ADMINISTRO

DOMINO
FRIDERICO AVGVSTO
L. B. DE HARDENBERG,
DYNASTAE IN SCHLOEBEN REL.
REGIS STATVS ADMINISTRO

DOMINO
ALBERTO FRIDERICO
L. B. DE LENTHE
DYNASTAE IN LENTHE
REGIS STATVS ADMINISTRO
SVPREMI APPELLATIONVM TRIBVNALIS
REGII ELECTORALIS PRAESIDI.

DOMINIS SVIS
INDVLGENTISSIMIS

ILLVSTRISSIMI DOMINI MAECENATES INDVLGENTISSIMI

Quod in Academia, quae patrocinio et tutela VESTRA *laetatur, natum eſt qualecunque iurisprudentiae eccleſiaſticae ſpecimen, ſub* VESTRA *tutela in lucem prodire, veſtrisque ſacrum eſſe cupio nominibus, munerum et meritorum gloria eminentiſſimis. In quo pia mente offerendo multiplici officio defungor, tum vt grati et deuoti erga* VOS *animi teſtimonium perhibeam, tum vt apud* VOS *literati otii et negotii rationes deponam. Nec* VOBIS, INDVLGENTISSIMI MAECENATES, *diſplicere arbitror cultum, quem tantis Maecenatibus praeſtare par eſt, quorum ſumma doctrinae atque eruditionis aeſtimatio eſt, et quorum ſub cura atque indulgentia muſae, in hoc domicilio benigniſſime receptae, feliciter degunt. Itaque ſe-*

rena

rena fronte ſuſcipiatis, precor, lucubrationes, tenues quidem, attamen excolendae nobiliſſimae illius iurisprudentiae partis cauſa paratas, quae ab ea cura et prouidentia, qua ſummam rerum eccleſiaſticarum in patriae prouinciarum ſalutem vice ſacra moderamini, rerumque imperii eccleſiaſticarum ſubinde vulneratarum cauſam agitis, regiminis eccleſiaſtici prouidentiſſimi exempla capit. Deum Optimum Maximum vero ſupplex rogo, vt VOS, *et vt* GENTES VESTRAS, *tam proſapiae vetuſtiſſimae gloria quam virtutum laude florentiſſimas, diu ſaluas et incolumes ſeruet et tueatur, rataque eſſe iubeat vota pro patriae,* VESTRIS *conſiliis recreatae, pace et tranquillitate. Ita vouet*

ILLVSTRISSIMORVM
NOMINVM VESTRORVM

cultor obſequioſiſſimus
GEORGIVS LVDOVICVS BOEHMER.

PRAEFATIO
PRIMAE ET SECVNDAE EDITIONIS.

Iudicio Tuo, HVMANISSIME LECTOR, subiicio principia iurisprudentiae ecclesiasticae, in quibus concinnandis periculum facere vix sustinuerim, nisi fautorum et amicorum studiis prouocatus. Obtemperaui et audendum aliquid esse existimaui; quamuis me longe abesse intelligam a doctrinis eruditione et meritis eorum, qui in hac iurisprudentiae parte excolenda tanta cum laude versati sunt.

Animus non fuit, iuris Canonici, quaqua patet, principia tradere, sed haec metiri inprimis ex vsu, quem seruat in Germania. Fuerunt et *iuris Canonici* perinde ac *iuris Romani* eadem fata, vt tamquam *ius peregrinum*, in solio Italiae natum compositumque, in Germania vsu et obseruantia sit *receptum*: receptum vero *mutationes plurimas* subierit tum inter Catholicos tum inter Augustanae confessioni addictos.

Fuit itaque praecipuum consilium, deligere et apte componere, quae ad vtriusque Ecclesiae Romanae et Euangelicae statum in Germania intelligendum pertinerent, et tradere iuris ecclesiastici *externi*, *publici* et *priuati*, principia; tum exponere simul, quae *inter vtriusque religionis consortes* inter se con-

ſtituta ſunt iura. Vtiliſſima eſt ea ſcientia: et facit *nexus eccleſiarum* in Germania et in eodem ſaepius territorio, vt ICtus ſuperſedere nequeat intelligentia eorum, quae tum *diuerſae eccleſiae* iura reſpiciunt, tum quae inde vſu ſeruata ſunt in *inſtitutis communibus*, et *ſpecialibus legibus* culta et determinata in noſtra eccleſia.

In iure Eccleſiaſtico Proteſtantium exponendo vſus ſum principio: iura *poteſtatis eccleſiaſticae*, quae tum penes eccleſiam, qua talem, *ab origine* ſunt, tum eidem *imperantium beneficio* data, indeque *eccleſiaſtica* effecta ſunt, *in Principes et Magiſtratus Euangelicos delata eſſe ipſa eccleſia deſiderante et conſentiente, et eius ſalute id exigente*, eaque non minus *pactis publicis* eſſe firmata; nec deeſſe hodienum iura, quae et *cum eccleſiae conſenſu* ſint peragenda: denique ab his omnibus ſedulo *ſeparanda* eſſe, quae ex imperio ciuili deſcendunt *iura imperantium* circa ſacra, quae partem faciunt maieſtatis et ſuperioritatis territorialis; et ideo *ratione Territorii et Superioritatis* vnicuique Statui Imperii in negotio religionis competere dicuntur *in Inſtr. Pac. Weſtph. art. V. §. 30.*

Antiquum eſt illud principium, ipſis rerum argumentis et eccleſiae inſtitutis et ipſo *diſtincto exercitio* eorum, quae *ſaecularis* et *eccleſiaſticae poteſtatis* ſunt, comprobatum, nec non ab *ipſis Principibus Euangelicis* publi-

ce agnitum, qui in ipso exercitio potestatis ecclesiasticae summi episcopi personam se sustinere stilo publico professi sunt, hoc videlicet *artis termino*, eoque in *designandis iuribus potestatis ecclesiasticae* dudum recepto, significaturi, se ea non iure imperii ciuilis, sed *potestatis ecclesiasticae*, *in se ab ecclesia delatae*, exercere. Non sine fructu in indagandis regiminis ecclesiastici originibus legere iuuat SECKENDORFII aeternum *de Lutheranismo* opus, in quo quae inter Reformationis auspicia de ecclesiae gubernatione acta sint consilia, diligenter exposita sunt.

Originem acquisitionis ab ecclesia respicit illud principium; eique firmando accesserunt *pacta publica Pacesque Religiosae*, quibus de tollenda vel suspendenda Praelatorum Catholicorum iurisdictione per ecclesiam Euangelicam transactum, tum *pacta prouinciarum fundamentalia*, quibus de legitimo potestatis ecclesiasticae exercitio cum Statibus prouincialibus subditisque conuentum est. Itaque et pacta publica *specialem titulum* iurisdictionis ecclesiasticae Statuum Imp. Euangelicorum praestant: eodemque non minus vti solent Status Imperii Euangelici; ceu docent literae eorum ad Imperatorem datae a. d, 4. April. 1750. in *Io. Car.* KÖNIGII *selectis iuris publ. nouiss. tom. XXIII. p. 356.* in quibus *iurisdictio ecclesiastica vocatur eins der edelsten Rechte Euangelischer Statuum, welche dieselben nach de-*

nen obhandenen Pactis publicis in dero Landen priuatiue exerciren.

Obſeruare iuuat hoc loco, in *mitiori* iurium poteſtatis eccleſiaſticae *exercitio*, quo vſi ſunt Status Imperii Euangelici, honorem frequenter habitum eſſe clericis, in iisdem in rerum eccleſiaſticarum conſilium adhibendis, partibusque adminiſtrandae iurisdictionis eccleſiaſticae ipſis demandandis. Sed emerſit inde in hominibus dominandi ingenio ductis, idem fere clericalis auctoritatis abuſus, quo premitur eccleſia Romana, vt iura commiſſa velut propria exercere, in iisque obeundis *arbitrium*, *immunitatem*, et *exemtionem* tueri contenderent. Eius rei exempla vidit ſuperioris ſeculi aetas, et nonnulla recenſet *Ioannes* SCHWARTZKOPP, Sereniſſimi Ducis Brunsuico-Guelpherbytani miniſter et Cancellarius, in Conſilio, ea de re dato, quod exhibet *Chriſtianus* THOMASIVS in *Iuriſtiſchen Haendeln Part. II. p. 540.* qui et ipſe vim clericorum, ipſorum malo, expertus eſt, ceu docent fata et litigia ab ipſo eodem loco *Part. III. p. 1. ſ.* expoſita. Quos conatus cum grauiter ferrent multi, tum ad eosdem impugnandos animi conuerſi ſunt. *Samuel* PVFENDORFIVS, praeſtantis doctrinae vir, in libello *de habitu religionis ad vitam ciuilem*, papatum velut impugnaturus, impugnauit clericorum ſuae eccleſiae affectatum imperium, et *miniſterium* tantum

cleri-

clericis commissum esse ostendit, *potestatem ecclesiasticam* vero *penes ecclesiam* esse, et Potestati ciuili subordinatam; denique alia esse iura *Principis*, quae ex *inspectione seculari* in ecclesiam eiusque instituta descendunt et per tutelam ecclesiae publicam determinantur, et alia ipsius *ecclesiae* iura. Sed vlterius progressus THOMASIVS, adoptata eorum sententia, qui iam multum auctoritati principis tribuerant, nec habita eorum, quae ecclesiae, et quae principi, qua principi, competunt, ratione, omnem etiam potestatem ecclesiasticam impugnaturus, *imperium ciuile* fontem iurium in ecclesiam constituit, ex *superioritate territoriali*, non qualem fert *Sacri Rom. Imperii* formula, sed qualem ipse existimauit, iura principis Euangelici in Sacra descendere opinatus. Nacta est haec opinio fautores, quamuis a multis deinceps *temperata* et ad aequiora principia reuocata: sed et illa aliis Viris doctis locum fecit eam examinandi accuratius, et *separandi*, quae in ea miscentur, *iura imperii in ecclesiam*, et *ipsius ecclesiae* iura. Quae quamquam ab eodem Principe Euangelico exerceantur: tantum tamen abest, vt ideo eodem titulo competant, vt potius iura *potestatis ecclesiasticae*, ecclesiae, *qua ecclesiae*, et *iure vniuersitatis*, competentia, principi non alia ratione, quam ex *ecclesiae consensu*, obuenire potuerint.

Nec praeter rem esse videtur, indagare origines errorum in miscendis diuersis iuribus Ecclesiae et Imperii circa eandem Sacrorum materiam. Primo enim negligi obseruamus, quod negligere par non est, *diuersum* vtriusque iuris *fundamentum*; quod tum continetur in *iure Collegii* et *Vniuersitatis*, quo fruitur ecclesia, tum in iure *Imperii ciuilis*, ex quo iura Imperantis in ecclesiam proficiscuntur. Posita ecclesia in republica, tum ponuntur ecclesiae iura, ipsius ceu *Vniuersitatis* propria, tum intelliguntur iura *Imperantis* in eandem. Vtraque iura distinguuntur non minus diuerso fine, cum aliud sit, ordinare in ecclesia, quae ad finem eius obtinendum promouendumque pertinent, et aliud, definire ea, quae in ecclesia respectum habent ad reipublicae salutem tranquillitatem et tutelam. Discrimina vtriusque iuris, diuersis fundamentis superstructa, luculenter exposuit illustris CRAMERVS peculiari dissertatione *de iure circa sacra collegiali et maiestatico*.

Deinde incauta et inidonea argumentatione duci eos animaduertes, qui vel ex cura principis circa *salutem publicam*, cui adiuncta est religionis causa, vel ex *inspectione seculari* in ecclesiam deriuandum esse censent quidquid est iuris circa Sacra. In quo fallunt omnino; cum inde tantum descendant iura, quae tum in determinando *religionis exercitio* in republica, ideoque in *iure ecclesiae* conceden-

cedendo, tum in eo cauendo prospiciendoque, ne quid respublica detrimenti ex ecclesiae institutis capiat, tum in *tutela publica* versantur. Atque haec quidem omnia sunt *iura maiestatica*, quae late dimanant per omnia sacrorum argumenta, et ex quibus proficiscuntur iura imperii specialia in concilia, in leges ecclesiasticas, in dies festos, in liturgiae actuumque sacrorum celebrationem, in bona eorumque acquisitionem, in beneficia eorumque erectionem et collationem, et in alia similia, quae maximam partem sunt *iura negatiua*, seu iura cauendi et efficaciter impediendi, ne ex his reipublicae noceatur. Quemadmodum vero ex cura salutis publicae sine iniuria deduci nequeunt et imperio tribui iura, quae sunt vel *singulorum* vel *universitatum* propria: ita nec imperio vindicare par est iura, quae sunt ecclesiae, et vno verbo potestatis ecclesiasticae esse dicuntur, in definiendis his omnibus, quae ex fine ecclesiae exiguntur.

Est *tandem* et illud cauendum, ne ex sola *naturalis iuris* disciplina aestimemus *superioritatis territorialis* rationem, et inde descendens ius circa sacra territoriale: quasi idem omnino sit Germaniae territoriorum status, qui est principatuum in statu naturali, vt quidquid vi imperii ciuilis licet, idem liceat iure superioritatis. Certe si superioritas territorialis continet imperium ciuile per

territoria Germaniae constitutum maiestatique S. R. I. subordinatum, si formula eius tum legibus et obseruantia imperii tum legibus territorii fundamentalibus definitur: iuris territorialis circa sacra in Germania nulla alia est ratio, quam qualem esse patiuntur Imperii formula imperiique leges. Sunt omnino et fuerunt olim *potestatis secularis* et *iurisdictionis ecclesiasticae* rationes in Germania adeo separatae, vt nec *Imperatori* per Imperium nec *Statibus Imperii* per territoria competeret, quae apud ecclesiam eiusque antistites erat, iurisdictio ecclesiastica, et de iustis tantum contenderetur vtriusque potestatis limitibus: in quo ex medio et hodierno aeuo adeo conspirat imperii formula, vt nec hodienum potestas et iurisdictio ecclesiastica, stricte sic dicta, partem faciat vel *imperatoriae maiestatis* vel *superioritatis territorialis Statuum imperii Catholicorum*; etiamsi ceteroquin quae secundum leges Imperii ex iure reformandi exercitium religionis, ex aduocatia et ex inspectione seculari descendunt iura in sacris, iisdem salua sint. Quae cum fuerit formula Imperii potestatisque Statuum imperii *eo tempore*, quo sacra puriora nata sunt in Germania: nec Status Imperii Euangelici maiori potestate fruiti sunt, quam ferebat imperii formula; et constitutionis Germanicae ignarum esse oportet, qui ex superioritate territoriali, quam ab imperio nexu po-

potiſſimum feudali acceptam ferunt Status imperii, deducere vellet poteſtatem eccleſiaſticam, quae ne quidem eſt Imperatoris et Imperii. Vera itaque eſt communis maiorum noſtrorum ſententia, qui iura poteſtatis eccleſiaſticae Statuum imp. Euangelicorum non ex ſuperioritatis territorialis rationibus ſed ex eodem fonte et titulo ſpeciali explicuerunt, ex quo ipſi Status Euangelici eandem, tamquam ius a Superioritate territoriali ſeparatum, ſibi tribuerunt: etiamſi fines vtriusque poteſtatis, in eodem principe coniunctae, non vbique accurate diſtinxerint.

Denique in explicanda politia eccleſiae *Euangelicae*, in qua non quaeritur, qua ratione ordinari potuerit, ſed ordinata ſit, non rectius iudicium inferri arbitror, quam inſpectis eius originibus. Datum primum eſt religioni Euangelicae liberum per ſpecialia territoria exercitium auctoritate Statuum Imp. Euangelicorum et ex iure reformandi illis competente. Nata inde eſt *eccleſia ſpecialis* cuiuslibet territorii, eademque *ſub Principe ſuae confeſſionis vnita*; quem non modo tamquam membrum, ſed et tamquam caput, et ſtatorem, et conditorem venerata eſt.

Erat tum ea eius politia, vt ſingulis eccleſiis praeeſſent paſtores, plures vnius diſtrictus eccleſiae ſubiectae eſſent vnius Superinten-

tendentis inſpectioni eccleſiaſticae; et cauſae eccleſiae per territorium ordinandae agerentur in *ſynodis*, ſub Principum auctoritate et directione; adeo vt praecipuae partes poteſtatis eccleſiaſticae coniunctim exercerentur ab Eccleſia et a Principe ſuae confeſſionis.

Quamquam ſub primordiis reformationis cauſae eccleſiaſticae et matrimoniales cognitioni et deciſioni vel parochi vel Superintendentis relinquerentur: non multo poſt tamen agnitum eſt, *fieri non poſſe, vt ſinguli Paſtores in eccleſiis tantum eruditionis et iudicii haberent, vt has controuerſias recte diiudicare poſſent*; indeque ex re eccleſiae viſum eſt, conſtituere in locis opportunis conſiſtoria, quae cognoſcerent et iudicarent cauſas matrimoniales chriſtianis ſententiis, Paſtorum curam et inſpectionem agerent, diſciplinam eccleſiaſticam exercerent, tutela politicae poteſtatis promouendam: ita videlicet rationes ſubducuntur in formula de *totius eccleſiae gubernatione*, a. 1545. a Wittebergenſibus adornata et iudicio Statuum Imp. Euangelicorum probata apud SECKENDORFFIVM l. c. *lib. III. p. 535.* Prima iam conſiſtorii rudimenta, valde probante Luthero, Witebergae a. 1539. et Lipſiae a. 1543. poſita ſunt: eaque principia in vſum deducta locum fecerunt politiae, in tot territoriis conſpirantis, in iudiciis conſtituendis ad iura eccleſiae exercenda.

Sed

Sed turbabant eo tempore exercitium potestatis ecclesiasticae episcopi ecclesiae Romanae, vindicias veteris iurisdictionis episcopalis suscipientes, de eaque publice contendentes vsque ad tempora Pacis Religiosae. Agebant tum ecclesiae suae causam Status Imp. Euangelici, eandemque tuebantur non ex eo, quasi illa ipsis competeret *ex territorii iure*, quod nemini tum ex constitutione Germanica in mentem venit, sed quod Episcopi sua potestate *abuterentur* in necem ecclesiae, ob quem *abusum* eadem *reuocata* erat in Articulis Schmalcaldicis. Tandem in Pace Religiosa de iurisdictione episcopali, non tamquam *de causa* superioritatis territorialis, sed *vnice* de ea, tamquam *de causa religionis*, transactum, et huius securitati per suspensionem iurium episcopalium prospectum, eaque causa et futurae amicabili dissidiorum religionis compositioni reseruata est. Rediit itaque res ad causam cuiuslibet ecclesiae particularis, siue haec sub principe eiusdem religionis in eodem territorio vnita, siue illa constituta esset sub principe diuersae religionis: et *exercitium* potestatis ecclesiasticae vi eius, quae iam placuerat, politiae delata est ad iudicia ecclesiastica, a Statibus Imp. Euangelicis, a Nobilibus immediatis, et a magistratu quoque mediato sub principe diuersae religionis constituta. Ita tandem potestas ecclesiastica, et quae huic ex iure ecclesiastico com-

communi adiuncta erant, iura, patiente et acquiescente ecclesia, et ipso exercitio, ad Status Imp. Euangelicos transierunt, firmataque sunt in particularibus territoriis per pacta publica recessusque prouinciales. Et docet sequiorum temporum historia, eam suscep-tam esse a Statibus Imp. Euangelicis tamquam potestatem a superioritate territoriali per formulam imperii et per ipsorum agnitionem distinctam, siquidem ipsi in eius exercitio veluti episcopi ecclesiae suae personam se sustinere professi sunt stilo vetere, eoque ad designandam potestatem ecclesiasticam recepto. Emersit inde illud *praecipuum* Statuum Euangelicorum, quod potestas ecclesiastica, quae separata est in principe imperii Catholico a superioritate territoriali, Statibus Imp. Euangelicis speciali titulo acquisita, indeque *adiuncta* sit superioritati territoriali, seruata eadem eiusdem immunitate, qua per constitutionem Germanicam haud obnoxia est S. R. I. tribunalium, quibus nulla in causis ecclesiasticis data est, iurisdictioni.

Quae cum ita sint, nec alia principia adoptare par est in explicanda potestate et iurisdictione ecclesiastica Statuum Imp. Euangelicorum, quam ex quibus ea secundum formulam Imperii et secundum politiam ecclesiae Euangelicae iisdem acquisita est, et ex quibus eadem non minus obuenit aliis, superio-

perioritate territoriali non instructis. Nec habent, qui his principiis in iurisprudentia Ecclesiastica Euangelicorum insistunt, quod de male cohaerente iurisprudentia conquerantur: quod vtique facere oportet eos, qui ex ascititio peregrino principio superioritatis territorialis aestimant iura et instituta, quae per eam non determinantur, sed alios natales habent.

Tentaui et eius rei periculum facere in pertexendis, quae in lucem prodeunt, iurisprudentiae ecclesiasticae principiis. Ordine vsus sum naturali, qui praeponenda esse iubet, quae ad reliqua intelligenda viam sternunt. In *Parte generali* persecutus sum principia, quae tum in genere ad *indolem ecclesiae* eiusque *nexum cum republica*, tum in specie ad *vtriusque ecclesiae* in Germania approbatae *origines*, ad *vtriusque nexum* legibus publicis constitutum, et ad *historiam legum ecclesiasticarum* pertinent.

In *Parte speciali* quatuor libris complexus sum specialia iuris ecclesiastici principia. In ecclesia videlicet, quae vniuersitas est religionis Christianae colendae causa consociata et ministerio instructa, tria maxime momenta consideranda sunt; tum ea, quae *ministerium*, tum quae *potestatem ecclesiasticam*, tum quae *cultum diuinum* respiciunt. Praemisi

LI-

LIBRO I. quae ad *ministerii* potestatem spectant, quae *ordinatione* tribuitur: a qua quippe *status clericorum* eorumque iura in genere dependent.

Ab his, quae ordinis sunt, transii LIBRO II. ad *potestatem* seu *iurisdictionem ecclesiasticam*, in cuius exercitio regimen ecclesiasticum versatur. Cum ratione eorum, qui *regimini ecclesiastico* praesunt, prorsus diuersa sit ecclesiae Romanae et Euangelicae politia: seiunxi *regiminis ecclesiastici* in *vtraque ecclesia* tractationem per speciales sectiones. Tandem in postrema Sectione *partes regiminis ecclesiastici generales* exposui, quae in *potestate leges ferendi*, in *iurisdictione contentiosa* et in *Visitandi potestate* consistunt.

Iura circa *cultum publicum* persecutus sum LIBRO III. expositisque vtraque priori sectione iuribus, quae circa *actus sacros* eorumque celebrationem quaeque circa *matrimonium* versantur, sectione *tertia* de *vniuersitatibus*, religionis causa institutis, sectione *quarta* de *officiis et beneficiis ecclesiasticis*, quae maxime cultus diuini causa ordinata sunt, denique *posteriori* sectione de *rebus bonisque* cultui diuino inseruientibus et ecclesiae acquisitis egi. His tamen LIBRO IV. subiunxi tractationem eorum, quae *iurisdictionis ecclesiasticae* exercitium *in iudicio* concernunt; quibus

non

non minima pars eorum, quae in *fora secularia* transierunt, continetur.

In singulis explicandis ea ratione versatus sum, vt traditis cuiuslibet negotii notionibus et originibus, iura et obligationes inde descendentia et quae ad modum illa exercendi pertinent, exposuerim, memor artis, quam Serui Sulpicii exemplo imitandam proponit *Cicero*, in Bruto, c. 41. *quae doceret, rem vniuersam tribuere in partes, latentem explicare definiendo, obscuram explanare interpretando: ambiguam primum videre, deinde distinguere, postremo habere regulam, qua vera et falsa iudicarentur, et quae quibus propositis essent quaeque non essent consequentia.* Diligenter indicaui *fontes*, ex quibus fundamenta iuris tutissime hauriuntur, interspersis quoque scriptorum cuiuslibet argumenti idoneorum allegationibus, maxime vbi de instituti ecclesiastici originibus vel de ostendendo iurium vsu, vel de controuersiis agebatur: vt et ipse, Beneuole Lector, intelligas, quibus ducibus militauerim, et quibus, si visum sit, proficere liceat in vberiore eorum scientia capessenda, quorum primas tantum lineas hoc loco ducere datum est.

Ita fere praefatus sum, cum primum anno ↀIↃ IↃ CCLXII. haec principia iuris ecclesiastici in lucem prodirent. Operae iisdem

conſcribendis impenſae fructum vberrimum me cepiſſe puto, quod peritis et aequis rerum arbitris ea non diſplicuiſſe ſed et probata eſſe intellexerim. Quae cum in adornanda noua eorum editione, quantum licuit per temporis rationes, ſub ſecundas curas reuocauerim: eadem recognita et emendata Tuo, Humaniſſime Lector, iudicio lubens committo. Dabam Göttingae Menſe Febr. cIↃ cI CC LXVII.

PARS

INDEX I.

TITVLORVM

PARS GENERALIS.

Tit. I. de ecclesia eiusque iuribus.
Tit. II. de nexu ecclesiae cum republica.
Tit. III. Origines hierarchiae in ecclesia Romana.
Tit. IV. Origines politiae ecclesiae Euangelicae.
Tit. V. de nexu religionis Catholicae et Euangelicae per Germaniam in genere.
Tit. VI. Notitia legum ecclesiasticarum.
Tit. VII. de iure et iurisprudentia ecclesiastica.

PARS SPECIALIS.

LIBER I. *De ministerii potestate, seu de ordine et inde dependente statu ecclesiastico.*

Tit. I. de statu ecclesiastico in genere.
Tit. II. de discrimine clericorum ratione ordinum in ecclesia Romana.
Tit. III. de discrimine clericorum ratione officiorum in ecclesia Euangelica.
Tit. IV. de iuribus circa ordinationem in ecclesia Romana.
Tit. V. de iuribus circa ordinationem in ecclesia Euangelica.
Tit. VI. de iuribus et obligationibus clericorum in genere.

)(LIBER

INDEX I.

LIBER II. *De regimine ecclesiastico.*

Sectio I. *De regimine ecclesiastico in ecclesia Romana.*

Tit. I. de regimine ecclesiastico in genere.
Tit. II. de Pontifice Romano.
Tit. III. de Cardinalibus.
Tit. IV. de legatis papalibus.
Tit. V. de iuribus Episcoporum, in specie de iure dioecesano.
Tit. VI. de parochiis et iuribus parochorum.
Tit. VII. de vicariis episcoporum in actibus ordinis.
Tit VIII. de vicariis Episcoporum in iurisdictione.
Tit. IX. de iuribus Archiepiscoporum in specie de iure metropolitico et patriarchico.
Tit. X. de vsu et auctoritate pallii.

Sectio II. *De regimine ecclesiastico ecclesiae Euangelicae.*

Tit. I. de regimine ecclesiastico ecclesiae Euangelicae in genere.
Tit. II. de iure consistorii.
Tit. III. de iuribus Superintendentium.
Tit. IV. de parochiis earumque iure.
Tit. V. de regimine ecclesiastico priuato.
Tit. VI. de regimine ecclesiastico sub domino territorii diuersae religionis.

Sectio III. *De partibus regiminis ecclesiastici generalibus.*

Tit. I. de conciliis et exercitio regiminis ecclesiastici in iisdem.

Tit. II. de iure circa leges ecclesiasticas ferendas.
Tit. III. de iure circa priuilegia et dispensationes ecclesiasticas.
Tit. IV. de iure circa rescripta.
Tit. V. de iure consuetudinis et obseruantiae ecclesiasticae.
Tit. VI. de iurisdictione ecclesiastica.
Tit. VII. de iurisdictione ecclesiastica delegata.
Tit. VIII. de iure circa visitationem ecclesiasticam.

LIBER III. *De iure circa cultum publicum.*

Sectio I. *De iuribus circa actus sacros eorumque celebrationem.*

Tit. I. de religionis exercitio in genere.
Tit. II. de iure circa doctrinas ecclesiae.
Tit. III. de iure circa liturgiam in genere.
Tit. IV. de iure circa dies festos.
Tit. V. de iure circa conciones et preces.
Tit. VI. de iure circa sacramenta.
Tit. VII. de iure circa baptismum.
Tit. VIII. de iure circa S. eucharistiam.
Tit. IX. de iure circa poenitentiam priuatam.
Tit. X. de iure circa ieiunia et cultum sanctorum.
Tit. XI. de iure circa votum et iusiurandum.

Sectio II. *De iuribus circa matrimonium.*

Tit. I. de causis matrimonialibus in genere.

Tit. II. de matrimonio contrahendo.
Tit. III. de ſponſalibus contrahendis.
Tit. IV. de conditionibus adpoſitis in deſponſatione et de concurſu ſponſalium.
Tit. V. de impedimentis matrimonii.
Tit. VI. de impedimento conſanguinitatis et affinitatis.
Tit. VII. de effectibus contracti matrimonii.
Tit. VIII. de diuortio.
Tit. IX. de ſecundis nuptiis contrahendis.

Sectio III. *De congregationibus eccleſiaſticis religionis cauſa inſtitutis.*

Tit. I. de regularibus et monachis.
Tit. II. de ſtatu et regimine regularium.
Tit. III. de canonicis.
Tit. IV. de ſtatu et iuribus capituli in genere.
Tit. V. de ordinibus ſacris militaribus.
Tit. VI. de ſcholis et academiis.

Sectio IV. *De officiis et beneficiis eccleſiaſticis.*

Tit. I. de rebus eccleſiaſticis in genere.
Tit. II. de officiis et beneficiis in genere.
Tit. III. de erectione beneficii.
Tit. IV. de qualitatibus ad beneficia promouendorum.
Tit. V. de prouiſione beneficiorum in genere.
Tit. VI. de prouiſione maiorum beneficiorum per electionem et poſtulationem.
Tit. VII. de electione et poſtulatione Praelatorum Euangelicorum.

Tit. VIII. de administratione ordinaria beneficii sede plena.
Tit. IX. de administratione beneficii sede vacante.
Tit. X. de coadiutoribus Praelatorum.
Tit. XI. de beneficiorum minorum collatione et institutione.
Tit. XII. de iure patronatus et de praesentatione ad beneficia a patrono facta.
Tit. XIII. de prouisione extraordinaria papali.
Tit. XIV. de prouisione extraordinaria per primas preces.
Tit. XV. de iure deuolutionis.
Tit. XVI. de iuribus et obligationibus beneficiatorum,
Tit. XVII. de renunciatione et resignatione.
Tit. XVIII. de translatione beneficiorum.
Tit. XIX. de iure circa innouationem beneficiorum,
Tit. XX, de commendis et commendaturis.

Sectio V. *De iure circa res sacras religiosas et ecclesiasticas,*

Tit. I. de ecclesiis aedificandis et reparandis.
Tit. II. de domibus religiosis.
Tit. III. de coemeteriis et iure sepulturae.
Tit. IV. de iuribus et immunitatibus locorum sacrorum et religiosorum.
Tit. V. de iure circa bona ecclesiastica acquirenda.
Tit. VI. de iure circa bona ecclesiastica alienanda.

Tit. VII. de iure ecclesiae circa feuda acquirenda et constituenda.
Tit. VIII. de iure circa bona ecclesiastica administranda.
Tit. IX. de iure circa praescriptionem bonorum ecclesiasticorum.
Tit. X. de iure circa decimas.

LIBER IV. *De iudicio causarum ecclesiasticarum.*

Pars. I. *De iudicio causarum ecclesiasticarum ciuilium.*

Sectio I. *De iudicio in genere et de remediis iuris in iudicium deducendis.*

Tit. I. de iudiciis.
Tit. II. de foro competente.
Tit. III. de imploratione officii iudicis.
Tit. IV. de in integrum restitutione.
Tit. V. de petitorio et possessorio.
Tit. VI. de remedio spolii.
Tit. VII. de mutuis petitionibus.
Tit. VIII. de ordine cognitionum.

Sectio II. *De litigantibus iudicium constituentibus.*

Tit. I. de postulando.

Tit. II. de procuratoribus.
Tit. III. de Syndico.
Tit. IV. de iuramento calumniae.

Sectio III. *De ſingulis actibus in iudicio obuenientibus.*

Tit. I. de citatione.
Tit. II. de dilationibus.
Tit. III. de dolo et contumacia.
Tit IV. de oblatione libelli.
Tit. V. vt lite pendente nihil innouetur.
Tit. VI. de ſequeſtratione poſſeſſionum et fructuum.
Tit. VII. de litis conteſtatione.
Tit. VIII. de exceptionibus.
Tit. IX. de probationibus et praeſumtionibus.
Tit. X. de iuribus et obligationibus partium in probatione et reprobatione.
Tit. XI. de probatione per confeſſionem aduerſarii.
Tit. XII. de probatione per teſtes.
Tit. XIII. vt lite non conteſtata non procedatur ad *teſtium* receptionem vel ad ſententiam definitiuam.
Tit. XIV. de probatione per inſtrumenta.
Tit. XV. de probatione per iusiurandum.
Tit. XVI. de ſententia et re iudicata.
Tit. XVII. de appellationibus.

Sectio IV. *De compositione litium extraiudiciali.*

Tit. I. de transactione.
Tit. II. de arbitris.

Pars II. *De iudicio causarum ecclesiasticarum criminalium.*

Tit. I. de iudicio criminali.
Tit. II. de poenis ecclesiasticis.
Tit. III. de delictis ecclesiasticis.
Tit. IV. de delictis secularibus iurisdictioni ecclesiasticae subiectis.
Tit. V. de delictis et excessibus clericorum.

PARS GENERALIS.

TIT. I.

DE ECCLESIA EIVSQVE IVRIBVS

ARGVMENTVM.

§. 1. *Religio Christiana.* 2. *Sacra interna & externa.* 3. *Religionis libertas.* 4. *Ecclesia.* 5. *Eius vinculum in vnione in eandem fidem.* 6. *Eius species.* 7. *Potestas ecclesiastica.* 8. *Iura Collegialia.* 9. *Ecclesiae regimen & Politia.* 10. *Ministerii indoles.* 11. *Dependet a potestate ecclesiastica.* 12. *Ministris iure proprio non competit potestas ecclesiastica.* 13. *Nexus inter ecclesias diuersae religionis.*

§. 1. RELIGIO CHRISTIANA est *determinatus modus colendi Deum secundum Doctrinas a Christo & ab Apostolis traditas.* Pertinent ad illam 1) *doctrinae* de cultu Dei in Christo in S. Scriptura reuelatae, quarum complexus *fidem Christianam* constituit, 2) *actus*, cultum diuinum, *internum* & *externum*, ex fide Christiana instituendum respicientes. (*a*) Fidem Christianam profitentes, *fideles* seu *Christiani* sunt, & ab ea alieni, *infideles.*

(*a*) Religio ergo conſtat credendis & agendis. Per veritatem *principii credendorum* determinatur verae religionis caracter. *Io.* SCHILTERVS de *libert. eccleſ. Germ. L. I. c.* 1. §. 19. 20.

§. 2. *Quaecunque religionem Chriſtianam concernunt*, SACRA dicuntur. Sunt illa vel INTERNA, *quae reſpiciunt cultum internum, ab eoque abſolute dependent in cultu externo:* veluti *aſſenſus* doctrinarum fidei, & quae his abſolute innituntur in agendis; vel EXTERNA, *quae reſpiciunt cultum externum, nec a doctrinis fidei abſolute dependent.* ILLA a cognita doctrinarum veritate & a conuictione dependent, per imperium vero & coactionem non obtinentur: HAEC varia ratione determinari poſſunt, & humanae diſpoſitioni obnoxia ſunt.

§. 3. Religio ergo ratione *ſacrorum internorum* 1) imperii & coactionis expers, ideoque LIBERA eſt: 2) in iisdem vnicuique debetur CONSCIENTIAE LIBERTAS (*a*), quae eſt *facultas, iudicium de ſacris internis formandi per rationes, ab eorum veritate deſumtas, non vero ſecundum arbitrium & praeſcriptum alterius.* 3) Ad ſacra ergo colenda, quae quis falſa eſſe conuictus intelligit, nemo imperio, pacto, vel iureiurando adigi poteſt (*b*).

(*a*) In hac rationes aſſenſus vnice repetuntur a veritate doctrinae, non ab auctoritate docentis. *Seruitus con-*

conſcientiae eſt, ſi iudicium de ſacris internis vnice ſubiectum eſt alterius praeſcripto. *Imperium in aliorum conſcientias* ſibi arrogat iniuſte, qui ſibi dari poſtulat ius cogendi alterum, ad iudicium de ſacris internis vnice ex ipſius praeſcripto formandum. Tyrannidem ſacram appellat *Io. Vlr.* L. B. DE CRAMER *de iure circa Sacra Colleg. & maieſt.* §. 28. Conf. *B. Parentis* diſſ. praelim. tom. II. Iur. Eccl. de *iure circa libert. conſcient.* §. 54.

(*b*) (*Phil. Eb. Zechii*) *meditat. de orig. & indole iuris reformandi P. I. c.* 2. §. 23. 24.

§. 4. ECCLESIA CHRISTIANA eſt *ſocietas fidelium, per eandem fidem Chriſtianam vnitorum, de religione Chriſtiana colenda.* 1) *Initur* libero coeuntium conſenſu (*a*), eamque 2) *conſtituunt* omnes, in eam coeuntes, eademque fide vniti: 3) *communis finis* eccleſiae conſiſtit in cultu diuino, ex eadem fide chriſtiana inſtituendo. In hoc obtinendo *commune eccleſiae bonum*, & in eiusdem haud impedita perfruitione *ſalus eccleſiae*, prima eius lex, verſatur (*b*).

(*a*) de Origine Coetuum inprimis poſt Chriſti aſcenſionem vid. *Io. Ge.* PERTSCH in *hiſt. eccleſ. ſec. I. c.* 8. 9.

(*b*) *B. Parens* in diſſ. Praelim. tom. I, Iur. Eccleſ. de *ſuprema lege eccleſiaſtica.*

§. 5. Vnio in eandem fidem Chriſtianam & in eundem cultum eſt *vinculum eccleſiae*; & fides, in quam vnio facta eſt, eius *ſymbolum* eſt ſeu *confeſſio.* 1) Salua ſeruata *vnione fidei*, eadem eccleſia manet in poſteris, illaque ſublata, haec interit; 2) a *di-*

uerſa fidei Chriſtianae confeſſione oritur diuerſitas eccleſiarum, vt Graeca, Romana, Euangelica cet. 3) In eadem eccleſia non poteſt admitti facultas, doctrinas cum *confeſſione eccleſiae* pugnantes profitendi & diſſeminandi (*a*), ſalua ceteroquin facultate ab ea diſſenſus cauſa recedendi.

(*a*) Non commiſcenda eſt *libertas Conſcientiae* (§. 2.) cum *libertate ſentiendi, profitendi, docendi*, quidquid placuerit: quae omnino eſt eccleſiae & reipublicae exitioſa. Haec miſcet *Io. Caſp.* BARTHEL. in diſſ. *de eo quod circa libertatem conſcient. in negotio relig. iuſtum eſt in Praef.*

§. 6. Eccleſia, cuius membra ſunt ſinguli Chriſtiani, eſt *ſimplex*, cuius membra ſunt ſimplices eccleſiae, eſt *compoſita* ſocietas. Eſt haec vel *vniuerſalis*, vel *particularis*, prout conſtat vel ex omnibus *per orbem terrarum*, vel ex omnibus *per eandem regionem* conſtitutis eccleſiis *eiusdem fidei*.

§. 7. Poſita eccleſia, ponitur POTESTAS ECCLESIASTICA, quae eſt *ius determinandi ea, quae pertinent ad eccleſiae finem obtinendum & promouendum* (*a*). Competit 1) eccleſiae, qua *ſocietati*, & eſt *ius* ipſius *proprium*, 2) & *ab origine* ius omnium eccleſiae membrorum commune (*b*); quo nomine eccleſia *aequalis ſocietatis* iuribus fruitur: 3) determinatur per *finem eccleſiae* eiusque *ſalutem*, ideoque 4) pertinet tam ad *ſacra externa* quam ad *eccleſiaſtica*, non vero 5) ad ſacra *interna* ſingu-

lorum,

lorum, ac proinde ſalua conſcientiae libertate exercenda eſt. (§. 3.)

(*a*) Receptum eſt vocabulum *poteſtatis* in iure ſocietatis vel collegii & eccleſiae deſignando. vid. *Benign.* BOSSVET de *poteſtate eccleſiaſtica cleri Gallic.* *Gisb.* VOETIVS de *Politia eccleſ. P.* 3. *lib.* 4. *p.* 770. Vocatur etiam *ius collegiale circa Sacra.* PAVLVS *eccleſiae* tribuit *ius curandi & efficiendi, vt omnia ordine & decenter peragantur.* 1. *Cor. XIV. v. vlt.* vid. *Sam.* PVFFENDORFF de *habitu relig. ad Statum ciuil.* §. 39. *Io. Vlr.* L. B. DE CRAMER *l. c.* §. 15. 32. *Chriſt. Matth.* PFAFFIVS de *iure ſacrorum abſoluto & collegiali. Io. Ern.* FLOERCKE *in Praenot. iurispr. eccl. obſ.* 11.

(*b*) *Dav.* BLONDELLVS de *regimine plebis in eccleſia.*

§. 8. *Iura ſingula, quae inſunt poteſtati eccleſiaſticae*, ſunt IVRA ECCLESIAE COLLEGIALIA: quae fere redeunt ad haec momenta (*a*), 1) ad ius adornandi *cultum diuinum* tum ratione actuum ſacrorum, tum ratione modi, temporis & loci, 2) ad ius determinandi ea, quae inſtar *medii* ſe habent ad eundem promouendum, & 3) ad ius remouendi in eccleſia *impedimenta* finis communis. Eadem vero rurſus ſunt iura *plurium eiusdem fidei eccleſiarum*, per regionem vnitarum, COMMVNIA, vel ſingulis eccleſiis PROPRIA.

(*a*) *Io. Ern.* FLOERCKE de *iure principis circa ſacra ſubditorum diuerſae relig. Sect. I.* §. 3. *ſ. Io. Laur.* MOSHEIM *Kirchenrecht der Proteſtanten p.* 449. *Iuſt. Car.* WIESENHAVERN *de iure conuentionali ſacrorum dirigend.* §. 11. Horum numero ſunt, ius coeundi in *conuentus* & *ſynodos*, mutuaque con-

conuentione condendi *symbola*, *leges conuentionales*, normamque agendorum in ecclesia, poena conuentionali munitam, quae est *disciplina ecclesiastica*; ius constituendi ecclesiae ministros, aliisque committendi *directionem* & *inspectionem* ecclesiasticam, quae consistit in potestate curandi & efficiendi, vt politia ecclesiae salua seruetur; ius *conuentionale* lites in ecclesia ortas dirimendi, administrationi bonorum ecclesiasticorum prospiciendi, aliaue similia iura. Praxin eorum in primitiua ecclesia tradunt *auctor anonymus* Tr. de *regimine ecclesiae primitiuae* edit. *a B. Parente* in app. *hist. eccles. trium prior. sec. Io. Franc.* BVDDEVS de *ecclesia apostolica. B. Parens* in diss. iur. eccles. ant. diss. III. *de confoederata Christianorum disciplina* & diss. XII. de *statu extraordinario ecclesiae primitiuae.*

§. 9. *Exercitium potestatis ecclesiasticae, iuriumque ecclesiae collegialium* est REGIMEN ECCLESIASTICVM (*a*). Ecclesiae ius non minus ac arbitrium est, vtrum *ipsa* hoc in *conuentibus* exercere, an vero, quod omnino *prudentiae* est, id eiusue partes *vni pluribusue* deferre, & *qua lege* deferre velit. *Ipsa determinatio eorum, quae ad finem ecclesiae obtinendum pertinent, vi potestatis ecclesiasticae facta,* est POLITIA, *ordo, ordinatio* ecclesiae.

(*a*) Regiminis verbo exercitium cuiuscunque potestatis significatur, & qualis est potestas, tale est regimen.

§. 10. Ministerium V. D. est officium in ecclesia, quod in *praedicatione Verbi* & *in sacris in salutem membrorum ecclesiae administrandis* versatur: ideo-

ideoque continet *curam animarum*, hoc est, *curam pro sacris internis membrorum ecclesiae*. Munus est, *fini ecclesiae* inseruiens, indeque *a Christo* in condenda ecclesia institutum, doctrinis, pio affectu ipsoque exemplo instruendum, *imperio* vero & *coactione* destitutum (§. 2. 3.) (*a*).

(*a*) Hoc PETRI praeceptum est *I. Ep. V.* 2. 3. Idem est monitum CHRISTI, Apostolis datum, *Matth. XX.* 25. *Luc. XXII.* 25. 26. 27. Praxin primitiuae ecclesiae exponit *B. Parens* in *diss. iur. eccles. diss. III.* §. 12.

§. 11. Cum fini ecclesiae obtinendo & promouendo inseruiat ministerium; 1) constitutio eius fit iure *potestatis ecclesiasticae*, (§. 7.) & est pars *politiae ecclesiasticae*; (§. 9.) 2) *functiones* ministerii *a Potestate ecclesiastica* dependent, & per eam *determinari* possunt. Ecclesia, sub *hac politia* considerata, est consociatio de religione *sub ministerio pastorum* colenda.

§. 12. Erroneum itaque est, ministerio inesse *potestatem ecclesiasticam*, eamque 2) pastoribus *iure proprio* competere, vel 3) eis *iure diuino* deberi. Huiusmodi errores, clero proficui & gratissimi, ab eoque propugnati & propagati, omnes fere ecclesias turbarunt (*a*). Et nata inde est politia *ecclesiae inaequalis*, eaque *hierarchia*, qua potestas ecclesiastica,

ſtica, ad *ſacra interna* producta, *miniſtris eccleſiae* iure proprio eoque diuino vindicatur.

(*a*) Errorum *origo* ex eo potiſſimum coepit, quod miniſtris *ab eccleſia* delatum ſit exercitium *iurium nonnullorum collegialium*: quorum *adminiſtratio*, prout idem in partibus imperii ciuilis ſaepius contigit, conuerſa eſt in *propriam* poteſtatem.

§. 13. Inter eccleſias *diuerſae fidei & religionis* eadem iura & obligationes intercedunt, quae inter diuerſas ſocietates liberas. 1) Neutri eccleſiae *in alteram* vel in *eius ſacra* ius aliquod competit, & altera ab altera eſt independens; 2) inter easdem *iure diuino*, & maiori adhuc *religionis vinculo*, damnantur laeſiones & perſecutiones (*a*), ideoque neutra alterius ſacra turbare & quolibet modo impedire, vel iura eius violare debet: 3) inter easdem nullum aliud *religionis diſſidia componendi* remedium eſt, quam *mutua tolerantia* & *amicabilis compoſitio*. Belliſſime *Chriſtianum* remedium vocatur, tamquam Chriſtianae religioni vnice conueniens.

(*a*) Non maior nec magis exitioſa eſt ſuperſtitio, quam cultum Dei quaerere in actionibus a Deo damnatis, ſcilicet in perſecutionibus & laeſionibus, religionis cauſa illatis.

TIT. II.

DE NEXV ECCLESIAE CVM REPVBLICA.

ARGVMENTVM.

§. 14. *Exercitium religionis, publicum & priuatum.* 15. *Deuotio domestica.* 16. *Religio in republ. recepta.* 17. *Dominans, vel secundum quid recepta.* 18. *Ius reformandi.* 19. *Eius limites.* 20. *Ecclesia publica & priuata.* 21. *subest inspectioni ciuili.* 22. *Ius circa sacra.* 23. *eius discrimen a potestate ecclesiastica.* 24. *leges fundamentales circa sacra.*

§. 14. EXERCITIVM RELIGIONIS tum pro actuali executione actuum sacrorum, tum hoc loco speciatim accipitur pro *iure, religionem in societate sub ministerio pastorum in republica colendi.* Duplex est, vel PRIVATVM, ad *sacra intra ecclesiam peragenda* adstrictum, vel PVBLICVM, ad sacra omnia pertinens, quorum celebratio, *etiam extra ecclesiam*, in republica sese exserere potest. Vtrumque fit *interueniente ministerio pastorum.*

§. 15. DEVOTIO DOMESTICA est *ius singulorum, cultum diuinum seorsim & saltem in familia secundum suae religionis confessionem instituendi, pastorum ministerio non interueniente.*

§. 16. Ius *concedendi* exercitium religionis in republica est *ius imperii ciuilis:* eoque concesso, competit ius *coeundi* in republica *in ecclesiam*, & per

consequens exercendi *iura collegialia* ecclesiae; (§. 7.8.) quae sunt *annexa exercitii religionis.* Deuotio domestica est *iuris* & *libertatis naturalis.* (§.3.)

§. 17. Concesso religionis exercitio, RELIGIO in republica RECIPI & *ciuiliter approbari* dicitur (*a*). Recepta religio vel *dominans* est, seu *simpliciter recepta*, cui *omne religionis exercitium* datum est per reipublicae territorium, vel *secundum quid recepta*, cui non nisi *determinatum exercitium* per certam territorii partem concessum est. Dominans ergo religio in republica esse potest, siue *imperans* eidem addictus sit, siue non addictus.

(*a*) Diuersa sunt, recipere et tolerare *religionem*, et tolerare in republica *addictos religioni haud approbatae*, quod idem est, ac eis *iura societatis ciuilis permittere:* & fieri debet salua deuotione domestica.

§. 18. Ius imperii ciuilis, determinandi exercitium religionis in republica vocatur IVS REFORMANDI EXERCITIVM RELIGIONIS I. *Obiectum* eius sunt exercitium religionis in republica, (*a*) *publicum priuatumue*, eiusque *iura annexa* (§. 16.) II. *eius determinatio* consistere potest in iisdem concedendis, amplificandis, restituendis, negandis, restringendis. III. Est ius *imperii ciuilis*, (*b*) & cuius est regio, eius est religionis exercitium determinandi ius.

(*a*) Non ergo consistit in iure disponendi de aliorum religione, quae nemini mortalium competit, nec imperanti de ciuium suorum religione. (*b*)

(*b*) In *Inſt. Pac. Oſn.* art. V. §. 39. *Caeſareae maieſtati ius reformandi exercitium religionis non minus quam aliis regibus & principibus* tribuitur. Conf. Praefatio ad *B. Parentis tom. III. Conſult. & deciſ. Part. I.* §. 4. *ſ.*

§. 19. Ius reformandi, ad analogiam omnium iurium imperii ciuilis, 1) tam per *ſalutem reipublicae* quam per *leges reip. fundamentales* reſtringitur, & ex harum norma exercendum eſt: 2) ſingula iura, quae eidem inſunt, *ſalua iuſtitia* exercenda ſunt; ideoque conceſſum ſemel & perfecte acquiſitum exercitium religionis inuitis adimi & tolli nequit ſine laeſionis & iniuſtitiae nota.

§. 20. Eccleſia *vel* PVBLICA eſt, quae *religionis exercitio publico & communione iurium in republ. fruitur*, *vel* PRIVATA, quae *priuato religionis exercitio iuribusque in republica fruitur ſpecialim conceſſis.* Ius eccleſiae publicae vel priuatae tribuitur *per ius reformandi* (§. 18.).

§. 21. Eccleſia tam publica quam priuata, ſubeſt I. INSPECTIONI SECVLARI *in republica*, (*a*), quae eſt *ius imperii ciuilis*, *curandi & efficiendi*, *ne ſalus & tranquillitas publica detrimenti quid ex eccleſia & ex exercitio poteſtatis eccleſiaſticae capiat.* II. ſubeſt ADVOCATIAE, ſeu tutelae & defenſioni publicae (*b*), tum ad *impedimenta cultus diuini* in republica remouenda, tum ad *tuendum exercitium*

pote-

potestatis ecclesiasticae, vbi hoc executione & publico auxilio indiget, tum denique ad *repellendam aliorum vim & iniurias*, nec non *ad tuenda iura* in lem vocata. Posterioris generis defensio, per administrationem iustitiae praestanda, est ipsa *iurisdictio*, quae in defectu decisionis conuentionalis, in litibus ecclesiae eiusue membrorum omnium naturali ratione ad implorationem litigantium fundata est.

(*a*) Haec non miscenda est cum *inspectione ecclesiastica*, quae est ius *ecclesiae*, curandi & efficiendi, vt politia ecclesiastica salua sit, & disciplina ecclesiastica obseruetur.

(*b*) Vocatur *aduocatia ecclesiastica.* vid. *Io. Casp.* BARTHEL *de iure reform. antiquo art.* 8. *tom. I. op.* p. 191. 222.

§. 22. In his *iuribus imperii ciuilis in ecclesiam* consistit IVS CIRCA SACRA, quod & *maiestaticum* vocatur, principi *qua principi* competens (*a*); quod ideo est *ius*, *vi imperii ciuilis determinandi ea*, *quae in ecclesia respectum habent ad reipublicae salutem vel ad tutelam publicam.* Inest ei tam *ius reformandi* exercitium religionis, quam ius *aduocatiae* & *inspectionis secularis* in ecclesiam (§. 18. 21.).

(*a*) c. 23. C. 20. qu. 5. *Sam.* PVFFENDORFFII tr. de *habitu relig. ad statum* §. 43. 44. *seq.* *Io. Vlr.* L. B. DE CRAMER *de iure maiest. & colleg. circa sacra* §. 17. & in *Observ. iur. Cam. obs.* 419. §. 6. *Hugo* GROTIVS *de imperii suprema potestate circa sacra. Herm.* CONRING *de maiestatis ciuilis auctoritate & off. circa sacra.*

§. 23.

§. 23. Ius circa ſacra maieſtaticum itaque prorſus diuerſum eſt a *poteſtate eccleſiaſtica* & *iuribus collegialibus*, quae ei inſunt (§. 7. 8.). Haec principi, *qua principi*, non competunt: nec ei competere poſſunt, quam ex ipſius *eccleſiae conſenſu* (*a*). Hoc *interueniente*, poteſtatis eccleſiaſticae exercitium *coniungitur* cum imperio ciuili, iisdem tamen limitibus circumſcriptum, quibus ab origine eſt apud ipſam eccleſiam, & non niſi ex eccleſiae *ſalute* & ſalua *conſcientiae libertate* obeundum. (§. 7.) Huiusmodi vero delatione *non interueniente*, poteſtatis eccleſiaſticae exercitium eccleſiae *proprium* permanet, & ab imperio ciuili *ſeparatum*, eidem tamen *ſubordinatum*.

(*a*) Prudentiae eſſe, monet *Io. Vlr.* L. B. DE CRAMER *in cit. diſſ.* §. 58. principi adminiſtrationem iurium collegialium relinqui, niſi tali religioni deditus ſit, vi cuius diuerſae religionis conſortes perſequi impellitur.

§. 24. *Leges reipublicae* FVNDAMENTALES CIRCA SACRA ſunt, *quibus definitur exercitium iurium imperantis circa eccleſiam.* Pertinent 1) ad definiendum *modum*, eadem exercendi, 2) & quidem ad exercitium tam iurium *maieſtaticorum*, quam iurium *collegialium*, quoad imperanti delata ſunt, 3) ab imperante ſancte obſeruandae ſunt.

TIT. III.

ORIGINES HIERARCHIAE IN ECCLESIA ROMANA.

ARGVMENTVM.

§. 25. *Status eccleſiae primitiuae.* 26. *Confoederatio eccleſiarum per prouincias.* 27. *Poteſtas eccleſiaſtica penes epiſcopos, Metropolitanos & ſynodos.* 28. *Iura imperatorum in eccleſia.* 29. *Vnio eccleſiarum per orbem Romanum.* 30. *Origo primatum.* 30. *Primatus Pontificis.* 31. *Hierarchiae natales.* 32. *Syſtema Papale & epiſcopale.* 33. *Nexus eccleſiae erga rempublicam.*

§. 25. Eccleſiae *primitiuae* haec politia fuit, quod ſacris praeeſſent PRESBYTERI, *epiſcopi* promiſcue dicti (*a*); his in negotiis eccleſiae inſeruirent DIACONI, ex vtroque ſexu paſſim aſſumti (*b*); negotia eccleſiae alicuius momenti ipſius ECCLESIAE *conſenſu* tractarentur (*c*). *Primi inter presbyteros* in coetibus maioribus per ciuitates, iam circa *finem ſeculi I.*, occaſione ſchismatum EPISCOPI nomine diſtincti (*d*), & partem *inſpectionis eccleſiaſticae* nacti in *coetus minores*, per pagos vicinos conſtitutos, dignitate & auctoritate praeeminuerunt ceteris presbyteris, in *conſortium dirigendae eccleſiae* cum ipſis vocatis.

(*a*) *Io. Laur.* MOSHEIM *de reb. Chriſt. ante Conſtant.* ſec. I. §. 13. 17. 37. 44. 45. 48. *Chriſt. Matth.* PFAFFIVS in *Orig. iur. eccl. c.* 2. *art.* 1. 2. Promiſcua presbyteri & epiſcopi appellatio euincitur *Act.* XX. 17. 28. *Tit.* I. 5. 7. *Philip.* I. 1.

(*b*)

(*b*) *Ioſ.* BINGHAM *Orig. & ant. eccl. lib.* 2. *c.* 20. *Caſp.* ZIEGLERVS *de diacon. & diaconiſſ. c.* 8.
(*c*) *Act.* XX. 2. XV. 2. XXI. 22. *Pfaffius* l. c. p. 40. & 89. *Mosheim in hiſt. eccl. ſec.* I. *p.* 44. *ſ.*
(*d*) Ita *Hieronymus* in *c.* 24. *D.* 93. *c.* 5. & 10. *D.* 95. Conf. B. *Parens* in diſſ. ad Plin. & Tertull. diſſ. VII. §. 41. diſſ. VIII. §. 8. Apologiam *pro ſententia Hieronymi* ſcripſerunt *Dav.* BLONDELL & *Claud.* SALMASIVS *de epiſc. & presb.* aduerſarios nacti *Dionyſ.* PETAVIVM de *hierarchia eccl.* & *Nat.* ALEXANDRVM *diſſ.* 44. *hiſt. eccl. ſec. IV.* Ampliorem ſcriptorum recenſum dat. PFAFFIVS l. c. p. 55. ſ.

§. 26. Inter tot ſpeciales eccleſias, ſolo *fidei eiusdem vinculo* vnitas (*a*), non fuit nexus *ſubordinationis*, ſed NEXVS CONFOEDERATIONIS, qui primum ſec. II. interuenit inter *eiusdem prouinciae eiuilis* eccleſias. Confoederationis argumentum eſt coitio eccleſiarum in *ſynodos* ſeu conuentus prouinciales, & tractatio *cauſarum eccleſiaſticarum communium* in iisdem; (*b*) conditis *regulis conuentionalibus*, quas *canones* dixerunt.

(*a*) *Io. Rud.* KIESLING *de ſtabili primit. eccl. ope literarum communicat. connubio* §. 20. *ſ.*
(*b*) *Auctor anonym.* tr. de *regimine eccleſ. eccl. primit. cap.* 8. MOSHEIM *de reb. Chriſtian. ante Conſtant. ſec. I.* §. 48. *p.* 103. *& ſec. II.* §. 21. p. 258. §. 22. 23. p. 264. 269. Idem in *inſtit. hiſt. eccl.* p. 81. *Chriſt. Wilh. Franc.* WALCHII *hiſt. der Kirchenverſamlungen p.* 118. *ſeq.*

§. 27. Inde 1) *exercitium iurium collegialium communium* per eccleſias eiusdem prouinciae delatum eſt in prouinciae ſynodos: indeque 2) origo

coe-

coepit *metropolitanorum*, cum episcopi in *metropoli* prouinciae constituti, honorem prae reliquis eiusdem prouinciae episcopis, & praerogatiuam in synodis habendis nanciscerentur (*a*). Quod institutum 3) consuetudine ita iam sec. III. promotum est, vt magna *iurium collegialium* pars delata esset tam ad *episcopos*, (*b*) quam ad *prouinciae* synodos, ecclesiis ipsis in eo acquiescentibus.

(*a*) *Lud. Ell. du* PIN *de antiqua eccles. discipl. diss.* I. §. 6, 7. 8.

(*b*) MOSHEIM *de reb. Christ. ante Constant. M. gestis p.* 587.

§. 28. Constantinus M. eiusque successores cura eorum, quae *intra ecclesiam* sunt, hoc est ministerio V. D. & potestate ecclesiastica, episcopis & conciliis relicta (*a*), sumta cura eius *externa*, supremam ciuilem in sacra inspectionem, tutelam, & iurisdictionem in causis litibusque, interna non respicientibus, exercuerunt (*b*).

(*a*) EVSEBIVS in *Vita Constantini M. lib.* 4. *c.* 24. & 27.

(*b*) *L.* 17. 20. 23. *C. Th. de episc. & Cler. L.* 1. *C. Th. de relig. Iac.* GOTHOFREDVS *tom. VI. Cod. Theod. p.* 50. 55. 58. 333. *B. Parens* in obs. ad *Petr. de Marca* de *conc. sac. & imp. lib. V.* c. 3. p. 114. s. *Franc.* BALDVINI *Constantinus M. seu de Constantini Imp. legibus eccleslast. & ciuil.* edit. in tom. I. *iurisprudentiae Rom. & Atticae* p. 570.

§. 29. Rebus Christianorum amplificatis, successit *maior ecclesiarum per orbem Romanum consociatio*,

ciatio, ad formam politici regiminis: (*a*) eaque locum dedit tum *conciliis oecumenicis*, ab ecclesiis omnibus orbis Romani congregatis (*b*), tum nouis *honorum gradibus*, quibus distinguuntur *primates*, nomine Iudaico *Patriarchae* salutati, (*c*) ceu *primi* inter *metropolitanos* eiusdem *ciuilis multarum prouinciarum dioeceseos*. Ad hos pertinent *Romanus* per Occidentem & *Alexandrinus* ac *Antiochenus* per Orientem: quibus *Hierosolymitanus* ob honorem vrbis, & tandem *Constantinopolitanus*, velut *nouae Romae* praesul, socius adscriptus est, loco proximo *post Romanum* huic assignato in Concilio Constantinopolitano II. a. 450. (*d*).

(*a*) *can.* 2. *Concil. Taurirensis* circa a. 397. habiti. *Petr. de* MARCA de *primatu Lugdunensi* §. 2. MOSHEIM *instit. hist. eccles. p.* 156.

(*b*) Primum concilium oecumenicum *Niceae* in Bythynia a. 325. a CONSTANTINO M., alterum *Constantinopoli* a THEODOSIO M. a. 381. tertium *Ephesi* a. 431. a THEODOSIO II. quartum a MARCIANO *Chalcedone* a. 451. conuocatum est. In his agnita sunt imperatorum iura in iisdem conuocandis dirigendisque & Canonibus auctoritate imperiali approbandis. Vid. WALCHII *hist. der Kirchenversaml. p.* 145. 225. 229. 307.

(*c*) *Philip.* BERTERIVS *Pithanon diatr.* 2. *c.* 1. & 2. in OTTONIS *thes. Iur. Rom. tom. IV. p.* 858. *du* PIN l. c. *diss. I.* §. 8. *I. Iac.* MASCOV. de *primat. metropol. & episc. Germ.* §. 2. 3.

(*d*) c. 6. *D.* 22. *Can.* 28. *Concil. Chalced. Petr. de* MARCA *de Constantinopolitani patriarchatus institutione. Concil. Chalced. can.* 28.

§. 30. Inter patriarchas, auctoritate inter se omnino pares, *Romano* inter varias cum *Constantinopolitano* desuper contentiones, primus *honoris locus* relictus est (*a*). Honoris primatus per ignorantiae & superstitionis secula, maxime sub effecto vicariatus Christi colore (*b*), & ipso gladii spiritualis vsu, increscens, in *potestatis primatum* abiit; in quo firmando *Gregorii VII. Innocentii III.* & *Bonifacii VIII.* studia eminuerunt (*c*).

(*a*) Vid. NOV. 131. *c.* 2. *Ellies du* PIN. *l. c. diss. IV.* §. 2. *p.* 327. MOSHEIM *in inst. hist. eccl. p.* 266.

(*b*) Hoc commentum impugnat *du* PIN *l. c. diss. IV. p.* 304. *f.*

(*c*) MOSHEIM l. c. *p.* 325. 368. 394. 456. 506. 513. 568. *Christian. Wilh. Fr.* WALCHII *histor. der Rom. Paepste p.* 210. 280. 350.

§. 31. Inter hos progressus inde a sec. X. sub imperio Romani pontificis eique subordinatorum antistitum condita est *per occidentem* ecclesia ROMANA seu LATINA, adoptata forma *reipublicae*, a forma *regiminis politici* in orbe Romano repetita: in eaque 1) *potestas ecclesiastica* ipsius antistitibus, sub colore iuris diuini, *iure proprio* asserta, 2) ad *sacra interna* cum imperio cogente producta est 3), eaque aucta ex asserta *iurisdictione ecclesiastica contentiosa* (*a*); omnesque ecclesiae 4) ex *nexu foederationis* (§. 24.) reuocatae sunt in nexum *subordinationis* (*b*).

(*a*)

(*a*) Principio epiſcopis 1) tantum *notio de cauſis eccleſiae* relicta eſt, *iure collegiali* competens: haec 2) aucta ſub Impp. Rom. data *epiſcopali audientia L.* 7. *C. de Ep. audient.* & 3) ſub Francis iurisdictione eccleſiaſtica ipſis *demandata. Petr. de* MARCA *de Conc. Imp. & ſac. lib. IV. c.* 7. & 10. & *B. Parens* in obſ. ad l. c. p. 102. Haec tandem 4) ex *adminiſtratoria* in *propriam* inde a ſec. XII. abiit.

(*b*) Inde *Io. Caſp.* BARTHEL *de iure reform. t.* I. *op. p.* 113. eccleſiam vocat *coetum hominum eiusdem fidei Chriſtianae profeſſione & eorundem ſacramentorum communione coniunctum ſub ſubordinato ſiue hierarchico regimine paſtorum.*

§. 32. Inter hierarchiae natales non minor fuit inter antiſtites de ſumma *poteſtate eccleſiaſtica* contentio: ex eaque *duplex* natum eſt ſyſtema, *alterum* PAPALE (*a*), per *proprias pontificum conſtitutiones* efformatum, quo plenitudo poteſtatis *penes ſolum pontificem* eſſe, ceteri vero epiſcopi ab eo tantum vocati cenſentur in *partem ſollicitudinis*, qualem ipſe eis relinquere voluerit: *alterum* EPISCOPALE (*b*), quo omnis poteſtas eccleſiaſtica penes eccleſiam, in conciliis congregatam, & *ſingulis epiſcopis* portio gregis adſcripta eſſe exiſtimatur, *pari poteſtate* & *iure proprio* regenda, ſalua tantum Pontificis *honoris primatu* ſaluisque *praerogatiuis*, obſeruantia pactisue definitis.

(*a*) Vid. *Eugenii* LOMBARDI *Regale Sacerdotium, Pont. Rom. aſſertum*, & ampliſſima ſcriptorum ſeries in *Io. Thomae* ROCABERTI *Bibliotheca Max. Pontif.* tom. XXI. Sed vid. *Guil.* BARCLAIVS de *Poteſtate Papae. Claud.* SALMASIVS *de primatu*

papae. *Anecdotes ecclesiastiques de la Police & de la discipline Ecclesiastique.*

(*b*) Quod publice defensum per declarationem Cleri Gallicani de a. 1682. art. 2. De *libertate eccles. Gallicanae* vid. *Petr.* PITHOEVS *Oper. p.* 511. & *Petr.* PVTEANVS, nec non (du Boulay) *Histoire Droit public Ecclesiastique françois.* Conf. *Iustini* FEBRONII de *statu eccl siae & legitima potestate Rom. Pontif.* liber singularis. 1763. *Mart.* GERBERT de *legitima ecclesiast. Potestate circa Sacra & Profana.* Eiusdem tr. de *communione potest. Eccles. inter Pontif. & Episcop.*

§. 33. Ecclesia, ratione internae formae ita adornata, de *exemtione a republica* contendere coepit: (*a*) & vicit passim, prout fere fieri solet, inter ipsas contentiones. Actum est non modo 1) de *independentia potestatis & iurisdictionis ecclesiasticae*, iuribus secularis imperantium inspectionis in ecclesiam in litem reuocatis, sed & 2) de republica & de imperio ciuili *ecclesiae subiiciendo:* (*b*) aduersus quae molimina non nisi difficulter *iura reipublicae* vindicata, (*c*) & quae seruata sunt iura circa sacra, in singulis regnis *obseruantia pactisque publicis* definita sunt.

(*a*) Origo huius exemtionis in Germania coepit a *Concordato* inter HENRICVM V. & CALIXTVM II. a. 1122. inito. Historiam *contentionis inter imp. & sacerdot.* scripsit *Christ.* THOMASIVS.

(*b*) Id egerunt Pontifices variis constitutionibus, postulationi suae, vt solent, colorem iuris diuini obtendentes. *Marc. Ant.* MARCELLVS de *iure secundi pontificum Rom.* Vid. Constitutio INNOCENTII III. in *c.* 34. *X. de Elect. c.* 13. *X. de iudic.*

dic. c. vn. §. 5. *X. de ſacra vnct.* eiusque epiſtolae de *negotio Imp.* apud *Steph.* BALVZIVM *lib. XV.* BONIFACII VIII. *in c.* 1. *Extr. comm. de maiorit.* (reuocata a Clemente V. in *c.* 2. *Extrau. Comm. de priuil.*) CLEMENTIS V. in *Clem. vn. de iureiur.* & *in Clem.* 2. *de ſent. & re iud.* IOANNIS XXII. in *c. vn extrau. ne ſede vac.* & in *c. vn. extrau. Com. de conſuet.* Quae omnes ſimilesque conſtitutiones inter ipſos pontificios hodie nullius momenti habentur. Conf. *Auctor iuris pnblici eccleſiaſt. Catholicorum c. V.* §. 55.

(c) Conſtitutio LVDOVICI BAVARI & *Ordinum Imp. de a.* 1338. *Io.* SCHILTERVS *de libertate eccleſ. Germ. Iac. Benign.* BOSSVETVS *in defenſione declarationis, quam de poteſtate eccleſiaſtica ſanxit Clerus Gallicanus* 19 *Mart.* 1682. edit. Luxemburgi 1730. *Ad. Franc.* KOLLARIVS de *orig. & vſu perpetuo poteſtatis legislatoriae circa Sacra Apoſtolicorum Regum Hungariae.* Vindob. 1764.

TIT. IV.

ORIGINES POLITIAE ECCLESIAE EVANGELICAE.

ARGVMENTVM.

§. 34. *Reformatio Sacrorum.* 35. *Initia Politiae eccleſiae.* 36. *Auguſtana Confeſſio.* 37. *Religionis exercitium per Imperium.* 38. *Ius circa Sacra Statuum Euangelicorum.* 39. *Iura papalia & epiſcopalia reuocata & ſuſpenſa.* 40. *Sententia eccleſiae, de poteſtate eccleſiaſtica per iudicia exercenda.* 41. *Haec ipſo eccleſiae conſenſu per conſtituta iudicia delata Statibus Euangelicis,* 42. *& ab iis ſuſcepta, tamquam poteſtas, a ſuperioritate diſtincta,* 43. *Eadem & aliis obuenit ex eccleſiae conſenſu.* 44. *Nexus eccleſiarum per Germaniam.*

§. 34. *Sacrorum reformatione,* quam tum *religio-*

ligionis corruptae *placitisque humanis* inuolutae, tum *hierarchiae*, in dominationem in conſcientias abeuntis, rationes deſiderabant, (*a*) B. MARTINI LVTHERI *ſociorumque cura* inde ab a. 1517. ſuſcepta, de condenda *eccleſia* prius cogitatum non eſt, quam Luthero ſociisque eius & amicis improuido zelo Leonis X. a. 1520. a communione ſuae eccleſiae excluſis (*b*). Tum vero coacti paſſi ſunt *diſcidium*, tale omnimodo, quale patiebatur *primaeua eccleſia* in ſeceſſu a *Iudaica*: (*c*) & *doctrina euangelica* inter medias perſecutiones, admiranda omnino Dei prouidentia, *docendo* & *praedicando* propagata eſt, integris coetibus, per Germaniae prouincias & extera regna, puriora ſacra amplectentibus.

(*a*) Vid. *Lud. a* SECKENDORFF *in hiſt. Lutheranismi lib. I.* §. 2. *add.* 1. 2. 3. 4.

(*b*) *Io. Laur.* MOSHEIM *hiſt. eccl. p.* 659. *ſq.*

(*c*) *Act. XIII.* 46. 50. *XIV.* 2. 19. 23. *II. Corinth. VI.* 14. *ſq. Verius*, regerebat Melanchthon Eccio in colloquio Wormatienſi, *ex ipſorum coetibus expulſi ſumus violentis edictis, excommunicationibus & noua acerbitate, quae in eccleſia non fuit vſitata.* Vid. de SECKENDORFF *l. c. L.* 3. §. 8. *n.* 15. *p.* 297.

§. 35. Datum eſt ab initio *Religioni euangelicae* liberum *exercitium* per *territoria imperii*, idque virtute *iuris reformandi* Statibus Imp. competentis. (§. 17.) Adornata primum eſt *politia eccleſiae*

ſiae in Saxonia per *ordinationem Viſitationis*, a *Luthero* & *Melanchthone* conſcriptam, & ſub auſpiciis *Joannis* Electoris promulgatam: (*a*) quae & in aliis eccleſiis ſponte adoptata, locum fecit *politiae eccleſiaſticae*, in plerisque momentis conſentientis. (*b*).

(*a*) *Vit. Lud. de* SECKENDORFF l. c. *lib. II.* §. 36. *n.* 8. *p.* 103. De prima viſitatione a. 1525. & de altera a. 1527. dirigente Luthero ſuſcepta, vid. *Idem lib.* 2. §. 7. *n.* 4. *p.* 23. *& lib.* 2. §. 36. *p.* 100. Prodiit ordinatio viſitationis a. 1528. ſub tit. *Unterricht der viſitatorum an die Pfarrer im Churfürſtenthum Sachſen.* Hanc ceu *primitias plantationis Euangelicae & tanquam regulam cultus diuini & ceremoniarum* in Thuringia & Misnia obſeruari curauit Henricus Landgrauius a. 1539. vid. *Idem* lib. 3. §. 77. p. 254.

(*b*) De Reformatione in Pomerania, ad exemplum Saxonicarum eccleſiarum, in Comitiis prouincialibus a. 1535. a *Philippo* Duce ſuſcepta vid. SECKENDORF l. c. lib. 3. §. 50. p. 141. De ordinatione *Ioachimi* II. Elect. Brandenb. de a. 1539. *Idem* lib. 3. §. 75. p. 236.

§. 36. *Doctrinarum fidei ſecundum ſacram ſcripturam*, tamquam vnicam credendi normam, *emendatarum complexus* continetur in celeberrima CONFESSIONE, a *B. Luthero* ſtilo inprimis *Philippi Melanchthonis* adornata, a *Statibus imp. Euangelicis* ſubſcripta, confirmata, & in ſymbolum fidei in *Comitiis Auguſtanis* a. 1530. publice propoſita (*a*). Ab hac formam ſtabilem accepit *eccleſia*, *de religione ſecundum confeſſionem Auguſtanam ſub miniſterio paſtorum colenda*, *conſociata.*

(*a*) Vid. *Ern. Salom.* CYPRIANI nec non *Chriſt. Aug.* SALIGS *Hiſtorie der Augſpurgiſchen Confeſſion.* & *Io. Ioachimi* MVLLERI *hiſtorie von der Evangeliſchen Staende Proteſtation und Augſpurg. Confeſſion.* Ab ea deſcendit appellatio *Auguſtanae Confeſſioni addictorum*, vti nomen *Proteſtantium* a proteſtatione Statuum Euangelicorum aduerſus decretum Spirenſe de a. 1529. interpoſita. *Euangelicorum* & eccleſiae *Euangelicae* appellatio ad ipſas eccleſiae doctrinas eſt accommodata. Quatenus in *duas partes* abit, diſtinguitur eccleſiae *Lutheranae* & *Reformatae* appellatione. Egregie MOSHEIMIVS *in inſtit. hiſt. eccl.* p. 734. *Nec Lutheranae vocabulum reſpuit, ne ingrata erga illum videatur, qui nebulas, Euangelium obſcurantes, princeps diſſipauit.*

§. 37. Religionis Exercitium per *Imperium Rom. Germ. eccleſiae* datum eſt ex *iure reformandi*, Imperatori & imperio competente, & primo quidem per PACEM NORIMBERGENSEM de a. 1532. deinde per TRANSACTIONEM PASSAVIENSEM de a. 1552. & maxime per PACEM RELIGIOSAM, inter *Imperatorem* & *Status imp. Catholicos* ab vna & inter *Status imp. Euangelicos* ab altera parte in comitiis Auguſtanis a. 1555. concluſam, qua iura circa *liberum vtriusque religionis exercitium* & circa *bona eccleſiaſtica* definita ſunt. Idem actum eſt a. 1648. PACE WESTPHALICA, quae *Pacis Religioſae confirmationem* & *vlteriorem declarationem* complectitur (*a*).

(*a*) *Io.* SCHILTERVS *de pace religioſa. Chriſtoph.* LEHMANNI *acta publica de pace Relig. Tob.* PFANNERI *hiſtoria pacis Weſtphal. Ad.* ADAMI *rela-*

relatio hiſtor. de pacificatione Osnabr. Io. Goth. DE MEIERN *acta pacis Weſtphalicae.*

§. 38. In conditam eccleſiam *Status imp. Euangelici* exercuerunt duplex ius, *alterum*, IVS CIRCA SACRA TERRITORIALE quod *Statui immediato ratione territorii & ſuperioritatis in negotio religionis competit* (*a*), id eſt, *ius reformandi, aduocatiam*, & *inſpectionem ciuilem* in eccleſiam (§. 22.), *alterum*, EX IVRE FOEDERIS deſcendens, *in cauſis eccleſiae communibus, communi ſtudio Statuum Imp. Euangelicorum tractandis* (*b*).

(*a*) Ita vocatur ius circa ſacra in *inſtr. Pac. Oſn. art. V.* §. 30.

(*b*) Vid Propoſit. Statuum Imp. de a. 1541. apud *Frid.* HORTLEDERVM *de cauſ. belli Germ. lib. I. c.* 37. *p.* 414. *n.* 562.

§. 39. Iura *papalia* & *epiſcopalia*, in abuſum quippe & in exitium ac perſecutionem eccleſiae conuerſa, a. 1537. reuocata ſunt ab eccleſia in *Articulis Schmalcaldicis* (*a*). Poſt multas lites tandem de iisdem tranſactum eſt ſub *tutela Statuum imp. Euangelicorum* in *Pace Religioſa* & *Weſtphalica*, adinuento tranſactionis aeternae remedio, *ſuſpenſione* videlicet *iuriium epiſcopalium* vsque ad Chriſtianam diſſidii religionis compoſitionem, & ſi haec obtineri non poſſet, in perpetuum (*b*).

(*a*) tit. de *Poteſtate & primatu Papae & de Poteſtate & iurisdict. epiſcoporum.* In *Pontifice* non

ſolum abuſus, ſed & ipſam poteſtatem vſurpatam, in *epiſcopis* non poteſtatem, ſed *eius abuſus* impugnabant Euangelici, non niſi ipſa neceſſitate & concordiae remediis fruſtra tentatis, ad eam reuocandam adducti. vid. SECKENDORFF l. c. *L. III.* §. 78. *addit. I. II. p.* 263. 266. & §. 119. *p.* 531. 537.

(*b*) *Pax Relig. de a.* 1555. §. 15. 29. 20. *Inſt. Pac. Oſn. art. V.* §. 48. & §. 14. in f.

§. 40. De *ordinanda eccleſiae politia* fuit haec communis eccleſiae ſententia: 1) MINISTERIVM in eccleſia eſſe neceſſarium, idque ex norma Euangelii exercendum (*a*), 2) POTESTATEM ECCLESIASTICAM eſſe penes *eccleſiam*, ſubordinatam tamen *tutelae & inſpectioni ciuili*, 3) *illius* EXERCITIVM, maxime in eccleſia per regiones dirigenda, per IVDICIA ECCLESIASTICA eſſe obeundum, iisque ſimul committendas eſſe partes *fori eccleſiaſtici*, quas hactenus exercuerant *epiſcopi* (*b*).

(*a*) Aug. Conf. *art.* 28. In formula de tota eccleſiae gubernatione, a Luthero eiusque ſociis a. 1545. propoſita, & a Statibus Euangelicis approbata, apud SECKENDORFFIVM *l. c. lib.* 3. §. 119. *p.* 522. haec illius momenta referuntur; eam conſiſtere 1) *in vera & pura Euangelii doctrina*, 2) *in legitimo vſu ſacramentorum*, 3) *in conſeruatione miniſterii euangelici & obedientia erga paſtores eccleſiarum*, 4) *in conſeruatione honeſtae & piae diſciplinae, per iudicia eccleſiaſtica ſeu iurisdictionem eccleſiaſticam* 5) *in conſeruandis ſtudiis neceſſariae doctrinae & ſcholis; denique* 6) *rempublicam praeſtare eccleſiis hoſpitia, ab illa fouendam, tuendam & adiuuandam eſſe eccleſiam & euangelii propagationem.*

(*b*) Vid. *Art. Schmalcald.* tit. de iurisdict. epiſcopor. Formula cit. *de gubernat. eccleſ. de a.* 1545. cap. IV.

IV. apud SECKENDORFIVM l. c. p. 534. & Propositio Stat. Euangel. de a. 1545. apud *Frid.* HORTLEDER. *de caus. belli Germ. lib. I. c.* 37. *p.* 384.

§. 41. Ex his principiis adornata est ecclesiae politia: & *per iudicia ecclesiastica*, cura & auctoritate *Statuum Imp. Euangelicorum* constituta, ad ipsos transiit *regimen ecclesiasticum prouinciae*, per consistoria exercendum. (*a*) Quod sicut factum est ex approbata *communi* ecclesiae *politia:* ita comprobatum est consensu ecclesiae vel expresso vel tacito; prout id in *singulis territoriis* euincunt tum *Recessus Prouinciales*, quibus iura principum circa potestatis ecclesiasticae exercitium per particularia territoria definita sunt, tum *ordinationes vetustae ecclesiasticae*, ex statuum prouincialium consensu, & ministris ecclesiae in partes vocatis, conditae (*b*).

(*a*) Ante *constituta iudicia ecclesiastica*, regimen ecclesiae in dioecesi fuit penes *Parochos* & *Superintendentes*, & in prouincia penes *Visitatores & Synodos.* SECKENDORFF *l. c. lib.* 2. *p.* 101. 103. 105. *lib.* 3. *p.* 196. 220. 263. 453. *Mich. Henr.* REINHARD. *de statu causar. matrim. temp. reform. diss.* 2. *P.* 2. §. 1.

(*b*) *Ordinatio eccles. Duc. Luneb. Iulii de a.* 1594. in Praef. *Art. gener. Sax.* Elect. Augusti de a. 1580. in Praef. *Ord. Consist. Culmbacensis* Georgii Friderici de a. 1594. tom. 1. Const. p. 254. *Ord. eccl.* Ioachimi de a. 1540. *tom.* 1. *Const. March.* p. 6.

§. 42. Itaque 1) *Potestas ecclesiastica* Statibus Imp. Euangelicis obuenit ex ecclesiae consensu: (*a*) neque enim illam, tamquam ius ecclesiae, sibi asse-

asserere potest imperans absque conuentione expressa vel tacita cum ecclesia; (§. 23.) eaque 2) ab illis susceptа & exercita est tamquam potestas, a *superioritate territoriali distincta*, & tanquam ius *ecclesiae proprium:* siquidem in eius exercitio *summi episcopi* personam se sustinere, stilo publico professi sunt. seruata etiam *iurium episcopalium*, quibus potestas ecclesiastica continetur, appellatione ex *stilo vetere* eoque *recepto* (*b*).

(*a*) *Christ. Matth.* PFAFFIVS *de iure sacrorum absoluto & collegiali. Io. Vlr.* L. B. DE CRAMER *de iure circa sacra collegiali & maiest. Iust. Conr.* WIESENHAVERN *Grundsætze des Kirchen-Rechts der Protestirenden P. I. c. V.* Scriptores plures recenset *Io. Ern.* FLÖRCKIVS *in praenot. iurispr. eccles. obs. XI.*

(*b*) *Henr.* LINCKIVS *de iur. episcop. Cap. IV. Sam.* STRYCK *de iure episcopali Princ. Euangel. Reichs Fama P. VII. c.* 8. *n.* 10. 11. 13. 14.

§. 43. Nec alia ratione, quam ex *ecclesiae consensu, nobilibus immediatis* (*a*) *A. C. addictis*, & passim magistratui *ciuitatum municipalium*, (*b*) ac *nobilibus mediatis* iura *specialia* potestatis ecclesiasticae per ecclesias suorum districtuum obuenerunt, *iudiciis ecclesiae* videlicet eorum cura ex *recepta politia* constitutis. Vbi vero *ab ipsis ecclesiis* ordinata sunt *consistoria & presbyteria:* exercitium iurium collegialium etiam penes haec perstitit (*c*).

(*a*) *Instr. Pac. Osn. art. V.* §. 28.
(*b*) Exemplo sunt ciuitas Stralsundensis, Stadensis, Lu-

Luneburgenſis, quae quamquam pareant principibus Euangelicis, *iure conſiſtorii* tamen fruuntur. MEVIVS *P. II. dec.* 305. *Henr.* LINCKIVS *de iure epiſcopali* p. 116.

(*c*) De eiusmodi conſiſtoriis eccleſiarum reformatarum vid. *Frid. Eſ.* PVFFENDORFIVS *obſ. iur. tom. III. obſ.* 99.

§. 44. *Eccleſiae particulares omnes, Auguſtanae confeſſioni addictae, eodem regimine externo in certo territorio Germaniae vnitae,* faciunt ECCLESIAM EVANGELICAM PARTICVLAREM: *omnes* vero *eccleſiae Euangelicae ſingulae & particulares, eodem vnionis fidei vinculo, per Germaniam vnitae,* conſtituunt vniuerſam ECCLESIAM EVANGELICAM GERMANICAM. Inter particulares *diuerſorum territoriorum* Eccleſias intercedit, *non ſubordinationis,* ſed *vnionis & confoederationis* nexus, qui innititur foederi publico Statuum imperii Euangelicorum de tuendis & defendendis iuribus, per Leges imperii fundamentales eccleſiae acquiſitis: quo foedere conſociatum eſt CORPVS EVANGELICVM (*a*).

(*a*) *Gottl. Sam.* TREVER *de comitiis corporis euangelici cap.* 1. Inter coetus infinitos primitiuae eccleſiae nullus niſi *vnionis fidei nexus*, nullaque externa coniunctio fuit, niſi per nexum confoederationis, inter vnius prouinciae ciuilis diuerſas eccleſias. (§. 26. 29.)

TIT. V.

DE NEXV RELIGIONIS CATHOLICAE ET EVANGELICAE PER GERMANIAM IN GENERE.

ARGVMENTVM.

§. 45. *Iura religionum in Germ. definiuntur per paces religioſas.* 46. *Vtraque aequo iure recepta.* 47. *Iura vtriusque aequalia.* 48. *Exercitium vtriusque religionis liberum.* 49. *Norma eius generalis ex termino decretorio.* 50. *Eiusdem vis & limites.* 51. *Tutela publica iurium vtriusque religionis.* 52. *Territorium Catholicum, Proteſtantium, mixtum.*

§. 45. *Iura & obligationes circa exercitium religionis Catholicae & Euangelicae* definiuntur per *Pacem Religioſam* & *Weſtphalicam*, leges imperii circa ſacra fundamentales. (§. 24.) (*a*) Quarum obligatio cum 1) *vniuerſalis* eſt, ad *politicos* aeque ac ad *eccleſiaſticos* pertinens, tum 2) per eas-dem derogatum eſt iuri cuicunque anteriori, *canonico* & ciuili (*b*), 3) irritis ſimul declaratis *contradictionibus* & *proteſtationibus* aduerſus illas interponendis (*c*), cautumque 4) vt nemo *docendo ſcribendo* illas *impugnet*, aut *dubias* faciat, aut *aſſertiones contrarias* inde deducere conetur (*d*).

(*a*) *Inſtr. Pac. Oſn. art. V.* §. 1. *art. XVII.* §. 2.
(*b*) *I. P. O. art. XVII.* §. 3.
(*c*) *I. P. O. art. XVII.* §. 3. Exemplo ſunt bulla *Innocentii* X. d. d. 3. Iun. 1651. in LONDORPII *act.*

act. Publ. tom. VI. p. 423. & protestatio nomine Benedicti XIV. ab eius legato Georgio ab Auria interposita d. 22. Ian. 1742. in *Fabri Staats-Canzlei tom.* 83. *p.* 136.

(*d*) *art. V.* §. 50. *Capitul. Caesar. nouiss.* art. 2. §. 6.

§. 46. Pace Religiosa *Augustanae Confessioni addictis* idem ac *Catholicis* per Imperium R. G. datum est *religionis exercitium:* (*a*) idque *in Pace Westphalica* ita *declaratum* est, (*b*) vt *quidquid iuris, religionis intuitu, ceteris Catholicis & Augustanae Confessioni addictis statibus & subditis per leges imperii tributum est,* id etiam iis, qui inter hos *Reformati* vocantur, competere debeat. Est ergo vtraque Religio, *Catholica* & *Euangelico-Lutherana & Reformata, aequali iure* per Imperium recepta & approbata. (*c*) (§. 17.) Ne vero praeter nominatas religiones *alia* in Imperio R. G. recipiatur vel toleretur, simul cautum est.

(*a*) *Pax. relig.* de a. 1555. §. 15. 16. 25.
(*b*) *Instr. Pac. Osn.* art. VII. §. 1.
(*c*) *Pax relig. de a.* 1555. §. 17. & *I. P. O. art. VII.* §. 2. Obseruandum tamen, 1) differre omnino, recipere & tolerare *religionem*, quod fit concesso vel permisso religionis exercitio, & tolerare *personas religioni addictas*, quod fit sine religionis exercitio (§. 17.) 2) aliam tolerantiam *necessariam* esse, quae ex lege praestanda est, aliam *voluntariam*, quae pendet a voluntate eius, qui iure reformandi in territorio pollet.

§. 47. Vnde 1) iura vtriusque religionis ex Pace Religiosa & Westphalica sunt AEQVALIA: eoque

que nomine *tum* inter *Ordines imperii* vtriusque religionis *mutua & exacta aequalitas* intercedit, vt *quod vni iuſtum eſt, alteri iuſtum eſſe debeat*, niſi iius praecipuum ex ipſis legibus publicis deſcendat, (*a*) *tum* vtriusque religionis *ſubditi* communione *eorumdem iurium* fruuntur, *aequali iuſtitia & protectione tuti* (*b*), ideoque ſiue Catholici ſiue Auguſtanae Confeſſioni addicti ſubditi fuerint, nullibi *deſpicatui* habendi, vel iura eis neganda ſunt, *hereticis* alioquin negata (*c*).

(*a*) *I. P. Oſn. art. V.* §. 1. & 35.
(*b*) *I. P. O. art. V.* §. 35.
(*c*) *I. P. O. l. c.* §. 35.

§. 48. II. *Vtriusque religionis exercitium* LIBERVM eſſe debet, id eſt, *ab omni vi, coactione & turbatione immune.* Prohibita ergo eſt 1) inter vtramque partem omnis *violentia, via facti* vel *turbatio* in eodem adhibita (*a*); 2) ſalua cuilibet eſt facultas, *alterutram religionem* ſuo conſcientiae iudicio *profitendi*, eamque ſine iurium diſpendio *mutandi*, vnico tantum caſu, qui perſonas eccleſiaſticas concernit, ſecundum *art. V. Inſtr. Pac.* §. 15. excepto & *reſeruato*; 3) nemini *religionis intuitu* & pro *ea deſerenda* vis metusue, laeſiones vel alia incommoda inferenda; (*b*) nec 4) alterutri religioni addictis quidquam iniungendum vel imperandum, *confeſſioni* vel *conſcientiae* repugnans:

(*c*)

(*c*) nec 5) alia probata ſunt remedia, *diſſidia religionis componendi*, quam quae cum conſcientiae libertate conſiſtunt, *amica* videlicet & *Chriſtiana*. (*d*) (§. 13.).

(*a*) *I. P. O. art. V.* §. 1. & 31.
(*b*) *Pax Relig. de a.* 1555. §. 15. 16. 23. *I. P. O. art. V.* §. 34.
(*c*) *I. P. O. art. V.* §. 48.
(*d*) *Pax Relig.* §. 25. *I. P. O. art. V.* §. 14. 25. 31. 52.

§. 49. III. NORMA GENERALIS vtriusque religionis exercitii iuriumque ei annexorum repetita eſt a ſola *actuali eorumdem poſſeſſione*, in qua alterutrius religionis conſortes *anno* 1624. fuerunt (*a*). *Tempus, pro hac norma in Pace Weſtphalica conſtitutum*, TERMINVS DECRETORIVS vocatur, isque eſt vel ANNVS vel DIES DECRETORIVS, prout vel *annus* 1624. *comprehenſa quacunque anni parte*, vel *dies prima Ianuarii* huius anni eo fine praefinitus eſt (*b*).

(*a*) In art. V. I. P. O. §. 33. cauetur, vt *obſeruantia anni* 1624. *inſtar regulae obtineat*. In art. V. §. 25. *Vnicum ſolumque huius transactionis, reſtitutionis obſeruantiaeque futurae fundamentum* vocatur.
(*b*) Vid. *I. P. O. art. V.* §. 2. 14. 20. 23. 25. 26. 29. 31. 32. *ſ.* Hiſtoriam ſtatuti termini explicant *Henr.* HILDEBRAND *de anno decretorio* & *Goth. Dan.* HOFFMANN *de die decretorio*.

§. 50. Cum *ſola poſſeſſio actualis* accepta ſit pro *norma generali* exercitii religionis eiusque iu-

rium: 1) perinde eſt, ſiue illa *longo vſu* ſiue *pacto* vel *priuilegio* ſiue *ſola obſeruantia* acquiſita ſit; (*a*) 2) eadem *vim tituli* habet, & ius perfectum tribuit ad ea, quae intuitu religionis poſſeſſa ſunt, reiecta omni *iuris* & *facti* perſecutione, in *iudicio* vel *extra illud* ſuſcepta; (*b*) 3) *turbati* in illa defendendi, & quocunque modo *deſtituti*, ſine omni exceptione reſtituendi, (*c*) nec aliter 4) ratae & firmae ſunt cuiusque generis *diſpoſitiones* & *transactiones*, antea initae, quam quatenus *obſeruantiae dicti anni* non aduerſantur. (*d*) 5) Inter *eiusdem religionis* conſortes vero terminus decretorius regulam non conſtituit, (*e*) niſi quaeſtio ſit de iuribus, quorum poſſeſſio olim ex anno decretorio aduerſus *alterius religionis* conſortes iam *acquiſita* eſt (*f*).

(*a*) *I. P. O. art. V.* §. 14. 31.
(*b*) *I. P. O. art. V.* §. 14. & 25.
(*c*) *I. P. O. art. V.* §. 32. *ſq. art. XVII.* §. 4.
(*d*) *I. P. O. art. V.* §. 25. 33.
(*e*) *Io. Ulr.* L. B. DE CRAMER *obſeru. iur. Cam. obſ.* 419. §. 46.
(*f*) *Io. Valent.* STRAVSS *de poſſeſſore Catholico non obligato ad bona ſeculariſata priſtinis vſibus eccleſ. reſtituenda* §. 49.

§. 51. *Quidquid aduerſus exercitium vtriusque religionis iuraque, eius intuitu, ex pace religioſa & Weſtphalica competentia, ſuſcipitur,* GRAVAMEN RELIGIONIS eſt, illico reparandum. (*a*) Ad

tuen-

tuenda iura vtriusque religionis 1) conſtituta eſt *aduocatia & iurisdictio Caeſarea*, (*b*) 2) in iisque tuendis, non minus Status imp. iuribus & obligationibus *compaciſcentium* funguntur (*c*).

(*a*) I. P. O. art. V. §. 32. art. XVII. §. 3. *Receſſ. Exec. Norimb.* §. 3. *Capitulat. Nouiſſ.* art. I. §. 11.
(*b*) *I. P. O. art. V.* §. 54. *Capitulat. Caeſar. art. I.* §. *vlt.* Differt haec aduocatia ab *aduocatia eccleſiae Romanae* & *ſedis pontificiae:* nec *haec* aduerſus *illam* allegari poteſt. *Capitul. Caeſar. art. I.* §. 10.
(*c*) *I. P. O. art. XVII.* §. 5. 6. Conf. Ge. *Chriſt.* GEBAVER de *iure corpor. Euang. valide intercedendi mutationibus anni decretorii Sect.* 3. 4. & diſſ. mea de *grauamine communi S. R. I. Statuum* §. 24.

§. 52. A religione vel Catholica vel Euangelica, quae vi anni decretorii *per territorium* ſimpliciter recepta adeoque *dominans* eſt, (§. 17.) ipſum territorium vel *Catholicum* vel *Euangelicum* vocatur; ſiue dominus territorii *eidem* ſiue *diuerſae religioni* ſit addictus (*a*). *Mixtum* vero territorium eſt, ſi vtraque religio *vi anni decretorii* per illud aequo iure recepta eſt (*b*). In eorum vnoquoque religionis exercitium *idem* permanere debet, quale fuit in *anno decretorio*. (*c*) Exceptio conſtituta eſt in territorio *oppignorato*, per *reluitionem* ad dominum diuerſae religionis reuerſo, vt quidem ſubditi migrare aut ſuam religionem deſerere non coguntur, de *publico* vero religionis ſuae exercitio inter ipſos & reluentem dominum *tranſigatur* (*d*).

(a) *I. P. O. art. XIII. §. 7. 8.*
(b) *I. P. O. art. V. §. 23.*
(c) *I. P. O. art. V. §. 23. 25. 26. 31. 33.*
(d) *I. P. O. art. V. §. 27.*

TIT. VI.

NOTITIA LEGVM ECCLESIASTICARVM.

ARGVMENTVM.

§. 53. *Ius ecclesiae primitiuae.* 54. *& sub Impp. Christianis. Codex Canonum eiusque versio Dionysiana.* 55. *Decreta Pontificum. Eorum collectio. Pseudo Isidori collectio.* 56. *Collectiones Reginonis Burchardi & Iuonis.* 57. *Decretum Gratiani.* 58. *Decretales Gregorii IX.* 59. *Liber sextus Decretalium.* 60. *Clementinae.* 61. *Extrauagantes constitutiones.* 62. *Auctoritas iuris Can. ex receptione.* 63. *Restricta per iura specialia inter Catholicos,* 64 *per iura inter Catholicos & Protestantes communia.* 65. *per Leges ecclesiasticas Protestantium.* 66. *Vsus iuris Can.*

§. 53. Primitiuae ecclesiae *duplex* ius fuit, *particulare*, cuilibet ecclesiae proprium, antistitum & plebis consensu rogatum, & *commune*, maxime apostolorum praeceptis introductum, vel in confoederatarum ecclesiarum conuentibus constitutum (*a*). Vim *iuris conuentionalis* habent CANONES concilliorum, ab episcopis & presbyteris nomine ecclesiarum vi iuris collegialis rogati. Suppositicii sunt CANO-

NONES, qui APOSTOLORVM esse dicuntur, partus seculi III. in oriente confictus (*b*).

(*a*) CYPRIANVS ep. V. p. II. refert, se inde a primordio episcopatus sui nihil *sine presbyterorum consilio & sine consensu plebis sua priuatim sententia gessisse*. Idem ep. 13. p. 23. ep. 28. p. 39. Conf. *Io. Laur.* MOSHEIM de *rebus Christian. ante Constant. M.* p. 575. & in *Inst. hist. eccl.* p. 81.

(*b*) *c.* 1. *D.* 16. *Io.* DOVIATIVS in *Praenotionibus Canonicis* l. 3. c. 2. §. 5. 6. 7. p. 395. *Io.* DALLAEVS de *Pseudepigraphis apostolicis libris.*

§. 54. Sub *Imperatoribus Christianis* ecclesia vsa est iure tum (I) CONVENTIONALI, maxime in conciliis oecumenicis rogato, *a*) tum (II) IMPERIALI, legibus videlicet ecclesiasticis imperatorum, in *vtroque codice Caesareo* seruatis. *Illius* collectionem continet CODEX CANONVM ECCLESIAE VNIVERSAE, quatuor conciliorum oecumenicorum & nonnullorum particularium canones exhibens, sec. V. *priuato studio* confectus in *Oriente*. Qui cum ex *prisca latina versione* (*b*) transierit in *occidentem*: *recognitam* eius *versionem* in vsus ecclesiae Romanae priuato studio dedit DIONYSIVS EXIGVVS, auctam *spuriis canonibus Apostolorum* & canonibus conciliorum *Africanorum* (*c*). Auctoritas ei accessit ex *sanctione* IVSTINIANI in *Nov.* 131. *c.* 1. quae vim legis tribuit canonibus, in *istis IV. conciliis* constitutis & confirmatis (*d*). Ex eodem deinde in oriente adornata sunt *compendia* (*e*), nec

non *nomocanones* (*f*) ad oſtendendam canonum cum legibus eccleſiaſticis harmoniam.

(*a*) Iuris eccleſiaſtici orientalis collectionem ediderunt *Guil.* VOELLVS & *Henr.* IVSTELLVS in *biblioth. iur. Can. vet.* duobus tomis & *Ioan.* LEVNCLAVIVS in *iure Graeco Rom.*

(*b*) Hanc exhibet IVSTELLVS l. c. tom. I. p. 275. De eius vſu in Italia, Gallia, Hispania, Anglia, vid. *Petr.* COVSTANTIVS *tom. I. epiſt. Pontif. Rom.* in praef. n. 150. *Bernh. Zeger van* ESPEN in Comm. ad *Canones iur. vet. diſſ. VI. VII. & VIII. tom. III. op. p.* 23. *ſ.*

(*c*) Edita eſt a VOELLO & IVSTELLO l. c. *tom. I. p.* 97. ſub titulo: *Codex Canonum vetus eccleſiae Romanae.* Splendidior editio ſub eodem tituto eſt *Franc.* PITHAEI *Pariſiis* 1685. in f.

(*d*) Sanctio *Nouellae* 131. ad calcem huius codicis deinceps adſcripta eſt, ceu obſeruat *Io.* DOVIATIVS l. c. p. 405. Conf. IVSTELLVS l. c. in praef. *huius codicis* p. 17.

(*e*) Tale compendium ſec. VI. ſcripſit *Fulgentius* FERRANDVS, eccleſiae Carthaginienſis Diaconus in *breuiatione canonum*, & ſec. VII. CRESCONIVS, epiſcopus Africanus, in *breuiario canonico.* Vtrumque exhibent IVSTELLVS l. c. p. 447. 456. *Franc.* PITHOEVS in *Cod. Canon. eccl. Rom.* p. 303. 314. *Io.* MEERMANN in *nouo theſaur. iur. tom. I.* p. 150. cum notis *Flav. Franc.* HAUTESERRE.

(*f*) *Nomocanonem* ſec. VI. ſcripſit *Ioannes* SCHOLASTICVS, presbyter Antiochenus & apocriſiarius, & poſt eum PHOTIVS, Patriarcha Conſtantinopolitanus, in *Nomocanone* a. 883. confecto. Vtrumque edidit VOELLVS & IVSTELLVS l. c. tom. II. p. 603. 789.

§. 55. Acceſſit III) ius PONTIFICIVM, collectum ex *decretis Pontificum*, hoc eſt, ex eorum reſponſis & epiſtolis, ad aliorum conſultationes datis:

quae

quae in honore fuerunt perinde ac alia *doctorum ecclesiae* scripta (*a*). Prostat duplex eorundem collectio, altera *genuina*, *priuato studio eiusdem* DIONYSII (*b*) adornata ex epistolis Pontificum, inde a *Siricio* vsque ad *Anastasium* viuentium; & *Codici Canonum*, tamquam *pars altera*, adiecta: *altera spuria*, in fine sec. VIII. ab impostore conficta sub adoptato nomine ISIDORI, quae est *suppositiorum interpolatorumque decretorum congeries*, (*c*) mirumque in modum profuit *Pontificibus* in acquirendis iuribus papalibus reseruatis (*d*).

(*a*) c. 3. D. 15. §. 1. & 16.

(*b*) Vid. Praef. Collectionis apud VOELLVM & IVSTELLVM l. c. tom. 1. p. 183.

(*c*) *Dav.* BLONDELL in *Pseudo Isidoro & Turriano vapulante* ed. a. 1628. ESPENIVS in diss. de *Collectione Isidori tom. III. op. p.* 451. Nouam collectionis censuram meditatus est *Petr.* COUSTANTIVS *l. c.* §. 1. *n.* 161. p. 131.

(*d*) *Petr.* GIBERTVS in *Corp. iur. Can. tom. II. tit.* 7. *Sect.* 25. *per tot. p.* 118. *s.* FEBRONIVS de *statu ecclesiae c. VIII.* p. 517.

§. 56. Ex his canonum & decretorum codicibus, nec non ex legibus ecclesiasticis Imperat. Rom. capitularibus Francorum, & dictis patrum, nouae *collectiones priuatae*, seruato materiarum ordine, *scientiae causa* concinnatae sunt in Germania & Gallia: quales inchoante sec. X. REGINO, *abbas Prumiensis* suasu *Rathbodi*, Archiepiscopi Treuiren-

renſis, ſub initium ſec. XI. (*a*) BVRCHARDVS (*b*), *Wormatienſis epiſcopus*, & initio ſec. XII. IVO, *Carnotenſis epiſcopus*, dederunt (*c*).

(*a*) REGINONIS *de diſciplina eccleſiaſtica veterum praeſertim Germanorum libros duos* edidit *Ioach.* HILDEBRANDVS Helmſtadii in 4. a. 1659. Praeſtantior eſt editio *Steph.* BALVZII cum eiusdem notis, Pariſiis 1671. in 8.

(*b*) *Brochardus* vocatur in *c.* 2. X. *de ſponſ. duor.* Collectio eius prodiit ſub tit. BVRCHARDI *Wormat. Epiſcopi decretorum libri XX. ex conſiliis & orthodoxorum patrum decretis tum etiam diuerſarum nationum ſynodis, ceu loci communes, congeſti* Coloniae 1548. in f.

(*c*) IVONIS duplex eſt collectio, altera maior, quae *decretum* vocatur, *XVII. partibus* conſtans, edita Louanii a. 1561. in f. cura *Ioannis Molinaei*, Louanii Profeſſoris: altera *minor*, & in arctiorem formam contracta ſtudio *Hugonis Cathalaunenſis*, quae *Pannormia* vocatur, conſtans *VIII. partibus*, edita *Baſileae* 1499. in 4. cum praef. Sebaſt. Brandt ſub tit. *Liber decretorum ſeu Pannormia Iuouis.*

§. 57. Collectiones iſtae, priuatae licet omnes, *ius antiquum Eccleſiaſticum* continent. His vſus eſt GRATIANVS, *Monachus Benedictinus* in Monaſterio *S. Felicis Bononienſi*, in concinnando DECRETO, quod primam partem facit *corporis iuris Canonici.* Conſcriptum eſt in vſus *praelectionum academicarum*, & in hos vſus a. 1152. approbatum ab Eugenio III. ad preces Academiae Bononienſis. (*a*) Commendationis multum ei acceſſit apud Aulam Romanam a *ſpuriis*, quae repetiit, *Pſeudo Iſidori decretis*

cretis (*b*). Ex *vſu academico* ſenſim in multis obtinuit *forenſem*: mox *gloſſis* illuſtratum, tandem iuſſu PII IV. & V. & GREGORII XIII. a. 1580. correctum & emendatum eſt, interueniente opera XXXV. doctorum virorum (*c*). Diuiſum eſt in *tres partes*: prima continet CI. *diſtinctiones*, altera XXXVI. *cauſas* & ſingulae cauſae ſuas *quaeſtiones*, tertia tractatum *de conſecratione*, in V *diſtinctiones* diuiſum. Canones, ſub nomine *Palea* eidem interſperſi, ab alicna manu ſunt. (*d*).

(*a*) Teſtimonium *Calendarii archigymnaſii Bononienſis* ex notis *Alex.* MACHIAVELLI ad *Car. Sigonii hiſt. Bonon.* t. III. p. 128. protulit *B. Parens* in *Praef. ad iur. Can. tom. I.* §. 12. *lit. g.*

(*b*) ESPENIVS in diſſ. Prooem. ad *Comm. in Decret. Grat.* §. 7. *tom III. op. p.* 498.

(*c*) *Ant.* AVGVSTINVS de *emendat. Decreti Gratiani lib. I. dial.* I. *Fr.* FLORENS de *methodo & auctorit. Decret. Grat. tom. I. op. p.* 50. *Iuſt.* FONTANINI in praef. ad *Io.* A TVRRECREMATA *Gratiani decretorum libros V. ſecundum Gregorianos decretalium libros diſtinctos* §. 8.

(*d*) *B. Parens* in cit. *Praef.* §. 18. *p.* 29. & §. 26. *p.* 41.

§. 58. *Alterum* Corporis iuris canonici partem faciunt *Decretales*, quae ſunt *Pontificum tum in conciliis tum extra illa edita decreta & conſtitutiones.* I. DECRETALES GREGORII IX. ex quinque *antiquis decretalium collectionibus* (*a*) & ex ipſius *Gregorii decretalibus* ſecundum materiarum ordinem in V. li-

bros digeſtae ſunt iuſſu ipſius, & opera *Raymundi* de *Penna forte*, Capellani eius & poenitentiarii. Collectio a. 1234. perfecta, (*b*) reſcriptis Gregorii IX. ad academiam Bononienſem & Pariſienſem transmiſſa eſt ad vſum academicum & forenſem illis conciliandum.

(*a*) PRIMA antiqua decretalium collectio eſt BERNHARDI CIRCAE, Praepoſiti Papienſis, cuius maximam partem faciunt canones *Concilii Lateranenſis III.* de a. 1179. ALTERA eſt *Ioannis Vallenſis.* TERTIA ex *Innocentii III.* epiſtolis ſtudio *Petri Beneuentani* a. 1210. QVARTA ſub auſpiciis *Innocentii III.* maxime ex concilio *Lateranenſi IV.* a. 1216. QVINTA iuſſu *Honorii III.* 1227. adornata eſt. Quatuor priores edidit *Ant.* AVGVSTINVS in *antiquis collectionibus Decretal.* Pariſ. 1609. poſteriorem *Innocent.* CIRONIVS in *quinta compilatione Decretalium Honorii III.* Toloſae 1645.

(*b*) Reſcriptum Gregorii IX. *dat. Spoleti Non. Sept.* 1234. excitat *Oder.* RAYNALDUS in *annal. eccleſ. ad a.* 1234. *n.* 26. *t. XIII. p.* 417.

§. 59. II.) SEXTVS DECRETALIVM LIBER iuſſu BONIFACII VIII. ex ipſius & anteceſſorum praeſertim *Innocentii IV.* & *Gregorii X.* decretalibus (*a*) confectus digeſtusque ad *ordinem V. librorum decretalium Gregorii IX.* Publicatus eſt Romae 1298. (*b*) commendatusque academiae Bononienſi ad vſum ſcholae & fori, non vero Pariſienſi (*c*).

(*a*) Fontes eius ſunt duae collectiones canonum vtriusque concilii Lugdunenſis, *primi* ſub Innocentio IV. a. 1245. & *ſecundi* ſub Gregorio X. a. 1274. habiti, ſecundum methodum decretalium collectae, editae a B. *Parente* in append. *Corp. iuris Can.* p. 352.

(*c*) Edi-

(*b*) Editus est v. *Non. Mart. anno IV. Pontificatus*, qui incidit in annum 1298. & qui notatur in RICOBALDI *hist. Pontif.* apud ECCARDVM *t. I. script. med. aeui p.* 1220.

(*c*) idque ob dissidia inter Bonifacium VIII. & Philippum Pulchrum, de quibus vid. ESPENIVS in diss. ad *libr. VI. decret. tom. IV. oper. p.* 87. *s.*

§. 60. III. CLEMENTINAE Constitutiones, iussu *Clementis V.* ex *Concilii Viennensis*, a. 1311. habiti, aliisque ipsius constitutionibus collectae, in consistorio Cardinalium propositae sunt a. d. 12. April 1313. Missa haec collectio est ad Academiam *Aurelianensem* per epistolam ipsius Clementis (*a*). Sed ipsi dein displicuisse dicitur, post fata eius demum a *Ioanne XXII.* in academia *Bononiensi* publicata a. d. 8. Nov. 1317.

(*a*) Hanc edidi in diatriba de *Clementinis* §. *IX.* quae inserta est *Observat. iur. Can. N. I.*

§. 61. IV. EXTRAVAGANTIVM CONSTITVTIONVM duae sunt collectiones: *altera* IOANNIS XXII. decretales, per XIV. titulos circa a. 1340. digestas, *altera* diuersorum pontificum decretales continet, quae *communes* dicuntur. Haec desinit in Sixto IV. qui 1483. obiit. Vtraque, licet priuata, corpori iuris tamen adiecta, vsum aliquem obtinuit (*a*).

(*a*) Vid. *Io.* DOVIATII *Praenot. Canon.* lib. 4. Ab editoribus corpori iuris Can. adiectae sunt *Pauli* LANCELLOTTI *Institutiones iuris Canonici*, paulo

lo ante concilium Tridentinum elaboratae & *liber Septimus Decretalium* a *Petro* MATHAEO a. 1591. editus. Ampliorem conſtitutionum papalium collectionem dederunt *Laertius* & *Angelus Maria* CHERVBINVS in *Bullario Magno tomis XV.*

§. 62. Obſeruari meretur *mos Pontificum*, libros decretalium *ad academias* mittendi, vt ex eis tranſirent in *forum*. Succeſſit conſilium fama inprimis academiae *Bononienſis*, & *vtraque* corporis iuris Canonici pars, ab eius cultoribus per regiones propagata, nacta eſt *vſum forenſem*. Tranſiit & ad *Germanos*, & perinde ac ius Romanum, vi ſolius *receptionis*, & *quoad receptum* eſt, vim & auctoritatem accepit. (*a*)

(*a*) Vid. B. *Parens* in *iur. Eccleſ. lib. I. tit.* 2. §. 27. *ſeq.*

§. 63. *Vſus iuris Canonici* in Germania *reſtrictus* eſt & quidem I. *inter Catholicos* inter ſe 1) per CONCORDATA NATIONIS GERMANICAE, in quibus de grauaminibus nationis Germanicae aduerſus ſedem Pontificiam (*a*) maxime circa prouiſionem beneficiorum a. 1448. transactum eſt inter *Fridericum III.* Imp. & *Nicolaum PP. V.* 2) per CONCILIVM TRIDENTINVM a. 1545. coeptum & a. 1562. finitum, quod inter Catholicos in Germania receptum eſt in ſubſidium, (*b*) 3) per STATVTA SYNODALIA & alia iura *particularia* in praelatorum dioeceſibus (*c*).

(*a*) De

(*a*) De his tollendis iam actum est in Concilio *Constantiensi* & *Basileensi* a. 1414. & a. 1432. Vid. *Iac. Frid.* GEORGII *Grauamina aduersus sedem Rom. lib. I. c. V. & VI. p.* 189 quamquam haec concilia parum grata fuerint aulae Romanae. Historiam & vsum concordatorum tradit *Io. Casp.* BARTHEL *de Concordatis Germaniae* t. II. op. p. 271. *Io. Iac.* MOSER in *Staats-Recht lib. I. c.* 18. *tom. I. p.* 335.

(*b*) ESPENIVS *in iure Can. nouiss. tom. IV. Oper. p.* 169. *not. a.* Historiam concilii Trid. dederunt *Paul.* SARPI, PALLAVICINI, & *Christ. Aug.* SALIGIVS.

(*c*) *Capitulat. Caesar. nouiss.* art. XIV. §. 1. *wie auch eines jeden Ertz- und Bischoffen oder deren Dohm-Capitulen absonderliche Priuilegia, hergebrachte Statuta und Gewohnbeiten allerdings beobachtet.*

§. 64. II. Inter *Catholicos* & inter *Protestantes* iuri Canonico non minus derogatum est per iura inter eosdem communia, per *Transactionem Passauiensem, Pacem Religiosam, Pacem Osnabrugensem,*(*a*) *Recessus* & *Constitutiones Imperii*, quoad de *causis ecclesiasticis* disponunt.

(*a*) *I. P. O. art. XVII.* §. 3.

§. 65. III. Inter *Protestantes* eidem derogatum est per *leges ecclesiasticas* cuiuslibet ecclesiae vel territorii Euangelici. Sunt illae vel PVBLICAE, *quibus iura inter Dominum territorii & inter status prouinciales & subditos circa ecclesiam, vel* PRIVATAE, *quibus iura & obligationes membrorum ecclesiae inter se definiuntur.* Ad *illas* pertinent *Recessus*

ſus prouinciales: hae inprimis *ordinationes eccleſiaſticae* dicuntur, & vel *generales* ſunt vel *ſpeciales*, prout vel eccleſias vnius territorii vel eccleſias certae ciuitatis concernunt (*a*). Parem cum illis vim habent *obſeruantiae eccleſiaſticae.* Atque his legibus *ius eccleſiaſticum particulare* publicum & priuatum cuiuslibet territorii Euangelici determinatur. (*b*)

(*a*) Notitiam ordinationum eccleſiaſticarum dedit *Herm. Caſp.* KOENIG in *bibliotheca agendorum.* Conf. *Io. Ern.* FLOERCKE *in praenot. iurispr. eccl. p.* 45. & 131.

(*b*) *Iulii Bernh.* DE ROHR *vollſtændiges Ober-Sæchſiſches Kirchen-Recht. I. Henr. Chriſt.* DE SELCHOW *Anfangsgründe des Braunſchweig Lüneb. Privat-Rechts Part. II.*

§. 66. Seruatus eſt vſus *iuris Canonici* inter *Proteſtantes* tum in *ſecularibus* tum in *inſtitutis eccleſiaſticis communibus*, quoad eius principia *Auguſtanae Confeſſioni*, *indoli eccleſiae Euangelicae* & *libertati conſcientiae* non aduerſantur, & quoad eius auctoritas per leges imperii, & per leges eccleſiaſticas ſpeciales vel per obſeruantiam non eſt reſtricta. (§. 64. 65.) Hac ratione eſt ius *commune* & *ſubſidiarium.* Itaque prorſus non obtinet 1) in *inſtitutis eccleſiaſticis haud receptis*, nec 2) in iuribus, quae *ſacra interna* definiunt, nec 3) in ſanctionibus, quarum *ratio vnica* in doctrinis, cum *Auguſtana Confeſſione* vel *indole eccleſiae Euangelicae* pugnantibus, poſita eſt. (*a*)

(*a*) Conf.

(a) Conf. *Caſp.* ZIEGLERI diſſ. prael. *ad Lancellotti inſt. iur. Can. Io. Frid.* RHETIVS de *auctorit. iur. Can. inter A. C. Conſortes. B. Parens* de *media via in ſtudio & applicat. iur. Can. inter proteſtantes.* tom. I. exercit. ad Pand. p. 344.

TIT. VII.

DE IVRE ET IVRISPRVDENTIA ECCLESIASTICA.

ARGVMENTVM.

§. 67. *Ius & iurisprudentia eccleſiaſtica.* 68. *Ius eccleſiaſticum naturale & poſitiuum.* 69. *Publicum & priuatum.* 70. *Ius eccleſiaſticum Catholicorum & Proteſtantium quatenus ſit externum & internum?* 71. 72. *vtriusque exponendi ratio,* 73. *fontes* 74. *ſubſidia.*

§. 67. LEGES ECCLESIASTICAE ſunt, *quae determinant iura & obligationes circa religionis exercitium & circa eccleſiam.* Earum complexus eſt IVS ECCLESIASTICVM. IVRISPRVDENTIA ECCLESIASTICA eſt *ſcientia iuris eccleſiaſtici, eiusque applicationis ad negotia eccleſiaſtica.*

§. 68. *Ius eccleſiaſticum* vel NATVRALE eſt, quod determinatur *per naturam & eſſentiam eorum, quae religionem & eccleſiam reſpiciunt,* (a) vel POSITIVVM, quod conſtituitur *voluntate* eorum, qui poteſtatem eccleſiaſticam vel ius circa Sacra exercent.

(a) vid. *Ge. God.* KEVFELII *elementa iurisprud. eccleſiaſt. vniuerſalis. Iſr. Gottl.* CANTZIVS *in diſciplinis*

plinis moralib. P. IV. & V. Ioach. Ge. DARIES *in inſtit. iurispr. vniuerſ. ſect. VII. & Dan.* NETTELBLADT *ſyſt. iurisprud. natur. lib.* 3.

§. 69. Ratione *obiecti* eſt vel PVBLICVM, *quo iura & obligationes inter Superiorem & inter membra eccleſiae*, vel PRIVATVM, quo *iura & obligationes membrorum eccleſiae inter ſe determinantur. Publicum* concernit tum *Superiorem in eccleſia*, tum *Superiorem reipublicae* (§. 22.)

§. 70. Ratione *eccleſiarum*, per Germaniam receptarum, *ius eccleſiaſticum* eſt vel ROMANO CATHOLICORVM, vel EVANGELICORVM. Vtrumque vel *publicum* vel *priuatum* eſt. (*a*)

(*a*) *Marc. Ant. de* DOMINIS de *republ. eccleſiaſtica. Io. Franc.* BESSELIVS *ius publicum Romano eccleſiaſticum.* Anonymi *principia iuris publici eccleſ. Catholicor. Io. Ge.* ESTOR delineat. *iur. publ. eccleſ. proteſtantium. Iuſt. Car.* WIESENHAVERN *Grundſætze des Kirchen-Staats-Rechts der Proteſtirenden.*

§. 71. Ius eccleſiaſticum *Catholicorum* vel EXTERNVM eſt, quod in *determinandis ſacris externis & eccleſiaſticis*, vel INTERNVM, quod in *determinandis ſacris internis* verſatur. (§. 2.) (*a*) Sed quae ad Sacra interna pertinent, rectius *doctrinis fidei* & praeceptis religionis quam legibus definienda ſunt: eaque inſtructioni & curae *paſtorali* in eccleſia *Euangelica* relicta ſunt. Cumque in his nullus ſit

iuris

iuris Canonici vſus : in tradendo *iure externo* tantum verſabimur.

(*a*) Hierarchia videlicet & poteſtas eccleſiaſtica *producta* eſt ad *ſacra interna*, eoque ipſo occaſio nata, eamdem ſub *colore peccati* mirum in modum extendendi. *c.* 13. *X. de iudiciis.*

§. 72. Ius eccleſiaſticum *externum* Catholicorum & Euangelicorum *coniunctim* commode tractari poteſt, idque tum ob *fontes* magna ex parte communes, tum ob *obiecta eadem*, in quibus ſecernenda ſunt, quae per diuerſa religionis & regiminis externi principia diuerſimode determinantur, tum denique ob *vtriusque eccleſiae* per Germaniam *nexum*. IVRISPRVDENTIA ECCLESIASTICA GERMANICA, ita conſiderata, eſt *ſcientia iuris eccleſiaſtici, quod in eccleſia Catholicorum & Euangelicorum per Germaniam obtinet.*

§. 73. Vtriusque iuris eccleſiaſtici Fontes *communes* ſunt *Ius Diuinum*, in ſacris literis propoſitum, (*a*) quatenus praeſcribit normam agendorum, cuius rationes nec *reipublicae* & *eccleſiae iudaicae* ſtatum nec *ſolas temporum circumſtantias* reſpiciunt, *Ius Canonicum*, quoad receptum, (§. 63. 66.) *Leges imperii*, in iisque *Pax Religioſa* & *Weſtphalica*, *Ius Romanum*. Fontes *proprii* vero iuris eccleſiaſtici vel Catholicorum vel Euangelicorum ex eis, quae §. 63. 65. propoſita ſunt, intelliguntur.

(a) *Ger.* MASTRICHT *hiſt. iur. eccleſ.* n. 38. p. 20. *Io.* SCHILTERI *inſt. iur. Can. lib. I. c.* 2. §. 1. *ſ. Io. Laur.* MOSHEIM *Kirchen-Recht der Proteſtanten p.* 215. Auctor anonymus *iuris publ. eccl. Cathol. c.* 1.

§. 74. *Subſidia* iurisprudentiae eccleſiaſticae ſpecialia ſunt hiſtoria *eccleſiaſtica*, inprimis *Germaniae*, (*a*) notitia *antiquitatum eccleſiaſticarum*, (*b*) hiſtoria *iuris Canonici*, ſtudium *conciliorum*, (*c*) notitia *literaria* ſcriptorum eccleſiaſticorum. (*d*)

(a) *Io.* SCHILTERVS *de libertate eccleſiarum Germ.*

(b) *Ioſ.* BINGHAM *Origines ſeu antiquitates eccleſiaſt. B. Parentis origines praecipuarum materiarum iuris eccleſiaſt. Io. Sam.* BRVNQVEL in diſſ. *de vtilitate ex hiſtor. & antiquit. ſacris in iurisprudentiae eccleſiaſticae ſtudio capienda* praemiſſa *Innoc. Cironii obſ. iuris Can.*

(c) *Fr.* SALMON *traité de l' Etude des Conciles & de leur Collections.*

(d) *Ellies du* PIN *bibliotheque des auteurs eccleſiaſtiques tom. XII. Chriſt. Gottl.* BVDERI *biblioth. iuris* ſelecta cap. XV. *Dan.* NETTELBLADT *Initia hiſtoriae litterariae iuridicae. vniuerſ.* §. 422. *ſ.*

PARS

PARS SPECIALIS.

LIBER I.

DE MINISTERII POTESTATE SEV DE ORDINE ET INDE DEPENDENTE STATV ECCLESIASTICO.

TIT. I.

DE STATV ECCLESIASTICO IN GENERE.

ARGVMENTVM.

§. 75. *Status eccleſiaſticus omnium membrorum eccleſiae communis.* 76. *Status clericalis.* 77. *Clerici & laici.* 78. *Status eccleſiaſticus, in ſpecie talis.* 79. *Diſcrimen inter perſonas eccleſiaſticas & clericos.* 80. *Status religioſus.*

§. 75. STATVS ECCLESIASTICVS in ſenſu *generali* eſt ſtatus, *a quo pendent iura & obligationes in eccleſia.* Eſt is vel COMMVNIS *omnium membrorum eccleſiae*, vel SPECIALIS, ſeu *certorum membrorum eccleſiae proprius.* *Communis* determinatur per iura & obligationes, quae Chriſtiano, *qua membro eccleſiae*, competunt. (*a*) Acquiritur *tum* iure *natiuitatis & ſuſcepti baptismi* (*b*), *tum* ex *receptione* in eccleſiam: acquiſitus *conſeruatur*, donec quis eſſe deſinit membrum eccleſiae: idemque probatur *profeſſione eiusdem fidei publicae*, & *communione*

ſacramentorum, nec non *iudicio* ipſius *eccleſiae*, quo quis pro *membro eius* agnoſcitur.(*c*)

(*a*) In ſenſu generali *perſonae eccleſiaſticae* vocantur omnes, qui *ſtatu eccleſiaſtico communi fruuntur*. ſiue laici ſiue clerici ſint. *Arn.* CORVINVS de *perſonis & benef. eccl. l.* 1. *tit.* 1. *n.* 3.

(*b*) *c.* 3. X. *de presbytero non baptiz.* *Ant.* RICCIVLLYS tr. *de neophytis* adiectus tr. de *iure perſon. extra eccleſiae gremium exiſtent.* Romae 1622.

(*c*) B. *Parens* in *iur. Eccleſ. lib. I. tit.* 1. §. 61. *Io. Gottl.* GONNE de *probatione religionis* §. 26. LONDORP *Acta Publ. tom. VI. art.* 39. p. 46.

§. 76. Inter ſtatus eccleſiaſticos *ſpeciales* praecipui ſunt I. STATVS CLERICALIS, *quo quis ad miniſterium V.D.canonice*, hoc eſt, modo Canonibus definito, *deſtinatur*. In Miniſterio conſideratur tum 1) POTESTAS MINISTERII, ſeu *facultas ab eccleſia data, ea peragendi, quae miniſterio V. D. inſunt*, (§. 10.) in qua deſignanda mirifice placuit ORDINIS appellatio, (*a*) tum 2) *actualis ipſius functio* in eccleſia. Fuit olim vtrumque coniunctum, nec intelligebantur *miniſtri eccleſiae*, niſi certae eccleſiae ad miniſterii functiones obeundas adſcripti. Sed coepit inde a ſec. XII. *ordo* ab *eius functione* ſeparari, (*b*) isque *ſeparatim* conferri, & *clericatus* quaeri in *canonica deſtinatione ad miniſterium*.

(*a*) *Ordinis* vocabulum eſt multiplicis ſignificatus, tum in iure Romano tum in iure Canonico. *Barn.* BRISSONIVS *de verb. ſignif. p.* 987. Denotat inter alia gradum honoris, quo ſenſu Tertullianus diſcrimen *inter ordinem & plebem eccleſiae auctoritate conſtitutum*

tutum accipit. Sed hoc loco accipitur pro *miniſterii poteſtate*. *Lud.* ENGEL in *Collegio vniuerſi iuris Can. lib. I. tit.* II. §. I.

(*b*) *Bernh. Zeger.* VAN ESPEN in *Iure eccleſ. vniuerſo p.* 2. *ſect.* I. *tit.* 8. *c.* 6. tom. I. *oper.* nouae edit. de a. 1753. p. 515.

§. 77. *Chriſtiani ad miniſterium in eccleſia obeundum canonice deſtinati*, CLERICI ſunt, (*a*) *eidem obeundo haud deſtinati*, LAICI. *Canonica deſtinatio ad miniſterium* tam inter Catholicos quam inter Proteſtantes fit *collato ordine*; ideoque clerici ſunt, *quibus ordo collatus eſt.* In eccleſia *Romana* eadem deſtinatio praeterea fit per *primam tonſuram*; (*b*) indeque in ea clerici vel *ordinati* ſunt, vel *tonſurati.* (*c*)

(*a*) *c.* 7. *C.* 12. *qu.* I. *c.* I. *D.* 21. Eodem ſenſu *Claud.* FLEVRY *in inſt. iur. eccl. P. I.* c. 3. §. 2. clericos vocat *Chriſtianos ſeruitio eccleſiae dicatos.*

(*b*) *Ceremonia* eſt, qua quis interueniente ſolenni crinium reſectione canonice praeparari & diſponi dicitur ad ordinem ſuſcipiendum. c. *vlt. de temp. Ordinat. in* 6. Origines eius ad ſec. VII. refert *Io.* MORINVS *de ordinat. P.* 3. *ex.* 15. *c.* 3. Conf. *Lud.* THOMASSINVS *de vet. & noua eccl. diſcipl. P.* I. *L.* 2. *c.* 3.

(*c*) *c.* 6. *X. de transact. c.* II. *X. de aetat. & qual. praef. c. vlt. X. de temp. ord. in* 6.

§. 78. II. STATVS ECCLESIASTICVS, in *ſpecie* ſic dictus, determinatur *per collata officia eccleſiae.* His videlicet *adminiſtrantur ea, quae ad eccleſiam pertinent:* eaque vel ſunt *officia ſacra*, quae

cultum diuinum immediate reſpiciunt, vel *eccleſiaſtica*, quae cultum diuinum tantum mediate reſpiciunt. Vocantur inde perſonae vel ECCLESIASTICAE vel POLITICAE, (*a*) prout vel *ſunt in officio eccleſiae*, vel *in eodem non ſunt*.

(*a*) Ab *eccleſiaſticis politici* diſtinguuntur in *Inſtr. pac. Oſn. art. XVII.* §. 2. qui & paſſim *ſeculares* dicuntur.

§. 79. Non *omnes clerici* ſunt in officio ſacro vel eccleſiaſtico: nec *omnes perſonae eccleſiaſticae* ſunt clerici, (*a*) v. c. Abbatiſſae.

(*a*) *Clerici* & *perſonae eccleſiaſticae* diſtinguntur in *c.* 12. *de Elect. in* 6. & paſſim. ESPENIVS *in obſ. ad Canon. Gregorii X. tom. IV. op. p.* 129.

§. 80. III. STATVS RELIGIOSVS ſeu REGVLARIVM determinatur *per vitam, ſpeciali cultui diuino dicatam, & ex praeſcripta norma ſeu regula agendam:* ab eaque alii *regulares* alii *ſeculares* dicuntur, prout ad talem vitam ſolenniter obſtricti ſunt, vel non obſtricti. *Clerici* non minus, quam *laici*, regulares & ſeculares eſſe poſſunt.

TIT. II.

DE DISCRIMINE CLERICORVM RATIONE ORDINVM IN ECCLESIA ROMANA.

ARGVMENTVM.

§. 81. *Ordinum gradus.* 82. *Sacerdotium maius & minus.* 83. *Ordo episcopalis & presbyteralis.* 84. *Ordo diaconatus & subdiaconatus.* 85. *Quatuor ordines minores.* 86. *Discrimen clericorum a collatis ordinibus.*

§. 81. *Ordinis*, cuius in clerico praecipua ratio habetur, (§. 77.) plures habentur *gradus* in ecclesia Romana: quibus singulis designatur *potestas peragendi Sacra determinata ad ministerium pertinentia.* Singuli ordinis gradus non minus *ordines* VOcantur.

§. 82. Praecipua *ministerii* potestas ponitur in SACERDOTIO, quo intelligitur *potestas, sacrificium eucharisticum conficiendi.* (*a*) Est illud vel MAIVS, *cui annexa est omnium sacrorum & sacramentorum potestas*; vel MINVS, quod tantum *potestatem sacra & sacramenta, per canones determinata, celebrandi* annexam habet; quorsum pertinent omnia sacramenta ecclesiae Romanae, excepta *ordinatione & confirmatione.*

(*a*) *Io.* MORINVS *de sacris ecclesiae ordinat. P. III. c. 2. §. 6.*

§. 83. *Gradus* ordinis definiuntur, prout vel *proxime* vel *remote* concernunt potestatem ministerii seu peragendi sacerdotii. ORDO EPISCOPALIS vocatur, quo *potestas sacerdotium maius*, & ORDO PRESBYTERALIS, quo *potestas sacerdotium minus peragendi* tribuitur. EPISCOPVS est, cui *ordo episcopalis*, & PRESBYTER, cui *ordo presbyteralis collatus est.* Vterque *in sacerdotio* esse dicitur. Actus, ordini *episcopali* proprii, PONTIFICALIA dicuntur; qualia sunt potestas ordinandi, confirmandi, consecrandi, vngendi reges, chrisma conficiendi (*a*).

(*a*) *c.* 1. §. 8. 9. *D.* 25. *c.* 1. §. 7. 8. 11. *D.* 21. *c.* 1. §. 3. *X. de Sanct. trinit.*

§. 84. ORDO DIACONATVS dicitur, quo tribuitur *potestas*, *operas vulgares praestandi alteri in functione sacerdotii.* Ab hoc, *subordinatione* tantum, differt ORDO SVBDIACONATVS, quo potestas datur *ministrandi rursus diaconis in eadem functione.*(*a*) Ab vtroque ordine collato vocatur *diaconus* & *subdiaconus:* & vterque esse dicitur *in ministerio*, in sensu *vulgari* videlicet accepto. Atque hi quatuor ordines *maiores* vocantur & *sacri.*

(*a*) *c.* 1. §. 6. 7. D. 25. *c.* 9. *X. de aetate & qual. praefic.*

§. 85. QVATVOR ORDINES *minores* & *non sacri* sunt, qui respiciunt *potestatem obeundi actus determi-*

terminatos, *executionem ſacerdotii concernentes*; quales in officio *oſtiarii*, *lectoris*, *exorciſtae*, *acolythi* continentur. (*a*) A collata poteſtate obeundi ea, quae ſub praedictis officiis olim continebantur, *clerici minorum ordinum* vocantur.

(*a*) *c.* 1. *D.* 21. *c.* 1. *D* 25. *c.* 16. 17. 18. 19. *D.* 23. De eorum origine vid. *Io.* MORINVS *de ordinat. P. III. ex.* 11. *c.* 1. *p.* 152.

§. 86. A *differentia ordinum* pendet in eccleſia Romana diſcrimen clericorum ordinatorum; & hi, *qua tales*, tantum diſtinguuntur a *collato ordine*, non vero ab *officio*, quippe quod per ordinem non confertur. Clerici ordinati ergo tantum *potentiam* habent ea, quae ſui ordinis ſunt, peragendi, a qua *validitas actus* aeſtimatur, (*a*) non vero *ius*, eadem in certa eccleſia exercendi, quod demum ab officii vel alia ſpeciali conceſſione pendet. (*b*) Differt inde *clericus in genere*, cui vel *ſolus ordo*, vel *ſola prima tonſura* data eſt, (*c*) a clerico, *certae eccleſiae* adſcripto, ad functiones in ea exercendas.

(*a*) c. 1. X. *de ordinatis ab epiſc. qui renunc.*

(*b*) *Auguſtini* BARBOSA *in iure eccleſ. lib. I. c.* 34. *n.* 35.

(*c*) Hanc in rem obſeruandum 1) *minores* ordines non conferri eorum obeundorum cauſa, ſed vt his velut gradibus, licet eosdem ipſo exercitio non ingrediantur, conſcendant ad maiores: ideoque monet MORINVS *l. c. P. III. ex.* 11. *c.* 1. *p.* 159. ab omnibus ſuſcipi hos ordines, ſed numquam ab his, qui eos ſuſceperunt, exerceri; praeſertim cum officium *oſtia-*

rii & acolythi vtplurimum a laicis, officium lectoris & exorciſtae a presbyteris exerceatur: deinde 2) nec *diaconos* vel *ſubdiaconos* conſtitui, vt habeantur, qui diaconorum vel ſubdiaconorum functiones obeant, quippe quas ſupplent ipſi presbyteri, ſed vt etiam per hos ordines aſcendatur ad presbyteratum; quod agnoſcit ESPENIVS *in iur. Eccleſ. P. I. tit.* I. *c.* 3. §. 8. & 13. Presbyteros, in genere ordinatos, *Vtopienſes* vocat *Franc.* DVARENVS *de ſacris eccleſiae miniſteriis lib. I. c.* 16. *p.* 110, vt ab aliis, qui certas eccleſias regunt, diſtinguantur. Ex quibus intelligitur, quam otioſa cum *ipſa tonſura* ſit illa *ordinum* & *clericorum* diuiſio, ſuo merito a noſtratibus repudiata.

TIT. III.

DE DISCRIMINE CLERICORVM RATIONE OFFICIORVM IN ECCLESIA EVANGELICA.

ARGVMENTVM.

§. 87. *Clericorum nullum diſcrimen ratione ordinis.* 88. *Diſcrimen eorum ratione officiorum ſacrorum,* 89. *ratione horum ſubordinationis,* 90. *ratione inſpectionis eccleſiaſticae.* 91. *Ad ſimplicia munera eccleſiaſtica admoti, clerici non ſunt.*

§. 87. *Differentia ordinum* eſt inſtitutum *mere eccleſiaſticum*, ne *primae* quidem *eccleſiae* probatum. *Ordo* in eccleſia Euangelica rectius accipitur pro *omni miniſterii poteſtate, qualis a Chriſto data eſt;* ideoque *ordo vnus* eſt: isque vnice confertur ob *miniſterii functiones in eccleſia rite obeundas. Ratione ordinis* itaque nullum eſt inter clericos diſcrimen, be-

ne

ne tamen vel ratione *officiorum ſacrorum*, vel ratione horum *ſubordinationis*.

§. 88. *Officia ſacra* vel verſantur in *ſola adminiſtratione eorum*, quae *ordinis* ſunt, vel annexam ſimul habent *inſpectionem eccleſiaſticam in plures eccleſias*. Ratione illius I. clerici ſunt vel PASTORES ſeu PRESBYTERI, quibus *integrum miniſterium*, (*a*) vel PRAEDICATORES *ſeu* CONCIONATORES, quibus praecipua miniſterii portio, in *praedicatione verbi diuini* conſiſtens, in certa eccleſia confertur. Illorum officium cum iure omnia ſacra adminiſtrandi & cum plena animarum cura coniunctum eſt: horum in praedicando & in iis, quae ad inſtituendum pertinent, occupatur; hi vero reliqua ſacra non niſi ex ſpeciali conceſſione, *licite* agunt.

(*a*) In generali notione *paſtoris* non quaeritur, vtrum miniſterium ſeu officium paſcendi in parochia, in legione militum, in naui, vel in capella exerceatur.

§. 89. Inter plures *eiusdem eccleſiae paſtores*, alius eſt PASTOR PRIMARIVS, cui ſimul directio ſacrorum in eadem eccleſia committitur, alii *ſubleuandae functionis paſtoralis* cauſa eidem adiuncti, DIACONI, vel SVBDIACONI vel *ſimili appellatione* diſtinguuntur. Hi in nexu ſubordinationis & obſeruantiae ſunt erga paſtorem primarium. (*a*)

(*a*) *Io.* BRVNNEMANNVS in *iur. Eccl. L.* 3. *c.* 1. §. 15. *Dav.* MEVIVS *P.* 3. *dec.* 218. *Caſp.* ZIEGLERVS

LERVS *de diaconis & diaconiſſ. cap.* 8. *B. Barens* in *iure eccleſiaſt. Lib. I. tit.* 23. §. 18. Similes eisdem ſunt *vicepaſtores*, de quibus agit ESPENIVS *Iur. Eccl. P. I. tit.* 3. *c.* 2.

§. 90. II. Ratione *inſpectionis eccleſiaſticae*, SVPERINTENDENS ſeu *inſpector* eſt *paſtor ecclesiae, cui inſpectionis eccleſiaſticae officium per plures eccleſias confertur.* SVPERINTENDENTIS idem eſt ac EPISCOPI in primitiua eccleſia officium, eaque appellatione eundem Hieronymus deſignat. (*a*)

(*a*) *in c.* 5. *D.* 95. *c.* 24. *D.* 93.

§. 91. Officia, quibus *nudum miniſterium* in executione actuum ordinis praebetur, mere eccleſiaſtica ſunt, nec ordinem annexum habent. Qui his funguntur, veluti *cuſtodes* ſeu aeditui, *Cantores*, *ludimagiſtri*, *clericorum* numero non ſunt (*a*) ſed *perſonae eccleſiaſticae* & *miniſtri eccleſiae* (§. 78.)

(*a*) Incongrue & in ſenſu improprio hos *clericos* vocat CARPZOVIVS in *iurispr. eccl. P. I. dec.* 75. *n.* 10. eosque cum *clericis minorum ordinum* comparat; nec accurate *clericos* & *perſonas Eccleſiaſticas* a ſe inuicem diſcernit. Ob officium, eccleſiae praeſtandum, eosdem *miniſtros eccleſiae* appellat *lib. I. def.* 75. quo nomine eosdem compellat ESPENIVS in *iur. eccleſ. P. I. tit.* 4. *c.* 2. §. 4.

)o(*.*)o(

TIT.

TIT. IV.

DE IVRIBVS CIRCA ORDINATIONEM IN ECCLESIA ROMANA.

(Lib. I. tit. XI. *de tempor. ordinationum & qualitate ordinand.* Tit. XII. *de ſcrutinio in ord. fac.* Tit. XIII. *de ordinatis ab epiſcopo.* Tit. XIV. *de Aetate & qualit. praeficiendorum.* Tit. XV. *de S. Vnctione.* Tit. XVI. *de Sacramentis non iterandis.* Tit. XVII. *de filiis presbyter. ordin. vel non.* Tit. XVIII. *de ſeruis non ordin.* Tit. XIX. *de obligatis ad ratiocinia ordin. vel non.* Tit. XX. *de corpore vitiatis ord. vel non.* Tit. XXI. *de bigamis non ordin.* Tit. XXII. *de clericis peregrinis.*)

ARGVMENTVM.

§. 92. *Ordinatio.* 93. *Ius ordinandi epiſcopale.* 94. *Ordinationum ſpecies.* 95. *Titulus ordinationis.* 96. *Qualitates ordinandorum. Irregularitas.* 97. *Quinam irregulares.* 98. *Scrutinium in ordine.* 99. *Forma ordinationis. Conſecratio.* 100. *Vis ordinationis.*

§. 92. Ordinatio eſt *actus ſacer, quo confertur ordo* (*a*). Eſt ergo modus, quo quis fit clericus. Peragitur inter ritus ſacros: quos inter eſt *manuum impoſitio*, ritus eccleſiaſticus perantiquus, ab apoſtolis in hoc aliisue actibus obſeruatus. (*b*)

(*a*) Quoad in ordinatione *ſacramentum* quaeritur, eius conſideratio eſt *theologica. Iuridice* accepta conſideratur tamquam *ceremonia ſacra, qua inaugurantur clerici, iisque ordo confertur*: prout eam deſcribit BENEDICTVS *PP. XIV. de ſynodo dioeceſana* p. 299.

(*b*) B. *Parens in iure eccl. lib. I. tit. XI.* §. 11. 16.

§. 93.

§. 93. IVS ORDINANDI eſt ius ordinem conferendi; in eoque continetur ius, ordinationem *decernendi*, & dandi aliis *licentiam* ordinandi. (*a*) Eſt illud pars poteſtatis eccleſiaſticae, epiſcopis vindicata ex inſtituto eccleſiaſtico (*b*). Vnde & ipſa *functio ordinationis* actibus *ordinis epiſcopalis* accenſetur. (*c*)

(*a*) *c.* 3. *X. de temporibus ordinat. in* 6.

(*b*) Hoc aperte agnoſcit *Franc. de* ROYE *in inſtitut. iur. Can.* lib. I. c. 10. p. 51. & ſubobſcure ESPENIVS *in iur. eccl. P.* 2. *Sect.* 1. *tit.* 9. *c.* 2. Conf. *c.* 24. *D.* 93. *Dav.* BLONDELL *de epiſcop. & presbyt. Sect.* 3. *p.* 309. Imaginarius ordinationis conceptus eſt, quo non ex *iure eccleſiae*, ſed quaſi per manum ex opinata ſucceſſione epiſcoporum in locum apoſtolorum poteſtas ordinandi deducitur. *Dionyſ.* PETAVIVS *de poteſtate conſecrandi ſacerdotibus a Deo conceſſa.*

(*c*) *c.* 1. 2. 3. X. *de temporibus ordinat. in* 6.

§. 94. Quot ſunt ordines, tot habentur *ordinationum ſpecies*, quibus ſingulis confertur poteſtas peragendi ea, quae ſingulorum ordinum ſunt. Quousque olim cum ordinibus connexae ſunt functiones: non ſine ratione cautum erat, ordinationem nec *per ſaltum* fieri debere, nec omiſſis *interſtitiis* (*a*), intra quae in ſingulis ordinibus ſubſiſtendum eſt. Eadem tamen ſeruata ſunt, mutata licet ordinum ratione, (§. 86.) ſalua diſpenſatione, epiſcopi iudicio relicta. (*b*)

(*a*) *c.* 1. 2. *D.* 59. *c.* 1. 2. *D.* 70. *c. vn. X. de Clerico per ſaltum promoto.* LEO ALLATIVS *de aetate*

&

& *interſtitiis in ordine ſeruand.* p. 69. *Lud.* THOMASSINVS *de diſcipl. eccleſ. P.* 4. *lib.* 2. *c.* 2.

(*b*) *Concil. Trident. ſeſſ.* 23. *de reform. c.* 13. ESPEN *l. c. c. V.* §. 10. *tom. I. p.* 513.

§. 94. *Titulus Ordinationis* iure antiquo eſt officium ſacrum, in certa eccleſia obeundum: ſine quo nemo poterat ordinari. Ex nouiori eccleſiae diſciplina *titulus* (*a*) non niſi honorem externum ſtatus clericalis reſpicit, & accipitur pro *ſufficienti vitae ſubſidio ad vitam clerico conuenientem agendam.* Hoc *nouo ſignificatu* ſeruatur regula *iuris antiqui*, neminem *ſine titulo* eſſe ordinandum. (*b*) Itaque ordinationes fiunt ad titulum vel *beneficii* vel *penſionis*, vel *patrimonii* certi & ſufficientis, vel *paupertatis*. (*c*) Ordinatio, ſine tali titulo facta, non quidem, vt olim, irrita eſt, ſed ordinator ad ordinatum *alendum* obligatur. (*d*)

(*a*) *c.* 6. *Concil. Chalced. c.* 2. *D.* 70. ESPEN *l. c. p.* 517.

(*b*) *c.* 4. X. *de Praebend. c.* 13. *X. de aetat. & qualit. praef.*

(*c*) Canones circa nouum titulum ordinationis collegit *Io. Petr.* GIBERTVS *in Corp. iur. Can.* Part. II. tit 9. p. 291. 296. De *ordinatione ad titulum patrimonii & paupertatis* ſcripſit *Io. Chriſt. Wilh.* STECK.

(*d*) *c.* 2. 4. 16. *X. de praebend.*

§. 96. In ordinando deſiderantur tum *habilitas ad obeundum miniſterium*, tum *qualitates*, *canonibus determinatae*, ad illud ex *vtilitate eccleſiae* & ex *digni-*

dignitate ſtatus clericalis obeundum. Ex illius defectu *incapax*, (*a*) & ex harum defectu *inidoneus* & *irregularis* vocatur. *Irregularitas* inde dicitur *defectus qualitatis*, *canonibus determinatae*, (*b*) *ob quam quis impeditur ordines ſuſcipere vel ſuſceptos exercere.*

(*a*) *Non baptizati & foeminae* incapaces ſunt, & ne valide quidem ordinantur *c.* 1. *X. de presbytero non baptizato c.* 25. 29. *D.* 23. *Arn.* CORVINVS *de beneficiis & perſ. eccleſ. L.* 2. *tit.* 16. §, 4.

(*b*) *c.* 18. *X. de ſentent. excommunic.* Vocabulum *irregularitatis* ante ſec. XIII. ignoratur, & ab hoc demum tempore multa ad irregularitatem relata ſunt. ESPEN *I. E. P.* 2. *S. I. tit.* 10. *c.* 1. §. 5. *Iul.* CAPONVS Ict. Neapol. in *inſtit. iur. Can. L.* 1. *tit.* 25. *p.* 159.

§. 97. Contrahitur *irregularitas* 1) ex defectu *aetatis*, ſingulis Ordinibus ſtatutae, (*a*) 2) *natalium legitimorum* & *ingenuorum* (*b*), & 3) *ſcientiae*, (*c*) 4) ex vitio *corporis*, executionem ordinis impediente, vel ſcandalum pariente, (*d*) 5) ex iudicio *ſanguinis*, quod quis egit vel promouit, (*e*) 6) ex *bigamia*, in quam quis etiam incidiſſe creditur per *ſecundas nuptias*, vel per nuptias *cum vidua*, (*f*) 7) ex *crimine publico* & manifeſto, (*g*) 8) ex *homicidio voluntario*, (*h*) 9) ex obligatione ad *rationes* ex *adminiſtratione* publica vel priuata reddendas. (*i*) In his impedimentis epiſcopis diſpenſandi ius eſt, (*k*) niſi ſint Pontificis diſpenſationi reſeruata.

(*a*) In

(*a*) In Minoribus ſufficit aetas ſeptennio maior: in diacono XXII. in ſubdiacono XXIII. in presbytero XXV. annus incoeptus, in epiſcopo XXX. exactus deſideratur *c.* 1. *D.* 77. *Clem.* 3. *de aet. & qual. praef. c.* 7. *X. de Elect. Con. Trid. ſeſſ.* 23. *de ref. c.* 12.

(*b*) *c.* 1. 4. 8. *de ſeruis non ordinandis. c.* 7. 14. 17. 18. *X. de filiis presbyterorum.*

(*c*) In *minoribus* ordinibus ſaltem peritia linguam latinam legendi & ſcribendi, in *maioribus* ſcientia ad functionem ordinis neceſſaria deſideratur. *Conc. Trid. c. I. c.* 4.

(*d*) *c.* 6. *D.* 55. *c.* 2. 4. *de corpore vitiatis. c.* 2. *X. de Clerico aegrotante.*

(*e*) *c.* 5. 9. *X. ne cler. ſecul. negot. c.* 4. *X. de rapt. c.* 10. *X. de exceſſ. prael.*

(*f*) *c.* 8. *D.* 50. *c.* 1. 2. *X. de digamis non ordinand.*

(*g*) *c.* 23. *D.* 50. *c. vlt. X. de teſtib.*

(*h*) *c.* 24. *X. de homicid. c.* 3. *eod. in* 6. *Clem. vn. eod.*

(*i*) *c.* 1. *X. de obligatis ad ratiocinia.*

(*k*) *c.* 1. *de aet. & qual. praef. in* 6. *c.* 12. *X. de fil. presb. c.* 1. 2. *eod. in* 6. *c.* 1. *X. de Corp. vitiatis. c.* 2. 4. *X. de digam. non ordinand. Conc. Trid. ſeſſ.* 24. *dec.* 2. *de ref. c.* 6. *Pirrh.* CORRADVS *de prax. diſpenſ. L.* 3. *c.* 6. *n.* 9.

§. 98. Decernendae ordinationis cauſa requiritur SCRVTINIVM, ſeu *inquiſitio in ea, quae ſecundum canones in ordinando deſiderantur.* Dirigendum eſt tum in *titulum* ordinationis, tum in *impedimenta canonica*, tum in *ſcientiam* ordinandi, praeuio *examine.* (*a*)

(*a*) *c. vn. de ſcrutinio in ordine faciendo c.* 1. *X. de eo qui furtiue ordines ſuſcepit c.* 45. *X. de Simonia c.* 13. *de electione. Petr.* GIBERTVS *l. c. tit.* 9. *Sect.* 26. *p.* 284.

§. 99. Ordinatio facienda eſt ex *forma ſolenni* in eccleſia recepta, (*a*) & *tempore* per canones definito. (*b*) Solennior eſt *epiſcopalis*, qua ordo epiſcopalis confertur, ſpeciatim CONSECRATIO dicta, quae ab archiepiſcopo vel ex eius delegatione ab alio epiſcopo, aſſiſtentibus ad minimum duobus epiſcopis, interueniente chrismatis *vnctione* peragitur. (*c*)

(*a*) *c.* 8. 11. 15. *ſq. D.* 23. *c.* 3. 9. 16. *X. de tempor. ordin. c. vn. §. pen. X. de ſacr. vnct. Io.* MORINVS *de ordinat. P. III. exerc.* 2. *& ſeq.*

(*b*) *c.* 5. *D.* 75. *c.* 1. 3. 8. *X. de temp. ordinat.*

(*c*) *c.* 7. *D.* 23. *c.* 1. 4. *&* 64. *c.* 1. 2. *D.* 66. *c. vn. X. de ſacra vnct. Pontificale Rom p.* 75.

§. 100. Ordinatio canonice peracta 1) *poteſtatem* tantum tribuit, ſacra, quae *cuiusque ordinis* ſunt, *valide* peragendi, 2) *ſtatum clericalem* tribuit iuraque & commoda eidem annexa; 3) *iterari* non debet, & ſi quid in ea non legitime actum, caute tantum ſupplendum. (*a*) Denique 4) *ordinationi maiorum ordinum*, qui in ſacerdotio ſunt, ea vis aſſeritur, vt *caracterem* imprimat, qualis nec deleri nec auferri poſſit: quamquam eius vis & virtus ab eccleſia ſuſpendi queat. (*b*)

(*a*) *c.* 10. *D.* 67. *c.* 25. *C.* 1. *qu.* 7. *c.* 1. *de ſacram. non iterand.*

(*b*) *c.* 97. *C.* 1. *qu.* 1. *Concil. Trident. ſeſſ.* 23. *de ref. c.* 4. GONZALEZ *in Comment. ad Decret. tit. de de Clerico excomm. depoſito vel interd. minſtrante n.* 7. *Tom. V. p.* 420. *Io.* MORINVS *l. c. P. III. ex. III.*

c. 1.

c. 1. ex. V. c. 9. §. 10. Subdiaconatus & ordines minores caracterem non imprimere censentur. Idem l. c. ex. XI. c. I.

TIT. V.

DE IVRIBVS CIRCA ORDINATIONEM IN ECCLESIA EVANGELICA.

ARGVMENTVM.

§. 101. *Ius ordinandi*, 102. *Ordinatio a quo peragatur.* 103. *Eius titulus.* 104. *Qualitates ordinandorum.* 105. *Scrutinium* 106. *forma ordinationis.* 107. *Eius effectus.*

§. 101. Iura circa ordinationem in *ecclesia Euangelica* specialius determinantur, tum per politiam ecclesiae, tum per veram indolem ministerii. *Ius ordinandi* (§. 93.) est ius ecclesiae, (*a*) quod ex politia ecclesiae euangelicae exercetur per iudicia ecclesiae, (*b*) penes quae est ius *decernendi* ordinationem.

(*a*) Vid. ARTICVL. SCHMALCALD. *tit. de potestate & iurisd. episcop.* LVTHERI sententiam neruose proponit *Vit. Lud.* DE SECKENDORFF *in hist. Lutheranismi lib.* 3. §. 22. *p.* 60. 61.

(*b*) Vid. formula *de ecclesiae gubernatione de a.* 1545. apud SECKENDORFFIVM l. c. *lib.* 3. §. 119. *n.* 13. p. 524. CARPZOVII *iurisprud. eccles. lib. I. tit.* 4. *def.* 51. *Christ.* WEBER *de iure Consistoriorum c.* 27. *sect.* 6.

§. 102. Ordinatio ex *veteris ecclesiae analogia* (*a*) refertur ad functionem *Superintendentis*, aliis ecclesiae ministris assistentibus obeundam. Vbi is deest,

demandatur aliis ordinatis ecclesiae ministris. Licite vero non peragitur, nisi legitime decreta & demandata. (*b*)

(*a*) Ordinatio, primo quidem a *presbyteris* non minus quam *episcopis* peracta, ex *instituto ecclesiae* deinceps praecipuam functionem *episcopi*, seu *superintendentis*, constituere coepit. Huc pertinet sententia Hieronymi in *c.* 24. D. 93. *Quid enim facit, excepta ordinatione, episcopus, quod presbyter non faciat.* Vid. *Dav.* BLONDELL l. c. *Casp.* ZIEGLERVS *de episcopis lib.* 3. *c.* 8. *n.* 11. 15.

(*b*) *Casp.* ZIEGLERVS *de Superintendente cap.* 14. *Io.* BRVNNEMANN *ius eccl. lib. I. c. V.* §. 19.

§. 103. *Titulus* ordinationis est causa eius finalis, videlicet *functio officii sacri* (*a*). Vnde 1) aliis non datur, nisi ad certam ecclesiam vocatis, vel saltem 2) in seminario candidatorum constitutis, quibus possit vicaria vel subsidiaria administratio sacrorum committi. (*b*)

(*a*) Sine titulo irrita est ordinatio *c.* 2. *Concilii Chalcedon. c.* 2. *D.* 70. *Io.* BRVNNEMANN *l. c.* §. 22.

(*b*) *Car. Wilh.* LOESCHER *de ordinat. sine titulo clerico protestantium collata licita & vtili.*

§. 104. In *Ordinandis* exiguntur *qualitates*, quas indoles ministerii & existimatio status ecclesiastici requirit; prout vel *iure diuino*, vel *ordinationibus ecclesiasticis* sunt definitae. (*a*) Iuris Canonici sanctiones, (§. 97.) quoad cum his conspirant, nec cum

aliis

aliis doctrinis ecclesiae pugnant, in subsidium obtinent.

(*a*) *I. Tim.* III. *Tit. I.* 6. 7. 8. *Aetas XXV. annorum* definita est in plerisque ordinationibus. Vt ordinandi *indigenae* sint, non desideratur, nisi vbi id iure particulari cautum est.

§. 105. Sine *scrutinio* non est decernenda ordinatio: scrutinii cura ergo ad *consistorium* pertinet. (§. 101) In eo tam *doctrinae* & *scientiae*, quae praeuio examine sit, quam reliquarum *qualitatum* inuestigatio fit, non quidem more iudiciario, (*a*) ita tamen per idonea vitae morumque testimonia instruenda, vt de iis sufficienter constet. (*b*)

(*a*) *c.* 43. §. 1. *de elect. in* 6.

(*b*) De scrutinio rite instituendo agit B. *Parens* in Iur. eccl. lib. I. tit. 12. §. 9. Instituto laudabili erecta passim sunt *seminaria Candidatorum*; vel habentur *matriculae expectantium Candidatorum*, in quas studiorum omnesque vitae eorum rationes rite exploratae referuntur, seruata curatiori in eorum vitam inspectione: de quibus vid. *Ordinat. eccles.* D. Sax. Ernesti de a. 1667. p. 26. & *Hassiaca* de a. 1723. p. 31. & *Constitutio regia* d. 27. Sept. 1735. in *Corp. Constit. Calenb.* tom. I. p. 889.

§. 106. Ordinatio facienda est ex *forma* in ecclesia approbata, (*a*) & quidem vel *die dominico* vel alio *festo*, (*b*) publice *in ecclesia*: & satis fini eius conuenienter peragi solet in *ecclesia principali* totius prouinciae vel dioeceseos. Cum vnice ex salute ecclesiae peragenda sit: *gratis* nec ob pretium conferenda

renda eſt; (*c*) etiamſi non reprobentur honoraria, iam olim probata. (*d*)

(*a*) Forma, a *Luthero* ad rationes miniſterii in Euangelio conſtituti adornata, repetita fere eſt in omnibus Conſtitutionibus eccleſiaſticis.

(*b*) *c.* 1. *D.* 75. *c.* 3. *X. de temporib. ordinat.*

(*c*) *Concil. Chalced. can.* 2. *c.* 1. *C.* 8. *qu.* 1.

(*d*) NOV. 56. *c.* 1. NOV. 123. *c.* 3.

§. 107. Per ordinationem 1) *generatim* confertur omnis *poteſtas miniſterii*, ideoque *ordinatio* tantum *vna* eſt. Sine ea 2) nemo *officio ſacro* in eccleſia defungi poteſt, (*a*) ideoque ea praecedere debet *introductionem ordinandi* in officio ſacro. 3) Nulla vero ratio interuenit, cur ſemel *legitime* collata, vel iteranda (*b*) repetendaue ſit, vbi ordinatus ad alia vel maiora *eccleſiae officia* promouetur. Non datur quidem apud nos ordinatio per ſaltum: promotio tamen ad officia per ſaltum ſaluti eccleſiae & conſtitutionibus eccleſiaſticis aduerſa eſt. (*c*)

(*a*) *c.* 1. *X. de clerico non ordinato miniſtrante.*

(*b*) *Io.* SCHILTER *in inſtit. iur. Can.* lib. 1. tit. 15. §. 6.

(*c*) *Io.* BRVNNEMANN l. c. lib. 1. c. v. §. 11.

TIT.

TIT. VI.

DE IVRIBVS ET OBLIGATIONIBVS CLERICORVM IN GENERE.

(Lib. III. Tit. I. *de vita & honeſtate clericorum.* Tit. II. *de cohabitatione clericor. & mulierum.* Tit. III. *de clericis coniugatis.* Tit. L. *Ne clerici vel monachi ſecular. negotiis ſe immiſceant.* Lib. V. Tit. XXIV. *de clerico venatore.* tit. XXV. *de clerico percuſſore.*)

ARGVMENTVM.

§. 108. *Ex ſtatu clericali deſcendunt iura & obligationes.* 109 *Obligatio ad vitae honeſtatem.* 110. *ad decorum clericale,* 111. *vt abſint a negotiis ſecularibus.* 112. *Obligatio ad coelibatum.* 113. *iura clericorum.*

§, 108. Obligationes & iura clericorum vel a ſtatu *eccleſiaſtico* & *clericali* pendent, vel a *ſpeciali officio*, ad quod promouentur. De illis tantum hoc loco agimus.

§. 109. Clerici ad miniſterium ſacrum vocati, lege diuina & humana iubentur *ipſa vita & exemplo* alios ad cultum Dei inſtruere, & cauere ſimul, ne *miniſterii dignatio vileſcat.* (*a*) Itaque I. ad VITAE HONESTATEM in *agendis*, quae *praeceptis religionis* conueniunt, & *omittendis*, quae his aduerſantur, *perfecte* obligantur: (*b*) iisque ideo *ebrietas*, *alea*, conſortiumque *ſuſpectum* cum mulieribus tam *extra*

domum, quam *in* domo, multoque magis *concubinatus* ſub poenis arbitrariis fugienda ſunt. (*c*)

(*a*) *I. Petr. V.* 3. *Tit. II.* 7. *II. Cor. VI.* 3.
(*b*) *c.* 1. 4. *D.* 35. *c.* 14. *X. de Vita & honeſt. clericorum.*
(*c*) *c.* 15. *X. eod. c.* 3. 4. 6. *X. de Cohabitatione cleric. & mulierum c.* 6. *D.* 32.

§. 110. II. Actiones externas, iure communi non determinatas, *ſtatui clericali conuenienter* attemperare tenentur, quod eſt DECORVM CLERICORVM, per canones & conſtitutiones eccleſiaſticas in veſtitu decenti, in omittenda venatione, in fuga tabernarum & popinarum & in totius vitae decora ratione definitum. (*a*)

(*a*) *c.* 2. 4. 5. 14. 15. *X. de vita & honeſt. clericor. c.* 1. 2. *X. de Clerico Venatore c.* 1. *X. de clerico percuſſore Andr.* DU SAUSSAY *panoplia ſacerdotalis ſeu de venerando ſacerdotum habitu.* Lutetiae Paris 1658.

§. 111. III. Clerici a NEGOTIIS SECVLARIBVS, iis videlicet, quae in *communem vſum aliorum in republica* ſuſcipiuntur, non ab iis, quae *propriis* rei familiaris vſibus inſeruiunt, vel ex *humanitatis* officio deſcendunt, alieni eſſe obligantur, ne illis tractandis intenti ab officio ſacro avocentur. Iisdem 1) interdicta eſt *negotiatio, venditio & conductio negotiatoria*, exercitium artium *illiberalium* lucri cauſa ſuſceptum (*a*), 2) *praxis* Medicinae, Chirurgiae, & iurisprudentiae (*b*), 3) militia (*c*) 4) *iurisdictionis criminalis*

lis exercitium (*d*), 5) administratio *tutelae* vel *curae* (*e*) vel 6) procuratio negotiorum forensium. (*f*) Clerici, his similibusque negotiis sese immiscentes, iudicii ecclesiastici decretis ad officium reuocantur. (*g*)

(*a*) *c.* 1. *C.* 14. *qu.* 4. *c.* 1. 6. *X. ne clerici vel monachi secular. negotiis se immiscеant.* NOV. 123. *c.* 6. *Henr.* LINCKIVS *de clerico artifice & negotiatore c.* 3 Iura tamen realia, praediis inhaerentia, exercere, illis non est interdictum. *Michael* GRASSVS de *negotiatione Clericis interdicta p.* 110.

(*b*) *c.* 1. 3. 6. 9. *X. ne clerici secul. negot.* quorsum pertinet procurationis iudicialis & notariatus officium *c.* 4. 8. *X. eod.*

(*c*) *c.* 36. *D.* 50. *c.* 2. *X. de vita & honestat. cler.*

(*d*) *c.* 5. 9. *X. ne clerici secul. neg. c.* 4. *X. de rapt.* Praelatis tamen Iurisdictionem criminalem sine *metu irregularitatis* aliis delegare permittitur *c.* 3. *ne clerici secular. negot. in* 6.

(*e*) *L.* 32. 33. §. 7. *C. de episc. & cler.*

(*f*) *c.* 4. *X. ne cler. sec. negot.*

(*g*) *c. vlt. X. eod.* CARPZOV. *iurispr. eccl. lib. I. def.* 148.

§. 112. Singularis est *ecclesiae Romanae* disciplina, quod clericos *maiorum ordinum* sub legem *coelibatus* vocauerit, *matrimonio* eisdem sub poena nullitatis & sub grauiori censura interdicto. (*a*) *Minorum ordinum* clericis quidem nec non *tonsuratis* seruatum est *connubii ius*, ita tamen, vt coniugati *beneficio*, si quod habent, & spe ad *maiores ordines* adspirandi excidant. (*b*) In *ecclesia Euangelica* restituta clericis est, quae eis *lege diuina* & ex *praxi primaeuae ecclesiae* debetur, *coniugii libertas.* (*c*)

(*a*) *c.* 1. 4. *X. de clericis couiugatis* Orientalis ecclesiae contraria sententia & praxis & olim fuit & etiamnum est, *c.* 12. 14. *D.* 31. *c.* 6. *X. de Cleric. coniug.* ESPENIVS *in observ. ad Decretum Grat. t.* 3. *op. p.* 528. Praeconcepta *vitae asceticae* opinio in coelibatu quaesita occasionem dedit prohibitioni, ante sec. XI. non nisi *particularibus conciliis* constitutae. Inde & lex Gregorii VII. de coelibatu clericorum graues vbique fere contentiones inter tot clericos coniugatos excitauit, expositas a. *Io. Laur.* MOSHEMIO in *Instit. hist. Eccl. p.* 406. Consilia MAXIMILIANI II. de ea abroganda continet eius constitutio de a. 1564. in GOLDASTI *tom. II. Constit. imp. p.* 387.

(*b*) *c.* 3. 5. *X. de cleric. coniug. cum rerum ecclesiasticarum substantia per tales* (coniugatos) *soleat deperire.*

(*c*) Conf. SECKENDORFFII *hist. Luth. L. I.* §. 166. *p.* 292. *& L. II.* §. 6. *p.* 20. *seq.*

§. 113. Sunt & *iura* clericorum singularia, ex *statu clericali* descendentia, quod 1) gaudeant *priuilegio fori* ecclesiastici, (*a*) quod & ad omnes *personas ecclesiasticas* productum est; quod 2) a *muneribus* & *functionibus publicis personalibus* immunes sint, (*b*) iisdemque 3) *specialis reuerentia* debeatur, qua vtique digni sunt, qui ministerio *actu* funguntur. (*c*)

(*a*) *c.* 38. *C.* 11. *qu. I. Auth. Statuimus C. de episc. & cler. c.* 3. 12. *X. de foro competente.*

(*b*) *L.* 6. *C. de Episc. & Cleric. Nov.* 131. *c.* 5. *c.* 4. *de Censib. in* 6. *c.* 3. *&* 7. *X. de immunit. eccles.*

(*c*) *Christ.* THOMASIVS *de officio principis Euangel. circa augenda salaria & honores ministror. eccles.* §. 8. *s.* Sanctitas clericorum poena excommunicationis munita est in ecclesia Romana; quod est *priuilegium canonis c.* 29. *C.* 17. *qu.* 4. *c. vn. X. de cler. coniug. in* 6. *c.* 10. *&* 54. *X. de sent. excommunicat.*

LIBER

LIBER II.

DE REGIMINE ECCLESIASTICO.

SECTIO I.

DE REGIMINE ECCLESIASTICO IN ECCLESIA ROMANA.

TIT. I.

DE REGIMINE ECCLESIASTICO IN GENERE.

(Lib. I. Tit. 33. *de maioritate & obedientia.* Tit. 32. *de officio iudicis ordinarii.*)

ARGVMENTVM.

§. 114. *Fons potestatis eccles.* 115. *Nomine iurisdictionis designatur.* 116. *Iurisdictio interna & externa.* 117. *Statutaria & iudiciaria.* 118. *Ciuilis & criminalis.* 119. *Distinctio eius in contentiosam & voluntariam.* 120. *Regimen ecclesiasticum externum & internum uniuersale & particulare.* 121. *Subiectio, Superiores & subditi.* 122. *Diuisio ecclesiae pro ratione regiminis ecclesiastici.* 123. *Iurisdictionis exercendae causa, officia constituta, sacra & ecclesiastica,* 124. *Curata vel non curata;* 125. *Dignitates vel officia simplicia.* 126. *Iurisdictio vel iure officii competit vel vi concessionis. Hinc ordinaria est vel delegata,* 127. *Propria vel vicaria,* 128. *Quomodo acquiratur, & quinam eius capaces.* 129. *Eius competentia.*

§. 114. Progredimur ad *potestatem ecclesiasticam,* (§. 7.) cuius exercitium est regimen ecclesiasti-

cum

cum. (§- 9.) In *ſyſtemate Papali* illa reſidere in *ſolo Pontifice* creditur, & ab eo promanare in reliquos antiſtites: (*a*) in ſyſtemate *epiſcopali* vero eſſe cenſetur penes *eccleſiam*, in concilio generali repraeſentatam, eſſe cenſetur. (§. 32.) (*b*)

(*a*) *c.* 4. *X. de vſu pallii.* Quaeſtio haec agitata eſt in concilio Tridentino ſed non deciſa. PALLAVICINVS *hiſt. concil. Trid. lib.* 18. *c.* 14. BENEDICTVS P. P. XIV. *de ſynodo dioeceſana L.* I. *c.* 4. *p* II.

(*b*) Ex inſtituto hoc argumentum tractat *Io.* LAVNOIVS *lib.* 2. *epiſt.* 5. *T. V. op. p.* 213. *ſ. Petr. de* MARCA de conc. ſacerd. & imp. L. V. c. 26. ibique *Baluzius* in app. ESPEN *T. III. op. p.* 554. *Io. Petr.* GIBERT in *corp. iur. Can. P. II. p.* 6.

§. 115. *Poteſtas eccleſiaſtica*, ſua natura & ab origine collegialis, & ſucceſſu temporis ad rationes imperii ciuilis efformata, nomine IVRISDICTIONIS ECCLESIASTICAE deſignatur (*a*): eoque ſenſu generali eſt *poteſtas publica eccleſiae, ius dicendi de his, quae pertinet ad eccleſiam.* (*b*) Quo modo *miniſterium* differt a *poteſtate eccleſiaſtica*, eodem modo differunt ea, quae ſunt *ordinis* ab his, quae ſunt *iurisdictionis.*

(*a*) Inconcinne prorſus *ex iure clauium & ex iure paſcendi* deducitur. Vtroque tantum *miniſterii poteſtas* deſignatur, non coactiua & iurisdictionalis: quod luculenter oſtendit *Marc. Ant.* DE DOMINIS, *de poteſtate eccleſiaſt. lib. V. cap.* I. & 2.

(*b*) *Ant. Dad.* ALTESERRA *in vindiciis iurisdictionis eccleſiaſt. lib.* 2. 6. I. 2. 3. *Petr.* LEVRENIVS *de foro beneficiario P. I. qu.* 310. *Iac.* WIESTNER. *in inſtitut. Canonicis lib. I. tit.* 32. §. 2.

§. 116.

§. 116. Iurisdictio ecclesiastica I. *ratione sacrorum* tam *externorum* quam *internorum*, (§. 2.) quippe ad quae incongrue producta est potestas ecclesiastica (§. 12.), vel EXTERNA est vel INTERNA. (*a*) Vtraque omnem continet *credendorum* & *agendorum* in ecclesia potestatem; & iura omnia, quae vtrique insunt, simul sumta *plenitudinem potestatis* efficiunt.

(*a*) Vid. quae circa hanc monet *Casp.* ZIEGLERVS *de iurib. maiestatis lib. I. c.* 13. §. 15. Vocatur etiam *spiritualis Iurisdictio c.* 6. *de praebendis in* 6. Versatur inprimis in *cura animarum* & in legitimo exercitio eorum, quae *ordinis* sunt. Actus ministerii videlicet quoad validitatem ad *ordinem*, quoad legitimum exercitium ad *iurisdictionem internam* referuntur. Vnde & haec parocho tribuitur *c.* 12. *X. de poenitent. & remiss. Petr.* LEVRENIVS *l. c. P.* 2. *qu.* 443.

§. 117. II. *Ratione potestatis ius dicendi* iurisdictio ecclesiastica est vel STATVTARIA (*a*) vel IVDICIARIA, prout versatur vel in statuendis his, quae pertinent ad ecclesiam, vel in *definiendo eo*, *quod secundum leges in causis ecclesiae iustum est.*

(*a*) *Iurisdictionem legislatoriam* eam appellat *Io. Casp.* BARTHEL de *iure reform. antiquo art.* 2. §. 8. *p.* 134. *& art.* 3. 4. 5.

§. 118. III. *Ratione causarum*, ecclesiae subiectarum, est vel CIVILIS vel CRIMINALIS, quae & *disciplinaris* & *coercitiua* vocatur, prout continet potestatem ius dicendi vel in causis *iura priuatorum concernentibus*, vel in causis *iura ecclesiae* concernentibus in *puniendo eo, quod aduersus leges commissum est.*

§. 119.

§. 119. Obſeruandum eſt *iurisdictionem externam omnem* diſtingui ab interpretibus in CONTENTIOSAM & VOLVNTARIAM, prout vel in *cauſis in foro in litem vocatis* exercetur, vel in *cauſis non litigioſis*. Ad *voluntariam* referunt iurisdictionem *ſtatutariam* & *coercitiuam*, eaque omnia quae nec ad *ordinem* pertinent nec ad *iudicia contentioſa*. (*a*)

(*a*) *Petr.* GIBERT *in corp. iur. Can. tom. II. tit.* 7. *c.* I. *p.* 76. 77. *Ant. Dad.* ALTESERRA *l. c. lib.* 2. *c.* I. *p.* 40. *L.* 3. *c.* I. 2. *p.* 102. 106. *Henr.* PIRHING *in iur. Can. lib. I. tit.* 30. *n.* 2.

§. 120. REGIMEN ECCLESIASTICVM eſt *exercitium iurisdictionis eccleſiaſticae*: idque 1) ratione iurisdictionis *internae* vel *externae* vel INTERNVM eſt vel EXTERNVM; vel 2) ratione *eccleſiae* vel VNIVERSALE eſt, quod in *eccleſiam vniuerſam*, vel PARTICVLARE, quod in *eius partem* exercetur. Vniuerſale ſummum, & a cuiuspiam alterius in eccleſia voluntate independens eſſe contenditur; ſed ideo non *abſolutum* eſt nec omnino *independens* a republica. (*a*) Particulare *ſubordinatum* eſt regimini vniuerſali; idque vel *plenum* vel *minus plenum* eſſe poteſt, prout vel omnia regiminis externi vel interni iura per partem eccleſiae exercenda complectitur, (*b*) vel quaedam eorum tantum.

(*a*) *M. Ant.* DE DOMINIS *de republ. eccleſ. lib. VI. per tot.*

(*b*) ESPEN. *iur. eccl. P. I. tit.* 16. *c.* I. §. 9.

§. 121.

§. 121. Regimini eccleſiaſtico reſpondet *ſubiectio* & *obedientia:* & quousque illud producitur, eo vsque haec pertinere exiſtimatur, ideoque tam ad *agenda* quam ad *credenda.* SVPERIORES *in eccleſia* ſunt, *quibus regimen eccleſiaſticum competit:* eidem ſubiecti *ſubditi* ſunt; ſiue laici ſint, ſiue clerici. (*a*)

(*a*) *c.* 5. 6. 12. *X. de maioritate & obedientia. c.* 11. 16. *X. de offic. iud. ordin. c.* 10. *C.* 18. *qu.* 2. *c.* 6. *D.* 23.

§. 122. A varia determinatione *regiminis eccleſiaſtici, per certas regiones conſtituti*, deſcendit diuiſio eccleſiae Romanae I. in *dioeceſes*, quarum quaelibet eſt *regio, regimini eccleſiaſtico pleno & ſubordinato epiſcopi ſubiecta;* diuiſa iterum in *parochias*, quarum quaelibet *diſtrictum* continet *intra quem habitantes regimini interno ſubordinato presbyteri ſubſunt;* II. in *prouincias eccleſiaſticas*, quarum quaelibet conſtituit *corpus plurium dioeceſium, ſub determinato regimine eccleſiaſtico ſubordinato archiepiſcopi coniunctarum.* Plures prouinciae ſub determinato patriarchae regimine vnitae, III. *patriarchatum*, & omnes dioeceſes & prouinciae, ſub Pontificis regimine vniuerſali vnitae, IV. *eccleſiam Pontificiam* conſtituunt. (*a*)

(*a*) *Aubert.* MIRAEI *notitia epiſcopatuum orbis Chriſtiani L. I. c.* 21. *ſq. Petr. Ioſ.* CANTELIVS *metropolitanarum vrbium hiſtoria prooem. p.* 4. *Dionyſius* PETAVIVS *de hierarchia eccleſ. lib.* 3. *c.* 14. *ſq.* CAROLI *a S. Paulo Geographia ſacra ſeu notitia dioeceſium omnium veteris eccleſiae cum not.* Lucae Holſtenii. Amſtelodami 1711. *Dionyſii* SAM-

MAR-

MARTHANI *Gallia Christiana in prouincias ecclesiasticas distributa.* noua edit. Parisiis 1715.

§. 123. Iurisdictionis ecclesiasticae *exercendae* causa constituta sunt OFFICIA PVBLICA *in ecclesia*, quae consistunt in *exercitio & administratione eorum, quae vi iurisdictionis in ecclesia gerenda vel exequenda sunt:* siue illa versentur in ipso *exercitio iurisdictionis externae & internae*, hoc est, in regimine externo & interno, siue in negotiorum *vi illius* gerendorum vel exequendorum administratione. (*a*) Sunt illa duplicis generis, vel SACRA, quae *regimen internum*, vel ECCLESIASTICA, quae *regimen externum respiciunt.* (§. 79.)

(*a*) *c.* 38. *X. de Simonia. Petr.* GREGORIVS *Tholosanus in synt. iur. vniv. lib.* 15. *c.* 39.

§. 124. *Officia sacra* vel CVRATA sunt, quibus *cura animarum* est annexa, vel NON CVRATA, quibus haec annexa non est. Illa in ipso *regimine interno*, *haec* in *exercitio actuum sacrorum* ad illud pertinentium, versantur. (*a*)

(*a*) *Henr.* PIRHING *in iure Can. L.* 3. *tit.* 5. *sect.* 1. *n.* 10. *p.* 51. *Petr.* LEVRENIVS *de officio vicarii tract. IV. qu.* 627. §. 2.

125. *Officia ecclesiastica*, quibus *iurisdictio ecclesiastia externa ex politia ecclesiae* annexa est, DIGNITATES seu PRAELATVRAE, (*a*) quibus haec non annexa est, OFFICIA SIMPLICIA vocantur. *Illa*

in

in ipſo regimine eccleſiaſtico externo, *haec* in negotiorum vi illius vel gerendorum vel exequendorum adminiſtratione verſantur: PERSONATVS nomine diſtincta, ſi *ſpecialem praeeminentiam* annexam habent.

(*a*) DIGNITATIS appellatio hoc ſenſu in *nomen artis* abiit. tot *tit. de praebendis & dignitatibns.* Conf. BENEDICTVS PP. XIV. *de ſynodo dioeceſana L.* 3. *c.* 1. *p.* 62. *Henr.* PIRHING *l. c. L. I. tit.* 23. §. 3. *Perſonatus* non niſi in ſenſu generali dignitas appellatur *c.* 8. *X. de Conſtitut. Ant. Dad.* ALTESERRA *in Comm. ad Decret. p.* II.

§. 126. Iurisdictio eccleſiaſtica, quaqua patet, (§. 116.) *vel* ex politia eccleſiae annexa eſt *officiis* & *Dignitatibus*, *vel* aliis committitur ex ſpeciali conceſſione. Iurisdictio inde vel ORDINARIA eſt, quae competit vi officii ſacri vel Dignitatis, cui eſt annexa; vel DELEGATA, quae competit vi ſpecialis conceſſionis, non iure officii; ſiue haec facta ſit in *certa cauſa* ſiue in *certo cauſarum genere*. (*a*) In ſenſu ſpeciali & *eminenti ordinaria* dicitur iurisdictio, *iure Dignitatis* competens. Hinc ORDINARII vocantur, qui iurisdictione pollent iure Dignitatis. (*b*)

(*a*) *H.* PIRHING *l. c.* §. 1. *n.* 2. *p.* 235. delegationem inde diuidit in *vniuerſalem* & in *particularem.*

(*b*) *tot. tit. de Officio iudicis ordinarii c.* 7. *eod. in* 6. *I. P.* GIBERT *l. c. tom.* 2. *tit.* 7. *p.* 79. & 100.

§. 127. Vtraque *ratione exercitii* vel PROPRIA eſt, quam quis exercet *nomine proprio*, vel VICARIA & MANDATA, quam quis exercet *vice* & ex *manda-*

to alterius. Vicaria *alienae iurisdictionis* exercitium continet. (*a*)

(*a*) *c.* 2. *de Consuet. in* 6. *c.* 3. *de appellat. in* 6. Differt itaque *mandata* iurisdictio a *delegata*, quod *illa* vi mandati, *haec* vi concessionis exerceatur. Delegata, eo quod vi concessionis competat, *propria* iurisdictio est, ideoque *distincta* a iurisdictione delegantis, quamquam inferior & iurisdictioni delegantis subordinata. Contra vero *mandata eadem* est cum iurisdictione *mandantis*. *Henr.* PIRHING *in iure Can. lib. I. tit.* 29. *Sect.* 1. §. 1. *tom. I. p.* 535.

§. 128. Quoniam iurisdictio ordinaria annexa est officiis sacris & Dignitatibus: (§. 126.) illa non *personae*, sed *officiis* & *Dignitatibus* acquiritur (*a*), concessione superiorum vel expressa non minus quam tacita, *priuilegio*, *consuetudine*, & *praescriptione*. (*b*) Qui itaque *officii sacri* & *Dignitatis*, iidem & *annexae iurisdictionis* capaces sunt. Iurisdictionis *internae* clerici tantum, *externae* vero omnes capaces censentur, qui capaces sunt *Dignitatis*, ideoque *clerici* & *personae ecclesiasticae*, etiam foeminae in dignitate constitutae. *Laici* seculares vero eiusdem incapaces habentur. (*c*)

(*a*) Hinc iurisdictio est *iuris ecclesiastici positiui*, perinde ac ipsa *officia* & *dignitates*. *I. P.* GIBERT *l. c. p.* 76. 78. & notae praemissae ad ALTESERRAE *vindicias iurisdict. eccl.* Part. 1. p. 7. Competit *superioribus* tantum *quoad exercitium* non *quoad substantiam*, nec in vllius proprietate & patrimonio est, sed penes ecclesiam.

(*b*) *c.* 6. *X. de exceptionibus c.* 18. *X. de praescriptione c.* 10. *X. de officio archidiaconi c.* 3. §. 2. *X. de appellat. in* 6.

(*c*)

(c) *c.* 10. *X. de conſtitutionibus c.* 2. *X. de iudiciis c.* 18. *X. de foro compet. c.* 12. *X. de rebus eccleſ. non alienand.* De Abbatiſſis & Praepoſitis vid. *Franc.* SCHMIER *in iurisprud. canon. Lib. I. tr. V. c.* 6. §. 6. *n.* 113. 114. *tom. I. p.* 565. Rationem reddit *I. P.* GIBERT *l. c. p.* 18. quod *iurisdictio eccleſiaſtica externa ſit iuris poſitiui, ideoque ab eccleſia concedi poſſit, cui vult.*

§. 129. Legitimum iurisdictionis exercitium definitur tum ratione *diſtrictus aſſignati*, tum ratione *cauſarum*, tum ratione *perſonarum* ei ſubiectarum. Cum iurisdictio dicatur *competens*, quatenus exercitium eius *in certa cauſa* competit: competentia iurisdictionis eccleſiaſticae triplici modo aeſtimari poteſt. (*a*)

(*a*) *c.* 3. 4. *X. de temporib. ordinat. c.* 11. *X. de off. iud. ordinar.*

TIT. II.

DE PONTIFICE ROMANO.

ARGVMENTVM.

§. 130. *Pontifex Romanus.* 131. *Iura papalia communia & reſeruata.* 132. *reſeruata ſunt vel primaria vel ſecundaria.* 133. *Papatus. Plenitudo poteſtatis.* 134. *Subiectio erga Pontificem immediata & mediata.* 135. *obiectum poteſtatis papalis.*

§. 130. PONTIFEX ROMANVS eſt *vrbis Romae epiſcopus, ad Regimen vniuerſale eccleſiae Romanae conſtitutus:* (*a*) ideoque eſt huius eccleſiae ſuperior

(§. 121.) Per dignitatem vrbis ad praecipuam dignationem, *archiepiſcopi* & *patriarchae* praerogatiuam, *honorisque primatum*, (*b*) ab hoc per gradus, per artes, per ſecula aſcendit ad poteſtatis primatum, colore vicariatus diuini firmatum. (*c*)

(*a*) *c.* 13. *X. de iudiciis c.* 13. *Extrav. Comm. de praebend. & dignit.*

(*b*) Monet ESPENIVS *in iur. eccl. P. I. tit.* 21. *c.* 3. epiſcopi, archiepiſcopi, patriarchae & primatus honores in geſtis pontificum ſemper diſtinguendos eſſe. De origine & incrementis primatus vid. *Ellies* DUPIN de *eccleſiae diſciplina diſſ. IV. Phil.* MORNAEI *hiſtoria papatus. Sam.* PVFFENDORFF *von der Monarchie des Stuhls zu Rom. Ernſt. Sal.* CYPRIANVS *vom Urſprung und Wachsthum des Pabſtthums.*

(*c*) Mirum eſt, proferri a Pontifice, & ferri in eccleſia potuiſſe dicteria, *Pontificem non puri hominis, ſed veri Dei vicem gerere in terris, c.* 3. *X. de translat. epiſc. Dei locum tenere in terris, c. vn. X. vt beneficia ſine diminut. confer. & Chriſti Vicarium agere, c.* 2. 4. *X. de translat. epiſc. c.* 4. *X. de elect. c.* 13. *X. de iudic. c.* 8. *X. de rerum permut. c.* 3. *X. de Verb. Signif. in* 6. *Clem.* 2. *de Sentent.*

§. 131. Iura PAPALIA ſunt, *quae pontifici per eccleſiam Romanam competunt*; eaque vel COMMVNIA, quae ſimul ſunt *penes vniuerſam eccleſiam*, vel RESERVATA, quae ſunt iura, *ei ſoli propria. Haec* ab eo ſolo extra concilium, *illa* in concilio generali exercentur, cui & ipſe ex concilii *Conſtantienſis* & *Baſilienſis* decretis ſubiectus eſt.

§. 132.

§. 132. RESERVATA papalia, inde a sec. XI. maxime per dictatus Gregorii VII. constituta, vel PRIMARIA sunt, quae ex *regimine ecclesiae vniuersali* & ex *subordinatione regiminis particularis* descendunt, (*a*) vel SECVNDARIA, quae pendent a *speciali acquisitione*. (*b*) Haec in singulis regnis per *specialia concordata* & per *obseruantiam specialem* definita sunt, & in Germania speciatim per *Concordata Nat. Germ. de a.* 1448. (*c*)

(*a*) ESPEN. *iur. eccl. P. I. tit.* 16. *c.* 2. & 3.

(*b*) Haec originem ducunt *ex spuriis Pseudo Isidori Decretalibus* (§. 55.), quarum praesidio Pontifices vsurpare coeperunt *concurrentem* cum quolibet ordinario *iurisdictionem*, potestatem sibi RESERVANDI *iura* cuiuslibet *ordinarii propria*, eumque in *horum* exercitio PRAEVENIENDI, indeque deductas CAVSAS MAIORES, quae sunt *causae regiminis ecclesiastici particularis, sub colore grauitatis earum, a iurisdictione Ordinarii exemtae & Pontifici reseruatae. I. P.* GIBERT *in Corp. iur. Can. T. II. p.* 118. *vsque ad p.* 147. FEBRONIVS *c.* 4. *p.* 185. *s.* Inter nationum grauamina actum est de iisdem vel tollendis vel restringendis in concilio *Constantiensi*, *Basileensi*, & *Tridentino*, & tandem in concordatis Nationum. *Io. Christ.* BARTHEL de *concordatis Germ. diss. prael. c. II. S.* 6. *t. I. op. p.* 242. & *diss. gener. c.* 2. *S.* 1. *p.* 321. *s.*

(*c*) *Capitulatio Caes. art. XIV.* §. 1. 3. 4. 5.

§. 133. *Complexus iurium papalium communium & reseruatorum in regimine interno & externo ecclesiae vniuersalis* PAPATVM constituit. Iura ista simul sumta efficiunt *plenitudinem potestatis papalis*:(*a*) quae

ex natura regiminis ecclesiae vniuersalis (§. 120.) intelligenda est *saluo regimine particulari subordinato* cuiuslibet Ordinarii, nisi quoad hoc per *iura reseruata* papalia, canonibus, obseruantia & concordatis agnita, limitatum est.

(a) c. 4. X. *de auctorit. & vsu pallii. Petr. de* MARCA de *Conc. Sac. & imp. lib. V. c.* 26. §. 5. *f.* ESPEN. *in iur. eccl. P. I. tit.* 21. *c.* 3. *nouae edit. Tom. I. p.* 192. *Io.* GERSON *de auctoritate ecclesiae Tom. I. op. p.* 145. Sed de *plenitudinis potestatis* significatu admodum contenditur, isque aliter accipitur in aula Romana. vid. *Io. Bapt.* BRASCHIVS *de libertate ecclesiae in confer. benef. Tom. III. cap.* 15. *p.* 290.

§. 134. Papatui respondet *subiectio* omnium ecclesiae Pontificiae membrorum erga Pontificem & ecclesiam; (*a*) ex qua dimanauit mos *Imperatorum* & *Regum*, sub auspiciis regiminis Pontifici testandi *obseruantiae significationem* per *legatos obedientiae*. (*b*) Subiectio vel *immediata* est, quae Pontifici nullo intermedio praelato, & *mediata*, quae eidem mediante alio praelato debetur. Immediata subiectio aucta est per frequentes *exemtiones* ecclesiarum & personarum ecclesiasticarum a Potestate Ordinariorum: (*c*) in quas exercet iurisdictionem *immediatam*. In mediatas, iurisdictioni ordinariorum subiectas, non nisi *iura reseruata* vel ex nexu *subordinationis* descendentia exercet; quorsum pertinet iurisdictio in suprema instantia. (*d*)

(*a*) *c.* 5. *X. de maiorit. & obed. c.* 13. *X. de iudic.*

(*b*) *Chriſt. Gottl.* BVDER de *legatis obedientiae Romam miſſis* cap. I. & II.

(*c*) *Eraſmus* A CHOKIER de *iurisdictone ordinarii in exemtos deque illorum exemtione ab ordin. iurisdictione. P. I. qu.* 1. *Ge. Henr.* AYRER *de poteſtate Pontificis circa exemtiones cap. II.* §. 3. *ſ.*

(*d*) *Concil. Trident. ſeſſ. XXIV. de reform. c.* 20. Tribunal Pontificis ſupremum eſt *Rota Romana*, de qua vid. *Io. Bapt.* Cardinalis DE LVCA in *relatione curiae Romanae for. t. III. op. p.* 96. *ſ. B. Parens* in Praef. ad *Mevii deciſiones* §. *X. ſ.*

§. 135. Poteſtas papalis adſtricta eſt ad *ſacra eccleſiae Pontificiae:* & quidquid haec non concernit, nec eidem obnoxium eſt. Vnde 1) *imperium ciuile* ei prorſus non eſt obnoxium (*a*): nec ideo conſtitutiones iuris canonici ad imminuenda iura maieſtatis emanatae, vllam vim habent (§. 33.) nec 2) ſacra eccleſiae *orientalis*, nec ſacra eccleſiae *Euangelicae* eidem vlla ratione obnoxia ſunt. (*b*)

(*a*) *Ellies du* PIN *de antiqua* eccleſiae *diſcipl. diſſ. VII. in qua probatur, pontificem aut eccleſiam nullam habere in reges eorumque bona auctoritatem directam vel indirectam nec poſſe reges ab ipſis vllatenus deponi aut eorum ſubditos a fide & obedientia eximi. Io.* SCHILTER de *libert. eccl. Germ. lib. IV. V. VI. Io. Ge.* ESTOR *in vindiciis libert. eccleſ. Germ. contra appellat. ad Pontif. legat. Sect. IV.*

b) Iura papalia inter Euangelicos *omni validitate & executione* deſtituta declarantur in *Inſtr. Pac. Oſn. art. V.* §. 19. Conf. *Articuli Schmalcald.* tit. *de poteſtate Papae.*

TIT. III.

DE CARDINALIBVS.

ARGVMENTVM.

§. 136. *Cardinales, eorumque ordines.* 137. *Conſiſtorium & congregationes cardinalium.* 138. *Eorum conſtitutio.* 139. *de Cardinale, protectore nationis.*

§. 136. CARDINALES ſunt *Praelati, eccleſiis maioribus, quae Romae & in eius vicinia ſunt, praefecti, & a Pontifice in conſilium aſſumti in regimine eccleſiaſtico vniuerſali.* (*a*) *Senatum eccleſiaſticum* Pontificis conſtituunt: in quo olim erant *presbyteri* & *diaconi* eccleſiarum vrbis Romae; *epiſcopis vicinis ſuffraganeis* inde a ſec. XII. in eundem adſcitis. Vnde tres ordines ſunt Cardinalium, *epiſcoporum, presbyterorum* & *diaconorum*, aucti omnes dignitate, prout creuit epiſcopi Romani auctoritas, & in proxima poſt eum dignitate conſtituti. Numerum eorum LXX. definiuit Sixtus V. (*b*)

(*a*) *c.* 17. *de elect. in* 6. *c. vn. Extrav. Io. XXII. de praeb. c.* 3. *X. de poſtulat.* Cardinalis appellatio olim communis fuit clericis ordinariis ad differentiam aduentitiorum & ſubſidiariorum *c.* 2. *X.* de *offic. Archipresbyt. c.* 3. 4. *D.* 79. Vid. confirmatio iurium eccleſiae Patauienſis in ſynodo Patauina a. 987. facta, apud *Lud. Ant.* MVRATORIVM *antiquitat. Ital. Tom.* I. *p.* 348. ibi: *conuocata ſacerdotum, leuitarum reliquorumque caterua, tam ex* CARDINE VRBIS *eiusdem, quam ex ſingulis plebibus vel oraculis in ſynodali conuentu.*

(*b*)

(b) *Onuphrius* PANVINIVS *de episcopatibus, titulis & diaconiis Cardinalium p.* 20. *Hieron.* PLATI *de Cardinalis dignitate & officio. Iac.* COHELLII *notitia cardinalatus & de praecipuis Romanae aulae officialibus p.* 21. *Io. Ge.* ESTOR de *Cardinale impubere diatr. I. cap. II. & III.* Titulus *Eminentiae* illis tributus est ab Vrbano VIII. a. 1630. vid. *Valent. Ferd.* DE GVDENVS *Codex diplom. Tom. IV. n.* 359. *p.* 790.

§. 137. Vniuersum collegium Cardinalium, coram Pontifice congregatum, *Consistorium*, & causae reiminis ecclesiastici ad illud ex obseruantia deferendae *consistoriales* vocantur: in quibus eorum suffragia censentur consultatiua. (*a*) *Congregationes Cardinalium* sunt collegia particularia Cardinalium, quibus *certum genus causarum ecclesiasticarum* a Pontifice committitur. (*b*)

(*a*) Cardinalis de LVCA in *relatione Curiae Romanae disc.* 5. *n.* 6. *Petr.* DE MARCA *de conc. sac. & imp. L. I. c.* 9. *n.* 7. 8. *Gabriel* PALAEOTVS *de sacri consistorii consultationibus.*

(*b*) Quales sunt *Congregatio inquisitionis, Congregatio indicis, Congregatio pro interpretatione Concilii Tridentini, Congregatio super negotiis Episcoporum & Regularium, Congregatio rituum.* Recenset easdem ESPENIVS in *Iure Eccl. P. I. tit.* 22. *cap. III. vsque ad c. X.* decretisque earundem, nisi legitime publicatis, imperantiumque consensu probatis, extra Italiam vim non tribui docet.

§. 138. *Constitutio* & *Promotio* eorum fit a solo Pontifice in Consistorio Cardinalium. (*a*) Ius tamen *nominandi* aliquem, in Cardinalem promouendum,

diuturno vsu & obseruantia Imperatori aliisque Regibus obuenit. (*b*)

(*a*) *Io.* MABILLON in Museo Italico tom II. p. 424.

(*b*) Vid. *Io. Iac.* MOSERI *Staats-Recht tom. IV.* c. 44. *p.* 7.

§. 139. Ex nexu inter sacerdotium & imperium inualuit, vt regna & respublicae vnum ex Cardinalibus assumant *Protectorem.* Nationis Germanicae Protectorem designat Imperator ad procuranda negotia ecclesiastica Germaniam concernentia in Aula Romana. (*a*)

(*a*) Vid. *Capitul. Caesar. nouiss. art.* 23. §. 4. & MOSERVS *l. c. tom. IV. p.* 12. *sq. Io. Gottl.* BOEHME de *Nationis Germanicae in curia Rom. protectione.*

TIT. IV.

DE LEGATIS PAPALIBVS.

(Lib. I. Tit. XXX. *de Officio Legati.*)

ARGVMENTVM.

§. 140. *Legati papales.* 141. *Dati vel nati.* 142. *Iura legatorum datorum.* 133. *Limites eorum potestatis.*

§. 140. In *iurium papalium* in exteris regnis *exercitio* Pontifex inde a sec. XI. vbi coepit LEGATIS, (*a*) *quibus partes regiminis ecclesiastici vniuersalis per determinatas prouincias committit.* (*b*)

(*a*) Vsus est iisdem ad *auctoritatem papalem* per regna firmandam, & ad exercendam cum quolibet Ordinario iurisdictionem, *eodem aeuo* assertam. ESPENIVS

in

in iur. eccl. P. I. tit. 21. *c.* 4. *tom. I. p.* 193. Arcanum dominationis papalis in his legationibus collocat *Petr.* DE MARCA *de Conc. Sac. & imp. lib. V. c.* 47.

(*b*) *c.* 1. *X. de officio legati c.* 2. *eod. in* 6. Differentiam eorum a legatis, ad *negotia ecclesiastica* expedienda dimissis, qui antiquiores sunt, olim *apocrisiarii* & *responsales* dicti, explicat ESPENIVS in *iur. Eccl. P. I. tit.* 22. *Ianus* A COSTA in *Comment. ad Decret. p.* 153. Ab iisdem hodie differunt *legati Pontificis*, ad negotia Status publici apud exteras gentes expedienda constituti.

§. 141. Legati vel DATI sunt seu *Missi* vel NATI, prout tales sunt vel ex *speciali Pontificis constitutione*, vel *vi Dignitatis, cui officium legati ex priuilegio Pontificis annexum est.* (*a*) Id in praecipuis archiepiscopatibus annexum est *Dignitati archiepiscopali;* & hodie fere abiit in *titulum* honoris, nec legatis natis competunt iura vicaria papalia, nisi quae ipsis dantur speciali concessione. (*b*)

(*a*) *c.* 1. 8. 9. *X. h. t. c.* 1. *eod. in* 6. *c.* 1. *X. de appellat.*

(*b*) Exemplo specialis concessionis, Archiepiscopo Salisburgensi ceu *Legato Nato*, datae hoc illustrat *Lud.* ENGEL in *Coll. iur. Can. lib. I. tit.* 30. *n.* 10. Singulari exemplo officium *Legati Nati* annexum est *regiae dignitati* in Sicilia, vi cuius Rex iura in sacris exercet, constituto regio tribunali, nulli appellationi obnoxio, in quo iurisdictio ecclesiastica exercetur sub titulo *Monarchiae Siciliae.* Rogerio Siciliae Regi, is titulus datus est Bulla *Vrbani II.* de a. 1097. de cuius ratione & fatis vid. *Io. P.* DE LVDEWIG, *Singularia iuris pnbl.* p. 452. & *Lud. Ellies du* PIN *Defense de la Monarchie de Sicile.*

§. 142. *Legati Missi* speciatim vocantur vel LEGATI A LATERE, si *ex ordine cardinalium*, vel NVNCII, si ex *alio ordine ecclesiastico* assumuntur.

tur. Sunt vicarii Pontificis in exercenda eius iurisdictione ecclesiastica per prouincias assignatas. (*a*) Iura eorum specialius definiuntur 1) tum ipsa constitutionis & *mandati* formula, (*b*) tum 2) *obseruantia*, (*c*) tum 3) in plerisque regnis simul per *consensum imperantium*, qui iure regio vtuntur in non admittendis legatis, nisi praeuio eorundem consensu requisito, & excussis & examinatis prius eorum mandatis & facultatibus, & adductis multis restrictionibus harum facultatum. (*d*) Nec solent hodie Legati a Latere constitui nisi ad specialia *negotia status*. (*e*)

(*a*) *c.* 4. 9. *X. h. t. c.* 1. 2. 4. *eod. in* 6. *c.* 36. *de Elect. in* 6. *c.* 23. *X. de priuileg. Ianus* A COSTA *in Comm. ad Decretal. p.* 282. *Franc.* ZYPAEVS *in iure pontificio nouo lib. I. p.* 47.

(*b*) *c.* 1. *h. t. in* 6.

(*c*) Hodie eis negatur ius *procurationes* exigendi, eisdem datum in *c.* 17. 23. *X. de Censibus*. De rapacitate eorum in his exigendis conquestus Fridericus I. in epistola ad Hadrianum IV. apud *Melch.* GOLDASTVM *tom. I. Const. imperial. p.* 263. Hanc nec non iniqua eorum olim per prouincias patrata facinora describit *Petr. de* MARCA *l. c. lib. V. c.* 49. 50. 51. 52. 53. 54.

(*d*) Ita *Franc.* FLORENS *tom. II. Oper. p.* 172. THOMASSINVS *P. I. lib.* 2. *c.* 119. *P. de* MARCA *l. c. lib. V. c.* 56. ESPENIVS *l. c. p.* 195.

(*e*) *I. Iac.* MOSERI *Staats-Recht Tom. III. p.* 156. *Tom. IV. p.* 2.

§. 143. In exercitio iurium Papalium Nuncii obstringuntur *legibus iisdem*, quibus haec ipsa circumscripta sunt, & in *Germania* inprimis *Concordatis* & Conci-

Concilio *Tridentino*. (§. 132.) (*a*) Itaque iurisdictionem *ecclesiasticam* exercere nequeunt nisi saluo iure *primae instantiae*, & in causis tantum per appellationem ad eos delatis. (*a*) Iurisdictio *secularis* illis non competit; & per leges *Imperii* improbatur recursus ad Nuncios in *causis secularibus*, (*b*) irritis declaratis eorum decretis, in his causis datis.

(*a*) *Concil. Trid. sess. XXIV. de reform. c.* 20. *Io. Ioach.* MVLLERI *Reichstagstheatrum sub Maximil. I. P. IV. c.* 20. *p.* 232. Tribunal nunciorum ad iurisdictionem per assignatam prouinciam exercendam constitutum, NVNCIATVRA vocatur. In Germania alius Nuncius *Viennae*, alius *Coloniae*, alius *Lucernae*, quilibet eorum per regiones sibi assignatas eam exercet. *Diet. Herm.* KEMMERICH *de iudiciis nunciaturae apostolicae in Germ. c.* 2.

(*b*) *Rec. Imp. a.* 1654. §. 164. *Capitul. Caesar. nouiss. art.* 14. §. 4. *Ge. Melch.* LVDOLPH *de iurisdict. officialium in caus. ciuil. Tom. I. Obs. forens. p.* 324. *Io. Ge.* ESTOR *in vindiciis libert. eccl. Germ. contra appellat. ad Pontificis nuncios Sect. III.*

TIT. V.

TIT. V.

DE IVRIBVS EPISCOPORVM IN SPECIE DE IVRE DIOECESANO.

(Lib. I. Tit. XXXI. *de officio iudicis ordinarii.*)

§. 144. *Ius dioeceſanum. Epiſcopatus. Epiſcopus dioeceſanus.* 145. *Ius dioeceſanum continet Iurisdictionem ordinariam.* 146. *Adſtrictum eſt ad dioeceſim.* 147. *Tribuitur ſola promotione ad epiſcopatum.* 148. *Partes iuris dioeceſani.* 149. *Territorium & dioeceſis Germaniae epiſcoporum* 150. *Exemtio a iure dioeceſano.*

§. 144. IVS DIOECESANVM in ſenſu generali eſt *regimen eccleſiaſticum particulare plenum per dioeceſim competens:* ideoque continet exercitium totius iurisdictionis eccleſiaſticae ſubordinatae per dioeceſim. (§. 120.) *Dignitas* ſeu praelatura, cui *iurisdictio eccleſiaſtica ſubordinata per dioeceſim ſub honore epiſcopi annexa eſt,* EPISCOPATVS vocatur. *Ad epiſcopatum promotus,* eſt EPISCOPVS DIOECESANVS. (*a*)

(*a*) Hinc ius dioeceſanum etiam *ius epiſcopale* vocatur, id eſt, omne ius, quod cuilibet epiſcopo datum eſt in ſua dioeceſi. *Ian.* A COSTA *in Comm. ad Decretal. p.* 199.

§. 145. Ius dioeceſanum I. complectitur omnem iurisdictionem eccleſiaſticam, *internam* & *externam*, *per dioeceſim,* (§. 120.) niſi quatenus per canones reſtricta eſt. (*a*) Quae cum *iure epiſcopatus* competat;

tat, *ordinaria* eſt, (§. 126.) (*b*) ſimul tamen *ſubordinata*; (*c*) eamque vel *ipſe epiſcopus* exercere, vel eam *officialibus* committere poteſt. (*d*) Epiſcopus ergo *Ordinarius* eſt per dioeceſim. (*e*)

(*a*) *c.* 16. 18. *X. de Off. iud. ordin.* ESPENIVS *in iur. Eccl. P. I. tit.* 16. *c.* 4. §. 9. *Tom. I. p.* 126.

(*b*) *c.* 7. *X. in* 6. *c.* 13. *X. de for. comp.*

(*c*) *c.* 11. 12. *X. de off. iud. Ord. c.* 3. *de appellat. in* 6.

(*d*) *c.* 15. *X. de off. iudic. ordin.*

(*e*) *c.* 3. *de Off. Ordinarii in* 6.

§. 146. II. *Adſtrictum eſt ad dioeceſim*, nec in *aliena dioeceſi* recte exercetur, niſi ex *dioeceſani* conſenſu. (*a*) In dioeceſi ergo *fundatum* eſt in omnes *res* & *loca* ad eccleſiam pertinentia & in *omnia eccleſiae membra*, ſiue laici ſint ſiue clerici; donec exemtio doceatur. (*b*) Quousque ius dioeceſanum, eousque & *ſubiectio* patet. (*c*)

(*a*) *c.* 7. 8. *C.* 9. *qu.* 2. *Clem. vn. de foro comp. c.* 18. *X. de Decim. c.* 9. 12. *X. de Praeſcript.*

(*b*) *c.* 7. *de offic. Ordinarii in* 6. *c.* 3. *X. de paroch. c.* 7. *de priuileg. in* 6.

(*c*) *c.* 16. *X. de off. iud. ord. c.* 4. 6. 12. *X. de maiorit. & obed.*

§. 147. III. *Tribuitur ſola promotione ad Epiſcopatum.* (*a*) Hinc epiſcopus *dioeceſanus* ea, quae iurisdictionis ſunt, exercere poteſt, licet non ſit epiſcopus *ordinatus*: quorſum & pertinet ius *decernendi*

ordi-

ordinationem, eamque alii consecrato episcopo in sua dioecesi committendi, tamquam pars iuris dioecesani. (*b*) Potest ergo quis esse *episcopus dioecesanus*, licet ratione *ordinis* non sit episcopus (*c*) Ad ordinationem episcopalem tamen intra *tres menses* petendam tenetur, (*d*) nisi impetrato *indulto papali*.

(*a*) *c.* 7. §. 1. *c.* 15. X. *de Electione.*

(*b*) *Ant. Dad.* ALTESERRA, in *vindic. iurisd. eccl. L.* 2. *c.* 2. *p.* 42. GIBERT in *corp. iur. Can. P.* 2. *tit.* 6. *Sect.* 8. *p.* 31.

(*c*) *Conc. Trid. sess.* 22. *de reform. c.* 2.

(*d*) *Conc. Trid. sess.* 22. *c.* 2.

§. 148. Iuris dioecesani *tres partes* esse censentur. Alia referuntur ad LEGEM DIOECESANAM, quae non intelliguntur nisi *posita dioecesi*: quorsum pertinet ius synodum dioecesanam conuocandi, ius exigendi a dioecesanis canonicam obedientiam, subsidium charitatiuum, decimas & census, inspectio in bona ecclesiastica, ecclesias & domus religiosas dioeceseos. (*a*) *Alia* referuntur ad LEGEM IVRISDICTIONIS, quae sua natura *citra dioeceseos rationem* intelliguntur, quamquam eorum *exercitium* adstrictum sit ad dioecesim; veluti iurisdictio ecclesiastica contentiosa, ius corrigendi, puniendi, statuendi, dispensandi, curam animarum committendi, officiaque sacra erigendi & conferendi. (*b*) Alia III. sunt *iura status*, quae sunt *iura honoris*, cum iure epi-

scopa-

ſcopali dioeceſano *connexa*, veluti tituli & inſignia dignitatis epiſcopalis.

(*a*) *c.* 16. *X. de offic. iud. ord. c.* 8. *C.* 10. *qu.* 3. *c.* 6. & 14. 21. *X. de cenſib. c.* 9. *X. de maiorit. & obed.* BENEDICTVS *PP. XIV. de Synod. dioeceſ. p.* 11. ALTESERRA *l. c. p.* 87. & 90.

(*b*) *c.* 18. *X. de Off. iud. Ord. Clem.* 1. *eod. c.* 2. *X. de maiorit. & obed. c.* 2. *de Off. Vicarii in* 6. *Clem. I.* §. *vlt. de Celebrat. miſſar. c.* 4. *X. de off. archidiac. c.* 4. *X. de off. archipresb. I. Caſp.* BARTHEL *de iure reform. nouo art.* 2. §. 1. *t.* 1. *op. p.* 262.

§. 149. Epiſcopi *in Germania*, ratione Imperii Rom. Germ. vel *immediati* ſunt vel *mediati*. *Immediati* praeter *territorium ſeculare*, epiſcopatui annexum, cui ſimul tamquam *principes Imperii* praeſunt, habent *dioeceſim latiorem*, per certa vicina ſtatuum imperii ſecularium territoria pertingentem, iuri *dioeceſano* ſeu *epiſcopali* ſubiectam. In hac agitur de concordia *ſuperioritatis territorialis* & *iuris dioeceſani*, quae obtinetur ſeruatis limitibus, quae vtrique tum ex natura cauſarum *ſecularium* & *eccleſiaſticarum*, tum *pactis publicis* & *obſeruantia* conſtituuntur. (*a*)

(*a*) Concordata inter *Wilhelmum* D. Bauariae & inter Archiepiſcopum *Salisburgenſem* ceterosque *per Bauariam* epiſcopos a. 1583. inita exhibet *Wigul.* HVNDIVS in *Metropoli Salisburgenſi Tom. I. p.* 63. & ſimile *Concordatum* inter *Maximilianum Emanuelem* & *Auguſtanum* epiſcopum de a. 1631. eſt in *Euſebii* AMORT *vindiciis iurid. eccleſ. p.* 429.

§. 150. EXEMTIO eſt liberatio a iure dioeceſano ſeu a iurisdictione Ordinarii: ideoque ſola receptio *in Protectionem Superioris* non eſt exemtio. (*a*) Eſt illa vel *totalis* vel *partialis*, prout fit ab vniuerſa iurisdictione ordinarii, vel a determinatis eius iuribus. Cum iurisdictio ordinarii iure communi per dioeceſim fundata ſit: (§. 146.) exemtio non acquiritur, niſi 1) vi *priuilegii*, a Pontifice conſenſu *Ordinarii* impetrati, (*b*) vel 2) *praeſcriptione* XL. annorum *titulata* vel *immemoriali*. (*c*) Exemti vero immediate ſubſunt Pontifici: (*d*) cuius vice *iure nouo* epiſcopi dioeceſani, tamquam *delegati papales perpetui*, iurisdictionem exercent in exemtos. (*e*)

(*a*) *c.* 10. 18. *X. de Priuilegiis in* 6. *c.* 1. *de V. S. in* 6. ESPEN *in I. E. P. III. tit.* 12. *c.* 2. 3. 5.

(*b*) *c.* 3. *X. de reſtit. in int. c.* 4. 9. *X. de confirm. vtili c.* 10. 13. 17. *X. de Priuil. Io. Petr.* GIBERT *in corp. iur. Can. P.* 2. *p.* 438.

(*c*) *c.* 3. *X. de reſtit. in int. c.* 15. & 18. X. *de praeſcript. Io.* SCHILTERVS *de libert. eccleſ. Germ. lib.* 7. *c.* 2. §. 10. *Ge. Henr.* AYRER *de pontificis R. poteſtate circa exemtiones abbatum Sect. II.* §. 14. 15. *Totalem exemtionem* cum iure *ſeparati territorii & iurisdictionis* praeſcriptione XL. annorum acquiri non poſſe, ſed *immemorialem* requiri, decreto Papali de a. 1728. deciſum refert *Io. Caſp.* BARTHEL *de Pallio c.* 8. §. 12.

(*d*) *Clement.* 2. *de ſtatu monach. Ge. Henr.* AYRER *l. c. Sect. IV.* §. 11.

(*e*) *Concil. Trident. ſeſſ.* 6. *de reformat. c.* 4. *ſeſſ.* 14. *c.* 4. 5. *ſeſſ.* 25. *c.* 6.

TIT. VI.

DE PAROCHIIS ET IVRIBVS PAROCHORVM.

(Lib. III. Tit. XXIX. *de Parochiis & alienis Parochianis.*)

ARGVMENTVM.

§. 151. *Parochia.* 152. *Eius conſtitutio & fines.* 153. *Parochus.* 154. *Parochiani.* 155. *Sacra Parochialia.* 156. *Ius parochiale.*

§. 151. Dioeceſes deſcriptae ſunt in *parochias*, (*a*) quarum ſingulae continent *determinatum diſtrictum, intra quem habitantes, vi politiae eccleſiaſticae, coetum conſtituunt de religione ſub regimine interno presbyteri colenda.* Solet tamen non modo *diſtrictus*, ſed & ipſe *coetus* parochia vocari.

(*a*) Origo parochiarum ſeculo IV. antiquior non eſt. Vid. *B. Parens in iure Parochiali Sect.* 2. *c.* 2. §. 43. 47. *I. P.* GIBERT *in corp. iur. Can. Tom. II. p.* 208.

§. 152. Ius *parochiam* eiusue fines in dioeceſi *conſtituendi* eſt iuris dioeceſani: (*a*) adſtrictum tamen in republica ad conſenſum Imperantis. *Fines parochiales*, auctoritate eccleſiaſtica definiti, iuris publici eſſe cenſentur, *praeſcriptioni ordinariae* haud obnoxii, ſi de illis indubitata fide conſtat. (*b*)

(*a*) *c.* 3. *X. de eccleſiis aedific. Concil. Trident. ſeſſ.* 24. *de reform. c.* 13.

(*b*) *c.* 4. *X. de parochiis.* Si de finibus certis non constat, praescriptioni 40 annorum locus est *c.* 9. *X. de praescript. B. Parens l. c. Sect. III. c.* 3. §. 13.

§. 153. PAROCHVS est presbyter, cui iure officii competit regimen internum parochiae. (*a*) Vocatur ideo *ordinarius per parochiam* (*b*), & tum *coadiutores* seu vice pastores assumere tum *vicarios* constituere potest ab episcopo approbatos. (*c*)

(*a*) *c.* 14. 15. *de elect. in* 6.

(*b*) ESPENIVS *in I. E. P. I. tit.* 2. *c.* 1. §. 4. 5. *Ad regimen parochiae assumtus* dicitur *c.* 7. §. 2. *X. de elect. c.* 14. *eod. in* 6. nec non *rector*, *curatus*, *plebanus*, & ipsa parochia *rectoria* vocatur. *c.* 3. *X. de off. iud. Ord. c.* 3. *X. de eccles. aedit. Clem.* 2. *de Sepult.*

(*c*) *Concil. Trident. sess.* 21. *de reform. c.* 4. ESPEN *l. c. l.* 3. *c.* 2. GIBERT *l. c. p.* 223. *s.*

§. 154. *Parochiani* sunt fideles, regimini interno per parochiam subiecti. Tales I. ex *politia ecclesiae* sunt omnes *eidem religioni addicti*, intra parochiam *domicilium* constituentes, nisi exemtio doceatur. (*a*) *Duplici* domicilio instructus, in vtroque est parochianus; (*b*) & *vxor*, eisdem cum marito sacris addicta, vna cum liberis & domesticis eiusdem est parochiae, cuius est maritus. (*c*) II. Ex *spontanea addictione* tales fieri possunt *peregrini*, ad tempus in loco habitantes, (*d*) qui alioquin parochiani non sunt nisi quoad sacra talia, quorum administratio ex politia ecclesiae ad locum habitationis adstricta est. *Diuersae religioni*

ligioni addicti, licet intra parochiam commorantes, parochiani non ſunt, ſiue religionis ſuae exercitio publico vel priuato ſiue tantum domeſtica deuotione fruantur. (*e*)

(*a*) *c.* 5. *X. de parochiis.* Ordinum religioſorum priuilegia frequentes *exemtiones* continent.

(*b*) *c.* 2. *de Sepulturis in* 6.

(*c*) *c.* 7. *X. de ſepulturis.*

(*d*) *c.* 5. *X. de parocb. c.* 3. *de Sepult. in* 6.

(*e*) *Inſtr. Pac. Oſn. art. V.* §. 31. 34.

§. 155. Sacra omnia, vi *ordinis presbyteralis* peragenda & *ad parochiam* adſtricta, *parochialia* ſunt, (*a*) & ſinguli actus ſacri, ad illa pertinentes, *actus parochiales*, & ipſa *eccleſia*, ad ſacra parochialia peragenda deſtinata, *parochialis* vocatur. Sacra, vi ordinis *epiſcopalis* peragenda, non ad parochiam, ſed ad *dioeceſim* pertinent, v. c. confirmatio & ordinatio.

(*a*) *c.* 4. 5. X. *de Parochiis Clem.* 2. *de Sepult. Clem.* 2. §. *vlt. de religioſis domib.*

§. 156. IVS PAROCHIALE eſt, *quod parocho vi regiminis interni per parochiam competit.* (*a*) Adſtrictum eſt *ad Parochiam*, (*b*) nec competit in *aliena* parochia nec intuitu *alienorum* parochianorum ſine parochi ordinarii conſenſu vel ſuperioris conceſſione: (*c*) quo intuitu *parochus proprius* dicitur (*d*) ratione parochianorum. Continet ius *ſacra parochialia* adminiſtrandi: & coniunctum eſt cum *iure co-*

gendi parochianos ad ſacra in propria parochia percipienda & cum iure *arcendi* alienos parochianos, (*e*) nec non cum iure *exigendi* a parochianis praeſtationes, in vſus eccleſiae parochialis vel in ſtipendium parochi iure impoſitas. (*f*)

(*a*) *c.* 10. *X. de praeſcriptione.*

(*b*) *c.* 2. 3. *X. de Paroch. c.* 12. *X. de poenitent. & remiſſ.*

(*c*) *c.* 1. *C.* 13. *qu.* 1. *c.* 6. *D.* 71.

(*d*) *c.* 12. *X. de poenitent. & remiſſ.*

(*e*) *c.* 2. *X. de paroch. c.* 4. *C.* 9. *qu.* 2.

(*f*) *c.* 10. *X. de praeſcript. c.* 9. *X. de his quae fiunt a prael. c.* 6. 7. 20. *X. de decimis c.* 42. *X. de Simonia.*

TIT. VII.

DE VICARIIS EPISCOPORVM IN ACTIBVS ORDINIS.

(Lib. I. Tit. XXIV. *de officio archipresbyteri.*)

ARGVMENTVM.

§. 157. *Vicarii vel dati, vel nati.* 158. *Vicarii in actibus ordinis ſunt tum archipresbyteri.* 159. *tum vicarii in pontificalibus.*

§. 157. Iura regiminis epiſcopalis, ratione *exercitii*, vel ſunt ſoli epiſcopo *reſeruata*, vel *vicaria*, vice eius per dioeceſim exercenda. VICARII hoc fine con-

conſtituti vel DATI ſunt vel NATI, prout tales ſunt ex *ſpeciali conſtitutione epiſcopi*, (*a*) vel *vi officii*, cui annexa eſt vicaria poteſtas *ex canonum diſpoſitione*. (*b*) Vtriusque generis vicarios epiſcopi habent tam in iis, quae *ordinis*, quam in his, quae *iurisdictionis* ſunt.

(*a*) *c.* 4. *X. de off. archipresb. c.* 6. *X. de praeſumt. c.* 1. *de offic. vicar. in* 6.
(*b*) *c.* 1. *X. de off. archidiac.*

158. *Ad functiones ordinis presbyteralis & maxime ad inſpectionem in clericos, vice epiſcopi in dioeceſi obeundas* ab antiquo conſtituti ſunt ARCHIPRESBYTERI. Hi ſunt vel VRBANI, vel RVRALES, prout vel in *ciuitate* epiſcopali & inprimis in *eccleſia cathedrali* vicariam poteſtatem habent, (*a*) vel extra eam per *aſſignatum dioeceſeos diſtrictum*. (*b*) *Illi* facti ſunt *vicarii nati* epiſcopi: licet eorum officium hodie extinctum ſit: *hi* mandato epiſcopi conſtituuntur, & *Decani rurales* appellantur.

(*a*) *c.* 1. & 3. *X. de off. archipresb.* Hodie archipresbyteros paſſim ſolo titulo ſine officio vti, monet *Claud.* FLEVRY in *inſtit. iur. eccl. P. I. c.* 18. §. 6. Gerunt videlicet *perſonatum* inter Canonicos.
(*b*) *c.* 4. *X. eod.* ESPEN. *in inr. eccl. P. I. L. I. tit.* 6. Simile quondam officium Chorepiſcoporum, quorum memoria paſſim inter canonicos tirulo & perſonatu ſeruatur. Vid. *c.* 3. 4. 5. *D.* 68. *B. Parens* in *diſſert. iur. eccl.* diſſ. V. §. 5. ſeq.

§. 159. Ad ea, *quae ordinis epiſcopalis ſunt, per dioeceſim vice epiſcoporum obeunda* conſtituuntur VI-

CARII IN PONTIFICALIBVS. Haec functio aliis demandari nequit nisi consecratis episcopis; quales sunt *titulares* (*a*): ius vero eos constituendi vi *iuris dioecesani* competit *episcopo*, licet *non consecrato*. (§. 147.)

(*a*) c. 42. *de Elect. in* 6. *Titulares* vocantur episcopi *ordinati ad episcopatus extinctos*. Ab his *nudum titulum* accipiunt, vi ordinationis vero potestatem eorum, quae *ordinis episcopalis* sunt, cum dignitate episcopi adipiscuntur. Eorum constitutio inde a sec. XIII. inualuit, soli Pontifici deinceps adscripta in *Clem.* 2. *de Elect.* Constituuntur tum ad *honorem episcopalem* alicui tribuendum, tum ad *vicaria munia aliorum* subleuanda; & ita nouus *ordinationis episcopalis* finis inualuit. ESPENIVS in *Iur. eccl. P. I. tit. XV. c.* 4. *Tom. I. p.* 1. *& in schol. ad Canon. Tom. III. p.* 387.

TIT. VIII.

DE VICARIIS EPISCOPORVM IN IVRISDICTIONE.

(Lib. I. Tit. XXIII. *de officio Archidiaconi.* Tit. XXVIII. *de officio Vicarii.*)

ARGVMENTVM.

§. 160. *Archidiaconi.* 161. *eorum vicaria potestas.* 162. *huius limites.* 163. *Officiales & vicarii in spiritualibus: Generales & speciales.* 164. *Illorum iurisdictio vicaria.* 165. *In causis secularibus non competit, nisi iure singulari.*

§. 160. Ad vicarios episcopi in eis, quae *iurisdictionis* sunt, pertinent I. ARCHIDIACONI. Fuerunt olim

olim *primi inter diaconos*, (*a*) qui ex *mandato epiſcopi* ad vicarias functiones admoti, (*b*) facti tandem diuturno vicarii muneris vſu ſunt *vicarii nati epiſcoporum, in determinatis regiminis eccleſiaſtici iuribus, per dioeceſin vel certum eius diſtrictum exercendis.* (*c*)

(*a*) *c.* 2. *X. de off. archidiac.*

(*b*) *c.* 11. 14. 20. 21. 23. 26. *D.* 93.

(*c*) Vnus olim per dioeceſim erat archidiaconus: increſcentibus dioeceſibus, plures conſtituti ſunt, & ſingulis *diſtincti* dioeceſeos *diſtrictus* aſſignati, *archidiaconatus* dicti vel *banna archidiaconalia*, plures parochias continentia. *c.* 12. *X. de off. iud. del. c.* 6. & 10. *X. de off. archid. c.* 54. §. 4. *X. de elect.*

§. 161. Iura archidiaconorum vicaria vel 1. determinantur *iure Decretalium*, quo illis tribuitur iurisdictio *interna* & *correctiua* per dioeceſim vel per aſſignatos eius diſtrictus; (*a*) vel 2. *iure ſpeciali*, quo illis conſuetudine vel praeſcriptione vel priuilegio acquiſita eſt *iurisdictio eccleſiaſtica contentioſa*, (*b*) iure Decretalium ipſis negata. (*c*)

(*a*) Veluti inſpectio in parochias, in clericos & in bona eccleſiaſtica ius viſitandi, inſtitutio clericorum, examen ordinandorum. *c.* 1. & 7. *X. de off. archidiac. c.* 54. §. 4. *X. de Elect. c.* 2. *X. de exceſſib. praelator.*

(*b*) *c. vlt. X. h. t. Nic.* IANVARIVS *de iure & officio archidiac. c.* 7. & 8. inter opera *Fr.* FLORENTIS t. I. p. 356. *Ianus a* COSTA *in comment. ad Decretal. p.* 130. 437.

(*c*) *c.* 5. *X. h. t.*

§. 162. Vicaria eorum potestas & iurisdictio, vtpote *officio archidiaconali* annexa, *ordinaria* est, *inferior* tamen & episcopo *subordinata*. (*a*) Vnde (1) a iudicio archidiaconali salua est ad *episcopum* appellatio, (*b*) nec (2) eis competit iurisdictio in causis *iudicio episcopali* reseruatis, quales vi *concilii Tridentini* (*c*) sunt causae *matrimoniales* & *criminales* nec non causae eorum, qui iudiciis episcopi *immediate* subsunt, *nobilium* videlicet & in *ministerio episcopi* constitutorum, (*d*) nec (3) eorum iurisdictio ecclesiastica produci potest ad causas ciuiles *foro seculari* subiectas. (*e*) Ceterum cum iurium suorum abusu iam olim graues facti sint episcopis: iura eorum passim vel sublata sunt vel restricta, aestimanda hodie ex singulorum episcopatuum formula. (*f*)

(*a*) *c.* 1. 6. 7. 9. X. *de off. archidiac.* *Io. Ge.* PERTSCH *von Archidiaconen und Officialen, cap.* 10.

(*b*) *c.* 3. *de Appellat. in* 6.

(*c*) *sess.* 24. *c.* 20. *c.* 12. X. *de Excessib. praelat.*

(*d*) *Io. Paul.* KRESS. *Erläuterung* des *Archidiaconal-Wesens. c. V.* §. 5. *s.*

(*e*) *Tob.* REINHARDT *in obs. ad Christianaei decision. Vol.* 1. *obs.* 29. *Io. Paul.* KRESS *l. c. c. V.* §. 5. *s.*

(*f*) KRESS *l. c. c.* II. §. 10. *Laurentius a* DRIPT. *in speculo archidiaconali p.* 128. *sq.* *Ian. a* COSTA *l. c. p.* 130.

§. 163. Maior vsus inde a sec. XII. esse coepit II. *vicariorum datorum.* (*a*) Inter hos alii sunt OFFI-

CIALES

CIALES, ad iurisdictionem *contentioſam*, (*b*) alii VICARII IN SPIRITVALIBVS, ad partes iurisdictionis *voluntariae*, vice epiſcopi in dioeceſi exercendas conſtituti: (*c*) iique vel *generales* vel *ſpeciales*, ſeu *foranei*, prout illis vicaria poteſtas vel per dioeceſim vel per ſpeciales eius diſtrictus committitur. (*d*)

(*a*) Ante ſec. XII. eorum mentio non occurrit, *c.* 15. *X. de inſtitut*, *c.* 15. *X. de off. iud. del.* quod ex vſu Galliae ESPENIVS in Iur. Eccl. p. III. tit. 5. c. 1. §. 21. & ex obſeruantia eccleſiae Treuirenſis docet *Nic. Ab.* HONTHEIM *in hiſt. dipl. Treuirenſi tom. I. p.* 639. Primum in eccleſia Moguntina vicarium generalem a. 1391. conſtitutum refert *Val. Ferd. de* GVDENVS *in Cod. diplom. tom.* 2. *p.* 423. Conſtitutio eorum ſimul pertinuiſſe videtur ad reuocandam archidiaconorum poteſtatem. THOMASSINVS *de eccl. diſc. P. I. L.* 2. *c.* 8. *n.* 3. ESPEN. *l. c.* §. 19.

(*b*) *c.* 2. *de off. vicarii in* 6.

(*c*) *c.* 3. *de temp. ordinat in* 6. *Io. Petr.* GIBERT *in corp. iur. Can. P.* 2. *p.* III. ESPEN. *lib. I. tit.* 12. *t. I. p.* 81.

(*d*) *Clem.* 2. *de Reſcript.*

§. 164. Iurisdictio *officialis* & *Vicarii generalis* vicaria ideoque *eadem* eſt, ac *ipſius Epiſcopi*, eosdem conſtituentis: ideoque tota pendet ab huius conſtitutione, & huius morte finitur. (*a*) Sed toto regimine eccleſiaſtico ad normam regiminis politici efformato, iurisdictio, quae illis olim committi ſolebat, hodie demandatur dicaſteriis eccleſiaſticis, qualia ſunt officialatus & vicariatus, quibus *vice epiſcopi* praeeſt *officialis* vel *Vicarius generalis*. His ſubordinata ſunt

iudicia officialium *foraneorum* vel *archidiaconorum*, vbi hi ſuperſunt. (*b*)

(*a*) *c.* 6. 7. *X. de offic. & pot. iud. deleg. in* 6. *c.* 1. *Ne ſede vacante in* 6. *c.* 2. *&* 3. *de officio vicarii in* 6. *Petr.* LEVRENIVS *de vicario epiſcopi qu.* 139.

(*b*) *c.* 3. *pr. de appellat. in* 6. *c.* 2. *de Conſuet. in* 6.

§. 165. Vti *epiſcopis*, qua *talibus*, ita & *officialatibus* non alia quam iurisdictio *eccleſiaſtica* competit, non vero *ſecularis*. Sed & haec in nonnullis epiſcopatibus *Germaniae* ex eo, quod epiſcopi ſimul perſonam *Principis Imp.* gerant, iisdem vſu & obſeruantia vel ſpeciali Commiſſione epiſcopi relicta eſt. (*a*) Quod vbi euenit, ſimul Legibus imperii proſpectum eſt, (*b*) ne ab eis in *cauſis ciuilibus* ad iudicia *eccleſiaſtica* appelletur.

(*a*) De eccleſia Treuirenſi vid. *Nic. ab* HONTHEIM in *hiſt. dipl. Treuir. tom. II. p.* 541. *& tom. III. p.* 207. *&* 905. De Colonienſi, Monaſterienſi & Leodienſi vid. *Ge. Melch. de* LVDOLPH de *iurisdict. officialium in cauſis ciuilibus tom. I. obſ. Camer. p.* 309. *ſq.*

(*b*) *Rec. Imp. de a.* 1654. §. 164. *Capit. Caeſar. nouiſſ. art. XV.* §. 5.

TIT.

TIT. IX.

DE IVRIBVS ARCHIEPISCOPORVM ET PRIMATVM, IN SPECIE DE IVRE METROPOLITICO ET PATRIARCHICO.

ARGVMENTVM.

§. 166. *Ius Metropolitanum. Archiepiſcopus.* 167. *Iura Metropolitica communia & reſeruata.* 168. *Iura reſeruata qualia?* 169. *epiſcopi prouinciae exemti & ſuffraganei.* 170. *Ius patriarchicum.*

§. 166. Dioeceſes omnes vnius prouinciae, ſaluo iure dioeceſano, ſunt in nexu *ſubordinationis* erga *prouinciam* eiusque *primarium epiſcopum.* (*a*) Ortum inde eſt IVS METROPOLITICVM, quod continet *complexum determinatorum iurium regiminis eccleſiaſtici particularis, ex ſubordinatione dioeceſium vnius prouinciae deſcendentium.* Epiſcopus, ad hoc vocatus, METROPOLITANVS eſt, in Occidente ARCHIEPISCOPVS dictus.

(*a*) *c.* 2. 4. 8. C. 9. *qu.* 3. *c.* 9. 11. X. *de off. iud. ord. c.* 13. X. *de arbitris c.* 13. X. *de maioritate & obed. c.* 8. X. *de exceſſib. Praelat. Ant. Dad.* ALTESERRA *in vind. iurisd. eccl. L. VIII. c.* 12. 13. *Petr. Ioſ.* CANTELIVS *in Metrop. vrbium hiſt. civ. & eccleſiaſt.* Nexus ſubordinationis originem duxit a *nexu confoederationis* dioeceſium vnius prouinciae (§. 26. 27.)

§. 167. Iura metropolitica vel ſolius archiepiſcopi propria eique *reſeruata* ſunt, vel *communia*, cum con-

conſenſu epiſcoporum omnium totius prouinciae in concilio prouinciali exercenda. (*a*) Haec olim inſignia fuerunt, ſed pleraque increſcente Pontificis potentia interuerſa & huic ſub colore *maiorum cauſarum* aſſerta. (§. 132.) (*b*)

(*a*) *c.* 4. 6. 17. *D.* 18. *c.* 25. *X. de accuſat.*

(*b*) Hiſtoriam infracti iuris metropolitici recenſet *Petr.* DE MARCA *de conc. ſacerd. & imp. lib.* 6. *c.* 14. 15. & ESPENIVS *in iur. Eccl. P. I. tit.* 19. & 20.

§. 168. Inter *reſeruata* archiepiſcopi iura pertinet *conuocatio* & *directio* concilii prouincialis, *viſitatio* totius prouinciae, non tamen prius, quam cauſa in concilio prouinciali probata, inſtituenda, (*a*) nec non *iurisdictio eccleſiaſtica ordinaria*, maxime *contentioſa*, eaque tam *immediata* in prouinciae epiſcopos, (*b*) quam *mediata* in eorum dioeceſanos, cauſa per appellationem ad ipſum deuoluta. Haec eſt iurisdictio *ſuperioris inſtantiae*, ſaluo iure dioeceſano in metropoli exercenda. (*c*)

(*a*) *c.* 14. 21. 25. *X. de Cenſib. c.* 1. & *vlt. eod. in* 6. *Conc. Trid. ſeſſ.* 24. *de reform. c.* 3.

(*b*) Cognitio de criminibus epiſcoporum maioribus Pontifici, & de minoribus Concilio Prouinciali reſeruata eſt in *Conc. Trid. ſeſſ.* 13. *c.* 8. & *ſeſſ.* 24. *c.* 5. *de reformat.*

(*c*) *c.* 11. *X. de off. iud. ord. c.* 1. & 5. *eod. in* 6. *c.* 1. *de foro comp. in* 6. *c.* 66. *X. de appell. c.* 3. *eod. in* 6. *c.* 1. *X. de offic. legat. c.* 7. *X. de ſent. excomm.*

§. 169.

§. 169. *Episcopi prouinciae*, Metropolitano subiecti, *suffraganei*, eidem vi impetratae exemtionis non subiecti, *exemti* dicuntur. (*a*) Suffraganei sub muneris sui auspiciis metropolitano suo subiectionem iureiurando firmare tenentur. (*b*)

(*a*) *c.* 10. *C.* 3. *qu.* 6. *c.* 51. 52. *C.* 16. *qu.* 1. *c.* 11. *X. de Elect. c. I. de Censib. in* 6. *c.* 1. *de foro Competent. in* 6. Suffraganei *Archiepiscopi Moguntini* sunt episcopus Aichstadiensis, Herbipolensis, Paderbornensis, Hildesemensis, Wormatiensis, Spirensis, Augustanus, Argentoratensis, Constantiensis, Curensis; Suffraganei *archiepiscopi Treuirensis* sunt Metensis, Tullensis, Verdunensis; *Archiepiscopi Coloniensis* suffraganei Leodiensis, Monasteriensis, Osnabrugensis; *Archiepiscopi Salisburgensis* suffraganei, Frisingensis, Brixiensis, Gurzensis, Lauantinus, Secouiensis, Chiemensis. *Pragensi* Litomaricus & Regino Gradecensis, *Viennensi* Neostadiensis subiecti sunt. *Exemti* episcopi sunt Bambergensis, Passauiensis, Ratisbonensis, Olomucensis, Wratislauiensis. Vid. *Io. Iac.* MASCOV de *primatibus metropolit. & episc. Germ.* §. 21. *s. Io. Fr.* BESSEL de *iure publ. Romano eccleſiaſt.* diſſ. V. p. 270. ſ. *Io. Iac.* MOSER *Staatsrecht.* t. XI. c. 35. p. 216. ſ.

(*b*) *c.* 13. *X. de maiorit. & obedient. Concordata Nat. Germ.* §. 3. ibi: *Prouiſi Metropolitanis ſuis & aliis praeſtent debita iuramenta & alia, ad quae de iure tenentur.*

§. 170. Ius *Patriarchicum* vel *Primatiae* continet determinata iura regiminis ecclesiastici particularis per plures prouincias ex earum subordinatione competentia. Qui eo pollent, *Primates* sunt vel *patriarchae minores*. Pleraque eius iura sunt totius patriarchatus *communia*, in Concilio *Nationali* exercenda:

cenda: pauca illis solis *reseruata*, per canones speciatim definita; (*a*) ad quae pertinet conuocatio & directio conciliorum nationalium, & ius appellationum a Metropolitanorum iudiciis. (*b*) Saepius *primatis* titulus tantum *praeeminentiae* gradum denotat, quo archiepiscopus ceteros omnes *eiusdemque regni vel certae religionis praelatos* antecedit. (*c*)

(*a*) *c.* 8. *C.* 9. *qu.* 3. *c.* 9. *X. de off. iud. ord. c.* 23. *X. de priuil.*

(*b*) *Nov.* 123. *c.* 22. *c.* 3. *C.* 6. *qu.* 4. ALTESERRA *l. c. L. VIII. c.* 14.

(*c*) *Petr. de* MARCA de *conc. sacerd. & imp. L. VI. c.* 19. *& in diss. de Primatibus* §. 51. *Phil. Bernh.* ZECH *de orig. fat. & iurib. primatum Germ. cap.* 2. 3. *Io. Iac.* MASCOV *l. c.* §. 5. *I. P. de* LVDEWIG de *iuribus primatus Germ. archiepiscopatus Magdeb.* tom. II. op. p. 769.

TIT. X.

DE AVCTORITATE ET VSV PALLII.

(Lib. I. Tit. VII. *de auctoritate & vsu pallii.*)

ARGVMENTVM.

§. 171. *Pallii ratio.* 172. *Eius vis & auctoritas.* 173. *Ius illud concedendi.* 174. *Obligatio illud petendi & modus concedendi.* 175. *Eius vsus restrictus.*

§. 171. PALLII ornamentum olim signum *honoris* fuit *patriarchis* Imperatorum indulgentia concessum.

ceſſum. Seculo inprimis VIII. *pontifex* id *Archiepiſcopis* tamquam ornamentum in *exercitio iurium Pontificalium* (§. 83.) conferre, eoque collato, hos ſibi obnoxios & ſubiectos reddere coepit. (*a*) *Formam* eius *hodiernam* conſtituunt Faſciae duae, quatuor circiter digitorum latae, ex candida lana contextae, crucibusque diſtinctae, & in vtraque extrema parte iunctae, ita vt reliquis veſtimentis pontificalibus impoſitae, humeros ante & retro a dextra & a ſiniſtra cingant. (*b*)

(*a*) Origines Pallii explicant *Petr. de* MARCA *de Conc. Sac. & imp. lib.* 6. *c.* 6. 7. *Franc.* FLORENS *Oper. t. I. p.* 222. *Theod.* RVINARDVS in disquiſ. hiſt. *de pallio archiepiſcopali c.* 13. *I. C.* BARTHEL *de pallio. c. I. II. III.* ESPENIVS *in I. E. P. I. tit.* 19. *c.* 8.

(*b*) Solennem illud conficiendi & in altari, B. Petro dicato, benedicendi rationem tradit ESPENIVS *l. c. c.* 7. §. 7.

§. 172. Introducto vſu pallii, inualuit principium: 1) *ius vtendi pallio* non niſi *beneficio Pontificis* conferri; & 2) *per pallium* deſignari *plenitudinem Pontificalis poteſtatis*, ſeu exercitium iurium pontificalium a pallio dependere, (*a*) eoque indigere archiepiſcopos, licet conſecratos. Ex quo intelligitur, ea, quae ius *dioeceſanum* vel *iurisdictionem* concernunt, a pallio non pendere. (*b*)

(*a*) *c.* 3. *X. h. t. c.* 8. §. 1. *D.* 100. *c.* 28. *X. de Elect.* ESPEN. *l. c. tit.* 19. *c.* 7. §. 14. BARTHEL *l. c. c. X.* §. 6. Huc pertinet ius *inungendi* & *coronandi* Reges;

vt exemplo illuſtrat OTTO Friſingenſis Chron. lib. 7. c. 22.

(*b*) *c.* 11. 15. *X. de Electione.*

§. 173. Ius concedendi pallii vſum ad *reſeruata papalia* refertur. (*a*) Pro ratione conceſſionis *ius pallii* vel *reale* eſt, vel *perſonale*, prout vel praelaturae eſt annexum, vel non annexum & tantum ad *perſonam epiſcopi* adſtrictum eſt. Iure *communi* annexum eſt omnibus *archiepiſcopatibus*, (*b*) & iure *priuilegii* nonnullis epiſcopatibus tam *exemtorum* (*c*) quam *ſuffraganeorum* epiſcoporum, (*d*) ſaluo horum erga Metropolitanum nexu. Vtrum ad conceſſionem pallii, *Suffraganeo* faciendam, *Metropolitani* conſenſus ex Germaniae obſeruantia requirendus ſit, diſputatum eſt, in pallio Epiſcopo *Herbipolitano* a. 1753. conceſſo. (*e*)

(*a*) *c.* 23. *X. de priuilegiis.*

(*b*) *c.* 1. *D.* 100. *c.* 3. *X. h. t.*

(*c*) In Germania pallii vſum habet Epiſcopus *Bambergenſis*; & Epiſcopus *Paſſauienſis* inde ab a. 1728. vid. MOSERI *Staats-Recht tom. XI. p.* 237.

(*d*) *c.* 15. *X. de praeſumt.*

(*e*) Vid. *Io. Caſp.* BARTHEL *de pallio c.* 6. 7. 8. & *Io. Ge.* PERTSCHII *diſſ. iur. Can. de orig. vſu & auctoritate pallii archiepiſcopalis*, vbi ſimul iura ſedis Moguntinae contra Herbipolenſem de collato huic nuper pallii vſu vindicantur. *Selecta Iuris Publ. noui*ſſ. *tom.* 31. *c.* 2. *tom.* 32. *c.* 4.

§. 174. Etiamſi ius pallii *iure praelaturae* debeatur; nouiter prouiſo tamen non prius acquiritur, quam legi-

legitime petitum sit & impetratum. Petere illud tenetur intra *tres menses* a die consecrationis sub iactura praelaturae. (*a*) Decretum ritu solenni, & praestito prius *fidelitatis* & *subiectionis iureiurando*, praelato vel eius speciali procuratori, a Pontifice vel ab eius delegatis traditur. (*b*). *Gratis* illud tradi, (*c*) in vsu amplius non est, sed redimendum solutione *taxae*, consuetudine firmatae.

(*a*) *c.* 1. *D.* 100. *c. vn. Extrav. Comm. h. t.*
(*b*) *c.* 4. *X. de elect. c.* 23. *X. de priuil.* Ritum traditionis recenset *C.* BARTHEL *l. c. cap.* 9. §. 11.
(*c*) quod vult *c.* 3. *D.* 100. vid. BARTHEL *l. c. c.* 11 §. 16. *f. B. Parens in I. E. lib. I. tit.* 7. §. 11. 12.

§. 175. Pallii, archiepiscopo vel episcopo traditi, vsus adstrictus est ad eius personam, & ad *prouinciam* vel *dioecesim*, cui praeest, *a*) & ad *pontificalia*, inter missarum solennia determinatis diebus peragenda. (*b*) Hinc *duplici pallio* indiget, qui praeest duabus ecclesiis, honore pallii insignitis; & ad aliam similem sedem translatus ad *nouum pallium* impetrandum obligatur: (*c*) nec id *commodari* alteri potest, & palliatus cum eo *sepeliendus*. (*d*)

(*a*) *c.* 1. *c.* 4. §. 2. *c.* 5. 6. *X. h. t.*
(*b*) *c. vlt. X. h. t.*
(*c*) *c.* 4. *in f. X. de postulat. praelatorum.*
(*d*) *c.* 2. *X. h. t.*

SECTIO II.

DE REGIMINE ECCLESIASTICO ECCLESIAE EVANGELICAE.

TIT. I.

DE REGIMINE ECCLESIASTICO ECCLESIAE EVANGELICAE IN GENERE.

ARGVMENTVM.

§. 176. *Suspensio iurisdictionis ecclesiasticae.* 177. *Ratio ecclesiae vniuersae.* 178. *Politia ecclesiae particularis.* 179. *Discrimen eorum quae sunt ministerii & regiminis.* 180. *Ius episcopale.* 181. *Statibus Euangelicis speciatim acquisitum.* 182. *Eius discrimen a iure circa sacra territoriali.* 183. *Eius indoles.* 184. *Eius exercitium est regimen ecclesiasticum.* 185. *Iura eius communia & propria.* 186. *Reseruata & vicaria. Vicaria consistunt in iurisdictione & inspectione ecclesiastica.* 187. *quae & vi acquisitionis aliis obuenire potest.* 188. *Subiectio clericorum & laicorum.* 189. *Regimen ecclesiasticum immutari nequit, domino territorii religionem mutante.*

§. 176. Separatio *ecclesiae Euangelicae* a nexu regiminis *ecclesiae Pontificiae* iusta ex causa & sub tutela Statuum imper. Euangelicorum suscepta, (§. 39.) consummata est per pacem *Religiosam*, (*a*) & *Westphalicam.* Per hanc (*b*) *Ius dioecesanum* & *tota iurisdictio ecclesiastica cum omnibus suis speciebus aduersus Augustanae confessionis Electores, principes, status, comprehensa libera Imp. nobilitate, eorumque*

que ſubditos, tam *inter Catholicos & A. C. addictos quam inter ſolos A. C. Status vsque ad compoſitionem Chriſtianam diſſidii religionis ſuſpenſa eſt*, ſimulque conuentum, vt *intra terminos territorii cuiusque* (§. 149.) *ius dioeceſanum & iurisdictio eccleſiaſtica ſe contineret*, & ſi quid *iurium papalium* in bonis Statuum A. C. eccleſiaſticis praetenderetur, id *validitate* & *executione* a brachio ſeculari impertienda careret. (*c*) Etiamſi vero de religionis diſſidiis amicabiliter conueniri non poſſit: haec *ſuſpenſio* tamen, perinde ac ipſa transactio Weſtphalica, (*d*) perpetua eſt, ideoque *vim & poteſtatem* habet *abrogationis*.

(*a*) *Pax rel. de a.* 1555. *art.* 20. 25.
(*b*) *Inſtr. Pac. Oſn. art. V.* §. 48.
(*c*) *Inſt. Pac. Oſn. art. V.* §. 19.
(*d*) *I. P. O. art. V.* §. 14. *in f. Pax rel. de a.* 1555. *art.* 25.

§. 177. *Eccleſia Euangelica Germanica vniuerſa* cum poteſtatem eccleſiaſticam numquam in aliquem transtulerit, ſuperiorem in ſacris non habet, & collegium aequale & liberum eſt in Imperio R. G. Speciali regimine non indiget: (*a*) cum & cauſam eius agat *corpus Euangelicum*, quo conſociati ſunt Status imp. ratione *territoriorum* ſuorum *Euangelicorum*, de eis communi conſilio tractandis & promouendis, quae *cauſas communes* eccleſiae Euangelicae & con-

seruationem iurium, per *Pacem Religiosam* & *Westphalicam* constitutorum, concernunt. (§. 44. 51.) (*b*)

(*a*) Ad normam ecclesiasticam tamen *communi conuentione Ecclesiae Euangelicae Germanicae* sanciendam passim prouocatur in *Ordinationibus ecclesiasticis*. vid. *Artic. Sax. General. art.* 9.

(*b*) DE SCHAVROTH *coll. concl. corp. Euang. tom. II. p.* 492. *Io. Iac.* MOSER *Staatsrecht tom. IX. c. X. p.* 116. *f. Io. Car.* KOENIG *de iure intercedendi corp. Euang. in causis religionis* in app. n. 2. p. 68.

§. 178. Quaelibet ecclesia Euangelica *particularis* constituit collegium in territorio, communi regimine externo vnitum. (§. 44.) Illius *politia*, vi *potestatis ecclesiasticae* ab ecclesia adornata, & legibus publicis in singulis territoriis speciatim constituta, (§. 41.) vim habet constitutionis *perpetuae* & *fundamentalis*, non *sine ecclesiae consensu* innouandae.

§. 179. Vi politiae alia pertinent ad *ministerium*, quod *iuxta art.* 28. *August. Confess.* normam accepit ex *lege Euangelii*, alia ad *regimen ecclesiasticum*, quo exercentur iura in sacris externis ecclesiae dirigendis. *Illorum* administratio annexa est *officiis sacris curatis*, (§. 124.) subordinata tamen regimini ecclesiastico.

§. 180. *Complexus iurium, quae Domino territorii Euangelici in Sacra externa ecclesiae Euangelicae*

cae ſui territorii vi delatae poteſtatis eccleſiaſticae competunt, vno nomine & termino artis, ſtilo publico probato, *ius epiſcopale* vocatur. In eo continentur tum 1) iura *poteſtatis eccleſiaſticae*, (§. 7. 8.) eccleſiae non minus iure *diuino* & *naturali* quam *iure eccleſiaſtico Germaniae communi* competentia, tum 2) iura poteſtati eccleſiaſticae *annexa*, (*a*) quoad haec videlicet cum *principiis religionis* & *ſtatu eccleſiae* conſiſtere poterant: quae enim cum his pugnant, extincta ſunt. Secundum hanc limitationem eidem inſunt iura antehac tam papalia quam epiſcopalia. (*b*)

(*a*) De *abuſibus* poteſtatis eccleſiaſticae emendandis tantum actum eſt in Auguſtana Confeſſione: ideoque in eius *Apologia art.* XIV. *de poteſtate eccl.* non modo diſerte declaratur: *in unſer Confeſſion iſt nichts geredt wider der Kirchen-oder Prieſter-Freiheiten, damit ſie von weltlicher Obrigkeit, Kayſern, Königen und Fürſten begnadiget ſind:* ſed & iura poteſtatis eccleſiaſticae exponuntur in A. C. *art.* 28. *in Apologia A. C.* §. 14. & in *Artic. Schmalcald. tit. vlt.*

(*b*) *Sam.* STRYCK *de iure papali principum Euangel. c.* II. §. 12. *Dan.* NETTELBLADT *de imperii ſacri Statuum poteſtant. natura* §. 37. *Ge. Ernſt. Lud.* PREVSCHEN in tr. *daſs ein Catholiſcher Landesherr in Kirchen nnd Ehe-Sachen Evangel. Unterthanen zu erkennen nicht befugt cap.* X.

§. 181. Haec iura ſub nomine *iuris epiſcopalis* Domino territorii euangelici delata ab eoque ſuſcepta ſunt *mutuo Domini* & *eccleſiae ſui cuiusque territorii*

consensu & Salute *ecclesiae* id exigente. (§, 41. 42.) Eadem denique in singulis territoriis *pactis publicis* inter Dominum territorii & ordines prouinciales curatius definita, (*a*) nec non *suspensione totius iurisdictionis ecclesiasticae* in securo loco constituta sunt. (§. 176.)

(*a*) Mox a primordiis reformationis causae ecclesiasticae, tamquam causae totius prouinciae communes. in comitiis prouincialibus tractatae, & per recessus prouinciales definitae sunt. (Hertius) de *iure reformandi stat. Imp. p.* 24. Vis horum pactorum publicorum confirmatur in *Inst. Pac. Osn. art. VII.* §. 1.

§. 182. Cum ius episcopale Statibus Imp. Euangelicis ex politia ecclesiae non nisi vi *specialis* tituli obuenerit: illud *non est pars Superioritatis territorialis*, sed tantum *coexistere* coepit superioritati territoriali Statuum Euangelicorum. (*a*) Differt ergo 1) a iure circa sacra *territoriali* omnium imp. Statuum *communi*, (*b*) quod partem continet iuris *maiestatici* circa sacra, (§. 22.) statibus imp. etiam *sub hierarchia* seruatam & a *superioritate territoriali* dependentem: differt 2) a *iure reformandi*, tamquam parte iuris circa sacra territorialis (§. 22.) (*c*)

(*a*) *Io. Vlr. de* CRAMER de *iure circa sacra maiest. & colleg.* §. 69. *Io. Steph.* PÜTTERI *Ius publ. Germ.* §. 628.

(*b*) Hoc inter *antiqua iura* Statuum Imp. *in Pac. Osn. art. VIII.* §. 1. recensetur tamquam *liberum ius territoriale tam in ecclesiasticis quam in politicis.* In art. V. §. 30. vocatur ius *ratione territorii & superioritatis vnicuique Statui immediato competens.*

Ad

Ad hoc reſtringenda ſunt ea, quae expoſuerunt *Io. Ge.* REINHARD *de iure principum Germ. cum primis Saxoniae circa ſacra ante tempora reformationis &* *Io. P. de* LVDEWIG *de principum S. R. I. poteſtate in ſacris ante paces religioſas.*

(c) Hoc ius tum ex *iure ſuperioritatis* pendet *I. P. O. art. V.* §. 31. tum ius eſt *omnium Principum, Regum & Statuum immediatorum* commune *art. V.* §. 39. Ideoque erroneum eſt, *ius reformandi* pro ſynonymo *iuris dioeceſani & iurisdictionis eccleſiaſticae* haberi poſſe, quo principio tamen vtitur *Io. Caſp.* BARTHEL *de iure reform. nouo* art. 1. §. 2.

§. 183. Ius epiſcopale ſtatuum Euangelicorum eſt 1) *ſummum* & *independens* tam ab imperio *hierarchico* eccleſiae Romanae, quippe ſuſpenſo, quam ab *imperio* & *imperatore* (*a*), cum iura acquiſita contineat, qualia & ante reformationem ab eodem independentia fuerunt: idem tamen 2) eſt *limitatum*, quatenus eius exercitium tam ex *Auguſtana Confeſſione* & *legibus prouinciae fundamentalibus*, quam ex *natura poteſtatis eccleſiaſticae*, circumſcriptum eſt, quippe quae eadem lege penes dominum territorii eſt, qua ab origine eſt penes ipſam eccleſiam. (§. 23.) Eidem 3) annexae ſunt *obligationes circa ſacra*, de ſacris eccleſiae Euangelicae ex eius ſalute & ex norma pactorum publicorum dirigendis, quarum complexus *officium circa ſacra* conſtituit.

(a) *Deo* tantum *eiusque ſupremo iudicio* rationibus de *eius exercitio* reddendis ſe obnoxios eſſe profitentur *Status Euangelici* in literis publicis, quas exhibet *Eb. Chriſt. Wilh. de* SCHAVROTH in *Collect. Concl. Corp. Euang.* tom. I. p. 290. *Io. Iac.* HELFFERICH

de independentia iuris circa ſacra Stat. Imp. Euangel. §. 8. *ſ.* vid. *Obſ. iur. Canon. obſ. V.*

§. 144. REGIMEN ECCLESIASTICVM eſt *exercitium iurium, quae iuri epiſcopali inſunt*, per eccleſiam Euangelicam certi territorii. (*a*) Continet 1) exercitium poteſtatis eccleſiaſticae, & iurium antehac papalium & epiſcopalium, (§. 179.) 2) in dirigendis *ſacris externis* eccleſiae tantum verſatur, (§. 7.) nec pertinet ad *interna* ſacra ſingulorum, quippe *miniſterio* concredita. (§. 11. 178.) (*b*) 3) ex norma *legum* prouinciae *fundamentalium*, ex *ſalute* eccleſiae, & *ſalua conſcientiae libertate* exercendum eſt. (§. 23.) (*c*)

(*a*) *Theod.* REINKINGK *de regimine ſecul. & eccleſiaſtico* P. III. Vti exercitium *iuris epiſcopalis* regimen eccleſiaſticum conſtituit; ita exercitium *iuris circa ſacra territorialis* ad regimen ſeculare pertinet.

(*b*) *Auguſtana Confeſſio art.* 28.

(*c*) *Inſt. Pac. Oſn. art. VII.* §. 1.

§. 185. Iura regiminis eccleſiaſtici vel ſunt *communia*, quorum exercitium ad conſenſum *eccleſiae* cuiusque territorii adſtrictum eſt, vel domino territorii Euangelici *propria*, in quorum exercitio eccleſiae conſenſu opus non eſt. Ad iura communia pertinent 1) iura eccleſiae *collegialia*, quoad *innouationem* in religione & in eccleſia reſpiciunt, (*a*) 2) iura, quae ex norma *legum* prouinciae *fundamentalium* ad *conſenſum eccleſiae* adſtricta ſunt. A formula cuius-

iuslibet particularis eccleſiae pendet, vtrum eccleſiae, vel in *ſynodis* congregatae, vel ab *ordinibus prouinciali*bus repreſentatae, conſenſus deſideretur.

(*a*) In conſtituenda eccleſia omnia acta ſunt *ex eccleſiae conſenſu*. In *triplici ordine*, quem Veteres in eccleſia conſtituunt, *Magiſtratus* videlicet, *Miniſtrorum V. D.*, & *plebis*, non apta quidem continetur *membrorum eccleſiae* diuiſio, recte monente PVFFENDORFIO de *habitu religionis ad vit. civ.* §. 32. in eodem tamen proponitur *modus exercendi poteſtatem eccleſiaſticam*, ex eccleſiae politia. Traditum inde eſt a maioribus, in *innouandis his*, quae ad eccleſiam pertinent, magiſtratum iure proprio *aduocatiae*, ipſam eccleſiam vero, in *miniſtris* & *populo* conſideratam, virtute *poteſtatis eccleſiaſticae* concurrere; ideoque etiamſi poteſtas eccleſiaſtica, *quoad exercitium*, *magiſtratui* relicta ſit, nihil tamen in eccleſia *innouari* poſſe, niſi ipſa *eccleſia*, iisque, qui eam repraeſentant, in partes vocatis. CARPZOVIVS *deciſion. illuſtr. Part. II. Dec.* 113. *n.* 22. *& in iurisprud. eccl. lib. I. def.* 69. *lib. II. def.* 247. *Io.* SCHILTER *in inſtit. iuris Canon. lib.* 2. *tit.* 1. §. 8.

§. 186. Iura regiminis eccleſiaſtici porro *ratione exercitii* ſunt vel VICARIA, quorum exercitium ex politia eccleſiae certis officiis eccleſiaſticis annexum eſt, vel RESERVATA, quorum exercitium eſt penes *ipſum territorii Dominum*, vel nomine eius penes *conſilium ſanctius*. (*a*) Vicaria iura ſecundum communem eccleſiae politiam verſantur in eccleſia ſecundum leges eccleſiaſticas *dirigenda*, videlicet 1) in *iurisdictione eccleſiaſtica*, in ſpecie ſic dicta, & 2) in *Inſpectione eccleſiaſtica*, quae eſt poteſtas curandi & efficiendi, vt quae ad eccleſiam & ad cultum diui-

num

num externum pertinent, ex norma legum ecclesiasticarum peragantur. (*b*) (§. 8.) Vtraque ratione subordinationis vel *superior* esse potest, cui subordinatum est exercitium omnis iurisdictionis & inspectionis ecclesiasticae vnius prouinciae, vel *inferior* quae priori est subordinata.

(*a*) In Saxonia exercitium iurium reseruatorum vi specialis commissionis demandatum est Senatui Ecclesiastico. CARPZOV. *in iurisprud. ecclesiast.* lib. I. tit. I. def. 12. n. 18. *Christ. Ge.* WABST *Verfassung des Churfürstenthums Sachsen.* Sect. *V.* c. 2. §. 7. *B. Parens in iur. Eccles.* lib. *I.* tit. 28. §. 49. 50. 51. 52.

(*b*) *Episcopalis sollicitudo* vocatur in *c.* 10. *X. de officio archidiac.*

§. 187. Nihil impedit, quo minus tam *iurisdictio*, quam *inspectio ecclesiastica inferior* per *certum* territorii districtum *speciali titulo* & subordinata ratione possit etiam a laicis acquiri, & quidem tam *concessione* domini territorii Euangelici, quam *consuetudine* (*a*) & *praescriptione immemoriali.* (§. 128.) *Propria* est, quae competit *vi specialis acquisitionis:* eaque passim obuenit *dominis territorii subalterni, magistratui* ciuitatum municipalium, *dominisque* praediorum *mediatis.* (*b*)

(*a*) Huius consuetudinis rationes sunt, quod quae potestatis ecclesiasticae sunt, personis, iurisdictione vniuersali iam instructis, ex ecclesiae consensu & *ipso vsu & obseruantia* obuenerint. (§. 43.) De his conf. *B. Parens tom. I. Consult. & Decis.* P. I. resp. XXXV. n. 46. f. & resp. XXXIII. XXXIV.

(*b*)

(*b*) *Henr.* LINCK *de iure episcopali* cap. 15. n. 101. s. *Nic. Christ.* LYNCKER *resp.* 76. & 176. *Mich. Henr.* GRIBNER de *iure territorii subordinati* diss. post. §. 7. *Christ.* DONDORFF *de iurisd. ecclesiast. quatenus magistratui municipali in specie hexapolitano competat c.* 3. §. 14. in *Christ. God.* HOFFMANNI script. rer. Lusat. tom. III. n. 4. *B. Parens* in *Iur. Eccl.* lib. I. tit. 28. §. 26. 27.

§. 188. Regimini ecclesiastico respondet *subiectio.* Quousque 1) *illud* patet, (§. 184.) eousque *haec* pertinet, 2) eaque obstricti sunt omnia ecclesiae membra, *laici* & *clerici*, & 3) specialius *clerici* ratione officii sacri & ecclesiastici ex fide gerendi, qui eo nomine 4) his, quorum iurisdictioni ecclesiasticae immediate subsunt, subiectionem & fidem ministerii *iureiurando* promittere tenentur. (*a*)

(*a*) *c.* 10. 13. *X. de maiorit. & obedientia.* Inde ius exigendi iuramentum fidelitatis est annexum iurisdictionis ecclesiasticae. *B. Parens cons. & Dec.* tom. I. P. 2. resp. XXXIV. n. 85. & 109.

§. 189. Cum politia ecclesiae in territoriis Euangelicis vim constitutionis perpetuae & fundamentalis habeat (§. 178.): eadem salua quoque persistere debet in casu *mutationis religionis*, qui in persona *domini territorii* contingit, ideoque & *regimen ecclesiasticum* tale persistere, quale est ex *politia ecclesiastica* constitutum, per ecclesiae membra sub auctoritate Domini territorii gerendum. Huic vero fas non est, sub vllo vel *iuris territorialis* vel *iuris episcopalis* alioue praetextu *sacris alterius confessionis*, hactenus

ibi

ibi receptis, vllum impedimentum aut praeiudicium *directe* vel *indirecte* afferre. (*a*) Atque hoc in vtroque mutationis casu, siue dominus territorii *alteri sacrorum Euangelicorum parti* addictus, siue *Catholicus* praeesse incipit, obtinere debet tam ex *analogia* iuris & *paritate rationum* earundem, quam ex exemplo in *episcopatu Osnabrugensi* constituto: (*b*) eoque collineant *pacta publica* a Domino territorii cum Ordinibus prouincialibus & subditis in eius rei securitatem in vim legis fundamentalis inita. (*a*) Fallunt omnino, qui in hoc mutationis casu iura papalia & episcopalia suspensa *reuiuiscere* censent: cum horum suspensio manifesto aduersus *Statuum A. C. addictos subditos*, ideoque aduersus *totam ecclesiam territorii Euangelici*, vsque ad *compositionem Christianam dissidii religionis* conuenta sit. (§. 176.)

(*a*) *I. P. O.* art. VII. §. 1.
(*b*) *I. P. O.* art. XIII. §. 8.
(*c*) Sanctiones assecurationis Status religionis in Saxonia exhibentur in *Codice Augusteo* tom. I. p. 4. & p. 347. in FABRI *Staats-Canzl. tom.* 31. p. 644. 679. 699. De ducatu Wurtembergico vid. SCHAVROTH l. c. tom. III. p. 833. De Hassia vid. MOSERI *Staats-Archiv anni* 1755. *tom. I. p.* 164.

)o(**)o(

TIT. II.

TIT. II.

DE REGIMINE ECCLESIASTICO VICARIO IN SPECIE DE IVRE CONSISTORII.

ARGVMENTVM.

§. 190. *Consistorium.* 191. *Eius constitutio pars politiae.* 192. *Ius illud constituendi.* 193. *Consistoria prouincialia.* 194. *Consistoria mediatorum.* 195. *Iura consistorii prouincialis ratione iurisdictionis & inspectionis ecclesiasticae dirigentis.* 196. *Illa superioribus tribunalibus prouinciae est subordinata, non vero haec.* 197. *Subiectio immediata erga consistorium.* 198. *Iura reseruata principis circa consistorium.*

§. 190. Partes regiminis ecclesiastici vicarii (§. 136.) exercentur per consistoria (*a*) & Superintendentes. CONSISTORIA sunt *collegia, quae constituuntur ad exercendas partes regiminis ecclesiastici per ecclesiam certae regionis.* Itaque constituuntur ad exercitium tum *iurisdictionis ecclesiasticae* in specie sic dictae, tum *inspectionis ecclesiasticae dirigentis.*

(*a*) *Romanis* consistorium est tum *locus*, in quo consistebant, quorum consilio vtebatur imperator in partibus regiminis ciuilis explicandis, tum *eorum collegium*, coram eo consistens. *Iac.* GODOFREDVS in *Comment. ad Cod. Theod.* tom. I p. 67. & tom. II. p. 96. Translatum deinde est ad *consessum presbyterorum*, qui aderant episcopo in rebus ecclesiae tractandis, quo sensu & *consistorium Cardinalium* appellatur. *Car. du* FRESNE in *Glossar.* tom. II. nouae edit. p. 992. nec non ad *collegia iudicantium* c. 2. X. *de sentent. & re iudic. & ad curias episcopales. Henr.* LINCKIVS *de iure episcopali p.* 575.

§. 191.

§. 191. Constitutio consistoriorum tum pars est *politiae communis* ecclesiarum Euangelicarum, (*a*) tum pertinet ad *politiam* cuiusque *ecclesiae particularis*, *obseruantia ecclesiastica* perpetua non minus quam *legibus* prouinciae *fundamentalibus* confirmatam, ex eaque legem perpetuam accepit. (*b*)

(*a*) In *Articulis Schmalcaldicis tit. de potestate & iurisd. episc.* anno 1537. placuit, ea, quae ad potestatem ecclesiasticum pertinent, *iudiciis ecclesiae* esse demandanda. Idem propositum in formula de *gubernatione ecclesiae* de a. 1545. supra in nota §. 40. excitata. Prima consistorii rudimenta, valde probante LVTHERO. Wittebergae a. 1539. & Lipsiae 1543. posita sunt. *Vit. Lud. de* SECKENDORFF *in hist. Lutheranismi* L. III. §. 72. n. 7. & 110. n. 5. p. 219. 455. 456. *B. Parens in iure eccles.* Lib. I. tit. 28. §. 11. *Es. Frider.* PVFFENDORFF *obseruat. iuris* tom. I. obs. 166.

(*b*) *Math.* STEPHANI in tr. de iurisdictione lib. III. P. I. c. 15. n. 8. ex vsu terrarum Euangelicarum obseruat, consistoria ex consensu statuum prouincialium & subditorum esse ordinata. MEVIVS *P. III. Dec.* 415. *n.* 9. *in f. Nic. Christ.* LYNCKER *Vol. I. Resp. X. n.* 18. *s.* CARPZOV in *iurispr. eccles. lib. I. def.* 11.

§. 192. *Ius consistorii* est ius constituendi consistorium. Est illud *ius potestatis ecclesiasticae*; ideoque tum 1) ius *ecclesiae* in exercendis iuribus collegialibus, (§. 8.) tum 2) ius eorum, quibus *potestas* ecclesiastica *speciali titulo* competit. Est ergo non minus ius *domini territorii Euangelici*, (§. 181.) quam *mediatorum*, quoad his partes potestatis ecclesiasticae sunt acquisitae. (§. 187.)

§. 193.

§. 193. Consistoria ergo vel PROVINCIALIA sunt vel MEDIATORVM. *Prouincialia* constituuntur a Domino territorii Euangelici ad exercendas partes regiminis ecclesiastici vicarii per ecclesiam sui territorii. Possunt vero 1) pro territorii amplitudine vnum vel plura consistoria, aeque *principalia*, constitui, assignatis vnicuique certis regionibus, vel 2) ita constitui, vt alterum alteri sit subordinatum, ideoque aliud sit *superius*, aliud *inferius*. (§. 186.)

§. 194. *Consistoria mediatorum* constituuntur ad exercendas partes *inspectionis* & *iurisdictionis ecclesiasticae*, mediatis vi specialis tituli acquisitas. (§. 187.) *a*) Per *limites* huius *acquisitionis* 1) definiuntur iura horum consistoriorum, eaque 2) *subordinata* sunt consistorio prouinciali, nisi ab hoc exemta, & Domino territorii immediate subiecta sint.

(*a*) *Dav.* MEVIVS *P. III. dec.* 114. *Iac. Frid.* LVDOVICI *Consistorial-Process c.* 3. §. 18. 19. *B. Parens in Iure Eccl. lib. I. tit.* 28. §. 27. 29. De iure consistorii senatui ciuitatis Luneburgensis competente vid. *Es.* PVFFENDORFF *in introd. ad Proc. Brunsvic. P. I. c.* 3. §. 19.

§. 195. Consistorio prouinciali, ex communi ecclesiae politia demandantur iura *regiminis ecclesiastici vicarii*, quae consistunt in iurisdictione & inspectione ecclesiastica. *a*) Eadem specialius determinantur tam per *Ordinationes Consistoriales* quam per *obseruan-*

tiam, ex qua *vi analogiae* inualuit principium, *ea esse consistoriorum prouincialium, quae olim fuerant officialibus & vicariis generalibus demandata*, (§. 163. 180.) nisi vbi ex religione & ex statu ecclesiae diuersa ratio apparet. (*b*) Iura *reseruata* regiminis ecclesiastici consistorio non competunt, nisi vi *specialis commissionis*. (*c*)

(*a*) CARPZOV *iurispr. eccl. lib.* 3. *def.* 2. LVDOVICI *l. c. c.* 6. Iura singula explicat *Christ.* WEBER de *iure consistor. cap.* 26. per sectiones XXVIII. in *Abasv.* FRITSCHII *iur. eccles. tr. V. p.* 759.

(*b*) *Dav.* MEVIVS *Part. III. decis.* 257. *B. Parens in iur. eccles. lib. I. tit.* 28. §. 50.

(*c*) *Andr.* BEYER in *add. ad Carpzouii I. E. lib. I. def.* 12. WABST *Verfassung des Churfürstenthums Sachsen S.* 2. *c.* 3. 8. *p.* 160.

§. 196. *Iurisdictio ecclesiastica* consistorii est quidem *ordinaria*, sed non nisi iurisdictio *inferioris instantiae:* subordinata videlicet *supremis prouinciae tribunalibus*, quibus demandata est *iurisdictio ecclesiastica superioris instantiae*. (*a*) Contra vero *inspectio ecclesiastica dirigens*, quam *vice* & ex *auctoritate Domini territorii* gerit consistorium, est *superior*, tribunalibus prouinciae supremis haud subordinata: ideoque ad haec in causis, ad *inspectionem ecclesiasticam* pertinentibus, non datur appellatio. (*b*)

(*a*) *Dav.* MEVIVS *P. IV. dec.* 1. *B. Parens* in *iur. Eccles. lib. I. tit.* 28. §. 38. 39. 42. *Ordinat. Tribunal. Cellens.* P. I. tit. 1. §. 3.

(*b*) *Ord. Tribun. Cell. l. c.* §. 3.

§. 197.

§. 197. Regimini eccleſiaſtico vicario Conſiſtorii prouincialis 1) *omnia eccleſiae membra*, ſine diſcrimine ſtatus, in omnibus cauſis conſiſtorialibus per prouinciam aſſignatam *immediate* ſubiecta ſunt, (§. 188.) ideoque 2) conſiſtorium iura conſiſtorialia *immediate* exercet, niſi quod ratione ſubditorum, iurisdictioni patrimoniali ſubiectorum, vſu receptum ſit, ea requiſito domino iurisdictionis exerceri. (*a*) 3) Ipſe vero *dominus territorialis Euangelicus* in cauſis priuatis eccleſiaſticis conſiſtorio ſuo non ſubeſt, quamquam eius deciſioni ſponte ſe ſubmittere poſſit. (*b*)

(*a*) *Io. Henr.* BERGERI *electa Proceſſus matrimon.* th. 13. 14. *Io. Balthaſ.* WERNHER *Obſeru. forenſ.* part. VI. obſ. 451.

(*b*) *B. Parens in iur. Eccl. lib. I. tit.* 28. §. 41.

§. 198. Ad iura *reſeruata regiminis eccleſiaſtici* circa conſiſtoria pertinet 1) ius ferendi *ordinationes conſiſtoriales*, quibus iura & officia conſiſtorii ſecundum politiam eccleſiae definiuntur: 2) ius *conſtituendi membra conſiſtorii*, praeſidem, directorem, aſſeſſores. *Haec* ex vtroque ordine, clericali & politico, *praeſidem* vero ex ordine politico, aſſumi obſeruantia receptum & in plerisque ordinationibus conſiſtorialibus cautum eſt conuenienter ad *qualitatem cauſarum conſiſtorialium*: (*a*) 3) ius certas cauſas eccleſiaſticas, ſpeciali iuris ratione id vrgente, a conſiſtorio *auocandi*. (*b*)

(a) *Iac.* BRVNNEMANNVS *in iure Eccl. lib. III. c.* I. §. 5. LVDOVICI *l. c. c.* III. §. I. *f.* MEVIVS *P. IV. dec.* I. *Mart.* SCHRADERVS de *cauſis fori eccleſiaſt. praef.* Non deſunt exempla, principes Euangelicos ipſos conſiſtorii egiſſe praeſides. Ioannes Fridericus II. Dux Saxoniae in Ordinatione Conſiſtoriali de a. 1561. ſibi ſumſit praeſidium. *In ſolchem Conſiſtorio wollen wir, als der Landesfürſt, der Oberſte Praeſident ſeyn, und demſelbigen in eigener Fürſtlichen Perſon mit Gottes gnædiger Hülff jedesmal beywohnen.*

(b) CARPZOV *iurispr. eccl. lib. III. def.* 14. *n.* 4. *B. Parens* in I. E. lib. I. tit. 28. §. 44.

TIT. III.

DE IVRIBVS SVPERINTENDENTIVM.

ARGVMENTVM.

§. 199. *Diuiſio eccleſiae ratione inſpectionis.* 200. *Superintendentes.* 201. *Ius eos conſtituendi.* 202. *Iura ordinis Superintendentium.* 203. *Iura inſpectionis.* 204. *Iurisdictione carent.* 205. *Quaedam eorum functiones adſcitis patronis vel praefectis principum peragendae.*

§. 199. Eccleſia cuiusque territorii Euangelici ratione *inſpectionis eccleſiaſticae ſubordinatae*, per certas regiones conſtitutae, diuiditur in *dioeceſes*, (quae & *inſpectiones* vel *Superintendenturae* vocantur;) easque vel *ſpeciales*, quae plures parochias, vel *generales*, quae plures dioeceſes, *communi inſpectioni eccleſiaſticae* ſubiectas, continent. (a)

(a)

(*a*) Politiam eccleſiaſticam in terris Brunſuico-Luneburgicis exhibet *Ordinatio Superintendentium* in tom. I. *Corp. Conſt. Calemb.* tom. I. p. 259. De Politia Saxoniae vid. *Chriſt. Gottl.* WABST *Verfaſſung des Churfürſtenthums Sachſen p.* 154. *Iul. Bernh.* ROHR *Oberſæchſiſches Kirchen-Recht lib. II. c.* 2. §. 3.

§. 200. SVPERINTENDENTES ſunt *paſtores eccleſiae primarii, ad inſpectionem eccleſiaſticam ſubordinatam per dioeceſim exercendam conſtituti.* Sunt inſtar epiſcoporum primitiuae eccleſiae: (§. 90.) eorumque conſtitutio eſt pars *politiae* eccleſiae Euangelicae. (*a*) Diſtinguuntur in *ſpeciales* & in *generales* iuxta diſtinctionem dioeceſium. (§. ant.) (*b*)

(*a*) *B. Parens in Iur. Eccl. lib. I. tit.* 31. §. 77. 78. De eis conſtituendis mox *ſub primitiis reformationis* actum eſt. Vid. inſtructio, ſtilo Lutheri adornata, ſub tit. *Unterricht der Viſitatorum an die Pfarrer im Churfürſtenthum Sachſen de a.* 1528. SECKENDORFF *hiſtor. Lutheranismi.* lib. II. §. 36. n. 28.

(*b*) Alibi, maxime vbi *generales* Superintendentes ab vſu receſſerunt, ſeruatur diſcrimen inter *Superintendentes* eorumque *adiunctos.* Vid. *Ge. Henr.* AYRER de *Adiunctis Superintendentium Veteris eccleſiae chorepiſcoporum propagine.*

§. 201. A *iure inſpectionis eccleſiaſticae*, tamquam parte poteſtatis eccleſiaſticae, dependet *ius conſtituendi Superintendentes*, limitesque determinandi inſpectionis eis commiſſae. Eſt ergo tum ius *eccleſiae*, exemplo primitiuae eccleſiae, tum vi regiminis eccleſiaſtici *ius Domini territorii Euangelici*, quod pertinet ad eius iura reſeruata (§. 180. 186.) (*a*), tum ius eorum, quibus inſpectio eccleſiaſtica *ſpeciali titulo* acquiſita eſt. (§. 187.) (*b*)

(*a*) CARPZOV *iurispr. eccles.* lib. I. def. 19.
(*b*) B. Parens *Consult. & decis.* tom. I. p. I. resp. XXXIV. n. 96. 109. LVDOVICI *Einleitung zum Consistorial-Process* c. IV. §. 3. *Dav. Ge.* STRVBEN *Rechtliche Bedencken tom. I.* N. CLXXXII. p. 465.

§. 202. Superintendentes I. ex politia ecclesiae sunt *primi inter presbyteros*: (§. 199.) ideoque alii constitui non possunt quam *ordinati*, quibus non minus ex more primitiuae ecclesiae, (*a*) *iure praecipuo* seruato est functio *ordinationis*. Solet inde officium Superintendentis coniungi cum officio quodam *pastorali*, quamquam ab arbitrio Superioris pendeat, cuinam *pastoratui* illud superaddere velit. (*b*)

(*a*) *c.* 24. *D.* 95. vid. §. 190.
(*b*) *Casp.* ZIEGLERI *Superintendens ad normam constitutionum eccles. in Duc. Sax. adornatus. c.* 4. §. 7. STRYCK *in not. ad Brunnemanni Ius Eccles. lib.* 2. *c.* 8. §. 21. ROHR *l. c.* §. 4. 5.

§. 203. II. Constituuntur ad *inspectionem ecclesiasticam subordinatam* dioeceseos exercendam. Haec ad limites *dioeceseos* adstricta & specialis est, & *Consistorio prouinciali* subordinata: per eamque determinantur tum *iura* & *officia Superintendentium* ratione ecclesiarum, clericorum, locorum & bonorum ecclesiasticorum per dioecesim, *a*) tum *obligatio* ad conuenientem obedientiam & reuerentiam eis exhibendam. (*b*)

(*a*) Officium eorum sigillatim explicat *Casp.* ZIEGLERVS *l. c. cap. VIII. & sq. Christ. Gottl.* LEHMANNVS *de officio Superintendent. in Elect. Sax. c.* 25.

(*b*)

(*b*) Conf. *c.* 3. *D.* 94. *c.* 7. *D.* 95. *B. Parens* in *iur. eccl. lib. I. tit.* 31. §. 82. 85.

§. 204. Sed haec inſpectio deſtituta eſt iurisdictione: ideoque 1) eas inſpectionis partes non comprehendit, quae cauſae *cognitionem iudicialem* deſiderant, de quibus ad Conſiſtorium referre tenentur, (*a*) 2) nec coram eis *forum* vel *inſtantia* eſt, ſed tantùm *audientia*, ad *amicabilem compoſitionem* vel ex *partium* voluntate, vel ex *conſiſtorii* commiſſione, vel ex *praeſcripto legis eccleſiaſticae* inter litigantes tentandam. (*b*)

(*a*) Idem officium eſt *archipresbyteri*, cuncta referre ad epiſcopum, nihilque ordinare *c.* 4. *X. de officio archipresbyteri.*

(*b*) *c.* 7. II. *D.* 90. BRVNNEMANNI *Ius Eccl. lib. I. c.* 6. *m.* 2. §. 4. *lib.* III. *c.* I. §. 34. Legibus eccleſiaſticis paſſim cauetur, in litibus inter eccleſiae miniſtros & aduerſus eosdem, amicabilem compoſitionem coram Superintendentes prius tentandam eſſe, quam cauſa ad *conſiſtorium* deferatur. CARPZOV *Iurispr. eccl.* lib. III. def. 4. *Dav.* MEVIVS *Part. III. dec.* 218. n. 15. & *Part. VII. dec.* 26. *n.* 2. 3.

§. 205. Sunt *quaedam* inſpectionis eccleſiaſticae *partes*, maxime quae ſtatum oeconomicum eccleſiarum, earum viſitationem, & clericorum introductionem reſpiciunt, quae peragi a Superintendentibus debent adſcitis vel *patronis* ratione eccleſiarum patronatarum, vel *praefectis principum* quoad eccleſias praefecturarum; vt videlicet hi *poteſtate ſeculari* ea promoueant, quae eadem indigent. (*a*) Eodem fine paſ-

ſim ordinata ſunt *conſiſtoria inferiora* ad inſpectionem eccleſiaſticam ſubordinatam per dioeceſes exercendam, quibus Superintendens & praefectus principis intereſt. (*b*)

(*a*) Vid. *Superintendentz-Ordnung* in tom. I. *Conſt. Calemberg.* p. 246. 248. 250.
(*b*) *Caſp.* ZIEGLER *l. c. cap.* 16. §. 8. & 11.

TIT. IV.

DE PAROCHIIS EARVMQVE IVRE.

ARGVMENTVM.

§. 206. *Parochiae ratio.* 207. *Eius conſtitutio.* 208. *Parochiani & ſacra parochialia.* 209. *Obligationes parochianorum.* 210. *Iura parochiae collegialia.* 211. *Eccleſia parochialis & non parochialis.*

§. 206. Diuiſio eccleſiae *in parochias*, ex antiqua eccleſiae politia retenta, partem facit *politiae* eccleſiae Euangelicae. PAROCHIA, pro *ipſo coetu* accepta, (*a*) eſt *vniuerſitas, auctoritate eccleſiaſtica intra certum diſtrictum conſtituta, de religione ſecundum Auguſtanam Confeſſionem ſub miniſterio paſtoris colenda.* Iura parochiae iure Canonico non *ex iure coetus*, cuius nullum ius eſſe cenſetur, ſed ex *iure parochi in coetum*, (*a*) (§. 156.) inter *Proteſtantes* vero ſimul *ex iure coetus* aeſtimantur, hoc eſt, ex iure vniuerſitatis, auctoritate eccleſiaſtica adornata. (*b*)

(*a*)

(a) *Aug.* BARBOSA *de iure parochi cap.* 3.

(b) *Ge. Ad.* STRVVIVS de iure paroch. c. 3. B. *Parens* in tr. de *iure parochiali S. II. c. I.* §. 26.

§. 207. *Conſtitutio parochiarum* inſeruit exercitio religionis *per rempublicam* conuenienter ordinando: ideoque pertinet ad *religionis exercitium publicum.* (§. 15.) Hinc 1) ius concedendi erectionem parochiae *a iure reformandi* (§. 18.), 2) ipſa vero *conſtitutio parochiae* a poteſtate eccleſiaſtica dependet, eaque 3) ad iura *reſeruata regiminis eccleſiaſtici* pertinet, non vero ad iura vicaria tribunalibus principis data: (§. 186.) 4) eadem iura, quae circa conſtitutionem parochiarum, etiam circa mutationem, dismembrationem, vel vnionem earumdem obtinent. (*a*)

(*a*) *B. Parens l. c.* ſect. 2. c. I. §. 22. *ſ. Eſ. Frid.* PVFFENDORFF *obſerv. iur. vniv. tom. III. obſ.* 127. §. 6. p. 349.

§. 208. Conſtitutis parochiis, quodlibet eccleſiae membrum *certae parochiae* addictum eſſe debet, niſi habeat *ius priuatorum ſacrorum*; quo tum ipſe *dominus territorii Euangelici* tum alii ex eius conceſſione fruuntur. Ceterum quae de *parochianis*, nec non de *ſacris parochialibus* cauta ſunt iure Canonico; (§. 154. 155.) eadem obtinent inter Proteſtantes.

§. 209. Obligationes parochianorum tum ad *ſacra parochialia* in parochia percipienda, tum ad *onera parochialia* praeſtanda ex natura *vniuerſitatis paro-*

chialis deſcendunt, & eaedem ſunt, prout iure Canonico ſunt definitae. (§. 156.) *Prior* obligatio non amare tractanda, ſed ex *natura religionis* moderanda eſt, ex eaque, ſi iuſta cauſa ſuaſerit, *Superioris auctoritate* aliquid relaxandum eſt. (*a*) *Poſterior* obligatio, quae bona concernit, perfecta eſt.

(*a*) BRVNNEMANNI *Ius Eccl.* lib. II. c. 1. m. 1. §. 7. *Io. Balth.* WERNHERI *principia iur. eccleſ.* c. VIII. §. 12.

§. 210. Iura, quae *parochiae*, qua vniuerſitati, competunt, ſunt *iura parochiae collegialia* circa ſacra. Competunt ſingulis parochiis, quatenus illis ipſo vſu & obſeruantia ſeruata eſſe, ex eorum poſſeſſione vel quaſi apparet: (*a*) ſubordinata tamen ſunt inſpectioni *Superintendentium* & *Conſiſtorii*.

(*a*) *B. Parens l. c. Sect. III. c. 1. §. 7. Sect. VI. c. 1. 2. 3.*

§. 211. Eccleſia *parochialis* vocatur, cui competit *ius parochiae*. Ius parochiae ad *publicum* religionis pertinet, (§. 207.) eiusque annexum eſt. Eccleſiis itaque, quae ſub principe diuerſae religionis publicum religionis exercitium ex anno decretorio habent, ius parochiae etiam competit, quoad illud dicto anno exercitum eſſe, apparet, vel ex vſu & obſeruantia inde deducta, iure praeſumitur. (*a*) Ad priuatum religionis exercitium ius parochiae non pertinet: & eccleſiae, illo tantum fruentes, ſunt *non parochiales*.

(*a*) *I. Pac. Oſn. art. V.* §. 31.

TIT. V.

TIT. V.

DE REGIMINE ECCLESIASTICO PRIVATO.

ARGVMENTVM.

§. 212. *Ratio regiminis ecclesiastici priuati.* 213. *Officia ecclesiae priuata.* 214. *Presbyterium.* 215. *Ministerium ciuitatis.*

§. 212. In nexu tot ecclesiarum, quae omnes per territorium communi regimine ecclesiastico dirigun-tur, *singulae ecclesiae*, tamquam totidem vniuersitates, 1) communione *omnium iurium* in republica in iudicio & extra iudicium, (*a*) & 2) *iuribus collegialibus propriis* fruuntur, iis videlicet, quae in eorumdem in principes suae confessionis delatione ipsis vsu & obseruantia seruatae sunt. (*b*) *Regimen ecclesiae priuatum* est exercitium iurium collegialium, vnicuique ecclesiae propriorum; idque regimini ecclesiastico publico subordinatum est.

(*a*) *B. Parens in iure parochiali.* Sect. VI. c. 2. §. 31. f.

(*b*) Huc pertinent iura circa eligendos vocandosque ecclesiae ministros, circa bona ecclesiae administranda, circa pauperes, circa disciplinam ecclesiasticam & similia. De vtilitate *specialis regiminis* in singulis ecclesiis agit *Io.* BRVNNEMANNVS *in iur. Eccl.* lib. I. c. 6. m. 9. §. 5. 6.

§. 213. Ecclesiae haec iura vel in *conuentu* exercent, vel ea *ministris* aliisue *ecclesiae membris* administran-

niſtranda committunt. Horum numero ſunt PROVISORES ECCLESIAE, *quibus adminiſtratio bonorum eccleſiae & cura eleemoſynarum committitur*: (*a*) qui *tutorum* & *curatorum* ad inſtar habentur. (*b*) Horum conſtitutio eſt negotium eccleſiae, inſpectioni Superintendentium ſubordinatum. (*c*)

(*a*) *Henr.* LINCKIVS de *iure epiſcopali* c. 10. n. 18.
(*b*) *Clem.* 2. *de domib. relig.*
(*c*) *B. Parens l. c. Sect. VI. c.* 1. §. 19. 23.

§. 214. PRESBYTERIVM ſeu Collegium Seniorum eſt *collegium membrorum eccleſiae*, *ad iura eius collegialia exercenda conſtitutum*: ac proinde in exercitio iurium collegialium, ei commiſſorum, *eccleſiam* repraeſentat. (*a*)

(*a*) B. Parens in *Ius Eccl. lib. I. tit.* 24. §. 15. 24. *ſ. Gisb.* VOETIVS in *Polit. eccl. P.* 2. *lib.* 2. *tract. III. c.* 4. 5. 6. In eccleſiis *Euangelico Lutheranis* plerumque ea tantum, quae ad ſtatum eccleſiae oeconomicum vel etiam ad conſtitutionem miniſtrorum eccleſiae pertinent, in eccleſiis *Reformatis* plura iura collegialia & inprimis diſciplina eccleſiaſtica ei committi ſolent. Vid. *Diſcipline Eccleſiaſt. des Egliſes reformès chap. V. Ordinatio presbyterialis Haſſiaca. Eſ. Frid.* PVFFENDORFF *obſ. iur. tom. III. obſ.* 99.

§. 215. MINISTERIVM *ciuitatis* eſt Collegium paſtorum *vnius ciuitatis*, de eis communi cura tractandis, quae pertinent ad *officium paſtorale*, ex communi eccleſiarum ciuitatis ſalute adminiſtrandum. Vti *presbyterium* ſingulis eccleſiis praeeſt, ita *miniſte-*

rium

rium curam ſubit eccleſiarum plurium vnius ciuitatis. Iura eius per obſeruantiam determinantur, praeſertim cum eidem paſſim *iura quaedam presbyterii* acquiſita ſint. (*a*) Presbyterium non minus quam miniſterium ciuitatis inſpectioni *Superintendentium* & iurisdictioni *conſiſtorii* ſubeſt.

(*a*) B. Parens *in I. E.* lib. I. tit. 24. §. 16.

TIT. VI.

DE REGIMINE ECCLESIASTICO SVB DOMINO TERRITORII DIVERSAE RELIGIONIS.

ARGVMENTVM.

§. 216. *Fundamentum regiminis eccleſiaſtici proprii.* 217. *In eius ſecuritatem in Catholicorum ſubditos A. C. addictos iurisdictio epiſcoporum ſuſpenſa.* 218. *quae tribui non poteſt domino territorii Catholico.* 219. *Modus regiminis proprii ab anno decretorio pendet* 220. *nec non ius Conſiſtorii.* 221. *Iura eadem Catholicorum ſub principe Euangelico.* 222. *Regimen eccleſiaſticum priuatum inter proteſtantes quatenus duas partes faciunt.*

§. 216. Eccleſiae, ſub principe diuerſae religionis conſtitutae, exercitium religionis vel ex *obſeruantia anni decretorii* habent, vel ex *ſola ſpeciali principis indulgentia.* In vtroque caſu, dato & conceſſo

reli-

religionis exercitio, permissa quoque censentur huius annexa, iura videlicet *ecclesiae collegialia* (§. 14.) permissumque *proprium* ecclesiae *regimen* (§. 212.) in iis omnibus, quae ad religionem & ad ecclesiam pertinent. (*a*) Sed *modus* illa *exercendi* in *priori* casu ab *anni decretorii* obseruantia, in *altero* a forma & lege *concessionis* (*b*) dependet.

(*a*) Huic argumento illustrando inseruiunt ea, quae pertinent ad *regimen ecclesiae Christianae* sub *Imperatoribus gentilibus*: de quo egit B. Parens in *dissert. iur. eccles.* diss. III. *de confoederata Christianorum disciplina* & diss. XII. *de extraordinario primitiuae ecclesiae statu.*

(*b*) Constitutiones, quae respiciunt exercitium religionis iuriumque ei annexorum, Catholicis ex *speciali indulgentia* Hanouerae datum, extant in tom. I. *Corp. Constit. Calemb. p.* 1028. *& sq.*

§. 217. Vt ecclesiis Euangelicis, quae sunt in territoriis Catholicorum, saluum esset *proprium regimen ecclesiasticum*: tota *iurisdictio ecclesiastica episcoporum* suspensa est aduersus Catholicorum A. C. addictos status prouinciales & subditos & quidem I. in omnibus casibus, qui *Augustanam Confessionem vlla ratione concernunt*, *prorsus* omnino & *generaliter* & sine vllo respectu ad annum decretorium, II. in casibus vero, qui A. C. *nullatenus* concernunt, hac addita vnica *exceptione*, per normam generalem *anni decretorii* determinata, *vt Catholicorum A. C. addicti status prouinciales & subditi, qui a.* 1624. *eccclesiasticam*

ſticam iurisdictionem agnouerunt, in iis caſibus modo dictae iurisdictioni ſubſint, qui Anguſtanam Confeſſionem nullatenus concernunt; modo ipſis occaſione proceſſus nihil iniungatur A. C. vel conſcientiae repugnans. (*a*)

(*a*) *I. Pac. Oſn. art. V.* §. 48. Haec diſpoſitio innititur ſanctioni *pacis Religioſae* de a. 1555. §. 20. qua iurisdictio epiſcopalis generatim ſuſpenſa eſt *wider der Augsburgiſchen Confeſſion, Religion, Glauben, Beſtellung der Miniſterien, Kirchengebräuchen, Ordnungen und Ceremonien.*

§. 218. Huius rei conſequens eſt, vt niſi *fruſtra-tam* publicae transactionis fidem dicere velis, *ſuſpenſa iurisdictio eccleſiaſtica* tribui rurſus non poſſit dominis territoriorum Catholicis. His ſaluum quidem eſt *ius territoriale circa ſacra* etiam intuitu ſubditorum A. C. addictorum, & inde dependens ius reformandi per leges imperii determinatum, ius *inſpectionis ſecularis* & ius *protectionis*: ſed ex *nullo horum iurium* deſcendit *poteſtas* & *iurisdictio eccleſiaſtica*, (§. 182.) quae ad iura *eccleſiae*, qua talis, pertinet. (*a*)

(*a*) *Dav. Ge.* STRVBEN *Neben-Stunden* tom. II. obſ. XV. §. 2. ſ. p. 212. *Samlung einiger Schrifften von der Selbſt-Hülffe und der Catholiſchen Landes-Herrn geiſtlicher Gerichtbarkeit über Evangeliſche Unterthanen.* not. 81. p. 233. ſ. *Ge. Ern. Lud.* PREVSCHEN tract. *daſs ein Catholiſcher Landes-Herr in Ehe- und andern Kirchen-Sachen ſeiner Evangeliſchen Unterthanen zu erkennen nicht befugt ſey* cap. XI. p. 105. ſ. vbi ſimul recenſum ſcriptorum in hoc argumento exhibet.

§. 219.

§. 219. *Modus exercendi iura ecclesiae collegialia*, religionis exercitio annexa, per *obseruantiam anni decretorii* determinatur, (*a*) & quidem 1) tum ratione *causarum* iuxta §. 217. 2) tum ratione *ipsius modi*, & vtrum eorum exercitium *priuatum*, quale politiae ecclesiae conuenit, (§. 214. 215.) esse debeat, an vero *publicum* cum iure *consistorii*. In his omnibus vero 3) ex ipso vsu & exercitio, a tanto tempore continuato, violenta descendit iurium, ex anno decretorio competentium, *iuris praesumtio*, vim immemorialis praescriptionis habens. (*b*)

(*a*) *I. Pac. Osn. art. V.* §. 31. ibi: *retineant id*, (siue publicum siue priuatum religionis exercitium) *etiam in posterum vna cum* ANNEXIS, QVATENVS *illa dicto anno exercuerunt aut exercita fuisse probare poterunt. Cuiusmodi annexa habentur* INSTITVTIO CONSISTORIORVM, *Ministeriorum tam scholasticorum quam ecclesiasticorum, ius patronatus aliaque similia iura; nec minus maneant in possessione omnium dicto tempore in potestate eorumdem constitutorum templorum fundationum, monasteriorum, hospitaliium cum omnibus pertinentiis reditibus & accessionibus.*

(*b*) Dn. STRVBEN *l. c. tom. II. tract. VI.* §. 19. *p.* 182.

§. 220. Ius consistorii tamquam *annexum religionis exercitii* ex anni decretorii obseruantia competit Catholicorum A. C. addictis subditis, si dicto anno vel proprium consistorium habuerunt, vel vicinis consistoriis subfuerunt. (*a*) Eiusmodi consistorium 1) exercet iura ecclesiae in administranda potestate & iurisdi-

risdictione ecclesiastica, & in his ecclesiam repraesentat: ex quo 2) consequitur, vt ab eo *appellari* non possit ad Territorii Dominum, multoque minus eius iurisdictio ab eo *impediri*, vel *restringi*, vel *auocatione causarum* minui. (*b*) Ceterum 3) id nihilominus domino territorii subest ratione *tutelae publicae* & *inspectionis secularis*.

(*a*) Hoc illustrat Dn. STRVBEN *l. c. tom. II. tract. VI.* §. 14. *p.* 121. *f.* exemplo ordinum prouincialium & subditorum A. C. addictorum in episcopatu Hildesemensi, qui in anno decretorio Consistorio Brunsuicensi subfuerunt.

(*b*) STRVBEN l. c. tom. III. p. 223. vid. Eiusdem *Rechtliche Bedencken* N. CXXVI. p. 296. B. Parens in *I. E. lib. I. tit.* 28. §. 25. 46.

§. 221. Pari iure in his omnibus censentur Statuum imp. Euangelicorum *subditi Catholici*, qui a. 1624. exercitium religionis habuerunt, (*a*) vt videlicet 1) iura ecclesiae illis salua sint in casibus, religionem vllatenus concernentibus, 2) in casibus vero, eam nullatenus concernentibus *domini territorialis iurisdictioni* subsint, quatenus eandem a. 1624. agnouerunt. Itaque non nisi *iuxta Anni decretorii obseruantiam* subsunt iuri *dioecesano episcopali*. Ceterum ius circa Sacra *territoriale* domino territorii Euangelico in eosdem saluum est. (*b*)

(*a*) *I. P. O. art. V.* §. 48. *Eodem iure (iuxta* §. 217.) *A. C. magistratuum Catholici subditi censeantur; inque hos, qui a.* 1624. *publicum religionis catholicae exercitium habuerunt, ius dioecesanum, quate-*

nus Episcopi illud dicto anno quiete in eos exercuerunt, saluum esto.

(*b*) I. P. O. art. VIII. §. 1. art. V. §. 30.

§. 222. Quod ad ecclesias Euangelicas attinet, quae sunt sub principe, *alteri parti eorundem sacrorum* addicto, his quoque *priuatum* vel *publicum* iurium collegialium exercitium saluum est, prout est *pactis* conuentis, *priuilegiis* & ipsa *obseruantia* definitum: (*a*) saluo tamen semper Domino territorii iure territoriali in sacris.

(*a*) *I. P. O. art. VII.* §. 1. De regimine ecclesiastico proprio ecclesiarum Reformatarum in terris Brunsuico-Luneburgicis vid. *Es. Frid.* PUFFENDORFF *obs. iur. univ.* tom. III. obs. 99. & *Io. Henr. Christ.* *de* SELCHOW *Braunschw. Lüneb. Privat-Recht* P. II. cap. I. sect. 3.

SECTIO

SECTIO III.

DE PARTIBVS REGIMINIS ECCLESIASTICI GENERALIBVS.

TIT. I.

DE CONCILIIS ET EXERCITIO REGIMINIS ECCLESIASTICI IN IISDEM.

ARGVMENTVM.

§. 223. *Partes regiminis ecclesiastici generales.* 224. *Concilia eorumque species.* 225. *Ius ecclesiae ea instituendi.* 226. *Ius maiestaticum circa concilia.* 227. *Ius synodorum inter Protestantes.*

§. 223. Iura singula, quae insunt regimini ecclesiastico, vocantur *partes regiminis ecclesiastici*: quarum aliae sunt *generales*, quae ad certum obiectum causarum ecclesiasticarum non sunt adstrictae; quales sunt potestas *leges ferendi*, *secundum eas* iudicandi, nec non curandi & efficiendi, vt *leges latae* obseruentur: aliae *speciales*, ad certum videlicet obiectum causarum ecclesiasticarum adstrictae: quae singulis locis, vbi de his agitur, tradendae sunt.

§. 224. CONCILIA vel *synodi* sunt *conuentus deputatorum ecclesiarum, eodem regimine vnitarum, de causis regiminis ecclesiastici communi studio tractandis.* Repraesentant ecclesiam, eodem regimine vni-

tam; & vel VNIVERSALIA sunt, vel PARTICVLARIA, prout vel *totam ecclesiam vnius confessionis* vel *eius partem repraesentant.* (*a*) *Particularia*, iuxta politiam *ecclesiasticam* considerata, tum *patriarchalia*, tum *prouincialia*, tum *episcopalia* esse possunt. Secundum politiam *ciuilem* considerata, *nationalia* vocantur, quae ecclesiam vnius regni repraesentant.

(*a*) *c.* 1. *D.* 15. *Edm.* RICHERII *historia conciliorum Generalium. Christ. Wilh. Fr.* WALCHII *Historie der Kirchenversammlungen*, vbi & in prolegomenis §. 26. recensum *scriptorum* ad Concilia pertinentium copiose tradit.

§. 225. Ius coeundi in concilia, & causas regiminis ecclesiastici in commune tractandi est *ius ecclesiae.* Totius fere regiminis ecclesiastici ratio olim fuit apud concilia: in quibus credenda per *dogmata* & agenda definita sunt per *canones*, nec non ius dictum est in causis ecclesiasticis contentiosis & voluntariis per *decreta* & *sententias.* (*a*) Sed deficere coepit conciliorum vsus & auctoritas, postquam totum fere regimen ecclesiasticum transiit *ad superiores* in ecclesia.

(*a*) *c.* 1. 4. 7. *f. D.* 18.

§. 226. Iura *Imperantium* in Concilia sunt iura, quae ex iure *maiestatico circa sacra* descendunt, veluti 1) ius concedendi *licentiam* celebrandi concilium

in

in republica, (*a*) 2) ius *inſpectionis ſecularis* in concilium, & inde dependens ius *ablegandi* ad illud delegatos, & ſtatuta eius, antequam vim in republica obtineant, praeuia cauſae cognitione *confirmandi*. (*b*) Haec iura Imperatores olim in concilia generalia, (*c*) & reges in concilia nationalia & prouincialia exercuerunt.

(*a*) *Petr. de* MARCA de *conc. ſac. & imp. lib. VI. c.* 18. *Io. Petr.* GIBERTVS *in Corp. iur. Can. Part. I. p.* 77. Huc etiam pertinet ius *conuocandi* concilia, exemplo vniuerſalium, ab Imperatoribus conuocatorum ex *iure aduocatiae*, quod praeſtiterunt eccleſiae in praelatis orbis Romani ad ea conuocandis. GIBERTVS *l. c.* RADEVICVS *de geſt. Friderici I.* lib. 2. c. 64.

(*b*) Ex moribus Galliae & Hiſpaniae id docet *Petr. de* MARCA *l. c. lib. VI. c.* 22. 23. 24. Hinc Canones *Concilii Tridentini* nec hodie in Gallia valent ob denegatam hactenus *regiam* eorum *confirmationem*. GIBERTVS l. c. p. 74. Immo a *ſola obſeruantia* hodienum pendet vſus Canonum Conciliorum generalium. Vid. Auctor *principior. iuris publici Catholicorum cap. VI.* §. 50.

(*c*) Vid. *Io. Iac.* MOSERI *Staats-Recht tom. III. p.* 107. *& ſq.*

§. 227. Ius coeundi in ſynodos non minus eſt ius eccleſiae *euangelicae*: idque in ſingulis prouinciis ſub *initiis reformationis* & ſuperiori adhuc ſeculo ſub *auctoritate Statuum Imp. Euangelicorum* frequentius exercitum eſt, maxime quoad iura *regiminis eccleſiaſtici communia*, quae eccleſiae conſenſu indigent. (§. 185.)(*a*) Ius eas conuocandi & dirigendi eſt penes

dominum territorii Euangelicum; ſed earum vſus hodie rarior eſt.

(*a*) CARPZOVII *iurispr. eccl.* lib. I. def. 5. *Andr.* BEYER in *addit. ad Carpzouium* p. 4. Vſum earum ex ordinat. eccleſiaſt. illuſtrat B. Parens *in Iur. Eccl.* tom. I. tit. 2. §. 116. 121. Foederatae eccleſiae Reformatae per terras *Brunſuicenſes Electorales & Ducales* hoc iure vtuntur, vt de cauſis, quae iurisdictionis eccleſiaſticae ſunt, in ſynodo tractare eamque conuocare *ſub auctoritate principis* poſſint, in cuius territorio ſynodus habetur. Huic etiam ex iure circa Sacra territoriali ius eſt mittendi *ablegatum* ad ſynodum, vt eidem praeſideat, quamquam *ius ſuffragii* non habeat. Vid. *Eſ. Frid.* PVFFENDORFF in *obſerv. iur. vniv.* tom. III. obſ. 98. p. 253. ſq.

TIT. II.

DE IVRE CIRCA LEGES ECCLESIASTICAS FERENDAS.

(Lib. I. Tit. II. *de Conſtitutionibus.*)

ARGVMENTVM.

§. 228. *Leges eccleſiaſticae & ſeculares circa eccleſiam.* 229. *Leges eccleſiaſticae publicae & priuatae.* 230. *Fundamentum illas ferendi.* 231. *Earum obiectum.* 232. *& obligatio.* 233. *Ius circa Sacra intuitu illarum.* 234. *Leges priuatae eccleſiaſticae, ſeu ſtatuta.* 235. *Ordinationes eccleſiaſticae ſpeciales.*

§. 228. Leges eccleſiaſticae ratione *obiecti* accipiuntur in ſenſu *generali.* (§. 67.) Ratione *fundamenti*, eas ferendi, vel ſunt leges ECCLESIASTICAE, pro-

proprie ſic dictae, quae *vi poteſtatis eccleſiaſticae*, vel leges SECVLARES circa eccleſiam, quae *vi iuris circa ſacra maieſtatici* feruntur. Per *illas* definiuntur ea, quae *finem eccleſiae* reſpiciunt, per *has* vero, quae in eccleſia *reſpectum ad rempublicam* habent. Harum exempla §. 64. recenſentur.

§. 229. *Leges eccleſiaſticae* vel PVBLICAE ſunt, *quae a ſuperiore vi poteſtatis eccleſiaſticae*, vel PRIVATAE, *quae ab ipſa eccleſia vi iuris collegialis* conſtituuntur. *Illae* in ſenſu ſpeciali LEGES, *hae* STATVTA *eccleſiarum* vel *ordinationes eccleſiaſticae* dicuntur, & *leges conuentionales* ſunt.

§. 230. Leges eccleſiaſticae 1) vi *poteſtatis eccleſiaſticae feruntur*: ideoque 2) ius eas ferendi Superiori competit intra *limites iſtius poteſtatis* & intra *fines eccleſiae*, cui regendae praeeſt. I. In *eccleſia Romana* eſt ius *pontificis* & *epiſcoporum* intra fines poteſtatis eccleſiaſticae ipſis competentis, & exercetur vel cum eccleſiae conſenſu *in conciliis*, vel ſine eo *extra illa*; in illis latae CANONES, extra illa latae CONSTITVTIONES ſpeciatim vocantur. II. In eccleſia Euangelica eſt ius *domini territorii Euangelici* vi delatae poteſtatis eccleſiaſticae competens, (§. 181) *eccleſia* tamen in *partes vocata*, vbi vel *eccleſiae politia* id exigit, vel aliquid *innouandum* eſt. (§. 185) (*a*)

(a) *Christ. Gottl.* BVDERI *Amoenit. iur. publ.* obſ. III. de *Statuum prouincialium conſilio & concurſu in cauſis religion. Io. Vlr. de* CRAMER *obſeruat. iur vniv.* obſ. 419. §. 7. Cont. *Receſſus Prouincialis Gandersheimenſis* de a. 1601. & *Hanoueranus* de a. 1639. in *Corp. Conſt. Calemb. t. IV. c. VIII. P.* 2. *& p.* 68.

§. 231. *Condi tantum poſſunt de cauſis eccleſiaſticis*, hoc eſt, poteſtati eccleſiaſticae ſubiectis. Tales ſunt vel CAVSAE MERE ECCLESIASTICAE, *quae immediate reſpiciunt iura & obligationes circa cultum diuinum*, vel ECCLESIASTICAE MIXTAE, quae *eádem tantum mediate concernunt*, licet ſua natura ſeculares ſint. De his ius ſtatuendi eccleſiae eatenus tantum competit, quatenus reſpectum habent *ad cultum diuinum externum* & illaeſo *iure poteſtatis ciuilis.* (a)

(a) *Io. Petr.* GIBERT in *Corp. iur. Can. in Prolegom. P. I. tit. VIII. ſect.* 2. 3. *p.* 18. 20.

§. 232. III. *Obligatio legum eccleſiaſticarum voluntate Superioris conſtituitur:* ideoque 1) *legitimam promulgationem* deſiderat, (*a*) & 2) non niſi ad *membra eccleſiae* pertinet. Vt efficacior reddatur; communiri non minus poteſt poena *nullitatis*, (*b*) quam *poenis eccleſiaſticis*, iis videlicet, quae *religioni* & indoli *eccleſiae* conueniunt, quarum extrema eſt excluſio vel ab *omnibus* vel a *certis* eccleſiae ſacris.

(a)

(*a*) NOV. *VI. in f.* ESPENII tr. de *promulgatione legum eccleſiaſt.* cap. 1. in tom. IV. op. p. 125.

(*b*) *c.* 64. *de regul. iur. in* 6. GIBERT *l. c. P. I. tit.* 12. *p.* 33.

§. 233. Iura, quae IMPERANTI *in leges eccleſiaſticas* competunt, ex *iure circa ſacra maieſtatico* deſcendunt. Ad haec pertinet I. *ius inſpectionis ſecularis in illas*, ne quid in iis aduerſus *reipublicae ſalutem* & aduerſus *iura imperii*, maxime in cauſis eccleſiaſticis mixtis, ſtatuatur (*a*) II. Ius *cauſa cognita* decernendi *confirmationem legum eccleſiaſticarum*, antequam promulgentur. (*b*) *Conſenſus principis*, *in earum promulgationem declaratus*, PLACITVM REGIVM vocari ſolet. III. *Ius aduocatiae eccleſiaſticae*; ex qua deſcendit tum *ius* illas additis *poenis ciuilibus* roborandi, tum *obligatio* easdem brachio ſeculari tuendi & protegendi. (*c*)

(*a*) F. SPEN. *l. c. part. II. de placito regio ſuper publicatione decretorum curiae Rom. tom. IV. op. p.* 132. *ſq.*

(*b*) *Petr. de* MARCA *de conc. ſac. & imp. lib. II. c.* 10. §. 9. *Lib. VI. c.* 22. §. 1. *Io. Caſp.* BARTHEL *de iure reformandi antiquo art. VIII.* §. 24. t. I. p. 215. *Paul. Ioſ.* RIEGGER in *introd. in ius eccl. vniuerſ. P. I. ſect. II.* §. 25. *Io. Iac.* MOSERI *Staatsrecht* tom. II. p. 224. tom. III. p. 567.

(*c*) *c.* 1. *X. de noui operis nunciat. c.* 20. *C.* 23. *qu.* 5.

§. 234. Leges priuatae (§. 229.) ſeu STATVTA ECCLESIASTICA conduntur vi *iuris collegialis priuati*, quod eccleſiae cuilibet ſingulari vel corpori ec-

cleſiaſtico, qua collegio, competit. Vim 1) obtinent in cauſis collegii: (*a*) 2) *contra iius commune* non valent, niſi confirmata ſint a ſuperiori ſuo, vel ſaltim tacito eius conſenſu vſu longi temporis roborata: (*b*) 3) ad *iura propria* Collegii eccleſiaſtici pertinent, ideoque non niſi ex iuſta cauſa a Superiori tolli & immutari poſſunt. (*c*)

(*a*) *c.* 6. 8. *X. de Conſtitutionibus c.* 14. *X. de clericis non reſidentibus.*

(*b*) *c.* 7. *X. de Conſtitutionibus c.* 1. *eod. in* 6. *c.* 9. *X. de conſuetudine.*

(*c*) Statuta irrationabilia iuxta *c.* 1. *de Conſtitutionibus in* 6. vel quae ſaluti eccleſiae aduerſa ſunt, a ſuperiore mutari poſſunt. Iuſtorum *ſtatutorum* maxime *capitularium* vim tuetur *Inſt. Pac. Oſn. art. V.* §. 16. & *Capitulatio Caeſar. art. XIV.*

§. 235. Ad leges priuatas eccleſiaſticas pertinent *ordinationes eccleſiaſticae ſpeciales* eccleſiarum certi loci: quales plures conditae ſunt tempore reformationis *iure collegiali.* (*a*) Eodem iure, tamquam *annexo exercitii religionis*, fruuntur eccleſiae, ſub principe diuerſae religionis conſtitutae. (*b*)

(*a*) *Ern. Sal.* CYPRIANI *Bericht vou Kirchen-Ordnungen.*

(*b*) B. Parens *in iur. eccleſ. lib.* 1. *tit.* 2. §. 98.

)o(***)o(

TIT.

TIT. III.

DE IVRE CIRCA PRIVILEGIA ET DISPENSATIONES ECCLESIASTICAS.

(Lib. V. Tit. 33. *de priuilegiis & exceſſibus priuilegiatorum.*)

ARGVMENTVM.

§. 236. *Priuilegia at iura ſingularia.* 237. *Eorum ſpecies.* 238. *Ius circa eorum conceſſionem.* 239. *Iura ex hac deſcendentia.* 240. *Modi priuilegia admittendi & conſeruandi.* 241. *Diſpenſatio eccleſiaſtica.* 242. *Ius eam concedendi.* 243. *Diſpenſatio ſuperioris in cauſa propria.*

§. 236. Leges eccleſiaſticae vel COMMVNES ſunt, *quae regulam conſtituunt in eccleſia*, vel SPECIALES, *quae exceptionem conſtituunt ab aliqua lege intuitu certarum rerum vel perſonarum.* Per leges ſpeciales dari poteſt tum IVS SINGVLARE, *quod in certo genere vel cauſarum vel perſonarum*, (*a*) tum PRIVILEGIVM in ſpecie ſic dictum, *quod certae perſonae indiuiduae contra ius commune conceditur*, (*b*) tum DISPENSATIO, *qua certa perſona ab obligatione certae legis in caſu determinato liberatur.*

(*a*) *c.* 12. *X. de foro compet. c.* 25. 36. *X. de ſent. excomm.*

(*b*) *c.* 25. *X. de Verb. ſignif.* ibi: priuilegium *non eſſet lex priuata, niſi aliquid ſpecialiter indulgeret.* c. 3. D. 3. c. 10. X. de reſcript. in 6.

§. 237. Ius *priuilegia* aduerſus *leges eccleſiaſticas* concedendi eſt ius *Poteſtatis eccleſiaſticae*, & per *huius*

ius limites circumſcribitur. 1) Non ergo competit niſi intuitu *perſonarum* & *cauſarum*, poteſtati eccleſiaſticae ſubiectarum: (*a*) & ita 2) exercendum eſt, vt nec iuri, *tertio* quaeſito, (*b*) nec *communi eccleſiae bono* praeiudicium inferatur. (*c*)

(*a*) *c.* 10. *X. de foro competente.*
(*b*) *c.* 22. *X. de verb. ſignif. c.* 9. *X. de ſepultur.*
(*c*) *c.* 19. *X. de teſtib.*

238. A modo concedendi, *priuilegium* vel PERSONALE eſt, quod adſtrictum eſt ad perſonam, (*a*) vel REALE, *quod connexum eſt cum re*, veluti cum dignitate vel efficio: (*b*) hoc omnino omnibus rei, cui cohaeret, *poſſeſſoribus* conceſſum eſſe cenſetur. (*c*)

(*a*) *c.* 7. *de reg. iur. in* 6. *Priuilegium perſonale perſonam ſequitur, & extinguitur cum perſona.*
(*b*) *c.* 16. 21. 33. *X. de priuileg.*
(*c*) *c.* 6. *X. de inſtitut.*

§. 239. Priuilegio legitime conceſſo tantum conceſſum intelligitur, quantum *verbis* ac *vi* & *poteſtate illius* continetur, (*a*) quodque concedi potuit ſaluo cuiuscunque *tertii iure*. (*b*) Ex eo 1) *priuilegiato* acquiritur ius, priuilegium intra fines conceſſionis exercendi: (*c*) 2) intuitu *aliorum* vim *legis* habet & praecepti, nihil aduerſus illud agendi: (*d*) 3) actus, *aduerſus illud* ſuſceptus, inualidus & *nullus* eſt;

eſt; (*e*) ideoque ſententia *nulla* habetur, quae lata eſt aduerſus priuilegium expreſſum, in iudicio productum. (*f*)

(*a*) *c.* 7. *c.* 16. 17. 19. 26. *X. de priuileg. c.* 6. *in* 6. *eod.*

(*b*) *c.* 10. *X. eod. c.* 3. *X. de decimis c.* 5. X. *vt lite pendente. c.* 22. *X. de verb. ſignif.*

(*c*) *c.* 26. *de priuil.* vnde competit ius *licite* denegandi, quod contra tenorem priuilegii exigitur. *c.* 5. *X. de exceſſib. praelat.*

(*d*) *c.* 24. C. 12. *qu.* 2.

(*e*) *c.* 10. *X. de Electione*

(*f*) *c.* 7. *X. de exceſſib. praelator. c.* 21. *X. de ſentent.*

§. 240. *Amittitur* priuilegium 1) *renunciatione*, quoad eius vſus a renunciantis arbitrio pendet, eaque vel *expreſſa* vel *tacita*, v. c. praeſcriptione & non vſu XL. annorum: (*a*) 2) *reuocatione concedentis* ex iuſta cauſa facta; qualis eſt *abuſus* priuilegii, (*b*) vel ſi datum eſt ad *beneplacitum*, (*c*) vel ſi *communi eccleſiae bono* eſt nociuum. (*d*) *Conſeruatur* per eius innouationem & confirmationem: qua ſola tamen nihil *noui* iuris tribuitur: (*e*)

(*a*) *c.* 6. 15. *X. de priuileg. c.* 12. *X. de foro comp. c.* 36. *X. de ſentent. excommunic.*

(*b*) *c.* 11. 24. *X. de priuil.*

(*c*) *c.* 5. *de reſcriptis in* 6.

(*d*) *c.* 3. *X. de priuil. c.* 9. 33. *X. de decimis.*

(*e*) *c.* 13. *X. de priuil. c.* 4. *X. de confirmat. vtili.*

De conſeruatoribus priuilegiorum, quibus protectio priuilegiorum, aduerſus aliorum violationes delegatur,

tur, vid. *c.* 1. & 15. *de off. & poteſt. iud. deleg. in* 6.

§. 241. Ius diſpenſandi aduerſus *leges eccleſiaſticas* eſt ius *poteſtatis eccleſiaſticae*, perinde ac ius *eas ferendi*; & non niſi intra *huius limites* competit; (*a*) vt vero prouide exerceatur, deſiderat *iuſtam cauſam.* (*b*) Competit 1) *Pontifici* (*c*) per eccleſiam Romanam in cauſis ipſi *reſeruatis*, (§. 132.) 2) *epiſcopis* per ipſorum dioeceſes in cauſis, pontifici non non reſeruatis, (§. 145.) (*d*) 3) *Statibus. Imp. Euangelicis* per eccleſiam euangelicam cuiusque prouinciae (§. 180.) eorumue *conſiſtoriis*, quoad illis in ſpecie *delegatum* eſt, (§. 196.) (*e*) 4) *Conſiſtoriis euangelicis*, tota iurisdictione eccleſiaſtica ſub principe diuerſae religionis inſtructis, (*f*) non vero 5) *domino territorii*, qua tali, niſi vi iurisdictionis ex *anno decretorio* competentis, quoad agitur de cauſis, religionem nullatenus concernentibus. (*g*)

(*a*) Hinc nullae & irritae ſunt diſpenſationes, aduerſus *Leges imperii* & *pacta publica* a Pontifice aliisue praelatis datae. *I. Pac. Oſn.* art. XVII. §. 3. *Capitulat. Caeſar. nouiſſ.* art. 14. §. 1.

(*b*) *c.* 5. X. *de reſtit. in int. c.* 19. X. *de ſent. & re iud. c.* 19. 20. 30. 38. X. *de elect.*

(*c*) *c.* 4. X. *de conceſſ. praebend. Pirh.* CORRADVS *in praxi diſpenſandi apoſtol. lib. I.*

(*d*) *c.* 15. X. *de temporib. ordinand. Petr.* GIBERT in *Corp. iur. can.* tom. I. P. I. tit. 22. p. 194. tom. II. p. 102. vbi diſputat aduerſus *Proſp. Fagnanum ad cit. c.* 15. qui ius diſpenſandi epiſcoporum adſtringit

git ad cauſas, in quibus id illis a canone datum eſt nominatim.

(e) CARPZOV *l. c. def.* 110. 125. LYNCKER *reſp.* 146.

(f) *Dav. Ge.* STRVBEN *Rechtliche Bedencken* N. CLXXXIII. p. 470.

(g) *Pax. relig. de a.* 1555. §. 20. *I. P. O. art. V.* §. 48. LYNCKER *reſp.* 142.

§. 242. *Superiores eccleſiae*, qui iurisdictioni eccleſiaſticae alterius non ſubſunt, iure diſpenſandi etiam in *cauſis propriis* fruuntur. Vtrum diſpenſatione indigeant, quaeſitum eſt? Id vel ideo omnino dicendum eſt, quod, tamquam membra eccleſiae, in cauſis eccleſiaſticis priuatis *iure priuatorum eccleſiaſtico* vtantur. Itaque *Status imperii Euangelici* ius diſpenſandi in cauſis eccleſiaſticis propriis exercent, (*a*) perinde ac *pontifex*. (*b*)

(*a*) Pari cum Statibus imp. iure in ſacris vtuntur nobiles immediati A. C. addicti etiam intuitu iuris diſpenſandi. LEYSER ſpec. 292. m. 5.

(*b*) *Io.* LAVNOIVS *Part. III. epiſt.* 3. SANCHEZ *de matrimon. lib.* 8. *diſp.* 3. *n.* 2. *ſq.*

TIT. IV.

TIT. IV.

DE IVRE CIRCA RESCRIPTA.

(Lib. I. Tit. III. *de reſcriptis.*)

ARGVMENTVM.

§. 243. *Reſcripta in ſenſu latiori & ſtrictiori accepta.* 244. *Fundamentum iuris reſcribendi in cauſis eccleſiaſticis.* 245. *Reſcripta gratiae & iuſtitiae.* 246. *eorum vitia ex falſitate precum.*

§. 243. *Conſtitutiones*, prout vel *membra eccleſiae generatim* concernunt, vel *certa* tantum *membra*, vel *generales* dicuntur vel *ſpeciales*. RESCRIPTA in ſenſu latiori ſunt *conſtitutiones ſpeciales in forma literarum ſolennium ad certas perſonas directae:* (*a*) ſiue ad *preces ſingulorum* emittantur, ſiue *motu proprio*. (*b*) Ad *preces ſingulorum data*, in ſenſu ſtrictiori *Reſcripta* dicuntur.

(*a*) GONZALEZ in *Comment. ad Decretal.* tom. I. p. 84. Frequenter veniunt *literarum* nomine, *c.* 14. 17. 19. *X. de reſcript.* easque *forma ſolenni* & ex *ſtilo curiae recepto* expedire ſolenne eſt: quo non ſeruato, praeſumtio falſitatis aduerſus reſcripta emergit *c.* 6. *X. de crimine falſi c.* 12. *X. de priuil.* De forma literas papales in forma *Breuis* & per *bullas* expediendi agit ESPENIVS *in Iur. Eccl. P. I. tit.* 23. *cap. V.* tom. I. p. 232.

(*b*) *c.* 23. *de praebendis in* 6.

§. 244. Reſcripta in cauſis eccleſiaſticis vel vi *iuris circa Sacra maieſtatici* feruntur, vel vi *poteſtatis eccleſiaſticae*: nec alia iuſta ſunt, quam *intra limites cuius-*

cuiusque poteſtatis competentis lata. Reſcriptum ergo vi deſtituitur, quod 1) fertur de eis, in quibus *poteſtas reſcribentis* circumſcripta eſt, 2) quod *legibus imperii* vel *prouinciae fundamentalibus* aduerſatur, 3) quod aduerſus *ius tertii* emittitur. (*a*)

(*a*) *I. Pac. Oſn.* art. V. §. 25. art. XVII. §. 3. *Capitulat. Cueſar. nouiſſ. art.* 14. §. 1. *L. vlt. C. ſi contra ius c.* 10. 29. *X. de priuileg. c.* 10. *de reſcript. in* 6.

§. 245. Reſcripta vel *iuſtitiae* adminiſtrationem, vel conceſſionem eorum, quae *gratiae* ſunt, reſpiciunt. Cum ea, quae gratiae ſunt, a ſola conceſſione ſuperioris pendeant: *reſcripta gratiae* a tempore *datae* ſeu conceſſionis vim habent, nec perimuntur concedentis morte, etiamſi interueniat ante executionem gratiae, quae tantum eius fruitionem concernit. (*a*) *Reſcripta iuſtitiae* vim obtinent ex tempore *inſinuationis*, iudici, quem concernunt, factae, ideoque morte concedentis, re adhuc integra, exſpirant. (*b*)

(*a*) c. 7. X. de reſcript. c. 9. eod. in 6. Quodſi tamen gratia immediate per reſcriptum non eſt facta, ſed adhuc facienda eſt, mediante alterius per reſcriptum delegatione: reſcriptum gratiae eodem iure cenſetur ac reſcriptum iuſtitiae, & morte concedentis, re adhuc integra exſpirat, *c.* 36. *X. de praebend. in* 6. *Lud.* ENGEL in *coll. iur. Can. lib. I. tit.* 3. *n.* 20.

(*b*) *c.* 59. *X. de appellat. c.* 20. *X. de off. iud. del. Ant. Dad.* ALTESERRA *in Comment, ad Innocentii III. Decret. p.* 32.

§. 246. In *precibus*, *ſuperiori propoſitis*, continetur ratio eius, quod in reſcripto conſtituitur. Hinc 1) reſcriptum aliter non valet, quam *ſi preces veritate nitantur*; eaque conditio, etiam non adpoſita, ei *tacite* ineſſe intelligitur; (*a*) nec valet 2) reſcriptum, per *ſub-vel obreptionem* impetratum, ſeu ad quod ita dandum ſuperior *expoſitis falſis* & *celatis veris* facti circumſtantiis, cauſae momentum ferentibus, inductus eſt: (*b*) ideoque 3) tam *iudici*, ad quem dirigitur, in *precum veritatem* inquirere, & de ſub & obreptione ad ſuperiorem *referre*, (*c*) quam 4) ei, cuius intereſt, illud impugnare permittitur, oppoſita probataque ſub vel obreptionis *exceptione*. (*d*)

(*a*) *c.* 2. *X. h. t. c.* 22. 25. *h. t.*
(*b*) *c.* 20. *X. h. t. c.* 7. *X. de fide inſtr. Ianus a* COSTA ad *Decretales p.* 22. *Fr.* FLORENS tom. I. op. p. 89.
(*c*) *c.* 5. 10. *X. h. t. c.* 2. *X. de off. iud. del.*
(*d*) *c.* 19. *X. h. t.*

TIT.

TIT. V.

DE IVRE CONSVETVDINIS ET OBSERVANTIAE ECCLESIASTICAE.

(Lib. I. Tit. IV. *de Consuetudine.*)

ARGVMENTVM.

§. 247. *Ius traditum.* 248. *Consuetudo ecclesiastica.* 249. *Iusta & legitime praescripta.* 250. *Vim legis habet.* 251. *eius probatio.* 252. *Obseruantia ecclesiastica.* 253. *eius vis in negotiis ecclesiae & in acquisitione iurium.*

§. 247. Leges ecclesiasticae, *expressa sanctione* constitutae, ius *scriptum* efficiunt; siue *per scripturam* promulgatum, siue sine ea *solo vsu* seruatum, ad posteros propagatum sit. Vltimum iuris *traditi* seu *traditionis* nomine venit. (*a*) De eo quidem *ex eius vsu, ad posteros propagato*, constat, non vero de eius conditore. Fallaciſſimae sunt propagatae opiniones de iuris traditi conditoribus: & satis constat mos veterum, *apostolorum* nomina praetendendi canonibus vel constitutionibus.

(*a*) in *c.* 5. *D.* 11. dicitur, institutionum ecclesiasticarum quasdam *scripturis*, quasdam *traditione acceptas* esse *c.* 4. *D.* 12.

248. Leges non expresse constitutae vocantur *non scriptae.* Ad has pertinet I. CONSVETVDO ECCLESIASTICA, quae est *norma actionum, diuturnis vtentium moribus in ecclesia constituta.* (*a*) *Mores* sunt *actus singulorum, ex eadem norma licet non praescripta susceptι.* (*b*) Qui si 1) ex opinione *obliga-*

tionis & quidem 2) ex *eadem* norma 3) *frequenter* & per *diuturnum* tempus ſuſcepti ſunt: in iisdem latitat *eadem & conſtans norma agendorum*, quae legem imitatur. (*c*)

(*a*) *c.* 5. *D.* 5.
(*b*) Subinde ipſa norma eadem, in actibus ſingulorum conſtanter & eodem modo ſeruata, *mos* appellatur: vt in Concilio Nicaeno c. 6. *mos antiquus perduret*, & in *c.* 17. *D.* 11. *mos populi Dei.*
(*c*) *c.* 6. *D.* 12. *Diuturni mores conſenſu vtentium approbati legem imitantur.*

§. 249. Conſuetudo eccleſiaſtica debet eſſe I. *iuſta*, hoc eſt, nec iuri *naturali* & *diuino*, (a) nec iuri eccleſiaſtico, *abſolute* prohibitiuo, (*b*) nec *ſaluti* eccleſiae *aduerſa*, (*c*) II. *legitime praeſcripta*, (*d*) id eſt, per tempus, ad legitimam praeſcriptionem neceſſarium, ex actibus idoneis inducta, quod eſt tempus XL. annorum, ſi aduerſus legem eccleſiaſticam introducitur. (*e*)

(*a*) *c.* 4. & 7. *D.* 11.
(*b*) *c.* 3. 11. *X. de conſuet. c.* 1. *eod. in* 6.
(*c*) *c.* 8. *D.* 12. *c.* 1. 7. *X. de Conſuet.*
(*d*) *c.* 11. *X. h. t. c.* 3. *eod. in* 6. *In c.* 3. *X. de cauſa poſſ. & propriet. tempus ad legitimam praeſcriptionem productum* deſideratur.
(*e*) *c.* 25. *X. de verb. ſignif. Ian. a* COSTA *ad decretal. p.* 89. *Henr.* PIRHING *in Iure Can.* tom. I. p. 129.

250. Conſuetudo *iuſta* & legitime *praeſcripta vim legis* habet ex *conſenſu Superioris*, (§. 229.) (*a*) quomodocunque de eo conſtet; cum & ſufficiat *generalis* conſenſus, *ipſa lege* datus in conſuetudines obſeruan-

uandas. (*b*) Itaque 1) pro lege habetur consuetudo *tam* in his, quae iure non sunt determinata, *quam* in iis, quae sunt definita: (*c*) ex ea 2) nascitur tum *ius* licite secundum eam agendi, tum *obligatio* ad praestandum, quod ex ea debetur. (*d*)

(*a*) *c.* 9. II. *X. de consuetud.*

(*b*) *c.* I. *de Constitutionibus in* 6. Recte eam in rem *Petr.* GIBERTVS *in Corp. iur. Can. tom. I. parte poster. p.* 86. vim consuetudinis ex legislatoris consensu *tacito*, vel *expresso* aut *ex ipsa lege* deducit. *Consensus a lege datus*, inquit, *est generalis, & cadit in quasuis consuetudines legislatori etiam ignotas, particularis cadit in consuetudines determinatas ipsi legislatori cognitas: eoque modo facile conciliantur iuris textus ac interpretes, qui contrarii esse videntur circa consensum legislatoris ad institutionem consuetudinis requisitum.*

(*c*) *c.* 8. *X. de Consuetud. c.* 2. *X. de feriis.*

(*d*) Ex consuetudine laudabili clericis *ius exigendi honorarium* pro actibus officii, & ex eadem laicis *obligatio* tribuitur illud praestandi in *c.* 42. *X. de Simonia c.* 5. *C.* 10. *qu.* 3.

§. 251. Consuetudinis *probatio* fit tum probatis actibus, quibus introducitur, tum probato eorum vsu longaeuo. (*a*) Probatio instruitur *per testes maiores*, qui habeant *consuetudinis notitiam plenio-rem*, (*b*) & maxime ex eo, quod aliquando *iudicio contradicta* obtinuerit. (*c*)

(*a*) *c.* 25. *X. de verborum significat. Frid. Es.* PVFFENDORFF *tom. I. observ. iur. univ.* obs. 26. & 230. B. Parens *in iur. eccl. lib. I. tit.* 4. §. 42. *sq.*

(*b*) *c.* 10. §. *ideoque X. de off. archidiac.*

(*c*) *c.* 25. *X. de verb. signif.* GONZALEZ *ad c.* 1. *X. de Consuet. n.* 11.

§. 252. II. OBSERVANTIA ECCLESIASTICA, in ſenſu ſpeciali accepta, eſt ius, *tacito conſenſu vniuerſitatis eccleſiaſticae ſingularis conſtitutum.* Innititur 1) *iuri* eius *collegiali*, perinde ac ius *ſtatuta* condendi, (§. 233.) & horum iure aeſtimanda eſt: pertinet 2) ad *collegia eccleſiaſtica* & ad *eccleſias ſingulas*, quoad his *ius collegiale* ſtatuendi ſaluum eſt: 3) vim habet legis eccleſiaſticae *priuatae* & *conuentionalis*, (§. 228.) ideoque 4) conſenſu ſuperioris indiga non eſt, licet hoc accedente *vim conſuetudinis* & *legis publicae* conſequatur.

§. 253. Quaecunque vi iuris collegialis ab vniuerſitate eccleſiaſtica *expreſſo conſenſu*, eadem & *tacito* eius conſenſu *per obſeruantiam* conſtitui poſſunt. Per eam 1) tum *negotia vniuerſitatis* & *modus ea ineundi* inter eius membra definiri, (*a*) 2) tum per eam *iura in vniuerſitatem*, quoad huius diſpoſitioni ſubſunt, alteri permitti poſſunt, dummodo α) *facta concludentia*, ad inducendum *tacitum conſenſum* idonea, interueniant, ad quae etiam pertinet vnicum factum *haud contradictum*, opinione *iuris*, ſciente & *non contradicente* eccleſia, ſuſceptum, (*b*) nec non β) tempus ad *praeſcriptionem iurium eccleſiaſticorum* accedat ſaltim XL. annorum: (*c*) cuius conſequens eſt, vt 3) obſeruantia, legitime praeſcripta, conſtituat *titulum acquiſitionis* iurium peculiarium in vniuerſitatem. (*d*)

(a)

(a) Huc pertinent *obſeruantiae Capitulorum*, & *ſtilus curiae*, quo deſignatur determinatus modus tractandi negotia iudicialia *c.* 3. *h. t. in* 6.

(b) Auctor *principior. Iuris eccleſiaſt. publici Cathol.* cap. X. §. 5. not. 2.

(c) *c.* 25. §. N*os igitur* X. *de verb. ſignif. c.* 3. X. *de cauſa poſſ. & propriet.*

(d) *Conſuetudine*, videlicet *obſeruantia* in ſpecie ſic dicta, acquiri dicitur *ius concurrendi* in electione praelati, *c.* 8. *X. h. t. c.* 3. *X. de cauſ. poſſ. & propriet. c.* 50. *X.* de electione, *ius praeſentandi* c. 24. X. eod. *iurisdictio eccleſiaſtica* a perſona eccleſiaſtica in certam eccleſiam, quae ſe eius iurisdictioni ſubiicit. *c.* 9. *X. de off. iud. ord. c.* 10. *X. de off. archidiac. c.* 13. *X. de foro Compet. Clement.* 7. *de Electione.*

TIT. VI.

DE IVRISDICTIONE ECCLESIASTICA.

ARGVMENTVM.

§. 254. *Iurisdictio eccleſiaſtica iudicaria & correctiua.* 255. *Pertinet ad iura eccleſiae acquiſita.* 256. *Eadem ſeruata eccleſiae Euangelicae.* 257. *Fundata eſt* 1) *in cauſis eccleſiaſticis in ſpecie ſic dictis.* 258. *quousque in his competat,* 259. 2) *& in cauſis clericorum ſecularibus fundata ſit.* 260. *Ratio priuilegii fori eccleſiaſtici.* 261. *Quatenus ei locus ſit in cauſis laicorum ſecularibus.*

§. 254. In definiendo eo, quod *ſecundum leges eccleſiaſticas* iuſtum eſt, verſatur illa pars generalis regiminis eccleſiaſtici, quae IVRISDICTIO ECCLESIASTICA in ſpecie vocatur, & *poteſtatem publicam* denotat *ius*

dicendi in cauſis poteſtati eccleſiaſticae ſubiectis. Haec vel *ciuilis* eſt, quae tendit ad ius ſingulis tribuendum, quoad ipſis proprium eſt, vel *coercitiua*, quae tendit ad poenam de iis ſumendam, quae aduerſus leges eccleſiaſticas ſunt admiſſa. (*a*) (§. 118.) Illa etiam forenſis dicitur a *foro*, ſeu *loco iurisdictionis exercendae*; haec circa exceſſus & delicta eccleſiaſtica verſatur, de quibus infra.

(*a*) In c. 16. X. de offic. iudicis ord. *iurisdictio cauſarum omnium ad forum eccleſiaſticum de iure pertinentium, correctio & reformatio & cenſura*, & in c. 18. X. eod. *cauſarum examinatio & deciſio ac emendae* ad iurisdictionem *ordinarii* referuntur. Vid. *Io. Caſp.* BARTHEL *de iure reformandi ant. tom. I. op. p.* 134.

§. 255. *Poteſtati eccleſiaſticae* naturali ratione inest poteſtas de cauſis eccleſiaſticis ſecundum *leges eccleſiae* iudicandi, poenasque ſtatuendi, indoli religionis & eccleſiae conuenientes. Haec priuata & collegialis eſt, naturamque *notionis* habet. Intra hos terminos ſtetit in *eccleſia primitiua*. (*a*) Firmata eſt ſub Imperatoribus Chriſtianis, & aucta *per audientiam epiſcopalem*; (*b*) eaque imperantium beneficio in *iurisdictionem* abiit, (*c*) eccleſiae inde ſeculorum vſu & obſeruantia cum *plena immunitate* acquiſitam.

(*a*) I. Corinth. V. 1. II. Corinth. II. 5. 6. 7. 8. II. Theſſal. III. 4. Matth. XVIII. 15. 16. 17. *Chriſt. Matth.* PFAFFII *origines eccleſ. cap. I. th.* 3. *not.* 9.

(*b*) *L.* 7. 8. *C. de Epiſcopali audientia.*

(*c*)

(c) *L.* 33. *pr.* §. 1. *C. de epiſcopis & Clericis Auth. Clericus C. eod.* Conſtitutio Friderici I. *in Auth. Statuimus C. eod.* Origines iurisdictionis ex Conſtitutionibus Imperatorum copioſe explicat *Ianus a* COSTA *ad Decretales lib. II. tit.* I. *p.* 279. *ſq.* ESPENIVS *in iure eccleſ. Part. III. tit. I. & II. Gottfr. Leonard.* BAVDIS *de indole cauſarum eccleſiaſticarum.*

§. 256. Iurisdictio eccleſiaſtica, tamquam *ius eccleſiae* iure communi conſtitutum, ſeruata eſt in eccleſia Euangelica ſub eadem immunitate, ſub qua fuit ante reformationem. (*a*) Negata tantum eſt *epiſcopis*, non quaſi viſum ſit, illam *ad ius territorii* pertinere, (*b*) ſed ob eius *abuſum* in *necem eccleſiae* conuerſum. (§. 39.) Suſcepta eſt a *Statibus Imp. Euangelicis* non ex territorii iure, ſed ex *conſenſu* & *delatione* eccleſiae, ex qua & aliis obuenit; (§. 42. 43.) in tuto tandem collocata per transactam pace publica iurium epiſcopalium ſuſpenſionem. (§. 176.)

(*a*) De ea ita exiſtimatum eſt, *alia* ei ineſſe, quae *eccleſiae*, qua tali, competunt, *alia* quae eidem imperantium *priuilegiis* addita, *alia* denique, quae in *abuſum* conuerſa ſint. De eius *abuſu* tollendo, de eaque ex eccleſiae ſalute & per iudicia eccleſiaſtica exercenda diligenter actum eſt. *Auguſt. Confeſſio* art. 28. eius *Apologia* tit. 14. *Articuli Schmalcald.* tit. de poteſtate & iurisdict. epiſc. Conf. ſupra §. 40. 41. 191. & quae docte expoſuit Dn. PREVSCHEN cit. I. cap. X.

(*b*) Hoc recte monitum eſt in doctis obſeruationibus, quae exhibentur *in der Sammlung der Schrifften von der Selbſt-Hülfe und Geiſtlichen Gerichtbarkeit not.* 34. *p.* 187. vid. ſcripta ſupra citata in *not.* ad §. 41. 42.

§. 257. Iurisdictioni ecclesiasticae aliae causae subsunt ex *qualitate earundem*, aliae ex *concessione imperantium*, ex qua *personae ecclesiasticae* eidem iure communi subsunt in causis *personalibus*. Fundata est I. in *causis ecclesiasticis*, in specie sic dictis, seu quae *per leges ecclesiasticas* determinantur, siue sint causae ecclesiasticae *mere tales*, siue *mixtae*. (§. 231.) Quatenus enim *causae ecclesiasticae*, in sensu *generali* a solo *obiecto* ita dictae, per *leges seculares circa Sacra* determinantur (§. 228.), earum cognitio ad iurisdictionem *secularem* spectat. (*a*) Hinc causae ecclesiasticae, ex *pace Westphalica* vel ex *Concordatis Nationis Germanicae* decidendae, iurisdictioni imperatoris & Imperii subsunt. (*b*)

(*a*) *Inst. Pac. Osn. art. V.* §. 53. *Caesarea maiestas mandabit, vt non solum in isto iudicio Camerali* causae ecclesiasticae *vt & politicae inter Catholicos & A. C. Status, vel* 1) *inter hos solos* (videlicet inter Catholicos & A. C. status) *vel etiam* 2) *quando Catholicis contra Catholicos Status litigantibus* tertius interueniens A. C. Status *erit, & vicissim quando A. C. Statibus contra eiusdem Confessionis Status litigantibus* tertius interueniens *erit* Catholicus, *adlectis ex vtraque religione pari numero adsessoribus discutiantur & iudicentur.* Conf. Oratio mea de *finibus iurisdictionis imperialis quoad in causis ecclesiasticis competat. in Obs. iur. Can. obs. V.*

(*b*) *Selecta iuris Publ. Nouiss. tom. XXXII. c. 2. p.* 35. 66. *tom. XXXIII. cap.* 10. *p.* 399.

§. 258. In causis ecclesiasticis in specie sic dictis forum ecclesiasticum vnice competens est sine respectu personarum, (*a*) modo lis sit de *iure* ipso: quatenus

tenus enim tantum lis est de *possessione* rei ecclesiasticae haec, tamquam causa ex iure ciuili iudicanda potest *etiam* in foro seculari rei sitae tractari. (*b*)

(*a*) *c.* 2. *X. de iudiciis c.* 3. *eod. c.* 8. *X. de arbitris c.* 3. *X. de Ord. Cognit. c.* 7. *X. qui filii sint legitimi.* Ex vsu iuris Canonici causae ecclesiasticae specialius definitae sunt in *Ordinationibus Consistorialibus.* CARPZOVIVS *l. c. lib. III. def.* 2. *Martinus* SCHRADERVS *de causis fori ecclesiastici.*

(*b*) *Robert.* KÖNIG in *princ. iur. Can. lib. II. tit. I. n.* 45. BRVNNEMANNVS in *Iur. eccl. lib.* 3. *tit.* 1. §. 2. B. parens in *Iur. eccl. lib.* 2. *tit.* 2. §. 20. 21.

§. 259. II. Fundata est ratione *clericorum* & *personarum ecclesiasticarum* in causis *personalibus, non exemtis,* idque ex priuilegio *Ordini ecclesiastico* dato. (*a*) Subsunt ergo foro ecclesiastico etiam in actionibus *personalibus, ex causa ciuili* aduersus eos motis, (*b*) & in *excessibus* & *delictis,* poena *ecclesiastica* coercendis. (*c*) Foro seculari vero subiecti permanent 1) in *delictis* poena *capitali* vel *corporis afflictiua* vindicandis, (*d*) 2) in causis *feudalibus,* (*e*) 3) in actionibus *realibus,* bona eorum concernentibus. (*f*) Et cum forum non nisi ex persona *rei* aestimatur: 4) forum seculare agnoscere tenentur, si *laicum* conueniunt, (*g*) vel ei in lite *assistunt,* idemque 5) ex natura litis pendentis obtinet, si laico in *lite iam mota* succedunt. (*h*)

(*a*) *c.* 2. 12. *X. de foro compet.* Priuilegium fori tamen, intuitu tonsuratorum & clericorum minorum ordinum, restrictum est in *Concilio Trid. sess. XXIII. de reform. c.* 6. Inter Protestantes eodem fruuntur

omnes

omnes in officio *ecclesiastico* & *scholastico* constituti. CARPZOVIVS *l. c. lib. III.* def. 3. & 6.

(*b*) *c.* 17. *X. de foro comp. c.* 1. *de priuileg. in* 6. Idem iuris est in *actione in rem scripta*, quippe personali. SCHRADER l. c. cap. II. §. 1. p. 269.

(*c*) *c.* 8. *X. de iudic.*

(*d*) *c.* 10. *X. eod.* MEVIVS *Part. II. Dec.* 138. B. Parens in *iur. eccl. lib.* 2. *tit.* 2. §. 66. 67.

(*e*) *c.* 6. *X. de foro* Comp. *c.* 5. 13. *X. de iudic.*

(*f*) *c. vlt. X. de foro Comp. c.* 5. X. *qui fil. sint legit.* *Arn.* CORVINVS *Inst. iur. Can.* lib. III. tit. 4. §. 7. CARPZOVIVS l. c. def. 6. PVFFENDORFFIVS in *intr. ad Proc. P. I. c.* 3. §. 10.

(*g*) *c.* 5. & 8. *X. de foro Compet.*

(*h*) BRVNNEMANNI *Ius Eccl. lib.* 3. *c.* 1. §. 29.

§. 260. Hoc priuilegium fori, tamquam beneficium *toti ordini ecclesiastico* datum, consideratur: ex quo tum *clericis singulis* ius nascitur, tum *iudicii ecclesiastici* iurisdictio in eos fundatur. Vnde eidem 1) nec clerici se *subducere*, nec 2) iurisdictionem in *alienum iudicem ecclesiasticum* prorogare possunt sine ordinarii iudicis consensu, (*a*) nec 3) prorsus eamdem in *iudicem secularem* prorogare in causa *ciuili*: (*b*) 4) idque forum retinent, quamdiu *statum clericalem* seruant, hoc vero per *degradationem* amisso amittunt. (*c*) Idem 5) vsu fori & obseruantia in *familiam eorum* transit, (*d*) nisi huius intuitu aliud ordinationibus ecclesiasticis cautum sit. (*e*)

(*a*) *c.* 18. *X. de foro Compet.*

(*b*) *c.* 12. *X. eod. Io. Vlr.* DE CRAMER *de iurisdictione prorogata* §. 39. Iure *Romano* prorogatio fori admit-

admittitur in *L.* 51. *C. de Episcop. & Cleric.* ex quo nonnulli cum SCHILTERO in *inst. iur. Can. lib. I. tit.* 18. §. 9. eandem *inter protestantes* tuendam esse existimant, quod tamen absque *consistorii consensu* vix est admittendum *c.* 18. *X. de foro compet.*

(*c*) *c.* 10. *X. de iudic. c.* 2. *de poen. in* 6.

(*d*) HERTIVS de *transitione priuilegii in alios* §. 21. CARPZOV. *l. c. def.* 6. *Frid. Es.* PVFFENDORFFIVS *tom. I. obs. iur. obs.* 166. §. 2. *tom. III. obs.* 197.

(*e*) vt in Ducatu Brunsuicensi intuitu *famulorum* per *ordinat. Ant. Vlrici cap.* 14. §. 3.

§. 261. Econtra iurisdictio ecclesiastica fundata non est in causis laicorum *secularibus*, nisi eidem subiectae sint ex imperantium *consensu* vel *concessione*. Nec ad eam in his causis extra *ordinem* fundandam sufficiunt *colores iuris Canonici*, vel a ratione *peccati* in illis interueniente, (*a*) vel a *iureiurando* iisdem addito, (*b*) vel a qualitate *personarum miserabilium*, quas concernunt, (*c*) vel a *iustitia* in foro seculari vel *protracta* vel *denegata* repetiti: (*d*) nisi de expresso vel tacito imperantium consensu appareat. Hi simile sue abusus iurisdictionis ecclesiasticae in Germania grauaminibus & sanctionibus locum fecerunt de iurisdictione seculari tuenda: & imperatori datum est ius *separandi* causas *ecclesiasticas* a *secularibus*, interueniente, si dubium adsit, amicabili conuentione. (*e*)

(*a*) *c.* 13. X. *de iudiciis*. Hoc nomine vsurpata est *denunciatio Euangelica*; qua omnes fere causas seculares ad forum ecclesiasticum referre, haud difficile est. Vid. *Christ.* THOMASIVS de *vsu pract. denunciationis Euangelicae.*

(*b*)

(*b*) *c.* 3. *de iudiciis in* 6. vid. *Grauamina Nat. Germ. de a.* 1523. *cap.* 48. apud *Iac. Frid.* GEORGIVM de *grauam. Nat. Germ. p.* 457.

(*c*) *c.* 26. *in f. de Verb. signif. c.* 15. *X. de for. comp.*

(*d*) *c.* 6. 10. 11. *X. eod. Grauamina Nat. Germ.* l. c. c. 54. p. 463. *Casp.* ZIEGLERVS in not. ad *Lancelloti inst. iur. Can. p.* 1261. & 1263.

(*e*) *Capitulat. Caesar. nouiss. art.* 14. §. 4. 5. *Rec. Imp. de a.* 1654. §. 164. Conf. supra §. 138. 165. De remediis tuendi iurisdictionem secularem aduersus iudicia ecclesiastica vid. FABRI *Staats-Canzlei tom. IV. p.* 656. 696. In *Gallia* eiusmodi abusus iurisdictionis ecclesiasticae diu correcti sunt. vid. ESPENII *Ius Eccl. P. III. tit. I. c.* 3. §. *II. op. p.* 175. nec inter *Protestantes* admittuntur.

TIT. VII.

DE IVRISDICTIONE ECCLESIASTICA DELEGATA.

(Lib. I. Tit. XXX. *de officio & potestate iudicis delegati.*)

ARGVMENTVM.

§. 262. *Iurisdictio ordinaria & extraordinaria seu delegata.* 263. *Ius delegandi.* 264. *Ius subdelegandi.* 265. *Potestas iudicis delegati.* 266. *Officium eius.* 267. *ius plurium delegatorum.* 268. *ius appellandi ad delegantem.* 269. *Modi, quibus perimitur delegatio.*

§. 262. *Iurisdictio*, ratione *causarum*, vel ORDINARIA est, quae in *certo causarum genere*, vel EXTRAORDINARIA, quae in *certa* seu *determinata causa*

cauſa tantum competit. Solet *iudiciis* iuxta politiam demandari *ordinaria* iurisdictio, eaque inde *Ordinaria* dicuntur. Extraordinaria *ſpeciali conceſſione* tribuitur: (*a*) & ab hac in ſenſu ſtricto DELEGATA VOcatur, (*b*) hoc eſt, *iurisdictio in certa cauſa ſpecialim conceſſa.* Quibus haec data eſt, *iudices delegati* dicuntur.

(*a*) *c.* 6. *b. t. in* 6. *c.* 11. *X. b. t.*

(*b*) Delegatio per *mandatum*, *praeceptum* & *reſcriptum* Superioris fieri dicitur *c.* 13. *X. de reſcriptis c.* 1. *X. de Officio & Poteſt. iudicis delegati.* In *c.* 21. *X. eod. grauiſſime arguendus* cenſetur, *qui mandatum apoſtolicum exequi ſubterfugiat aut contemnat.*

263. *Ius delegandi* iurisdictionem in *cauſis fori eccleſiaſtici* non niſi vi *poteſtatis eccleſiaſticae* competit, & eſt ius *Superioris* in eccleſia. (*a*) Cum vero lites priuatorum concernat, in iudicio *ordinario* ex regula tractandas: non niſi *iuſta cauſa* exercendum eſt, vel ab *vtilitate publica* vel a *conſenſu partium* repetita. (*b*) Hoc iure non gaudent *iudicia eccleſiaſtica vicaria*, niſi vi poteſtatis ſibi a Superiore factae. Alia eſt ratio iuris *mandandi iurisdictionem*, ſiquidem omnibus, quibus *propria* iurisdictio competit, eamdem totam aliis mandare, his vero, qui *vicariam* iurisdictionem habent, actus *particulares* tantum aliis committere integrum eſt.

(*a*) *c.* 1. 3. 21. 41. *X. de off. & pot. iud. deleg. c.* 4. *eod. in* 6. *L.* 5. *C. de iudiciis Sam.* STRYCKIVS *de legatis principum* c. 1.

(*b*)

(*b*) PVFFENDORFFIVS *in introd. ad Proceſſ. P. I. c.* 13. §. 4. MEVIVS *P. III. dec.* 217. B. Parens *in I. E. lib. I. tit.* 29. §. 16.

§. 264. Delegationis ſpecies eſt *ſubdelegatio*, qua *delegatus* iurisdictionem *ſibi delegatam* eiusue partem alteri concedit. (*a*) *Ius ſubdelegandi* delegato non competit, niſi *vi iuris*, ſibi *expreſſa* vel *praeſumta* delegantis voluntate conceſſi. (*b*) Haec iure praeſumitur ex delegatione facta perſonis, in *dignitate* conſtitutis: quales ſemper ſunt *delegati papales*. (*c*)

(*a*) *c.* 3. 27. *X. de Offic. & Pot. iud. deleg.* Haec poteſtas iure Rom. non competit. Origines eius explicat *Fr.* FLORENS *tom. II. op. p.* 154. 155.

(*b*) Haec determinatio innititur *rationibus* iuris Canonici: ex eaque inſtruitur praxis in *Delegatis Caeſareis.* vid. B. Parens *in iur. eccleſ. lib. I. tit.* 29. §. 14. 15. Alii cum STRYKIO *l. c. cap.* 3. delegatis omnibus ius ſubdelegandi *ex lege* competere cenſent: niſi delegatio ad *perſonam* delegati adſtricta eiusque *fides* & *induſtria* electa ſit. Et hoc fieri ex *regula* ſolet in Delegatis *priuatae conditionis*.

(*c*) *c.* 11. *pr. de reſcriptis in* 6.

§. 265. POTESTAS *iudicis delegati* eſt *omne ius, quod vi delegationis delegato competit*, eaque definitur per *reſcriptum delegatorium*. Vnde 1) delegatus *ſuae delegationis fidem* per ipſum reſcriptum facere debet his, quorum intereſt; (*a*) & 2) ex reſcripto delegatorio aeſtimandum eſt, vtrum *omnis iurisdictio* in certa cauſa vel *eius* tantum *pars* conceſſa ſit: (*b*) 3) ſi iurisdictio in *tota cauſa* delegata eſt, delegatus

ſuper

ſuper omnibus, quae ad ipſam pertinere noſcuntur, ac proinde etiam de *acceſſoriis* & de *executione*, plenam recipit poteſtatem, (*c*) nec *maiorem*, quam quae conceſſa eſt, nec eam in *alia*, quam in delegata cauſa, ſibi ſumere poteſt: alioquin *nullum* eſt, quod actum eſt *vltra fines delegationis*: (*d*) 5) iurisdictionem ſibi delegatam auctoritate delegantis tuendi ius habet aduerſus omnes, qui eam impediunt. (*e*)

(*a*) *c.* 31. *X. de off. & pot. iud. del. L.* 5. *C. de mandat. princ.*

(*b*) *c.* 27. 28. *X. de off. & pot. iud. del.*

(*c*) *c.* 5. 21. 26. 28. *X. eod.*

(*d*) *c.* 22. 32. 37. 40. *X. eod. c.* 22. *X. de reſcript.*

(*e*) *c.* 11. *X. de off. & pot. iud. del. c.* 2. *eod. in* 6.

§. 266. OFFICIVM *delegati* determinatur tum per *officium iudicis* in genere, tum per *formam delegationis.* (*a*) Hanc 1) *exacte* ſeruare: 2) eaque non praeſcripta, modum procedendi, *iure communi* definitum, ſequi tenetur. (*b*)

(*a*) *c.* 32. 43. *X. de off. & poteſt. iud. del.* Huc pertinent formulae, in delegationibus vſitate, vt de *ſimplici & plano, & ſine ſtrepitu iudici* procedant *Clem.* 2. *de iudic. Clem.* 2. *de Verb. ſignif. Sam.* STRYK *de iudic. princ. iuxta ſolum facti veritatem.*

(*b*) *c.* 13. *X. de off. & pot. iud. deleg.*

§. 267. Delegatio vnius cauſae *pluribus indefinite* facta, omnibus & ſingulis *coniunctim* facta cenſetur: ideoque *alter* delegatorum *absque altero* in cauſa pro-

cedere nequit (*a*), nisi alter alteri vices suas *subdelegauerit*. (*b*) Potest etiam delegatio eiusdem causae pluribus *definite* fieri, dum *vnicuique* eorum eadem causa in *solidum* delegatur, idque vel 1) *simpliciter* per clausulam *alternatiuam*; (*c*) vel 2) *secundum quid* per clausulam *conditionalem*, *si non omnes*; tum enim *existente conditione*, quod alter vel *nolit* vel *non possit* interesse, reliqui in causa procedere possunt. (*d*)

(*a*) *c.* 16. 22. X. *de off. & pot. iud. del.*
(*b*) *c.* 6. 30. X. *eod. Io. Balth.* WERNHER *de Commissariorum a principe datorum potestate subdelegandi* §. 33.
(*c*) v. c. sub formula, *vt omnes aut duo, aut vnus mandatum exequantur c.* 8. *eod. in* 6. *c.* 6. *de procur. in* 6. *c.* 12. *de heretic. in* 6.
(*d*) *c.* 13. X. *de rescript. c.* 16. *c.* 21. X. *de off. & pot. iud. del.* Conf. *Io. Iac. Iof.* SÜNDERMAHLER in progr. *Vtrum clausula samt und sonders in Commissione executionis circa causas, quae religionem & diuersae religionis affectas concernunt, locum habeat?*

§. 268. Iurisdictio delegata naturam habet *concessae* & *subordinatae* iurisdictionis: (§. 262.) ideoque a delegato ad *delegantem* datur *appellandi* facultas,(*a*) nisi sit *rescripto* remota. (*b*) Haec etiam datur a subdelegato ad *subdelegantem*, si hic non omnem, sed *partem* iurisdictionis subdelegauit. (*c*)

(*a*) *c.* 11. *de off. & pot. iud. del. in* 6.
(*b*) *c.* 53. X. *de appellat. c.* 27. §. 2. 5. X. *de off. & & pot. iud. del.* MEVIVS *P. II. dec.* 193. 194.
(*c*) *c.* 27. §. 2. X. *eod. c.* 3. 7. 10. 14. *in* 6.

§. 269.

§. 269. Finitur 1) *reuocatione mandati*; ~~quae~~ ſalua eſt *deleganti*, (*a*) non vero ſubdeleganti, niſi re adhuc *integra*, vel vi iuris reuocandi, in ſubdelegatione ſibi *reſeruati*: (*b*) 2) *morte delegantis* prius interueniente, quam iurisdictione *vti coeperit* delegatus, ſaltim per *citationem* rite inſinuatam: (*c*) 3) *morte delegati*, niſi vel *officio*, vel *pluribus* facta ſit delegatio ſub clauſulis, (§. 267.) expoſitis. (*d*)

(*a*) etiam tacita reuocatione, per nouos conſtitutos delegatos. *c.* 28. §. 2. *X. de off. & pot. iud. del.*
(*b*) *c.* 6. *&.* 7. *eod. in* 6.
(*c*) *c.* 19. 20. 30. *X. eod. c.* 6. *eod. in* 6.
(*d*) *c.* 14. 42. *X. eod.*

TIT. VIII.

DE IVRE CIRCA VISITATIONEM ECCLESIASTICAM.

(Lib. III. Tit. XXXIX. *de Cenſibus exactionibus & Procurationibus.*)

ARGVMENTVM.

§. 270. *Viſitatio eccleſiaſtica.* 271. *Ius viſitandi.* 272. *Iura eccleſiae circa viſitationem.* 273. *Iura imperii ciuilis circa illam.* 274. *Officium viſitandi. In ſpecie in eccleſia Euangelica.* 275. *Viſitatio ordinaria vel extraordinaria.* 276. *Viſitatio ſub principe diuerſae religionis.* 277. *Ius procurationum.*

§. 270. Ad partes generales regiminis eccleſiaſtici pertinet *ius viſitandi eccleſias*, ſeu *inſtituendi* ECCLE-

SIASTICAM VISITATIONEM, quae eſt *inquiſitio in ſtatum eccleſiae, vi inſpectionis eccleſiaſticae in re praeſenti eo fine inſtituta, vt quae legibus eccleſiaſticis vel Saluti eccleſiae aduerſa deprehenduntur, emendentur & corrigantur.* (a)

(a) *c.* 10. 12. *C.* 10. *qu.* 1. *Caſp.* ZIEGLERVS *de epiſcopis lib. III. c.* 26. §. 20. *ſ. Abaſv.* FRITSCHIVS *de iure viſitandi eccleſiaſtico cap. I. & VI.*

§. 271. Quae cum vi inſpectionis eccleſiaſticae exerceatur: principium eſt, *viſitationem eccleſiaſticam virtute iurisdictionis eccleſiaſticae competere.* (a) Competit ergo 1) cuilibet Ordinario, (b) aliis vero non niſi ex *eius conceſſione* vel *expreſſa* vel *tacita*; (c) 2) non datur niſi in eccleſias, *iurisdictioni* ſubiectas; (§. 146.) (d) ideoque 3) pro ratione eccleſiarum, per quas inſtituitur, vel *generalis*, vel *ſpecialis* vel *localis* eſſe poteſt.

(a) *c.* 21. *X. de Cenſibus: epiſcopus ratione epiſcopalis iurisdictionis, quam habet, tenetur correctionis cauſa eccleſiam viſitare. c.* 22. *X. eod. c.* 1. *X. de offic. archidiaconi.*

(b) *c.* 16. *X. de officio iudic. ord. c.* 1. *de Cenſib. in* 6.

(c) etiam vi praeſcriptionis *c.* 16. *X. de praeſcript. Concil. Trident.* ſeſſ. 24. de reform. c. 3. *Henr.* PIRHINGII *ius Can. lib.* 3. *tit.* 39. §. 90. *p.* 665.

(d) *c.* 22. X. *de Cenſib. c.* 1. *eod. in* 6. B. Parens *in iur. eccl. lib.* 3. *tit.* 39. §. 69. 71.

§. 272. IVRA ECCLESIAE CIRCA VISITATIONEM ſunt iura, quae vi *poteſtatis eccleſiaſticae circa viſita-*

visitationem instituendam & dirigendam competunt; qualia sunt 1) ius eam *decernendi*, (*a*) 2) eam *instituendi*, 3) aliisue *delegandi*, (*b*) 4) *ordinationem visitationis*, qua modus visitandi definitur, praescribendi, 5) peractae visitationis *rationem* a visitatoribus exigendi, (*c*) 6) *emendandi* & *corrigendi*, quae per eam emendatione digna deprehenduntur. (*d*) Competunt (I) in ecclesia Romana *episcopis*, aliisue superioribus intra fines iurisdictionis vniuscuiusque, (II) in ecclesia Euangelica *Statibus imp. Euangelicis* per ecclesiam cuiusque territorii, (§. 180.) horumque auctoritate per *consistoria* exercentur, nisi quoad ipsis sunt *reseruata*: (§. 186.) (III) pleraque horum iurium, vigente adhuc vsu conciliorum & synodorum, in his coniunctim cum ecclesia exercita sunt. (§. 227.) (*e*)

(*a*) *Concil. Trident. sess. XXIV. de reformat. c.* 3.

(*b*) *c.* 15. *X. de officio iud. ordinarii.*

(*c*) *c.* 1. *X. de off. archidiac. Concil. Trident. l. c.*

(*d*) *c.* 21. 23. *X. de censib. c.* 1. §. 4. *eod. in* 6.

(*e*) B. Parens *l. c. lib.* 3. *tit.* 39. §. 33. 72. Ius *prouinciae visitationem* decernendi in *Conc. Trid.* l. c. ad Concilium Prouinciale adhuc refertur. In *Saxonia* olim frequentes fuerunt *synodi visitationum*, & ex eis confecta sunt *Decreta synodalia generalia* pro defectibus corrigendis.

§. 273. Ius *maiestaticum* & *territoriale* circa visitationem ecclesiasticam ex *inspectione seculari* & *aduocatia* ecclesiastica descendit. (§. 22. 149. 182.) Virtute

tute illius 1) visitatio ab episcopis per territoria secularia instituenda est ex *praescitu Domini territorii*, & 2) adiunctis ab eo ad visitationem *commissariis* intuitu eorum, quae in visitatione respectum *ad rempublicam* vel ad *tutelam ecclesiae* habere possunt. Hoc passim c*oncordatis* & obseruantia inter Catholicos definitum est; (*a*) eique & inter Protestantes originem debet obseruantia, quod visitatio a *Superintendentibus* fieri debeat adscitis *praefectis principum*. (§. 205.)

(*a*) Vid. Concordata Ducum Bauariae cum Ordinariis Bauariae de a. 1583. apud GEWOLDVM *in Hundii Metropoli Salisburg. tom. I. p.* 64. De obseruantia antiqua in Saxonia egit *Io. Ge.* REINHARDVS *de iure princip. Germ. circa sacra ante reformat. cap. II.* §. 14. *p.* 128. De visitationibus in Saxonia tempore reformationis vid. SECKENDORFIVS *in hist. Lutheranismi lib. II.* §. 7. *n.* 4. *p.* 23. & §. 36. *p.* 100. Rationem visitandi sub Regibus Francorum exposuit B. Parens in *iure Eccl. lib. III. tit.* 39. §. 29. *seq.*

§. 274. OFFICIVM VISITANDI in *Canonica functione visitationis* consistit. (*a*) Exercetur vel *nomine proprio* seu virtute iuris visitandi proprii, vel *nomine alieno*, tamquam officium *vicarium* vel *delegatum*, (*b*) ac proinde *rationibus* peractae visitationis *reddendis* obnoxium. (*c*) Vicarium visitandi officium ex politia ecclesiae Euangelicae est penes *Superintendentes*, idque consistorio subordinatum, & secundum receptos *articulos visitatorios* vel speciales *visitationum ordinationes* (*d*) exercendum.

(*a*) Instruitur in *c.* 1. *de Censibus in* 6. & in *Ordinationibus Visitationum. Barthol.* GAVANTI *Episcopus institutus, tom. I.* vbi praxin dioecesanae synodi & visitationis episcopalis tradit. *Venet.* 1760.

(*b*) *c.* 25. *X. de Censib. c.* 1. *X. de off. archidiac. c.* 7. 8. *X. de Statu monach.*

(*c*) *Concil. Trident. sess. XXIV. de reform. c.* 3.

(*d*) Harum exempla exhibet FRITSHIVS l. c. in app. p. 666. *Directorium visitationis* de a. 1734. in vsum terrarum Brunsuicensium habetur in tom. I. *Corp. Const. Calemb. p.* 590. *Casp.* ZIEGLERI tr. de *Superintendente cap. XXII. Iul. Bernh. de* ROHR *Sæchsisches Kirchen-Recht lib.* 4. *tit. VIII.* §. 4. MEVIVS *P. VI. dec.* 289.

§. 275. Cum visitatio ecclesiastica communi ecclesiae bono inseruiat: iusto superioris arbitrio *omni tempore* institui, & *nulla praescriptione* tolli potest; etiamsi vel maxime aliis ius visitandi praescriptione acquisitum sit. (*a*) *Ordinaria* est, quae ex politia ecclesiae *stato tempore* instituitur, & *extraordinaria*, quae fit *ex speciali Superioris ordinatione*, vbi ecclesiae vtilitas id exigit: cuiusmodi solet per speciales delegatos institui (*b*)

(*a*) *c.* 11. & 16. *X. de praescriptione.*

(*b*) BRVNNEMANNI *Ius Eccl. lib. I. cap.* 6. *membr.* 12. §. 8.

§. 276. Ex iisdem principiis aestimanda sunt *iura visitationum* in ecclesiis, sub *principe diuersae religionis* constitutis, quae sunt iura ipsius *ecclesiae*, (§. 272) & *annexa* religionis exercitii, per eos exercenda, qui eis praesunt, veluti *inter A. C. addictos* per eorum

consistoria. (*a*) *Domino territorrii diuersae religionis* non competunt, nisi ex *obseruantia anni decretorii:* (*b*) tum vero visitatio ad ea, quae *confessionem* vllatenus concernunt, dirigi nequit. (§. 217.)

(*a*) *Recessus Hildesemensis* de a. 1651. art. 2. *Capitulatio perpetua Osnabrugensis* art. 4. &. 5.

(*b*) *I. Pac. Osn. art. V.* §. 26. *Quodsi quoque A. C. addicti in eiusmodi bonis ecclesiasticis, dicto anno dieque a Catholicis plene vel ex parte possessis, iura praesentandi, visitandi, inspectionis confirmandi, corrigendi, protectionis, aperturae, hospitationis, operarum habuerunt, item parochos, praepositos ibi aluerunt, iura ista illis salua tectaque maneant.*

§. 277. Iuri Visitandi iure Canonico annexum est ius *procurationes exigendi*; (*a*) praescriptioni non obnoxium. (*b*) Ex hoc inter protestantes originem ducunt praestationes parochianorum visitationis intuitu faciendae, per *obseruantiam* & *ordinationes ecclesiasticas* definitae: (*c*) quamquam sumtus visitationum ex regula ex aerario ecclesiastico erogentur.

(*a*) *c.* 6. 23. 25. *X. de Censib. c.* 2. 3. *eod. in* 6.

(*b*) *c.* 11. 16. *X. de praescript. c.* 17. *X. de Censib.*

(*c*) FRITSCHIVS *l. c. cap. VII. n.* 13. STRYK *in obs. ad Brunnemanni I. E. lib.* 2. *c.* 9. §. 12. B. Parens *in iur. eccl. lib.* 3. *tit.* 39. §. 104.

LIBER

LIBER III.

DE IVRE CIRCA CVLTVM PVBLICVM.

SECTIO I.

DE IVRIBVS CIRCA ACTVS SACROS EORVMQVE CELEBRATIONEM.

TIT. I.

DE RELIGIONIS EXERCITIO IN GENERE.

ARGVMENTVM.

§. 278. *Religionis exercitium.* 279. *Iura in eo contenta.* 280. *Ius illud determinandi eiusque norma.* 281. *Eius norma inter vtriusque religionis consortes.* 282. *Quatenus eo destitutis deuotio domestica debeatur.* 283. *Eius norma inter protestantes inter se.*

§. 278. Expositis his, quae tum ad *ministerium* tum ad *potestatem ecclesiasticam* pertinent, ducimur ad iura, quae respiciunt *finem ecclesiae*, hoc est, cultum diuinum ex religionis praeceptis instituendum. Ius eundem instituendi in republica competere potest vel *interueniente pastorum ministerio*, vel *eodem non interueniente*. Vti *posterius* pertinet ad *deuotionem domesticam*: (§. 15.) (*a*) ita prius vel *singulis*, vt

singulis, competit, vel pluribus, *vt vniuersitati*. Si illud; vocatur IVS PRIVATORVM SACRORVM: sin hoc: est EXERCITIVM RELIGIONIS. (§. 14.) *Ius priuatorum sacrorum* continet tantum ius habendi *proprium sacerdotem*, eiusque interuentu sacra apud se peragendi; non vero ius erigendi ecclesiam. Etiamsi alii ad eadem sacra priuata, v. c. ad sacra legatorum, accedere non prohibeantur: ad ea tamen conuenientes, iure ecclesiae non fruuntur. Concesso vero *religionis exercitio*, siue publico siue priuato, datum esse censetur *ius ecclesiae*. (§. 16.)

(*a*) Deuotio domestica subinde in sensu grammatico vocatur *religionis exercitium domesticum*, de quo extat *Io. Iac.* MOSERI progr. inter eius *Selecta iuris publ. & priv.* p. 394.

§. 279. Quaecunque *religione*, eadem & *religionis exercitio* continentur: (§. 1. 14.) (*a*) qualia sunt 1) ratione *credendorum*, ius doctrinas fidei *ore* & *scriptis* profitendi 2) iisdem instruendi *membra ecclesiae* & *iuuentutem*, (*b*) 3) *librosque* adhibendi tum *symbolicos* tum alios ad *religionem instruendam* comparatos (*c*) II. ratione *agendorum*, 1) ius *pastores* habendi eorumque *ministerio* sacra peragendi, 2) in *conuentus sacros* coeundi, 3) & *ecclesiae* iura, virtute religionis exercitii competentia, exercendi, quae *eius annexa* vocantur. (*d*) (§. 16.)

(*a*) *Io. Ad. de* ICKSTATT tom. II. *op. III. c.* 2. §. 4. *p.* 150.

(*b*)

(*b*) B. Parens *Consult.. & Dec. tom. I. resp. I. II. III.*

(*c*) *Capitul. Caesarea* art. 2. §. 8. de SCHAVROTH *Concl. Corp. Euang. tom. I. p.* 159. *tom. II. p.* 477. *Io. Iac.* MOSERI *Neben-Stunden P. I. obs.* 4. & *P. V. obs.* 16.

(*d*) *Christ. Matth.* PFAFFII diss. *de annexis exercitii religionis euangelicae.*

§. 280. In *religionis exercitio per rempublicam determinando* versatur *ius reformandi.* (§. 18.) Quod cum sit pars iuris maiestatici circa sacra: (§. 22.) illud non minus *Imperatori* & *Imperio* per imperium Rom. Germ. (*a*) competit, quam *singulis imp. Statibus* per territoria Germaniae: & in his quidem a *superioritate territoriali*, subordinata legibus imperii ratione, dependet, (*b*) non vero ab vllo alio iure vel *seculari* vel *ecclesiastico* v. c. a iure dominii directi & vtilis a iurisdictione criminali vel a iure patronatus. (*c*) Itaque *normam religionis exercitii publici* & *priuati* praestant 1) leges imp. *fundamentales*, (*d*) 2) *Concessiones*, intra illarum limites factae, nec non 3) pacta publica inter *dominum* territorii & inter *ordines prouinciales* & *subditos*, vel in *horum fauorem* cum aliis principibus inita, (*e*) quae vim habent legis *fundamentalis prouincialis.*

(*a*) *Phil. Bernh.* ZECH *meditat. de iure reformandi P. II. cap. IV.* §. 70. *s.*

(*b*) *Instr. Pac. Osn. art. V.* §. 30. 39. 43.

(*c*) *I. P. O. art. V.* §. 42. 44.

(*d*) *I. P. O. art. V.* §. 31. 43. *art. VII.* §. 1. *art. XVII.* §. 3.

(*e*)

(e) *Io. Iac.* MOSERI diſſ. de *pactis & priuilegiis circa religionem & alia eccleſiaſtica* inter *Selecta iuris publ. & priv.* diſſ. IV. p. 69. *Io. Chriſt. Wilh.* STECK diſſ. de *guarantia pactorum & foederum religionis ergo perçuſſorum.*

§. 281. Norma generalis religionis exercitii publici & priuati eiusque annexorum inter *Catholicos* & *Proteſtantes* ex Pace Weſtphalica eſt *anni decretorii obſeruantia*, (§. 49.) (*a*) eaque pro *futurae obſeruantiae* regula & fundamento (*b*) ita definita eſt, vt 1) *idem* permanere debeat religionis exercitium, quod quouis in loco *dicto anno* vſitatum fuit, (*c*) vt 2) quaecunque de eo *introducendo* & *permittendo* antehac conuenta & diſpoſita fuerant, eatenus rata tantum ſint, quatenus *obſeruantiae dicti anni* non aduerſantur (*d*), 3) vt *irrita* declarata ſint & annihilata, *dicti anni obſeruantiae* contraria: (*e*) cuius conſequens eſt 4) vt *contra obſeruantiam dicti anni* nihil ſuſcipi, eodemque loco, vbi *ſolitarium* fuit religionis exercitium, *ſimultaneum* diuerſae religionis exercitium introduci vi iuris reformandi nequeat ſine ſubditorum conſenſu. (*f*)

(*a*) *Inſtr. Pac. Oſn.* art. V. §. 31. Mirum eſt, dubium excitari potuiſſe de religionis exercitio ſubditorum Euangelicorum, qui Statibus Catholicis *ſecularibus* ſubſunt; cum tota *ſectio XII. articuli V. inſt. pacis Oſn.* quae §. 30. vsque §. 37. continet, nominatim ad ſubditos *Statibus imp. immediatis ſiue eccleſiaſticis ſiue ſecularibus ſubiectos* iuxta §. 30. *art. V.* pertineat. Vid. *Endeckte Verdrehung des Weſtphæliſchen Friedens-Schluſſes art. V.* §. 31. *edit. a.* 1758.

(*b*)

(*b*) *Inſtr. Pac. Oſn. art. V.* §. 25. 33.

(*c*) *Inſt. Pac. Oſn. art. V.* §. 26. Vnde & in locis, vbi Catholici & Auguſtanae confeſſionis Status ex aequo, iure ſuperioritatis fruuntur, ratione publici exercitii *idem Status* permanere debet, qui fuit dicto anno *art. V.* §. 43. ex eoque ſtatu aeſtimari debet exercitium religionis in feudis. *art. V.* §. 42.

(*d*) *Inſt. Pac. Oſn. art. V.* §. 33.

(*e*) *I. P. O. art. V.* §. 25. & 33.

(*f*) (Phil. Bernh. Zech) *Meditat. de iure reformandi* P. II. c. 3. §. 20. 49. SCHAVROTHS Concl. *Corp. Euang.* tom. 3. p. 594. 606. 616. 653. *Samlung der Schrifften von der Selbſthülfe und vom Simultaueo* p. 239. & p. 310. *Dav. Ge.* STRVBEN *Nebenſtunden* tom. 2. obſ. 6. §. 9. *Io. Vlr. de* CRAMER *obſ. iur. tom. II. P. I. obſ.* 540. *p.* 253. 273.

§. 282. Cum omni religionis exercitio deſtitutis, quoad in republica tolerantur, *ſacra domeſtica* negari nequeant: (§. 16.) haec ex *lege publica* etiam ſalua ſeruanda ſunt illis, qui publicum vel priuatum religionis ſuae exercitium *nulla anni decretorii parte* habuerunt, vel poſt pacem *ſacra mutauerunt;* quoad principi eosdem tolerare placuerit. (*a*) Toleratorum haec iura in ſacris ſunt, vt 1) conſcientia libera *domeſticae deuotioni*, ſine inquiſitione aut turbatione, priuatim vacare, 2) in *vicina*, vbi & quoties voluerint, publico religionis exercitio intereſſe, ideoque omnes actus ad hoc pertinentes ibi peragere, 3) *liberos ſuos* exteris ſuae religionis ſcholis aut priuatis domi praeceptoribus inſtruendos committere non prohibeántur. Datum vero non minus eſt I) domino territorii

torii arbitrium eos non *tolerandi*, eisque si ex republica videatur, *emigrationem iniungendi*, quam illis II. seruata est *facultas*, pro maiori conscientiae libertate sua sponte *emigrandi*. (*b*)

(*a*) *Inst. Pac. Osn. art. V.* §. 34. Tolerantiam eorum non praecipit Pax Westphalica, sed *qualitatem* & *iura tolerantiae* determinat, vt sit *patiens* & *Christiana*, seu quae decet *principem Christianum*. *Art. V.* §. 35.

(*b*) Huic rei tam in *Pace Religiosa*, §. 24. quam in *Inst. Pac. Osn. art. V.* §. 36. 37. luculenter prospectum est. Vid. *Io. Guil.* HOFFMANNVS de *iuribus emigrantium propter religionem* §. 14. *s.* Libera discedendi aliudque domicilium suo arbitrio eligendi facultas ceteraque beneficia subditis in casu vel imperatae vel sponte susceptae emigrationis pace Westphalica data interuertuntur *transplantatione*, nouo oppressionum ob religionem commento, Legibus imp. aduerso. Inest eidem confinatio & deportatio, cuius decernendae facultas praeterquam *ob delicta* non competit. *Io. Ad.* ICKSTATT de *iure expellendi & transplantandi subditos diuersam religionem amplectentes*. *Io. Rud.* ENGAV *an ciues relig. causa emigraturi queant transplantari? Io. Christ.* RVDOLPH de *iure emigrandi & transmigrandi subditorum eorumque expulsione & transplantatione.*

§. 283. Inter *Protestantes*, quatenus *duas partes* constituunt, normam religionis exercitii iuriumque inde dependentium perpetuam praestant *pacta publica* & cuiuscunque generis *Concessiones*. In Pace Westphalica inprimis pacta & concessiones, *ante Pacem conclusam* inita, eatenus confirmata sunt, quatenus iura ex iisdem competentia *a.* 1648. seu tempore *pacis conclusae* adhuc in vigore fuerunt. Quidquid ad-

uersus

uersus ea *ante pacem concluſam* innouatum fuerat, confirmatum eſt, *futurae* vero *mutationes* & *innouationes* prorſus interdictae ſunt: eique rei in *art. VII. inſt. Pac. Oſn.* proſpectum eſt. (*a*)

(*a*) Hiſtoriam huius articuli tradit *Io. Iac.* MÜLLERVS im *entdeckten Staats-Cabinet P. IV. cap.* 3. *p.* 57. & 108. Conf. *Io. Vlr. de* CRAMER *obſ. iur. univ.* obſ. 419. §. 47. 48. 49.

TIT. II.

DE IVRE CIRCA DOCTRINAS ECCLESIAE.

ARGVMENTVM.

§. 284. *Ratio doctrinas eccleſiae definiendi.* 285. *Ius circa illas in eccleſia Romana.* 286. *& in eccleſia Euangelica.* 287. *Cura pro conſeruanda doctrinae integritate.* 288. *Ius principis circa illas.* 289. *Ius circa diuerſae eccleſiae doctrinas.*

§. 284. Religionis exercitio continentur tum *credenda* tum *agenda.* (§. 279.) Doctrinae fidei quidem non ab hominum, ſed a *S. ſcripturae* auctoritate vim accipiunt, nec *legislatoriam* vel *iudicialem* deciſionem admittunt. (*a*) Admittunt tamen 1) in eccleſia *determinationem conuentionalem*, ex S. Scripturae norma faciendam, iusque eas ita determinandi eſt *ius eccleſiae:* (*b*) 2) inter eccleſias inter ſe diſſidentes

dentes admittunt & exigunt *amicam* & *Chriſtianam* compoſitionem. (§. 13.)

(a) Quid inter *deciſionem* & *determinationem doctrinae fidei* interſit, expoſuit B. Parens *in Iur. eccleſ. lib. I. tit. I.* §. 20.

(*b*) Origo *ſymbolorum* eſt a litibus doctorum de ſenſu S. Scripturae, quae definiendis fidei articulis primum locum dederunt. Antiquiſſimum fere eſt *ſymbolum Nicaenum:* nam *apoſtolicum* aetatem non attingit, quam prae ſe fert. Vtrumque vna cum *Anaſtaſiano* ad communia Catholicorum & Euangelicorum ſymbola pertinet.

§. 285. In Eccleſia Romana *credenda* ſub imperium & legem reuocata ſunt, data *pontifici* vel *ſoli* vel vna *cum concilio* poteſtate, doctrinas fidei *decidendi*, & conſtituta eccleſiae membrorum *ad credendum obligatione*, poenis munita. Inſpectionis tamen *ſecularis* circa ſacra pars ſeruata eſt imperantibus, vt conſtitutiones *dogmaticae* promulgari in regnis nequeant. niſi ſub examen reuocatae, *placitoque principali* confirmatae. (§. 226. 233.) (*a*)

(*a*) ESPEN de *promulgatione legum P. II. c.* 1. §. 4. *tom. IV. op. p.* 167. *Io. Caſp.* BARTHEL de *in re reformandi antiquo art. VIII.* §. 24. *tom. I. op. p.* 215.

§. 286. In eccleſia Euangelica ius *determinandi* doctrinas fidei eſt ius *eccleſiae commune*; (§. 178.) idque, auctoritatem praeſtantibus Statibus imp. Euangelicis, ab eccleſia exercitum eſt in condendis libris ſymbolicis. (*a*) Obligatio membrorum eccleſiae ad agno-

agnoſcendas doctrinas fidei deſcendit ex *vnione eccleſiae in eandem fidem* (§. 5.): nec illa pugnat cum *libertate conſcientiae*, (§. 3.) cum non modo *acceſſus* ad eccleſiam ſit *liber*, (*b*) ſed & id agatur in eccleſia, vt aſſenſus obtineatur per *principia veritatis religionis Chriſtianae*, data cuilibet facultate, *normam fidei aeternam*, S. Scripturam, adeundi.

(*a*) Id teſtatiſſimum eſt ex hiſtoria conditorum librorum ſymbolicorum, de qua vid. *Io Ge.* WALCHII *introd. in libros ſymbol. lib.* I.

(*b*) *Io. Vlr. L.* B. DE CRAMER *opuſc. tom.* III. p. 119.

§. 287. Cura pro conſeruanda doctrinarum fidei *integritate* eſt pars *inſpectionis eccleſiaſticae*: ſub eaque continetur 1) ſollicitudo, ne quid in eccleſia *doceatur* iis aduerſum; quo fine introducta ſunt *iuramenta religionis* (*a*) 2) *librorum*, religionem concernentium, tum legendorum tum edendorum *cenſura*, 3) cura, ne eccleſiae noceant *Doctorum controuerſiae*.(*b*) Harum ſopiendarum cauſa poteſt quidem doctrina in eccleſia tradenda iure poteſtatis eccleſiaſticae determinari: (*c*) ſed id omnino non expedit.

(*a*) *c.* 6. *D.* 23. *c.* 4. *D.* 100. *c.* 4. *X. de Elect. Concil. Trid. ſeſſ.* 24. *de reform. c.* 12. B. Parens *in* I. *E. lib.* I. *tit.* 12. §. 23. 24.

(*b*) BRVNNEMANN *in iur. eccl. L.* 3. *c.* 1. §. 24.

(*c*) Hoc fine compoſita eſt *formula Concordiae*, cuius hiſtoriam tradit *Io. Ge.* WALCH l. c. lib. I. c. 7.

§. 288. *Ius principis maiestaticum* circa doctrinas ecclesiae tum in *aduocatia* & *defensione* earum *ciuili* tum in *inspectione seculari* in easdem consistit: (§. 21.) ex eoque descendit, 1) ius cauendi, ne quid aduersus *reipublicae salutem* iuraque religionis, per *leges publicas* data, doceatur aut scribatur, & huiusmodi scripta prohibendi, (*a*) 2) ius intercedendi *controuersiis religionis*, ne quid detrimenti ex eis respublica capiat, etiam impositio silentio. (*b*)

(*a*) *Instr. Pac. Osn. art. V.* §. 50. *Recess. imp. Francofurt. a.* 1577. *tit.* 35. §. 3. Edictum *Caroli* VI. a. 1715. *in Elect. iur. Publ. tom.* VIII. *p.* 77. *s.* Est hoc ius negatiuum, impediendi doctrinas nociuas. Ius positiuum definiendi, quaenam doctrinae in ecclesia tradendae sint, imperanti, *qua tali*, non competit; indeque nulla vis & auctoritas fuit *formulae religionis* a 1548. a Carolo V. propositae, & *Interim* compellatae.

(*b*) LUNIGII *selecta scripta illustria* p. 117. *Io. Iac.* MOSERI *Staatsrecht tom.* 3. *lib.* 2. *c.* 19. §. 12. 30.

§. 289. Cum vtraque Religio *Catholica* & *Euangelica* per Imperium *aequali iure* fruatur: (§. 46. 47.) consequens est, vt 1) quoad competit alterutrius *exercitium*, eatenus competat ius doctrinas religionis *ore* & *scriptis* profitendi. (§. 279.) 2) Pro vtriusque securitate constituta est *libertas conscientiae*, quae intuitu *diuersae religionis consortium inter se*, est *independentia doctrinarum religionis approbatae a cuiusuis alterius religionis consortis imperio vi & coactione*, (*a*) quaeque est vnicum & Christianum inter diuersae

uerſae religionis conſortes *concordiae* vinculum, vti eiusdem violatio *diſcordiarum* mater eſt. 3) Diſſidia vtriusque religionis tollendi nullum aliud remedium eſt, quam *amica* & *Chriſtiana compoſitio*. (*b*)

(*a*) *Pax religioſa a.* 1555. §. 15. 16. 20. 27. *Inſtr. Pac. Oſn. art. V.* §. 31. 34. 48. *art. VII.* §. 1.

(*b*) *Pax Rel. cit.* §. 15. 25. *I. P. O. art. V.* §. 14. 25. 31. 52.

TIT. III.

DE IVRE CIRCA LITVRGIAM IN GENERE.

ARGVMENTVM.

§. 290. *Liturgia.* 291. *eius ſubſtantialia & accidentalia.* 292. *Ius liturgicum.* 293. *eius partes & normae.* 294. *Ad liturgiam pertinent tum ſacra liturgica.* 295. *tum ratio ea celebrandi.* 296. *Liturgia publica & priuata.* 297. *Effectus conſtitutae liturgiae.* 298. *Ius maieſtaticum circa liturgiam.*

§. 290. *Agenda in eccleſia* continentur ſub LITVRGIA, quae eſt *determinatus modus cultum diuinum in coetu celebrandi.* Ad eam pertinent tum *Sacra ipſa*, tum *modus determinatus*, eadem peragendi *in coetu.* Hinc & ab *obiecto* liturgia vocatur *complexus ſacrorum, modo in eccleſia determinato celebrandorum.* (*a*)

(*a*) Ad totum cultum diuinum, in coetu peragendum, *liturgiae* & *miſſae* vocabulum refertur apud *veteres*. *Ioſ.* BINGHAM *in orig. & ant. eccl. lib.* 13. *c.* 1. §. 4. & 8. Vtriusque verbi ſignificatum ad officium adminiſtrandi S. Euchariſtiam in ſenſu ſtricto referunt pontificii, quod tantum eſt *pars* liturgiae & miſſae, videlicet *miſſa fidelium*. *Euſeb.* RENAVDOTIVS *in liturgiarum orientalium collectione tom. I. p.* 169.

§. 291. *Subſtantialia* liturgiae ſunt, quae articulis fidei innituntur, *accidentalia* ſeu *adiaphora*, quae ſalua fide aliter ſe habere poſſunt. *Vtraque* 1) ad religionem pertinent: (*a*) 2) cum vero adiaphora *varia ratione* determinari poſſint, diuerſitas in illis non tollit vnionem fidei & eccleſiae. (*b*)

(*a*) Vbi ſermo eſt in *Pace Relidioſa a.* 1555. §. 15. 20. de religione, per Auguſtanam Confeſſionem determinata, ad eandem referuntur *der Augſpurgiſchen Confeſſions Religion, Glauben, Kirchen-Gebräuche, Ordnungen, Ceremonien:* idemque ibidem §. 16. iisdem verbis de *religione Romana catholica* praedicatur. Haec ſun, quae ſecundum Inſt. Pac. Oſn. art. V. §. 48. *Auguſtanam Confeſſionem vllatenus concernere* dicuntur.

(*b*) *c.* 8. *D.* 12. *c.* 14. *X. de off. iud. ord.*

§. 292. IVS LITVRGICVM eſt *ius determinandi liturgiam in eccleſiae ſalutem*. Originarie eſt ius *eccleſiae* proprium, (*a*) (§. 8.) & pro *politia* cuiusque eccleſiae pertinet ad iura *regiminis eccleſiaſtici*. Competit ergo 1) Superioribus in eccleſia Romana, (*b*) (§. 120.) & 2) Statibus Imp. Euangelicis per Eccleſiam cuiusque prouinciae, (§. 184.) adſtrictum tamen

(*a*) ad

ad eccleſiae conſenſum, ſi quid in liturgia immutandum. (§. 185.) (*c*) 3) Principi, qua principi, non competit, (§. 23.) ideoque 4) nec in ſacra diuerſae religionis, (*d*) cum ne quidem *iurisdictio eccleſiaſtica*, quatenus principi diuerſae religionis ex *anno decretorio* datur, pertineat ad cauſas, *religionem* vllatenus concernentes. (§. 217. 221.)

(*a*) Monente ipſo *Paulo I. ad Corinth. XIV.* v. vlt. eccleſiae eſt poteſtas curandi & efficiendi, vt *ſacra in coetu ordine & decenti ratione* peragantur. Conf. B. Parens in diſſ. *Prael. tom. III. Iur. eccl.* §. 58. *Io. Vlr. L. B. de* CRAMER *obſ. iur. Cam. obſ.* 419. §. 65.

(*b*) *c.* 9. *X. de celebrat. miſſ. & aliis diuinis officiis Clem. I. eod. c.* 14. *X. de off. iudic. ord.*

(*c*) *Pax Rel. a.* 1555. §. 15. *Io.* SCHILTERI *inſt. iur. Can. Lib. II. tit. I* §. 8. CARPZOVII *iurispr. eccl. lib.* 2. *def.* 218. STRYK *in obſ. ad Brunnemanni I. E. lib. I. c.* 6. *membr.* 3. §. 3. *p.* 180. Ex praxi eccleſiae Euangelicae, inde a tempore reformationis ſeruata, *liturgia* adornata eſt ex *eccleſiae conſenſu*, & quoad maximam partem in ipſis *libris ſymbolicis*, decretis *ſynodalibus*, ordinationibus *eccleſiaſticis*.

(*d*) *Pax Rel. a.* 1555. §. 20. 27. *Inſt. Pac. Oſn. art. V.* §. 29. 48. *Io. Vlr. de* CRAMER *l. c. obſ.* 419. §. 67.

§, 293. Iuris liturgici duae partes ſunt, 1) ius praeſcribendi *ſacra liturgiae modumque* illa celebrandi, ideoque *normam liturgiae* conſtituendi, & circa eam diſponendi & dispenſandi, 2) ius *ex conſtituta norma* liturgiam in eccleſia *adornandi*, & vt illa obſeruetur, curandi. *Illud* ad *iura* Superiorum *reſeruata*,

uata, *hoc* ad iura *vicaria* pertinet, quae exercent conſiſtoria. (§. 186.) Normam liturgiae praeſtant *ſymbola eccleſiae*, *canones* & conſtitutiones *eccleſiaſticae* generales & ſpeciales, (*a*) nec non *obſeruantia* eccleſiaſtica, cuius in liturgicis magna vis eſt. (§. 253.)

(*a*) Libri liturgici, ritualia & Agenda vocantur. Horum recenſum ex vſu eccleſiae Euangelicae dat *Herm. Caſp.* KÖNIG *in bibliotheca agendorum* & *Chriſt. Matth.* PFAFFIVS de liturgiis c. III. Inter pontificios magna eſt ſeges collectionum de rebus liturgicis. *Io.* MABILLON de *liturgia Gallicana Io. Aloyſ.* ASSEMANNI *Codex liturgicus eccl. in XV. libr. diſtributus, in quo continentur libri rituales, Miſſales, Pontificales, Officia, dypticha eccleſiae orient. & occid. Romae* 1749. *Ant. Lud.* MVRATORIVS de *liturgia Rom. Io.* BONA *de rebus liturgicis.*

§. 294. Ad liturgiam pertinent I. *ſacra ipſa in coetu peragenda:* eaque tum *communia* ſunt, quae in communem coetus vtilitatem, tum *particularia*, quae in vtilitatem certorum eccleſiae membrorum in coetu celebrantur. (*a*)

(*a*) *Guil.* DVRANDI *rituale diuinorum officiorum Edm.* MARTENE de *antiqua eccleſiae diſciplina in diuinis celebrandis officiis.*

§. 295. II. *Determinata ratio*, ſacra liturgica in coetu celebrandi. *Iure communi* liturgia peragenda eſt 1) interueniente *miniſterio paſtorum* 2) *loco*, 3) & *tempore* cultui diuino deſtinato 4) ſecundum *ritus* & ceremonias, 5) *ordine* praeſtituto 6) *quiete* & *deuote*, (*a*) 7) *habitu* & *ornatu* decente, 8) *lingua* prae-

praefinita, quae eſt in eccleſia Romana *lingua latina*: (*b*) quamquam cultus diuini ratio eam in *vernacula* exerceri poſtulet, prout eſt inter *proteſtantes* conſtitutum.

(*a*) Inde oritur crimen *turbatorum ſacrorum*, de quo vid. *Nov.* 123. *c.* 31. *auth. ſed nouo iure C. de Epiſc. & Cler.*

(*b*) *Io.* BONA *rer. liturg. lib. I. c.* II. *p.* 216. *ſ. Iac.* VSSERII *hiſtoria dogmatica de ſcripturis & ſacris vernaculis cum notis Henr. Whartoni* Lond. 1690.

§. 296. Liturgia inde vel *publica* eſt, cuius celebratio, ratione ſacrorum & modi, etiam extra coetum *per rempublicam* ſeſe exſerit: vel *priuata*, quae intra coetum tantum poteſt celebrari. Illa publico, haec priuato religionis exercitio annexa eſt. (§. 14.)

§. 297. Cum liturgia complectatur *Sacra* iu coetu ex norma *legum eccleſiaſticarum* celebranda: (§. 293. 294.) 1) *miniſtri eccleſiae* non modo actus ſacros ex earum *norma* exercere, ſed & 2) eccleſiae membra ſacris liturgiae *communibus* intereſſe, & 3) ſacra *particularia* in coetu eccleſiae inſtituere tenentur, niſi *iuſta cauſa* ea ſingulis *priuatim* miniſtrari ſuadeat, quae a qualitate actus ſacri, ex aetatis & valetudinis ratione vel ex diſpenſatione deſcendit: nec 4) ſingulis eccleſiae membris fas eſt *ſeparatos conuentus* ſacrorum cauſa inſtituere, (*a*) vel *proprium* ſacerdotem habere ad ſacra particularia celebranda, niſi illis competat *ius priuatorum ſacrorum* (§. 278.) (*b*) Econtra

tra 5) *sacra domestica* ad formam liturgicam adstricta non sunt. (*c*)

(*a*) NOV. 58. & 131. *c.* 8. *c.* 33. *de consecr. D. I.* Edictum Electorale de d. 15. Mart. 1703. in tom. I. *Corp. Constit. Calemb.* p. 1059.

(*b*) *c. vlt. de Priuilegiis in* 6. B. Parens in diss. *de priuatis legatorum sacris* & in *Iur. Eccl. lib.* 3. *tit.* 37. §. 17. 42.

(*c*) NOV. 58. ex qua desumtus est *can.* 33. *de Consecr. D. I. Vnicuique fidelium in domo sua oratorium licet habere, missas autem ibi celebrare non licet.* In c. 7. D. 42. huc refertur *orandi & psallendi cultus. Frid. Gottl.* STRVVIVS *de eo quod iustum est circa sacra domestica.*

§. 298. *Ius maiestaticum circa liturgiam*, quod ex iure imperantis circa sacra descendit, (§. 21. 22.) continet 1) ius concedendi *vsum liturgiae publicae* vel *priuatae in republica*, 2) *inspectionem ciuilem* in liturgiam, (*a*) ne quid ex ea respublica detrimenti capiat, 3) *aduocatiam ecclesiasticam* in liturgia tuenda, & promouenda, nec non in impedimentis liturgiae *in republica* remouendis.

(*a*) Ex hac descendit tantum *ius negatiuum* seu ius impediendi & cauendi, ne reipublicae per instituta liturgiae noceatur, non vero ius *positiuum*, seu constituendi ea, quae ad liturgiam pertinent. Quod discrimen cum non obseruauerit THOMASIVS in diss. de *iure principis circa adiaphora* cap. 1. §. 8. ex errore etiam posterius tribuit principi, qua tali. vid. GVNDLING *in iure Nat. cap.* 36. §. 98. *s.*

TIT.

TIT. IV.
DE IVRE CIRCA DIES FESTOS.
(Lib. II. Tit. IX. *de feriis.*)

ARGVMENTVM.

§. 299. *Dies festi qui & quotuplices?* 300. *Eorum celebratio.* 301. *Ius ecclesiae eos instituendi.* 302. *Ius imperantis circa illos.* 303. *Ius circa dies festos diuersae religionis consortium.* 304. *Ius Calendarii.* 305 *Vis feriarum publicarum* 306. *& mere ecclesiasticarum.*

§. 299. Determinatio temporis, sacris communibus in coetu celebrandis statuti, ad liturgiam pertinet. DIES FESTI in sensu *generali* sunt *dies, cultui diuino in ecclesia celebrando principaliter destinati.* Horum numero sunt 1) *dies dominicus*, in memoriam resurrectionis Christi, (*a*) 2) *dies festi, in specie* sic dicti, ad memoriam *specialium beneficiorum diuinorum* communi cultu in ecclesia recolendam destinati, 3) dies *supplicationum* seu poenitentiales. Sunt illi vel ORDINARII, *qui stato die singulis annis recurrunt*, vel EXTRAORDINARII, *ex speciali videlicet causa extra ordinem certo die indicti.* Ordinarii vel IMMOBILES sunt, vel MOBILES, prout vel stato *eodem die*, vel stato *diuerso die* quotannis recurrunt.

(*a*) *De stato Christianorum die* vid. B. Parentis diss. iur. eccl. diss. 1. §. 17. *Ioach.* HILDEBRAND de *diebus festis Christianorum.*

§. 300. De *celebratione* dierum festorum duplex idque perantiquum est ecclesiae *praeceptum*: alterum

AFFIRMATIVVM, *quod in iisdem cultui diuino in coetu vacandum esse*, alterum NEGATIVVM, *quod prioris intuitu abstinendum esse iubet a determinatis negotiis secularibus*, a cultu diuino auocantibus, dilationemque admittentibus sine salutis publicae & officiorum pietatis neglectu: qualia sunt operae rusticae & mechanicae, negotiationes & negotia forensia. (*a*) *Vacatio a praedictis negotiis secularibus lege constituta* FERIARVM nomine venit. *Feriae* itaque sunt propter *festum*, & hoc *causa*, & feriae eius *effectus* sunt.

(*a*) *c.* 62. 64. 65. 66. *de Consecr. D. I. c.* 1. 3. *X. de feriis Anaclet.* REIFFENSTVEL in *Iur. Can. lib.* 2. *tit.* 6. §. 1. *n.* 16. CARPZOV *iurispr. eccl. lib.* 2. *dec.* 251. B. Parens *in iure Parochiali Sect. IV. c.* 1. §. 4. Consentiunt *ordinationes ecclesiasticae.* Specialis constitutio in terris Brunsuico-Luneburgicis extat in *Corp. Const. Calemb. t.* 1. *p.* 416. Religiosae diei festi obseruantiae causa introductus est cultus *Vesperae*; ex eoque computatio diei festi *a vespera ad vesperam* inualuit, *consuetudine* tamen determinata. *c.* 1. 2. *X. de feriis. Frid. Gottl.* STRVVIVS *de eo quod iustum est circa Vesperam sanctam.*

§. 301. Ius *dies festos instituendi* est ius determinandi tum ipsos *dies festos*, tum *cultum* in illis habendum, ideoque est pars *iuris liturgici.* (§. 295.) Qui *iure liturgico* pro cuiusque ecclesiae politia, iidem & iure pollent dies festos instituendi. (§. 292.) Est illud 1) in ecclesia Romana penes *pontificem* & *episcopos dioecesanos*, (*a*) 2) in ecclesia Euangelica penes *domi-*

dominos territorii Euangelicos, eorumque *consistoria* iure delegato; (*b*) 3) conceſſo *religionis exercitio* competit & ius liturgicum dies feſtos ordinandi, quod eſt illius annexum. Ceterum 4) ex iure eosdem inſtituendi deſcendit etiam ius eosdem *transferendi*, & *abrogandi*, & circa eosdem *diſpenſandi*. (*c*)

(*a*) *c.* 5. *X. de feriis c.* 1. *de Conſecr. D.* 3. *Proſp.* FAGNANVS *ad Decretal. c.* 5. *de feriis n.* 59. *Aug.* BARBOSA *de officio & pot. epiſcopi P. III. alleg.* 105.

(*b*) *Henr.* LINCK de *iure epiſcopali* cap. 15. n. 62. Tempore reformationis politia eccleſiae nondum conſtituta, ius ordinandi dies feſtos relictum eſt *parochis*. *Auguſtana Confeſſio. art.* XXVIII.

(*c*) *Petr.* GIBERT in *corp. iur. Can. tom. II. p.* 364.

§. 302. Quandoquidem principi, *qua principi*, ea quae iuris liturgici ſunt, non competunt: nec penes eum eſt ius *dies feſtos inſtituendi*. (*a*) Ex *iure maieſtatico circa ſacra* vero deſcendit 1) ius celebrationem dierum feſtorum in republica vi *aduocatiae eccleſiaſticae* tuendi, ferias *lege publica* muniendi, *impedimenta liturgiae* in iisdem in republica remouendi; (*b*) 2) Ius proſpiciendi, ne reipublicae ex nimia feſtorum multitudine noceatur; 3) ius ob beneficia diuina, *principi* & *reipublicae* collata, dies feſtos decernendi, (*c*) quamuis quae ad *hos ordinandos* pertinent, relinquenda ſint his, ad quorum curam ea ſpectant,

(*a*) Auditum nondum eſt, Chriſtianorum in gentilium regionibus ſacra & feſta ab imperatore Turcarum, vel Iudaeo-

Iudaeorum feſta ab imperante Chriſtiano ordinata eſſe, praeceptasque illis eſſe ferias.

(*b*) *Reiffenſtuel l. c. n.* 15. *tom.* II. *p.* 85. Imperatoribus ad ſacra Chriſtianorum tranſeuntibus, diei *dominici* & *dierum feſtorum* celebratio lege publica poenisque munita & feriae *publicae* conſtiturae ſunt. *L.* 3. 7. II. *C. de feriis L.* 2. *Cod. Theod. de feriis.*

(*c*) *Proſp.* FAGNANVS *l. c. ad c.* 5. *X. de feriis n.* 36. *&* 76.

§. 303. Itaque I) nec principi Catholico, & vice verſa, intuitu ſubditorum *diuerſae religionis* competit ius liturgicum dies feſtos inſtituendi, eisque vel celebrationem feſtorum ſuae religionis vel ferias imperandi, quae diei feſti conſequens ſunt. (*a*) 2) Sola obſeruantia *anni decretorii* normam iurium circa *indictionem feriarum* praeſtat, modo earum occaſione nihil praecipiatur, quod *fidei confeſſionem* concernit, vel *conſcientiae* ſit aduerſum: (*b*) 3) quae vero ſunt iura *maieſtatica* circa dies feſtos, eadem & principi cuicunque iure territoriali circa ſacra competunt. (§. ant. &. 182.)

(*a*) *Pax relig. a.* 1555. §. 15. *&* 17. *Inſt. Pac. Oſn. art. V.* §. 29. *in f.* HENNIGES in meditat. ad Inſtr. Pac. p. 722. Erudite & ex norma legum de his diſputat *Duv. Ge.* STRVBEN in *Nebenſtunden obſ. XVI. tom. III. p.* 266. *ſ.* ex quibus confutari poſſunt, quae pro iure territoriali in feriis diuerſae eccleſiae ordinandis, quale tamen principi Catholico inter ſuae religionis ſubditos ipſi abnegant, exponunt *Io. Henr.* BOCRISIVS *de poteſtate Statuum imp. ſubditis ſuis diuerſae religionis indicendi ferias* §. 16. *ſ.* & *Ge. Chriſt.* NELLER de *feriis* P. I. §. 6.

(*b*) *Inſt. Pac. Oſn. art. V.* §. 48.

§. 304. *Determinatio temporis* festorum celebrandorum fit ex *principiis religionis* (§. 299.) iisque maxime, quae agnita sunt in *Concilio Nicaeno* circa festum *paschatos*. Quatenus illa *Calendario* inseritur, *huiusque partem constituit*, eatenus *ius Calendarii* ad iura ecclesiae pertinet & ecclesiasticae potestatis. (*a*) Cum de *Calendario Iuliano emendando* ageretur; hanc causam, quae *totius ecclesiae Romanae* esse videbatur, solus egit Gregorius XIII. proposito Calendario *Gregoriano*; (*b*) eademque causa, quae fuit *communis causa Ecclesiae Euangelicae Germanicae*, eius nomine acta est a *Corpore Euangelico*, Calendario *Iuliano emendato* pro regula dierum festorum proposito, (*c*) & in ecclesiis cuiusque territorii Euangelici iure potestatis ecclesiasticae recepto. Itaque & ecclesiis Euangelicis, sub principe Catholico constitutis, quibus vi *obseruantiae anni decretorii* dies festos ex Calendario Iuliano adornandi ius competiit, eosdem ex *Iuliano emendato* instituendi ius est. (*d*)

(*a*) Olim episcopi dioecesani propria habebant martyrologia aliosque indiculos, ex quibus festa paterent. Haec in Calendariis annotare publici vsus causa inualuit vid. *Concilium Rauennatense* de a. 1311. c. 10. apud HARDVINVM tom. VII. Concil. p. 1365. BOCRISIVS l. c. §. 3.

(*b*) Propositum est per bullam de VI. Cal. Mart. a. 1581. in LVNIGII *Spicilegio ecclesiast.* P. I. p. 522. & in Germania a singulis Statibus Catholicis successiue introductum est.

(*c*)

(c) Vi *Concluſi Corporis Euangelici* d. 30. Sept. 1699. Hiſtoriam eius plene tradit *Io. Iac.* MOSERVS *in Staats-Recht* tom. II. lib. 3. c. 38. Progreſſu temporis libero conſenſu adoptatum eſt ab exteris Regnis & rebus publicis, Euangelicae religioni addictis.

(d) Vid. *Dav. Ge.* STRVBEN l. c. tom. III. obſ. 16. §. 5. p. 284.

§. 305. *Feriae diuinae* vel MERE ECCLESIASTICAE ſunt, *quae a ſola eccleſia conſtituuntur*, vel PVBLICAE, *quae ſimul iure aduocatiae eccleſiaſticae lege publica muniuntur*, additis poenis remotisque omnibus liturgiae in republica impedimentis. Cum *publicae* vtraque poteſtate ciuili & eccleſiaſtica praecipiantur: 1) *cognitio de earum violatione*, quae fit exercitio operarum interdictarum, vel *mixti fori*, vel, prout fert obſeruantia, iudicis *ſecularis* eſt: (*a*) 2) eodem iure cenſetur *venia* ad operas interdictas ex vtilitatis cauſa in iisdem obeundas, vel a *ſeculari magiſtratu* vel huius interueniente conſenſu a *iudice eccleſiaſtico* danda; (*b*) 3) vacatio a *forenſibus* negotiis *publica* eſt, ideoque *iudicium* ne ex *litigantium* quidem *conſenſu* haberi poteſt, actusque cum *cauſae cognitione* coniuncti, quales ſunt actus iurisdictionis vel *contentioſae* vel *voluntariae mixtae*, in iisdem ſuſcepti, *ipſo iure nulli* ſunt, (*c*) permiſſis tantum actibus *iurisdictionis voluntariae merae* vel *moram* non ferentibus. (*d*)

(a) REIFFENSTVEL l. c. lib. 2. tit. 6. §. 1. n. 14. p. 85. ESPENII *ius eccl.* P. II. S. 2. tit. 2. c. vlt. §. 21. tom. I. nouae ed. p. 656.

(b)

(*b*) ESPEN. l. c. §. 16. f. Inter Proteſtantes variant Ordinationes & obſeruantiae. Secundum *Ord. Sax. Elect.* permiſſio a Parocho & magiſtratu loci impetranda eſt. CARPZOV *iurispr. eccl.* P. II. dec. 251. n. 11.

(*c*) *c.* 1. 5. *X. de feriis.*

(*d*) *L.* 2. 8. *C. de feriis.*

§. 306. Contra feriae diuinae *mere eccleſiaſticae* eccleſiae praeceptis tantum innituntur: (§. 300.) ac proinde ſub principe diuerſae religionis ad religionis exercitium *publicum priuatumue* pertinent, prout vel cum *liturgia publica* vel *priuata* coniunctae ſunt: (§. 296.) cuius conſequens eſt, vt 1) nihil, iisdem aduerſum, iniungi poſſit his, qui easdem obſeruant, (*a*) neque 2) hi in illis vocari poſſint in *iudicium* ad cauſas forenſes vel agendas (*b*) vel iudicandas.

(*a*) *Pax rel.* 1555. §. 15. 16. 20. *I. P. O. art. V.* 29. 31. 48.

(*b*) Ne *Iudaei* quidem in feſtiuitatibus & ſabbatis ſuis ad corporalia munia obeunda vel ob cauſam publicam priuatamque *in ius vocari* poſſunt *L.* 2. *C. de Iudaeis* LAVTERBACH in diſſ. *de feriis* §. 12.

TIT. V.

TIT. V.

DE IVRE CIRCA CONCIONES ET PRECES.

ARGVMENTVM.

§. 307. *Concionum ratio.* 308. *Ius eas habendi.* 309. *Ius liturgicum circa illas.* 310. *Officium concionandi.* 311. *Ius circa preces.* 312. *Officium diuinum illos qui ad liturgiam pertinent in coetu, tum ad eos, qui peragi possunt extra coetum.* 313. *Ius exigendi preces publicas.* 314. *Ius maiestaticum circa conciones & preces.*

§. 307. Sequuntur iura circa ipsos actus sacros, tum illos qui ad liturgiam pertinent *in coetu*, tum ad eos, qui peragi possunt *extra coetum*. Liturgiae partem faciunt *conciones*, quas ita comparatas esse oportet, vt ad coetum in credendis & agendis instruendum & ad virtutes Christianas perpetuo excitandum tendant.

§. 308. Quamquam praedicandi facultas in genere contineatur sub potestate *ministerii*:(*a*) ad eam tamen in certa ecclesia exercendam opus est *concessione ecclesiastica*. Ius conciones habendi *ordinarium* est, quod vi collati officii sacri, *extraordinarium*, quod vi specialis concessionis competit. Quibus id muneris in certo coetu commissum est, id per se implere tenentur, facultate id *mandandi* aliis idoneis probatisque non competente, nisi ex causa *legitimi impedimenti*. (*b*)

(*a*)

(*a*) *c.* 20. *de Conſecr. D.* 4. *c.* 12. 14. *X. de hereticis c.* 10. *X. de poenitent. & remiſſ.*

(*b*) *Caſp.* ZIEGLER. *de Epiſcopis lib.* 3. *c.* 3. CARPZOV. *iurispr. eccl.* lib. 2. dec. 256. 257. 258. ESPEN. *iur. eccl. Lib. I. P. I. tit.* 3. *c.* 4. *Concil. Trident. ſeſſ.* V. *de reform.* c. 3.

§. 309. *Ius liturgicum circa conciones* eſt ius ex *ſalute eccleſiae ordinandi formam & modum concionum:* eodemque iure reguntur *denunciationes* ex ſuggeſtu faciendae, quae ſunt *annexa concionum.* (*a*) *Iure liturgico deſtitutus*, v. c. patronus, ſtatuere de his non poteſt, quae liturgiam concionum concernunt.

(*a*) CARRZOV *l. c. lib. I. def.* 69. 70. SCHILTERI *inſt. ius Can. lib.* 2. *tit.* 1. §. 24.

§. 310. *Officium conciondandi* non modo inſtruitur *conſtitutionibus liturgicis* verum etiam *legibus generalibus*, quae determinant officium *boni ciuis* & *Chriſtiani.* In concionibus ergo nihil proponendum, quod 1) *ſaluti publicae* aduerſatur, 2) quo ciues ad *ſeditionem* vel ad *contemtum* erga magiſtratum excitantur, (*a*) 3) quo impugnantur *paces publicae religioſae*, (*b*) 4) quo *alterius religionis* conſortes iniuriis & deſpicatui exponuntur, (*c*) vel quo 5) priuatis fit iniuria. (*d*)

(*a*) *Receſſ. Imp. a.* 1529. §. 8.

(*b*) *Inſtr. Pac. Oſn. art. V.* §. 50.

(*c*) *I. P. O. art. V.* §. 35. *Gottl. Sam.* TREVERI *Pflicht eines Evangeliſchen Lehrers nach den Reichs-Geſetzen. Tob. Iac.* REINHARDT de *clerico per abuſum*

usum pastoralis officii leges imp. & tranquillitatem publicam violante.

(*d*) CARPZOV *l. c. lib. I. def.* 66. *lib.* 3. *def.* 102. WERNHERI *ius eccl. prot.* c. 3. §. 11. f. c. 8. §. 8.

§. 311. Ius constituendi ea, quae cultum diuinum, per *preces hymnosque* in coetu peragendum, concernunt, non minus pertinet ad *ius liturgicum*. Hoc iure tum 1) *hymni publici* & formulae *precum publicarum* praescribuntur, promulgatis libris hymnorum & praecationum, tum 2) indicuntur *horae praecatoriae*, tum vero 3) *ritus* & *solennia* eorumdem definiuntur.

§. 312. Officium, quod *precibus publicis ex norma praescripta statо tempore recitandis* Deo exhibetur, in specie DIVINVM OFFICIVM vocatur: eodemque nomine venit *complexus precum, hoc fine determinatarum.* (*a*) Eius recitatio clericis omnibus & speciatim *canonicis* & *religiosis* singulis diebus iniungitur. (*b*) *Publicum* est, quod per horas statas diei cantu rituque praescripto in ecclesia persoluitur: *priuatum* est, quod extra ecclesiam priuatim recitatur: (*c*) admissum in subsidium, vbi quis publico interesse impeditur.

(*a*) *c.* 13. 14. 15. 24. de Consecr. D. 5. Iam ineunte seculo V. preces decantandas vocatas esse *officia diuina*, notat *Petr.* GIBERT. *in corp. iur. Can. Part. II. p.* 327.

(*b*) *c.* 9. *D.* 92. *c.* 1. & 9. *X. de Celebrat. missae Clem. I. eod.*

(*c*) *c.* 54. *de Consecr. D.* 1. *c.* 2. *D.* 91.

§. 313.

§. 313. Ius *exigendi pro se nominatim totius coetus per preces publicas interceſſionem*, eſt *ius ſingulare* & honorificum in eccleſia. 1) Ex *reuerentia imperii* debetur tum *imperatori* per totum imperium, tum *domino territorii* pro ſe ſuaque familia, etiamſi tantum in poſſeſſione iurium territorialium ſit, 2) ex *ſimplici reuerentia* patronis & dominis iurisdictionalibus; 3) *iuxta obſeruantiam* membris eccleſiae, id ex cauſa petentibus. (*a*)

(*a*) *I. Tim. II.* 1. 2. CARPZOV *iurispr. eccl. lib.* 2. *def.* 259. 260. *Caſp.* ZIEGLER de *iur. maieſt. lib. I. c.* 17. §. 4. B. Parens in diſſ. de *iure precum publicarum & in iure eccleſ. lib. III. tit. II.* §. 68. 76. 79. 80.

§. 314. Ad *ius maieſtaticum* principis circa *conciones*, *preces hymnoſue* pertinet 1) ius prouidendi, ne iis proponantur, quae turbis anſam ſuppeditant, (§. 310.) 2) ius inſtituta eccleſiaſtica *circa illas* iure *aduocatiae* promouendi, (*a*) 3) ius exigendi preces publicas pro cauſa *rempublicam* concernente.

(*a*) Exemplum eſt in *Receſſu Imp. a.* 1544. §. 58.

)o(.*.*)o(

TIT. VI.

DE IVRE CIRCA SACRAMENTA.

ARGVMENTVM.

§. 315. *Limites iuris ecclesiae circa sacramenta.* 316. *Potestas ea administrandi.* 317. *Exclusio ab eorum perceptione.*

§. 315. Eorum, quae in Sacramentis ex *praecepto* & *instituto Christi* pendent, nullum est ecclesiae arbitrium. Quae vero externam Sacramenta administrandi rationem concernunt, *iure liturgico* determinari in Salutem ecclesiae possunt: quorsum pertinent, quae illorum *solennia*, *administrationem*, & *perceptionem* respiciunt. (*a*)

(*a*) *Petr.* GIBERT. *corp. iur. Can. P. IV. praef. p.* I. *Fr. Wilh.* TAFINGER *de iure principis circa ecclesiam eiusque ministros in genere & Sacramenta in specie.*

§. 316. Potestas sacramenta in ecclesia administrandi *in genere* confertur per ordinationem, & ad *iura ordinis* pertinet. (§. 107.) *Legitima* eius *functio* in certa eccleſia vel vi *collati officii pastoralis* vel vi *specialis concessionis* competit: (*a*) & per constitutiones *ecclesiasticas* & *liturgicas* determinatur. Ceterum cum vis sacramenti ex *institutione diuina* oriatur: nec a *probitate ministri administrantis* pendet, nec eius *intentio* cum pontificiis alio sensu desideratur,

quam

quam ad excludendum actum profanum & iocoſum, graui poenae ſubiectum. (*b*)

(*a*) *c.* 12. *X. de poenitent. & remiſſ.*
(*b*) WERNHER *princip. iur. eccl. Prot. cap. V.* §. 16. *cap. VII.* §. 21 CARPZOV *prax. crim. qu.* 45. *n.* 96. *ſeq. & in iurispr. for. P. IV. Conſt. I. def.* 10. *n.* 2. 5.

§. 317. *Excluſio* membrorum eccleſiae *ab vſu Sacramentorum* eorumque, quae cum his *connexa* ſunt, eſt *excommunicatio minor.* (*a*) Quae cum priuationem beneficiorum ſpiritualium communium in eccleſia contineat: 1) non niſi iure *poteſtatis eccleſiaſticae*, 2) & quidem ex *magna cauſa* decerni poteſt, nec 3) ius illam decernendi *miniſtris eccleſiae* competit, niſi quatenus iisdem eſt *commiſſum.* His adhuc relictum erat tempore reformationis: ſed ob abuſum reuocatum in plerisque eccleſiis eſt ad *eccleſiaſtica iudicia.* (*b*)

(*a*) *c.* 59. X. *de ſentent. excommunicat. c. vlt. X. de clerico excommunic.* Veteri eccleſiae incognita fuit, & circa ſec. XIII. introducta eſt; hodie in eccleſia Romana rarius viſitata. ESPENIVS in *iur. eccl. P. III. tit.* 11. *c.* 3. §. 19. *f. tom. II. p.* 379.
(*b*) Ordinationes eccleſiaſticas recenſent THOMASIVS in not. ad *Lancelloti inſt. iur. Can. lib.* 2. *tit.* 6. §. 5. *not.* 218. B. Parens in *iur. eccl. lib.* 3. *tit.* 41. §. 55. 56. 57.

TIT. VII.

DE IVRE CIRCA BAPTISMVM.

(Lib. III. Tit. 42. *de Baptismo.*)

ARGVMENTVM.

§. 318. *Baptismi indoles.* 319. *Baptizandi tam infantes, quam adulti.* 320. *Obligatio parentum in offerendis liberis.* 321. *Ius dandi baptismum.* 322. *Modus eum conferendi.* 323. *Vsus patrinorum.* 324. *Probatio baptismi.* 325. *Eius interdicta iteratio.* 326. *Effectus baptismi.* 327. *Effectus spurii.* 328. *Confirmatio baptizatorum.*

§. 318. BAPTISMVS consideratur tamquam *Sacramentum* & tamquam *ritus sacer*, quo quis recipitur in *ecclesiae communionem.* (*a*) Ad *substantialia* eius pertinet tum *materia*, quae est aqua vera & naturalis, ad abluendum saltem caput hominis adhibita, tum *forma*, seruatis verbis a Christo praescriptis. (*b*) *Naturalia* eius sunt determinationes lege ecclesiastica factae: cuiusmodi concernunt eius *ritualia* eiusque *rectam administrationem.*

(*a*) *Io. Laur. de* MOSHEIM *Kirchenrecht der Protestanten Sect. II.* §. 3. *p.* 245.

(*b*) *Matth. XXVIII.* 19. *c.* 1. & 5. *X. de baptismo eiusque effectu. c.* 1. §. 4. *X. de sum. Trinit. Andr.* SCHMIDT de baptismo per arenam.

§. 319. Cum hoc symbolo quis recipiatur in ecclesiam: baptizandi sunt omnes tam *adulti*, ad religionem transeuntes, (*a*) quam *infantes Christianorum*,

rum, modo nati sint *viui* & quidem in forma humana. (*b*) Adultos vero fide Christiana satis instructos esse oportet; eoque nomine desideratur scrutinium & *superioris* decretum. (*c*)

(*a*) *c.* 3. *X. de bapt. c.* 1. §. 4. *X. de Sum. Trinit. Augusst. Conf. art.* 9.

(*b*) *c.* 114. 115. *de Consecr. D.* 4. *Nic. Christ.* LYNCKER *de baptismo c.* 1. §. 4. WERNHER *princ. iur. eccl. c. V.* §. 28. 29.

(*c*) *c.* 3. & 5. *D.* 45. *c.* 9. *X. de Iudaeis c.* 3. *h. t.* Disciplinam antiquam circa *catechumenos* explicat *Ios.* BINGHAM *orig. eccl. lib.* 11. *c.* 5. *Andr.* BEYER in *addit. ad Carpzovium lib.* 2. *def.* 267.

§. 320. Cum ex lege ecclesiastica baptizandi sint infantes Christianorum; *parentes Christiani*, liberos a prima aetate sine mora baptismo offerre obligantur: (*a*) iisdem vero *contumacibus* & frustra admonitis, liberis eorum *iudicio ecclesiastico* baptismus decernitur. *Parentes infideles* nec cogi ad liberos baptismo offerendos, nec iisdem liberi auferri possunt. (*b*)

(*a*) *Rec. Imp.* 1529. §. 6. *Augusst.* BALTHASAR de *iure circa baptismum c. II.* §. 10. *p.* 66. WERNHERVS *l. c. c. V.* §. 24.

(*b*) *c.* 3. *X. in f. X. de bapt. Religionis Christianae contrarium est, vt semper inuitus & penitus contradicens ad recipiendam & seruandam Christianitatem aliquis compellatur.* Contrariam *Zasii* sententiam confutat B. Parens in *iur. eccl. lib. III. tit.* 31. §. 46.

§. 321. Ius *dandi baptismum*, ecclesiae a Christo datum, continetur sub *ministerii* potestate: (*a*) in *casu*

neceſſitatis vero eſt commune ius Chriſtianorum ſine ſexus & ſtatus diſcrimine. (*b*) Expolitia eccleſiae adſtrictum eſt ad *Parochiam*. Parochus competens *intuitu infantum* aeſtimatur ex *perſona parentum*. Parentibus vero diuerſae religionis, parochiae quippe non ſubiectis, integrum eſt, liberos etiam *in vicinia paſtoribus ſuae religionis* offerre baptizandos. (*c*)

(*a*) *c.* 7. *C.* 30. *qu.* I. *c.* 4. *C.* 30. *qu.* 3. *c.* 21. 24. 36. *de Conſecr. D.* 4. TERTVLLIANVS *de bapt. c.* 4. *H.* DODWELLVS *de iure laicorum ſacerdotali. Henr. Chriſt.* LYNCKER *de baptismo c.* 7. §. 11.

(*b*) *c.* 4. *X. h. t. Ord. eccl. Sax. tit. von der Taufe. p.* 141. *Ord. eccl. Brunſv. D. Iulii tom. I. Conſt. Calemb. p.* 143.

(*c*) *I. P. O. art. V.* §. 34. B. Parens in *iur. Eccl. lib.* 3. *tit.* 42. § 5. 6. & *in iur. paroch. S. IV. c.* 1. §. 29. *Aug.* BALTHASAR *l. c. c.* 6. §. 2. *p.* 150.

§. 322. Baptismus conferendus eſt tum 1) ſeruata *materia* & *forma*, tum 2) ſecundum *ritus*, lege & obſeruantia eccleſiaſtica definitos. (*a*) *Omiſſis ſubſtantialibus*, nullus eſt, non vero *ritualibus neglectis*. (*b*) Eſt inde vel *ſolennis*, in quo tam *ſubſtantialia*, quam *ritualia* interueniunt, vel *minus ſolennis*, in quo ſubſtantialia tantum ſeruata ſunt, qualis admittitur in *caſu neceſſitatis*. (§. 321.) Cum ergo pertineat ad ſacra *liturgica*: ex regula peragendus eſt *in eccleſia*. (*c*) (§. 294.)

(*a*) Forma ſolennis baptismi ex *Lutheri* libello de *baptizandis infantibus* repetita eſt fere in omnibus *ordinationibus eccl.* & *Agendis*. De variis eius ritibus

ritibus ſcripſerunt *Barn.* BRISSONIVS de *Vetuſtis baptismi ritibus*, *I.* HILDEBRAND in *rituali baptismi veteris*, *Caſ.* CALVOER in *rituali eccleſiaſtico P. I. lib. I. Sect.* 2. *c.* 6. *Auguſt.* BALTHASAR *de iure circa baptismum cap.* III.

(*b*) *c.* 1. 5. *X. de baptismo c.* 24. 32. 83. 109. *de Conſecr. D.* 4.

(*c*) *Clement. vn. de baptismo. Ord. eccleſ. Sax. art. gen. VI.* §. 1. B. Parens in *iure paroch. S.* IV *c.* 1. §. 28.

§. 323. Peragitur ex *vetuſto* eccleſiae *more* interuenientibus *patrinis*, qui ſunt rogati baptismi teſtes, baptizandum offerentes, fidemque pro eo interponentes. (*a*) Patrinos ſaltem membra eccleſiae Chriſtianae eſſe, par eſt. Hinc non admittuntur *catechumeni*, *nondum confirmati*, *excommunicati*, *heretici*: (*b*) *Approbatae religioni* addictos in Germania mutuo admitti, par eſt. (§. 47.) Ne tamen vſus ſuſceptorum in *abuſum* abeat: *numerum* eorum praefiniunt pleraeque leges eccleſiaſticae. (*c*)

(*a*) De eorum origine vid. BINGHAM *in orig. eccl. lib.* II. *c.* 8. B. Parens *in iur. Eccl. lib.* 3. *tit.* 42. §. 35. *ſ. Gerh. van* MASTRICHT *de ſuſceptoribus infantum ex baptismo*, *eorum origine*, *vſu & abuſu. Iſaacus* IVNCTIVS *de ſuſceptorum baptismalium origine* §. 5.

(*b*) *c.* 102. 105. *de conſecr. D.* 4. B. Parens *l. c.* §. 38. 41.

(*c*) *c. vlt. X. de* Cognatione *ſpirit. Gottl. Aug.* IENICHEN de *patrinis eorumque origine*, *numero & Sexu.* §. 9. Abuſum non minus ſpirant *dona baptismalia*, non ſine ratione in variis rationibus reproba-
ta. *Ord. Eccl. Sax. de a.* 1557. *tit. von der Tauffe. Ord. Eccl. Magd. c.* III. §. 2. Vbi tolerantur, iure

peculii aduentitii cenſenda ſunt. CARPZOV *iur. eccl. lib.* 2. *def.* 272. MEVIVS *Part.* IX. *dec.* 63.

§. 324. Vt *legitima probatio* collati baptismi ſemper in promtu ſit: I. *parochi* ſingulos huius functionis actus in *diptycha* ſeu *liberos baptismales ſpecifice* referre obſtringuntur: (*a*) ex quibus *plena* fit baptismi probatio. Eſt quoque II. violenta *iuris praeſumtio*, *natum ex parentibus Chriſtianis*, baptizatum eſſe. (*b*)

(*a*) CARPZOV. *iur. eccl. lib.* 2. *def.* 315. B. Parens in *iur. Paroch. S.* IV. *c.* 1. §. 30. *Concil. Trid. ſeſſ.* 14. *de reform.* §. 1.

(*b*) *c.* 3. *in f. X. de Presbytero non baptizato.*

§. 325. Baptismus, in forma eccleſiae ſemel collatus, plene valet: ideoque *abuſum* ſpirat eius *reiteratio*, lege eccleſiaſtica & ciuili prohibita. (*a*) Qui 1) *ſpe lucri* ſe liberosque ſuos ſaepius baptizandos offerunt, *falſi* tenentur. (*b*) Vbi vero 2) aliquem baptizatum eſſe, nec *probari* nec *praeſumi* poteſt, quod in infantibus expoſitis contingit: baptismus licite confertur. (*c*)

(*a*) *c.* 118. *de Conſecr. D.* 4. *c.* 2. *X. de apoſtatis & reiterantibus baptisma. L.* 1. 2. 3. *C. ne ſanct. bapt. reiteret. Rec. Imp. a.* 1529. §. 6. Ratio quidem parum idonea eſt, quae ex *charactere indelebili* baptismi in iure Canonico repetitur: cuius opinionis error ex interpretatione ſententiae Auguſtini *c.* 97. C. 1. *qu.* 1. deſcendiſſe videtur.

(*b*) *Tob.* REINHARD *obſ. ad Chriſtinaei deciſ. vol.* 1. *obſ.* 5.

(*c*) *c.* 110. 111. *ſ. de Conſecr. D.* 4. WERNHER *obſ. ſelect.*

select. forens. P. III. *obs.* 55. Sec. XI. demum inualuit *cautela* de baptismo hoc casu sub *conditione* conferendo, *c.* 2. X. *de baptismo.* ESPEN. *iur. Eccl. P.* II. *Sect.* I. *tit.* 1. *c.* 1. §. 16. *p.* 364. quae cautela non agnoscitur inter Protestantes, Conf. *Ord. ecclesiast. Brunsuic. D. Iulii p.* 146.

§. 326. Vis baptismi est, quod baptizati, in ecclesiam Christianam recepti, *iura* & *statum Christianorum* consequantur: (*a*) nominibusque, in baptismo impositis, in ecclesia & republica distinguantur. *Non baptizati* iure Christianorum non fruuntur: nisi quod aequitas iubet, infantes, *Christianis parentibus* natos, solaque morte praeuentos, *eodem iure* censeri: (*b*) id quod inter *Protestantes* obseruatur.

(*a*) *Christianitatem recipere* dicuntur in *c.* 3. *X. b. t.* vid. B. Parens in *iur. eccl. lib.* 3. *tit.* 33. §. 63. 72.

(*b*) Hos non contemtus religionis, sed *terminus necessitatis* a baptismo excludit: quae est sententia AVGVSTINI in *c.* 84. *de Consecr. D.* 4. vid. *c.* 3. §. 2. *X. de Presbytero non baptizato.*

§. 327. Per *baptismum*, nec non per *susceptionem ex eo*, *cognatio spiritualis* contrahi censetur. (*a*) Quae cum tantum *ficta* sit, veramque rationem matrimonii prohibendi non contineat: inter protestantes prorsus non agnoscitur. (*b*) Pari ratione nec ex baptismo ratio *poenae mitigandae* repeti potest; nec liberis *infidelium* baptizatis ius dari, *legitimam* a viuentibus parentibus exigendi. (*c*)

(*a*) Tot. tit. de *cognatione spirituali L.* 26. *C. de nupt.* *Edmund.* MERILLIVS *obs. iur. lib.* 3. *obs.* 40.

(*b*)

(*b*) CARPZOV l. c. *lib.* 2. *def.* 74. B. Parens *l. c.* *L.* 4. *tit.* II. §. 12.

(*c*) *Chriſt.* THOMASIVS de *legitima viuentis c.* I. §. 8. B. Parens in *iur. eccl. lib.* 3. *tit.* 33. §. 81. 82.

§. 328. *Confirmatio baptizatorum* fuit olim *baptismi acceſſorium.* (*a*) Deinde a baptismo infantum *ſeparata*, & ad congruam aetatem dilata, iure *ſacramenti* cenſeri coepit, a ſolo *epiſcopo* adminiſtrandi. (*b*) Opinione Sacramenti inter Proteſtantes repudiata, libere ſeruata eſt tamquam *inſtitutum eccleſiaſticum* vtile, & praeparationi ad S. coenam prima vice admittendorum inſeruiens, & iure regitur eccleſiaſtico particulari. (*c*) Peragitur praeuio examine, editaque fidei profeſſione, interueniente manuum impoſitione.

(*a*) TERTVLLIANVS *de baptismo. c.* 7. 8. *Io.* DALLAEVS *de duobus latinorum ex vnctione ſacramentis, confirmatione & vnctione lib.* 2. *Pontificios in ritu confirmationis a praxi eccl. Apoſtolicae plane aberraſſe* diſſ. expoſuit *Chriſt. Timoth.* SEIDEL.

(*b*) *c.* 1. 3. 4. *& ſq. de Conſecr. D.* 4.

(*c*) *Chriſt. Matth.* PFAFFII diſſ. de *confirmatione catechumenorum in eccleſiis A. C. vſitata.* Ordinat. *eccl. D. Iulii* tom. I. *Corp. Conſtit. Calemb. p.* 151. *& Conſtitut eccleſiaſt.* ibid. p. 862. 883. *ſ.*

TIT. VIII.

TIT. VIII.

DE IVRE CIRCA S. EVCHARISTIAM.

(Lib. III. Tit. 41. *de celebratione miſſarum & Sacramento euchariſtiae & aliis diuinis officiis.*)

ARGVMENTVM.

§. 329. *S. Euchariſtiae ratio.* 330. *Poteſtas evm administrandi.* 331. *Quinam ad eam admittantur vel non?* 332. *Legitimus eius vſus.* 333. *Hypotheſes eccleſiae Romanae intuitu miſſae.* 334. *Iura inde Proteſtantes concernentia.*

§. 329. S. EVCHARISTIA eſt ſacramentum, quo ſub ſpecie panis & vini benedicti corpus & ſanguis Chriſti percipitur. Ex inſtitutione Chriſti ad eam pertinet *vtraque ſpecies*, vtriusque ſymboli *benedictio*, vtriusque *exhibitio* & *ſumtio*. Cum de his, quae ex Chriſti inſtituto pendent, nullum ſit eccleſiae arbitrium: veriſſimum eſt eccleſiae *Euangelicae* praeceptum, euchariſtiam ſub *vtraque ſpecie* omnibus exhibendam, & non niſi in vſum *percipientium* eſſe celebrandam. (*a*)

(*a*) *Auguſt. Confeſſ. art.* 10. 22. & 24. SECKENDORFF in *hiſt. Luth. lib.* I. §. 136. *p.* 233. *ſq.* GELASIVS PP. in *c.* 12. *de Conſecr. D.* 2. *Comperimus*, inquit, *quod quidam ſumta tantummodo corporis ſacri portione a calice ſacri cruoris abſtineant. Qui procul dubio, quoniam neſcio, qua ſuperſtitione docentur obſtringi, aut integra ſacramenta percipiant, aut ab integris arceantur: quia diuiſio vnius eiusdemque myſterii ſine grandi ſacrilegio non poteſt prouenire.*

§. 330. *Poteſtas S. coenam adminiſtrandi* pertinet ad *iura ordinis*: (*a*) ius vero illam in certa eccleſia exercendi vel ab *officio paſtorali* vel a *ſpeciali conceſſione* dependet. (*b*) Conſtitutis parochiis, adſtrictum eſt *ad parochiam*: (*c*) ideoque parochus aliis, quam parochianis, S. coenam miniſtrare non poteſt, (*d*) niſi vel ex *parochi ordinarii* conſenſu vel ex ſuperioris indulgentia. (§. 209.) In neceſſitatis caſu, & vbi paſtores non ſunt, illam *a laicis* exerceri, inſtitutioni diuinae non repugnat. (*e*)

(*a*) *Auguſt. Confeſſ. art.* 14. *c.* 1. X. *de Clerico non ordinato.*

(*b*) *Clem. I. de priuileg.*

(*c*) *c.* 12. X. *de poenit. & remiſſ.*

(*d*) *c.* 4. §. C. 9. *qu.* 2. CARPZOV *I. E. lib.* 2. *def.* 290. SCHILTER *inſt. iur. Can. lib.* 2. *tit.* 3. §. 8.

(*e*) TERTVLLIANVS de *exhort. ad Caſtit. cap.* 7. *Hug.* GROTIVS *de adminiſtratione S. Coenae, vbi paſtores non ſunt. Claud.* SALMASIVS *de Ep. & Presb. diſſ. I. c. V. p.* 384. B. Parens in diſſ. IX. iur. eccleſ. *de iure laicorum ſacerdotali.*

§. 331. Vſus S. Coenae, tamquam beneficium ſpirituale *commune*, non modo patet omnibus, qui ſunt in *eccleſiae communione*; ſed & ad eam frequenter accipiendam lege eccleſiaſtica obligantur (*a*) Prouidi vſus cauſa cautum eſt, neminem ex regula admittendum eſſe, niſi *exploratum* & *confeſſum* ac *abſolutum*. (*b*) Ius denegandi S. Coenam *iudicio eccleſiae* merito vindicatur, nec eius miniſtris competit,

niſi

niſi quatenus illis in *ordinationibus eccleſiaſticis* commiſſum eſt (§. 317.) veluti in cauſa indignitatis manifeſta. (*c*).

(*a*) *c.* 12. *de poenit. & remiſſ.* BRVNNEMANN. *I. E. lib. I. c.* 6. *m.* 4. §. 2. ibique STRYCK. WERNHER *l. c. c.* 1. §. 61. B. Parens in *iur. paroch. ſ.* 4. *c.* 1. §. 23.

(*b*) *c.* 12. *X. de poenit. Auguſt. Conf. art.* 25. *Ord. eccl. Sax. art. gen. VII.* §. 1.

(*c*) B. Parens in *iur. eccl. lib.* 3. *tit.* 41. §. 49. 55. 56. 60.

§. 332. Vſus S. coenae *legitimus* eſt, qui conuenit fini, in inſtitutione diuina deſignato, (§. 229.) *illegitimus* eſt, qui alio vertit, quam ducit inſtitutio diuina; eoque nomine merito improbatur vſus S. Coenae 1) ad *probandam innocentiam*, (*a*) 2) ad *firmanda foedera*, (*b*) 3) ad *artes magicas*, (*c*) vel 4) mos *infantibus*, (*d*) vel 5) *mortuorum cadaueribus* applicandi ſymbola conſecrata, eaque cum illis *conſepeliendi*, (*e*) 6) eadem *circumgeſtandi* & *adorandi*.

(*a*) *Io. Andr.* SCHMID *de modo probandi innocent. per euchariſtiam.*

(*b*) *Exemplum vid. apud Lambertum Schaffnaburgenſ. ad a.* 1077. *Io.* LAMI *delic. erudit.* tom. II. p. 146. *Io.* MABILLON *Annal. Benedict.* tom. 3. p. 151.

(*c*) LYNCKER *de eo quod iuſtum eſt circa S. Coenam cap.* 6.

(*d*) *Henr.* RIXNERVS *de veter. Chriſt. circa S. Euchariſtiam inſtitutis cap.* 11.

(*e*) *Io.* BONA *rer. liturg. cap.* 17. §. 6.

§. 333.

§. 333. *Integra S. Coenae adminiſtratio*, ſtilo *veteris eccleſiae*, ſpeciatim *miſſa fidelium* appellatur, eumque ſignificatum ſeruat Auguſtana Confeſſio. Longe diuerſus eſt ſignificatus *Miſſae* in eccleſia pontificia, quo deſignatur *illud ſacerdotis opus, quo panis & vinum praeuia conſecratione tamquam ſacrificium Deo offertur pro viuentibus & mortuis.* Hunc miſſae cultum, *nouioris aeui* partum, (*a*) inſtitutis *humanis* efformatum, & ab *inſtitutione Chriſti* prorſus alienum, repudiauit eccleſia noſtra in *Auguſtana Confeſſione*, (*b*) reiectis dogmatibus de ſacrificio, de transſubſtantiatione elementorum S. Coenae, eorum circumgeſtatione & adoratione.

(*a*) *Sec. IX.* acta eſt lis de *modo praeſentiae corporis & ſanguinis Chriſti* in S. Coena, & propoſita primum eſt *opinio noua* de transſubſtantiatione a *Pachaſio Radberto*, Monaho Corbeienſi, in libello *de ſacramento corporis & ſanguinis* Chriſti a. 831. tum adhuc frequenter & inprimis a Ratramno & Io. Scoto iuſſu Caroli Calui oppugnata. *Sec. XI.* eadem lis ſuſcitata, & ex Paſchaſii ſententia definita eſt. Haec docte recenſet *Io. Laur.* MOSHEIM in *hiſtoria eccleſiaſt. p.* 341. *ſ. p.* 427. 430.

(*b*) *Auguſtana Confeſſio art.* 24. Conf. SECKENDORFFII *hiſtor. Lutheranismi Lib.* 3. §. 27. *p.* 78. & §. 79. *addit.* 2. *p.* 272. Graue iudicium Melanchtonis refertur ac *Eodem l. c. lib.* 3. §. 107. *lit. q. p.* 440.

§. 334. Quae *dogmata* cum manifeſto pugnent cum *Auguſtana Confeſſione:* conſequens eſt, 1) ſanctiones *iuris communis*, quae & quatenus iisdem innitun-

nituntur, applicari *inter Proteſtantes* non poſſe, (*a*) 2) ad adorationem hoſtiae, dum a Pontificiis circumfertur, tamquam ad cultum, *A. C.* & *conſcientiae* aduerſum, eosdem adigi numquam poſſe (§. 217.) (*b*).

(*a*) Exemplum eſt in *art.* 172. *Conſt. Crim. Carol.*
(*b*) *Inſtr. Pac. Oſn. art. V.* §. 48. Si vnquam, certe illa coactio impia dicenda eſt, quae tendit ad cultum diuinum exhibendum rei, quae pro Deo haberi non poteſt. De his quae aduerſus Proteſtantes ſubinde iniuſte per vim tentata ſunt, vid. THVCELII *acta Publ. ſec. XVIII. P. I. p.* 130. & B. Parens in *iur. eccl. lib.* 3. *tit.* 41. §. 18.

TIT. IX.

DE IVRE CIRCA POENITENTIAM PRIVATAM.

(Lib. V. Tit. 38. *de poenitentiis & remiſſionibus.*)

ARGVMENTVM.

§. 335. *Poenitentia priuata ex vſu eccleſiae Romanae.* 336. *ex vſu eccleſiae euangelicae.* 337. *Pertinet ad Sacra parochialia* 338. *Poteſtas abſoluendi.* 339. *Sigillum confeſſionis.* 340. *Nummus confeſſionarius.*

335. *Poenitentia externa priuata* ex diſciplina *eccleſiae Romanae* pro ſacramento habetur, ad cuius *materiam* contritio, ſingulorum peccatorum confeſſio, & impoſita ſuſceptaque ſatisfactio, ad *formam*

vero absolutio sacerdotis referuntur (*a*) I. Singuli, discretionis annos nacti, saltem semel in anno confessionem coram proprio parocho edere, impositamque satisfactionem adimplere tenentur (*b*) II. potestas eam administrandi est *ordinis presbyteralis*, ipsa functio *iurisdictionis fori interni* (§. 116.) & quidem vel *ordinariae*, qua pollent episcopi & parochi, vel *extraordinariae*, quae priuilegiis papalibus datur. III. Inter tot Sacerdotes subordinate administratur, causis certis *absolutioni pontificis* & *episcoporum* reseruatis. (*c*) IV. Moderandae huius iurisdictionis causa sec. XIII. inuentae sunt satisfactionis poenitentialis *redemtiones*, *commutationes*, earumque *remissiones*, quae *indulgentiae* dicuntur. Has concedendi ius vindicatur *pontifici* & *episcopis*, & pontifici quidem, quoad plenarias, iure *reseruato* (*d*).

(*a*) LANCELLOTVS *inst. iur. Can. lib. II. tit.* 5. *Concil. Trid sess. XIV.* Poenitentiae priuatae vsum *sec. VII.* ostendit *Lud. Ant.* MVRATORIVS de *redemtionis peccatorum & indulgentiarum origine* tom. V. *antiquit. Ital. medii aeui diss.* 68. *p.* 712. *Sec. XIII.* eius ratio specialius determinata est in *concilio Lateran. IV.* in *c.* 12. *X.* h. t. *Io. Ge.* PERTSCH *vom Recht der Beichtstühle* Sect. I. c. 2. 3. B. Parens in *iur. eccles. lib. V. tit.* 38. §. 33. Conf. BINGHAM *Orig. eccles. lib.* 19. *Io.* DALLAEVS de *auriculari confessione.*

(*b*) *c.* 12. *X. h. t.*

(*c*) *c.* 2. 3. *h. t. in* 6. *c.* 3. *extrav. Comm. eod. Io.* CHAPEAUVILLE de *casibus reseruatis.*

(*d*) *c.* 14. *X. h. t. Clem.* 2. *eod. B. Parens* in diss. Prael. *tom. IV. Iur. eccl.* de *ecclesia Romana matre in-*

indulgentiſſima §. 14. ſeq. Vſum indulgentiarum ad ſec. VIII. refert MVRATORIVS l. c. p. 717. 740. 743. Famoſa & largiſſima earum ſpecies eſt *Iubilaeum*. *Centeſimi anni* indulgentiam primus conſtituit Bonifacius VIII. *quinquageſimi* Clemens VI. *vigeſimi quinti* Paulus II. & Sixtus IV. in *c.* 1. 2. 4. *Extrav. Comm. de poenitent. Ernſt. Aug.* BERTLING *vom Paepſtlichen Jubel-Jahr und vom Ablas.*

§. 336. Poenitentia priuata, ſi diſceſſeris ab eis, quae confeſſionis *ſingulorum peccatorum*, *ſatisfactionis* & *Sacramenti* rationem reſpiciunt, ſeruata eſt in *Auguſtana Confeſſione*, (*a*) tamquam *inſtitutum eccleſiaſticum praeparationi S. Coenae inſeruiens.* Hinc I. regula iuris eccleſiaſtici eſt, ad *S. Coenam* non admitti niſi *Confeſſos* & *abſolutos*. II. Eccleſiae & *poteſtatis eccleſiaſticae* ius eſt, (*b*) de ea *ſtatuendi*, *diſpenſandi*, *poteſtatem* eam *adminiſtrandi* miniſtris conferendi, & proſpiciendi, vt *recte adminiſtretur*.

(*a*) *Auguſt. Confeſſ. art. XI. XXV. Art. Schmalcald. P. III. art.* 8. *Ord. eccl. Sax. art. gen.* 7. *Ord. eccl. Brunſuic. D. Iulii* tom. I. Corp. Conſt. Calemb. p. 156. SECKENDORFF in *hiſtor. Lutheranismi L. I.* §. 99. in addit. p. 162. & L. III. §. 23. n. 2. p. 61. CARPZOVII *iurispr. eccl. Lib.* 2. *def.* 275.

(*b*) *Eccleſiae* eſt *poteſtas clauium*, miniſtrorum eorum *adminiſtratio*. *Art. Schmalcald. P. III. art.* 7. & in append. de *poteſtate epiſcop.* WERNHERI *princ. iur. eccl. cap. VI.* §. 22. PERTSCH l. c. *Sect. II. c.* 2. §. 7. *Sect. III. cap. I. & II.*

§. 337. *Adminiſtratio* eius ex politia eccleſiae commiſſa eſt *miniſtris eccleſiae*, & per parochiam ad *ſacra parochialia* pertinet (§. 155.). Hinc paro-

chianis ius non competit alium confeſſionarium adeundi *extra parochiam*, (*a*) niſi vel *proprii parochi* conſenſu, vel ex *conſiſtorii* decreto: Ius vero *eligendi mutandique* confeſſionarium illis negari nequit; ſi vel ſint plures *eiusdem parochiae* miniſtri, (*b*) vel quis adſcriptus ſit *pluribus parochiis*, veluti ex duplici domicilio, (§. 154.) vel ſi quis, ius patronatus habet in pluribus eccleſiis (*c*). Certe Principi Euangelico *iure poteſtatis eccleſiaſticae* ſalua eſt libertas confeſſionarium mutandi (§. 336.) (*d*).

(*a*) *c.* 4. & 12. *X. b. t.*

(*b*) *c.* 3. *de poenit. D.* 6. *c.* 2. *b. t. in* 6. HORN. *in addit. ad Schilteri inſt. iur. Can. p.* 279. B. Parens *in iur. Paroch. Sect.* 4. *c.* 1. §. 13. PERTSCH *l. c. S. II. c.* 1. §. 14.

(*c*) CARPZOV *iurispr. Eccl. lib.* 3. *def.* 106. ibique *Beier* in *addit.*

(*d*) B. Parens *in iur. eccleſ. lib. V. tit.* 38. §. 60. 64.

§. 338. Per *abſolutionem* promiſſa in Euangelio peccatorum remiſſio confitenti applicatur: eique ideo 1) tacite ineſt *conditio* ſeriae poenitentiae; 2) parumue intereſt, vtrum in ea decernenda *formula dictatoria*, ex vſu eccleſiae Romanae repetita, an *declaratoria* vſurpetur; 3) (*a*) *poenitenti* & *confitenti* denegari a miniſtro eccleſiae nequit, niſi ex iuſta cauſa & ex iudicio conſiſtorii (§. 317.) (*b*).

(*a*) Hae *formulae abſolutionis*, ad adiaphora pertinentes, frequenter determinatae ſunt per *ordinationes eccleſiaſticas*. Vid. *Io. Iac.* MOSER *de formula abſo-*

absolutionis confitentium §. 10. f. inter eius *selecta iuris* p. 379.

(*b*) *Ord. eccl. Sax. art. gen.* 7. & 10. ibi *für die Kirchen, das iſt, für die Verordneten des Conſiſtorii. Conſtitut. Conſiſtorial Brunſu. Luneb.* de a. 1731. in *Corp. Conſt. Cal. t. I. p.* 441. WERNHER *l. c. c. VI.* §. 19. 22. *ſ.* C. ZIEGLER *de Superint. c. XVIII.* §. 10. 11.

§. 339. Ad firmandum in confitendo animum lege eccleſiaſtica conſtituta eſt *obligatio miniſtrorum eccleſiae ad celanda, quae in confeſſione manifeſtata ſunt:* in qua conſiſtit *ſigillum confeſſionis*, poena ſuſpenſionis vel remotionis munitum (*a*). Hinc 1) confeſſionarius crimen, in confeſſione proditum, nec magiſtratui *denunciare* nec de eo *teſtimonium* ferre poteſt, (*b*) nec 2) alia ratio quam vel ipſius confitentis *permiſſio*, vel manifeſta *ſalutis publicae* ratio, cauſam continet eum ab iſta obligatione liberandi (*c*). Ceterum 3) vti poenitentia, ita & ſigillum confeſſionis *ratione commiſſorum* tantum intelligitur, nec ad *committenda* produci poteſt, quorum executio ipſa prudenti manifeſtatione poteſt impediri *d*).

(*a*) *c.* 2. *de poenit. D.* 6. *c.* 12. *X. h. t. Ord. Eccl. Sax. art. gen.* 7. *Adr.* BEIER *de Sigillo confeſſionis P. I.*

(*b*) HORN *in reſp. claſſ.* 15. *reſp.* 9. B. Parens *l. c.* §. 48. CARPZOV *iurispr. eccl. lib.* 3. *def.* 23. GAIL *lib. I. obſ.* 100. *n.* 8.

(*c*) WERNHER *l. c.* §. 56. *Adr.* BEIER *l. c. P.* 2. *c.* 2.

(*d*) PERTSCH *l. c. S. II. c.* 4. §. 17. ZIEGLER *ad Lancellot. lib.* 2. *tit.* 5. §. 19.

§. 340. Toleratur, & ob exiguos parochorum reditus tolerandum eſt genus munuſculi, *nummi confeſſionarii* nomine notum, vt *ſponte oblatum* accipi quidem, non autem iure perfecto exigi queat (*a*).

(*a*) *Petr.* MVLLERVS de *nummo Confeſſionario* th. 7. ſ. CARPZOV *l. c. lib. I. def.* 120. PERTSCH *l. c. S. II. c.* 3. §. 31.

TIT. X.

DE IVRE CIRCA IEIVNIA ET CVLTVM SANCTORVM.

(Lib. 3. Tit. 46. *de obſeruatione ieiuniorum.* L. 3. Tit. 45. *de reliquiis & veneratione ſanctorum*).

ARGVMENTVM.

§. 341. *Ieiunium totale in eccleſia noſtra liberum.* 342. *Partiule in eccleſia Romana.* 343. *Publicum & priuatum.* 344. *Ius indicendi dies ieiuniorum.* 345. *Cultus ſanctorum & beatorum in eccleſia Rom.* 346. *iura inde deſcendentia inter Proteſtantes.*

§. 341. *Ieiunium ſacrum totale*, ſeu *proprie* ſic dictum, eſt *abſtinentia ab alimentis per diem, ſaltem ad veſperam vsque, ſolius religionis intuitu ſuſceptum*; v. c. ſi vſurpatur in ſignum poenitentiae vel ad alacriorem efficiendum animum ad cultum diuinum.

Hoc

Hoc fine *libere* ſuſceptum commendatur in eccleſia Euangelica: (*a*) reiecta tamen meriti vel ſatisfactionis opinione.

(*a*) *Auguſtana Conf. art.* 26. ad ſimilitudinem *primitiuae eccleſiae*, in qua ieiunia ex vero vſu & fine aeſtimata ſunt. *Io.* DALLAEVS *de ieiuniis & quadrageſima c. I. II.* B. Parens in *iur. eccl. lib.* 3. *tit.* 46. §. 11. 12. 15. 33.

§. 342. *Ieiunii* nomen in ſignificatu *improprio* in *eccleſia Romana* accepit *abſtinentia inter ordinariam refectionem a determinato ciborum genere*, videlicet ab eſu carnium. Obligatio ad illud obeundum oritur vel ex *lege eccleſiaſtica*, (*a*) vel ex praecepto *confeſſionarii*, (*b*) vel ex *voto*: vnde ieiunium vel *eccleſiaſticum* vel *poenitentiale* vel *votiuum* eſt.

(*a*) *c.* 1. 2. *X. de obſeruatione ieiuniorum c.* 1. *ſeq. D.* 76.

(*b*) *c.* 2. *X. de ſponſa duorum c.* 3. *de elect. in* 6.

§. 343. Ieiunium vtrumque vel *publicum* eſt, cui annexa eſt liturgia, vel *priuatum*, cui haec non eſt annexa. In *publico* ieiunio determinatur I. *ſpecialis*, ad poenitentiae rationes adcommodata *liturgia*; cuius intuitu in eodem prohibita ſunt *actus* & *ſigna hilaritatis*, & interdictae *nuptiae*: (*a*) II. conſtituuntur tum *tempora certa*, vt tempus *aduentus* & *quadrageſimale*, tum *certi dies*, cultui diuino inter ieiunia peragendo deſtinati, dies *ſupplicationum*, *poeni-*

tentiales, *litaniae* dicti; (*b*) qui vel ſtati & *ordinarii* ſunt, vel *extraordinarii* (§. 299).

(*a*) *c.* 8. 10. 11. C. 33. *qu.* 4. *c.* 4, *X. de feriis* CARPZOVII *iurisprud. eccl. lib.* 2. *def.* 268. *n.* 8. *def.* 157. & *def.* 268. *Chriſt.* WILDVOGEL *de eo quod iuſtum eſt circa tempus quadrageſimale c. II.* §. 11.

(*b*) Horum numero ſunt *quatuor temporum ieiunia*, & *antepaſchale. c.* 1. *& ſeq. D.* 76.

§. 344. Ius *indicendi* dies ſupplicationum eius eſt, penes quem eſt *liturgiae ordinandae* ius, de eoque eadem obtinent, quae valent de iure dies feſtos inſtituendi: (§. 301.) (*a*) ad *aduocatiam eccleſiaſticam* vero pertinet ius *impedimenta liturgiae* in eorum celebratione remouendi. Ius eosdem *reipublicae cauſa* & ob *calamitates publicas* decernendi ad *iura maieſtatica* circa ſacra ſpectat, (§. 302.) (*b*) & imperantis eſt ſine diſcrimine religionis; quamuis ratio liturgiae, in iisdem ordinandae, eccleſiae relinquenda ſit.

(*a*) SCHILTER *Inſt. iur. Can. lib. II. tit. I.* §. 34.
(*b*) Supplicationum, auctoritate regum Francorum hoc fine extra ordinem iiunctarum, exempla ex *capitularibus* recenſet *Steph.* BALVZIVS in not. ad *Regionem p.* 569. & B. Parens *in iur. Eccl. lib. III. tit.* 46. §. 38.

§. 345. Ad diſciplinam *eccleſiae Romanae* propriam pertinet *inuocatio* & *cultus ſanctorum* & *beatorum*; quos inter hoc diſcrimen ſeruatur, vt *ſancti* habeantur, qui poſt mortem cultu quolibet publico vel pri-

priuato per *totam eccleſiam* ex *praecepto* pontificis honorandi ſunt, *beati* vero, quos per certam eccleſiae partem cultu, a Pontifice *determinato*, proſequendi *facultas* tantum indulgetur (*a*). Ad *Pontificis reſeruata* refertur poteſtas, homines defunctos albo ſanctorum vel beatorum ſolenniter & Canonice referendi (*b*). Ipſe cultus ſanctorum *diebus feſtis*, *miſſa*, *officiisque diuinis*, in eorum honorem celebratis, *imaginum reliquiarumque* expoſitione & veneratione, ipſorum ſupplici *inuocatione*, *precibus* & *iurando* facta, eorumque in *patronos* receptione, praeſtatur, & iniuria illis dicta, ceu *blasphemia*, & reliquiarum ablatio, ceu *ſacrilegium*, vindicatur (*c*).

(*a*) *Anaclet.* REIFFENSTVEL *in iur. Can. lib.* 3. *tit.* 46. *tom. III. p.* 553.

(*b*) *c.* 1. *X. de reliquiis & venerat. Sanct.* ESPENII I. E. *P. I. tit. XXII. cap. IX. & X. I. nou.* edit. *p.* 219. *Proſp. de* LAMBERTINIS ſeu *Benedictus XIV. de ſeruorum Dei beatificatione & Beatorum Canoniſatione lib. I. Dan.* PAPEBROCHIVS de *ſolenn. Canonizationis init. & progreſſu. Iuſti* FONTANINI *Codex conſtitutionum, quas Pontifices ediderunt in ſolenni canoniſatione Sanctorum.*

(*c*) *Conc. Trid. ſeſſ. XXV. de inuocat. venerat. & reliq. SS. & ſacris imaginibus, c.* 2. *de off. ordinar. in* 6. *art.* 172. *Conſt. Crim. Car. Io. Rud.* ENGAV *de honorificis ſanctorum iuribus* §. II. *ſ. Io. Chryſoſtomi* TROMBELLII diſſ. de *cultu Sanctorum*, & *Io. Rud.* KIESLINGII *exercitationes theol. hiſtoricae* aduerſus Trombellium.

§. 346. Quae principia cum aduerſa ſint *Auguſtanae Confeſſioni:* (*a*) conſequens eſt, vt A. C.

addicti nec ad celebrationem dierum, *ſanctis dicatorum*, cum annexis, (*b*) nec ad *iuramenta* per Sanctos praeſtanda, nec ad ſimilem quemcunque ſanctorum cultum, in Catholicorum territoriis adigi poſſint, (*c*) nec *impietas erga defunctos* aeſtimari queat ex principiis blasphemiae & ſacrilegii.

(*a*) *Aug. Conf. art.* 21. *Apol. A. C. art.* 9. *Pie defunctorum* memoria non niſi in exemplum vitae & virtutum commendatur, perinde vt inter primaeuos Chriſtianos *martyrum memoria* hoc ſolo fine commendata eſt.

(*b*) *Inſtr. Pac. Oſn. art. V.* §. 48. Mirum eſt, contrarium potuiſſe in mentem venire *Ge. Chriſt.* NELLERO in *d. ff. de feriis P. I.* §. 6. *n.* 7.

(*c*) *Pax relig. de a.* 1555. §. 107. B. Parens in *iur. eccleſ. lib.* 3. *tit.* 45. §. 8.

TIT. XI.

TIT. XI.

DE IVRE CIRCA VOTVM ET IVSIVRANDVM.

(Lib. III. Tit. 34. *de Voto & voti redemtione.* Lib. II. Tit. 24. *de Iureiurando*).

ARGVMENTVM.

§. 347. *Voti indoles.* 348. *Voti realis & perſonalis obligatio.* 349. *Ius circa illud diſponendi.* 350. *Iuramentum.* 351. *Reale & perſonale, aſſertorium & promiſſorium.* 352. *Quomodo praeſtandum.* 353. *Eius vis & poteſtas.* 354. *Obligatio eius religioſa.* 355. *Eius vis in confirmandis actibus validis.* 356. *& in actibus non obligatoriis. Intuitu prohibitorum eſt nullum.* 357. *De iuramento vi & dolo expreſſo.* 358. *Periurium.* 359. *Abſolutio a iuramento.* 360. *Quatenus eius obligatio ad heredes tranſeat?*

§. 347. VOTVM eſt *pollicitatio Deo facta de aliquo praeſtando.* Pertinet tantum ad teſtandam alacritatem, ſatisfaciendi *officiis erga Deum*, nec de aliis actibus recte ſuſcipitur, quam quibus *verus cultus diuinus externus* vel *internus* promouetur. Voti ergo, libero & deliberato animo de re licita praeſtiti, obligatio ſua natura *interna* eſt (*a*). Illicitum & inualidum eſt, *de re illicita*, *ſuperſtitioſa*, *impoſſibili* & quae in *poteſtate noſtra* non eſt, ſuſceptum (*b*).

(*a*) *Chriſt.* WOLF. *in iure Naturae tom. III.* §. 964. *ſ.*

(*b*) *In malis promiſſis reſcinde fidem. In turpi voto muta decretum: quod incaute vouiſti, ne facias. c.* 5.

5. C. 22. *qu.* 4. Conf. *c.* 1. & 15. *eod. c.* 1. 2. 3. 6. C. 33. *qu.* 5. Conf. *Augustana Confessio art. XXVII.*

§. 348. *Votum* ratione obiecti, vel REALE est, quod *de re in gratiam tertii praestanda*, vel PERSONALE est, quod de *facto, solum vouentem concernente, praestatur:* idque tum *solenne* est, quod praescriptis ad id solennitatibus fit, (*a*) tum *minus solenne*, quod absque his emittitur. Obligatio voti *realis*, iure ciuili & canonico firmata, *perfecta* est, & ex eo vouens eiusque heredes tenentur, ac tertio competit ius, rem voto promissam exigendi (*b*). Votum *personale* ex iure Canonico intuitu *solius vouentis* vim obligandi habet: (*c*) inter Protestantes inter fines internae obligationis subsistit (*d*).

(*a*) *Quod solennitatum est per susceptionem sacri ordinis, aut per professionem religiosam c. vn. de Voto & voti redemt. in* 6. ESPEN. *iur. eccl. P. II. S. I. tit.* 13. *c.* 6. *tom. I. p.* 582.

(*b*) *L.* 2. *pr. & §.* 2. *D. de Pollicitat. si quis rem aliquam vouerit, voto obligatur; quae res personam vouentis, non rem, quae vouetur, obligat. - - - Voti obligationem ad heredes transire constat. c.* 6. *X. de his quae vi metusue causa fiunt. c.* 6. *X. de testamentis. c.* 18. *de Censib.*

(*c*) *c.* 6. *X. h. t. Anacl.* REIFFENSTVEL *in iur. Can. lib.* 3. *tit.* 34. *n.* 4. *tom. III. p.* 496.

(*d*) B. Parens *in iur. eccles. lib.* 3. *tit.* 34. §. 18. 21.

§. 349. Voti obligatio subiecta est *potestati* & *iurisdictioni ecclesiasticae.* Vi eius 1) *Irritum* declarari potest votum, si est *inualidum*, v. c. ob vitium in obie-

obiecto, vel ob defectum poteſtatis vouendi: (*a*) 2) *Tolli* dicitur votum ſi obligatio voti *validi* ex iuſta cauſa diſſoluitur, veluti per abſolutionem, diſpenſationem, redemtionem, vel per immutationem: (*b*) cuiusmodi poteſtas *Pontifici* & *epiſcopis* vindicatur (*c*).

(*a*) *c.* 16. *C.* 33. *qu.* 5. REIFFENSTVEL *l. c. tom. III. p.* 497. GIBERT *in Corp. I. C. P. II. p.* 407. 460.

(*b*) *c.* 1. 2. 5. 8. 9. *X. de Voto & voti red.*

(*c*) *c.* 2. *X. eod.* Quinque vota *Pontifici* reſeruata recenſentur in *c.* 5. *Extrau. comm. de poenitent. & remiſſ. c.* 9. *X. de Voto.*

§. 350. IVSIVRANDVM eſt aſſeueratio religioſa, qua *quis Deum inuocat tamquam teſtem veri & vindicem, ſi ſciens fefellerit.* Per iusiurandum 1) Deo *cultus* praeſtatur: eidem vero 2) *votum* ſua natura non ineſt, quamquam ei accedere poſſit, ſi quid ſimul Deo promittatur v. c. ſub formula: *voueo & iuro.*

§. 351. *Iuramentum* ratione *obiecti* diuiditur I. in *reale* & *perſonale*, eodem ſenſu ac *Votum* (§. 348.) II. in *aſſertorium*, quod de *veritate nude aſſertorum*, & in *promiſſorium*, quod de *veritate promiſſorum & de promiſſis ſeruandis* praeſtatur.

§. 352. Iusiurandum praeſtandum eſt animo *deliberato*, ſeu animo iurandi, & iurans *vim eius* & *rem*,

rem, de qua iurat, cognitam habere debet (*a*). 1) *Temerarium* & *nullum* eſt, de re *incognita* & *non intellecta* praeſtitum; (*b*) 2) ad *ignoratá* produci nequit; (*c*) 3) ab vſu intellectus aeſtimatur *habilitas iurandi*, eoque nomine aetas *XIV. annorum* ad iurandum idonea cenſetur (*d*).

(*a*) Tres comites iusiurandum habere dicitur, *veritatem*, *iudicium* atque *iuſtitiam c.* 2. *C.* 22. *qu.* 2.

(*b*) Hinc vtilis eſt *certioratio iurium*, de quibus iuratur, maxime intuitu perſonarum, quibus iura ignorare licet. Eius *defectus* vero vim iuramenti non tollit, ſi illa iuranti cognita & intellecta eſſe aliunde conſtat. *Frid. Eſ.* PVFENDORFII *obſ. iur. tom. I. obſ.* 43. §. 3. 5. 6.

(*c*) *c.* 20. 25. *X. de iureiur.*

(*d*) *c.* 14. 15. *C.* 22. *qu.* 5. Ad iudicialia iuramenta iure particulari paſſim aetas *XVIII. annorum* deſideratur BERGER *El. diſc. for. p.* 532. WERNHER *obſ. for. P. II. obſ.* 346.

§. 353. Vis & poteſtas iurisiurandi conſiſtit in *inuocatione Dei in teſtem & vindicem:* in cuius ſymbolum varia paſſim vſurpata ſunt *ſolennia*, ad iniicendam iurantibus religionem & metum ſacrum comparata (*a*). Iuramentum ergo 1) conſtituunt quaelibet verba, eam *iuramenti vim* exprimentia, & *animo iurandi* prolata, etiam ſolum verbum *iuro* (*b*): nec 2) intereſt, vtrum *ore* an *ſcriptis*, vtrum ab *ipſo iurante* proferantur, an *eius nomine & ex eius mandato ſpeciali* ab alio; cuiusmodi iuramentum *in alterius animam* vocatur (*c*). E contra 3) iuramentum

tum non conſtituunt verba, *vim eius non exprimentia*, ad *certitudinem* tamen *veritatis* conteſtandam comparata, quales ſunt aſſeuerationes, quantumuis religioſae, per res ſacras, vel nobis gratiſſimas ſub fide generoſa, vel ſub fide dignitatis eccleſiaſticae factae, (*d*) vel quibus quis ſe *refert* ad teſtimonium diuinum, Deum vero teſtem non inuocat; quamuis eiusmodi aſſeuerationes *in iuramentum* tranſeant, ſi quis *iurare* per illas res ſe aſſeuerat. Denique 4) a iuramentis differunt *imprecationes* & *execrationes*, quibus quis ſe aliosque diris impie deuouet (*e*).

(*a*) *Iac. Frid.* LVDOVICI de *ſolennibus Iuramentorum. Gundlingiana P. IV. n.* 2. *p.* 311. *Io. Frid.* IVGLER *de ritu tangendi SS. Euangelium in iureiurando.*

(*b*) *In c.* 4. *X. de iureiur.* probatur formula: *Ita me Deus adiuuet & Sancta eius Euangelia:* quae & inter *diuerſae religionis conſortes* lege publica praeſcripta eſt in *R. I. de a.* 1555. §. 106.

(*c*) *c.* 6. 7. *X. de iuramento calumniae c.* 3. *eod. in* 6. *c.* 2. *de teſtibus in* 6. *Io. Flor.* RIVINVS *de iureiurando in alterius animam* §. 22. *Gundlingiana P. IV. n.* 3. *p.* 335.

(*d*) Huiusmodi obteſtationes pro *iuramentis* habet *Sam. de* COCCEII in *iure controuerſo p.* 617.

(*e*) Iuramentum, cui iunguntur execrationes, vocatur *execratorium*, quale ſolet eſſe *iuramentum Iudaeorum.* In *inuocatione Dei in vindicem* perperam quaeritur *execratio:* aliud enim eſt, ſe *ſubiicere vindictae diuinae*, quod Chriſtiani eſt; aliud vero, *ſibimet aliisue mala decernere*, quod eſſe debet a religione Chriſtiani alienum.

§. 354. Per inuocationem Dei in teſtem & vindicem tamquam per *noua motiua*, iurans *intuitu Dei obligatur* tum ad *verum* dicendum, tum ad *promiſſa* ei, cui iuratur, *ſeruanda*, quoad haec ſunt ipſius diſpoſitioni obnoxia. Agnita & firmata eſt iure Canonico haec obligatio conſtituto principio, *iusiurandum ſeruandum eſſe, quod non vergit in diſpendium ſalutis vel in praeiudicium tertii*, (*a*) conſtitutisque *cenſuris eccleſiaſticis*, quibus iurans ad illud ſeruandum compellitur (*b*). Datur ergo ex iureiurando *actio* & *exceptio* (*c*).

(*a*) *c.* 28. X. *de iureiur. c.* 2. *eod. in* 6. *c.* 2. *de pact. in* 6.

(*b*) *c.* 6. 28. X. *de iureiur. c.* 2. *eod. in* 6.

(*c*) *c.* 3. *eod. in* 6. B. Parens in *iur. eccl. lib. II. tit.* 24. §. 34.

§. 355. Itaque I. ex iureiurando, quo *conuentio valida* confirmatur, *noua* huic accedit obligatio, quae *naturam ſequitur obligationis*, ex ipſa conuentione deſcendentis. Cuius conſequens eſt, vt 1) iuramentum produci nequeat vltra *limites conuentionis*, (*a*) 2) eidem *tacite* inſint *conditiones* omnes, quae *conuentioni* inſunt; (*b*) & 3) ſublata *obligatione ex conuentione*, velut per eius remiſſionem, ſublata cenſeatur *obligatio ex iuramento* (*c*).

(*a*) *c.* 20. 35. X. *de iureiur.*
(*b*) *c.* 3. 25. 29. X. *eod.*
(*c*) *c.* 2. X. *de ſponſalibus.*

§. 356.

§. 356. II. Actus, in *fauorem agentis nulli* & *non obligatorii*, vel etiam actus *dubii* & *controuerſi valoris*, interueniente iuramento, tamquam ex *noua cauſa obligandi*, *validi* & *obligatorii* efficiuntur. (*a*) III. *Abſolute* vero *prohibita*, interueniente iuramento licita fieri nequeunt, quin potius hoc *illicitum* & *non obligatorium* eſt (*b*). Hinc non obligat iuramentum, quod 1) contra *publicam reipublicae* vel *eccleſiae* ſalutem, (*c*) vel quod 2) de re *illicita* praeſtatur, (*d*) vel quod 3) vergit in *praeiudicium tertii* (*e*).

(*a*) *c.* 28. *X. de iureiur. c.* 2. *eod. in* 6. *c.* 2. *de pactis in* 6. *Io. Mich.* ROTERMVNDT *de iureiurando actibus inualidis adiecto* §. *X. Dau. Ge.* STRVBEN *Rechtliche Bedencken N. XXIV.*

(*b*) *c.* 18. *X. de iureiur. c.* 12. *X. de foro compet. c.* 18. *X. de teſtib. c.* 4. *X. de teſtib. cogend.*

(*c*) *c.* 27. 33. *X. de iureiur. c.* 1. *eod. in* 6. *An.* REIFFENSTVEL *in iur. Can. lib.* 2. *tit.* 24. §. 3. *tom. II. p.* 334.

(*d*) *c.* 6. 8. *C.* 22. *qu.* 4. *c.* 58. *de regul. iur. in* 6.

(*e*) *c.* 28. *X. de iureiur. c.* 2. *de pactis in* 6.

§. 357. Ex iuramento, *vi metuque vel dolo elicito*, ius acquiri nequit ei, *cui iuratur*; ideoque & deficit *obligatio iurantis* (*a*). Idem dicendum eſt de promiſſo iurato, quod ex parte eius, *cui iuratur*, ſine *turpitudine* ſeu *violatione legis* acceptari non potuit (*b*). In vtroque tamen caſu opus eſt *cauſae*

cognitione & ſententia, qua illud *nullum* eſſe declaratur.

(*a*) In *c.* 28. *X. de iureiur.* & in *c.* 2. *de pact. in* 6. iuramenti obligatio tum demum adſtruitur, ſi *ſine metu & dolo ſponte* praeſtitum eſt. *Cautelae* loco tamen *abſolutio* exigitur in *c.* 2. & 8. *X. de iureiur.*

(*b*) Quale eſt iuramentum de *vſuris illicitis* praeſtandis. Cum in his ſoluendis a debitore non peccetur, peccetur vero a *creditore* in iisdem accipiendis: Ius Canonicum *iuramento* quidem *per ſolutionem vſurarum* ſtandum eſſe, *ſolutas* vero mox iure *repeti* poſſe, decernit in *c.* 6. *X. eod.* Sed rectius dicendum eſt, obſtare exceptionem *doli. Dolo enim facit, qui petit, quod reſtituere oportet eundem c.* 59. *de regul. iur. in* 6.

§. 358. *Periurium* eſt doloſa violatio obligationis, ex iureiurando deſcendentis. Periurii reus eſt tum 1) qui *ſciens* falſum loquitur, dum iurat; quod eſt proprie *peierare:* tum 2) qui *fidem*, iurato datam, fallit (*a*). Peierat ergo, qui *reſeruationibus mentalibus* vſurus, falſum loquitur (*b*).

(*a*) *c.* 1. 3. C. 22. *qu.* 2. *c.* 8. 28. *X. de iureiur.*
(*b*) *c.* 9. 22. *qu.* 5.

§. 359. *Abſolutio a iuramento* I. in ſenſu *generali*, perinde ac *abſolutio ab actione*, accipitur pro declaratione iudiciali, iurantem ex iuramento non obligari (*a*). II. In ſenſu *ſpeciali* eſt relaxatio ſeu liberatio a *vinculo iurisiurandi*, auctoritate publica facta. Haec iuſte non decernitur, niſi ex cauſis, ex quibus ei, *cui iuratum eſt*, inuito

ius

ius quaesitum adimi potest, veluti 1) ob ius, ipsum eodem *priuandi*, (*b*) vel 2) ob ius, conuentionem iuratam ex causa *salutis publicae* rescindendi. Potestas decernendi absolutionem in vtroque significatu est *iurisdictionis*, & quidem *ecclesiasticae*, (*c*) si de causa ecclesiastica, vel *secularis*, si de causa seculari iuramentum praestitum est (*d*). Spurium & periculosum eius fundamentum est, quod ab *effecto vicariatu Christi* repetitur (*e*).

(*a*) Hoc sensu is, qui *nullius iuramenti vinculi constringi* potuit, *absoluendus* esse dicitur *in c.* 2. *X. de iureiur.* Inde inualuit *absolutio a iuramento ad effectum agendi*, de qua scripsit *Ge. Ad.* STRVVIVS. Conf. B. Parens in *iur. eccl. lib.* 2. *tit.* 24. §. 52. STRYK de *cautelis iurament. meletem. III. c.* 2. §. 27. *sq.*

(*b*) veluti per declarationem in bannum. Conf. FABRI *Staats-Canzley tom. VI. p.* 622. *tom. XIII. p.* 670.

(*c*) *c.* 2. 8. 15. *X. de iureiur. Const. Elect. Sax. P. II. Const.* 36. CARPZOV. *in iurispr. for. P. II. C.* 36. *def.* 1. BERLICH *P. II. concl.* 44. 1. 11. *f.*

(*d*) *Ordinat. Camer. P.* 2. *tit.* 24. *Rec. Imp. de a.* 1654. §. 164. *in f. Henr.* PIRHING in *iur. Can. lib.* 2. *tit.* 24. §. *vlt. p.* 473. *Io. Mich.* ROTERMVND. l. c. *cap.* 1. §. 4. 5. 6. *Diet. Herm.* KEMMERICH de *potestate relaxandi iuramentum* §. 13.

(*e*) de quo egi in *obs. iur. Can. obs. II.*

§. 360. Obligatio *ex iureiurando* adstricta est ad *personam iurantis*, nec vi sua ad *iurantis heredes* transit. Transit tamen ad hos ex *nouo* & *speciali* obligandi fundamento, & quidem 1) ex obligatione con-

conuentionis, cui iuramentum acceſſit, firmatae, 2) ex obligatione *heredis*, per aditam hereditatem ad debita defuncti ex bonis eius ſoluenda obſtricti, (*a*) ſi videlicet eſt iuramentum *reale* (§. 351.).

(*a*) c. 6. X. *de teſtament. Anacl.* REIFFENSTVEL *in iur. Can. lib.* 2. *tit.* 24. §. 3. *n.* 102. *tom. II. p.* 335. WERNHER. *obſ. for. P. IV. obſ.* 151. *n.* 228. STRYK *de ſucceſſ. ab int. diſſ. VIII. c.* 10. §. 76.

SECTIO II.

SECTIO II.

DE IVRIBVS CIRCA MATRIMONIVM.

TIT. I.

DE CAVSIS MATRIMONIALIBVS IN GENERE.

ARGVMENTVM.

§. 361. *Origines iurisdictionis ecclesiasticae in causis matrimonialibus?* 362. *quousque ecclesiae acquisita?* 363. *Seruata inter Protestantes.* 364. *Fontes decisionum in causis matrimonialibus.*

§. 361. Causae matrimoniales sunt *ecclesiasticae*, quatenus *potestati & iurisdictioni ecclesiasticae* subsunt. Huic subesse coeperunt ex *rationibus specialibus*. *Prima* est ex *confoederata Christianorum disciplina*, de causis matrimonii ex iure diuino praeceptisque Christi & Apostolorum aestimandis: (*a*) quo intuitu iam inter primos Christianos in regulam abiit, ineundi matrimonii professionem *apud ecclesiam* faciendam esse (*b*). *Altera* est ex forma matrimonii ecclesiastica, *benedictione* videlicet *sacerdotali*, obseruantia primum deinde legibus imperatorum sec. VIII. & IX. constituta (*c*). *Tertia* ex indulgentia imperatorum, qua causas matrimoniales tum in conciliis definiri, tum in ecclesia iudicari per-

miſerunt. Acceſſit quarto tum typus matrimonii, ſub cuius imagine *coniunctio Chriſti cum eccleſia* repraeſentata eſt, tum denique erroneum de *ſacramento matrimonii* dogma, ex Auguſtini interpretum & ſcholaſticorum opinionibus medio aeuo natum (*d*).

(*a*) *Ioſ.* BINGHAM *antiquit. eccleſ. lib. XXII. cap. 2. 3. 4. Ge. Ernſt. Lud* PREVSCHEN tr. *daſs ein Catholiſcher Landesherr in Ehe- und Kirchen-Sachen Evangeliſcher Vnterthanen zu erkennen nicht befugt* §. 52. 59. 91.

(*b*) TERTVLLIANVS *ad vxorem lib. 2. c. 9. Vnde ſufficiam ad enarrandam tantam felicitatem matrimonii, quod eccleſia conciliat, & confirmat oblatio, & obſignat benedictio, angeli renunciant, pater ratum habet.* Idem de *pudicitia* c. IV. *Penes nos occultae quoque coniunctiones, id eſt, non prius apud eccleſiam profeſſae, iuxta moechiam & fornicationem iudicari periclitantur.*

(*c*) In *oriente* per Nouellam LEONIS LXXXIX. in *occidente* per leges CAROLI M. quas recenſet B. Parens *in iur. eccleſ. lib. 4. tit. 3. §. 25.*

(*d*) Nouum hoc dogma eſſe, *docet M. A. de* DOMINIS de *republ. eccl. lib. V. c.* II.

§. 362. Inde vero eccleſiae *iurisdictio* in cauſis matrimonialibus *tacito imperantium conſenſu* acquiſita, ſeculorumque vſu & *obſeruantia* ita firmata eſt, vt iam ſec. XII. pro *iure communi* habitum ſit, cauſas matrimoniales, *quoad matrimonium contrahendum diſſoluendumque, idue ſancte colendum, concernunt*, eccleſiaſticas eſſe (*a*).

(*a*) *c. 3. X. de Ord. cognit. c. 16. X. de off. & poteſt. iud. deleg. c. 7. X. qui filii ſint legit. c. 12. X. de exceſſib. praelat.*

§. 363.

§. 363. Seruata eſt *eccleſiae Euangelicae* eadem Iurisdictio: eaque 1) mox vſa eſt vniuerſa eccleſia in corrigendis, quae in his cauſis emendatione indigebant; (*a*) 2) cauſae matrimoniales, ſub primitiis reformationis deciſioni *parochorum* permiſſae, deinde, ordinata eccleſiae politia, ad *iudicia eccleſiaſtica* delatae ſunt (*b*). Hinc 3) cauſae matrimoniales, quatenus *iudiciales* ſunt, ad *conſiſtorium*, (*c*) quatenus vt *definiendae* & in vtilitatem eccleſiae determinandae ſpectantur, ad iura *reſeruata regiminis eccleſiaſtici* principum Euangelicorum pertinent (§. 186.).

(*a*) vt in *Auguſtana Confeſſ.* art. 23. & in *Articulis Schmalcaldicis* tit. de poteſt. epiſcop.

(*b*) Formula de gubern. eccleſ. a. 1545. apud SECKENDORFIVM in *hiſt. Luth.* lib. 3. p. 534. *Sciunt omnes, negotia coniugii magnam partem eſſe vitae humanae, & incidere tam multas & tam varias controuerſias, vt ad cognitiones negotiorum coniugalium ſit opus peculiari iudicio ſeu peculiari decuria iudicum. Nec fieri poteſt, vt ſinguli paſtores in eccleſiis tantum eruditionis & iudicii habeant, vt has controuerſias recte diiudicare poſſint. - - Ideo neceſſe eſt, in locis certis opportunis conſiſtoria conſtituere, quae cognoſcant & diiudicent controuerſias matrimoniales Chriſtianis ſententiis.* Conf. *Mich. Henr.* REINHARDVS de *ſtatu cauſarum matrimonialium tempore reformationis* diſſ. poſter. §. 4. 7. 8. *Eſ. Frid.* PVFENDORFII *obſ. iur. vniu. tom. I. obſ.* 166.

(*c*) *Mart.* SCHRADER de *cauſis fori eccleſ. c. I. tit.* 1.

§. 364. Cauſae matrimoniales inter Proteſtantes iudicantur 1) ex iure *diuino*, 2) ex libris *ſymbolicis*, 3) ex legibus eccleſiaſticis *particularibus*; 4) in ſub-

fidium ex iure *Canonico* (*a*). Inter Catholicos *Concilium Tridentinum* praeterea normam constituit, qua multum derogatum est iuri Canonico.

(*a*) Quaerunt nonnulli inter Protestantes in variis articulis iuris *reliquias sacramenti in matrimonio*, vt *Io. Sam.* STRYKIVS in special. differt. sed praeter rem, cum pro talibus haberi nequeant, quorum rationes *aliunde*, quam ex sacramenti indole, intelliguntur. *Mich. Henr.* GRIEBNERVS in diss. *de his, quae ex iure protestantium matrimoniali ad reliquias sacramenti perperam referuntur.*

TIT. II.

DE MATRIMONIO CONTRAHENDO.

(Lib. IV. Tit. 1. *de Sponsalibus & matrimoniis*).

ARGVMENTVM.

§. 365. *Matrimonium, & quod iure matrimonii habetur.* 366. *In eo contrahendo quaenam interueniant?* 367. *Eius incapaces.* 368. *Libera id ineundi facultas. Eius impedimenta.* 369. *Consensus matrimonialis, eiusque vitia.* 370. *Quomodo contrahatur secundum ius Can. Concilium Trid. & ius Protestantium.* 371. *Ratum matrimonium.* 372. *Rati & legitimi species.* 373. *Exemplum speciale legitimi & non rati.* 374. *Consummatio eius per solennitates nuptiales.* 375. *Iura circa Benedictionem sacerdotalem,* 376. *& circa proclamationem.* 377. *Matrimonium publicum & clandestinum.* 378. *Matrimonium conscientiae.* 379. *Concubinatus.*

§. 365. MATRIMONIVM est *societas maris & feminae, liberorum procreandorum & educandorum causa*

cauſa ſecundum formam lege praeſcriptam contracta. Finis eius tum 1) ad ſobolis procreationem & educationem, (*a*) tum hoc nomine ſimul 2) ad *indiuiduam vitae conſuetudinem* tendit (*b*). *Ciuiliter* pro matrimonio habetur coniunctio maris & feminae, *indiuiduam vitae conſuetudinem continens*; etiamſi ſpes ſobolis procreandae exulet (*c*).

(*a*) *c.* 12. *C.* 31. *qu.* 1, *c.* 6. *C.* 32. *qu.* 2.

(*b*) *c.* 11. *X. de Praeſumt. Vitae conſuetudo* in communicatione officiorum omnium, vſus rerum, & caſuum ſecundorum ac aduerſorum conſiſtit; vt talem vxor ſe in omnibus exhibeat viro, qualis ipſa ſibi eſt, & e conuerſo. *c.* 3. *C.* 27. *qu.* 2.

(*c*) *c.* 4. *X. de frigidis & maleficiat.* ibi. *Romana eccleſia conſueuit in conſimilibus iudicare, vt quas tamquam vxores habere non poſſunt, habeant vt ſorores. c.* 5. *eod.*

§. 366. Matrimonium, I. *contrahi* dicitur, per *legitimam declarationem conſenſus mutui maris & feminae in matrimonium iam actu inuicem ineundum*; (*a*) isque *conſenſus matrimonialis* vocatur. Praecedunt illud SPONSALIA, quae ſunt *conuentio maris & feminae de matrimonio inuicem contrahendo* (*b*). In his interuenit *conſenſus ſponſalitius*, qui in futurum matrimonium ineundum declaratur, & quo *initiari* dicitur. Denique *conſummatur* matrimonium, dum interueniunt, quae tum ex natura finis tum ex legis diſpoſitione deſiderantur ad matrimonium complendum; ſcilicet *ſolennitas nuptialis* & *coniun-*

ctio carnalis. Ad *illam* pertinet 1) BENEDICTIO SACERDOTALIS, quae *eſt actus ſacer, quo ſacerdos deſponſatos conſenſum matrimonialem in praeſentia teſtium coram ſe edentes, inter preces & benedictionem iungit:* 2) PROCLAMATIO, quae eſt *denunciatio matrimonii contrahendi publice in eccleſia facta, annexo termino congruo, intra quem impedimenta legitima opponere cuilibet integrum ſit* (c).

(a) c. 25. X. *de Sponſalibus* ibi: *matrimonium in veritate contrabitur per legitimum viri & mulieris conſenſum.* c. 14. X. *de deſponſat. impub.* c. 2. C. 27. *qu.* 2.

(b) c. 3. C. 30. *qu.* 5. ibi: *ſponſalia futurarum nuptiarum ſunt promiſſa.* c. 2. X. *de Sponſal.*

(c) c. 1. 5. C. 30. *qu.* 5. c. 3. X. *de Clandeſtina deſponſat.* c. 5. X. *de Digamis non ordinandis* c. 7. X. *de Conuerſione coniugat.*

§. 367. Matrimonii contrahendi *capaces* ſunt, qui *generandi* potentia pollent & facultate *conſentiendi*; ideoque non excluduntur etiam ſurdi & muti (*a*). Vtraque facultate deſtituti, eius contrahendi ſunt *incapaces*; cuiusmodi ſunt 1) *impuberes*, (*b*) niſi generandi potentia aetatem anteuertat, (*c*) 2) natura *impotentes*, (*d*) & ex pari ratione 3) *caſtrati* & *ſpadones*. Coniunctio tamen *ſcientis* cum *impotente* contracta, (*e*) vel etiam cum *caſtrato* ex *diſpenſatione* celebrata, *ciuiliter* pro matrimonio habetur (*f*), (§. 365.) eoque iure cenſentur matrimonia ſenum (*g*).

(a)

(*a*) *c.* 23. 25. *X. de Sponſal.*

(*b*) *c.* 8. 10. 11. *X. de deſponſatione impuberum.*

(*c*) *c.* 3. *C.* 14. *X. eod. c. vn.* §. 1. *eod. in* 6.

(*d*) *c.* 2. *X. de frigid. maleficiat, & impotentia coeundi.*

(*e*) *c.* 4. 5. *X. eod.*

(*f*) *Delphinus de coniugio Eunuchorum* reſp. 1. B. Parens in *Iure Eccl. lib.* 4. *tit. XV.* §. 12.

(*g*) *L.* 27. *C. de nuptiis* STRYK *in not. ad Brunnemanni ius eccleſ. lib.* 2. *c.* 17. §. 2. CARPZOV. *Iur. eccl. lib.* 2. *dec.* 13. *n.* 23. *Conr. Phil.* HOFFMANNI *tr. de matrimonio ſexagenarii cum quinquagenaria.*

§. 368. *Omnium & ſingulorum, qui matrimonii ſunt capaces, libera eſt matrimonii ineundi facultas*: niſi certis perſonis vel in totum vel in certo caſu ex ſpeciali ratione lege ademta ſit (*a*). IMPEDIMENTA MATRIMONII vocantur *rationes ſpeciales, lege definitae, ob quas matrimonium contrahere non licet.* PRIVATA ſunt, *quae ius coeuntium vel tertii concernunt*, PVBLICA ſunt, *quae illud non reſpiciunt, ſed vtilitatem publicam.*

(*a*) *c.* 23. *X. de Sponſalibus & matrim.*

§. 369. Contrahitur matrimonium *mutuo conſenſu matrimoniali:* qui declarari etiam poteſt per procuratorem, modo hic ſpeciali mandato inſtructus, nec reuocatus ſit ante contractum matrimonium (*a*). Valide non contrahitur, vbi vel *deficit* conſenſus matrimonialis, vt in furioſis, mente captis, ſumme ebriis,

ebriis, (*b*) vel vbi tali *vitio* laborat, ob quod acquiri ius ex consensu alteri non potest, si 1) *vi metuque*, in hominem constantem cadente, quis ad consentiendum compulsus, (*c*) vel 2) *dolo* vel alterutrius contrahentis vel tertii inductus; (*d*) vel si 3) *error* interuenit circa personam eiusue statum ciuilem; veluti si quis putans cum libera contraxisse, post seruam eam comperiat (*e*). Valido consensu *posthac* interueniente, quo videlicet metus, dolus & error purgatur, matrimonium conualescit (*f*).

(*a*) *c.* 9. *de Procuratoribus in* 6. De connubiis illustrium per procuratorem contractis vid. *I. Aug.* HELLFELD ad *Burc. Gotth. Struuii iurisprud. heroic. P. II. c. V. Io. P. de* LVDEWIG *de matrimonio per procuratorem.*

(*b*) *c.* 26. *C.* 32. *qu.* 7. *c.* 24. *X. de Sponsal.*

(*c*) *c.* 14. 15. 28. *X. de Sponsal. c.* 11. *X. de desponsimp.* etiamsi accesserit iuramentum (§. 356.) *c.* 2. *X. de eo qui duxit in matrim.* B. Parens in *I. E. lib.* 4. *tit. I.* §. 121.

(*d*) *c.* 26. *X. de Sponsalibus.*

(*e*) *c. vn. C.* 29. *qu.* 1. *c.* 4. *X. de coniug. Seruorum.*

(*f*) *c.* 21. *X. de Sponsalib. c.* 2. *X. de eo qui duxit in matrim.*

§. 370. Matrimonium I. secundum *ius Canonicum* contrahitur *solo mutuo consensu matrimoniali sufficienter declarato*, ideoque tam per verba hunc experimentia, quae *verba de praesenti* vocantur, (*a*) quam per *signa* & *facta* euidentia (*b*). II. Secundum *concilium* Tridentinum ea demum declaratio pro legi-

legitima habetur, quae fit coram *parocho*, vel coram alio ſacerdote ex ipſius *parochi* vel *Ordinarii* licentia, & coram duobus vel tribus *teſtibus* (*c*). Nec III. ſecundum *ius eccleſiaſticum Proteſtantium* alia legitima eſt, quam inter ipſam *benedictionem ſacerdotalem* data: ſiquidem praeceptum de hac adhibenda *interpretatione* & *obſeruantia eccleſiaſtica uniuerſali* per Germaniam perinde acceptum eſt, ac ſi poena nullitatis eſſet munitum (*d*).

(*a*) *c.* 25. 31. *X. de Sponſal. c.* 3. *X. de Sponſa duorum.*

(*b*) *c.* 30. *X. de Sponſal. c.* 6. *X. de Condit. appoſit.*

(*c*) *Concil. Trid. ſeſſ. XXIV. de reformat. matrim. cap.* 1. Parochus proprius aeſtimatur intuitu vel *ſponſi* vel *ſponſae*, prout in alterutrius parochia celebratur. PROSPER Cardinalis LAMBERTINI in *inſtitutionibus eccleſiaſticis*, *inſtit. XXXIII. p.* 90. *Parochi praeſentiam moralem ſufficere*; declarant interpretes, hoc eſt, *vt intelligat quid agatur*, *tametſi parochus inuitus & plane reluctans praeſens fuerit*, *modo omnia eo modo coram ipſo geſta ſint*, *vt certum de iis teſtimonium dare queat. Idem erit*, *ſi alium in finem & per dolum vocatus fuerit*, *aut caſualiter ibidem praeſens ſit*, *aut etiam quaſi tranſeat*; Verba ſunt ESPENII in *Iur. Eccl. P. II. S. I. tit. XII. cap. V.* §. 26. *tom.* I. *p.* 568. *Aug.* BARBOSA *de Offic. epiſcopi Part. II. alleg.* 32. *n.* 85. 88. Haec declaratio coram *parocho* & *teſtibus* prorſus differt a *benedictione ſacerdotali*, quod non obſeruauit LEYSERVS *ſpec.* 298. *m.* 10. *p.* 116. & *ſpec.* 585. *p.* 203. 211.

(*d*) CARPZOVII *I. E. lib.* 2. *def.* 142. *Hier.* BRVCKNERI *deciſ. matrim. c.* 2. §. 16. *c.* 28. §. 9. WERNHERI *princ. iur. eccl. c.* 13. §. 13. B. Parens *in iur. Eccl. lib.* 4. *tit.* 3. §. 45.

§. 371.

§. 371. VERVM MATRIMONIVM est, *in quo contrahendo mutuus consensus matrimonialis actu interuenit:* (*a*) idque tum RATVM est, *quod ex lege ecclesiastica valide contractum est inter Christianos*, tum LEGITIMVM, *quod contractum est secundum praecepta legum ciuilium. Ratum* idem est ac firmum & validum, vt solui non possit; (*b*) vti *irritum*, quod inualidum est. *Verum* matrimonium, *inter Christianos* secundum *ius Canonicum* quidem ratum est, (*c*) non vero secundum *Concilium Tridentinum* vel secundum ius ecclesiasticam *Protestantium*, nisi obseruata forma, vtroque iure praescripta (§. ant.). Vnde sanctiones iuris Can. quibus ratum fit *solo interposito consensu matrimoniali*, aeque inter Protestantes ac inter Catholicos vsu destituuntur: quae vero habet Synodus Tridentina, a foris nostris aliena sunt.

(*a*) c. 25. X. *de sponsal.* c. 7. X. *de diuort.*
(*b*) c. 17. C. 28. *qu.* 1. *In rato* quaeritur de eius *valore* secundum *leges ecclesiasticas.*
(*c*) c. 25. X. *de sponsal.* c. 7. X. *de diuortiis* c. 14. X. *de conuersione coniugatorum.*

§. 372. Potest matrimonium esse vel 1) *ratum & legitimum simul*, vel 2) *ratum tantum*, quamquam *non legitimum*, v. c. disparagium, 3) *legitimum tantum*, quamquam *non ratum*, quale est Iudaeorum & infidelium matrimonium (*a*).

(*a*) Gratianus ad c. 17. C. 28. *qu.* I. c. 7. X. *de diuort.*

§. 373.

§. 373. *Legitimum* & *non ratum* eſt quoque inter Proteſtantes illud, cui ex *ſpeciali cauſa* effectus ciuiles tribuuntur, quamquam forma eccleſiaſtica deſit: prout contingit, ſi copula ſacerdotalis 1) vel ob *contumaciam* ſponſi abſentis vel 2) ob eius *mortem* aliumue *caſum fortuitum* interuenire nequit. In *priori* caſu matrimonium ad inſtantiam ſponſae *per ſententiam iudicialem* pro legitimo, ratione *effectum ciuilium*, declaratur, ita tamen, vt contumax, ſimulac eius copia haberi poteſt, ad copulam ſacerdotalem recipiendam adigatur (*a*). In *altero* caſu effectum ſaltem habet ratione prolis legitimae; (*b*) & *liberi*, nati *ex ſponſa*, quae vel ob contumaciam ſponſi vel ob alterutrius mortem iungi ſponſo per benedictionem ſacerdotalem non poteſt, legitimi habeantur (*c*).

(*a*) Praeiudicium adfert *Eſ. Frid.* PVFENDORFIVS *obſeru. iur. vniu. t. I. obſ.* 210. *p.* 537.

(*b*) *Hier.* BRVCKNER *deciſ. matr. c.* 28. §. 15.

(*c*) *L.* 22. *C. de Nuptiis.* Etiam *iure canonico* parentes matrimoniali conſenſu iunctos eſſe ſufficit, vt partus ſit legitimus *c.* 12. *X. qui filii ſint legitimi.* BERGER *Oecon. iur. p.* 115. *Ferd. Chriſt.* HARPPRECHT de *iure liberorum a deſponſatis ante benedictionem ſacerdotalem nec ex poſt ſubſecutam natorum. Sam.* de COCCEII in *iure controuerſo P. II. p.* 130.

§. 374. Conſummatur matrimonium interueniente ſolennitate eccleſiaſtica *benedictionis ſacerdotalis* (*a*) & *proclamationis* (§. 366.). Vtraque ſolenni-

lennitas 1) in eo ineundo praeſcripta eſt ſub poena, (*b*) ideoque in matrimonium coeuntes ad eam adhibendam auctoritate eccleſiaſtica adigi poſſunt; 2) neutra ſolennitas ad matrimonium *ratum* ſecundum *ius Canonicum* vel *concilium Tridentinum* deſideratur: quamquam *iure Proteſtantium* deſideretur *benedictio ſacerdotalis*, quippe qua tum *contrahitur*, (§. 370.) tum *conſummatur* matrimonium.

(*a*) Diu iam obſeruantia eccleſiaſtica introducta, ſec. VIII. legibus Impp. praeſcripta eſt (§. 361. not.). Eius ceu iam receptae mentionem facit Innocentius III. in *c.* 3. *X. de clandeſt. deſponſat.* quae vero ibidem praecipit, reſpiciunt proclamationem. De eius origine vid. IO. SELDENVS *de Vxor. Hebr. lib.* 2. *c.* 29. *p.* 309. *Iac.* GOTHOFREDVS in *Comm. ad Cod. Theod. lib.* 3. *tit.* 7. *tom. I. p.* 321. *I.* BINGHAM *ant. eccl. lib.* 22. *c.* 4. *p.* 340. B. Parens *l. c. lib.* 4. *tit.* 3. §. 8. *ſ.*

(*b*) *c.* 1. 2. 3. 4. 5. C. 30. *qu.* 5. *c.* 3. *X. de cland. deſponſ.*

§. 375. Benedictio ſacerdotalis 1) peragenda eſt ſecundum *liturgiam* cuiusque eccleſiae. Pertinet 2) ad ſacra *parochialia*, ideoque *licite* non peragitur, niſi a *parocho proprio*, vel ab alio ex parochi vel ſuperioris conceſſione; quam dare inter proteſtantes poteſt *Conſiſtorium* (*a*). Ceterum 3) cum tantum ad *publicam* declarationem conſenſus matrimonialis pertineat; eius nulla vis eſt, ſi matrimonium ex cauſa antecedente *nullum* & *irritum* eſt (*b*).

(*a*)

(*a*) CARPZOV. *iurispr. eccl. lib.* 2. *def.* 143. 148.
(*b*) *c.* 30. *X. de ſponſalibus.*

§. 376. Ad indaganda *impedimenta* matrimonii ante eius conſummationem adhibenda eſt *proclamatio*, eaque trina (*a*). Sine ea 1) copula ſacerdotalis *licite* non datur, niſi ex iuſta cauſa praeuia *diſpenſatione* (*b*) remiſſa ſit: 2) facienda eſt in vtriusque deſponſati *parochia*, 3) *modo*, lege & obſeruantia eccleſiaſtica definito. 4) Vis eius eſt, vt legitimo impedimento, *intra terminum* propoſito, *ſuspendenda* ſit copula; (*c*) termino vero elapſo, ius *tertii* matrimonium ex *impedimento priuato* impugnandi amittatur (*d*). 5) Praetermiſſio eius ſine venia facta, *poenis* vindicatur, ſuſpenſione ſacerdotis, & poena arbitraria contrahentium (*e*).

(*a*) Proclamatio praeſcripta eſt in Concilio Lateran. IV. ſub Innocentio III. in *c.* 3. *X. de clandeſtina deſponſat.* Vſu obſeruantia iam antea recepta fuit, quamquam non vniuerſim: ceu patet ex *c.* 27. *X. de ſponſal.* vbi *bannorum nuptialium* mentio fit.

(*b*) Haec vicario iure inter Catholicos datur a Vicario Generali; REIFFENSTVEL l. c. *lib.* 4. *tit.* 3. *n.* 34. *tom. IV. p.* 49. & inter Proteſtantes a Conſiſtorio. CARPZOV l. c. *lib.* 2. *def.* 139. B. Parens *l. c. lib.* 4. *tit.* 3. §. 31.

(*c*) *c.* 3. *X. de clandeſt. deſponſ.*

(*d*) *c. vlt. X. qui matrimon. accuſare poſ.*

(*e*) *c.* 3. §. *vlt. X. de cland. deſponſ.*

§. 377. Matrimonium PVBLICVM eſt, *quod ſeruatis ſolennibus eccleſiaſticis*, & CLANDESTINVM, *quod*

quod iis neglectis contrahitur. Clandestinum iure Canonico & ex concilio Tridentino *illicitum* est poenisque subiectum; (*a*) *ratum* tamen est, quoad est in forma concilii Tridentini celebratum (*b*). *Iure ecclesiastico protestantium* 1) ob neglectam copulam sacerdotalem *illicitum* & simul *irritum* est, (§. 371.) 2) ob copulam, non *legitime*, veluti coram parocho alieno, impetratam, vel ob omissam proclamationem, *illicitum* est poenisque subiectum, non vero ideo irritum (*c*).

(*a*) *c.* 2. 3. *X. de clandestina desponsatione.*

(*b*) cit. c. 2. *de cland. despons. Anaclet.* REIFFENSTVEL *in iure Can. lib.* 4. *tit.* 3. §. 1. *n.* 15. *&* 65. *tom. IV. p.* 48. 53. ESPEN. *in iur. eccl. P. II. tit.* 12. *c.* 3. §. 14.

(*c*) CARPZOV *lib. VI. resp.* 75. *n.* 1. *Lud.* MENCKE *de omissa proclamatione sacerd.* §. 20.

§. 378. MATRIMONIVM CONSCIENTIAE est *matrimonium solo mutuo consensu matrimoniali & neglecta omni solennitate ecclesiastica contractum* (*a*). Secundum ius Canonicum *ratum* est matrimonium, sed *illicitum* & *clandestinum:* secundum *Concilium Tridentinum* & secundum *ius protestantium nec ratum* est, (§. 370. 371.) nec inter priuatos *licitum* (*b*).

(*a*) Huc pertinet exemplum in *c.* 9. *X. de Sponsal.*

(*b*) *Nicol.* HERTIVS *de matrim. instaurato & conscientiae sect.* 2. *Sam. Frid.* WILLENBERG *de matrimonio conscientiae* §. 13. *B. G.* STRVVII *iurispr. heroica. P. II. c.* 6.

§. 379.

§. 379. CONCVBINATVS est *coniunctio maris & feminae, concubitus exercendi causa contracta.* (*a*) Eius *finis* non est *procreatio sobolis:* in eoque differt a matrimonio conscientiae. Concubinatus iure tam *ecclesiastico* quam *ciuili* prohibitus est (*b*).

(*a*) *c.* 6. C. 32. *qu.* 2. ibi: *non filiorum procreandorum, sed pro incontinentia solius concubitus causa copulantur.* Ipso diuerso vtriusque coniunctionis fine, & per consequens *sola animi destinatione* distinguebatur *vxor* & *concubina L.* 9. *C. de nupt. L.* 4. *D. de Concubin. Solutis* hanc habere iure Rom. permittitur, non *coniugatis.* Ab his ducta, in specie *pellex* vocatur. *Io. Gottl.* HEINECCIVS in *comm. ad Legem Pap. lib.* 2. *c.* 4. *p.* 165. *Ge. Zach.* WINCKLERVS *de genuino concubinatus conceptu* §. 25.

(*b*) *c.* 1. *de Concubinariis in libr. VII. Decretal. lib. V. tit.* 16. *Reform. Polit. Imp. de a.* 1530. *tit.* 33. *de a.* 1548. *tit.* 25. *de a.* 1577. *tit.* 36.

TIT. III.

DE SPONSALIBVS CONTRAHENDIS.

(Lib. Tit. 1. *de Sponſal. & matr.* Tit. 2. *de deſponſatione impuberum.* Tit. 3. *de clandeſtina deſponſatione*).

ARGVMENTVM.

§. 380. *Sponſalia & tractatus ſponſalitii.* 381. *Sponſalia de futuro & de praeſenti.* 382. *illa pura ſunt vel conditionata, non haec.* 383. *Vis ſponſalium de praeſenti ex iure Can. & Conc. Trident.* 384. *ex iure Proteſtantium.* 385. *Modus Sponſalia contrahendi.* 386. *Publica & clandeſtina.* 387. *Ius ea contrahendi, impuberi etiam competens.* 388. *Quatenus ex conſenſu tertii ineunda ſint?* 389. *De conſenſu parentum in ſponſalia liberorum ſententia iuris Can.* 390. *Ius Proteſtantium.* 391. *De eo iniuſte denegato.* 392. *Obligatio ſponſalium.* 393. *Eorum diſſolutio.* 394. *De concubitu deſponſatorum illicito.*

§. 380. Sponſalia contrahuntur *mutuo conſenſu ſponſalitio*, qui datur in futurum matrimonium inuicem ineundum (§. 366.). Declarationes, quae a coeuntibus in ſponſalia hinc & illinc hoc fine fiunt, vt tandem in vnam ſententiam de futuro matrimonio inuicem ineundo decurrant, *tractatus ſponſalitii* ſunt, qui ſponſalia praeparant, non conſtituunt, & vi obligandi carent (*a*).

(*a*) Incongrue *ſponſalia de futuro* appellantur a CARPZOVIO in *iurispr. eccl. lib.* 2. *def.* 18. *n.* 6.

§. 381. SPONSALIA DE FVTVRO sunt, quibus *solus consensus sponsalitius*, & SPONSALIA DE PRAESENTI, quibus *simul consensus matrimonialis sed absque solennitate ecclesiastica declaratur*: siue id fiat per *verba de praesenti*, (§. 370.) (*a*) siue per *concubitum*, inter *desponsatos* interuenientem (*b*). In sponsalibus de praesenti tum consensus matrimonialis, tum sponsalitius, de matrimonio per *solennitatem ecclesiasticam* adhuc consummando, continetur (§. 366.).

(*a*) c. 31. X. *de sponsalibus* c. 2. X. *de sponsa duor.* *Dan.* NETTELBLADT de *genuina sponsalium de praesenti & de futuro notione* §. 13.

(*b*) c. 30. X. *de sponsalibus.* De origine huius distinctionis vid. B. Parens *in Iur. eccles. lib.* 4. *tit.* 1. §. 3. 15.

§. 382. *Sponsalia de futuro* tum *pura* sunt, quibus conditio adiecta non est, tum *conditionata*, quibus haec est adiecta (*a*). In his consensus sponsalitius ab adiecta conditione suspenditur, non in illis. *Sponsalia de praesenti*, perinde ac matrimonium, sub conditione celebrari nequeunt, & semper *pura* sunt, (*b*) cum repugnet, consensum dare in matrimonium iam actu contrahendum, eumque a conditione suspendere.

(*a*) c. 2. X. *de Sponsalibus.*

(*b*) Hinc sponsalia per *verba de praesenti*, sub conditione contracta, rationem habent *sponsalium de futuro* c. 5. X. *de conditionibus apposit.* GONZALEZ ad *Decretal. tom. IV. p.* 117.

§. 383. *Sponſalia de praeſenti* ſecundum ius Canonicum *verum* & *ratum matrimonium* conſtituunt; (§. 371.) (*a*) & 1) indiſſolubilia ſunt, nec 2) transactionem vel 3) iuramenti delationem admittunt; (*b*) 4) & valida ſponſalia de futuro per concubitum in ſponſalia de praeſenti conuertuntur (*c*). Secundum *Concilium Tridentinum* ſponſalia de praeſenti pro *rato* matrimonio non habentur, niſi contracta ſint coram proprio parocho & teſtibus. (§. 370) Hinc 1) ſponſalia, per *nuda verba de praeſenti* celebrata, irrita ſunt, & nequidem in vim *ſponſalium de futuro* ſubſiſtunt: (*d*) 2) ſponſalia de futuro per *copulam carnalem* non tranſeunt in matrimonium (*e*).

(*a*) *Matrimonii* nomine veniunt in *c.* 14. X. *de conuerſione coniugatorum c.* 22. 31. X. *de ſponſalib.*

(*b*) *c.* 34. X. *de iureiurando c. vlt.* X. *de tranſactionib. c.* 9. *in f.* X. *de reſtit. in int.*

(*c*) *c.* 30. 32. X. *de ſponſal.*

(*d*) Ob diſpoſitionem concilii Tridentini ea nec *pro matrimonio* nec *pro ſponſalibus* haberi, ſed nullius momenti eſſe, docet PROSPER *Cardinalis* LAMBERTINI in *inſtitutionibus eccleſiaſticis inſtit. XLVI. p.* 135.

(*e*) Vt habet decretum *Congregationis Cardinalium a.* 1593. apud. *Proſp.* LAMBERTINI *l. c. p.* 131.

§. 384. Cum iure *Proteſtantium* eccleſiaſtico matrimonium *ratum* non ſit, quod absque *benedictione ſacerdotali* contrahitur: (370.) ſponſalia, per *verba*

ba de praesenti, vel per *copulam carnalem* contracta, pro matrimonio *rato* non habentur: (*a*) ideoque sanctiones iuris Can. *inde* pendentes applicationem non admittunt. Dudum praeterea correctus est error, quo sponsalia pura iure *sponsalium de praesenti*, & non nisi sponsalia *conditionata* iure *sponsalium de futuro* censenda esse, existimatum est (*b*).

(*a*) *H.* BRVCKNERI *decis. iuris matrim. cap. I. n.* 3. 29.

(*b*) Quae fuit sententia CARPZOVII in *iurispr. Eccl. lib.* 2. *def.* 17. Conf. B. Parens l. c. *lib.* 4. *tit.* 1. §. 24. 34. 39. 91. 158. & in diff. *de incongrua praxi doctrinae de sponsal. de futuro & de praesenti cap. II.*

§. 385. Sponsalia iure Communi valide contrahuntur per *sufficientem declarationem mutui consensus sponsalitii.* Contrahi ergo possunt 1) tam verbis, quae matrimonii serio *promissi* certam & categoricam *acceptationem*, etiam sola declaratione *des Ja Worts* factam, continent, (*a*) quam 2) aliis *signis* euidentibus, (*b*) 3) nec minus inter *praesentes*, quam inter *absentes* per literas vel per *procuratorem*, speciali mandato instructum. (§. 369.) (*c*) 4) Ob *defectum* vel *vitium* consensus sponsalitii, perinde ac matrimonium, inualida, (§. 369.) ideoque nulla sunt, ad quae ineunda quis *metu*, *dolo*, *errore* inductus est. (*d*) 3) Ad probandum consensum sponsalitium faciunt *arrhae sponsalitiae*, quae in *signum*

& *pignus* fidei ſponſalitiae, & *teſtes*, qui *probationis gratia* adhibentur: ſed neutrum eorum *iure communi* ad valida ſponſalia deſideratur (*e*).

(*a*) *c.* 7. X. *de ſponſalib.* Hanc declarationem cum *pacto nudo de emendo* minus accurate comparat THOMASIVS *de pactis futuror. ſponſalium vom Jawort, confutatus a* WERNHERO in diſſ. de obligat. ex pacto futurorum ſponſalium et in vindiciis diſſ. de obligatione ex pacto ſponſalitio.

(*b*) *c.* 23. 25. X. *de ſponſal.*

(*c*) *c. vlt. de procuratorib. in* 6.

(*d*) *c.* 6. 26. 28. X. *de Sponſal. c.* 11. X. *de ſponſal. impub.* STRYK de *diſſenſu ſponſal. Sect.* 2. §. 39. B. Parens *l. c.* §. 107. *ſ.* BRVCKNER *l. c. cap.* 18. *n.* 4. 51. LEYSERVS *ad Pand. ſpec.* 296.

(*e*) *c.* 7. C. 30. *qu.* 5. LAVTERBACH *de arrha* §. 94. MEVIVS *P. VIII. dec.* 39. 40. *P.* MVLLERVS *de annulo pronubo th.* 7.

§. 386. In Publicum vtile eſt, ſponſalibus *formam* praeſcribi: qualis iure eccleſiaſtico particulari tum in *teſtium* tum in *parochi praeſentia* conſtituitur (*a*). Tum vero *publica* ſunt, quae ſeruata forma, iure praeſcripta, & *clandeſtina*, quae ea neglecta contrahuntur. Clandeſtina inualida & non obligatoria ſunt, ſi *poena nullitatis* lege ſtatuta eſt, ex iisque nec obligatio nec actio datur: (*b*) ſi haec ſtatuta non eſt, *illicita* tantum ſunt, non vero *inualida* (*c*).

(*a*) Praeſcripta eſt in Saxonia & in multis territoriis Euangelicis CARPZOV *iur. eccl. lib.* 2. *def.* 33. B. Parens *I. E. lib.* 4. *tit.* 1. §. 105.

(*b*) *Se-*

(*b*) Secundum Ius Brunſuico Luneburgicum conſenſus ſponſalitius in *duorum teſtium maſculorum*, quos inter fratres & fratrum ſororumque liberi non admittuntur, & ſi inter plebeios ruri agitur, in *Parochi eius loci* praeſentia declarandus eſt: quibus non obſeruatis, inter deſponſatos nec obligatio nec actio naſcitur. Vid. Conſtitutio Regia *d.* 16. *Jan.* 1733. §. 1. 2. *in tom. I. Corp. Conſt. Calenb.* p. 942. *Eſ. Frid.* PVPENDORF *obſ. iur. vniu. tom. I. obſ.* 74. 75. *tom. III. obſ.* 42.

(*c*) ESPEN. *ius eccl. P.* 2. *S.* 1. *tit.* 12. *c.* 3. §. 12. *tom. I. p.* 555.

§. 387. A iure *contrahendi matrimonium* dependet & ius valide *ineundi ſponſalia*. *Illud* contrahere prohibiti, nec *haec* poſſunt valide inire. (§. 368.) Permittuntur tamen ſponſalia *impuberibus* vel parentibus pro eis haud contradicentibus: (*a*) quamquam durante impubertate *ratione obligationis* ſint inefficacia, nec vim obligandi accipiant, quam *in pubertate* rata habita; ſalua *libertate* ab iisdem ſine omni alia cauſa *poſt pubertatem* recedendi, (*b*) quae nec *poena conuentionali* tolli poteſt (*c*).

(*a*) *c.* 4. 5. *X. de deſponſat. impub. c. vn. eod. in* 6.
(*b*) *c.* 7. 8. *X. eod.*
(*c*) *c.* 29. *X. de ſponſalibus.*

§. 388. Eſt vero ius contrahendi ſponſalia *liberum*, niſi ex *ſpeciali ratione* adſtrictum ſit ad *alterius conſenſum*. (*a*) Si hoc: ſponſalia neglecto eius conſenſu *clandeſtina* ſunt, eaque 1) vel *nulla*, ſi conſenſus tertii ſub *poena nullitatis* exigitur, & tertius *iure*

ſuo ea impugnandi vti vult, (*b*) vel 2) *illicita tantum*, ſi poena nullitatis conſtituta non eſt.

(*a*) *c.* 23. *X. de ſponſalibus c. vlt. C.* 29. *qu.* 2.

(*b*) *L.* 25. *C. de donat. int. vir. et vx. L.* 7. *C. ad SC. Maced.* Ad *hominum propriorum* ſponſalia *dominorum* conſenſus paſſim iure particulari ſub lege nullitatis exigitur. MEVIVS *P. V. dec.* 129. B. Parens *l. c. lib.* 4. *tit.* 9. §. 6. In nuptiis *militum* Superiorum conſenſus eadem lege exigi ſolet. Conf. *Corp. Conſt. Calemb. tom. I. p.* 934. 937. Plura exempla exponit *J. P.* DE LVDEWIG de *conſenſu connubiali extra patrem.*

§. 389. Quamquam parentum conſenſus in nuptias liberorum iuxta *ſanctiones ciuiles* exigatur iure Canonico antiquo: (*a*) ipſis tamen *iure nouo* negatur ius matrimonium liberorum, ſe inſciis vel inuitis contractum, impugnandi vel *irritum* faciendi (*b*). Ceterum ius *ſola ſponſalia clandeſtina* impugnandi, illis nulla lege ademtum eſt (*c*).

(*a*) Ante ſex. XII. leges imperatorum, aduerſus clandeſtina matrimonia latae, ab eccleſia agnitae & probatae ſunt in *c.* 1. 3. 4. *C.* 30. *qu.* 5. *c.* 3. *X. Qui matrimon. accuſar. poſſ. Fr.* FLORENS *tom. II. op. p.* 138. *P.* GIBERT in *Corp. iur. Can. tom. III. P.* 3. *p.* 89. *P. Fr.* COVRAYERIVS *in not. ad Sarpii hiſt. Conc. Trident. tom. II. p.* 684.

(*b*) *c.* 6. *X. de raptorib.* CONCIL. TRIDENTIN. *de reformatione matrimonii ſeſſ. XXIV. c. I.* PALLAVICINVS in *hiſt. Conc. Trid. lib.* 12. *c.* 4. *lib.* 23. *c.* 5. 8. *P.* SARPIVS *in hiſt. conc. Trid. lib.* 8. §. 38. 40. 66.

(*c*) *Lud.* ENGEL in *colleg. iur. Can. lib.* 4. *tit.* 2. §. 2. *n.* 11.

§. 390.

§. 390. Inter proteſtantes non modo *patris* conſenſus ob ius Patriae poteſtatis ex *iure communi*, verum etiam ex iure *particulari*, habita iuris parentum ratione, poſt patrem *matris* aliorumque *parentum* imo & *curatorum* conſenſus ad *valida ſponſalia* deſideratur: (*a*) 2) his, quorum conſenſus in illa iure perfecto exigitur, ius datur, ſponſalia *clandeſtina* impugnandi, & ad ea *irrita declaranda* agendi, eorumque conſummationem *impediendi*, (*b*) etiamſi 3) confirmata ſint *iuramento*, quippe quod in eorum praeiudicium eſt nullum; (§. 356.) (*c*) 4) ſponſalia clandeſtina, per illorum diſſenſum improbata, iniuſta & inualida ſunt, nec *inter contrahentes* vim obligandi habent; illorum *conſenſu* vero expreſſo vel tacito *ex poſt* accedente valida fiunt (*d*). Quodſi 5) ſi eis acceſſit concubitus, & *vitiata ac ſeducta* ad conſummandum matrimonium agit; cauſa redit ad conflictum *iuris parentum* & *iuris vitiatae*, in quo, quoad ea de re iure particulari nihil cautum eſt, *huius ius* potius habetur ob *laeſionem* & *ſatisfactionem*, non niſi honeſto matrimonio praeſtandam (*e*). Sin 6) *benedictione ſacerdotali* conſummata ſunt, ſubſiſtit matrimonium inter contrahentes, nec parentibus *iure communi* ius datur ad illud annullandum agendi, quamuis id iis datum ſit *iure particulari* (*g*).

(*a*) Varia iura particularia recenſui in diſſ. de *de neceſſario conſenſu parent. in nupt. liber. cap.* 4.

(*b*)

(*b*) CARPZOVIVS *iurispr. Eccl. lib.* 2. *def.* 34. *B. Parens in I. E. lib.* 4. *tit.* 2. §. 11. *ſ.*

(*c*) CARPZOVIVS *l. c. def.* 58. STRYK in *vſu mod. lib.* 23. *tit. I.* §. 16

(*d*) CARPZOV *l. c. def.* 41. *P.* HEIGII *quaeſt. iur. P. I. qu.* 22. *n.* 61. B. Parens *l. c. lib.* 4. *tit.* 2. §. 17. LEYSERVS *ad Pand. ſpec.* 291. *m.* 4.

(*e*) WERNHER *obſ. for. P. II. obſ.* 421. *P. II. obſ.* 22. CARPZOV l. c. *def.* 60. BERGER *elect. diſcept. for.* P. II. p. 1861.

(*f*) CARPZOV *l. c. def.* 60. DEDEKENNVS *vol. III. Conſil. lib.* 2. *ſect.* 4. *n.* 41. *lib.* 4. *Sect.* I. *n.* 11. B. Parens *l. c. tit.* 2. §. 22. THOMASIVS *de validitate coniugii inuitis parentibus contracti.*

(*g*) Iure Brunſuico Luneb. iuxta *conſtit. Reg. de a.* 1733. *tom. I. Corp. Conſt. Cal. p.* 940. ſponſalia ſine proximorum parentum nec non ſine curatorum conſenſu contracta, nulla ſunt, nec ex accedente iuramento vel copula carnali vim accipiunt: quin benedictione ſacerdotali confirmata ad *preces parentum* annullari poſſunt. His *non querentibus*, ſubſiſtit inter liberos matrimonium *clandeſtinum*. *Eſ. Frid.* PVFENDORFIVS *obſ. iur. tom. III. obſ.* 43.

§. 391. Quoniam *ius parentum* in liberos coniunctum eſt cum *obligatione*, horum felicitatem promouendi: parentes conſenſum in illorum nuptias denegare nequeunt, niſi *ex iuſta cauſa*. Ob conſenſum, iniuſte denegatum, 1) *liberis* ius eſt, in iudicio eccleſiaſtico conquerendi, idque de conſenſu parentum *ſupplendo* implorandi (*a*). Idem ius 2) *alteri deſponſatorum parti* non competit; (*b*) ideoque 3) liberis, in *diſſenſu parentum* acquieſcentibus, ſponſalia nulla & irrita ſunt.

(*a*)

(*a*) *L.* 19. *D. de ritu nupt.* CARPZOV. l. c. def. 52. 53. B. Parens *l. c. tit.* 2. §. 18. *Ern.* COTHMANNVS *resp. tom.* I. *resp.* I. *n.* 222. 224. *ſ.* BRVCKNER *l. c. P. I. c.* 2. *n.* 134. *Sam. Frid.* WILLENBERG *de conſenſu parentum ſupplendo per magiſtratum in nuptiis liberorum* §. 14. 19.

(*b*) WERNHER *obſ. for. Part. X. obſ.* 269. *Henr.* BROVWERVS *de iure connubiorum lib.* I. *c.* 13. §. 9.

§. 392. Ex ſponſalibus *puris* rite contractis vltro citroque oritur 1) *ius* & *obligatio* ad matrimonium vel *tempore conuento*, vel ſi hoc definitum non eſt, quamprimum opportune & humanius fieri poteſt, legitime *conſummandum*, & 2) per conſequens obligatio, *nihil faciendi*, quod adimplendae promiſſioni aduerſatur (*a*). 3) Obligatio ad ſponſalia conſummanda *efficax* & *perfecta* eſt, eaque *poena conuentionali* vel *iuramento* communiri, (*b*) & pars refractaria ad ea adimplenda competentibus iuris remediis, *niſi rationabilis cauſa obſtiterit*, compelli poteſt (*c*). 4) Coactio tamen ob *difficiles*, quos habet, exitus merito *moderanda* eſt, ita vt ſi hac nihil efficitur vel ob animi auerſionem nihil effectum iri ſperari poteſt, reus in *ſubſidium* in congruam ſatisfactionem & in impenſas condemnandus, nec abſolutae coactioni locus dandus ſit: (*e*) niſi valida ſponſalia copula carnali firmata ſint, vel praeſtari ſatisfactio non poſſit.

(*a*) *c. vn. de Sponſalib. in* 6.

(*b*)

(*b*) *In c.* 29. *X. eod.* poena conuentionalis tantum in ſponſalibus impuberum improbatur. B. Parens *l. c. lib.* 4. *tit.* 1. §. 130. REIFFENSTVEL *iur. Can. lib.* 4. *tit.* 1. §. 6. *n.* 188. *tom. IV. p.* 24.

(*c*) *c.* 10. 17. 22. *X. de ſponſalibus.*

(*d*) *c.* 17. *X. de ſponſalibus.*

(*e*) MEVIVS *P. VI. dec.* 226. B. Parens *l. c.* §. 53. *ſ. et in Conſult. et Dec. T. I. P. I. reſp.* 146. *n.* 12. REIFFENSTVEL *l. c.* §. 5. *p.* 21.

§. 393. Contracta ex ſponſalibus obligatio ſoluitur REPVDIO, quod eſt *diſſolutio ſponſalium validorum.* Poteſt illud I. *mutuo deſponſatorum conſenſu* fieri, nulla licet intercedente cauſa, etiamſi ſponſalia pura, publica, & iurata ſint (§. 355). Nec ad id *iudicis eccleſiaſtici* auctoritas *iure Can.* deſideratur: (*a*) quamquam ex *obſeruantia fori* exigatur, non alio tamen fine, quam vt monitoris partibus fungatur in deſponſatis ad concordiam reuocandis (*b*). Idem poteſt II. ad *vnius partis* inſtantiam decerni, *ſi rationabilis cauſa interuenerit* (*c*). Cauſae repudii licet iure definitae non ſint: poſſunt tamen ad *haec principia* reuocari, vt toties *repudio* locus ſit, quoties 1) altera pars *aduerſus fidem ſponſalitiam* agit, (*d*) vel quoties 2) poſt contracta ſponſalia ex parte vnius *notabilis mutatio* interuenit vel innoteſcit, quam ſi pars altera tempore ſponſalium ſciuiſſet, in ſponſalia non conſenſiſſet (*e*).

(*a*) *c.* 2. *X. de ſponſalibus*, ESPEN. *I. E. P. II. tit.* 12. *c.* 2. *n.* 22. REIFFENSTVEL *lib.* 4. *tit. I.* §. 7. *n.* 208.

Ge.

Ge. Frid. DEINLIN *de mutuo dissensu sponsalitio solo absque consistorii cognitione et auctoritate valido et efficaci.*

(*b*) STRYKIVS *de diss. sponsal. Sect.* 3. §. 36. *s.* BERGERVS *in elect. Proc. matrim. th.* 42. B. Parens l. c. *l.* 4. *t.* 1. §. 162. LEYSERVS *ad Pand. spec.* 295. *m.* 1.

(*c*) *c.* 10. *X. de sponsalibus.*

(*d*) Etiam in iuratis sponsalibus subintelligitur conditio: *si contra regulam desponsationis non venerit c.* 25. *X. de iureiur.* Repudio ergo locus est ob *stuprum*, ob *impudicos mores* sponsae, ob *discessum* alterius clandestinum et dolosum in exteras prouincias *c.* 5. *X. de sponsal.* ob sponsalia *cum alia* contracta, vel ob sponsalia intra tempus, *finiendae obligationi* praefixum, ab altero non adimpleta, *c.* 22. *X. eod.*

(*e*) *c.* 25. *X. de iureiur.* ibi: *Quodsi post huiusmodi iuramentum*, quo sponsalia firmata, *mulier fieret non solum leprosa, sed etiam paralytica, vel oculos vel nasum amitteret, vel quidquam ei turpius eueniret, numquid vir teneretur eam ducere in vxorem? c.* 3. *X. de coniugio leprosorum.* Speciales causas repudiorum explicant STRYK. l. c. Sect. 2. §. 41. sq. B. Parens l. c. §. 146. et in diss. de *probatis repudiorum causis.* LEYSER *spec.* 295. 296. 520. *Jac. Car.* SPENER *de iure repudiorum inprimis ex implicabilis odii causa.*

§. 394. Sponsalia non tribuunt ius *ad concubitum.* Inter desponsatos ante copulam Sacerdotalem illicitus & prohibitus, in crimen incidit *anticipati concubitus*, poenae quamquam leuiori subiectum (*a*). Hinc per eum 1) *inualidis sponsalibus* nulla vis accedit; nec haec, eo interueniente, in matrimonium transeunt: (*b*) quamquam ex eo sponsae vitiatae & seductae ius competat ad matrimonium *in vim satisfactio-*

factionis consummandum. (*c*) 2) *Valida* sponsalia eo interueniente confirmantur: quamquam exinde indissolubilia haud efficiantur, cum pro *rato matrimonio* haberi nequeant (§. 371. 383. 384.) (*d*).

(*a*) CARPZOV *in iurispr. for. P.* 4. *C.* 27. *def.* 12. Idem in *praxi Crim. qu.* 69. *n.* 46. MEVIVS *P. III. dec.* 39.

(*b*) *c.* 31. *X. de sponsal. c.* 3. 5. *X. de sponsa duor.*

(*c*) LEYSER. *ad Pand. spec.* 294. *m.* 8. BERGER *l. c. th.* 20.

(*d*) *c.* 6. *X. de condit. appos.* WERNHER *obs. for. P. III. obs.* 41.

TIT. IV.

DE CONDITIONIBVS ADPOSITIS IN DESPONSATIONE ET DE CONCVRSV SPONSALIVM.

(Lib. IV. Tit. 4. *de Conditionibus adpoſitis in deſponſatione* Tit. 5. *de Sponſa duorum.*)

ARGVMENTVM.

§. 395. *Quae poſſit ſponſalibus adiici conditio?* 396. *Eius vis in ſponſalibus.* 397. *Eius Remiſſio.* 398. *Inter bina ſponſalia poſteriora ſunt nulla.* 399. *Priora praeferenda poſterioribus,* 400. *& ſponſalia de praeſenti ſponſalibus de futuro.*

§. 395. Sponſalia ab *adiecta conditione* fiunt conditionata: (§. 382.) quae eis *tacite* ineſt, ea non reddit conditionata (*a*). Poſſunt vero ſub qualibet conditione *honeſta* & *poſſibili* celebrari: (*b*) ſub turpi & *impoſſibili* contracta, nulla ſunt (*c*).

(*a*) *c.* 25. *X. de iureiurando.*

(*b*) Quorſum pertinet conditio certae dotis inferendae *c.* 3. *X. de conditionibus adpoſitis in deſponſatione* vel conſenſus, a tertio in ſponſalia praeſtandi *c.* 5. 6. *X. eod.*

(*c*) *L.* 31. *D. de Oblig. & act.* REIFFENSTVEL *in Iur. Can. lib.* 4. *tit.* 5. *n.* 52. *tom. IV. p.* 68. STRYK *de diſſenſu ſponſ. S.* 2. §. 12. *S.* 4. *c.* 1. §. 18. B. Parens *in l. E. lib.* 4. *tit.* 5. §. 7. *Matrimonium* contractum ſub conditione impoſſibili, quae *ſubſtantiam matrimonii* euertit, pro *nullo* habetur: ſub alia conditione impoſſibili initum valet, & conditio *pro non adiecta* habetur. *c. vlt. X. h. t.*

§. 396. Per conditionem adiectam *suspenditur* vis sponsalium, donec extiterit. Antequam existit, 1) obligatio nondum *nata* est ad matrimonium consummandum, nec ideo ius agendi; (*a*) desponsati vero eius *euentum* expectare tenentur: (*b*) 2) *euentiente eadem*, sponsalia pura efficiuntur & obligant sine nouo consensu: (*c*) 3) eadem *deficiente*, vi omni carent, etiamsi sint iuramento confirmata (§. 355.) (*d*).

(*a*) *c.* 5. *X. de condit. appositi. in desponſ.*

(*b*) ibid. in verb. *sponsalia sub conditione contracta debere firmiter obseruari.* CARPZOV. *I. E. lib.* 2. *def.* 21.

(*c*) *In omnibus conuentionibus hoc obseruatur, vt si semel conditio exstitit, perinde habeatur, ac si illo tempore quo stipulatio interposita, sine conditione facta esset L.* 7. *D. de contrab. emt. L.* II. §. 1. *D. qui potior in pign.* CARPZOV *l. c. def.* 20. *n.* 7. *def.* 21. *n.* 5. STRYK *sect.* 4. *c.* 1. §. 27.

(*d*) *c. vn.* §. 1. *de Sponsalib. in* 6.

§. 397. Conditione sponsalium *remissa* perinde habetur, ac si exstiterit, & sponsalia *pura* fiunt. Remitti potest 1) tum *mutuo* vtriusque consensu, 2) tum *solo* consensu eius, in *cuius fauorem* est adiecta, (*a*) tum 3) *praesumto* consensu, qui ex *intercedente concubitu* abscisse inducitur (*b*).

(*a*) *c.* 1. *X. de condit. appos.* ibi: *relinquere conditionem*, idem est, ac *remittere.* B. Parens *l. c. tit. V.* §. 6.

(*b*) *c.* 3. 6. *X. eod. c.* 30. *X. de sponsal.*

§. 398.

§. 398. *Primis* ſponſalibus *validis* adhuc integris, ad *ſecunda* ſponſalia tranſire, prohibitum eſt, (*a*) & haec contrahens *ſine iure* & aduerſus legem *primae* deſponſationis agit. (§. 392.) Itaque *poſteriora* ſponſalia *nulla* & *irrita* ſunt, (*b*) niſi is, in cuius praeiudicium facta, a prioribus ſponſalibus *recedere* malit: *recedendi ius* enim habet ob fidem violatam. (§. 393.) Si ergo priora vel non *legitime contracta* ideoque *inualida*, (§. 386. 391.) vel quocunque modo *ſublata* ſunt, (§. 393.) poſteriora *licite* & *efficaciter* contrahuntur (*c*).

(*a*) ſub poena infamiae in *L.* 1. *in f. L.* 13. §. 2. *D. de bis qui notant. infam.* Iure Can. *poenitentia* imponitur *c.* 1. 31. *X. de Sponſal.* STRYK *de diſſ. ſponſ. S.* 4. *c. vlt.*

(*b*) *c.* 22. *X. de ſponſal. c. vn. eod. in* 6. CARPZOV *in iurispr. eccl. lib.* 2. *tit.* 64. *c.* 25. *X. de iureiurando.*

(*c*) Valida itaque ſunt ſponſalia *publica poſteriora*, ſi *priora clandeſtina* ſunt. CARPZOV *l. c. lib.* 2. *def.* 67.

§. 399. Inter gemina ſponſalia 1) praecipuum & ſaluum eſt ius ex *prioribus validis* quaeſitum, & haec praeferenda ſunt *poſterioribus*: (*a*) nec 2) poſterioribus *ex iureiurando*, quippe quod nullum eſt, (§. 356. n. 3.) nec 3) ex *copula carnali*, quippe quae in inualidis ſponſalibus fornicationis rationem habet, vlla vis accedit. (§. 394.) (*b*) Quodſi 4) poſteriora, praeuia *proclamatione*, conſummata ſunt *benedictione ſacerdotali*: iure prioris ſponſi vel ſponſae

ſae praecluſo, (§. 377.) matrimonium *poſterius* ſubſiſtit, (*c*) 5) copulae ſacerdotali vero, *clam* & *furtim* in praeiudicium prioris deſponſati impetratae, vis nulla tribui poteſt (*d*). Si ergo praeualent priora rite contracta, 6) etiam *priora conditionata*, quae conditione exiſtente, vel per concubitum remiſſa pura efficiuntur, (396. 397.) praeferenda ſunt *poſterioribus puris* (*e*).

(*a*) *c. vn. de ſponſal. vn.* 6. *c.* 22. *X. eod.*

(*b*) CARPZOV *l. c. def.* 65. REIFFENSTVEL *l. c. lib.* 4. *tit.* 4. *n.* 6. 7. *tom. IV. p.* 61. *Vit.* PICHLER *in Iur. Can. lib.* 4. *tit.* 4. §. 3. 4. Nec obſtat, quod ſponſalia de futuro *per concubitum* in ſponſalia de praeſenti & in matrimonium tranſeant *c.* 31. *X. de ſponſalib.* Id enim de ſponſalibus *validis* conſtitutum, nullibi vero de ſponſalibus *inualidis.*

(*c*) CARPZOV *l. c. def.* 66. STRYK *de diſſ. ſponſ. S.* 4. *c.* 2. §. 4.

(*d*) *I.* SCHILTER *inſt. iur. Can. lib.* 2. *tit.* 10. §. 11. STRYK *l. c.* §. 8. B. Parens *l. c. lib.* 4. *tit.* 1. §. 68. *tit.* 3. §. 52. Nulla vis eſt copulae ſacerdotalis *de facto*, & *praeſumtuoſe* impetratae *c.* 31. *X. de ſponſal. c.* 3. *X. de ſponſa duor.*

(*e*) *Paul.* CYPRAEVS *de Sponſal. c.* 8. §. 4. B. Parens *l. c.* §. 61.

§. 400. Sponſalia *de praeſenti*, rite contracta, eo quod pro *rato* matrimonio habentur, iure Can. praeferuntur *ſponſalibus de futuro*, etiamſi ad haec, qua poſteriora, copula vel *carnalis* vel *ſacerdotalis* acceſſerit: (*a*) de cuius diſpoſitionis applicatione ſecundum principia, §. 385 & 386. expoſita, iudicandum eſt.

(*a*) *c.* 31. *X. de Sponſalib. c.* 1. 3. *X. de ſponſa duor.*

TIT.

TIT. V.

DE IMPEDIMENTIS MATRIMONII.

(Lib. IV. Tit. 6. *Qui clerici vel vouentes matrimonium contrahere possiunt.* Tit. 7. *de eo qui duxit in matrimonio quam polluit per adulterium.* Tit. 15. *de frigidis & maleficiatis & impotentia coeundi.* Tit. 16. *de matrimonio contracto contra interdictum ecclesiae.* Tit. 18. *Qui matrimonium accusare possiunt.*).

ARGVMENTVM.

§. 401. *Impedimenta matrimonii dirimentia & impedientia.* 402. *Ius ea inducendi.* 403. *Documentum connubiale.* 404. *Quaenam sint impedientia:* 405. *dirimentia priuata.* 406. *dirimentia publica.* 407. *De matrimonio sub impedimento dirimente contracto.*

§. 401. IMPEDIMENTA MATRIMONII, (§. 368.) vel sunt DIRIMENTIA, *ob quae matrimonium non tantum illicitum sed & inualidum est*, vt contractum possit irritum declarari, vel IMPEDIENTIA TANTVM, *ob quae matrimonium tantum illicitum est*, sed contractum non redditur inualidum (*a*). Vtriusque generis impedimentum ante matrimonium contractum adesse, seu *antecedens* esse debet. Ob *impedimentum superueniens* dirimi nequit matrimonium valide contractum (*b*).

(*a*) c. 25. X. *de iureiurando* ibi: *interdum contractum non dirimit, quod impedit contrahendum.* Diuersa sunt *prohibere*, & *irritum* quid facere: nam prohibitio vim suam etiam exserere potest per poenam vel

expreſſam vel arbitrariam. *H.* GROTIVS de *iure belli et pac. lib.* 2. *c.* 5. §. 16.

(*b*) *c.* 25. *C.* 32. *qu.* 7. *c.* 14. *X. de conuerſione coniugatorum.*

§. 402. Cum impedimenta matrimonii repetantur ex rationibus, vel *reipublicae ſalutem*, vel *praecepta diuina* & *religionis* concernentibus: Ius ea inducendi non minus eſt poteſtatis *ſecularis* quam *eccleſiaſticae*; eaque ideo vel *ſecularia* ſunt, vel *eccleſiaſtica*. Quod vero attinet ad impedimenta *dirimentia*, quibus in foro externo irritum reddatur matrimonium; ius *ea conſtituendi olim* fuit ſolius *poteſtatis ſecularis*; nec id ante ſec. XII. ab *eccleſia* exercitum, cui ab eo demum tempore obuenit tacita vel expreſſa *principum indulgentia* (*a*); indeque adſtrictum eſt ad imperantium conſenſum. Inter Proteſtantes hoc ius ad iura *poteſtatis eccleſiaſticae* principum Euangelicorum pertinet. Ceterum cognitio de impedimentis eccleſiaſtici eſt *fori eccleſiaſtici* (*b*).

(*a*) IO. LAVNOIVS *de regia in matrim. poteſtate* ſeu *de iure ſecularium principum in ſanciendis impedimentis matrimonium dirimentibus.* Idem *in indice erratorum Galeſii.* Obſeruat ESPEN *in iur. eccl. P. II. S. I. tit.* 13. *cap.* II. *n.* II. *tom. I.* oper nov. ed. p. 576. *quod in Gallia miniſtri Regii auctoritatem inducendi impedimenta dirimentia ſemper fuiſſe & etiamnum hodie eſſe acerrime propugnent, tamquam ius coronae principis indiuulſe annexum.*

(*b*) *c.* 12. *inf. X. de deſponſat. impub. c.* 3. *X. de diuort. c.* 1. *X. de conſanguinit. et affinit.*

§. 403.

§. 403. *Documentum connubiale*, *Trau-Schein*, est testimonium, quo nullum impedimentum in matrimonio contrahendo interuenire, vel si quod adfuit sublatum esse, significatur: idque vel *seculare* vel *ecclesiasticum* est, prout vel secularia vel ecclesiastica impedimenta matrimonii respicit. Cum libera connubii ineundi facultas cuilibet ex iure communi competat, (§. 368.) vtrumque 1) non nisi ex *speciali causa* exigi potest, 2) denegari nequit, si deficit impedimentum, 3) iurisdictionis *ecclesiasticae* est ius, dandi documentum counubiale *ecclesiasticum*: dandum enim est praeuia cognitione de impedimentis.

(*a*) GE. ERN. LVD. PREVSCHEN *Fortsetzung der Gründe, worum ein Catholischer Landes-Herr in Ehe-und Kirchen-Sachen Evangelischer Unterthanen zu erkennen nicht befugt sey. obs.* 1. *sect.* 1.

§. 404. *Impedimenta impedientia* emergunt I. ex tempore *clauso*, quo omnibus generatim interdicitur nuptiarum consummatio, (§. 343.) quale est tempus *aduentus*, *quadragesimae* & *supplicationum* (*a*); II. ex *interdicto* iudicii ecclesiastici, quo matrimonii consummatio inter certas personas ex speciali causa prohibetur. (*b*) III. ex voto *minus solenni*; (348.) (*c*) IV. ex *defectu consensus* eorum, qui habent ius consentiendi in matrimonium, quod tamen ex iure particulari protestantium passim est impedimentum *dirimens priuatum*, (§. 390. 391.) V) ex *sponsalibus prioribus* (§. 400.).

(*a*) *c.* 8. *f. C.* 33. *qu.* 4. *c.* 4. *X. de feriis.* Nec tempore clauſo nuptiae inter Proteſtantes permittuntur, niſi ex diſpenſatione. CARPZOV *l. c. lib.* 2. *def.* 151. 152. B. Parens *l. c. lib.* 3. *tit.* 46. §. 45.

(*b*) *c.* 1. 2. 3. *X. de matrimonio contracto contra interdictum eccleſiae.* B. Parens l. c. *lib.* 4. *tit.* 16. §. 6. *f.*

(*c*) *c.* 4. 6. *X. Qui clerici vel vouentes matrimonium contrahere poſſunt.* Vota perpetuae caſtitatis *temeraria* habentur in *A. C. art.* 27.

§. 405. Impedimenta *dirimentia* PRIVATA (§. 368) deſcendunt I. ex *metu*, II. ex *dolo*, III. ex *errore* circa perſonam, vel circa conditionem eius ſeruilem, (§. 369.) (*a*) IV. ex *impotentia coeundi* antecedenti, abſoluta et perpetua. Huius probatio 1) non peragitur confeſſione coniugis, ſed *inſpectione oculari*, per peritos inſtituenda: (*b*) ex qua ſi 2) definiri ſatis nequit, *perpetuumne* ſit an *temporarium* impedimentum, medicamentis vel mora tollendum, tum ad *triennii experimentum* eſt excurrendum, vt ſi per id tempus, a *contractis nuptiis* computandum, nullo ſucceſſu ad venerem nitantur, poſt triennium matrimonium diſſoluatur, dummodo impotentia confirmetur *iuramento* coniugis, vel *vtriusque*, ſi impotens eam non diffitetur, vel ſaltim *actoris*, ſi impotens contradicit. (*c*) Ceterum ob impedimentum dirimens *priuatum* non niſi ei, *cuius intereſt*, ius agendi competit: eoque iuri ſuo renunciante, matrimonium conualeſcit et ſubſiſtit. (*d*).

(*a*) *c.* 4. C. 29. *qu.* 2. *c.* 2. 4. *X. de coniug. ſerv.* Non ſufficit error in *qualitate perſonae*, niſi conſenſus matrimonialis ad hanc vnice adſtrictus ſit. Talis error *redundare* dicitur *in perſonam.* ESPEN l. c. *c.* 4. *p.* 179. *Eſ. Fr.* PVFENDORFIVS *Obſ. iur. tom. I. obſ.* 161. *p.* 426.

(*b*) *c.* 4. 14. *X. de probat. c.* 6. *X. de frigidis, maleficiatis & impotentia coeundi.*

(*c*) *c.* 1. 5. 7. *X. eod. c.* 2. C. 33. *qu. I.* HENR. LINCKIVS *de iuſto iuris Can. iudicio c.* 3. B. Parens *l. c. lib.* 4. *tit.* 15. §. 34. *et tom. III. Conſult. & deciſ. P. I. reſp.* 104. 105. WERNHER *obſ. ſelect. P.* 2. *obſ.* 392.

(*d*) *c.* 2. *X. de coniugio ſeruor. c.* 4. *X. de frigid. & malef. c.* 4. *X. qui matrim. accuſare poſſ.* WERNHER *l. c. P.* 3. *obſ.* 39. *n.* 2. 3. 4. 5.

§. 406. Impedimenta dirimentia PVBLICA oriuntur I. ex Voto *ſolenni*, (§. 318.) (*a*) II. ex ſuſceptione *maiorum ordinum*, (§. 112.) (*b*) III. ex *adulterio*, propter quod non ſubſiſtit matrimonium inter *adulterum* et *adulteram*, ſi vel 1) *fidem* ſibi mutuo dederint de nuptiis poſt innocentis coniugis mortem contrahendis, vel 2) alteruter eorum in *innocentis* coniugis *mortem* ſtruxerit inſidias: (*c*) IV. ex *raptu* ob quem inter raptorem et raptam non ſubſiſtit matrimonium, niſi raptae liber conſenſus interueniat. (*d*) V. ex *cultus diſparitate*, ſeu quod contractum eſt cum infideli vel Iudaeo. (*e*) Inter Chriſtianos, diuerſae ſcholae addictos, valide contrahitur: et in Germania inter Euangelicos et Catholicos validum eſt connubium: (*f*) VI. ex *vinculo matrimonii*, quo

quis alteri adhuc coniunctus est: (g) VII. *ex consanguinitate & affinitate*, de qua tit. seq. agendum.

(a) *c. vn. de voto et voti redemt. in* 6.

(b) c. 1. 2. X. qui clerici vel vouentes matrim. contrahere possunt. *Conc. Trid. sess.* 24. *de reform. matrim. c.* 6. Pontifici soli tribuitur ius dispensandi in hoc impedimento REIFFENSTVEL l. c. *lib.* 4. *tit.* 6. *n.* 16. *tom. IV. p.* 71. Ius connubii restitutum est clericis in *Aug. Confess. art.* 23.

(c) *c.* 1. 3. 6. X. *de eo, qui duxit in matrimonium, quam polluit per adulterium.* His restrictionibus vsus est GRATIANVS ad *c.* 3. *C.* 31. *qu.* 1. easdemque feruat vsus fori: BRVNNEMANN in *Iur. Eccl. lib.* 2. *c.* 16. ibique STRYK. CARRPZOV l. c. *lib.* 2. *def.* 16. quamquam leges et canones generatim olim prohibuerint coniugium inter adulteros NOV. 134. *c.* 12. *c.* 1. 3. *C.* 31. *qu.* 1.

(d) *c.* 7, *X. de raptorib. In Concil. Trid. sess.* 24. *de ref. matr. c.* 6. exigitur, vt rapta procul a raptore in locum abducta sponte et libere in matrimonum consentiat. De iure antiquo vid. *c.* 11 *C.* 36. *qu.* 2.

(e) *c.* 15. *f. C.* 28. *qu.* 1. *L.* 6, *C. de Judaeis.*

(f) *Inst. Pac. Osn. art.* 5. §. 34. CARPZOV *l. c. lib.* 2. *tit.* 6. 7.

(g) *c.* 19. *X. de Sponsal. c.* 4. 5. *X. de eo qui duxit in matr. c.* 2. *X. de secundis nupt.*

§. 407. Impedimentum *dirimens publicum* causam publicam concernit, de eoque inquirere, ad officium *iudicis ecclesiastici* pertinet; (a) quo *legitime* probato, (b) matrimonium, cui illud inest, *nullum* declarari potest; ita, vt si inter *scientes* contractum sit, liberi ex eo nati *illegitimi* sint: (c) sin *bona fide*, hoc est sine scientia impedimenti *solenniter* sit contra-

ctum

ctum, tamquam *putatiuum*, iuribus veri matrimonii tamdiu gaudeat, donec dirimatur. (*d*) Remoto impedimento, quod *dispensatione Superioris* tolli potest, validum redditur: dispensationi vero locus est in impedimentis publicis, quoad ex iure diuino prohibitiuo non oriuntur, (*e*) eaque tum ad *vtriusque* tum ad *vnius* coniugis instantiam, inuito etiam altero coniuge, qui *sciens* contraxit, dari potest (*f*).

(*a*) *c.* 3. *X. de diuort.* Quatenus vnicuique matrimonium accusare seu impugnare permittatur, definitur in *c. vlt. X. qui matrimonium accusare possunt.*

(*b*) *c.* 5. *X. de eo qui cognouit consanguineam vxor c.* 1. *X. de consanguinit. et affinit.* Ad impediendum matrimonium probatio leuior admittitur *c.* 22. *X. de testib. c.* 2. *X. de consang. & affinit.*

(*c*) *c.* 3. §. 1. *X. de Clandestina desponsatione.*

(*d*) *c.* 3. 8. *X. qui filii sint legitimi*, etiamsi vnius coniugis bona fides tantum interueniat *c.* 14. *X. eod.* *Nic.* HERTII diss. *de matrimonio putatiuo* §. 7. 21.

(*e*) *c.* 9. *X. eod. c.* 13. *X. de restitutione spoliatorum*, ESPEN in *iure eccl. P. II. S.* 1. *tit.* 14. *c.* 1. *tom.* 1. *p.* 593. B. Parens *tom. III. Consult. et decis. P. I. resp.* 109.

(*f*) Vnde fere inualuit, prohibitum matrimonium haud dirimi, quatenus in eo dispensationi locus esse potest: idque arbitraria potius poena vindicari. MEVIVS *P. III. dec.* 399. CARPZOV *lib.* 2. *def.* 99.

TIT. VI.

TIT. VI.

DE IMPEDIMENTO CONSANGVINITATIS ET AFFINITATIS.

(Lib. IV. Tit. 14. *de Conſanguinitate et affinitate.* Tit. 13. *de eo qui cognouit conſanguineam vxoris ſuae vel ſponſae.* Tit. 11 & 12. *de Cognatione ſpirituali, & legali.*).

ARGVMENTVM.

§. 408. *Conſanguinitatis ratio.* 409. *Gradus, lineae,* 410. *Computatio canonica.* 411. *Quatenus conſtituat impedimentum matrimonii.* 412. *Affinitas.* 413. *Inter quos contrahatur.* 414. *Paria eius cum conſanguinitate Iura.* 415. *Antecedens eſt impedimentum matrimonii.* 416. *Triplex affinitatis genus.* 417. *Impedimentum honeſtatis ex ſponſalibus.* 418. *Cognatio legalis & ſpiritualis.* 419. *Diſpenſatio quatenus locum habet.* 420. *Ius diſpenſandi.* 421. *Modus diſpenſationis.*

§. 408. CONSANGVINITAS eſt *relatio perſonarum erga ſe inuicem ex generatione deſcendens.* *Legitima* eſt, quae ex nuptiis oritur, ſiue ab *vtroque* ſiue ab *vno* parente originem ducat, *illegitima*, quae ex generatione extra nuptias deſcendit. Oritur I) inter perſonas, *a ſe inuicem* per generationem deſcendentes, inter *aſcendentes* videlicet, & *deſcendentes*, vel II) inter perſonas, quae ab *eadem tertia perſona*, id eſt, a *ſtipite communi* deſcendunt, ſeu inter *collaterales.*

§. 409. *Gradus* est distantia cognatorum inter se per generationem constituta, & *linea* series cognatorum. Series ascendentium & descendentium lineam *rectam*, series collateralium lineam *transuersam* facit: eaque vel *aequalis* est, vel *inaequalis*, prout personae, de quarum cognatione quaeritur, a stipite communi absunt pari gradu, vel ab eodem distant inaequali gradu.

§. 410. Computatio gradum, *iure ciuili constituta*, qua tantum numerantur generationes *inter cognatos inter se*, seruata olim est etiam in ecclesia. Noua computatio in linea *transuersa* sec. XI. inualuit, *canonica* videlicet, seu *iure Canonico constituta*, in qua gradus inter cognatos determinantur secundum *eorumdem distantiam a stipite communi*: id quod non alienum est *a ratione consanguinitatis* in linea transuersa, quae in *descendentia plurium personarum a stipite communi* continetur. (§. 408.) (*a*) In linea *recta* seruatur regula: *quot sunt generationes, tot sunt gradus.* In linea *collaterali* regula est: *quoto gradu duo pluresque consanguinei distant a stipite communi, eodem gradu inter se sunt coniuncti.* Quae regula in linea tum *aequali* tum *inaequali* adaequata est, modo in *hac* non *solius remotioris*, sed & simul *proximioris* distantia a stipite communi exprimatur; vt regula sit: *quot gradibus proximior & remotior*

in

in linea collaterali inaequali distat a stipite communi, tot gradibus vterque inter se coniunctus est (*b*).

(*a*) Epistola Alexandri II. a. 1056. in *c.* 2. *C.* 35. *qu.* 5. Historiam nouae computationis exponit B. Parens *in I. E. lib.* 4. *tit.* 14. §. 2. *f.*

(*b*) Inadaequata est regula, in qua ratio ducitur a solo remotiore: id quod fit in *c. vlt. X. de consanguinit. & affin.*

§. 411. Consanguinitas est impedimentum matrimonii dirimens, 1) in linea *recta* in infinitum, 2) in linea *collaterali* vsque ad quartum gradum (*a*). Inter Protestantes in linea collaterali nuptiae tantum prohibitae sunt vsque ad gradum *secundum* & *tertium* lineae inaequalis: (b) siue consanguinitas ab *vtroque*, siue ab vno parente oriatur, siue *legitima* siue *illegitima* sit. In gradu tertio lineae aequalis & vltra licitae sunt, exceptis personis, quae inuicem sibi sunt parentum & liberorum loco (*c*).

(*a*) Iure ecclesiastico antiquo prohibitio matrimonii producta non est vltra gradus iure Romano definitos ESPEN. *I. E. P. II. S.* 1. *tit.* 13. *cap.* 6. §. 11. *tom. I. p.* 584. Post fata Iustiniani ex errore primum ad gradum *septimum* computationis ciuilis extensa, & nouo errore sec. XI. ab Alexandro III. in c. 2. C. 35. qu. 3. secundum computationem *Canonicam* accepta, denique sec. XIII. ab Innocentio III. ad *gradum quartum* reuocata est *in c.* 8. *X.* h. t.

(*b*) Id primum in Ordinationibus ecclesiarum *Saxonicarum* ita restrictum, ad earumque exemplum in plerisque ordinationibus & vniuersali fere obseruantia constitutum, *pro regula* seruatur, nisi aliud iure ecclesiastico particulari caueatur. CARPZOV. *I. E. lib.* 2.

2. *def.* 77. 79. 80. 84. 85. B. *Parens l. c. lib.* 4. *tit.* 14. §. 28.

(*c*) CARPZOV *l. c. def.* 115.

§. 412. AFFINITAS in ſenſu ſpeciali eſt *neceſſitudo* ſeu *relatio*, *per coitum inter coëuntium vnum & alterius cognatos contracta.* Ratio affinitatis in coitu & in ficta inde *carnis* & *perſonarum vnitate* conſiſtit (*a*). *Legitima* ex nuptiis, *illegitima* ex illicito concubitu deſcendit (*b*).

(*a*) *c.* 3. C. 35. *qu.* 3.

(*b*) *c.* 6. 10. X. *de eo qui cognouit conſanguineam vxor.*

§. 413. Contrahitur affinitas legitima inter coniugem & alterius coniugis conſanguineos. Itaque licet 1) *omnes conſanguinei viri ſint affines vxoris, & omnes conſanguinei vxoris ſint viri affines*, 2) *inter conſanguineos tamen vxoris & viri inter ſe nulla prorſus affinitas eſt contracta, propter quam inter eos debeat matrimonium impediri* (*a*). Nulla ergo eſt affinitas inter *compriuignos* inter ſe, (*b*) & inter vtriusque coniugis *parentes*, *ſorores*, & *fratres* (*c*).

(*a*) Verba ſunt *c.* 5. X. *de conſanguinis. & affin.*

(*b*) Ad hos non pertinet *Leuit. XVIII. v.* 11. vbi de ſorore *conſanguinea* ſermo eſt. *Interpretes Angli ad loc. cit.* CARPZOV *l. c. lib.* 2. *def.* 105. B. Parens l. c. *lib.* 4. *tit.* 14. §. 32.

(*c*) CARPZOV. l. c. def. 104. 106. Ex *honeſtatis* ratione tamen inter eos, qui ſibi inuicem parentum

&

& liberorum loco vulgo habentur, nuptiae iure eccleſiaſtico particulari prohibentur, velut cum *nouercae natre. Corp. Conſt. Calemb. tom. I. p.* 296.

§. 414. Cum affinitas fictae perſonarum vnitati innitatur: ad eandem *per analogiam* transferuntur, quae obtinent in *conſanguinitate.* Itaque 1) quo gradu quis vni ex coniugibus per *conſanguinitatem*, eodem & alteri coniugi per *affinitatem* coniunctus eſt. 2) *Quoto gradu matrimonium ob conſanguinitatem, eodem gradu ob affinitatem interdictum eſſe cenſetur.* (*a*) 3) Eadem regula inter Proteſtantes ſeruatur in *affinitate illegitima:* (*b*) inter Catholicos vero matrimonium ob hanc tantum intra *primum* & *ſecundum* gradum prohibitum eſt (*c*).

(*a*) *c.* 8. 9. *X. h. t. c.* 1. *X.* eod. ibi: *aeque enim abſtinendum eſt a conſanguineis vxoris, vt propriis.*

(*b*) CARPZOV. *l. c. lib.* 2. *dec.* 97.

(*c*) *Concil. Trid. ſeſſ. XXIV. c.* 4. *de reform. matrim.*

§. 415. Affinitas in dictis gradibus, quoad eſt *antecedens*, impedimentum matrimonii eſt impediens & dirimens (*a*). Antecedens vero intelligitur, quae eſt *ante matrimonium* contracta, per concubitum cum ſponſi vel ſponſae cognatis; etiamſi poſt matrimonium conſummatum *innoteſcat.* (*b*) *Superueniens* affinitas, ſeu poſt matrimonium per coitum cum coniugis conſanguineis contracta, non dirimit matrimonium: (*c*) quin vero *innocens* coniux ob eius-

modi

modi *inceſtuoſum adulterium* ad diuortium agere poſſit, iure Proteſtantium dubio caret.

(*a*) *c.* 2. 7. *X. de eo qui cognou. conſang. Andr.* BEIER in *addit. ad Carpzou. iurispr. eccl. lib.* 2. *dec.* 99. *p.* 110. STRYK *de diff. ſponſ. p.* 187. Quoad tamen diſpenſationi locus eſſe poteſt, ſolet coniugium tolerari, B. Parens l. c. *lib.* 4. *tit.* 14. §. 44. 46. PVFENDORFIVS l. c. *tom. I. p.* 431. *tom. III. p.* 392.

(*b*) *c.* 2. 3-7. *X. eod.*

(*c*) *c.* 10. 11. *X. eod.*

§. 416. Affinitas, apud veteres in *ſenſu latiori* accepta, inter coniugem et alterius coniugis *cognatos* et *affines* contrahi cenſetur. Natum inde eſt *triplex genus affinitatis.* PRIMVM inter coniugem et alterius coniugis *conſanguineos*, ALTERVM inter coniugem et alterius *affines primi generis*, TERTIVM inter coniugem et alterius coniugis *affines ſecundi generis* contrahitur. Nuptiarum prohibitio in *ſecundo* et *tertio* genere olim ſancita, iam ſec. XIII. ab Innocentio III. ſublata eſt: (*a*) nec *inter Proteſtantes* poteſt ex iure *communi in alterutro genere* prohibitio oſtendi, licet 1) inter perſonas, quae ſibi inuicem *parentum* et *liberorum* loco ſunt, ex ratione *honeſtatis*, quam et ius Romanum attendit, prohibitae cenſeantur. (*b*)

(*a*) *c.* 8. *X. de conſanguinit. et affin.* v. c. in nuptiis cum vxoris defunctae fratris vidua, vel cum mariti defuncti ſororis viduo.

(*b*) Sic nuptiae prohibitae ſunt cum vxoris demortuae nouerca. *L.* 15. *D. de ritu nuptiar.* In linea recta ſecundi generis affinitatis prohibitionem iuris diuini fruſtra adſtruit, et ne quidem diſpenſationi locum eſſe cenſet WERNHERVS *Obſ. for. P. I. obſ.* 124. Conf. B. Parens *l. c. lib.* 4. *tit* 14. §. 84. BRVNNEMANN I. E. *lib.* 2. *c.* 16. §. 23.

§. 417. Ex *ſolis ſponſalibus* affinitas non contrahitur (§. 412.) (*a*) Ex ſponſalibus *puris* tamen deſcendit *impedimentum publicae honeſtatis*, quo impediuntur nuptiae cum ſponſi vel ſponſae proximis conſanguineis *primi gradus.* (*b*)

(*a*) *c.* 17. *C.* 27. *qu.* 2.

(*b*) *L.* 12. §. 1. 2. *L.* 14. §. *vlt. D. de ritu nup. c. vn. de Sponſalib. in* 6. *Concil. Trid. ſeſſ.* 24. 3. *de ref. matr.* CARPZOV. l. c. *lib.* 2. *def.* 107. 108. 120. *In ord. eccl. Brunſv. Luneb. tom. I. Conſt. Calemb. p.* 297. 301. nuptiae tantum interdicuntur cum ſponſi vel ſponſae *parentibus* et *liberis.*

§. 418. Ad imitationem *verae cognationis* introducta eſt *ficta.* Ad hanc pertinet 1) *cognatio legalis* ex *adoptione* proueniens, ob quam prohibentur nuptiae tum inter eos, qui per adoptionem *parentum et liberorum* loco ſunt, tum inter adoptatum adoptantisque liberos naturales: (*a*) 2) *cognatio ſpiritualis*, ex baptiſmo et ex ſuſceptione ex eodem, nec non ex confirmatione inducta: (*b*) quae inter Proteſtantes non agnoſcitur. (§. 372.) (*c*)

(*a*) *L.* 17. 55. *D. de ritu nupt. c. vn. X. de cognatione legali. Ord. eccl. Brunſu. Luneb. tom. I. Conſt. Cal. p.* 284.

(*b*)

(*b*) *c.* 1. *C.* 30. *qu.* 3. 4. *c.* 1. 6. 7. *X. de cognatione ſpirituali c.* 1. 2. 3. *eod. in* 6. In *concil. Trid. ſeſſ.* 24. *c.* 3. *de ref. matr.* prohibitio reſtricta eſt ad certas perſonas. *Fr.* FLORENS *tom. II. op. p.* 127.

(*c*) *Art. Schmalcald. tit. de pot. et iurisd. epiſ. Henr.* BROVWERVS *de iure connub. lib.* 2. *c.* 8.

§. 419. In impedimentis matrimonii, *humano iure* inductis, locus eſt diſpenſationi, non in impedimentis, ex *prohibitione diuina* expreſſa oriundis. In impedimento conſanguinitatis et affinitatis diſpenſationis limites conſtituit *lex diuina moralis Leuit. XIIX. et XX.* In qua cum *determinentur perſonae*, inter quas nuptiae prohibentur, nulla vero *graduum* ratio habeatur: conſequitur, vt nec in eius *interpretatione* graduum ratio habenda, nec lex diuina ad alias perſonas, eodem licet ſimiliue gradu conſtitutas, extendenda ſit. (*a*) Nuptiae ergo inter perſonas, *prohibitione expreſſa* non comprehenſas, per *diſpenſationem* permitti poſſunt; (*b*) cuiusmodi ſunt nuptiae cum defunctae vxoris ſorore, ſororisue vel fratris vxoris filia vel nepte, cum defuncti mariti fratre, cum auunculo et patruo, cum auunculi vidua, et ſimiles

(*a*) Exemplo graue eſt, interpretationes humanas, a *peregrinis* principiis *Romanae graduum computationis* repetitas, pro diſpoſitione *diuina* haberi. Lex diuina libertatem in *familia nubendi* non vlterius reſtringit, quam vel opus eſt ad cauenda *incommoda* inde metuenda, vel *reſpectus parentelae* exigere videtur. Hinc inter perſonas deſignatas nuptiae prohibentur. Vtriusque ſententiae momenta et auctores recenſet *Ge. Henr.* AYRER *de iure diſpenſandi circa connubia Sect. III.* §. 27. *ſ.* Conf. *Io. Ge.*

PERTSCH *de iure dispensandi circa coniugium cum defuncti fratris vxore.* *Io. Dav.* MICHAELIS *von Ehe-Gesetzen Mosis cap. VI.*

(*b*) Edictum FRIDERICI III. *Borussiae Regis d. d.* 3. *Iun.* 1740. THOMASII *Iuristische Haendel P. II. p.* 256. *I. Ge.* ESTOR *Kleine Schriften tom. I. p.* 572. *B. Parens Consult. et decis. tom. I. P. I. resp.* 160. 161. 162. *tom. III. P. I. resp.* 93. 94. *Ge. Christ.* GEBAVER *de matrimonio cum auunculi vidua.* AYRER *l. c. sect. IV. et in append. respons.*

§. 426. *Ius dispensandi* aduersus impedimenta, *iure ecclesiastico* inducta, est *iurisdictionis ecclesiasticae.* (§. 242.) Id quidem 1) in *ecclesia Romana* quoad impedimenta *dirimentia* ex obseruantia reseruatum est *Pontifici*, cuius auctoritate Germaniae episcopis solet facultas in nonnullis impedimentis dispensandi de quadriennio in quadriennium concedi. (*a*) 2) Ex *politia ecclesiae Euangelicae* pertinet ad iura regiminis ecclesiastici *reseruata*, (186.) et Statuum Imp. Euangelicorum auctoritate et delegatione vel in Consilio Sanctiori vel in supremo consistorio exercetur. (*b*) Eodem iure 3) fruuntur Nobiles imp. immediati Euangelici, (*c*) et 4) Consistoria, tota iurisdictione ecclesiastica sub principe diuersae religionis instructa. (*d*)

(*a*) *Anacl.* REIFFENSTVEL *in iur. Can. tom. IV. p.* 127. 128.

(*b*) CARPZOVIVS *l. c. lib.* I. *def.* 12. *et lib.* 2. *def.* 125. *Io. Ioach.* MVLLER *vom Dispensations-Recht in verbothenen Ehen der Churfürsten und Staende.*

(*c*) *Inst. Pac. Osn. art. V.* §. 28.

(d) *Ph. Eberh.* ZECH *de iure reformandi lib.* 2. *c.* 3. §. 39. *p.* 219. *ſ.* *Dau. Ge.* STRVBEN *Rechtliche Bedencken N.* 183. *p.* 470.

§. 421. Vt 1) prouide exerceatur diſpenſatio, *iuſtam cauſam* deſiderat, de qua iudicium eſt diſpenſantis; (§. 242.) 2) dari poteſt tum ad matrimonium *contrahendum*, tum ad matrimonium male et nulliter contractum *confirmandum*; 3) in vltimo caſu *de nouo* coram parocho ſolenniter contrahendum eſt inter Catholicos; (*a*) nec dubium eſt, quin princeps eandem legem ſuae diſpenſationi ſcribere poſſit, cum vtique faciat ad tuendam légis prohibitiuae auctoritatem.

(*a*) ESPEN *I. E. P. II. S.* 1. *tit.* 14. *c. V.* §. 11. REIFENSTVEL *l. c. tom. IV. p.* 184.

TIT. VII.

DE EFFECTIBVS CONTRACTI MATRIMONII.

(Lib. IV. Tit. II. *Qui filii ſint legitimi.*)

ARGVMENTVM.

§. 422. *Obligationes coniugum ex contracto matrimonio.* 423. *Ius legitimorum natalium.* 424. *Legitimatio per ſubſequens matrimonium.*

§. 422. Iura et obligationes, quarum ratio in *matrimonio contracto* continetur, vel concernunt *coniuges inter ſe*, vel eorum *liberos*. Per finem matrimo-

nii (§. 365.) determinatur obligatio *coniugum* 1) ad *debitum coniugale* ſibi inuicem praeſtandum, niſi iuſta illud denegandi cauſa interueniat, (*a*) 2) ad abſtinendum ab omni coitu *cum extraneis*, (*b*) 3) ad *indiuiduam vitae conſuetudinem*, vi cuius etiam vxor maritum ſequi tenetur, niſi hic ex *turpi* cauſa, veluti ob fugam vel relegationem, abſit. (*c*) *Officiorum*, *quae per naturam et eſſentiam matrimonii inter coniuges determinantur*, *complexus* FIDEM CONIVGALEM conſtituit, eaque 1) eſt *mutua*, (*d*) 2) iure *perfecto* debetur; (*e*) 3) ab ea coniux, inuito altero, *voto* vel *iureiurando* ſe liberare nequit. (*f*)

(*a*) 1. *Corinth. VII.* 4. *c.* 3. *C.* 32. *qu.* 2. *c.* 5. *C.* 33. *qu.* 5. *c.* 4. *D.* 5. *c.* 4. 7. *C.* 33. *qu.* 4.

(*b*) *c.* 4. *C.* 32. *qu.* 4.

(*c*) *c.* 4. *C.* 34. *qu.* 1. 2.

(*d*) *c.* 6. *X. de adulteriis c.* 23. *C.* 32. *qu.* 5.

(*e*) *cit. c.* 6. *in f. c.* 13. *X. de reſtitut. ſpoliator* CARPZOV *I. E. lib.* 2. *dec.* 207. 208.

(*f*) *c.* 19. 24. *C.* 27. *qu.* 2. *c.* 1. 3. *X. de conuerſione coniugatorum c.* 24. *X. de iureiurando.*

§. 423. Ratione liberorum, a matrimonio tam *legitimo* quam *rato* dependet *ius legitimorum natalium.* Legitimi ergo ſunt 1) nati ex matrimonio *rato*, licet ſit *clandeſtinum* (§. 377.) (*a*) vel 2) nati ex matrimonio *legitimo* tantum, *non rato*, (*b*) nec non 3) nati ex matrimonio *putatiuo*, ſeu inualido quidem, ſed bona fide ſaltem alterutrius con-

coniugis praeuiis denunciationibus contracto (§. 407.) (*c*) Et cum *ex matrimonio* nasci dicantur, qui *ex parentibus*, *matrimonio coniunctis*, generantur: consequens est, vt 4) non minus legitimi sint, qui *ex iisdem* concepti, mox post nuptiarum solennitatem editi, (*d*) parentibus eosdem pro suis agnoscentibus, vel 5) ante sententiam diuortii *ex illis concepti*, et matrimonio dissoluto editi. (*e*) Ceterum quaestio de legitimis liberorum natalibus, ex iure matrimonii pendens, *ecclesiastica* est. (*f*)

(*a*) *c.* 9. 12. *X. Qui filii sint legitimi.*
(*b*) *c.* 15. *X. eod.*
(*c*) *c.* 2. *et* 14. *X. eod.*
(*d*) *L.* 11. *C. de naturalibus liberis.*
(*e*) *c.* 2. *X. qui filii sint legit.*
(*f*) *c.* 5. 7. *X. eod.*

§. 424. Extra *matrimonium legitimum* vel *ratum* nati, *illegitimi* sunt: quales sunt *spurii*, ex *damnato coitu* nati, nati ex *matrimonio prohibito* clam et a scientibus contracto, (*a*) vel ex matrimonio *conscientiae* geniti (§. 378.). Tanta vero est vis *matrimonii rati* et *legitimi*, inter eorumdem parentes contracti, vt qui antea geniti sunt, per illud *legitimentur*. (*b*) Haec legitimatio 1) proficit omnibus illegitimis, ex *stupro* vel *adulterio* antea genitis, (*c*) 2) ea non fit per matrimonium subsequens *irritum* et *nullum*, ideoque adulterini non legitimantur, si ma-

trimonium ſubſequens inter adulteros *in caſu illicito* (*d*) ſine diſpenſatione contractum eſt.

(*a*) *c.* 3. *X. de cland. deſponſ. c.* 10. *X. Qui fil. ſint leg.*
(*b*) *c.* 6. *X. qui filii ſint legit. c.* 9. *X. eod.*
(*c*) *c.* 1. 13. *X. eod.*
(*d*) cap. *cit.* 6. in f. B. Parens *in I. E. lib.* 4. *tit.* 17. §. 20. *Eſ. Fr.* PVFENDORFIVS Obſ. iur. tom. I. obſ. 163.

TIT. VIII.

DE DIVORTIO.

(Lib. IV. Tit. 19. *de diuortiis* Tit. 20. *de donationibus inter virum et vxorem et de dote poſt diuortium reſtituenda.*)

ARGVMENTVM.

§. 425. *Diuortium.* 426. *Priuatum et publicum.* 427. *Quoad vinculum, et quoad torum et menſam.* 428. *Eius ratio inter proteſtantes.* 429. *Eius cauſae.* 430. *Harum probatio.* 431. *Ius inde petendi diuortium.* 432. *Huius effectus intuitu diſſoluendi matrimonii.* 433. *Intuitu iurium ſuccedendi et dotis.* 434. *Separatio quoad torum et menſam.*

§. 425. Matrimonium ratum et legitimum diſſoluitur 1) *morte* alterutrius Coniugis, et 2) DIVORTIO, quod eſt *diſſolutio matrimonii validi viuis coniugibus facta ex iuſta cauſa.* (*a*) Cum matrimonium validum iure diuino *indiſſolubile* ſit, niſi iuſta illud dirimendi

mendi cauſa interueniat; diuortium *iuſtam cauſam* deſiderat. (*b*)

(*a*) Ab eo ergo differt *annullatio matrimonii inualidi*; quae tamen ſubinde in ſenſu generali *diuortium* vocatur, vt in *c.* 5. *X. de donat. inter vir. et vx.*

(*b*) *c.* 18. *C.* 33. *qu.* 2.

§. 426. Diuortium vel *priuatum* eſt, quod ſola fit vel vtriusque vel alterutrius coniugis voluntate, datis repudii literis: vel *publicum*, quod publica auctoritate ſuſcipitur. Priuatum tum inter *Iudaeos* olim, tum inter *Chriſtianos* ſub imperio Imperatorum Chriſtianorum adhuc vſitatum, (*a*) *licitum* amplius non eſt. (*b*) Hinc 1) priuatim diuertentes, ad matrimonium *continuandum* coguntur: (*c*) et 2) diſceſſio vnius coniugis altero inuito facta, *ſpolii* inſtar habetur. (*d*)

(*a*) *L.* 9. *C. de repudiis* NOV. *XXII. c.* 4. *Io.* SELDENI *vxor Hebraica ſiue de nupt. et diuort. lib.* 3. *c.* 6. *ſ.*

(*b*) *c.* 3. *X. de diuort. c.* 13. *X. qui filii ſint legit.*

(*c*) *c.* 6. *X. de diuortiis* CARPZOV *lib.* 2. *def.* 207. *Tob. Iac.* REINHARDT *de coniuge bona gratia diuertente* §. 27. *ſ.*

(*d*) *c.* 8. 10. 13. *X. de reſtitutione ſpoliator.*

§. 427. Secundum ius Canonicum diuortium fit vel *quoad vinculum*, quo matrimonium prorſus exiſtere deſinit, vel *quoad torum et menſam*, quo obligatio ad debitum coniugale et ad vitae conſuetudinem inter coniuges ſuſpenditur. Quamquam diuor-

tium quoad vinculum, doctrina *Christi* et *apostolorum* probatum, in ecclesia, tam *primitiua* quam sub *Imperatoribus Christianis* florente, multis ex causis obtinuerit: (*a*) *post tempora Iustiniani* tamen in concilia et in fora irrepsit *Augustini*, illud improbantis, sententia; (*b*) indeque 1) illud inter coniuges Christianos prorsus negatum, et 2) in *eius locum* substitutum est diuortium quoad *torum et mensam*, idque vel *perpetuum* vel *temporarium*, prout causae qualitas illud exigeret: in quibus principiis ius Canonicum subsistit. (*c*)

(*a*) *Matth. V.* 32. *XIX.* 9. *I. Corinth. VII.* 15. *Ios.* BINGHAM *antiquit. eccles. lib.* 22. *c. V. L.* 1. 2. *C. Theod. de repud. L.* 8. 9. *C. de repudiis* NOV. XII. c. 6. NOV. CXVII. *Io.* SELDENVS *l. c. lib.* 3. *c.* 29. 30. *s. Io.* LAVNOIVS *de regia in matrim. potest. p.* 322. *s.*

(*b*) *I.* SCHILTERI *historia iuris circa dogma ecclesiae Christianae de dissolutione matrimonii.* Incognita fuit distinctio vtriusque diuortii ante tempora *Augustini*, qui ex typo vnionis Christi cum fidelibus matrimonium statuit *absolute indissolubile*, et ne Christo contradiceret, qui admisit diuortium Matth. V. et XIX. hoc restringit ad diuortium a toro et mensa, totali in vniuersum prohibito: in quo magnopere fallitur, cum Christus de eodem diuortii genere responderit, quale apud Iudaeos in vsu erat, et de quo illi quaerebant, nempe de *totali* et quod a vinculo fit.

(*c*) *c.* 1. 4. 7. 10. 28. *C.* 32. *qu.* 7. *c.* 12. *X. de praesumtionib. c.* 2. *X. de diuort.* CONC. TRID. sess. 24. c. 8. *Rob.* BELLARMINI *controuers. de matrimonio. Thom.* SANCHEZ *de matrimonio.*

§. 428. In foris Proteſtantium normam praeſtant principia decidendi, ex praeceptis *Chriſti* et *Apoſtolorum* de diſſolutione matrimonii eiusue cauſis deducta, nulla habita *iuris Canonici* ratione, quoad cum his non conſpirat. (*a*) Secundum haec 1) *Diuortium* proprie ſic dictum, ſeu *quoad vinculum* obtinet, non ſeparatio quoad torum et menſam perpetua: 2) iuſta eius cauſa eſt *factum turpe*, *doloſam fidei coniugalis violationem continens.* (§. 425.) Poſſunt tamen 3) et *aliae diuortii cauſae* auctoritate publica definiri. (*b*)

(*a*) *Matth. V.* 32. *XIX.* 9. *Deuter. XXIV.* 1. *I. Corinth. VII.* 15. *H.* BRVCKNER *deciſ. matrim. cap.* 16. 17. *ſ.* B. Parens *in iur. Eccl. lib.* 4. *tit.* 19. §. 25. *ſ.* 1. *Laur.* MOSHEIM *de diuortio* §. 9. *ſ. Eſ. Frid.* PVFENDORFIVS *obſ. iur. tom. I. obſ.* 160. *Io. Ge.* ESTOR *de diuortio cap.* 2.

(*b*) *Sam. L. B. de* COCCEII *in iure controuerſo Part. II. p.* 169. 177. Obſeruandum omnino, 1) non omne diuortiorum ius a Chriſto definitum, ſed in controuerſia, quae inter *Hilleli* et *Schammai* diſcipulos de cauſis diuortii intercedebat, reſponſum eſſe, cuiusnam ſententia rectior eſſet; 2) totam illam controuerſiam pertinuiſſe ad cauſas *diuortii priuati*, et eius inprimis, quod fit, *inuito altero coniuge*, datis repudii literis.

§. 429. Cauſae diuortii, ex ſententia iuris diuini *expreſſa*, ſunt *adulterium* et *malitioſa deſertio:* (*a*) ex *tacita* eius ſententia, ſeu ex eius mente et ratione, ad eas pertinent *inſidiae vitae ſtructae*; *praefracta debiti coniugalis denegatio*, quae praeuiis legitimis remediis fruſtra adhibitis coerceri non potuit;

Deli-

Delictum coniugis, ob quod *poena mortis ciuilis* contracta eſt. (*b*) Ob cauſas vero, ab *infortunio* prouenientes, veluti ob furorem impotentiamue *ſuperuenientem*, diuortium in *foro* decerni nequit.

(*a*) In his tantum in *foro* ſubſiſtendum eſſe, nonnulli cenſent WERNHER *obſ. iur. P. IV. obſ.* 6. *Sam. L. B. de* COCCEII *l. c. p.* 176.

(*b*) De his cauſis vid. auctores §. ant. not. *a* excitati. STRYK *de diſſ. ſponſ. Sect. VI.* et in diſſ. de *diuortio totali ob inſidias vitae ſtructas. I. Ge.* BRVCKMANN *de permiſſo ob inſidias vitae diuortio.*

§. 430. Diuortio inter priuatos locus non eſt, niſi praeuia *cauſae cognitione* et *iudicis eccleſiaſtici* ſententia: (*a*) et proinde *cauſa diuortii* in iudicio legitime *probanda* eſt. I) Probationi *adulterii* aequipollent violentae illius *praeſumtiones*: (*b*) ideoque tam adulterium *verum*, quod commiſſum eſſe probari, quam *praeſumtum*, quod commiſſum eſſe, ex violentis coniecturis praeſumi poteſt, ad diuortium ſufficiunt. Quod attinet II. ad *malitioſam deſertionem*, probandum eſt 1) eam eſſe *malitioſam*, hoc eſt, animo fidem coniugalem violandi ſuſceptam; 2) pars deſerens *citanda* eſt, et quidem ſi *alia* locum non habet, *edictali* citatione; 3) ſi alia deſunt remedia, deſerentem ad redeundum et ad matrimonium continuandum adigendi, ideoque inprimis ob *contumaciam abſentis*, diuortii ſententia decerni poteſt. (*c*) 4) Redux antea factus, ad coniu-

gem

gem *redire*, et coniux desertus reuertentem *recipere* obligatur: quamquam iure suo exigere possit, vt suspicionem adulterii elidat *iureiurando*. (*d*)

(*a*) De modo diuortia inter principes ineundi vid. *Burch. Gotth.* STRVVII *iurisprud. heroica P. IV. c. II. et III. Sect. I. II. III. IV. I. Frid.* LVDOVICI *de iudice in causis princip. Protestant. matrimonial.* B. Parens *Consult. et Dec. tom. III. P. I. resp.* 107.

(*b*) Exemplo sunt *praesumtiones*, in *c.* 12. *X. de praesumt.* relatae, ob quas ibi decernitur *diuortium quoad torum et mensam perpetuum.* B. Parens *I. E. lib.* 4. *tit.* 19. §. 28. 29. et in *Consult. et Dec. tom. III. P. I. resp.* 87. *f. P. II. resp.* 463.

(*c*) CARPZOV. *I. E. lib.* 3. *def.* 58. *seq. I. H.* BERGERI *electa proceff. matrimon. th.* 50. WERNHER. *obs. for. P. II. obs.* 204.

(*d*) CARPZOV *l. c. lib.* 2. *def.* 209. *lib.* 3. *def.* 66. LEYSER *ad Pand. spec.* 314. *med.* 4. 5.

§. 431. Ex iusta diuortii causa descendit tantum ius coniugis laesi, ad *matrimonium dissoluendum agendi:* (*a*) quo nomine *actio de diuortio* datur. Ius vero illud petendi cessat 1) ob violationem fidei coniugalis expresse vel tacite *remissam*, (*b*) vel si 2) actor ipse non minus violatae fidei *reus* est, (*c*) vel 3) *auctor* fuit eius violationis, quam accusat. (*d*)

(*a*) Opinio eorum, qui matrimonium adulterio *ipso iure* solui, existimant, neque *legibus* neque *rationibus iuris* innititur: ex adulterio enim tamquam violatione fidei coniugalis oritur tantum *ius resiliendi* a societate coniugali; si eo iure vti velit pars laesa.

(*b*) *c.* 4. *X. de donat. int. vir. et vx. c.* 25. *in f. X. de iureiur.*

(*c*) *c.* 1. *C.* 32. *qu. c.* 6. 7. *X. de adulteriis.*

(*d*) *c.* 6. *X. de eo qui cognouit consanguin. vxor.*

§. 432.

§. 432. Matrimonio per ſententiam iudicis reſciſſo, 1) *vterque coniux* a vinculo coniugii liberatur; (*a*) 2) indeque innocenti coniugi ſalua eſt ad *nouas nuptias* tranſeundi facultas, quae tantum nocenti *in poenam* negatur. Quae poena cum mere eccleſiaſtica ſit, *remitti* poteſt indulgentia *principis Evangelici.* (*b*)

(*a*) WERNHER *obſ. for. P. I. obſ.* 204. *n.* 51. *ſ.*

(*b*) WERNHER *l. c. n.* 110. *ſ.* et in diſſ. de *poteſtate principis circa nouas nuptias malitioſo deſertori ſtatim poſt ſententiam concedendas* §. 18. *ſ.* LVDOVICI *de coelibatu poenae nomine impoſito.*

§. 433. 3) Neuter ex alterius coniugis bonis *ſucceſſionis iure* quidquam lucratur, cauſa huius lucri videlicet, quae eſt matrimonium, ceſſante: (*a*) 4) vxor ius habet *dotem* repetendi, (*c*) niſi cauſa *priuationis* interueniat, quae inprimis iure communi eſt cauſa *adulterii.* Quae priuatio cum in *poenam adulterii* ſtatuta ſit: (*c*) eidem etiam, diuortio non ſecuto, locus eſt; et vxor, quae non eſt *reconciliata* marito, dotem ab eius heredibus repetens *exceptione adulterii* repellitur. Ceterum de hac cauſa, tamquam *incidente*, iudicis eccleſiaſtici cognitio fundata eſt. (*d*)

(*a*) *c.* 10. *X. de Conſuetudine* CARPZOV *iurispr. forenſ. P.* 3. *c.* 26. *def.* 17. *I. Fr.* LVDOVICI *de ſucceſſione coniugis deſerentis* §. 10. 12.

(*b*) *c.* 1. 2. 3. *X. de donationibus int. vir. et vx.*

(*c*) *c.* 4. *X. eod.* LYNCKER *Cent. IV. dec.* 318.

(*d*) *c.* 3. *X. eod.*

§. 434.

§. 434. Per *ſeparationem quoad torum et menſam* iura et obligationes coniugum tantum quoad debitum coniugale et cohabitationem ſuſpenduntur: eaque ideo fit *ſaluo coniugii vinculo*, ſaluisque reliquis omnibus coniugum *iuribus* et *obligationibus*; ideoque et obligatio mariti ad vxorem *alendam*, huius ius *dotis*, vtriusque *ius ſuccedendi* ex pactis dotalibus vel aliunde competens, integra perſiſtunt. (*a*) Altero inuito inſtitui nequit, niſi 1) ex *iuſta cauſa* 2) et ex *iudicis eccieſiaſtici* ſententia. (*b*) Inter proteſtantes non niſi *ad tempus* decernitur: quo elapſo, cauſaque ſeparationis *ſublata*, ad matrimonium *redintegrandum* agi poteſt: cauſa vero illius adhuc ſubſiſtente, eadem ratio, quae locum fecit ſeparationi, cauſam praeſtat eiusdem in *vlterius tempus* producendae. (*c*)

(*a*) *c.* 2. *X. de diuortiis* CARPZOV *l. c. lib.* 2. *def.* 213. 214. WERNHER *obſ. for. Part. VI. obſ.* 325.

(*b*) *c.* 3. *X. de diuortiis H.* BRVCKNERVS *dec. matrim. cap.* 25. LEYSER *ad Pand. ſpec.* 316. *m.* 1. *ſ.*

(*c*) B. Parens *conſ. et dec. tom. III. P. I. reſp.* 95.

TIT. IX.

DE SECVNDIS NVPTIIS CONTRAHENDIS.

(Lib. IV. Tit. 21. *de ſecundis nuptiis.*)

ARGVMENTVM.

§. 435. *Secundae nuptiae quando valide?* 436. *Earum contrahendarum libertas, etiam intra tempus luctus.* 437. *Tempus luctus ex iure proteſtantium.*

§. 435. SECVNDAE NVPTIAE ſunt *nuptiae poſteriores, poſt priores, ſublatas initae.* Validae non ſunt niſi 1) prioribus vel *morte* vel *diuortio quoad vinculum* ſublatis: ideoque 2) niſi de *morte* prioris coniugis notorie conſtet, haec prius legitime *probanda*, et tamdiu ab iis abſtinendum eſt: (*a*) 3) ſtante priori coniugio ex *errore* vel ex *dolo* contractae, *nullae* et *irritae* ſunt; iisque diremtis, coniux ad *priorem coniugem* redire compellitur. (*b*)

(*a*) *c.* 2. *X. de ſecund. nuptiis c.* 19. *X. de Sponſalib.* CARPZOV *I. E. lib.* 2. *def.* 166. 167. 168. 169.

(*b*) *c.* 2. *X. de ſecund. nupt. c.* 1. 2. *C.* 34. *qu.* 1. 2.

§. 436. *Secundarum nuptiarum* contrahendarum *libera* perinde eſt *facultas*, ac in genere *matrimonii* ineundi. (*a*) Eſt illa *iure Canonico* adeo firmata, vt 1) nequidem ad tempus *luctus*, vxori iure Romano praefixum, adſtricta ſit, ſed et *intra illud* competat, *ſublatis* prorſus *poenis*, quae nuptiis *intra tempus luctus*

ctus celebratis iure Romano ſtatutae ſunt. (*b*) Vnde et 2) *pactum* vel *prohibitio* teſtatoris, qua libertas ad nuptias ſecundas tranſeundi prorſus tollitur, obligatione ciuili caret: (*c*) etiamſi poſſit vltimae voluntati conditio, *ſi ſecundo non nupſerit*, adiici, (*d*) qua ſeruatur nubendi facultas, ſi quis velit relicti iacturam pati.

(*a*) Hieronymus in *c.* 11. *C.* 31. *qu.* 1. *libera nunc voce proclamo*, inquit, *non damnari in eccleſia bigamiam imo trigamiam, et ita licere quinto et ſexto et vltra, quomodo ſecundo, nubere. c.* 12. 13. *C.* 31. *qu.* 1. Quod ſecundo nubentes non *benedicendi* ſint iuxta *c.* 3. *X. de ſecund. nupt.* id non fit in *poenam* ſecundarum nuptiarum; ſed quod benedictio, in *priori matrimonio* collata, perdurare exiſtimetur, ideoque *iterari* non debeat: hinc *iuueni* vel *virgini* in nuptias viduae vel vidui transeunti, benedictio datur. *H.* BROVWERVS *de iure Connub. lib.* 2. *c.* 19. *n.* 7. *Proſp.* FAGNANVS ad cit. c. 3. *tom. IV. p.* 93. RRIFFENSTVEL *in iure Can. tom. IV. p.* 122.

(*b*) *c.* 4. 5. *X. de ſecund. nupt.* Recenſentur poenae *feſtinatarum* nuptiarum ſecundarum in *L.* 1. 2. *C. de ſecund. nupt.* et in NOV. *XXII. c.* 22. quae non miſcendae ſunt cum ſanctionibus, quae factae ſunt in *beneficium liberorum prioris tori.*

(*c*) CARPZOV *l. c. lib.* 2. *def.* 172. *P.* MVLLERVS *ad Struuii Synt. iur. ciu. ex.* 29. *th.* 54. *not. vlt.*

(*d*) *Nou. XXII. c.* 43. 44. *I. Sam.* BRVNQVELL *de Conditione ſi non nupſerit vltimis volunt. adiecta* §. 37. 41. *ſ.*

§. 437. In territoriis proteſtantium iure *eccleſiaſtico particulari* nuptiis ſecundis, poſt *alterutrius coniugis mortem* licite celebrandis, ſtatuta ſunt tem-

pora,

pora, *annus* vtplurimum in vidua, *ſemeſtre* in viduo: (*a*) ex iisque 1) oritur *impedimentum* matrimonii ſecundi, *impediens tantum* non *dirimens*, 2) iis *poenis* tantum munitum, quae ſtatutae ſunt *iure particulari*; ceteroquin vero 3) *diſpenſationi* obnoxium. (*b*)

(*a*) Iura Saxonica tradit CARPZOVIVS l. c. lib. 2. def. 259. ſ. De iure *Electorali Brunſuico-Luneburgenſi* vid. *Decretum Conſiſtoriale d.* 28. *Iun.* 1686. in tom. I. *Corp. Conſtit. Calemb. p.* 932. B. Parens *I. E. lib.* 4. *tit.* 21. §. 18.

(*b*) CARPZOV *l. c. def.* 162. 163. 164.

SEC-

SECTIO III.

DE CONGREGATIONIBVS ECCLESIASTICIS RELIGIONIS CAVSA INSTITVTIS.

TIT. I.

DE REGVLARIBVS ET MONACHIS.

(Lib. III. Tit. 31. *de regularibus et transeuntibus ad religionem.* Tit. 32. *de conuersione coniugatorum.*)

ARGVMENTVM.

§. 438. *Congregationes ecclesiasticae.* 439. *Religiosorum variae species.* 440. *Congregationes religiosorum.* 441. *Qualitates religiosorum.* 442. *Vota monastica: eorumque professio.* 443. *Ius Nouitiorum ante eam.* 444. *Effectus professionis.*

§. 438. CONGREGATIONES ECCLESIASTICAE sunt *vniuersitates in ecclesia, ad specialem finem, ad religionem promouendam tendentem, auctoritate ecclesiastica institutae.* Ad *potestatem ecclesiasticam* pertinet tum ius eas in ecclesia instituendi: iisdem vero *in republica* erigendis accedere debet *imperantis consensus*: cuius iuri circa sacra subsunt. (§. 22.)

§. 439. Vita religioſa tum determinatur per *ſpecialem regulam*, (§. 80.) tum eius promouendae cauſa accedere poſſunt *vota*, quibus promittitur *pauperſa*, *caſtitas*, et *obedientia*. Qui *praeſtitis his votis* ad vitam religioſam ex regula praeſcripta agendam obſtringuntur, RELIGIOSI et REGVLARES; qui ad eandem obſtringuntur *nullis praeſtitis votis*, QVASI REGVLARES vocantur. (*a*) Ad religioſos ſeu regulares pertinent 1) EREMITAE, (*b*) qui ad *vitam religioſam ſolitariam*, 2) MONACHI ſeu *coenobitae*, qui ad vitam religioſam, *in communi agendam*, praeſtitis votis obſtringuntur, 3) REGVLARES in *ſpecie* ſic dicti, qui ad vitam religioſam ſub regula quidem et ſub votis agendam obſtringuntur, ſed non *ad vitam in communi agendam*. (*c*)

(*a*) Tales ſunt *Canonici*, nec non *patres Oratorii*. de quibus vid. ESPENIVS *l. c. tit.* 33. *c.* 1. *tom. I. p.* 350.

(*b*) Fuit olim hic *aſcetarum* error, beatum eſſe, abſtinere ab iis, quae hominum cauſa a Deo data ſunt: ab iisque ſec. III. in Aegypto, prouincia, vt obſeruat *Benedictus* MAILLET *deſcription de l'Egypte lib.* 2. *p.* 57. triſtium et auſterorum hominum foecunda, nati ſunt *eremitae*, relictis vitae negotiis omnique cum hominibus commercio, in variis generis aerumnis, fame, cruciatibus religionem quaerentes. Qui ab *Antonio* a. 305. deinde a *Pachomio* in ſocietatem ſub regula reuocati, *coenobiticam vitam* egerunt. Ex oriente triſtis diſciplina ſec. IV. migrauit in Occidentem variasque mutationes ſubiit.

(*c*) *Franciſc.* PELLIZARIVS *in manuali Regularium tr. I. cap.* 3. *Sect. I. n.* 11. 19. 20. *tom. I. p.* 16. *ſ.* *Luc.* HOLSTENII praef. ad *Codicem Regularum*.

§. 440.

§. 440. *Vitae religioſae agendae* cauſa erectae ſunt variae *congregationes:* quarum ſingulae determinantur per *ſpecialem regulam*, legem earundem fundamentalem. (*a*) Sunt ergo congregationes tam *monachorum*, quam *regularium*, in ſpecie ſic dictorum, nec non *quaſi regularium.* Religioſi per eandem regulam eodem loco conſociati *ſpecialem congregationem*, veluti coenobium, monaſterium vel collegium, Religioſi vero omnes, vnam eandemque regulam ſequentes, *vnum ordinem* conſtituunt: et tot ſunt *religioſorum ordines*, quot ſunt ſpeciales *regulae religioſorum approbatae.* (*b*)

(*a*) Regulam *certam* a. 529. primus dedit BENEDICTVS, Nurſinus, in Monte Caſſinenſi, propagatam per Europae prouincias, receptam quoque in Germania cura Bonifacii. *Ant. Dad.* ALTESERRA *Origin. rei monaſt. L.* I. *c.* 9. *p.* 33. *Io.* MABILLON *Annal. Ordin. Bened. Praef. ad ſec. I. et ſec. IV.* Ordo Benedicti in *diuerſas ſectas* diſcerptus eſt, vni quidem regulae ſubiectas, ſed variis *regulae determinationibus* moribus et inſtitutis diſcrepantes. Inter has opibus et potentia eminent *Congregatio Cluniacenſis*, ab Odone, Cluniaci in Burgundia abbate a. 927. et *Ciſtertienſis*, a Roberto, Ciſtertii in Comitatu Belnenſi abbate, a. 1098. inſtituta. *Hipp.* HELYOT *hiſt. des ordres relig. tom.* 5. *p.* 184. *ſ.* BALVZIVS *tom. V. Miſcell. p.* 343. *tom. VI. p.* 436. *Angel.* MANRIQVEZ *annales Ciſtertienſes Lugd.* 4. *vol.* 1642. Rigidioris ſectae *Cartuſianae*, a Brunone in Gallia conditae, hiſtoriam dedit *Innoc.* MASSON *in Annal. Cartuſianis* et MABILLON *l. c. tom. VI. p.* 638. 683. Sec. XIII. adparuerunt *ordines mendicantes*, et inter hos *Dominicani* et *Franciſcani. Luc.* WADDINGI *Annales Minorum a Ioſ. Maria Fonſeca ab Euora* a. 1731. de-

nuo 18. vol. editi. *Alcoran des Cordeliers. Io. Laur.* MOSHEIM *hiſtor. eccl. p.* 519. *ſ.* Peculiaris et omnium verſutiſſima eſt diſciplina *Loyolitarum* ſeu *Ieſuitarum* familia, quae *regularibus* accenſeri cupit. *Libri inſtituti Societatis Ieſu. Antwerp. a.* 1635. *in XI. vol. L' Hiſtoire de la Compagnie de Ieſus I. Chriſt.* HARENBERGII *Pragmatiſche Geſchichte des Ieſuiter-Ordens.*

(*b*) *c. vlt. X. de domib. religioſis c. vn. eod. in* 6. ESPEN *l. c. P. I. tit.* 24. *cap.* 1. *tom. I. p.* 235.

§. 441. Cum vita religioſa ad determinatum cultum diuinum ſecundum approbatam regulam ſub votis agendam directa ſit: 1) ad eandem omnes ſine diſcrimine *ſexus* et *ſtatus* admittuntur, et *feminae* quoque ad eandem in *ſpecialibus coenobiis* ducendam; 2) monachi et religioſi, qua tales, *clerici* non ſunt; (*a*) quamquam tales fiant ex *receptis ordinibus*, (§. 77.) quos ſuſcipere monente ſuperiore iubentur: (*b*) ex quo natum eſt ingens agmen *clericorum regularium*. Hinc 3) vel *clerici* ſunt, ſeu ad *chorum deſtinati*, *conuentuales* dicti, vel *laici conuerſi*.

(*a*) *c.* 32. 34. 36. *C.* 16. *qu.* 1.
(*b*) *Clem.* 1. §. 8. *de ſtatu monach.*

§. 442. Vota, quibus promittitur paupertas, caſtitas et obedientia, ſimul ſumta, *monaſtica* ſunt. (*a*) Ipſa Promiſſio, qua quis praeſtitis votis monaſticis ad regulam certi ordinis ſeruandam ſe obſtringit, *profeſſio* vocatur: eaque vel *expreſſa* eſt vel *tacita*. (*b*) *Valida* non eſt, niſi anno *aetatis* XVI. completo,

per-

peractoque *probationis* seu *nouitiatus* anno liberoque consensu facta sit, (*c*) nec in praeiudicium tertii vergat. (*d*)

(*a*) *c.* 6. *X. de statu monachor. c.* 2. 4. *X. eod. c.* 2. *X. de testam. c.* 7. *X. de Offic. iudic. Ord. Claud.* FLEVRY *instit. iur. eccles. P. I. tit.* 24. §. 5. 6. 7.

(*b*) *c.* 22. *X. de regularibus c.* 1. 3. *eod. in* 6.

(*c*) *c.* 1. 16. *X. eod. c.* 2. 3. *eod. in* 6. CONCIL. TRID. *sess.* 25. *de regular. c.* 15. quo correctum est *c.* 16. *X. de regul. Obligatio parentum* liberos non obligat, nisi post legitimam aetatem *rata* habita. *c.* 11. 12. 14. *X. de regular.* De vi et illegitima professione coram Ordinario conquerendi ius intra *quinquennium* datur. CONC. TRID. *l. c. Petr.* GIBERTVS *in Corp. iur. Can. P. II. p.* 471. *et* 490. *s. Poenae* causa vero *inuiti* monasterio includuntur *c.* 19. *X. de conuers. coniug. c.* 35. *X. de sent. excom.*

(*d*) *Nou.* 123. *c.* 35. Vnde nec coniux, altero *inuito*, valide professionem emittit, nec eo consentiente, nisi vel hic *simul* in religionem transeat, vel *de continentia* seruanda promittat. *c.* 2. 4. 13. 20, *X. de conuers. coniug.*

§. 443. *Ante emissam professionem* et intra probationis annum *Nouitio* 1) datur facultas ad seculum redeundi, (*a*) 2) nouitius *dominus* bonorum manet, ideoque libere potest de bonis suis per testamentum vel alia ratione disponere: (*b*) 3) omnes vero bonorum *dispositiones* et *renunciationes*, a nouitio factae, etiamsi *iuratae*, non valent, nisi *professione secuta*, cuius tacitam conditionem continent. (*c*)

(*a*) *c.* 23. *X. de regul. c.* 1. 2. *eod. in* 6.

(*b*) NOV. 5. *cap.* 4.

(*c*) CONC. TRID. *l. c. c.* 16. quo derogatum est *c.* 4. *de regularib. in* 6.

§. 444. Ex professione rite peracta deducitnr reciproca obligatio inter *religiosum* et inter *monasterium*, et 1) illius quidem ad vitam religiosam secundum regulam ducendam; ad eamque perpetuo seruandam, omni ad seculum reditu interdicto, (*a*) 2) huius vero ad receptum perpetuo in congregatione retinendum et alendum. (*b*) Quidquid monacho, illud monasterio acquiritur, nisi ex ordinis regula acquisitionis incapax sit. (*c*)

(*a*) *c.* 1. 2. *C.* 20. *qu.* 3. *c.* 2. *C.* 20. *qu.* 4. *c.* 17. 24. *X. de regularib. c.* 13. *X. de iurerur.* Vnde nec sine venia superioris aliis operam suam addicere potest Monachus. *Clem. vn.* §. 5. *de statu monach.* Arctior est *monialium* ad *clausuram* seruandam obligatio, quibus nec sine episcopi venia monasterio egredi, nec aliis ad eas penetrare licet, *c. vn. de statu regul. in* 6.

(*b*) *c.* 1. *X. de statu monachorum.*

(*c*) Monachis iure communi ius succedendi competit *L.* 56. *C. de episcop. et Cleric.* quod tamen ipsis ex obseruantia particulari negatur ESPEN. l. c. tom. I. p. 276.

TIT. II.

TIT. II.

DE STATV ET REGIMINE REGVLARIVM.

(Lib. III. Tit. 35. *De ſtatu monachorum et regularium.*)

ARGVMENTVM.

§. 445. *Corpus ſpeciale ſingulorum ordinum.* 446. *Superiores generales, prouinciales et locales.* 447. *Poteſtas eorum ad capitula adſtricta.* 448. *Iura regiminis eccleſiaſtici.* 449. *Nexus ordinum et monaſteriorum erga hierarchiam.* 450. *Nexus eorum erga imperium.* 451. *Status conuentualium inter proteſtantes.*

§. 445. Monaſteria olim *ſeparata collegia* conſtituebant. Poſt ſeculum X. demum monaſteria *eiusdem regulae* per certas regiones abierunt in *congregationes Prouinciales*, quibus vnita ſunt monaſteria eiusdem regulae per certam prouinciam conſtituta: quae demum omnes in *vnum corpus* coaluerunt, (*a*) introducto *regimine proprio hierarchico*, lege *obedientiae paſſiuae* munito, quo exercetur *poteſtas in monachos et monaſteria eiusdem regulae in cauſis ad ordinem pertinentibus*: eaque poſt pontificem *ſumma* eſſe cenſetur.

(*a*) ESPENII *I. E. P. I. tit.* 32. *c.* 3. *tom. I. op. p.* 340.

§. 446. Forma regiminis monaſtici differt pro politia cuiuslibet ordinis. *Superiores regulares* vocantur,

tur, quibus competit regimen monaſticum. Eſt alius GENERALIS, *totius ordinis Superior:* ſunt alii PROVINCIALES, Superiores per Ordinis prouinciam: alii LOCALES, qui ſingulis monaſteriis praeſunt, (*a*) et pro variis ordinum inſtitutis *Abbates*, *Priores Conuentuales*, *Praepoſiti*, *Guardiani*, *Rectores* appellantur. Monaſteriis denique ſubſunt *obedientiae* ſeu curiae monachales, in obedientia monaſterii conſtitutae. (*b*)

(*a*) ASCANIVS TAMBVRINVS *de iure abbatum tom I. diſp. III.*

(*b*) *c.* 6. *X. de ſtatu monachor.* *Cellulae* et *congregatiunculae* vocantur in *c.* 13. *C.* 18. *qu.* 2. Conf. ANT. MATTHAEI tr. *de Nobilitate lib.* 2. *c.* 25. *p.* 450. *Gottl. Sam.* TREVERI *Geſchlechts-Giſtorie des hochadelichen Hauſes der Herrn von Münchhauſen Sect. I.* §. 3. *ſ.*

§. 447. Adſtrictum eſt regimen monaſticum ad conſenſum *capituli* in cauſis, iura et obligationes congregationis monaſticae concernentibus: (*a*) niſi Ordinis conſtitutiones aliud caueant. In CAPITVLO GENERALI Prouinciales *cauſas totius Ordinis*, in PROVINCIALI Superiores locales vnius prouinciae *cauſas prouinciae*, in LOCALI conuentuales vnius monaſterii *cauſas*, *illud ſpeciatim concernentes*, tractant.

(*a*) *c.* 6. §. *Abbas vero X. de ſtatu monach. c.* 7. 8. *X. eod. c.* 4. *X. de fideiuſſor. c.* 4. *X. de donat. Clem. I. de rebus eccleſiae non alien. Clem. II. de aetate et qual. Ord. Fr.* PELIZARIVS *in manuali Regularium tract. IX. c.* 8. *Sect.* 1. 2. 3. 4.

§. 448

§. 448. Regimini monaſtico ineſt tum 1) *iuriſdictio* eccleſiaſtica in regulares, adſtricta ad cauſas, *regulam* et *inſtituta ordinis* concernentes, (*a*) tum 2) cura et directio *temporalium*. (*b*) Poſſunt etiam monaſteriis *vi ſpecialis tituli* competere alia iura tam eccleſiaſtica, quam ſecularia, maxime ſi integri diſtrictus et territoria cum iurisdictione *eccleſiaſtica* et *ſeculari* illis obuenerunt: (*c*) quibus acquiſitis, immutata ſunt in *Praelaturas.*

(*a*) *c.* 3. *de priuileg. in* 6. *c.* 13. *X. de off. iud. Ord. c.* 12. 16. *X. de exceſſib. praelat. c.* 3. *X. de appellat.* TAMBVRINVS *l. c. toto tomo II.*

(*b*) *c.* 9. 16. *C.* 18. *qu.* 2. *c.* 6. *X. de ſtatu monach. Caſp.* BARTHEL *de iurisdictione abbatum ſpirituali et temporali c.* 3. *et* 5. ESPEN *l. c. tit.* 31. *c.* 1. 2. 3.

(*c*) *c.* 6. *de priuileg. in* 6. BARTHEL *l. c. c.* 3. §. 7. 8. ESPEN *l. c. tit.* 31. *c.* 6. *tom. I. p.* 316.

§. 449. Monaſteria, in dioeceſi conſtituta, in cauſis regularia inſtituta non concernentibus, iure communi ſubſunt *iurisdictioni epiſcopali*, niſi ab ea rite ſint *exemta*. (§. 150.) (*a*) Exemtionis fines *priuilegiis* et *praeſcriptione* definiuntur. (*b*) Exemta tamen *in dioeceſi* eſſe cenſentur, (*c*) niſi ab ea in totum ſint exemta; qualia vocantur monaſteria *nullius dioeceſeos*, propria et ſeparata dioeceſi inſtructa, quorum *ſuperiores* dignitatem gerunt *epiſcopali proximam.*

(*a*) *c.* 16. *X. de priuileg. c.* 7. *eod. in* 6. *c.* 2. 7. *de domib. relig. c.* 2. *X. de ſuppl. negligent praelat.*

(*b*) *c.* 17. *X. de priuil. c.* 1. *eod. in* 6.

(*c*) *arg. c.* 7. *de Off. iud. ord. in* 6. *Eraſm.* A CHOKIER *de iurisdict. Ordinarii in exemtos et de illorum exemtione ab Ordin. iurisd.* P. II. qu. 45-

§. 450. *In Germania* praelati regulares ratione nexus ciuilis vel *immediati* ſunt vel *mediati*, prout ratione temporalium vel *Imperatori et Imperio* proxime ſubſunt, vel *Statibus imperii.* Illi vel ſimul *Status imp.* ſunt, vel tantum *immediati:* hi *landſaſſiorum* iure cenſentur. Nec deſunt hodie veteris iuris *aduocatiae in monaſteria* reliquiae, quae *pactis* et *obſeruantia* definiuntur. (*a*)

(*a*) *I. P. O. art. V.* §. 26. *I. Nic.* HERTII *diſſ. de iactitata vulgo Ord. Ciſtertienſis libertate et exemtione a Superioritate et aduocatia. Ant.* MATTHAEI *de aduocatis eccleſiae. Chriſt. Franc.* PAVLINI *de aduocatis et oeconomis.*

§. 451. Inſtitutum vitae monaſticae inter Euangelicos non prorſus ſublatum, ſed *reformatum* ac redactum eſt ad principia eccleſiae *Auguſtanae Confeſſionis*, (*a*) emendatis regulis antiquis, ſublatisque votis, ordinum diſcrimine, et hierarchia monaſtica. Superſunt congregationes eccleſiaſticae eorum, qui ad vitam communem et ad cultum diuinum in ea ex regula agendum nullis praeſtitis votis obſtricti, *quaſi regulares* ſunt, (§. 439.) et *conuentuales* dicuntur. Iura ſingularum congregationum, ex vtroque ſexu ſub

dire-

directione vel *abbatis* vel *abbatiſſae* conſociatarum, definiuntur ſtatutis, obſeruantia, et conſtitutionibus particularibus. (*b*) Subſiſtit inter eos obligatio ad *caſtitatem* et ad *obedientiam*; ſalua libertate, praeuia reſignatione, ad *vitam ſecularem* redeundi, et ſalua de bonis propriis *diſponendi* facultate, niſi quatenus *obſeruantia* vel *ſtatutis* ademta eſt.

(*a*) Aug. Conf. art. XXVI.

(*b*) Cuiusmodi eſt *Ordinatio monaſtica Georgii Wilhelmi* Ducis Brunſu. Luneb. d. 27. Nou. 1663. recognita auctoritate regis *Georgii II.* d. 5. Nou. 1737. *in corp. Conſt. Calenb. t.* 1. *p.* 617. Coenobii nouiter fundati exemplum dat *Saltzdalenſe*, a D. Antonio Vlrico conditum. Vid. Eiusdem *Fundation des Iungfern-Cloſters bey dem fürſtl. Hauſe zu Saltzdalen nebſt den Regeln. d.* 24. *May* 1701.

TIT. III.

DE CANONICIS.

ARGVMENTVM.

§. 452. *Collegia Canonicorum.* 453. *Canonici regulares et ſeculares.* 454. *Iura eorum et obligationes.* 455. *Canonici maiores et minores.* 456. *Eorum qualitates.* 457. *Ratione clericatus.* 458. *Ratione doctrinae.* 459. *Ratione nobilitatis.* 460. *Eorum receptio.* 461. *Collegia Canonicorum A. C.* 462. *Capitula mixta.*

§. 452. COLLEGIA CANONICORVM ſunt *congregationes eccleſiaſticae de vita religioſa ſub regula appro-*

approbata agenda, et de officiis diuinis quotidie communiter peragendis: (§. 312.) (*a*) et in ea legitime recepti, *canonici* vocantur. Instituta sunt tum 1) inter clericos *ecclesiarum cathedralium*, seu in quibus est sedes episcopi, tum 2) inter clericos aliarum *ecclesiarum inferiorum non cathedralium*, quae ab ipso collegio, inter earum clericos instituto, *collegiatae* dicuntur, tum denique 3) inter *feminas*, quae *canonissae* vocantur.

(*a*) Origo eorum non tam coepit in *Oriente* sub AVGVSTINO, qui tantum clericos *suae ecclesiae* in vitae communionem, monachorum ad instar, sub *votis* congregauit; POSSIDIVS in *Vita Augustini c. V.* quam potius in *occidente* sub CHRODOGANGO, episcopo Metensi, sub Pipino florente, qui vitae communis societate inter clericos ecclesiae suae episcopalis instituta, eosdem non quidem votis, sed *regulae* a se praescriptae subiecit, *officiorum diuinorum* quotidie in commnne peragendorum causa. *Paulus* DIACONVS in *gestis episc. Metens.* apud *Augustin.* CALMET *histoire de Lorraine tom. I. Cod. probat. p.* 59. Regula Chrodogangi, XXXIV. capitulis constans, legitur in *Caroli le* COINTE *Anal. Franc. eccl. tom. V. ad a.* 557. *p.* 567. *s.* Concinnam eius summam exhibet CALMET *l. c. tom. I. p.* 513. Approbatum est hoc institutum a LVDOVICO PIO in *synodo Aquisgranensi* a 816. eiusque auctoritate *noua regula* pro *vtroque sexu* concinnata est auctore *Amalario*, presbytero Metensi. vid. CALMET *l. c. tom. I. p.* 591. *Ant.* MIRAEVS *Cod. donat. pior. c.* 13. *t. I. p.* 17. *Lud.* THOMASSINVS *de noua et vet. eccl. discipl. P. I. lib.* 3. *c.* 43. §. 8. *s. Lud. Ant.* MVRATORIVS *antiquitat. Italiae medii aevi t. V. p.* 185. 540. *Nic. ab* HONTHEIM *In hist. diplom. Treuirensi tom.* 1. *p.* 171. Regulam exhibet *Iac.* SIRMONDVS *tom. II. conc. Galliae p.* 333. *s.*

§. 453. Prout vita ex regula agenda vel *communis* eſt, in eadem domo ſub communione bonorum ducenda, vel *ſingularis*, a ſingulis ſeparatim agenda: Canonici vel *regulares* ſunt, qui ad vitam communem agendam voto paupertatis obſtringuntur, vel *ſeculares*, quibus ius eſt, vitam ſingularem agendi, voto paupertatis non obſtricti. (*a*) *Canoniſſae* non minus vel *regulares* ſunt vel *ſeculares*. (*b*)

(*a*) Regulae Chrodogangi praecipua lex fuit de *vita communi* inter Canonicos in eodem domo agenda. Affluentia bonorum locum fecit transeundi a vita communi ad ſingularem: idque paſſim contigit *ſec. X et XI.* TRITHEMIVS in *Chronico Hierſaugienſi* ad *a.* 973. Vt in aliis capitulis, ſeruaretur vel reſtauraretur *vita communis*: Canonici *voto paupertatis* obſtricti ſunt, more ab inſtituto AVGVSTINI repetito: eiusque conſilii auctor habetur IVO, Carnotenſis epiſcopus. Vid. THOMASSINVS *l. c. P. I. lib.* 3. *c.* 55. §. 8. *ſ.* MVRATORIVS *l. c. tom. V. p.* 257. *Ant.* MIRAEVS de *orig. et progreſſu Canonicorum regular. ord. Auguſtini. Io. Ad. de* ICKSTATT de *capitulor. orig. progr. et iurib. tom. II. opuſc. p.* 381. *ſ.*

(*b*) *Canonicae ſeculares* vocantur in *c.* 43. *de elect. in* 6.

§. 454. Vita Canonica determinatur per *regulam approbatam*, (*a*) et per obligationem *ad diuina officia* communiter peragenda, ideoque ad *horas Canonicas* quotidie in choro recitandas: quae obligatio tamen multum relaxata eſt, conſtitutis *Vicariis*, et ſurrogato *officio precum*. (§. 312.) Canonici ergo, *qua tales*, ſunt *perſonae eccleſiaſticae*; et iuribus cleri-

clericorum, perinde ac omnes perſonae eccleſiaſticae, fruuntur; clerici vero ſunt, quatenus ſimul vel *tonſurati* ſunt vel *ordinati*. (§. 77.) Canonici ſeculares non quidem *votis*, ſed tamen *lege continentiae* obſtringuntur. (*c*)

(*a*) Regula Chrodogangi, auctoritate Ludouici Pii emendata, recognita eſt in concilio Romano a Nicolao II. a. 1059. de qua vid. *Io.* MABILLON *tom. IV. annal. Benedict. p.* 748. *ſ.* Laxior eſt Canonicorum ſecularium et ſtrictior Regularium regula: in variis congregationibus ſpeciatim adhuc determinata.

(*b*) *c.* 9. 19. 22. 25. *X. de praebendis.* ESPENIVS in diſſ. de *inſtituto et officiis Canonicorum Part. III. c.* 2. §. 5. *tom. II. oper. p.* 643.

(*c*) *c.* 2. 4. 5. *X. de Clericis coniugatis.*

§. 455. Canonici *maiores* ſunt, qui intra numerum, ſtatuto vel obſeruantia definitum, *Minores* vero, qui vltra eundem ſunt recepti. Illi paſſim *ordinarii*, hi *ſupernumerarii* dicuntur. CAPITVLVM eſt *vniuerſitas canonicorum maiorum vnius eccleſiae*: idque totius congregationis iura exercet. Canonici maiores in eccleſiis Cathedralibus *capitulares*, minores *domicellarii* vocantur: (*a*) generalis *canonicorum* appellatio ſeruatur in eccleſiis collegiatis.

(*a*) B. Parens *in iur. eccleſ. lib.* 3. *tit.* 1. §. 31. *et tit. V.* §. 79. 82. Vti capitulares *domini de capitulo*, ita maiores canonici *domicelli* vocantur. Vid. documenta in *vol. II. rerum Moguntiac. Ge. Chriſt.* IOANNIS *p.* 679. et in LYNIGII *ſpicileg. eccl. tom. XVI. p.* 126. *et tom. XVII. in app. p.* 77. Sic v. c. Capitulum *Colonienſe* conſtat XXV. Capitularibus et totidem domicellariis, *Moguntinum* XXIV.

Capi-

Capitularibus et XXII. domicellariis, *Treuirenſe* XVI. Capitularibus et XXIV. Domicellariis, *Argentoratenſe* XII. Capitularibus et totidem domicellariis, *Auguſtanum* XX. ex vtroque ordine, *Bambergenſe* XX. Capitularibus et XIV. domicellariis, *Spirenſe*, XI. Capitularibus et XIV. Domicellariis. Vid. PFEFFINGER in *Vitriario illuſtrato tom. I. p.* 1047. 1049. 1952. 1188. 1191. 1195. 1107. 1184.

§. 456. *Qualitates* eorum definiuntur tum *iure Canonico* tum *ſtatutis* et *obſeruantia capitulorum*: earumque *ratio* repetita eſt tam a *ſtatu clericali*, cui annexa eſt in maſculis vita canonica, quam ab increſcente ipſius *congregationis exiſtimatione*.

§. 457. Inter canonicos recipiendi 1) *ordinibus minoribus* vel ſaltim *tonſura*, (*a*) et 2) ſi ad *ius capituli* adſpirant, *ordine ſubdiaconatus* initiati eſſe debent, (*b*) 3) eumque ordinem deinceps ſuſcipere tenentur, qui loco, quem ſubeunt in capitulo, annexus eſt. (*c*) 4) Quae iure communi in *clerico*, eadem et in *canonico* requiruntur; (§. 97.) ideoque 5) *annus aetatis XIV.* inter *minores*, annus XXII. inter *maiores* canonicos et annus XXV. ad dignitates et officia curata exigitur. (*d*) In *Canoniſſis* non attenduntur qualitates a clericatu repetitae. Aetas earum ceteraeque qualitates *ſtatutis* definiuntur.

(*a*) *Arnold.* CORVINVS de *perſonis et benef. eccleſ. lib.* 3. *tit.* 2. §. 11.

(*b*) *Clement* 2. *de aetate et qualit. praeficiend.*

(*c*) *Concil. Trident. ſeſſ.* 24. *de reform. c.* 12.

(*d*) *Conc. Trid. l. c. c. vn. de aetat. et qual. praef. in* 6. *c.* 7. §. 2. *X. de elect.*

§. 458. Canonicos, perinde ac clericos, *doctri-na* et *cantu* inſtructos eſſe oportet. Scholis canonicorum, quae illis praeparandis inſeruiebant, fere extinctis, ſtatutis paſſim definitum eſt tum 1) *tempus ſtudiorum*, in academiis capeſſendorum, cuius exacte transacti fides *teſtimonio academico publico* facienda eſt, (*a*) tum 2) tempus *peregrinationum*, in exteras oras inſtituendarum, (*b*) tum 3) paſſim exigitur, vt quis ſit *honoribus academicis* inſignitus. (*c*)

(*a*) De hoc egi in *obſ. iur. Can.* obſ. VII. de *tempore ſtudiorum legitimo a Canonicis obſeruando.*

(*b*) B. Parens *in iur. eccl. lib.* 3. *tit.* 1. §. 86. 87.

(*c*) CONC. TRID. *ſeſſ.* 24. *de reform. c.* 12. Obſ. I. C. obſ. VIII. de *iure promotorum adſpirandi ad beneficia eccleſiaſtica* et *Chriſt. Gottl.* BVDERI diſſ. de *iure doctorum ad Canonicatus.*

§. 459. In capitulis inprimis eccleſiarum cathedralium per ſtatuta vel per obſeruantiam non modo *nobilitas Germanica* ſed et determinato *maiorum* numero illuſtris, vel *immediata imperii* nobilitas exigitur; cuius *legitima probatione* defungi debet recipiendus. (*a*) Vbi *ſtatuta* vel *obſeruantia* id non exigunt: patriciis, gradibus academicis inſignitis aliisque perſonis idoneis aditus patet ad capitula. (*b*) Ceterum *lis de ſtatu nobilitatis* ad cauſas *ſeculares*, ideoque ad *iudicii ſecularis* deciſionem pertinet. (*c*)

(*a*)

(a) *Io.* SCHILTER *de libert. eccleſ. Germ. p.* 876. *Io. Ge.* CRAMER *de iurib. et praerog. nobilitatis auitae c.* 3. §. 3. et in append. p. 518. 522. 524. 527, *Io. Ge.* ESTOR *von der Anen Probe bei den teutſchen Erz- und Hochſtiftern.*

(b) *c.* 37. *X. de praebend. Inſt. Pac. Oſn. art.* 5. §. 17.

(c) *Capitulat. Caeſar. art. XIV.* CRAMER *l. c. p.* 150.

§. 460. *Receptio* in collegium Canonicorum fit ſecundum mores cuiusque capituli, per eamque tribuitur *canonia*, quae eſt ius peragendi in choro diuina officia, *titulumque* praebet prouentuum canonici. (*a*) Admiſſio iunioris Canonici ad capitulum (*b*) ex more fit transacto *probationis anno*, cuius auſpicium certa anni die faciendum eſt, praeſtitoque *iureiurando*, quo ad obſeruantiam ſtatutorum obſtringitur.

(a) *c.* 9. *X. de praebendis.* GONZALEZ *ad c.* 1. *X. de praeb. n.* 12. *tom. I. p.* 126. REIFFENSTVEL *in iur. Can. lib.* 3. *tit.* 5. §. 3. *n.* 58. Honoris cauſa Potentiores laici ſubinde inter Canonicos ſe recipi paſſi ſunt: quales ſunt honorarii Canonici. Exempla collegit *Melch. de* LVDOLPH in *tr. de iure feminar. illuſtr. P. I. app. p.* 98. et *H. Gunth.* THVLEMARIVS *de Octouiratu c.* 25. *n.* 60.

(b) Fuit haec olim ſpecies *emancipationis*, per quam Canonicus iunior liberaretur a nexu ſcholae et ſubtraheretur a iugo Canonici ſcholaſtici. *Ant.* MATTHAEI tr. *de Nobilitate p.* 622. *ſ.* Reliquias huius ritus docte expoſuit *Chriſt. Gottl.* BVDER in obſ. de *emancipatione canonica*, quae extat in eius *ſymmixtis obſeru. N.* 1. conf. *Selecta iur. Publ. nouiſſ. tom.* 32. *p.* 36. In eccleſia S. Ioannis *Herbipolenſi* canonici hoc vltimum tyrocinii in anno clauſtrali

ſubeunt experimentum. Ab humeris ad lumbos denudati tranſeunt per medium agmen Canonicorum capitularium, a quorum ſingulis virga, quam quisque manu tenet, caeduntur: eoque experimento peracto, a tyrocinio ſubducti, capitularibus accenſentur. Hanc conſuetudinem abolendam duxit Fridericus Carolus, epiſcopus Herbipolitanus a. 1740. Nouae ſanctioni obſtiterunt Canonici, ad inſtitutum immemorialis temporis prouocantes: etiamſi decretum epiſcopi confirmauerit BENEDICTVS PP. XIV. ipſe haec recenſens in tr. de *Synodo dioeceſana lib. XI. c.* 3. §. 7. *p.* 389. In admiſſione ad capitulum tolerantur quoque tum *pecuniae ſtatutariae*, pro receptione ſoluendae, modo non diſtribuantur inter Canonicos, ſed in pios vſus expendantur, nec ſex menſium reditus excedant, tum *prandia* a recenter admiſſis praeſtanda, modo frugalitatis leges ſeruentur; BENEDICTVS *l. c. p.* 405. Neque haec in *c.* 44. *X. de Simonia* abſolute reprobantur.

§. 461. *Collegia Canonicorum Auguſtanae Confeſſionis* ſunt, in quae recipi non poſſunt niſi A. C. conſortes, idque tum vi *diei decretorii*, (*a*) tum vi *nouae fundationis*. Seruata in his ſunt inſtituta Canonica, ſed attemperata ad *Auguſtanae Confeſſionis* principia. Inde 1) ſtatuta antiqua vlterius non obligant, quam quatenus *A. C.* et *conſcientiae* haud adverſantur. (*b*) 2) Canonici Euangelici *ordines* ſuſcipere non tenentur, (*c*) quoniam ex eccleſiae principiis nemo ordinandus eſt, niſi miniſterii obeundi cauſa; (§. 103.) 3) hinc non tam *clerici* ſunt, quam potius *perſonae eccleſiaſticae*; et 4) libertate connubii fruuntur, niſi quod haec negetur *canoniſſis*, *qua talibus*, et quamdiu in vita canonica perſiſtunt, ſal-

ua

ua nihilominus his resignandi indeque nubendi facultate. (*d*)

(*a*) *Inst. Pac. Osn. art. V.* §. 14, 25.
(*b*) *I. P. O. art. V.* §. 16.
(*c*) B. Parens *in iur. eccl. lib.* 3. *tit.* 1. §. 36.
(*d*) B. Parens *l. c. lib.* 3. *tit.* 3. §. 22. *f.*

462. *Mixta capitula* sunt, in quae vtriusque religionis consortes numero, *per diem decretorium* definito, recipiendi sunt. (*a*) In his 1) vtriusque religionis *capitularium et Canonicorum numerus*, qui die 1. Ian. 1624. fuit, seruandus est, 2) in locum decedentium non nisi *eiusdem religionis* consortes surrogandi, 3) capitulares vel Canonici Euangelici *iuribus* iisdem fruuntur, quae debentur singulis capituli membris, 4) non tenentur statutis, quae *A. C.* et *conscientiae libertati* aduersantur, (*b*) nec ideo 5) iisdem obest *Ordinum defectus* in exercendo iure sessionis et suffragii in capitulo. (*c*) (§. ant.)

(*a*) *I. P. art. V.* §. 23. *Quot capitulares aut Canonici die* 1. *Ian.* 1624. *vspiam vel A. C. vel Catholici fuerunt, totidem illic ex vtraque religione erunt semper, nec decedentibus, nisi eiusdem religionis consortes surrogentur.* I. P. O. art. V. §. 26. *In quibuscunque fundationibus, ecclesiis collegiatis, ministeriis, hospitalibus eiusmodi mediatis Catholici et A. C. addicti promiscue vixerunt, viuant etiam posthaec numero prorsus eodem, qui die* 1. *Ian.* 1624. *ibidem repertus fuerit.*
(*b*) *I. P. O. art. V.* §. 16.
(*c*) Ge. *Dau.* STRVBEN *Rechtliche Bedencken N. CLXXXIV. p.* 473.

TIT. IV.

DE STATV ET IVRIBVS CAPITVLI IN GENERE.

(Lib. III. Tit. 9. *de his quae fiunt a maiori parte capituli.*)

ARGVMENTVM.

§. 463. *Capitula Canonicorum mediata sunt, nisi sint exemta.* 464. *Iura eorum vel collegialia, vel aliunde acquisita.* 465. *Politia, et Officia specialia in capitulo.* 466. *Modus negotia capitularia in capitulo tractandi.* 467. *Capitula Canonissarum.*

§. 463. Capitulum est vel *ecclesiae cathedralis* vel *ecclesiae collegiatae.* Vtrumque constituit vniuersitatem ecclesiasticam in dioecesi: ideoque est *iurisdictioni episcopali* subiectum, et corpus *mediatum* (§. 146.); (*a*) nisi exemtionis priuilegio sit munitum; quo casu nihilominus episcopo subest vi *delegationis*, in *concilio Tridentino* (*b*) factae. (§. 150.) Quatenus vero *capitulum ecclesiae Cathedralis* simul constituit *Senatum ecclesiasticum episcopi* in negotiis arduis episcopatus tractandis: consideratur tamquam *corpus cum episcopo vnitum*, episcopatum repraesentans.

(*a*) *c.* 13. X. *de offic. iud. Ord. c.* 13. X. *de foro compet.*

(*b*) *sess.* 6. *c.* 4. *de reform. sess.* 25. *c.* 6. ESPEN *in l. c. P. I. tit.* 8. *c.* 2. 3. *et P. III. tit.* 12. *c.* 6. *n.* 25.

§. 464. Iura Capituli vel descendunt ex natura *vniuersitatis ecclesiasticae*, vel ei competunt vi *tituli specia-*

ſpecialis. Iure *vniuerſitatis* Capitulum fruitur *iuribus collegialibus*, (§. 8.) indeque iure agendi *conuentus*, condendi *ſtatuta*, (*a*) et exercendi *iurisdictionem correctiuam* in eos, qui ſunt de capitulo. (*b*) Vi *tituli ſpecialis* frequenter ei competere ſolet *iurisdictio eccleſiaſtica contentioſa*, (*c*) *epiſcopo* tamen, vel in terris Proteſtantium *Principi Euangelico* ſubordinata. (*d*)

(*a*) *c.* 6. 8. 9. *X. de conſtitutionib. c.* 9. *X. de Conſuet. c.* 2. *de Verb. ſignif. in* 6. *Aug.* BARBOSA *in iur. eccl. P. I. tit.* 32. *n.* 15. 17. GONZALEZ ad *Decret. tom. I. p.* 94. De *ſtatutis* capitulorum eadem valent, quae ſupra §. 234. expoſita ſunt.

(*b*) *c.* 13. *f. de officio iudicis Ordinarii.*

(*c*) *c.* 13. *X. de foro competente.*

(*d*) *c.* 11. *de appell. in* 6. ESPEN *I. E. P. I. tit. XI. c.* 2. *n.* 7.

§. 465. *Politia* ſingulorum capitulorum definitur ſtatutis et obſeruantia, indeque multum variat. Ex demandata adminiſtratione negotiorum certorum, ad capitulum pertinentium, orta ſunt ſpecialia *Canonicorum officia. Decanus* capituli eſt, qui praeeſt capitulo, *qua tali. Praepoſito* relicta eſt *directio temporalium*: quamquam et is paſſim praeſit capitulo. (*a*) *Primicerius*, ſeu *praecentor* eſt, qui praeeſt officiis diuinis in choro cantu peragendis. *Scholaſticus* ſcholae praeeſt, collegio Canonicorum olim annexae. *Cuſtodis* nec non *Sacriſtae* titulo diſtinguitur, cui vel cuſtodia propriae Canonicorum eccleſiae, vel ſacrarii cuſto-

cuſtodia commendatur: (*b*) Sed multa ex his officiis hodie in ſolum *perſonatum* tranſierunt.

(*a*) *c.* 7. *X. de Electione c.* 6. *X. de ſentent. excommun. c.* 13. *X. de offic. iud. Ord.* ESPEN *l. c. P. I. tit.* II. *c.* 1. *et* 2. *Arn.* CORVINVS *de perſonis et benef. eccl. lib.* 3. *tit.* 2. *n.* 59. *et tit.* 15. *n.* 11.

(*b*) *tot. tit. de officio primicerii de officio Cuſtodis de officio Sacriſtae. Io. Ern.* FLOERCKE *de Canonico ſcholaſtico.*

§. 466. Negotia totius capituli vel pertractantur in *capitulo*, qua tali, vel *vi obſeruantiae* ſingulis Canonicis nomine capituli expedienda committuntur per *turnum.* (*a*) Vt negotia a capitulo rite et valide peragantur, 1) canonici praeſentes *conuocandi* ſunt a praeſide capituli, (*b*) et 2) negotia *capitulariter*, hoc eſt, in congregato capitulo, deliberanda et decernenda ſunt. (*c*) Quidquid a *maiori* canonicorum praeſentium parte conſtituitur, pro *ſententia totius capituli* habetur: niſi pars minor, ſententiam maioris partis *ſaniorem* non eſſe probare queat. (*d*) Ceterum in negotiis, *iura ſingulorum* concernentibus, *vnanimia* ſuffragia deſiderantur. (*e*)

(*a*) ESPEN *l. c. P. I. tit.* 7. *c.* 5. §. 8. *Nic.* GARCIAS *de beneficiis P. III. c.* 4. *n.* 29. CORVINVS *l. c. lib.* 3. *tit.* 2. *n.* 35.

(*b*) *c.* 42. *X. de Electione* Abſentes conuocari neceſſe non eſt, niſi ex cauſa, iure ſpeciatim determinata *c.* 42. §. 1. *X. de elect. c.* 33. *de praebend. in* 6. *c.* 8. *de Officio Ordinarii in* 6.

(*c*) *c.* 4. *X. de his quae fiunt a maiori parte capit.*

(*d*) *c.* 1. *X. eod. c.* 42. *X. de electione.*

(*e*) *c.* 29. *de regul. iuris in* 6. CORVINVS *l. c. L.* 3. *tit.* 2. *n.* 43.

§. 467. Quae de capitulis canonicorum, eadem valent de *capitulis Canoniſſarum*, niſi vbi diuerſitatis ratio intercedit. Sunt illa vel *corpora eccleſiaſtica ſimplicia*, vel immutata in *praelaturas*, (*a*) quae a dignitate *abbatiſſae ſecularis*, quae illis praeeſt, *abbatiae* vocantur, inſtructae iurisdictione, iuribus, priuilegiisque, latifundiis et diſtrictibus, *ſpeciali titulo* acquiſitis. Ratione imperii Germanici ſunt vel corpora *immediata*, (*b*) quae Imperio et Imperatori, vel *mediata*, quae ſtatibus imperii ſubſunt: eorumque alia *Catholicorum* ſunt alia *A. C. conſortium*, prout in eorum poſſeſſione die decretorio fuerunt. (*c*)

(*a*) In *Inſtr. Pac. Oſn. art. V.* §. 14. recenſentur *abbatiae* et *liberae fundationes ſeculares*, quae ita appellantur, quod canoniſſae, votis nullis obſtrictae, libertate connubii, praeuia reſignatione, fruantur. ESPEN *l. c. P. I. tit.* 33. *c.* 2. *n.* 18. CORVINVS *l. c. lib.* 3. *tit.* 3. *n.* 1. *ſ.*

(*b*) Recenſum *immediatarum Imp. abbatiarum* habet PFEFFINGER in *Vitriario illuſtr. tom. I. p.* 1299. *ſ.* Capitula *Canonicorum* in Germania omnia mediata eſſe, et poteſtati territoriali Statuum Imp, tam quoad perſonas quam quoad eorum bona ſubiecta, obſeruat *Io. Ad. de* ICKSTATT *opuſc. VII.* §. 66. *tom. II. p.* 422. Fuerunt tamen quaedam eorum *olim* immediata. Tale eſt Capitulum *Simonis* et *Iudae Goslarienſe*: non quidem ratione bonorum imp. immediatorum, qualia nulla poſſidet, ſed ratione *aduocatiae immediatae imperialis.*

(*c*) *Inſtr. Pac. Oſn. art. V.* §. 14. 25.

TIT. V.

DE ORDINIBVS SACRIS MILITARIBVS.

ARGVMENTVM.

§. 468. *Ordines militares et hoſpitalarii.* 469. *Ordo Iohanniticus et Teutonicus.* 470. *Communia vtriusque ordinis.* 471. *Politia ordinis Iohanniticus.* 472. *Eius lingua Alemannica,* 473. *et Magiſterium Domini Brandenburgicum.* 474. *Politia ordinis Teutonici.* 475. *Eius Sodales.*

468. Noui et multiplices *Ordines religioſi* nati ſunt a *ſpeciali* eorumdem *fine.* (*a*) *Militares* ſunt, *militiae ſacrae* cauſa, ſeu pro defenſione religionis Chriſtianae aduerſus infideles agendae, et *hoſpitalarii*, curae pauperum aegrotorumque ſuſcipiendae cauſa inſtituti. (*b*)

(*a*) *Andreas* MENDO *de Ordinibus militaribus diſquiſit. II. Chriſt.* GRYPHIVS *von geiſtlichen und weltlichen Ritter-Orden Ge. Chriſt.* WOLFIVS *de Sacris ordinibus equeſtribus* §. 2. *ſ.*

(*b*) Inter hoſpitalarios celebris eſt *ordo ſpiritus S.* ab Innocentio III. a. 1198. approbatus, cui ſimul cura *infantum expoſitorum* incumbit. *Franc. du* CHESNE *Recherches hiſtoriques de l' ordre de S. Eſprit. Paris.* 1710.

§. 469. Inter ordines *mixtos*, qui *militares* et *hoſpitalarii* ſimul ſunt, eminet Ordo *equeſtris* HOSPITALARIORVM ET MILITIAE S. IOANNIS BAPTISTAE HIEROSOLYMITANI, (*a*) et Ordo *equitum*

tum TEVTONICORVM S. MARIAE HIEROSOLYMITANAE. (*b*) Vterque ordo occaſione *peregrinationum* et maxime *expeditionum cruciatarum in Terram Sanctam* ſec. XII. enatus, a tenuibus initiis ad magna incrementa proceſſit. Eadem cum his inſtituta coluit ordo *Templariorum*, Clementis V. et Concilii Viennenſis decreto extinctus. (*c*)

(*a*) Ioanniticus Ordo, in hoſpitali Hieroſolymitano, *S. Ioanni* dicato, inſtitutus, *hoſpitalarius* primum fuit, mox a. 1120. *militaris* factus eſt ſub Magiſtro Raymundo du Puy. Hiſtoriam eius dedit *Ren. Aubert.* VERTOT *hiſtoire des Chevaliers Hoſpitaliers de S. Jean de Jeruſalem* tom. V.

(*b*) Teutonicus in Xenodochio, *B. Mariae* in vrbe Hieroſolyma dicato, in gratiam Germanorum aegrorum inprimis inſtitutus, a. 1190. in obſidione vrbis Ptolemaidis ad *militiae* rationes translatus eſt. Fata eius et res per Pruſſiam Liuoniamque geſtae exponuntur in *Chronico Ordinis Teuton. in Ant.* MATTHAEI *analectis medii aeui tom. V. p.* 621. *ſ.* et a *Raymundo* DVELLIO in *hiſtoria Ordinis Teutonici.*

(*c*) *Nic.* GÜRTLERI *hiſtoria templariorum militum Petr.* PVTEANI *hiſtoire de l'Ordre Militaire des Templiers. Chriſt.* THOMASII diſſ. *de Ord. Templar. extincto.*

§. 470. Vtriusque ordinis ſodales praeſtitis votis religioſis, ſpeciatim vouent *militiam ſacram* et *pauperum defenſionem:* (*a*) paupertatis voto ſaltem laxius accepto, et relicta illis diſpoſitione bonorum, Ordini ſubordinata in his, quae per ſtatuta Ordinis et per obſeruantiam ſunt inducta. (*b*) Sunt ergo *perſonae eccleſiaſticae* et *regulares*, inter eosque alii

Cleri-

Clerici, ad ſacra in templis Ordinis peragenda aſſumti, alii *Laici*, in iisque *equites*. Vterque Ordo iure *vniuerſitatis eccleſiaſticae* et *proprio regimine* fruitur in cauſis, ad Ordinem pertinentibus ; et *exemtus* a iurisdictione epiſcopali, Pontifici immediate ſubeſt. (c)

(a) Statua Ordinis Iohannitici tit. 3. §. 2. in LVNIGII *Codice Italiae diplomat. tom. II. p.* 1756. Statuta Ord. Teutonici cap. 3. in LVNIGII *ſpicileg. eccleſ. P. I. cont. I. p.* 50. et in *Raym.* DVELLII *miſcellanorum lib. II. p.* 16.

(b) *Io. Chriſt.* BECKMANN *von ritterlichen Iohanniter-Orden c. I.* §. 8. *p.* 22. *ſ.*

(c) *c.* 3. *X. de priuilegiis.*

§. 471. ORDO IOHANNITICVS, per plures Europae partes diffuſus, ſecundum regiones diſtinguitur in OCTO LINGVAS, (a) inſtar magnarum Ordinis Vniuerſitatum. Linguae continent *Prioratus*, ſeu determinatas Ordinis vniuerſitates ſub regimine *Prioris* : et hi iterum diuiduntur in *balliuias* ſeu in ſpecialiores vniuerſitates ſub regimine Balliui ; quarum praecipua membra ſunt equites *Commendatores*, quibus bona ordinis particularia regenda et fruenda commendantur. Regimen cuiuslibet Superioris in cauſis Ordinem concernentibus adſtrictum eſt ad Capitulum vniuerſitatis, cui praeeſt. Totius ordinis Superior eſt *Magnus Magiſter Melitenſis*, cui adiunctum eſt *Capitulum generale*, octo Balliuiorum conuentualium, ex ſingulis linguis deſumtorum.

(a)

(*a*) Inter has tres *Gallicae* ſunt, *Prouinciae*, *Aluerniae*, *Franciae*, *Italica* vna, duae *Hiſpanicae*, altera *Arragoniae Cathaloniae et Navarrae*, altera *Caſtellae Legionis et Portugalliae*: Vna *Alemannica* et vna *Angliae*: vltima ſec. XVI. extincta eſt. Vid. Statuta Ordinis apud LVNIGIVM in *Cod. Ital. dipl. l. c.* p. 1831.

§. 472. LINGVAE ALEMANNICAE olim *quatuor prioratus* fuerunt: ſed hodie poſt extinctum *Danicum* et *Hungaricum*, duo tantum ſuperſunt, *Germanicus* et *Bohemicus*. Praeeſt Prioratui *Germaniae ſupremus per Germaniam Ordinis Magiſter*, Praelatus et princeps imperii, ſedem habens Heidersheimii in Brisgouia. Inter fratres Ordinis in Germania nemo recipiendus eſt niſi *Germanus*, (*a*) et ſpeciatim inter equites nemo niſi *nobilitate Germanica atauita* illuſtris. (*b*)

(*a*) Id renouatum eſt per Concluſum Imperii d. d. 6. Iul. 1706. in LVNIG. *Arch. Imp. part. gen. t. I. p.* 678. Confirmat. priuil. *Ioſephi* d. 12. Ian. 1708. *quod omnes a parentibus ex vero ſanguine Germano non oriundi ab Alemanniae ſupremo Prioratu eiusque dignitatibus, commendis, membris, penſionibus ac iuribus perpetuo excluſi manere debeant.* Vid. *Staats-Canzl. tom. XVII. p.* 820.

(*b*) Secundum Statuta Ordinis *quatuor maiores nobiles* deſiderantur tit. XIX. art. 36. apud LVNIGIVM in Cod. Ital. dipl. tom. II. p. 1887. Numerus *Maiorum nobilium* ſecundum cuiusque *linguae* conſuetudinem determinatur. In Germania *ſedecim* deſiderantur BECMANN *l. c. p.* 107. *et in append. p.* 24.

§. 473. Prioratus Germanici partem facit *Balliuia Brandenburgica* ſeu MAGNVM MAGISTERIVM DOMI-

DOMINI, quod ſpecialem vniuerſitatem Ordinis Iohannitici ſodalium Auguſtanae confeſſioni addictorum hodie conſtituit, in nexu tamen Prioratus Germanici conſiſtentem. (*a*) Eidem regundo praeeſt *Magnus Dominiorum Magiſter* vna cum capitulo: eique ſubſunt commendatores et Equites, A. C. addicti, iisdem ordinis inſtitutis, quoad A. C. haud repugnant, obſtricti, niſi quod vota religioſa emittere non teneantur. (*b*)

(*a*) *Io. Chriſt.* BECKMANN tr. *von Ritterlichen Iohanniter-Orden cap.* 4. §. 7. *ſ. Iuſt. Chriſt.* DITMARI *Geſchichte des Ritter Iohanniter-Ordens und deſſen Heermeiſterthums.*

(*b*) *Idem l. c. cap.* 6.

§. 474. ORDO TEVTONICVS, per Germaniam, quaqua olim patuit, diffuſus, diſtinguitur in *Balliuias*, quae ſunt ſpeciales Ordinis vniuerſitates ſub regimine ſubordinato *Balliui*, conſtitutae. (*a*) Regimen eccleſiaſticum totius ordinis eſt penes *Magnum Ordinis Magiſtrum* eiusque *capitulum generale*. Eſt is *praelatus*, in proxima poſt archiepiſcopos dignitate poſitus, (*b*) et ſimul *princeps imperii*, ſedemque hodie habet *Mergentheimii*.

(*a*) In ſubſcriptione Statutorum Ordinis de a. 1606. apud LVNIGIVM in *ſpicileg. eccl. P. I. Cont. I. tom. XVI. p.* 74. recenſentur Balliuia, 1) *Alſatica*, 2) *Franconica*, 3) *Auſtriaca*, 4) *Haſſiaca*, 5) *Confluentina*, 6) *Iuncetana* ſiue Alt-Bieſen. 7) *Tyrolenſis* ſeu *Altheſina* a Fluio Altheſi, Etſch. 8) *Weſt-*

Weſtphalica, 9) *Saxonica*, 10) *Lotharingica*. Iisdem addenda eſt *Thuringica* et *Vltraiectina*. Specialem balliuiarum et commendaturarum recenſum exhibet *Ant. Fridr.* BÜSCHING *Erdbeſchreibung* P. *III. vol.* 2. *p.* 1763. *ſ.*

(*b*) PFEFFINGER *in Vitriaria illuſtrato* T. I. p. 1273. T. II. p. 923. 929.

§. 475. Inter Sodales Ordinis Teutonici non recipiuntur niſi *Germani*, (*a*) et inter *equites* ordinis, non niſi *nobiles*, atauita nobilitate *ſedecim maiorum* diſtincti. (*b*) Facta profeſſione ſolenniter recepti, aduerſus *infideles* vel ſaltim in Hungariae confiniis per triennium prius *militare* iubentur, quam bonorum ordinis fruendorum participes fiant. (*c*) Nobilibus *A. C. addictis* aditus ad ordinem patet in Balliuiis, in quibus A. C. conſortes d. 1. Ian. 1624. in poſſeſſione bonorum ordinis fuerunt: (*d*) quos tamen ex *lege Ordinis* vota religioſa emittere oportet; quamuis non obſtringantur ſtatutis, quae *Auguſtanae confeſſioni* repugnant. (*e*)

(*a*) *Receſſ. Imp. Auguſtanus a.* 1500. §. 42. 43.

(*b*) *Statuta Ord. Teut.* c. 1. 2. 3. apud LVNIGIVM *ſpic. eccl. Part. I. Fortſ. I. in app. Vol. XVI. p.* 54. Formulam probandae nobilitatis exhibet *Io. Ge.* ESTOR *von der Anen Probe Part.* 2. *p.* 149. *ſ.*

(*c*) *Statuta Ord. l. c. c.* 5. *p.* 62.

(*d*) *Inſt. Pac. Oſn. art. V.* §. 14. 25.

(*e*) *Inſtr. Pac. Oſn. art. V.* §. 16.

TIT. VI.

TIT. VI.

DE SCHOLIS ET ACADEMIIS.

ARGVMENTVM.

§. 476. *Ius ecclesiae circa scholas.* 477. *Officia scholastica instar ecclesiasticorum.* 477. *Ius circa academias.*

§. 476. Scholae, *quae institutionem iuuentutis in doctrinis religionis vel tantum vel simul respiciunt*, vniuersitates *ecclesiasticae* sunt. (*a*) Ius eas instituendi, virtute religionis exercitii, est ius ecclesiae: (§. 279.) ideoque pertinet ad annexa religionis exercitii. (*b*) Subsunt ergo iurisdictioni ecclesiasticae; (*c*) quamquam fundatoribus vi *fundationis* iura quaedam praecipua in iisdem competere possint.

(*a*) *c.* 1. 3. 5. *X. de magistris.* Caes. *Egassius* BOVLAEVS diss. de *scholis claustralibus et episcopalibus* in historia Acad. Paris. tom. I. p. 79. *Io.* LAVNOIVS de *scholis a Carolo M. per occidentem institutis.* *Herm.* CONRINGIVS *Antiquitat. Academic. diss.* 3.

(*b*) *Inst. Pac. Osn. art. V.* §. 31. Vid. *art. V.* §. 7. 34. *art. VII.* §. 1.

(*c*) *Casp.* ZIEGLERVS de *Episcopis lib.* 3. *c.* 23. §. 4. *s.* et de *Superintendente* c. 23. §. 5. 7. CARPZOV *iurispr. eccl. lib. I. def.* 8. MEVIVS *P. VII. def.* 79. Vnde *Ordinationes scholasticae* partem faciunt *Ordinationum ecclesiasticarum.* Vid. *Corp. Constit. Calemb. tom. I. p.* 302. *s.*

§. 477. *Officia scholastica* iure officiorum ecclesiasticorum censentur: et qui eisdem funguntur, *foro ecclesiastico*

eccleſiaſtico ſubſunt. (*a*) Eorum *collatio* eccleſiae et qui ei praeſunt, competit; (*b*) niſi fundatoribus iure fundationis obuenerit.

(*a*) CARPZOV *l. c. lib.* 3. *def.* 119. *n.* 5. *def.* 120.
(*b*) *Inſtr. Pac. Oſn. art. V.* §. 31.

§. 478. ACADEMIAE ſunt *vniuerſitates, ſcientiarum ſublimium vniuerſarum et ſingularum capeſſendarum cauſa inſtitutae, et proprio inſtructae regimine ac poteſtate, dignitates in praemium acquiſitae eruditionis conferendi.* Eriguntur in omnium tam per *prouinciam* quam per *Imperium* ad ſtudia adſpirantium ac proinde in communem Imperii vtilitatem: ideoque ius eas condendi eſt quidem ius *Domini territorii*, ſed ex *obſeruantia imperii* adſtrictum ad *confirmationem imperialem*, (*a*) cuiusmodi confirmatio et olim a *Pontifice* dari ſolebat. Cenſentur iure *eccleſiaſticarum vniuerſitatum*, et ſunt iurisdictioni epiſcopi dioeceſani, qui et illarum caput fuit et Cancellarius, ſubiectae, ſaluis iuribus Statuum iure *territorii* et *fundationis* competentibus. (*b*) Eodem cenſu habentur in terris Proteſtantium, et vel *Supremo Conſiſtorio* vel *Principi Euangelico* immediate ſubſunt. (*c*)

(*a*) *Io. Iac.* MOSERI *Staats-Recht tom V. c.* 86. *p.* 336. *ſ. Gottl. Sam.* TREVER *de officiis academ. Germ. in Caeſ. et imp.*

(*b*) *Casp.* ZIEGLER *de episcopis lib.* 3. *c.* 23. *Henr.* LINCK *de iure episcopali c.* 9. *n.* 87. *cap.* 10. *n.* 48. 49. *s. Matth.* STEPHANI *de iurisdictione lib. III. P.* 2. *de academiis c.* 2. *Henr.* MEIBOMII diss. de *origine et officio Cancellariorum Academicorum tom. III. rer. Germ.*

(*c*) CARPZOV. *iurispr. eccles. lib. III. def.* 12. *lib.* 2. *def.* 396. *s. Io.* SCHILTER *Inst. iur. Can. lib. I. tit.* 13. *Casp.* ZIEGLER de *iurib. Maiestat. lib. I. c.* 23. §. *vlt.*

SECTIO

SECTIO IV.

DE OFFICIIS ET BENEFICIIS ECCLESIASTICIS.

TIT. I.

DE REBVS ECCLESIASTICIS IN GENERE

ARGVMENTVM.

§. 479. *Ecclesiastica vel Spiritualia sunt vel temporalia.* 480. *Res ecclesiae vel sacrae sunt vel ecclesiasticae.* 481. *Bona eccles. vel communia vel particularia.* 482. *Ius reipublicae vel dominii directi in illa.* 483. *Res religiosae, ecclesiasticarum iure aestimatae.*

§. 479. Quidquid ad ecclesiam pertinet, in sensu generali *ecclesiasticum* dicitur, vti *seculare* est, quod ad ecclesiam non pertinet. Est illud iterum vel *spirituale*, quod respicit salutem animae, (*a*) vt sacramenta, doctrinae fidei, officia sacra, vel *temporale*, quod salutem animae non respicit sed alios ecclesiae vsus. Temporale *spirituali annexum* dicitur, quod sine praecedente spirituali haberi nequit.

(*a*) Si spiritualia appellatione *rerum spiritualium* veniunt vti apud *P.* LANCELLOTVM *Inst. iur. Can. lib.* 2. *tit.* 1. §. 2. *res* in sensu philosophico accipiuntur.

§. 480. *Res ecclesiae*, in sensu *speciali* seu iuridico acceptae, sunt res, *in quas ecclesiae ius competit:* siue ecclesia in sensu proprio siue in sensu latiori pro qualibet vniuersitate ecclesiastica accipiatur.

(*a*) Sunt vero vel res *Sacrae*, quae cultui diuino immediate inseruiunt, vt vasa sacra, templa; vel *ecclesiasticae*, quae eidem mediate inseruiunt. (*b*)

(*a*) NOV. 7. NOV. 120. *I. P. O. art. V.* §. 14. 15.

(*b*) Res ecclesiae vtriusque generis *incongrue* vocantur *Spirituales*, vt in *c. l. X. de maioritate et obed.*

§. 481. Res certae ecclesiae, vniuersim sumtae, *bona ecclesiae*, eiusque *patrimonium* constituunt. A *fine*, cui in certa ecclesia destinantur, sunt vel *particularia*, quae *destinantur in particulares* ecclesiae vsus, veluti in sustentationem ministrorum ecclesiae, vel *communia*, quae communibus ecclesiae vsibus inseruiunt. (*a*)

(*a*) De antiqua bonorum in *quatuor portiones* diuisione vid. c. 23. 27. 30. C. 12. qu. 2.

§. 482. Bona ecclesiae, *qua talia*, subsunt quidem *potestati ecclesiasticae:* (*a*) quatenus vero I. considerantur tamquam bona, in *republica* constituta, subsunt simul *imperio ciuili circa Sacra*; indeque ratione imperii Germanici vel *immediata* sunt, vel *mediata*, prout vel imperatori et imperio subsunt vel statibus imp. (*b*) Possunt II. non minus

in nexu *dominii directi feudalis* esse, obnoxia praestationibus ex nexu feudali descendentibus. (c)

(a) c. 5. 6. C. 10. *qu.* 1. c. 32. 52. C. 12. *qu.* 2.
(b) *Inst. Pac. Osn. art. V.* §. 14. 25.
(c) c. 6. 15. X. *de foro comp. c. vn.* §. 1. *de statu regular. in* 6. c. 30. X. *de iureiur.*

§. 483. *Res religiosae* sunt, quae inseruiunt *causae piae*, hoc est, fini ad promouendum cultum diuinum, indigentiamque proximi subleuandam tendenti. Quatenus ius in eas ecclesiae competit, iure *rerum ecclesiasticarum* censentur.

TIT. II.

DE OFFICIIS ET BENEFICIIS IN GENERE.

(Lib. III. Tit. V. *de Praebendis et dignitatibus.*)

ARGVMENTVM.

§. 484. *Officium ecclesiasticum commune et speciale.* 485. *Beneficium ecclesiasticum.* 486. *Eius indoles.* 487. *Beneficium simplex et duplex.* 488. *Curatum et non curatum.* 489. *Maius et minus.* 490. *Regulare et seculare.* 491. *Immediatum et mediatum ratione hierarchiae,* 492. *Et ratione Imperii Germanici.* 493. *Beneficia inter protestantes.*

§. 484. *Officium ecclesiasticum*, generatim acceptum, versatur in administratione eorum, quae ad

eccleſiam pertinent. Eſt illud vel *commune* omnium clericorum et perſonarum eccleſiaſticarum, quod in perſoluendis diuinis officiis conſiſtit, (§. 312.) vel *ſpeciale*, quod verſatur in determinatis functionibus eorum, quae *ordinis* vel *regiminis eccleſiaſtici* ſunt.

§. 485. BENEFICIVM eccleſiaſticum *eſt ius percipiendi fructus ex bonis eccleſiaſticis, intuitu officii eccleſiaſtici, cui illud eſt auctoritate eccleſiaſtica annexum.* Ita formaliter accipitur pro *iure*, quamquam et ab *obiecto* accipiatur pro prouentibus bonorum eccleſiaſticorum, certo officio auctoritate eccleſiaſtica annexis. (*a*)

(*a*) *Fr.* DVARENVS de *ſacris eccleſiae miniſteriis lib.* 2. *cap.* 4. ESPEN. *Iur. Eccl. P.* 2. *Sect.* 3. *tit.* 1. De origine beneficiorum vid. THOMASSINVS de *vet. et noua eccl. diſcipl. P. III. lib.* 2. *c.* 16. 19. Vſitata olim fuit diuiſio redituum eccleſiaſticorum in *quatuor partes*, ex qua pars *epiſcopo*, pars *clericis* ceſſit *c.* 30. *C.* 12. *qu.* 2. Sec. VI. iam ipſa bona *vtenda fruenda* clericis dari coeperunt *c.* 61. *C.* 16. *qu.* 1. more inprimis *inter Francos* ſub appellatione *beneficii* vſitato, quibus *beneficium*, *generatim* acceptum erat *ius vtendi fruendi bonis*, *pro officio conceſſum. Lud. Ant.* MVRATORIVS *antiquit. Ital. tom. I. p.* 554.

§. 486. Beneficium non datur niſi ob *officium eccleſiaſticum*, quod cauſa eſt ſeu *titulus* beneficii, (*a*) Cum ergo perpetuo annexum ſit officio: ipſe *titulus* ſeu *officium* nomine *beneficii* venit; et illo obtento, ius percipiendi prouentus tamquam annexum debetur. (*b*) E contra officium eccleſiaſticum, cui id perpe-

perpetuo annexum haud eſt, beneficii rationem non habet. (*c*) Quaecunque in beneficio officium et annexam iurisdictionem eccleſiaſticam reſpiciunt, *ſpiritualia*, (*d*) et quae bona concernunt, *temporalia*, die Weltlichkeit, appellantur.

(*a*) *c.* 15. *X. de reſcriptis in* 6.

(*b*) *c.* 9. 19. *X. de Praebendis et dignitat.*

(*c*) ESPEN *iur. Eccl. P. II. Sect.* 3. *tit.* 1. §. 12. REIFFENSTVEL *in iur. Can. lib. III. tit.* 5. §. 3.

(*d*) *c.* 25. *X. de Praebendis et dignit.*

§. 487. Beneficium ſequitur naturam *officii*: et quotuplex hoc eſt, totuplex eſt beneficium. (*a*) I, SIMPLEX eſt, cui tantum annexum eſt officium commune, (§. 484.) et DVPLEX, cui praeter illud annexum eſt ſpeciale officium, veluti dignitas, perſonatus vel aliud officium in adminiſtratione rerum eccleſiaſticarum conſiſtens. (*b*)

(*a*) *Gregorius* THOLOSANVS in *partit. iuris Can. lib. I. c.* 3. *A.* CORVINVS *de perſ. et benefic. tract.* 2. *lib.* 1. *tit.* 14.

(*b*) *c.* 38. *X. de Praebendis et dignit.* CORVINVS *l. c. tit.* 8. Olim beneficia non dabantur niſi ob officium *ſpeciale*. Ex quo inde a ſec. XII. ordo clericatus a functione ſeparari coepit (§. 76.) tot *clericis in genere* collegiisque clericorum canonicorum inter inſignia bonorum eccleſiaſticorum incrementa inſtitutis: clericis, etiamſi ſpeciali *carerent* officio, bona eccleſiae data ſunt in beneficium ſub generali obligatione *officia diuina* horis indictis perſoluendi, et conceſſio beneficiorum in materiam gratiae tranſiit. Nec quidquam ad augendam cleri potentiam excogitari adcommodatius potuit, quam iſta gratiae beneficiorumque diligentiſſime exculta materia.

§. 488, II. CVRATVM eſt, quod annexam habet curam animarum, et NON CVRATVM, cui haec non eſt annexa. (§. 124.) Illud ſupponit populum vel clerum, in quem exerceatur *cura*, beneficio annexa: quo caret non curatum. (*a*)

(*a*) *c.* 28. *X. de Praebendis c.* 8. 16. *eod. in* 6. *Clem.* 4. *eod. c.* 1. *X. de Officio archidiaconi c.* 1. *X. de off. archipresbyteri.*

§. 489. III. Beneficium vel MAIVS eſt, quod annexam habet iurisdictionem eccleſiaſticam propriam, vel MINVS, cui haec non eſt annexa. Illud ſpeciali DIGNITATIS et PRAELATVRAE appellatione venit, cuiusmodi eſt *papatus*, *epiſcopatus*, *abbatia*, cet. (*a*) Minoribus beneficiis, quatenus *perſonatum* annexum habent, ſolet quidem *dignitatis* appellatio tribui, ſed non niſi in *ſenſu generali.* (§. 125.)

(*a*) *c.* 8. *X. de Praebend. c.* 15. 16. *eod. in* 6. *c.* 11. 13. *Extrau. comm. eod. c.* 7. §. 2. *X. de Electione. Vicarii generales*, ratione vicariae iurisdictionis, quam exercent, nec *beneficium* nec *praelaturam* habere dicuntur. ESPEN. *l. c. P. II. Sect.* 3. *tit.* 1. §. 14.

§. 490. IV. Beneficium vel REGVLARE eſt, quod annexum habet officium, regimen et inſtituta eccleſiarum regularium concernens, veluti abbatia, Prioratus, vel SECVLARE, quod habet annexum officium, eccleſias ſeculares concernens. (*a*)

(*a*) *c.* 5. 32. *X. de praebendis in* 6. *c.* 37. 38. *X. de elect. Clem. vn. de ſuppl. neglig. praelat. c.* 27. *X. de Elect.*

§. 491. Beneficia, qua talia, *poteſtati eccleſiaſticae*, intuitu *temporalium* vero ſimul *imperio ciuili* ſubſunt. I. Ratione *nexus erga eccleſiam* vel IMMEDIATA vel MEDIATA ſunt, prout vel pontifici immediate, vel Ordinariis locorum ſubſunt. Immediata *Pontifici* ſubordinata ſunt vel *iure Ordinario*, vt archiepiſcopatus, vel *vi exemtionis*, vt epiſcopatus et monaſteria exemta. (§. 150.) (*a*)

(*a*) *c. vlt. X. de Clericis non reſidentib.* I. *Caſp.* BARTHEL *de Concordatis Germ. Sect.* 3. *c.* 3. *tom. II. op. p.* 314.

§. 492. II. Ratione nexus erga *imperium ciuile*, in Germania vel ſunt IMMEDIATA *Imperii beneficia*, vel MEDIATA, prout bona, illis annexa, vel *Imperatori et Imperio immediate ſubſunt*, vel ſuperioritati *territoriali* ſubiecta. (*a*) Vtriusque generis beneficia *iure Canonum*, ſed immediata ſimul *ſanctionibus imperii* et mediata *iure territoriali* reguntur. (*b*) Beneficia immediata maiora ſunt *Praelaturae imperii*: in iisque *Principatus eccleſiaſtici* honore diſtinguuntur, quibus annexa eſt *dignitas* imperii *Principalis*.

(*a*) Inter *immediata* in *Inſtr. Pac. W. art. V.* §. 14. referuntur *Archiepiſcopatus*, *Epiſcopatus*, *Praelaturae*, *Abbatiae*, *Balliuiae*, *Praepoſiturae*, *Commendae*, *liberaeque fundationes*, immediate imperio

subiectae. In art. V. §. 25. recensentur *mediata* beneficia, in territoriis statuum imp. constituta, eorumque potestati subiecta.

(*b*) B. Parens in *Iur. Eccl. lib. III. tit.* 5. §. 128. *Christ. Gottl.* BVDER *de feud. sceptri cap. II. I. C.* BARTHEL *l. c. p.* 315.

§. 493. Iura beneficiorum inter Protestantes definiuntur tum *Pace Westphalica*, tum *iure ecclesiastico particulari*, *statutisque capitulorum*, tum in subsidium *iure canonico*. *Immediata Imperii beneficia* eodem iure cum Catholicis censentur: nisi quod *Superiorem ecclesiasticum* non agnoscant. (§. 177. 183.) (*a*) *Mediata* subsunt *regimini ecclesiastico* vel *vicario*, vel *reseruato* Statuum Imp. Euangelicorum. (§. 195.) (*b*) Quae olim Pontifici et episcopis in ea competierunt iura, eadem, suspensa sublataque illorum potestate, sunt iura Statuum Imp. Euangelicorum, (§. 180.) (*c*) saluis iuribus, quae in ea acquisita sunt *capitulis*.

(*a*) Quae de his tempore reformationis in meliorem cultum transferendis acta sunt, recenset SECKENDORFF. in *hist. Lutheranismi lib. III.* §. 4. *p.* 25.

(*b*) *Instr. Pac. W. art. V.* §. 14. 25. 31.

(*c*) *Sam.* STRYK *de iure papali et Episc. princ. Euangel. c.* 2. 3.

TIT. III.

TIT. III.

DE ERECTIONE BENEFICII.

ARGVMENTVM.

§. 494. *Erectio beneficii eiusque natura.* 495. *Eius triplex modus.* 496. *Fundationis ratio.* 497. *Iura secularia circa erectionem beneficii.*

§. 494. Beneficium *erigi* dicitur, si beneficium vi potestatis ecclesiasticae constituitur in certa ecclesia. I. Ius erigendi beneficium est pars *potestatis ecclesiasticae*, et in ecclesia Romana ad ius *papale* ratione maiorum beneficiorum, et ad ius *episcopale*, ratione minorum in dioecesi, in ecclesia Euangelica ad iura *reseruata regiminis ecclesiastici* pertinet. (§. 186.) (*a*) II. eo erigendo simul constituendum est certum *officium sacrum* in ecclesia, III. *dos* congrua definienda, (*b*) cauendumque est, IV. ne eius erectio in *praiudicium alterius ecclesiae* vel *beneficii* vergat. (*c*)

(*a*) *c.* 8. *X. de excessibus praelatorum* Clem. 1. in f. *vt lite pendente nihil innouetur.* Erectio episcopatuum aliorumque beneficiorum maiorum olim fuit causa *Concilii Prouincialis*, per spurias demum decretales *Pontifici* afferta. *Cl.* FLEVRY *inst. iur. eccles. P. I. c.* 15. §. 2. *P.* GIBERTI *corp. iur. Can. tom. II. p.* 133. 134.

(*b*) *c.* 8. *X. de consecrat. ecclesiae c.* 3. *X. de eccl. aedificand.*

(*c*) *c.* 36. *X. de praebendis* BARBOSA *in Iur. eccl. lib.* 3. *c.* 4. *n.* 21. *Carl Frid.* MOSERI *Samml. neuester Deduct. tom. IV. p.* 281. 289. *f.*

§. 495.

§. 495. Erectio beneficii fit 1) interueniente *fundatione*, qua bona dicantur et assignantur in illud erigendum ; 2) *Immutatione*, si species beneficii mutatur, officio, eidem annexo, in aliud magis proficuum conuerso : (*a*) 3) *restitutione*, dum officium suppressum in pristinum statum restituitur. (*b*)

(*a*) *c.* 5. X. *de religiosis domib.* *c.* 21. X. *de censib.* si forma beneficii mutatur, et ex *abbatia* fit *episcopatus*, vel ex *hoc* archiepiscopatus *c.* 5. *Extr. Com. de Praeb.*

(*b*) *c.* 12. X. *de constitutionibus c.* 1. X. *Ne sede vacante aliquid innouetur.*

§. 496. Liberum cuique est, largitione bonorum *fundare* beneficium, *legesque* dicere *fundationis*, quibus iura et obligationes circa beneficia determinantur. Promouendae fundationis causa non modo cauetur, (*a*) *leges fundationis*, quoad eius per canones fieri potest, seruandas esse; sed et fundatori *iura honorifica* tribuuntur. (*b*) Vnde *fundatio* continet rationem iurium, laicis etiam circa beneficia competentium.

(*a*) *l.* 28. *C. de Episc. et Cler. Clem.* 2. §. 1. *de relig. domib. c.* 3. X. *de testament. c.* 41. X. *de testib.* CONC. TRID. *sess.* 25. *de reform. c.* 5. *Grauamina Nat. Germ. de a.* 1523. *c.* 31. apud *Iac. Frid.* GEORGIVM *p.* 438. *Anacl.* REIFENSTVEL *in Iur. Can. lib.* 3. *tit.* 5. §. 4.

(*b*) *c.* 30. 31. 32. 33. C. 16. *qu.* 7.

497. Erectio beneficiorum subordinata est *iuri circa Sacra maiestatico* imperantium. (§. 22.) (*a*) Hinc

1)

1) legibus ſecularibus ex ſalute reipublicae circumſcribi poteſt ; 2) adſtricta eſt ad *conſenſum imperantium*, vt ſine eo *erigi* beneficia *immutari* et *reſtitui* nequeant; (*b*) 3) in Germania contra ſtatum *anni decretorii* exerceri nequit, (*c*) neque 4) contra leges prouinciae fundamentales.

(*a*) *Petr. de* MARCA *de Conc. Sacerd. et imp. lib.* 4. *c.* 13. *Marc. Ant. de* DOMINIS *de rep. eccl. c. V.* §. 136.

(*b*) *Select. Iur. Publ. Part.* 31. *c.* 2. *Carl Frid.* MOSERI *Sammlung neueſter Deduct. und Staatsſchrift. tom. VII. p.* 26.

(*c*) *Inſtr. Pac. Oſn. art. V.* §. 20. 23. 25. 26.

TIT. IV.

DE QVALITATIBVS AD BENEFICIA PROMOVENDORVM.

ARGVMENTVM.

§. 498. *Qualitates Canonicae beneficiatorum.* 499. *Qualitates ſtatutariae.* 420. *Inprimis in beneficiis Germaniae.* 421. *Et inter Proteſtantes.*

§. 498. Qualitates ad beneficia promouendorum vel per *Canones* vel iure particulari definiuntur. *Canonicae* redeunt ad easdem, quae et in *ordinandis* exiguntur; (§. 96. 97.) et praeterea ſpeciatim exigitur, vt quis *tonſura* vel *minoribus ordinibus* iam initiatus, *iuſtae-*

iuſtaeque aetatis ſit pro qualitate beneficii, et ſaltem *XIV. annorum*, nec aliquo *beneficio* iam prouiſus. (*a*) Defectus qualitatis canonicae *impedimentum canonicum* conſtituit: in quo tamen ſuperior diſpenſare poteſt, quoad id ratio Status eccleſiae Romanae permittit. (*b*) *Idoneus* eſt, qui inſtructus eſt qualitatibus, ad certum beneficium requiſitis.

(*a*) *c.* 2. *X. de inſtit. c.* 7. *et* 20. *X. de elect. Concil. Trid. ſeſſ.* 23. *de ref. c.* 6. *Arn.* CORVINVS *de perſ. et benef. eccl. P. II.* integro *lib.* 3. ESPEN *I. E. P.* 2. *Sect.* 3. *tit.* 2. §. 2. *ſ.*

(*b*) ESPEN *l. c.* §. 23. *ſ. t. I. p.* 672. *c.* 20. *X. de elect. c. vlt. X. de fil. presb. c.* 1. *in* 6. *eod. c.* 13. *X. qui fil. ſint legit.*

§. 499. Qualitates iure *particulari*, videlicet lege *fundationis*, *Statutis* eccleſiarum, *obſeruantia legibusque regni* definitae, ad *ius proprium* beneficiorum certae *eccleſiae*, *prouinciae*, vel *regni* pertinent: nec aduerſus eas ſuperior eccleſiae diſpenſare poteſt, niſi ex *conſenſu* eccleſiae eorumque, quorum intereſt.

§. 500. Ex obſeruantia imperii I. ad beneficia imperii *immediata* deſideratur *auita nobilitas Germanica*, eiusque ratio etiam habetur in beneficiis *mediatis*, vi ſtatutorum vel obſeruantiae. (§. 459.) Ratione *religionis* vero II. beneficiorum nemo capax, niſi approbatae religioni, eique in ſpecie addictus, ad quam pertinet beneficium ex *termini decretorii* norma: (*a*) adeo vt *diſcedens* a religione, quam beneficium deſiderat, eodem *excidat* ipſo iure. (*b*)

(*a*)

(a) *Inſtr. Pac. Oſn. art. V.* §. 14. 20. 23. 25.
(b) *I. P. O. art. V.* §. 15.

§. 501. Inter Proteſtantes in promouendis ad *beneficia curata* eaedem qualitates, quae et in ordinandis, exiguntur. (§. 104.) Ratione beneficiorum *ſimplicium* et *non curatorum* ſeruantur qualitates, fundationibus, ſtatutis et obſeruantia definitae, politiae eccleſiae euangelicae haud aduerſae. Vnde Solennitas tonſurae et clericatus non deſideratur, (§. 461.) quamquam promoti ad talia beneficia ipſa promotione *ſtatum eccleſiaſticum* adepti (§. 78.) iuribus fruantur *perſonarum eccleſiaſticarum.*

TIT. V.

DE PROVISIONE BENEFICIORVM IN GENERE.

ARGVMENTVM.

§. 502. *Prouiſio in ſenſu generali.* 503. *Modus prouiſionis per electionem, Nominationem, et praeſentationem.* 504. *Ius Prouidendi ſecundum politiam eccleſiae competens.* 505. *Prouiſio ordinaria et extraordinaria.* 506. *Prouiſio canonica.* 507. *Eius effectus.* 508. *Ius Poteſtatis eccleſiaſticae in Prouiſionem ab aliis factam.* 509. *Ius ſeculare in eam.*

§. 502. PROVISIO in ſenſu *generali* eſt *quilibet modus aliquem canonice promouendi ad beneficium.*

Et

Et ineſt duplex actus, *deſignatio* perſonae, ad beneficium promouendae, tum ipſa *officii* et *beneficii* conceſſio, quae in ſpecie COLLATIO vocatur. *Plena* eſt, quae collationem beneficii, et *minus plena*, quae tantum continet deſignationem perſonae ad beneficium promouendae.

§. 503. Deſignatio perſonae ad beneficium promouendae fieri poteſt I. per ELECTIONEM, quae peragitur ab eccleſia vel ab vniuerſitate eccleſiaſtica facta per canonicam declarationem ſuffragiorum in perſonam ad beneficium promouendam; II. per NOMINATIONEM, quae eſt deſignatio perſonae, beneficii eidem conferendi cauſa, virtute iuris proprii facta, (*a*) III. per PRAESENTATIONEM, quae eſt actus, quo perſona ad beneficium deſignata vi iuris proprii alteri proponitur ad perficienda ea, quae ad prouiſionem beneficii pertinent. Prouiſio ergo fieri poteſt per electionem, nominationem, et praeſentationem; (*b*) eaque coniuncta eſſe *cum collatione*, ſi eidem ineſt ſimul conceſſio beneficii.

(*a*) *c.* 32. *C.* 16. *qu.* 7.

(*b*) Prouiſionis ſignificatu generali electionem, collationem, nominationem, praeſentationem contineri, monet *Petr.* GIBERT. in *corp. iur. Can. tom. III. tit.* 1. §. 9. *H.* PIRHING *in iur. Can. lib.* 3. *tit.* 5. *Sect.* 2. §. 1. Conf. *c.* 16. §. 1. 2. *de praebendis in* 6.

§. 504. *Ius prouidendi* ab Origine eſt ius *eccleſiae* collegiale. (*a*) Secundum *politiam eccleſiae* competit

petit vel 1) vi *regiminis ecclesiastici*, cui beneficium immediate subest: quo intuitu est pars *iuris dioecesani*, et in terris protestantium pars *iuris consistorialis*, exceptis beneficiis prouisioni *principis Euangelici* immediate reseruatis: (*b*) vel II. vi *acquisitionis a Superiori speciali titulo factae*, veluti per concessionem, praescriptionem immemorialem, et fundationem beneficii, (§.496.) qua ius *plenam* vel *minus plenam* prouisionem faciendi aliis obuenit. (*c*)

(*a*) Ab *ecclesia* id olim exercitum est in electione antistitum *c.* 11. 20. 26. *D.* 63. *I. Laur.* MOSHEIM *de rebus Christianorum ante Constant. M. p.* 79. *et* 576.

(*b*) *c.* 3. 6. 7. *X. de Institutionibus c.* 4. *X. de suppl. praelator. neglig. in* 6. *Conc. Trid. sess.* 7. *c.* 13. *de reformat.* MOSHEIM *Kirchen-Recht der Protestanten p.* 348.

(*c*) *c.* 31. *X. de Electione. c.* 15. *X. de Conceff. praebendae Casp.* BARTHEL *de Concord. Nat. Germ. Sect.* 2. *tom. II. op. p.* 120.

§. 505. *Ordinaria* est *prouisio*, quae fit vi iuris prouidendi, iuxta politiam ecclesiae ex regula competentis, et *extraordinaria*, quae fit vi iuris prouidendi, alia ratione, quam per politiam ecclesiae competentis, dequa vid. *Tit. XIII. et XIV.*

§. 506. Prouisio facienda est *canonice*, hoc est, secundum praecepta Canonum: eoque intuitu requiritur vt 1) beneficium *vacet*, (*a*) 2) eiusque prouisio intra *tempus*, canonibus definitum, 3) personis *idoneis* (§. .496) 4) et *gratis* fiat. (*b*)

(*a*) *c.* 2. 16. *X. de conceſſ. praebendae c.* 4. *X. de donationib.*

(*b*) *c.* 16. *de Praebendis in* 6. *c.* 2. *de Inſtitut. in* 6.

§. 507. Prouiſio *Canonica* ſola I. eſt *licitus modus obtinendi* beneficium eccleſiaſticum, (a) nec illud ſibi iure *hereditario* aſſerere permiſſum eſt: (*b*) II. ſi plena eſt, ex ea oritur *ius in beneficium*: III. per illam ea tantum tribuuntur, quae beneficio inſunt, videlicet ius *adminiſtrandi officium* et percipiendi *prouentus beneficii*, non vero IV. ea quae *Ordinis* ſunt, quae ab Ordinatione pendent (*c*) (§. 100. 107.)

(*a*) *c.* 1. *de regulis iuris in* 6. *c.* 8. *X. de Officio iud. delegati c.* 18. *X. de praebendis in* 6.

(*b*) *c.* 7. *C.* 8. *qu.* 1. *c.* 10. 11. *X. de filiis presb. I. P. O. art. V.* §. 17.

(*c*) *c.* 15. *X. de Electione.*

§. 508. Prouiſio *ſubordinata* eſt *regimini eccleſiaſtico* tum ratione *modi*, eam canonice peragendi, tum ratione eorum, quae ad *eam perficiendam* pertinent. Inde deſcendit *ius Superioris in prouiſionem beneficii ab alio factam*, quod comprehendit iura ſingula eam *vel* examinandi, *vel* confirmandi, vel perficiendi. (*a*)

(*a*) *c.* 3. *X. de Inſtitutionib.*

§. 509. *Ius ſeculare in Prouiſionem beneficiorum* eſt, quod Principi, qua principi, vi inſpectionis ſecularis et aduocatiae in eam competit. Ex eo deſcen-

dunt

dunt leges seculares circa prouisionem. Haac Germania regitur *legibus* et *obseruantia imperii*, et quidem 1) inter Catholicos inter se *Concordatis Henrici V.* et *Calixti II. de a.* 1122. et *concordatis Nationis Germanicae de a.* 1448. et 2) interi vtriusque religionis consortes *Pace Religiosa et Westphalica.* Imperatoris vi *aduocatiae* est, tuer leges imperii circa beneficiorum prouisionem; eiusdemque est *cognitio*, si aduersus leges imperii quidquam in eorum prouisione suscipitur. (*a*)

(*a*) *Selecta iuris Publ. nouiss. tom. XXXII. p.* 68. *s.*

TIT. VI.

DE PROVISIONE MAIORVM BENEFICIORVM PER ELECTIONEM ET POSTVLATIONEM.

(Lib. I. Tit. 6. *de Electione et electi poteſtate* Tit. 5. *de Poſtulatione Praelatorum.*)

ARGVMENTVM.

§. 510. *Electio et poſtulatio.* 511. *Fata electionis circa beneficia maiora.* 512. *De eligendo et poſtulando.* 513. *Ius eligendi eſt penes capitulum.* 514. *Tempus inſtituendae electionis.* 515. *Electio per quaſi inſpirationem, per compromiſſum* et 516. *per ſcrutinium.* 517. *Ius electi ex electione.* 518. *Confirmatio electionis ſecundum ius commune.* 519. *Secundum ius reſeruatum papale.* 520. *Forma poſtulationis.* 521. *Ab admiſſione pendet. Admiſſionis ratio et effectus.* 522. *Ius ſeculare circa electionem.* 523. *Electio pontificis.* 524. *Nominatio praelatorum extra Germaniam.*

§. 510. *Electionis*, generatim acceptae (§. 503.) duae ſpecies ſunt, ELECTIO in ſignificatu *ſpeciali* ſumta, quae eſt *canonica electio perſonae idoneae ad beneficium*, et POSTVLATIO, quae eſt *electio perſonae, impedimento Canonico laborantis, quod tamen poteſt vi obſeruantiae tolli.* (a) *Illa* per *ius commune*, *haec* vero ex *iure ſpeciali* vim obtinet et quidem vel per *diſpenſationem Superioris* vel vi *obſeruantiae ſpecialis.* Vnde *poſtulatio* ex regula conſuncta eſt cum *imploratione Superioris*, *de poſtulato per diſpenſationem ad beneficium promouendo.*

(a)

(*a*) *Extraordinaria electio* vocatur a *Fr.* FLORENTE *in tr. de Elect. tom. I. op. p.* 103. et *Ant. Dad.* ALTESERRA *ad Decretal. Innocentii III. p.* 33.

§. 511. Fuit olim I. electio epiſcoporum *negotium totius eccleſiae*, cleri et plebis; in eaque agnitum eſt *ius regium* in eandem conſentiendi. (*a*) Succeſſit II. in Germania *conſtitutio epiſcoporum et Praelatorum*, Imperatoribus iure *fundationis* acquiſita, *inueſtitura per annulum et baculum* appellata, quod traditis his ſymbolis *poteſtatis eccleſiaſticae* perageretur. (*b*) III. Tandem iure eligendi Sec. XII. per pactum *Henrici V. et Calixti II.* eccleſiis conceſſo (*c*) non multo poſt ad *capitula* maioris eccleſiae in qualibet praelatura ex vſu et obſeruantia, legibus publicis confirmata, delata eſt *electio vel poſtulatio praelatorum* in Germania.

(*a*) *c.* 3. *D.* 77. *c.* 27. *D.* 63. *Fr.* FLORENS *l. c. p.* 152. *ſ.*

(*b*) *Henr.* CONRING *de conſtitut. epiſc. Germ.* §. 20. *ſ. I. Laur.* MOSHEIM *inſt. hiſtor. eccl. ſec. XI. P. II.* §. 14. 15. *p.* 408. *ſ.*

(*c*) Eccleſiae nomine *Ordines prouinciales* vnius praelaturae ideoque clerus et populus ſec. XII. adhuc intelligebantur. Sed *laicis* ius eligendi ademtum eſt per Conſtitutionem Gregorii in *c.* 56. *X. de electione.* Quo ſublato praeualuit auctoritas *capituli cathedralis*, etiam *reliquo clero* excluſo, ad quem ſimul pertinuit electio. *c.* 3. *X. de cauſa propriet. et poſſeſſ. I. Caſp.* BARTHEL de *Concord. Nat. Germ. diſſ. gen. Sect.* 7. §. 9. *et Sect.* 9. §. 4. *tom. II. op. p.* 193. 200. Ius capituli confirmatur *Concord. Nat. Germ. de a.* 1448. §. 2. et *Pace Weſtph. art. V.* §. 16.

§. 512. Eligi ad beneficium non potest, nisi *idoneus*, nullo defectu Canonico laborans, (§. 496.) qui *eligibilis* dicitur. (*a*) Defectu Canonico laborans, (§. 496.) *postulabilis* est; qui postulandus est, proprie vero *eligi* nequit, nisi ante electionem dispensatum sit super vitio canonico, quod fieri solet a Pontifice per *breue eligibilitatis*. (*b*)

(*a*) *c.* 7. §. 1. *X. de Electione.*

(*b*) *I. Iac.* MOSERI *Staats-Recht lib.* 3. *c.* 38. §. 91. *f. tom. XI. p.* 374.

§. 513. Ius eligendi ad beneficia maiora est penes *capitula* ecclesiae *cathedralis* vel *collegiatae* vel *conuentualis*, cui praeficiendus est praelatus. Electio ergo est negotium totius capituli, capitulariter congregati, (§. 466.) *ius* vero *suffragium in ea ferendi* est ius omnium et singulorum, qui *votum* et *sessionem* in capitulo habent in eiusque exercitio sunt. (*a*) Hi omnes itaque 1) vocandi sunt ad electionem, modo intra prouinciam sint: (*b*) adeo vt *neglecta* vnius vocatione, *irrita* sit electio, nec conualescat, nisi ipsius *ratihabitione*. (*c*) 2) Legitime vocati, si iure suo vti nolint, eidem *renunciare*, (*d*) vel 3) absentes et ex iusta causa impediti, suffragium *vni ex capitulo*, vel si capitulum consenserit, etiam *extraneo*, dato speciali mandato, committere possunt. (*e*)

(*a*) *c.* 42. 47. 50. 55. *X. de Elect.* Vnde excluduntur ordine subdiaconatus nondum initiati. (§. 457.) *Clem.* 2. *de aetate et qual. praef.* vid. tamen *H.* PIRHING

HING *in iur. Can. lib. I. tit.* 6. *Sect.* 3. §. 129. *p.* 210. nec non ſuſpenſi et excommunicati *c.* 39. *X. de Elect.*

(*b*) *c.* 13. *X. eod.*

(*c*) *c.* 28. 34. 36. *X. eod.*

(*d*) *c.* 19. 42- §. 1. *X. eod. c.* 3. *et* 46. *eod. in* 6.

(*e*) c. 42. X. *eod. c.* 46. *eod. in* 6.

§. 514. Electio 1) ex regula facienda eſt *vacante* beneficio: (*a*) et quidem 2) intra *tres menſes* a tempore vacationis ſub *poena iuris eligendi, hac vice amittendi*; niſi capitulum iuſta cauſa impediatur, (*b*) veluti *inhibitione Superioris*, vel *appellatione* aduerſus eam interpoſita.

(*a*) *c.* 36. *X. de Elect. c.* 2. *X. de conceſſ. praebendae.*

(*b*) *c.* 41. *X. de elect. c.* 4. *eod. in* 6. Praelato defuncto, tempus trium menſium computatur a die, quo *terrae* eſt mandatus. *c.* 36. *X. eod.*

§. 515. Forma peragendae electionis non alia licite adhibetur, quam *canonibus* approbata. (*a*) Triplex eſt, I. per QVASI INSPIRATIONEM, (*b*) quando vno velut ſpiritu ducti in vnum eligendum, nullo praecedente tractatu, conſentiunt; II. per COMPROMISSVM, dum eligentes inito compromiſſo ius eligendi certis perſonis committunt. Compromiſſum ineundum eſt 1) *vnanimi* eorum conſenſu, cum ius eligendi ſit ius ſingulorum, 2) habet vim *mandati*, ideoque *re integra* reuocari poteſt: (*c*) 3) *iuxta formam compromiſſi* electus, habetur ac ſi

ab omnibus sit electus ; (*d*) 4) si *indignus* eligatur, ius eligendi ad eligentes reuertitur. (*e*)

(*a*) *c.* 42. X. *de elect.* Electio per sortes reprobatur *in c.* 3. X. *de sortilegiis.*

(*b*) *c.* 42. X. *de electione.*

(*c*) *c.* 30. X. *eod.*

(*d*) *c.* 8. 30. 32. 33. 52. X. *eod.*

(*e*) *c.* 37. *eod. in* 6.

§. 516. III. PER SCRVTINIVM, quod est *modus solennis peragendi electionem datis collectisque singulorum eligentium suffragiis.* (*a*) Omnibus videlicet, 1) quibus ius suffragii competit, legitime vocatis, dieque praefixo capitulariter congregatis, (§. 513.) 2) constituendi sunt *tres scrutatores*, 3) suffragia cunctorum, siue *viua voce* data, siue *in chartam* coniecta, *seorsim et sigillatim* excipienda, 4) in scripturam redacta mox in communem capituli notitiam redigenda sunt, quod vocatur *publicatio scrutinii* : (*b*) tumque 5) collatis numeratisque suffragiis, *decretum* fit *electionis*, (*c*) quo *a toto capitulo electus* habetur, in quem *maior* et *sanior* totius praesentis capituli pars consentit, (*d*) idque nomine capituli ab vno scrutatorum est publicandum.

(*a*) Forma scrutinii definitur in *c.* 42. *X. de Electione.* Praecedere solent *praedeliberationes*, actusque electionis, praeuia *spiritus Sancti inuocatione celebrari*, *c.* 14. 18. *eod.* et eligentes, vbi id fert obseruantia iureiurando obstringi.

(*b*) *c.* 55. 58. *X. de Electione.*

(*c*)

(c) *c.* 10. 42. 48. 50. 55. *eod.*

(d) *c.* 48. 55. *X. eod. c.* 21. *eod. in* 6. *Henr.* PIRHING *in iur. Can. lib. I. tit.* 5. *Sect.* 4. §. 1. *tom. I. p.* 223. *An.* REIFFENSTVEL *in Iur. Can. lib.* 1. *tit.* 6. §. 5. 12. *tom. I. p.* 285. 314.

§. 517. Publicata electione, capitulum *electi conſenſum* mox petere, eumque electus *intra menſem*, ſub iactura iuris, dare tenetur: (*a*) *poenitendi* et *variandi* poteſtate capitulo ademta. (*b*) Ex *acceptata canonica electione* conſtituitur obligatio inter eccleſiam et inter electum, (*c*) et huic acquiritur *ius in beneficium.*

(a) *c.* 6. 16. *de electione in* 6.

(b) *c.* 58. *X. eod.*

(c) Vocatur *quaſi coniugale vinculum ſpiritualiter contractum in c.* 21. *X. eod.* Ius in re acquiri, agnoſcit *Proſp.* FAGNANVS *ad Decret. ad c.* 4. *X. de offic. ordin. n.* 52.

§. 518. Electio ſecundum ius commune non prius continet perfectam prouiſionem, quam ei acceſſerit CONFIRMATIO, (*a*) quae eſt *approbatio electionis, tamquam canonicae, a ſuperiori facta.* Ratio eam exigendi poſita eſt in *iure Superioris in prouiſionem:* (§. 508.) ideoque *ius confirmandi* ſecundum ius commune eſt *proximi Superioris*, cui beneficium immediate ſubeſt. (*b*) Requirenda eſt ab ipſo electo intra *tres menſes*, ex quo conſentit, ſub iactura iuris ex electione quaeſiti; (*c*) et ſi electionem quoad formam et electi qualitates canonicam eſſe apparet, confirmatio ex *cauſa iuſtitiae* debetur. (*d*)

(*a*) *c.* 7. §. 1. *c.* 9. 15. 17. *X. de elect. c.* 5. *eod. in* 6.
(*b*) *c.* 20. 32. 44. *X. de Electione.*
(*c*) *c.* 6. *in f. de Elect. in* 6.
(*d*) *c.* 3. 44. *X. eod. c.* 14. *X. de maiorit. et obed. c.* 20. 29. 55. *X. de Elect.*

§. 519. In Germania, occaſione *reſeruationum papalium*, (§. 132.) reſeruata eſt *Pontifici* confirmatio electionum, quae fiunt in *archiepiſcopos*, et in *epiſcopos praelatosque imperii immediatos:* reſeruato ſimul arbitrio aduerſus canonicam electionem aliter prouidendi ex cauſa rationabili et euidenti. (*a*) Solet illa peragi ſub forma *collationis* praelaturae, ad quam facta eſt electio: (*b*) nec ideo ante eam electis, etiamſi in concordia facta ſit electio, permittitur adminiſtratio in ſpiritualibus et in temporalibus, niſi ſpecialem eius exercendi *licentiam* a Pontifice impetrauerint. (*c*)

(*a*) *Concordata Nat. Germ. de a.* 1448. §. 3. *Caſp.* BARTHEL de *Canonica Praelat. elect. tom. II. op. p.* 462.
(*b*) Id docent bullae confirmatoriae in *Ferd. Val.* de GVDENVS *cod. dipl. tom. IV. p.* 125. 347. 463. ESPEN *I. E. P. I. tit.* 14. *c.* 5. §. 11.
(*c*) *c.* 5. *de Elect. in* 6. *c.* 1. *Extrau. Comm. de Elect.* quo derogatum rurſus eſt *c.* 44. *X. de Elect.* GONZALEZ *ad c.* 9. *X. de Elect.*

§. 520. Quae ad formam electionis pertinent, eadem valent in POSTVLATIONE, (§. 510.) et pro *poſtulato* habetur, in quem *maior* ſaltem capituli pars conſentit. Si tamen pars capituli *poſtulat* aliquem,

pars

pars *eligat*; poſtulatio non praeualet, niſi *duabus tertiis* ſuffragiorum conſtat: ſin ſecus, *praeualet electio*, quae *vna tertia* conſtat. (*a*)

(*a*) *c.* 40. *X. de Elect.* BARTHEL *l. c. p.* 532,

§. 521. Vis poſtulationis ſecundum ius commune pendet ab ADMISSIONE Suſperioris, (*a*) quae eſt *diſpenſatio de poſtulato ad preces poſtulantium ad beneficium promouendo.* Requirenda eſt 1) a *Superiore* eodem, penes quem eſt ius electionem *confirmandi*: (§. 518. 519.) 2) Vim habet *collationis*, quam quam *vi obſeruantiae* non niſi ex iuſta cauſa denegari poſſit: (*b*) ideoque 3) ante eam nec poſtulatus *ius* habet in beneficium, nec capitulum re integra, et antequam Superiori praeſentata ſit, ab ea recedere impeditur. (*c*) 4) Admiſſione ex cauſa denegata, poſtulatio vim omnem amittit, ſaluo tamen iure capituli, alium eligendi vel poſtulandi. (*d*)

(*a*) *c.* 4. 5. *X. de poſtulat.* PASSERINI *de electione cap.* 24. *qu.* 6.

(*b*) *c.* 3. *X. de poſtulatione* PIRHING *l. c. lib.* I. *tit.* 5. §. 3. REIFFENSTVEL *l. c. lib.* I. *tit.* 5. §. 3. *n.* 73.

(*c*) *c.* 4. 5. *X. de poſtulat.*

(*d*) *c.* 2. 3. *X. eod.* Ob poſtulationem indigni, *poſtulantes* ius eligendi hac vice amittunt, et prouiſio pertinet ad *innocentes de capitulo*, qui in eum non conſenſerunt. *c.* 3. *X. eod.* Sed per *Concordata Nat. Germ.* §. 3. in caſu *repulſae poſtulationis* Pontifici *reſeruata* eſt prouiſio beneficii *immediati.*

§. 522.

§. 522. Iura principis, *qua principis*, circa electionem et postulationem descendunt ex *iure aduocatiae* et *inspectionis secularis*, et *obseruantia pactisque publicis* speciatim definiuntur. Versantur 1) in *publica tuitione* iuris eligendi, 2) in iure *consentiendi* in electum, (*a*) quod non potest non coniunctum esse cum iure, ex iusta causa *dissentiendi*, 3) in iure *confirmandi* electum ratione *temporalium* et *dignitatis secularis*, cum praelatura connexae. (*c*) *Imperatori* circa *praesulum Germaniae electionem* seruatum est, ius *tuendi* liberam electionem, ablegandi *commissarios* ad electionem, electosque et confirmatos *inuestiendi* feudis imperii, praelaturae annexis. (*d*) Ceterum ius electionem, quae iure suscipi potest, *inhibendi*, vel *exclusiuam* dandi, quippe semper contradictum, nec obseruantia nec legibus imp. defenditur.

(*a*) *c.* 25. *D.* 63. *c.* 1. 4. *X. de postulat. c.* 10. 14. 18. 20. 23. 28. 32. 43. *X. de Electione. Franc.* FLORENS *tom. I. oper. p.* 104. 116. 151. *s. Petr. de* MARCA *de Conc. Sacerd. et imp. lib. IV. c.* 9. *s.*

(*b*) FLORENS *l. c. p.* 127.

(*c*) Tale ius exercet domus Austriaca in terris hereditariis. vid. *I. Steph.* PÜTTERI *Handbuch von den besondern teutschen Staaten p.* 170. 203.

(*d*) *Concordata Henrici V. cum Calixto II. de a.* 1122. *I. Iac.* MOSERI *Staatsrecht lib.* 2. *c.* 30. *tom. II. p.* 296. *s. Io. Sigism.* SCHELLER *de iure et reseruato Imperat. mittendi commissarios ad actum electionis.*

§. 523. Electio PONTIFICIS ROMANI inde a ſec. XII. delata eſt ad collegium *cardinalium*: ita vt is in Pontificem promotus cenſeatur, in quem *duae partes praeſentium Cardinalium* conſenſerint; (*a*) nulla deſiderata electionis confirmatione ob defectum ſuperioris. *Imperatori*, ex antiquo *iure Caeſareo circa papalem electionem*, ſeruatum adhuc eſt ius *excluſiuam dandi* ante electionem: (*b*) idque et aliis *regibus* vi *obſeruantiae* competit. Solent id exercere per cardinales, *protectores Nationum*, et in ipſo conclaui aliquem electionis paſſiuae publice incapacem declarare.

(*a*) *c.* 6. *X. de Elect. c.* 9. *eod. in* 6. Fata iuris eligendi Pontificem recenſet *Fr.* FLORENS *l. c. p.* 122. *Euer.* OTTO de *iure Imperat. circa Elect. Pontif. R. cap.* 1. Ius cleri Populi et Imperatoris in eius electione adhuc agnitum a Nicolao II. a. 1059. *in c.* 1. *D.* 23. Primus Alexander III. a. 1179. id negotium ſolis *Cardinalibus* vindicauit, praeſcripta forma in *c.* 6. *X. de elect.* quae confirmata et aucta eſt in *c.* 3. *eod. in* 6. in *Clem.* 2. *eod.* et in Bulla *Gregorii IX.* de a. 1621. in *Bullario M. tom. III. p.* 446.

(*b*) *I. Caſp.* BARTHEL *de Canonica Epiſc. conſtit. l.* 2. *op. p.* 449. vbi id ius ex *ratione Status* explicat. MOSERI *Staatsrecht tom. III. p.* 558. *I. Ge.* ESTOR *de iure excluſiuae Caeſaris in electione pontificis.*

§. 524. Extra Germaniam rarior eſt vſus *electionis* in prouiſione beneficiorum maiorum: quae plerumque fit per NOMINATIONEM *Imperantium*, (§. 503.) ad Pontificem deferendam. Tribuit illa *idem ius* ac

cano-

canonica electio: nec potest eiusdem *confirmatio* a Pontifice denegari, si eam canonicam esse appareret. (*a*)

(*a*) Vsum eius in Gallia, in Belgio, in Hispania docet ESPENIVS in *Iur. eccl. P. I. tit.* 13. *c.* 5. 6. et *tit.* 31. *cap.* 9. *p.* 91. *et* 329. *Ian. a* COSTA *ad Decretales p.* 94. *Fr. de* ROYE *instit. iur. Can. lib.* I. *tit.* II. *p.* 60.

TIT. VII.

DE ELECTIONE ET POSTVLATIONE PRAELATORVM EVANGELICORVM.

ARGVMENTVM.

§. 525. *Electionis et postulationis norma in beneficiis immediatis.* 526. *Ius eligendi et postulandi Capitulorum.* 527. *Electionis vis sine confirmatione et admissione.* 528. *Ius ex ea in Praelaturam.* 529. *Ius aduocatiae et Caesareum in electionem.* 530. *Electio ad beneficia mediata.*

§. 525. Electio et postulatio non minus est modus perueniendi ad *beneficia imperii immediata inter Protestantes.* Seruata sunt Capitulis Pace Westphalica iura eligendi et postulandi: et pro illis tuendis placuit *cautio*, vt electi et postulati spondeant, se ecclesiasticos principatus, dignitates et beneficia maiora nequaquam *hereditario iure* possessuros neque id

acturos

acturos esse, vt hereditaria euadant. (*b*) Ceterum cum salua maneant iura eligendi, etiamsi electio ad *certam Domum* adstringatur: hoc prohibitum non censetur. (*c*)

(*a*) *Instr. Pac. Osn. art. V.* §. 16.

(*b*) *I. P. O. art. V.* §. 17.

(*c*) Eius rei exemplum est in *I. P. O. art. XIII.* §. 6. in alternatiua electione episcopi *Osnabrugensis* Euangelici ex Sereniſſima Domo Ducum Brunsuicensium et Luneburgensium instituenda. De pacto *Capituli Lubecensis* cum Domo *Hosaltica Gottorpiensi* a. 1647. inito vid. *Franc. Dominic.* HAEBERLIN *de Friderici, Daniae principis hereditarii postulatione in adiutorem episcopatus Lubecensis Sect. II.* §. 15. *s.* MOSERVS *l. c. tom. III. p.* 314. *et tom. XXI. p.* 77. *s.*

§. 526. *Electioni* locus est, si eligendus instructus est qualitatibus, per iura inter protestantes recepta definitis: (§. 501.) *postulationi* vero, si huiusmodi qualitatis defectu laborat. Vtraque determinatur tum per statuta et *consuetudines cuiuslibet loci*, tum in subsidium per *ius Canonicum* dummodo nihil paci religiosae et Westphalicae, A. C. et politiae ecclesiae aduersum contineant. (*a*) Cum *praelati Euangelici immediati* superiorem in sacris non habeant: nec electio indiget *confirmatione* nec postulatio *admissione*, sed haec *vi obseruantiae* ipso iure subsistit. (*b*) Hinc ita prouisi, ob non desideratam confirmationem vel admissionem, tantum titulo *electorum et postulatorum in episcopos vel abbates* insigniuntur absque status et dignitatis praeiudicio. (*c*)

(*a*)

(*a*) *I. P. O. art. V.* §. 16. *I. Iac.* MOSERI *Staatsrecht lib.* 3. *c.* 30. §. 24. *ſ. tom. XI. p.* 87.

(*b*) Quidquid *confirmationum* nomine in bonis Statuum I. C. eccleſiaſticis immediatis a quocunque quandocunque aut quomodocunque praetendatur, id validitate carere debet vi *Inſtr. Pac. Oſn. art. V.* §. 19. Conf. MOSERVS *l. c. lib.* 2. *c.* 39. *tom. III. p.* 552. *ſ.*

(*c*) *I. P. O. art. V.* §. 22.

§. 527. Itaque ſola electio et poſtulatio *plenam prouiſionem* continet; ex eaque ab Electo et Poſtulato *acceptata*, tanquam ex titulo, iure eccleſiaſtico et lege publica probato, acquiritur *ius in praelaturam*, et ſimul *exercitium* iurium praelaturae in regimine eccleſiaſtico et ſeculari. (*a*) Hinc electi et poſtulati in epiſcopos et praelatos *absque omni exceptione*, quae forte poſſet a confirmationis et admiſſionis defectu repeti, ab Imperatore inueſtiendi ſint. (*b*)

(*a*) *I. P. O. art. V.* §. 22.

(*b*) *I. P. O. ort. V.* §. 21. MOSER *l. c. lib.* 3. *c.* 131. *tom. XII. p.* 123.

§. 538, In electione praelatorum I. *Aduocatis eccleſiarum* ex antiquo *iure aduocatiae* pactis vel obſeruantia ſeruatum eſt ius *conſentiendi in electionem*, quod coniunctum eſt cum iure et iuſta cauſa *diſſentiendi*: (*a*) cuius conſequens eſt, vt vis electionis *a conſenſu Aduocati* ſuſpendatur. Deinde II. Imperatori non alia iura competunt in praelatorum *Euangelicorum* quam in *Catholicorum* electione. (*b*) (§. 522.).

(*a*)

(*a*) MOSER *l. c. tom. XI. p.* 79. et *tom. XII. p.* 303. *ſ.*
(*b*) arg. *Inſtr. Pac. Oſn. art. V.* §. 1.

§. 529. In beneficiis *mediatis* Electio non obtinet, niſi quatenus eam *ſtatuto* vel *obſeruantia* introductam eſſe apparet: nec in his ſolennis iuris Canonici forma attendi ſolet. Ius eam *confirmandi* vel poſtulationem *admittendi* eſt pars *regiminis eccleſiaſtici* vel *vicarii* vel *reſeruati*, prout beneficia *conſiſtorio* vel *Principi euangelico* immediate ſubſunt. (§. 126.) (*a*)

(*a*) B. Parens in *iur. eccl. L.* 1. *tit.* 5. §. 19. 20. *tit.* 6. §. 79. *Ord. Pol. Magdeburg. c.* 6. §. 3. 8. 18.

TIT. VIII.

DE ADMINISTRATIONE ORDINARIA BENEFICII SEDE PLENA.

(Lib. III. Tit. 10. *De his quae fiunt a Praelato ſine capituli conſenſu.*)

ARGVMENTVM.

§. 530. *Adminiſtratio beneficii.* 531. *Sede plena eſt ſolius praelati.* 532. *Quatenus adſtricta ſit ad conſenſum vel conſilium capituli.* 533. *Adminiſtratio temporalium in beneficiis immediatis.* 534. *Capitulatio quatenus ſit norma adminiſtrandi beneficii.*

§. 530. *Adminiſtratio beneficii* eſt exercitium *ſpiritualium* et *temporalium*, quae beneficio cohaerent.

Eſt illa vel *ordinaria*, quae vi prouiſionis, vel *extraordinaria*, quae alia ratione quam vi prouiſionis competit. (*a*)

(*a*) *c.* 42. *de electione in* 6.

§. 531. SEDIS PLENAE nomine venit *Beneficium maius* ſeu *praelatura*, *de qua facta eſt plena prouiſio canonica*. *Sede plena*, praelato competit *ordinaria* beneficii *adminiſtratio*, ideoque et regimen *eccleſiaſticum* et *ſeculare* beneficio annexum, (*a*) non vero ideo exercitium eorum, quae *Ordinis* ſunt. (§. 507.) Poteſt ergo *epiſcopatum* adminiſtrare, qui ratione *Ordinis* non eſt *epiſcopus*. (§. 147.)

(*a*) *c.* 15. *c.* 17. *c.* 19. *in f. X. de elect. c.* 5. *eod. in* 6. *c.* 16. *X. de off. iud. ord.*

§. 532. Adminiſtratio praelaturae iure communi non niſi in negotiis, *per canones determinatis* adſtricta eſt ad *conſenſum Capituli*: cuiusmodi ſunt negotia, 1) quae *iura* et *obligationes* totius praelaturae concernunt, et quae 2) ad *immutandum* ſtatum eccleſiae faciunt, v. c. alienationes bonorum eccleſiaſticorum. (*a*) In negotiis, ad capituli conſenſum expreſſe non relatis, ſoli praelato competit: niſi quod et in his, iuſta cauſa ſuadente, exquirere conueniat *conſilium capituli*, (*b*) quod tamen non obligat. (*c*) Ceterum in ſingulis beneficiis iura *particularia* legem dant adminiſtrandi beneficii. (*d*)

(*a*) c. 1. 2. 3. 8. 9. 10. X. *De bis quae fiunt a Praelato ſine capituli conſenſu.* c. 4. X. *de fideiuſſ.* c. 2. X. *de Solutionib.* c. 2. X. *de Donationib.*

(*b*) c. 4. X. *de bis quae fiunt a Prael. ſine capit. Conſ.*

(*c*) c. 7. X. *de arbitris.*

(*d*) c. 6. X. *eod.* vbi antiqua dioeceſeos *conſuetudo* pro norma beneficii adminiſtrandi agnoſcitur.

§. 533. Eadem obtinent in Germania in adminiſtrandis *Imperii praelaturis.* Adminiſtratio *temporalium* ideoque et regimen *territoriale* et exercitium *regalium*, beneficio *immediato* annexum, ſolius *praelati* eſt tam vi *prouiſionis* quam vi *inueſtiturae feudalis*; nec eſt adſtrictum ad *capituli* conſenſum praeterquam in cauſis, vbi de *obligatione totius praelaturae* vel de *alienatione* agitur: niſi forte ea, quae ex formula territorii *ad Ordinum Prouincialium* conſenſum pertinent, ab his in ſolum *capitulum* eccleſiae cathedralis translata eſſe dignoſcantur. (*a*)

(*a*) *Io. Ad. de* ICKSTATT *de capitulorum iuribus ſede vacante* §. 24. *tom. II. opuſc. p.* 31. *Dav. Ge.* STRVBEN *Nebenſtunden tom. I. obſ. I.* §. 23.

§. 534. CAPITVLATIO praelati eſt *conuentio inter eligentes et nouiter electum praelatum inita, qua limites regiminis eccleſiaſtici et ſecularis in adminiſtranda praelatura determinantur.* Adhiberi coepit inde a ſec. XII. *cautelae* loco, et primo quidem negotium fuit *omnium* Praelaturae *Ordinum*, deinceps vero et iure nouo *ſolius primarii Praelaturae*

capituli. (*a*) Cum vero iura adminiſtrandi beneficii legibus eccleſiaſticis et ſecularibus definita ſint, et capitulo poteſtas, *iura beneficii immutandi*, non competat: conſequens eſt, 1) capitulationes ex *normа iurium eccleſiaſticorum et ſecularium* ineundas, easque 2) *illicitas* et *nullas* eſſe, quibus iura, praelatis in regimine eccleſiaſtico et ſeculari competentia, vel tolluntur vel imminuuntur. (*b*)

(*a*) *Chriſt. Gottl.* BVDERI diſſ. *de capitulationibus epiſcoporum Germaniae* §. 18.

(*b*) *c.* 27. *X. de iureiurando c.* 1. *eod. in* 6. Bulla INNOCENTII XII. d. 22. Sept. 1695. in FABRI *Staats - Canzl. tom. II. p.* 13. Reſcriptum LEOPOLDI d. 11. Sept. 1698. apud *Io. Ad. de* ICKSATT *de capitulorum iuribus ſede vacante tom. II. opuſc. p.* 493. BVDER. *l. c.* §. 23. *Dan.* Ge. STRVBEN *Nebenſtunden tom. I. p.* 43. *ſ. Tob. Iac.* REINHARDT *in obſ. ad Chriſtinaei deciſ. Vol. I. obſ.* 14.

TIT. IX.

TIT. IX.

DE ADMINISTRATIONE BENEFICII SEDE VACANTE.

(Lib. III. Tit. 9. *Ne ſede vacante aliquid innouetur.*)

ARGVMENTVM.

§. 535. *Capituli ius in adminiſtratione beneficii vacantis.* 536. *Eius limites.* 537. *Quaenam ſub ea non comprehendantur.* 538. *Effectus huius adminiſtrationis.* 539. *Ius regaliarum.*

§. 535. *Sedes* ſeu praelatura *vacare* dicitur, ſi *de ea, poſt finitam priorem prouiſionem, nondum facta eſt plena prouiſio.* Eſt vero SEDES VACANS *in ſpecie* ſic dicta, *quae intra tres menſes omnimodo vacat*, (§. 514.) et SEDES IMPEDITA, *quae ex iuſta cauſa vacat vltra tres menſes ad diuturnius tempus.* Vt ſtatus praelaturae, quousque *legitimo defenſore* caret, ſaluus perſiſtat, (*a*) nec intermittantur ea, quae ſalua eius ſalute differri nequeunt: pendente vacantia conſtituta eſt adminiſtratio eius *extraordinaria*, (§. 530.) (*b*) quae iure nouiori pertinet ad *capitulum vacantis praelaturae* vi *commiſſionis ex lege delatae*, non vero ex effecto *dominio radicali* et *fundamentali praelaturae.* (*c*)

(*a*) *c.* 3. X. *ne ſede vacante aliquid innouetur.*

(*b*) Eccleſiae *vacanti* olim a Superiori proſpectum eſt per conſtitutos adminiſtratores, *interuentores*, *interceſſores*, *viſitatores.* *c.* 22. C. 7. *qu.* 1. *vlt. de ſuppl. neglig.*

neglig. Prael. in 6. Vita canonica introducta, vicaria cura in ſpiritualibus ſenſim ad *capitula* tranſiit, non vero adminiſtratio *temporalium*, cui diu adhuc proſpectum eſt ab *imperantibus*. Vid. *Io. Ad. de* ICKSTATT *de Iuribus Capitul. ſede vacante* §. 26. *ſ. tom. II. op. VII. p.* 3.

(c) *c.* II. *X. de maioritate et obedient. c.* 3. *de ſuppl. neglig. praelat. in* 6. *Inſtr. Pac. Oſn. art. V.* §. 17. *Dan. Ge.* STRVBEN *Nebenſtunden tom. I. obſ.* 1. *Io. Ad. de* ICKSTATT *l. c.* §. 42. 45. *ſ.*

§. 536. Capitulo, *vicario et tutorio nomine*, competit adminiſtratio vacantis praelaturae in *ſpiritualibus* et *temporalibus*, quoad ea opus eſt ad ſtatum praelaturae *integrum* ſeruandum. (*a*) Hinc exercere quidem poteſt tam ea, quae ſunt *iurisdictionis*, quam iura *territorialia*, beneficio annexa, eaque iura, quae in *negotiis imperii* iure territorii peraguntur: (*b*) ſed in his omnibus nihil *innouare*, (*c*) nec 5) vice praelati fungi poteſt in *beneficiis conferendis*, quae ad ipſius ſolius collationem pertinent. (*d*) *Sede impedita* tamen ea etiam ipſi permittuntur, quae ex ſalute eccleſiae differri non debent, veluti *collatio beneficiorum* et *transactio* ex ſalute eccleſiae ineunda. (*e*)

(*a*) *c.* 3. 4. *de ſupplenda neglig. praelat. in* 6. *c. vn. de maioritate et obed. in* 6. *Nic. Rodriqu.* FERMOSINVS *de poteſtate Capit. ſede vac. qu.* 1. *Io. Mich.* ROTERMVNDT *de officio, iure, et poteſtate capituli ſede vacante cap. II. Sect.* 3. Ad *vtriusque religionis* capitula pertinet diſpoſitio *Inſtr. Pac. Oſn. art. V.* §. 17. vbi illis tribuitur *adminiſtratio et iurium epiſcopalium exercitium.*

(*b*) *Inſtr. Pac. Oſn. art. V.* §. 21.

(c)

(c) *c.* 1. *X. ne ſede vac. aliquid innouetur.*

(d) *c.* 2. *X. eod. c. vnic. eod. in* 6.

(e) *c. vn. h. t. in* 6. vid. transactio Capituli Hildeſienſis de a. 1711. in *Io. Frid.* PFEFFINGERI *Hiſtorie des Braunſchw. Luneb. Hauſes tom. III. p.* 654.

§. 537. Iura, *praelaturae* haud annexa, ſed praelatis ob peculiarem *ſtatum* et *praeeminentiam* perſonae competentia, a capitulo ſede vacante exerceri nequeunt, quorſum pertinent 1) quae *ordinis* ſunt, (*a*) et 2) quae praelato vi *delegationis ſpecialis*, vel 3) vi *dignitatis eccleſiaſticae* aut *ſecularis* competunt. (*b*)

(*a*) *c.* 42. *in f. de electione in* 6.

(*b*) *Petr.* LEVRENIVS *de vicario epiſcopi qu.* 459. PFEFFINGER *in Vitriario illuſtrato lib. IV. tit.* 1. *p.* 357. ICKSTATT *l. c.* §. 71.

§. 538. Cum poteſtas capituli ſede vacante *vicaria* tantum et *adminiſtratoria* ſit: per eam 1) non immutatur *ſtatus capituli*, quippe quod, tamquam *corpus mediatum*, in nexu perſiſtit *Landſaſſiatus* et *ſubiectionis* erga *epiſcopatum* et *Principatum*, cuius nomine haec omnia exercet; (*a*) 2) *prouentus* vacantis praelaturae ſuos facere non poteſt, ſed in *eccleſiae vtilitatem* expendere aut *futuro ſucceſſori* fideliter reſeruare tenetur: (*b*) 3) intuitu adminiſtrationis *Superiori* ſubeſt, (*c*) 4) *inualida* ſunt, quae geſta ſunt *vltra limites* competentis poteſtatis, eorumque intuitu capitulum ſucceſſori praelato *rationibus*

reddendis obnoxium eſt, adeo vt et capitulationes, quibus eiusmodi geſtorum *ratihabitionem* et a reddendis rationibus *immunitatem* ſibi ſtipulatur, vi obligandi deſtituantur. (*d*)

(*a*) HERTIVS *de ſpec. S. R. I. rebuspubl.* §. 36. *de* ICKSTATT *l. c.* §. 66. *p.* 422.

(*b*) *c.* 40. *de elect. in* 6. *Clem.* 7. *eod. Conc. Trid. ſeſſ.* 24. *c.* 16.

(*c*) *c.* 4. *de ſuppl. neglig. praelat. in* 6.

(*d*) *c.* 40. 42. *de Electione in* 6. *c.* 27. X. *de iuramentis Conc. Trid. ſeſſ.* 24. *de reform. c.* 16. *I. Iac. de* ICKSTATT *l. c.* §. 113. vbi et frequentes abuſus adminiſtrationis capitularis perſtringit.

§. 539. IVS REGALIARVM eſt *ius percipiendi reditus beneficii vacantis.* Natales duxit tum ex iure *dominii directi* in bona, beneficio annexa, tum ex *iure aduocatiae:* competiitque *imperatori* in beneficiis immediatis, non minus ac aliis *dominis directis* et *aduocatis* in beneficiis mediatis, (*a*) in Germania diu ſublatum maxime per renunciationem OTTONIS IV. et FRIDERICI II. Imp. (*b*)

(*a*) *c.* 12. X. *de poenis c.* 13. *de Elect. in* 6. *c.* 9. *de Off. iudicis Ord. in* 6. *Clem. vn. de exceſſib. praelat.* B. Parens *de iure cuſtodiendi reditus vacantis beneficii* §. 11. *tom. I. Exercit. ad Pand. p.* 951.

(*b*) Dipl. *Ottonis IV.* de a. 1198. in SCHATENII *annal. Paderb. Part. I. p.* 917. *et* 956. et de a. 1209. in *Originib. Guelficis tom. III. p.* 639. Dipl. *Friderici II.* de a. 1216. in TOLNERI *biſtor. Palat. Cod. Prob. p.* 66. Seruatum eſt hodienum hoc ius *regibus Galliae* in beneficiis, in quibus iisdem *ius nominandi* competit. Vid. *Tractatus generalis de Regalia* edit. 1689. et *Coeleſtini* SFONDRATI *Gallia vindicata* edit. a. 1702.

TIT. X.

DE COADIVTORIBVS PRAELATORVM.

(Lib. I. Tit. 8. *de ſupplenda praelatorum negligentia*
Lib. III. Tit. 6. *de clerico aegrotante et debilitato.*)

ARGVMENTVM.

§. 540. *Adminiſtratio beneficii ſede plena impedita.* Coadiutor temporarius. 541. Coadiutor cum ſpe ſuccedendi. 542. Ius eum conſtituendi. 543. Ius coadiutoris. 544. Eius conſtitutio in beneficiis Proteſtantium.

§. 540. Sedes PLENA IMPEDITA eſt, *ſi interuenit ratio, ob quam praelatus beneficium, quo prouiſus eſt, adminiſtrare non poteſt*, idque vel *in totum*, vt ſuſpenſione, captiuitate, declaratione in banum imperii, vel *ſecundum quid*, vt valetudine et aetate. Sede *plena impedita*, adminiſtratio praelaturae iure communi non pertinet *ad capitulum*; ſed reſeruatum eſt *Pontifici* ius proſpiciendi praelaturae in ſpiritualibus et temporalibus, (*a*) vel conſtitutis *adminiſtratoribus praelaturae*, (*b*) vel datis COADIVTORIBVS *ad adiutorium, impedito praelato in adminiſtrando beneficio praeſtandum.* Hi aſſumi quidem poſſunt a *Praelato* cum *conſenſu capituli* vel ſi is demens ſit, a *ſolo capitulo*, ſed iure nouo non niſi *auctoritate Pontificis.* (*c*)

(*a*) *c.* 3. X. *de ſupplenda negligentia praelat. in* 6.

(*b*) *c.* 42. *de Elect. in* 6. *Proſp.* FAGNANVS ad *Decretal.* tit. de *Conc. Praeb.* c. 5. n. 29. 30. Vid. HVNDIVS ad *Gewoldi metropol. Salisburg. tom. I. p.* 149. 185. et *Ferd. Val. de* GVDENVS in *Cod. Dipl. tom. IV. p.* 447.

(*c*) *c.* 37. X. *de offic. et pot. iud. del. c. vn. de clerico aegrotante vel debilitato in* 6. vbi admiſſio coadiutoris in beneficiis maioribus ad *iura reſeruata* Pontificis refertur ſub titulo *cauſae maioris* (§. 132.) Conf. B. Parens *Iur. eccl. lib.* 3. *tit.* 6. §. 9. *ſ.*

§. 541. Sunt eiusmodi coadiutores ex natura impeditae adminiſtrationis, cuius ſubleuandae cauſae aſſumuntur, *temporarii* et *reuocabiles*, deſtituti iure *ſuccedendi in praelatura*, ſi vacauerit. (*a*) Sed inualuit deinceps, vt contra canones coadiutor a *Pontifice* daretur etiam *non impedito* praelato eique iniuto *in ſpem ſucceſſionis:* quod ius *ſolius Pontificis* eſt in eccleſia Romana. (*b*) Eſt is COADIVTOR ex ſtilo nouioris aeui *deſignatus ſucceſſor in praelatura in euentum, ſi vacauerit:* et *coadiutor perpetuus* vocatur.

(*a*) *c.* 11. *c.* 17. *C.* 17. *qu.* 1. *c.* 3. 4. *C.* 8. *qu.* 1. *Ant. Dad.* ALTESERRA in binis differt. de *coadiutoribus epiſcoporum* inter *differt. iur. Can. lib.* 1. *c.* 6.

(*b*) CONC. TRIDENT. *ſeſſ.* 25. *de reform. c.* 7.

§. 542. Seruata in Germania eſt conſtitutio *coadiutoris perpetui*, ſed attemperata ad *ius capituli* in eligendo praelato, (*a*) vt videlicet non niſi deſignatus a *capitulo* dari a pontifice poſſit. (*b*) Interueniente iuſta cauſa

cauſa penes *capitulum* eſt *liberum ius* coadiutorem praeuia *qualicunque electione* deſignandi, et Pontifici praeſentandi, etiam non impetrato conſenſu viuentis praelati: penes *Pontificem* vero eſt arbitrium in eodem vel *admittendo* vel *repudiando*. Eo reprobato ius alium dandi non deuoluitur ad Pontificem. (c)

(a) In Gallia fit per *nominationem* Regis *Cl.* FLEVRY *inſtit. iur. eccl. P. I. c.* 15. §. 18.

(b) *Capitulatio Caeſarea Nouiſſ. art. XIV.* §. 1. LEVRENIVS de *Vicario epiſcopali* tract. II. de *Coad. iutoriis cap. IV. qu.* 356. *I. Iac.* MOSERI *Staats-Recht lib.* 3. *tit.* 50. §. 18. 24. *tom. XII. p.* 66-69.

(c) *I. Chriſt. Wilh.* STECK de *adiutoribus praeſulum Germaniae*, §. 10.

§. 543. Ex electione coadiutoris admiſſa et acceptata electus conſequitur IVS SVCCEDENDI *in praelatura* in euentum, *ſi vacauerit*; eoque exiſtente, mox ſuccedit, praeuia tamen intronisatione ex more facienda; ac proinde ceſſat adminiſtratio capituli *ſede vacante*, niſi hanc ſibi ad tempus in capitulatione reſeruauerit. (a) *Durante regimine praelati*, eoque haud impedito, ipſius nullum ius eſt ſe immiſcendi adminiſtrationi praelaturae; quo nomine conſtringi ſolet peculiari capitulatione.

(a) *I. Iac.* MOSER *l.* 2. §. 32. *tom. XII. p.* 73.

§. 544. In *Praelaturis imp. immediatis Protestantium* constitutio *Coadiutoris*, perinde ac ipsius praelati, est solius capituli, (§. 525.) quippe quod ex *obseruantia imperii* tum de *causa* coadiutorem eligendi statuit, tum eum libera electione *pleno iure* constituit, nulla cuiuscunque desiderata confirmatione. (§. 526.) In *praelaturis mediatis* constitutio coadiutoris imitatur constitutionem ipsius praelati, et vel *nominatione* peragitur vel praeuia *electione*, a Superiori, penes quem est ius circa sacra, confirmata. (*a*)

(*a*) *I. Pac. Osn. art. V.* §. 16. vid. MOSER *l. c. tom. XI. p.* 192. *Iust. Christ.* DITMAR *de Coadiutoribus Ordinum equestrium ecclesiast. I. C. Wilh.* STECK *l. c.* §. 16. *Fr. D.* HAEBERLIN *de Friderici Daniae Princip. postulatione in adiutorem episcopatus Lubecensis Sect. III.* B. Parens *in I. E. Lib. III. tit.* 6. §. 19.

TIT. XI.

TIT: XI.

DE BENEFICIORVM MINORVM COLLATIONE ET INSTITVTIONE.

(Lib. III. Tit. 5. *de Praebendis* Tit. 7. *de inſtitutionibus.* Tit. 8. *de conceſſione praebendae et eccleſiae non vacantis.*)

ARGVMENTVM.

§. 545. *Ius conferendi ordinarium.* 546. *Collatio inſpecie ſic dicta et inſtitutio.* 547. *Facienda eſt de beneficio vacante.* 548. *Quibus et intra quod tempus facienda.* 549. *Ius ex ea competens.* 550. *Inſtitutio auctorizabilis in beneficiis curatis et vocatio ad miniſterium.* 551. *Huius ratio.* 552. *Inſtitutio corporalis.* 553. *Ius et modus eam celebrandi.*

§. 545. Collatio *beneficiorum minorum* iuxta politiam eccleſiae fit ab eo, cuius *poteſtati eccleſiaſticae* immediate ſubſunt, vel cui collatio *titulo ſpeciali* eſt acquiſita. (§. 504.) Itaque ius conferendi ordinarium per dioeceſim eſt pars *iuris dioeceſani*, et in eccleſia Euangelica pars *regiminis eccleſiaſtici Statuum imp. Euangelicorum:* idque *ſpeciali titulo* competere coepit Capitulis eccleſiae *cathedralis*, vel *collegiatae* vel *conuentualis*, aliisque *perſonis eccleſiaſticis*, etiam abbatiſſis. (*a*) *Laicis* ſecularibus illud acquiri non poſſe, iuris Canonici *nouioris* ſententia eſt, (*b*) inter Proteſtantes haud adoptata.

(*a*)

(*a*) *c.* 31. X. *de Electione c.* 6. 15. *c. vlt.* X. *de Concess. praebendae Arn.* CORVINVS *de benefic. lib.* 2. *tit.* 6. *Casp.* BARTHEL *de Concordat. Germ. Sect. II. tom. II. opusc. p.* 221.

(*a*) Id cautum primum a Gregorio VII. *in c.* 12. C. 16. *qu.* 7. conf. *c.* 5. 8. X. *de iure patronat.* Olim collatio beneficii Laicis vi specialis tituli iure pleno competit, eaque hodienum per Gallias competit Regi petiit *iure Regaliae.* ESPEN. *I. E. P. II. Sect.* 3. *tit.* 8. *c.* 9. *tom. I. p.* 788. THOMASSINVS *de noua et ant. eccl. discipl. P. II. tit.* 1. *c.* 55. *de laicorum collationibus.*

§. 546. Collatio vel *libera* est, quae adstricta non est ad alterius nominationem et praesentationem, (§. 503.) vel *non libera* seu *necessaria*, quae est ad hanc adstricta. Illa in sensu speciali COLLATIO, haec INSTITVTIO dicitur. *Illa* ratione subiecti, cui facienda est, a *collatoris iudicio* pendet: *haec* coniuncta est cum *obligatione* illam tribuendi *canonice nominato et praesentato*, (*a*) et iustitiae actum continet. *Illa* ad *iura reseruata regiminis* ecclesiastici pertinet: (*b*) *haec* ad iura regiminis *vicarii*, (§. 186.) iudiciis *vicariorum generalium* et *consistoriis protestantium* commendata; qua et defungi potest *capitulum* sede vacante. (*c*)

(*a*) *c.* 32. C. 16. *qu.* 7.
(*b*) *c.* 3. *de Officio vicarii in* 6.
(*c*) *c.* 1. *de institutionibus in* 6.

§. 547. Quae ad *prouisionem beneficii* in genere eadem et ad *collationem* desiderantur. (§. 506.) Facienda

cienda ergo eſt I. de *beneficio vacante*. Promiſſio vacaturi, quae *expectatiuam* continet, ſiue *expreſſa* ſiue *tacita* ſit, reprobata eſt : (*a*) niſi ſub alia *licita prouiſione* latitet. Hoc contigit in *receptione ſupernumerariorum canonicorum*, (§. 455.) (*b*) quibus competit ius in *beneficium proxime vacans* iuxta *ordinem receptionis*, (*c*) modo ſenior inter illos intra conſtitutum *tempus vigilantiae* beneficium optauerit. (*d*)

(*a*) *c.* 1. 2. *X. de Conceſſione praeb. et eccleſiae non vacantis. Tacita* expectatiua, quae nominatim non fit in caſum, *ſi beneficium vacauerit*, ex *ſententia promiſſionis* vero intelligi poteſt, olim permiſſa eſt. *c.* 14. *X. eod*, reprobata deinceps in *c.* 2. *eod. in* 6.

(*b*) *c.* 8. *X. eod. c.* 19. *X. de praebendis.*

(*c*) *c.* 9. 19. *X. de praebendis.*

(*d*) *c.* 11. *eod. in* 6. *c. vlt. de conſuetud. in* 6.

§. 548. Facienda II. eſt *idoneis*, de quo vt conſtet, in beneficiis ſimplicibus *probatio qualitatum*, (§. 459. 491.) et in curatis *ſcrutinium* perinde, vt in ordinatione, (§. 96. 98. 105.) deſideratur. Collatio III. intra *ſex menſes*, a die cognitae in loco vacationis beneficii computandos, peragenda eſt; qui terminus *inſtitutioni* praefixus non eſt. (*a*)

(*a*) *c.* 2. 5. *de Conceſſione praebendae Clem. vn. eod.* LEVRENIVS *de foro beneficiario P. II. Sect.* 3. *c.* 3. *qu.* 778. 789.

549. Collatio ab eo, cui fit, *acceptanda* eſt; qua acceptata beneficiarius *ius in ipſo beneficio* conſequi-

tur

tur etiam ante impetratam eius possessionem. *Deficiente* eius acceptatione, prouiso vel ante eam defuncto, vel collationem acceptare nolente, pergit durare prior *vacatio* et ius prioris collatoris. (*a*)

(*a*) *c.* 17. *X. de praebend. in* 6. *c. vlt. de Conceſſ. praeb. in* 6. LEVRENIVS *l. c. qu.* 794.

§. 550. Collato beneficio, simul collatum esse censetur *officium*. In *beneficiis curatis* vero accedere debet *concessio curae animarum*, his annexae: quae secundum Ius Canonicum *soli episcopo* sub nomine *institutionis auctorizabilis*, (*a*) et inter Protestantes *ipsi ecclesiae* vindicatur sub nomine *vocationis ad ministerium*, qua videlicet *functio ministerii ab eadem ecclesia, in qua obeunda est, demandatur prouiso*. Haec restituta est ecclesiae, et pro principio seruatur: *ecclesiae, in qua ministerium obeundum est, esse ius vocandi ad ministerium*. (*b*)

(*a*) *c.* 4. X. *de officio archidiaconi.*

(*b*) ARTICVLI SCHMALCALD. *tit. de potestate et iurisd. episcoporum.* *Ordinat. eccles. Sax.* tit. de examine in *Corpor. iur. eccl. Sax.* p. 207. *Ordinat. eccles. D. Iulii* in tom. I. *Corp. Const. Calenb.* p. 227. ibi: *dass also die Kirche ihre Vocation auch ordentlich haben und behalten möge.*

§. 551. *Ius vocandi* 1) vel *immediate* ab ecclesia, vel *eius nomine* exercetur ab eo, cui illud *speciali titulo* acquisitum est; saluo tamen semper hoc casu *iure ecclesiae*, *consentiendi* in vocatum, vel ex

iusta

iuſta cauſa *diſſentiendi*: (*a*) 2) eius *legitime* exercendi cauſa, candidatus ſiſtendus eſt eccleſiae ad *concionem exploratoriam* auctoritate ſuperintendentis vel conſiſtorii competentis: (*b*) 3) vocatio eccleſiae *ſubordinata* eſt *inſpectioni eccleſiaſticae* conſiſtorii, penes quod eſt ius eam *examinandi* et *confirmandi*, vocatumque auctoritate eccleſiaſtica inſtituendi: quod fit praeuio *ſcrutinio*, data *ordinatione*, vbi vocatus nondum eſt ordinatus, exactoque *fidelitatis et ſubiectionis*, et, vbi mos fert, *ſimoniae* iuramento. (*c*)

(*a*) CARPZOV. *iurispr. eccl. lib. I. def.* 27. 30. 31. 32. B. Parens *iur. paroch. Sect.* 3. *c.* 1. §. 7. 8. *Sal.* DEYLINGII *inſtitut. prudentiae paſtoralis P. II. c.* 1. §. 4. *ſ.* In terris Brunſuico - Luneburgicis *literae Vocationis* ab ipſa eccleſia dari ſolent.

(*b*) CARPZOV. *l. c. def.* 33. 34. 35. B. Parens *l. c.* §. 18. 19. *Caſp.* ZIEGLERI *Superintendens cap.* 11. 12.

(*c*) CARPZOV. *l. c. def.* 49. *ſ.* B. Parens *l. c.* §. 46. *ſ.*

§. 552. Collationis ſequela eiusque veluti executio eſt INSTITVTIO CORPORALIS, *introductio vel inueſtitura eccleſiaſtica* dicta, quae eſt *actus ſolennis, quo beneficio prouiſus in eius poſſeſſionem auctoritate eccleſiaſtica immittitur.* Prouiſo poſſeſſionem beneficii *proprio auſu* apprehendere non licet. (*a*)

(*a*) *c.* 19. *X. de priuilegiis.*

§. 553. Ius eam *decernendi* aliisue *demandandi* eſt Ordinarii collatoris, veluti *epiſcopi* per dioeceſim,

consistorii inter Protestantes, aliorumque quibus *plenum ius conferendi et instituendi* est acquisitum. (*a*) *Actus* ipse sollennis *institutionis* pertinet ad functionem eorum, quorum *inspectioni speciali* beneficium subiectum est, veluti ad *archidiaconos*, ad *officiales episcopi*, ad *Superintendentes*, intra fines cuiusque inspectionis, et in capitulis ad eorum *praesidem*: (*b*) in eoque peragendo seruatur *modus solennis*, pro *qualitate beneficii* vsitatus. (*c*)

(*a*) *c.* 3. *X. de institutionibus c.* 19. *X. de priuil.* B. Parens *in iur. eccl. lib.* 3. *tit.* 7. §. 22.

(*b*) *c.* 7. §. 6. *c.* 9. *X. de officio archid. Casp.* ZIEGLERI *Superintendens cap.* 15. CARPZOV. *l. c. lib. I. def.* 54. 55.

(*c*) Solennia institutionis tradit. B. Parens *l. c.* §. 7. 29. ESPEN. *l. c. P. II. Sect.* 3. *tit.* 9. *c.* 1.

TIT. XII.

TIT. XII.

DE IVRE PATRONATVS ET DE PRAESENTATIONE AD BENEFICIA A PATRONO FACTA.

(Lib. III. Tit. 38. *de iure patronatus.*)

ARGVMENTVM.

§. 554. *Ius patronatus.* 555. *Eius constitutio* 556. *et acquisitio.* 557. *Est vel ecclesiasticum vel laicale.* 558. *Reale et personale.* 559. *Qualitas iurium quae ei insunt.* 560. I. *Ius nominandi et praesentandi.* 561. *Collegio vel pluribus simul competens quomodo exerceatur.* 562. *Lite mota cui competat?* 563. *Praesentationis ratio.* 564. *An coniuncta sit cum collatione et vocatione?* 564. *Eius effectus.* 565. II. *Iura aduocatiae.* 566. III. *Iura honorifica.* 567. IV. *Iura vtilia.* 568. *Quaenam iura ei non insint?*

§. 554. IVS PATRONATVS est *complexus iurium, intuitu fundationis in ecclesiam vel in certum beneficium in ecclesia competentium.* (*a*) *Ecclesiae* nomine veniunt etiam loca, quae *ecclesiae iure* gaudent, vt domus religiosae et scholae, in quibus obtinere potest ius patronatus. Est ius *seculare Spirituali*, seu potius rei ecclesiasticae ratione obiecti videlicet annexum. (*b*)

(*a*) Definitio conuenit cum his, quae tradit *Franc. de* ROYE *de iure patronatus in proleg. cap. I. p.* 2. *et Fr.* FLORENS *de iure patronatus tom. II. Op. p.* 256. Iura singula fundatoribus tum auctoritate *iuris Ciuilis* tum *iure Can.* data sunt. *L.* 15. *C. de SS. ecclesiis L.* 46. §. 3. *C. de Episcop. et clericis* NOV. 57. NOV. 123. *c.* 18.

(*b*) *c.* 3. *X. de iudiciis* CARPZOV. *in iurispr. eccl. lib.* 3. *def.* 2. *n.* 10.

§. 555. Sufficiens fundatio ecclesiae vel beneficii continet *fundamentum iuris patronatus*: est vero illa *sufficiens*, si sufficit ad existentiam eius, quod fundatur, siue id fiat per *assignationem fundi*, siue per *exstructionem* vel reaedificationem, siue per *dotationem.* (*a*) Huiusmodi *fundatione*, ex propriis bonis auctoritate Superioris facta, *ipso iure* constituitur ius patronatus. (*b*) Per *leges fundationis* vero ius patronatus *determinari*, ideoque et *augeri* et *minui* et *remitti* potest. (§.496.) Ceterum vti legis dispositione, ita et *praescriptione titulata* vel *immemoriali* vel *speciali concessione* constitui potest. (*c*)

(*a*) *c.* 25. *X. h. t.* CONC. TRID. *sess.* 25. *de ref. c.* 9. ESPEN *P.* 2. *Sect.* 3. *tit.* 8. *c.* 3. *Fr. de* ROYE l. c. *cap.* 13. 14. 15.

(*b*) *c.* 25. *X. h. t.* ibi. *quod si quis ecclesiam cum assensu dioecesani construxit, ex eo ius patronatus acquirit.*

(*c*) *c.* 1. *de praescript. in* 6. *Fr. de* ROYE *l. c. c.* 16. *Sigism.* FINCKELTHAVS *de iure patronat. c. IV. n.* 102..

§. 556. Ius patronatus acquiri potest cuilibet *fundatori*, membro ecclesiae, sine discrimine *status* et *sexus*, ideoque non minus *corporibus ecclesiasticis* quam *priuatis.* Legitime acquisitum, *in bonis* est, ideoque in alios quolibet iusto titulo, *vniuersali* et *singulari*, transferri potest, (*a*) modo non venda-

tur.

tur. Illud, *qua tale*, vendi, inconueniens eſt et ciuiliter nullum; quamuis cum *fundo* vendi poſſit, cui eſt annexum. (*b*)

(*a*) *c.* 21. 36. *C.* 16. *p.* 7. *c.* 3. 14. *X. de iure patron.* B. Parens *in iur. eccl. lib.* 3. *tit.* 38. §. 109. 120.

(*b*) *c.* 16. *X. de iure patron. c.* 13. *eod.*

§. 557. Ius patronatus ratione *tituli*, quo competit, vel eſt ECCLESIASTICVM, *quod competit iure collati beneficii, cui eſt annexum*, (*a*) vel LAICALE, *quod alio quolibet iuſto titulo competit, quam iure beneficii.* Vtriusque intuitu patronus vel *laicus* vel *eccleſiaſticus* appellatur.

(*a*) Originem duxit a fundatione ex *bonis eccleſiae*, nec non a frequenti eius acquiſitione *a laicis* facta, *c.* 3. *X. eccleſiis aedific. c.* 8. *X. de iure Patronat. c. vn. eod. in* 6. *Fr. de* ROYE l. c. cap. 6. *I. Sam.* BRVNQVELL *de diuerſo patroni eccleſiaſtici et laici iure.*

§. 558. A *modo acquiſitionis* diſtinguitur in REALE, *quod competit intuitu bonorum, quibus annexum* eſt, ideoque in omnes eorumdem poſſeſſores tranſit, (*a*) et in PERSONALE, quod *perſonae competit ſine reſpectu bonorum.* Eſt hoc iterum vel HEREDITARIVM, vel GENTILITIVM, prout vel *titulo hereditario* quibuscunque heredibus, vel ex pacto *primi acquirentis* his tantum defertur, *qui ſunt de eius familia.* (*b*)

(*a*) *c.* 7. 13. *X. de iure patronat.* B. Parens *l. c.* §. III. *f.*

(*b*) *Clem.* 2. *eod.* LEVRENIVS *de foro beneficiar. P. II.* qu.

§. 559. Iura singula, quae insunt iuri patronatus, vel I.) ex *iuris dispositione* descendunt, vel II.) ex *lege fundationis* alioue *speciali titulo*. Illa ad eius *naturam* pertinent, haec ad eius *accidentalia*: illa *praesumuntur* tamdiu, donec aliud constitutum esse appareat, (*a*) haec speciali *titulo* et *probatione* indigent. Ius patronatus PLENVM est, *cui insunt iura, quae ad eius naturam pertinent*, et MINVS PLENVM, *in quo aliquid eorum ex speciali ratione deest*. (*b*)

(*a*) Concessio iure patronatus, quod in literis inuestiturae nomine *des Pfarrlebens* venire solet, *iura singula*, quae ad *eius naturam* pertinent, data intelliguntur WERNHER *obs. for. P. II. obs.* 466. *n.* 4.
(*b*) *Fr. de* ROYE l. c. *cap.* 20. *p.* 67.

§. 560. Ad naturam eius praecipuo loco pertinet IVS NOMINANDI ET PRAESENTANDI ad officia et *beneficia minora* eaque *principalia* in *ecclesia fundata*. (*a*) Non competit 1) ad beneficia *maiora*, *electioni* obnoxia, (*b*) nec 2) ad officia *simplicia* in ecclesia parochiali v. c. *aedituorum*, *cantorum*, *ludimagistrorum*, olim ex more a *parocho* collata, (*c*) nisi *vtroque casu* ius *nominandi*, vel ius in prouisum *consentiendi*, *speciali titulo* obuenerit. Hinc ius patronatus *minus plenum* est, si ab eo abest *Ius nominandi* et *praesentandi*; (*d*) eique tantum inest ius praesentandi *ab aliis nominatum*, vel ius *consentiendi* tantum in *nominatum praesentatumque ab aliis*.

(*a*)

(*a*) *c.* 25. *X. de iure patronat. Fr. de* ROYE in *Commentario ad cit. c.* 25. *p.* 223.

(*b*) c. 25. cit. *Herm.* CONRINGIVS *de Conſtitutione Epiſcoporum Germ.* §. 48. *Fr. de* ROYE l. c. p. 225.

(*c*) *c.* 30. *X. eod. c.* 3. *X. de vita et honeſtate clericor. Eſ. Frid.* PVFENDORFIVS in *obſ. iuris vniu. tom. I. obſ.* 102.

(*d*) Speciales titulos et caſus, quibus ius nominandi aliis acquiritur, recenſet *I. Petr. de* LVDEWIG de *heretico nominatore ad Parochiam c.* 3. tom. II. *Opuſc.* p. 822. ESPEN *l. c. P.* 2. *Sect.* 3. *tit.* 8. *c.* 5. *n. ſ. Fr. de* ROYE l. c. c. 20. p. 66.

§. 561. Si ius patronatus *collegio* vel *pluribus* coniunctim competit; ius nominandi in illo caſu eſt penes *totum collegium*, in hoc caſu penes *compatronos* ſimul, ita tamen vt *omnium*, vnius compatroni *heredum*, *vnum* ſit *ſuffragium*. (*a*) Nominatio vtroque caſu peragitur vel ſecundum *ſuffragia maiora*, vel ſi id placuit, *alternis vicibus* ſeu per *turnum*. Suffragia maiora in collegio *ratione membrorum collegii*, inter plures compatronos vero *ratione candidatorum* numerantur. In *paritate* ſuffragiorum cuiusque partis eſt *aequale ius nominandi et praeſentandi*; ſuperioris vero, cui praeſentatio fit, eſt ius *alterutrum ex nominatis* eligendi. (*b*)

(*a*) Clem. 2. h. t. *Plures ab vno ex patronis eccleſiae relicti heredes vocem dumtaxat vnius habebunt in praeſentatione rectoris.*

(*b*) *c.* 3. *X. h. t. Clement.* 2. *h. t.* BRVNNEMANN *in iur. eccleſ. cap.* 8. §. 18. *Io. Tob.* REINHARDT *de eo quod iuſtum eſt circa diſſenſum patronorum in praeſentatione parochi*, et in *Obſeruat. ad Chriſtinaei*

ſtinaei deciſiones Vol. I. obſ. 40. *n.* 9. 13. *p.* 84. *vol. II. obſ.* 18. *p.* 25. *ſ- Fr. de* ROYE *l. c. cap.* 19.

§. 562. *Lite* de iure patronatus mota, *bonae fidei poſſeſſor* ius nominandi et praeſentandi valide exercet; *prouiſione* praeſentati ſubſiſtente, etiamſi *alius* deinceps ius patronatus *euicerit*. (*a*) Si *poſſeſſio* illius ſimul *litigioſa* eſt, nec lis intra tempus, praeſentationi praeſcriptum, *finiri* poteſt: prouiſio beneficii eſt penes *Ordinarium*, ſaluo iure eius, qui ius patronatus euicerit; a quo prouiſus deinceps *repraeſentandus* eſt. (*b*)

(*a*) *c.* 19. *X. de iure patron. c.* 18. *X. de ſentent. et reiud. c.* 2. *vt lite pendente nihil innouet. in* 6. *Fr. de* ROYE *l. c. ad c.* 19. *X. de iure patr. p.* 200. *ſ.*

(*b*) *c.* 12. 22. 27. *X. de iure patronat.*

§. 563. Ad nominationem et praeſentationem eadem, quae ad prouiſionem in genere, deſiderantur. (§. 506.) Praeſentandus eſt 1) *idoneus*, inſtructus *qualitatibus*, quas deſiderat *beneficii natura*, (*a*) eique *religioni* addictus, quam *beneficii natura* exigit, cuiuscunque religionis patronus ipſe ſit: 2) *vnicum* praeſentare ſufficit, nec plures praeſentare patronus obligatur, niſi id velit fundationis vel obſeruantiae lex. Praeſentatio 3) facienda eſt ad beneficium *vacans*, (*b*) 4) et intra tempus conſtitutum, quod eſt *quatuor* menſium in iure patronatus *laicali*, et *ſex* menſium in *eccleſiaſtico*; (*c*) et 5) gratis. *Pre-*

tio

tio redemta, vitiosa est et inualida; et *praesentatus* commodo praesentationis, et *patronus* iure saltem hac vice praesentandi priuatur. (*d*)

(*a*) *c.* 7. X. *de iure patron. c.* 1. 16. *de praebend. in* 6. Se ipsum patronus praesentare nequit. vid. *Fr.* FLORENS *de iure patronat. tom. I. op. p.* 279.

(*b*) *c. vlt.* X. *de concessione praebendae.*

(*c*) *c.* 3. 22. X. *de iure patronat. c. vn. eod. in* 6.

(*d*) *c.* 11. 13. 15. 34. X. *de Simonia.* Conf. *Constitutio electoralis Brunsu.* GEORGII II. R. *de a.* 1734. *tom. I. Corp. const. Calemb. p.* 826.

§. 564. Nominationi et praesentationi 1) Iure communi nec *collatio beneficii* inest (§. 503.) nec *vocatio ad ministerium*, (§. 551.) nisi alterutrum patrono acquisitum sit *speciali titulo*, veluti ex lege fundationis vel vi obseruantiae; (*a*) ea vero 2) fit *ordinario collatori* ad *institutionem* vel *confirmationem Nominati*, (§. 461. 551.) (*b*) quae denegari nequit, nisi *defectus* sit vel in *praesentato* vel in *modo praesentandi.* (*c*)

(*a*) *c.* 31. X. *de iure patronat. Henr.* PIRHING *in iur. Can. lib.* 3. *tit.* 38. *n.* 28. *tom. III. p.* 608. CARPZOV *iurispr. eccl. lib. I. def.* 27. B. Parens in *iur. Parochiali Sect.* 3. *c.* 1. §. 13.

(*b*) *c.* 4. 10. 21. X. *de iure patronatus*: Ordo et ratio actuum, in praesentatione *ad beneficia parochialia* interuenientium, *praxi Protestantium* varie determinatur. Huc pertinet 1) *nominatio*, 2) *admissio* nominati per Superintendentem ad *Concionem exploratoriam* 3) *vocatio* nominati vel ab ipsa ecclesia vacante, vel nomine eius et ex eius consensu a Patrono facta (§. 537.) 4) *praesentatio* nominati et vocati

Consistorio competenti facta ad institutionem et confirmationem, praeuio scrutinio et praeuia ordinatione, vbi vocatus nondum ordinatus est, decernendam. (§. eod.) CARPZOV *l. c. lib. I. Dec.* 27. *f. C.* ZIEGLERI *Superintendens c.* 11. 12. 13.

(c) *c.* 32. C. 16. *qu.* 7. *c.* 29. 31. *X. de iur. patron.*

§. 565. Nuda praesentatio, a praesentato licet acceptata, *ante institutionem et confirmationem*, imperfectam adhuc continet prouisionem. (*a*) Ante hanc 1) patrono *laico* facultas datur, alium adhuc intra fatale praesentandi, seu *variandi*, saluo iudicio Superioris alterutrum ex praesentatis instituendi; (*b*) quae tamen 2) non datur patrono *ecclesiastico*, cuius praesentatio imitatur naturam electionis, (*c*) nec 3) patrono inter protestantes, si praesentato iam ad parochiam data est *vocatio.*

(*a*) *c.* 5. *X. de iure patronatus.*

(*b*) *c.* 24. 29. *X. eod.*

(*c*) *cap. cit.* 29. *et c.* 58. *X. de electione.*

§. 566. Pertinet II. ad ius patronatus *aduocatia* seu *protectio ecclesiae*, quae continet *complexum iurium et obligationum*, *defensionem ecclesiae fundatae eiusque bonorum respicientium*; siue haec in iudicio siue extra iudicium exerceatur. (*a*) Ad eam pertinet, 1) ius exigendi, vt rationibus de administratione bonorum ecclesiae reddendis patronus admoueatur (*b*) 2) ius consentiendi in *alienationem* bonorum ecclesiae, vel in beneficii *diminutionem*, (*c*) 3) obligatio ad sum-

ſumtus ad *reparationem eccleſiae* in ſubſidium praeſtandos.

(*a*) *c.* 31. *C.* 16. *qu.* 7. Hinc et ius patronatus *aduocatiae* et patronus *aduocati* nomine venit. *c.* 6. 9. 23. 24. *X. de iure patronat.* de hoc egi in *Obſeruat. Iur. Can. obſ. VI. de aduocatiae eccleſiaſt. cum iure patronatus nexu.* §. 5. 6. 7.

(*b*) CARPZOV *lib.* 2. *dec.* 316. B. Parens in *iur. Parochiali Sect.* 6. *c.* 3. §. 4.

(*c*) LEVRENIVS de *foro beneficiario P. II. Sect. I. c.* 1. *qu.* 108. *p.* 53.

§. 567. Eidem III. inſunt *iura honorifica*, in memoriam fundationis et in patroni honorem conſtituta. Horum alia 1) ex *iuris Canonici* diſpoſitione deſcendunt, vt ius proceſſionis, (*a*) alia 2) per *obſeruantiam generalem* ei tribuuntur, vt ius *precum publicarum*, honor *ſedis* in choro, *ſepulturae* in eccleſia *luctusque* eccleſiaſtici: (*b*) quae et per obſeruantiam vxori patroni liberisque in eius poteſtate conſtitutis dantur, ſi ius patronatus eſt *laicale*. (*c*)

(*a*) *c.* 30. *C.* 16. *qu.* 7. *c.* 25. *X. de iure patronat.* *Ianus a* COSTA ad *Decretal. lib.* 2. *tit.* 10. *p.* 588.

(*b*) CARPZOV *l. c. lib.* 2. *def.* 259. 260. B. Parens *in iur. Eccl. lib.* 3. *tit.* 38. §. 128. *ſ. Fr. de* ROYE de *iure honorifico in eccleſia lib. I. cap.* 6. 7. 8. 9. 10. *et lib.* 2. *cap.* 3. FINCKELTHAVS l. c. *cap.* 6. *n.* 146. *ſ.*

(*c*) HORNIVS in *obſ. iur. eccl. circa ius patronat. c.* 1. *in f.* B. Parens *l. c.* §. 136. *ſ.*

§. 568. IV. *Ad vtilia* patronorum iura ſecundum *ius commune* tantum pertinet ius, *alimenta* ex bonis eccle-

eccleſiae in caſu inopiae exigendi. (*a*) Alia non competunt niſi vi *ſpecialis tituli*, veluti ex lege fundationis vel ſpecialis obſeruantiae, vt ius *annuum moderatum cenſum* ex bonis eccleſiae, (*b*) vel *laudemium* in inueſtitura bonorum exigendi. (*c*)

(*a*) *c.* 30. *C.* 16. *qu.* 7. *c.* 25. *X. de iure patronat.*

(*b*) *c.* 23. *X. eod.* ibi: *praeter antiquos moderatos ab epiſcopis inſtitutos reditus. I. Sam.* BRVNQVELL *de vtilibus patronorum iuribus parum vel plane non vtilibus* §. 38.

(*c*) Ne ſub pallio *laudemii* tegi poſſit turpis officiorum nundinatio; iure electorali Brunſuicenſi cautum eſt, ne *laudemium*, quoad ex obſeruantia debetur, *ſummam IV. thaler.* excedat, nec *conuentio* in *maiorem ſummam* valeat ſub poena *iuris praeſentandi* pro hac vice amittendi et *praeſentationis* pro *irrita* declarandae vid. Conſtit. *Io. Friderici de a.* 1695. et *Reg. Georgii II. de a.* 1734. *in Corp. Conſt. Calemb. tom. I. p.* 797. *et* 826.

§. 569. Cum Ius patronatus alia iura non complectatur quam *intuitu fundationis eccleſiae* competentia: ad illud non pertinet 1) *iurisdictio eccleſiaſtica* in beneficium fundatum eiusue poſſeſſorem, (*a*) nec 2) ius *deſtituendi* nec remouendi praeſentatos, (*b*) nec 3) ius de *officio* et *beneficio* vel *de bonis*, ei annexis, diſponendi vel paciſcendi, (*c*) nec 4) ius literas *reuerſales* a praeſentato exigendi, (*d*) nec 5) ius *reformandi exercitium religionis* in eccleſia vel in beneficio fundato. (*e*)

(*a*) CARPZOV. *l. c. lib. I. def.* 20. REIFFENSTVEL *in iur. Can. lib.* 3. *tit.* 38. §. *V. n.* 120.

(*b*)

(*b*) *c.* 12. *X. de hereticis in f.*

(*c*) *c.* 6. *C.* 10. *qu.* 1. *c.* 30. *X. de Praebendis c. vn. X. Vt eccleſ. benef. ſine diminut. conferantur. Ord. eccl. Sax. art. gener.* 30.

(*d*) BRVNNEMANN *in iur. eccl. cap.* 8. §. 26. ZIRGLER *de Superintendente c.* 14. §. 1. HORN *in obſ. eccleſ. ad ius patronat. c.* 2.

(*e*) *Inſtr. Pac. Oſn. art. V.* §. 44.

TIT. XIII.

DE PROVISIONE EXTRAORDINARIA PAPALI.

ARGVMENTVM.

§. 570. *Prouiſio papalis.* 571. *Eius norma ex Concordatis.* 572. *Immediate et mediate exercetur.* 573. *Sublata in beneficiis Euangelicorum.* 574. *Quatenus obtineat in capitulis mixtis.*

§, 570. *Extraordinaria* prouiſio eſt I. PAPALIS, (§. 505.) quam exercet Pontifex de beneficiis, ad aliorum collationem ex eccleſiae Romanae politia pertinentibus. Inualuit ſec. XII. (*a*), nullisque adſtricta regulis, arbitraria poteſtate vſurpata eſt 1) per MANDATA DE PROVIDENDO, ad ordinarium collatorem directa, de beneficio vacante vel vacaturo certae perſonae conferendo, 2) per EXPECTATIVAS, (§. 547.) quarum vis ex ſolius *concedentis voluntate* et *gratia* aeſtimata eſt, (*b*) 3) per RESERVATIONES bene-

beneficiorum, tum per *Decretales* tum in *regulis cancellariae* a singulis Pontificibus factas. (*c*)

(*a*) Tenues origines habet a *precibus* et *commendationibus* Pontificum, in *mandata* et executionem conuersis. *c.* 30. 37. 38. 40. *X. de Rescriptis Casp.* BARTHEL *de Concordatis Germaniae cap.* 2. *Sect.* 3. *tom. II. op. p.* 225. Causam praetexuerunt Pontifices, inauditam olim, liberam de *vniuersis beneficiis disponendi* facultatem, et *concurrens ius* eadem conferendi, et *praeueniendi* ordinarium collatorem. *c.* 2. *de Praebend. in* 6. *Lud.* THOMASSINVS *de vet. et noua eccl. disc. P. II. lib. I. c.* 43. *Fr.* DVARENVS *de S. ecclesiae minister. et benef. lib.* 5. *c.* 8. ESPEN *l. E. P. II. Sect. III. tit. V. c.* 6. *tom. I.* p. 717.

(*b*) *c.* 4. 7. 15. *de Concessione praebendae in* 6. *c.* 38. *de Praebend. in* 6. *Henr. Andr.* KOCH *de Expectatiuis et inuestitura euent. cap. II. p.* 61.

(*c*) Historiam reseruationum et grauamina aduersus eas mota recenset *I.C.* BARTHEL l. c. *Sect. IV. V. VI. tom. II. p.* 230. *s. Anacl.* REIFFENSTVEL *in iur. Can. lib.* 3. *tit.* 5. §. 13. 14. 15. 16.

§. 571. Prouisionis Papalis normam in Germania constituunt *Concordata Nat. Germ.* (§. 63.), quibus quoad *beneficia maiora immediata imperii*, restitutum est ius eligendi salua confirmatione papali. (519.) Pontificis prouisioni vero reseruata sunt 1) *beneficia omnia* apud *curiam Romanam* vacantia, modo de his prouideatur *intra mensem*, (*a*) 2) beneficia *curialium*, 3) *dignitates inferiores* et beneficia *minora* secundum *alternatiuam mensium*, collatione Pontifici et Ordinario collatori *alternis mensibus*

ſibus relicta, modo prouiſio papalis intra tres menſes a die notae vocationis *in loco beneficii* innoteſcat. (*b*) In beneficiis, *iuri patronatus laicali* obnoxiis, vi obſeruantiae plane ceſſat. (*c*)

(*a*) *c.* 2. 3. *de Praebendis in* 6. *c.* 13. *Extrau. Comm. de praebend. Concord. Germ.* §. 2.

(*b*) *Concord. Nat. Germ.* §. 4. 5. *Capitul. Caeſar. nouiſſ. art. XIV.* §. 1. 2. 3. BARTHEL l. c. *Sect.* 3. §. 8. *p.* 338. *Io. Conr.* CORDIER *de Concordatis Germaniae* §. 42.

(*c*) REIFENSTVEL *l. c. lib.* 3. *tit.* 5. §. 9. *n.* 556.

§. 572, His legibus circumſcriptam prouiſionem Pontifex vel ipſe exercet, vel eius exercendi ius aliis indulget: quo gaudent *legati a latere*, *Cardinales*, et vi *indulti ſpecialis*, ſingulis quinquenniis renouandi, *Archiepiſcopi S. R. I. Electores.* (*a*) *Sede papali vacante*, ceſſat omnis prouiſio, *Pontifici* reſeruata; et ad ordinarium collatorem reuertitur libera collatio. (*b*)

(*a*) BARTHEL *l. c. Sect.* 3. §. 4, 8. *p.* 336. 341. *Io. Conr.* CORDIER *de Concordatis Germ.* §. 42. *p.* 43.

(*b*) BARTHEL *l. c. Sect. III.* §. 1. 2. 3. *tom. II. p.* 333.

§. 573. In beneficiis Euangelicorum *lege publica* (*a*) ſublata eſt omnis prouiſio papalis. Qua ſublata, *vi obſeruantiae* vel libera collatio reſtituta eſt *ordinario collatori*, vel ius extraordinariae collationis ipſa *obſeruantia* obuenit *Statibus imp. Euangelicis.* Na-

ta

ta inde est in capitulis Protestantium obseruantia, vt collatio *alternis mensibus* sit vel penes *principem* vel penes *capitulum*. (*b*)

(*a*) *Instr. Pac. Osn. art. V.* 19.
(*b*) B. Parens in *iur. eccles. lib.* 3. *tit.* 5. §. 120.

§. 574. In *capitulis mixtis* intuitu beneficiorum, ad *Catholicos* pertinentium, prouisio papalis aestimatur secundum *normam anni decretorii*, vt quatenus eo tempore in vsu fuit, eatenus obtineat; modo immediate a curia Romana et legitimo tempore insinuetur. (*a*)

(*a*) *Inst. Pac. Osn. art. V.* §. 20.

TIT. XIV.

DE PROVISIONE EXTRAORDINARIA PER PRIMAS PRECES.

ARGVMENTVM.

§. 575. *Ius primariarum precum.* 576. *Quatenus competat imperatori et nonnullis Imp. Statibus?* 577. *Solennitas in exigendo indulto papali.* 578. *Nominationis per illud faciendae ratio.* 579. *Precum insinuatio. Ius precistae ex iis competens.* 580. *Cessio precum.*

§. 575. II. Extraordinaria prouisio est imperantium, quae fit per *primas preces*. IVS PRIMARIARVM PRE-

PRECVM est *ius imperantis, durante regimine nominandi aliquem ad vnicum beneficium, in capitulis singulis ditionis suae vacaturum, eiusque collationem Ordinario collatori praecipiendi.* Hinc differt tam 1) a *iure praesentandi ad beneficia*, (*a*) quam 2) a *rescriptis* de alimentaria prouisione alicui ex bonis ecclesiae porrigenda, quae *panis-Briefe* vocantur. (*b*)

(*a*) Hinc per *ius praesentandi ad beneficia*, Vicariis Imp. in *Aurea Bulla c. V.* §. 1. tributum, intelligi nequit ius primariarum precum. *Christ. Gottl.* BVDER *de S. R. I. Vicariorum iure praesentandi ad beneficia ecclesiastica.*

(*b*) Horum exempla habet *Ad. Frid.* GLAFEY in collectione anecdotorum n. 16. p. 34. n. 117. p. 194. Conf. *Io. Iac.* MOSER. *Miscell. iurid. histor.* §. 4. tom. I. p. 3. sq.

§. 576. Commune huius iuris fundamentum est *antiqua obseruantia*, (*a*) idoneus iura in ecclesia vel circa prouisionem acquirendi titulus: ex eaque I. acquisitum est *Imperatori* per capitula ecclesiarum Cathedralium, et collegiatarum in Germania. (*b*) Seruatum id ipsi est *Pace Westphalica* in capitulis *Euangelicorum* et in *mixtis*, hoc saltem discrimine, vt in *immediatis* Imperatori saluum sit, quatenus in iisdem ante Pacem Westphalicam in *obseruantiam* est deductum, (*c*) in *mediatis* vero, quatenus id *die* 1. *Ian.* 1624. *exercuit* (*d*) seu eo die in eius possessione vel quasi fuit. Ex eadem obseruantia II. obuenit *nonnul-*

lis imperii ſtatibus ſecularibus et eccleſiaſticis vtriusque religionis per capitula ſuorum territoriorum. (*e*)

(*a*) Diuerſas de eius fundamento ſententias recenſet G. *Henr*, AYRER *l. c. c.* I. §. 17. Conf. *Reichs-Hoffraths Gutachten* apud MOSERVM *l. c. p.* 48.

(*b*) Ad *inueteratam obſeruantiam* prouocat RVDOLPHVS Habsb. in formula primariarum precum de a. 1273. apud LVNIGIVM *in arch. imp. Part. gen. Cent. II. p.* 184. et filius eius Rex Rom. ALBERTVS in reſcripto, ad Capitulum Aquiſgranenſe ob neglectas primas preces a. 1306. dato in *Val. Ferd. de* GVDENVS *Codice diplomat. tom. II. p.* 989. *Vltimis precum noſtrarum affectibus moti, indignationis ſpiritu veſtram inobedientiam et rebellionem duximus commonendam, quatenus nobis et Sacro Romano Imperio ius debitum, quod ex primariis precibus noſtris nobis competere ex antiqua et approbata conſuetudine dignoſcitur obſeruantes, honeſtum Virum Thilmannum de Landeschrone, Clericum deuotum noſtrum dilectum, pro quo vobis multiplicatis vicibus fudimus primarias preces noſtras, ſaltem adhuc in veſtrum recipientes Concanonicum et confratrem ſibi prouideatis de praebenda, ſi in veſtra eccleſia vacat ad praeſens vel quam primum ad id obtulerit ſe facultas. Alioquin ſcire poteritis, quod contemtum librabimus pro contemtu, et nihilominus vias et modos excogitabimus, per quos hoc, quod petimus, ordinare vos contingat.*

(*c*) *Inſt. Pac. Oſn. art. V.* §. 18.

(*d*) *Inſt. Pac. Oſn. art. V.* §. 26. *A.* FABRI *Staats-Canzl. Part.* 51. *p.* 156. *ſ.* G. *Melch. de* LVDOLPH *obſ. Cameral. P. I. obſ.* 82.

(*e*) Exempla recenſent *Io. Mich.* GRIEBNER *de precibus primariis principum imp.* Ge. *Henr.* AYRER *l. c. cap. IV.* PFEFFINGER *in Vitriario Illuſtr. tom. III. p.* 97. B. Parens *in iur. eccl. lib. III. tit.* 5. §. 105.

§. 577. Solenne eſt, vt imperatores ius primariarum precum *ſpeciali indulto papali* agnoſci patiantur; qui mos demum a Friderici III. aetate inualuit cautelae gratia, et ad *confirmandum* eius *exercitium* inter Catholicos pertinet; quamuis vis precum ab eo non dependeat. (*a*)

(*a*) *Ad.* CORTREII *repraeſentatio iur. primar. prec. ſine praeuio Pontificis aſſenſu competentis. Conr. Oligenii* (ſeu *Petri* MARCELLINI tum ICti, poſtea Cardinalis et epiſcopi Tuſculani) de *primariis precibus imperialibus* eique oppoſita diſſertatio *I. Mich.* GRIEBNERI *de precib. prim. Imp. ſine Pontificis indultu validis tom. IV.* opuſc. p. 1.

§. 578. Cum ius primariarum precum ſit ius pendente regimine *nominandi ad vnicum beneficium* in ſingulis capitulis vacaturum: 1) primae preces tum in *certum* beneficium tum in *vnumquodque*, *quomodocunque* et *quandocunque* in certa eccleſia vacaturum, dirigi poſſunt; 2) nominatus ſeu preciſta ad *normam ſtatutorum ſeu obſeruantiae idoneus*, eique *religioni* addictus eſſe debet, (*a*) quam deſiderat natura *beneficii* iuxta *normam anni decretorii*: (§. 500.) 3) ipſa nominatio *cum effectu* intelligitur, vt per eam *beneficii collatio* obtineatur; alioquin nominatio alii adhuc fieri poteſt. (*b*)

(*a*) *I. P. O. art. V.* §. 18.

(*b*) *Anacl.* REIFFENSTVEL *in iur. Can. lib. V.* §. 19. *n.* 578.

§. 579. Cum porro primae preces contineant *mandatum de prouidendo* ad *ordinarium collatorem* directum; 1) vim prius non habent, quam huic sint *insinuatae*: (*a*) id quod a preciſta etiam ante vacationis casum fieri potest; 2) *facta insinuatione*, *ordinarius collator* ad collationem in casu vacationis *obstringitur*: (*b*) 3) preciſtae vero ius est, beneficium in *quocunque mense* vacans eligendi, eiusque collationem exigendi, modo id optauerit *intra mensem* a die vacationis, (*c*) intra quem, facta semel *precum insinuatione*, beneficium *alteri* valide conferri non potest; 4) ius optandi vero preciſtae saluum est, etiamsi vacationis casus *post obitum concedentis* emergat. (*d*)

(*a*) *c.* 14. *de rescriptis in* 6.

(*b*) *c.* 14. *cit. c.* 5. *de Conceſſ. praeb. in* 6.

(*c*) id quod arg. *c.* 3. *X. de praebend. in* 6. in obseruantiam deductum est.

(*d*) arg. *c.* 5. *de Conceſſ. praeb. in* 6. *Io. Ehrenfried.* MAYER de *iure primar. prec.* §. 114. G. *Henr.* AYRER l. c. *cap.* 6. §. 12.

§. 580. Ius preces primarias alteri *cedendi* Preciſtae non competit nisi ex *consensu Concedentis*. Cessione eius consensu et auctoritate facta, cessionarius *iure cedentis* fruitur. (*a*)

(*a*) *Io. Tob.* REINHARDT de *potestate preciſtae preces imperatoris per cessionem in alios transferendi.* §. 18. f.

TIT. XV.

TIT. XV.

DE IVRE DEVOLVTIONIS.

(Lib. I. Tit. 8. *de ſupplenda praelatorum negligentia.*)

ARGVMENTVM.

§. 581. *Ius deuolutionis.*
582. *Eius cauſa.* 583. *Ad quem pertineat?* 584. *Quomodo exercendum?* 585. *Eius ratio inter Proteſtantes.*

§. 581. Si *prouiſio* in certo vacationis caſu *non canonice* exercetur; ius prouidendi hoc caſu amiſſum, ad alium ipſo iure deuoluitur. Ius inde deſcendens eſt IVS DEVOLVTIONIS, ſeu *ius, quod competit vi iuris prouidendi, in ſe deuoluti in certo vacationis caſu.*

§. 582. Introductum eſt ad tuendam *Canonicam* prouiſionem. (§. 506.) I. *Cauſa* eius eſt prouiſio in *certo vacationis caſu* non facta *canonice*, hoc eſt, vel non *debito modo* vel non debito tempore. (*a*) (§. 508. 514. 548. 564.) Ob hanc ius, circa prouiſionem competens, *iſta vice* ex legis diſpoſitione *amittitur*, (*b*) ſaluo ceteroquin in reliquis caſibus prouidendi iure. (*c*)

(*a*) *c.* 2. *X. de conceſſione praebendae c.* 41. *X. de Electione c.* 7. §. *vlt. X. eod. c.* 18. *eod. in* 6. *Inſt. Pac. Oſn. art. V.* §. 26.

(*b*) c. 2. 5. X. *de ſupplenda negligentia praelator.* c. 4. 18. *de Electione in* 6. *Clem. vn. de Conceſſione praebend.* Poteſt tamen in, is quem fit deuolutio, *prouidendi facultatem* in caſu deuoluto concedere c. 4. X. *de ſuppl. neglig. prael.*

(*c*) c. 3. *et* 5. *de ſuppl. negl. praelat.*

§. 583. Initur II. *iurisdictioni et inſpectioni eccleſiaſticae in prouiſionem beneficiorum.* (§. 508.) Pertinet ergo ad ſuperiorem, cui beneficium ſaltem ratione *confirmationis* vel *inſtitutionis*, vel cuius iurisdictioni *collator ordinarius* ſubeſt. (*a*) Exceptio eſt, ſi *ratio ſpecialis* interuenit, ob quam prouiſio *ad alium*, quam ad Superiorem, deuoluitur: cuiusmodi occurrit 1) in *prouiſione extraordinaria*, a Pontifice debito tempore non facta, (571.) et 2) in collatione praebendae, ad *ſolum epiſcopum* cum *conſilio* capituli ſpectante, quae ad *capitulum* deuoluitur, (*b*) *ob ius ipſius in ipſa collatione concurrens.*

(*a*) c. 41. X. *de electione* c. 18. *eod. in* 6. c. 2. *et* 15. X. *de Conceſſ. praeb.* c. 12. X. *de iure patronat.* CONCORDATA NAT. GERM. *art. III. Petr.* LEVRENIVS *de foro eccleſ. lib. I. tit.* 9. c. II. *qu.* 459. *p.* 243. GONZALEZ *ad Decretales tom. I. p.* 432. *Fr. de* ROYE *de iure patronat. in proleg.* c. 28.

(*b*) c. 2. X. *de conceſſ. praebendae.*

§. 584. III. Vi iuris deuolutionis *ius prouidendi* non niſi in iſto *vacationis caſu* defertur, in quo ius prouidendi amiſſum eſt: (*a*) idque ideo eisdem legibus obſtringitur, quae ſcriptae ſunt *primae* ſed *neglectae prouiſioni*. Hinc prouiſio ex iure deuoluto

eius-

eiusdem qualitatis perſonis facienda eſt, quas deſiderat natura beneficii. (*b*)

(*a*) *c.* 41. *X. de electione.*

(*b*) *Clem. vn. de Supplenda neglig. prael. Inſt. Pac. Oſn. art. V.* §. 26. LEVRENIVS l. c. *qu.* 743. *p.* 330.

§. 585. Ex iisdem principiis *in eccleſia Euangelica* aeſtimatur ius deuolutionis: praeterquam quod in praelaturis Imp. *immediatis* Euangelicis, deficiente Superiore, prorſus exulet. (§. 526.) (*a*) In beneficiis *mediatis* ad eum ſpectat, cuius *iurisdictioni* et *inſpectioni eccleſiaſticae* beneficium ratione *prouiſionis* ſubeſt: (§. 529. 564.) ideoque 1) ad *conſiſtorium*, quoad penes illud eſt beneficiorum *confirmatio* et *inſtitutio*, et 2) ad ipſum *principem* ratione praebendarum, quarum collatio a *capitulo* neglecta eſt. (*b*) Cum ſua natura ſit ius poteſtatis et iurisdictionis eccleſiaſticae: principi, *qua tali* non competit; ideoque nec principi *diuerſae religionis*, niſi quatenus is iurisdictionem eccleſiaſticam vi anni decretorii habet. (*c*)

(*a*) *I. Iac.* MOSERI *Staats-Recht tom. III. p.* 325. *God. Dan.* HOFFMANN in diſſ. de *iur. deuolutionis maxime in capitulis Euangelicorum immediatis Sect. III.*

(*b*) CARPZOV *Iurispr. eccl. lib. I. tit.* 15. B. Parens in I. E. *lib. I. tit.* 10. §. 8. *Corp. Conſtit. Calemb. tom. I. p.* 799. 826.

(*c*) *Inſt. Pac. Oſn. art. V.* §. 26. 48. Sic in Epiſcopatu Oſnabrugenſi ius devolutionis in beneficiis *Catholicorum* ad eorum Superiores, in beneficiis paro-

chialibus *Euangelicorum* ad *Conſiſtorium Auguſtanae confeſſionis* ſpectat, cui haec ſubſunt ratione confirmationis et inſtitutionis. *Capitul. Perp. Oſnab. art. V.* §. 5. *et art. XIV.*

TIT. XVI.

DE IVRIBVS ET OBLIGATIONIBVS BENEFICIATORVM.

(Lib. III. Tit. 4. *de clericis non reſidentibus in eccleſia vel praebenda.* Tit. 15. *de peculio clericorum.*)

ARGVMENTVM.

§. 586. *Obligatio ad reſidentiam, quae eſt perpetua et temporaria,* 587. *vera vel ficta.* 588. *Ab ea pendet probibitio pluralitatis beneficiorum.* 589. *Ius in beneficio competens.* 590. *Fructus beneficii annui et diſtributiones quotidianae.* 591. *Ius in fructus beneficii et Aquaeſtum eccleſiaſticum.* 592. *Ius teſtandi de eo negatum,* 593. *vſu introductum* 594. *annus deſeruitus et gratiae.* 595. *Ius beneficiati de patrimonio teſtandi.*

§. 586- Ex plena prouiſione beneficii deſcendunt tum *obligationes* tum *iura* beneficiati. I. Oritur ex ea obligatio 1) ad *officium*, huic annexum, praeſtandum ſub imagine *vinculi matrimonialis* in epiſcopatibus repraeſentata, (*a*) eoque nomine 2) ad *reſidentiam in loco beneficii obeundam.* Eſt haec vel *perpetua*, quam generatim requirit ius antiquum, (*b*) vel

vel *temporaria*; ſiquidem admiſſis beneficiatorum *Vicariis*, reſidentia admodum relaxari, et ad *certum anni tempus* reſtringi coepit tum *concilio Tridentino*, (*c*) tum *ſtatutis capitulorum*, tum denique *obſeruantia* et *conſuetudine*. (*d*) Per *ſtatutum tempus* non reſidens, poenis canonicis obnoxius eſt. (*e*)

(*a*) *c.* 21. X. *de elect. c.* 4. *X. de transl. epiſc.*

(*b*) *c.* 13. 14. 28. *X. de Praebend. c. vn. de Cleric. non reſid. in* 6.

(*c*) *Concil. Trident. ſeſſ.* 24. *de reform. c.* 12. ad nouem menſes in epiſcopatibus et canonicatibus.

(*d*) *proſp.* FAGNANVS *ad Decretal. lib. I. tit. de conſtitut. c.* 6. *n.* 14. REIFFESTVEL in l. c. *lib.* 3. *tit.* 4. §. 1. *et* 8. *n.* 8. 229. Originem inde ducunt *vicarii perpetui* canonicorum, et vicariae, quae inſtar beneficii ſe habent *c.* 6. *de vlt. vicar. Clem. vn. eod.*

(*e*) *c.* 3. 4. 8. 10. 11. 16. 17. *b. t. c.* 13. 30. 35. *X. de praebend. conc. Trid. l. c.*

§. 587. Reſidentia vel *vera* eſt vel *ficta*, prout quis actu praeſens eſt in loco beneficii, vel *pro tali* ex iuſta cauſa habetur. Ficte reſidentes ſunt 1) *iuſta* ex *cauſa* cum conſenſu *ſuperioris* abſentes, (*a*) 2) caſu, ſenio, et valetudine impediti, (*b*) 3) in *ſeruitio ſuperioris* conſtituti, (*c*) 4) vel quibus *diſpenſatione* obligatio reſidentiae remittitur. (*d*)

(*a*) v. c. ex cauſa ſtudiorum *c.* 4. 12. *X. de Cler. non reſid.*

(*b*) *c.* 1. *X. de clerico aegrotante.*

(c) c. 7. 15. X. *de Cleric. non reſident. c. vlt. X. de Magiſtris. Immunitas a reſidentia ob ſeruitium ſuperiori ſuo praeſtandum beneficiato competens* BENEFICIVM A LATERE VOCATUR. Ge. *Henr.* AYRER *de beneficio a latere.* §. 2§.

(d) c. 28. X. *de praebendis.*

§. 588. In obligatione ad perpetuam reſidentiam continetur ratio prohibitae *pluralitatis beneficiorum.* (*a*) Ex quo vero *multum* ex reſidentia laxatum eſt: inualuit diſtinctio inter beneficia, *ratione reſidentiae compatibilia*, quorum *plura* ab eodem ſimul haberi poſſunt in *diuerſis eccleſiis*, non vero intra *eandem eccleſiam*, niſi ſint beneficia *diuerſi generis*, (*b*) et inter plura beneficia, *ratione reſidentiae incompatibilia*, quae ab vno ſimul retineri nequeunt, niſi praeuia *Pontificis*, vel inter proteſtantes praeuia *Principis Euangelici diſpenſatione:* (*c*) qua deficiente, prius beneficium poſt impetratam poſterioris plenam et pacificam poſſeſſionem ipſo iure vacat. (*d*)

(a) c. 5. 13. 15. X. *de praebendis.*

(b) c. 7. X. *de reſcriptis* c. 1. *de conſuetudine in* 6. c. 9. X. *de Conceſſione praebend.* REIFFENSTVEL. *l. c.* §. 8. ESPEN *l. E. P. II. Sect.* 3. *tit.* 3. *c.* 3. *n.* 12.

(c) c. 28. X. *de praebend. Clem.* 3. *eod.* In Gallia diſpensatio papalis non admittitur ſiue placito regio ESPEN *l. c. c.* 5. *in ſuppl. n. vlt. t. I. p.* 682.

(d) c. 28. X. *de praebend. c.* 32. *eod. in* 6.

§. 589. II. Virtute plenae prouiſionis acquiritur *ius in ipſo beneficio* (§. 517. 553.) ratione tam ſpirituа-

ritualium quam temporalium. Horum intuitu beneficiato competit ius percipiendi assignatos *prouentus beneficii* (*a*) vel ius bonis ecclesiasticis, in beneficium datis, iuxta *concessionem beneficiariam* salua substantia *vtendi fruendi.* (*b*)

(*a*) *c.* 17. *de praebend. in* 6. *c.* 21. *X. de Elect.* Iure particulari capitulorum nouiter prouiso per tempus determinatum fructibus beneficii carendum est; quod tempus *anni carentiae* nomine venit, et passim ad biennium et triennium producitur. Eius mentio fit in *c.* 2. *Extrav. Io. XXII. de elect. I. Ge.* ESTOR *kleine Schrifften lib.* 3. *Part. XII. obs.* 7. *p.* 757.

(*b*) *c.* 2. *X. de donationibus. Petr.* MVLLER de *bonis parochialibus c.* III. *th.* 7. B. Parens in *iur. eccl. lib.* 3. *tit.* 5. §. 159. et in *Iur. paroch. Sect. V c.* 2. §. 18.

§. 590. Fructus beneficii *speciatim* in *capitulis Canonicorum* duplicis generis sunt, vel 1) *annui* et *grossi*, seu intuitu residentiae per annum capitularem debiti, vel 2) *simplices distributiones*, quae continent reditus tenuiores, determinatis diebus intuitu officii diuini, in iisdem praestiti, inter canonicos distribuendos, et *quotidianae* vel *anniuersariae* sunt, prout vel *singulis diebus* vel *semel* per annum exhibentur. *Fructus annui vere* et *ficte* per tempus determinatum residentibus, *distributiones* autem *vere residentibus* tantum acquiruntur, non vero *ficte residentibus*, nisi ob valetudinem absint, vel ob vtilitatem ipsius ecclesiae, cui inserviunt. (*a*)

(a) *c. vn. de Clericis non reſident. in* 6. *c.* 7. *X. eod. c.* 32. *X. de Praebend. Io. Petr.* MONETA *de diſtribut. quotid. P. II. qu. I.* ESPEN *de inſtituto et officiis Canonicorum P.* 3. *c.* 4. *tom. II. op. p.* 618.

§. 591. ACQVAESTVS ECCLESIASTICVS eſt *complexus bonorum, beneficiato per beneficium acquiſitorum.* Solet etiam PECVLIVM clericorum vocari. Cum beneficiati fructus bonorum eccleſiaſticorum *titulo beneficii* percipiant, et quidem in *congruam ſuſtentationem:* eosdem etiam *ſuos faciunt*, quousque iisdem indigent in *vitae honeſtae ſuſtentationem*; et eatenus illis datur ius de *acquaeſtu eccleſiaſtico inter viuos* diſponendi. (*a*) Hinc et ad debita contracta ex eodem *ſoluenda* cogi poſſunt, (*b*) dummodo ipſis ad inopiam redactis, ſalua permaneat congrua portio, ad *vitae ſuſtentationem* idonea, hoc eſt ſaluo *beneficio competentiae.* (*b*)

(a) *c. vn. de Clericis non reſid. in* 6. *c.* 16. *X. de praebend.*

(b) *c.* 2. *X. de fideiuſſoribus.* GONZALEZ *ad decretal. ad cit. c.* 2. *X. de dolo et contumacia.* B. Parens *tom. III. conſult. et deciſ. P. I. reſp.* 50.

(c) ex interpretatione vſuali *c.* 3. *X. de ſolutionibus*, cui adſtipulatur ratio beneficiorum, quod dentur in honeſtam beneficiati ſuſtentationem. B. Parens *in I. E. lib.* 3. *tit.* 23. §. 29.

§. 592. E contra beneficiatis Iure Canonico negatur ius de acquaeſtu eccleſiaſtico *teſtandi*, eumque in *heredes transmittendi*: (*a*) *eccleſiae* vero, in qua defunctus beneficium habuit, datum eſt ius in eundem

(a) *ſucce-*

ſuccedendi. (*b*) Natum inde eſt IVS SPOLII, quod eſt *ius acquirendi acquaeſtum eccleſiaſticum defuncti beneficiati tamquam reditum vacantis beneficii:* quod ex obſeruantia obuenit his, qui *iure cuſtodiae et regaliae* gaudebant. (*c*) (§. 539.)

(*a*) *c.* 7. 8. 9. 12. *X. de teſtament. c.* 3. *X. de peculio clericorum.*

(*b*) *c.* 1. 7. *X. de teſtament.*

(*c*) *Henr.* MEIBOMIVS in diſſ. *de iure quondam antiquo et antiquato Caeſarum Germ. in decedentium maiorum praelatorum relictis poſſeſſionibus in tom. III. rer. Germ. p.* 185. *Chriſt. Gottl.* BVDER *in obſerv. de praua conſuetudine : Rips Raps* in opuſcul. p. 695. et de *teſtament. epiſc. Germ.* §. 22. THOMASSINVS de *vet. et noua eccl. diſc. p.* 3. *lib.* 2. *c.* 48.

§. 593. Iure ſpolii tandem ſublato, (*a*) *conſuetudine generali* beneficiatis I. obuenit facultas de acquaeſtu *teſtandi*, (*b*) eumque in heredes *transmittendi* ; niſi quod paſſim ſtatutis et obſeruantia ſpeciali eccleſiae ſeruatum ſit ius in eum ſuccedendi.

(*a*) *c.* 12. *X. de poenis.* c. 9. de off. ordinar. in 6. c. 13. de elect. in 6.

(*b*) Conſtitutione FRIDERICI II. de a. 1220. rata habentur in Germania *teſtamenta principum eccleſiaſticorum* de acquaeſtu eccleſiaſtico, apud SCHANNATVM Cod. dipl. N. 110. p. 101. ESPEN *l. c. p.* 11. *ſ.* 4. *tit.* 1. §. 20.

§. 594. Ex eadem obſeruantia II. in *heredes defuncti beneficiati* ex beneficiis minoribus transmittitur ANNVS DESERVITVS, qui eſt *complexus re-*

redi-

dituum, *beneficiato defuncto ex beneficio intuitu residentiae debitorum et nondum perceptorum*; (*a*) tum ANNVS GRATIAE, qui est *complexus redituum heredibus defuncti beneficiati ex beneficio vacante per tempus determinatum praestandorum.* Heredibus non tribuitur nisi ex speciali *iuris dispositione*, statuto et obseruantia: nec aliis heredibus, quam quibus nominatim *prouisum est*, v. c. viduae et liberis. (*b*)

(*a*) B. Parens de *anno deseruito* et in *I. E. lib.* 3. *tit.* 5. §. 211. *s.*

(*b*) Constitutio regia Georgii II. de a. 1738. tom. I. *corp. constit. Calenb. p.* 851. CARPZOV *lib. I. iurispr. eccl. def.* 211. *S.* STRYK *de anno gratiae Io. Andr.* HOFFMANN *de anno gratiae et quatenus ad heredes collaterales transferri queat.*

§. 595. Ceterum beneficiatis de PATRIMONIO, seu de *complexu bonorum eis aliunde quam per beneficium acquisitorum*, salua est libera *disponendi* et *testandi* facultas; nisi *voto paupertatis* obstricti impediantur, quales sunt *Monachi*, *clerici regulares*, *equites sacri militares.* (*a*) Deficiente vero omni herede, illud defertur *ecclesiae*, cui defunctus inseruiit. (*b*)

(*a*) *c.* 2. *c.* 12, X. *de testam.* B. Parens *in I. E. lib.* 3. *tit.* 25. §. 19. 21. 26.

(*b*) *L.* 20. *C. de Episcop. c.* 7. *C.* 12. *qu.* 5.

TIT. XVII.

TIT. XVII.

DE RENVNCIATIONE ET RESIGNATIONE BENEFICII.

(Lib. I. Tit. 9. *de Renunciatione.*)

ARGVMENTVM.

§. 596. *Vis obligationis et iuris ex beneficio quaesiti.* 597. *Renunciatio beneficii eiusque admissio.* 598. *Ius eam admittendi.* 599. *Sine admissione quatenus valida?* 600. *Modus renunciandi.* 601. *Pura est vel conditionalis.* 602. *Resignationis ratio.* 603. *Eius vis.* 604. *Resignatio permutationis causa.* 605. *Vsus inter Protestantes.*

§. 596. Cum *ius in beneficio* coniunctum sit cum obligatione obeundi officium ei annexum: nec beneficiatus *beneficio se abdicare potest* sine *superioris* consensu, (*a*) nec superior eum beneficio *priuare*, nisi id fiat in *poenam* et ex causis, in iure expressis. (*b*)

(*a*) *c.* 37. C. 7. *qu.* 1. *c.* 2. 3. 4. *X. de translat. episcopi. c.* 4. *X. de renunciatione.* ESPEN *I. E. P. I. tit.* 15. *c.* 6. *in suppl. tom. I. p.* 123.

(*b*) REIFFENSTVEL *in iur. Can. lib.* 3. *tit.* 5. §. 12. *n.* 342. *f.* B. Parens *in I. E. lib. V. tit.* 37. §. 61.

§. 597. RENVNCIATIO BENEFICII est *spontanea beneficii collati abdicatio*: eaque ADMITTI dicitur, si *auctoritate ecclesiastica approbatur.* Valida non est renunciatio beneficii, nisi *admissa* sit a *competente Superiore*, cui beneficium subest. (*a*) In beneficiis *maioribus* ad eam praeterea desideratur *iusta causa*,

cauſa, Superioris iudicio tamen relicta: (*b*) quae non exigitur in beneficiis *minoribus*.

(*a*) *c.* 3. *X. de renunciat. c.* 19. *C.* 7. *qu.* 1.

(*b*) Cauſae recenſentur in *c.* 10. *X. de renunciatione*, quae tamen ſolent praetexi ad tegendas *cauſas inidoneas*, commodum *ſolius renunciantis* concernentes. *c.* 1. *X. de cleric. non reſident. I. Iac.* MOSERI *Staatsrecht lib.* 3. *c.* 52. §. 4. *tom. XII. p.* 86.

§. 598. *Ius admittendi* renunciationem eſt *iurisdictionis eccleſiaſticae*. (*a*) In Eccleſia Romana, 1) quoad *epiſcopatus* et *praelaturas imp. immediatas*, reſeruatum eſt *Pontifici*, (*b*) 2) ratione beneficiorum *mediatorum* eſt pars iuris dioeceſani, (*c*) idque et aliis praelatis inferioribus vel capitulo acquiri poteſt *titulo ſpeciali*. 3) Inter proteſtantes eſt pars *regiminis eccleſiaſtici*, vel principi Euangelico *reſeruati*, vel *vicarii* intuitu beneficiorum, ad *conſiſtorii inſtitutionem* pertinentium. (*d*)

(*a*) *c.* 4. *et* 8. *X. de Renunciatione.*

(*b*) *c.* 4. *X. de translat. epiſcop. Concordata Nat. Germ.* art. 1. Iure antiquo pertinuit ad *Concilium prouinciale c.* 3. *C.* 6. *qu.* 3.

(*c*) *c.* 4. *X. de renunciat.* ESPEN *in I. E. P. II. Sect.* 3. *c.* 2. *n.* 4. 22. 27. *tom. I. p.* 809. *ſ.*

(*d*) *Abaſu.* FRITSCHIVS *de reſignatione c.* 4. *n.* 4. 22. CARPZOV *I. E. lib.* 3. *def.* 125.

§. 599. Renunciatio praelatorum, *ſuperiorem non habentium*, valida eſt *ſine admiſſione*. 1) Libere renunciant 1) *pontifex*, (*a*) et 2) *praelati Imp. immediati*

diati Euangeliçi : nec hi quidem conſenſu *capituli* ſui indigent, niſi ad hunc requirendum vi *capitulationis* obſtringantur. (*b*)

(*a*) *c.* 1. *de renunciat. in* 6.

(*b*) MOSERI *Staatsrecht lib.* 3. *c.* 33. §. 10. *tom. XI. p.* 194. *et c.* 52. §. 10. *ſ. tom. XII. p.* 88.

§. 600. Cum renunciatio peragatur per *ſpontaneam declarationem* beneficiati de beneficio dimittendo : (§. 597.) fieri poteſt 1) a quolibet beneficiato, XIV. annis maiore, qui in cauſis *beneficialibus* pro *maiore* habetur, (*a*) 2) etiam per *procuratorem*, *ſpeciali* mandato inſtructum. (*b*) 3) Vi et metu *iniuſto* extorta eſt inualida et nulla ; (*c*) nec 4) beneficiato *inuito* poteſt a ſuperiore iniungi, niſi ex cauſa, ex qua poteſt beneficio *priuari.* (*d*)

(*a*) *c. vlt. de iudiciis in* 6.

(*b*) *Clem. vn. de renunciatione.*

(*c*) *c.* 2. 4. *X. de bis quae vi et metus cauſa fiunt.*

(*d*) *c.* 10. *in f. X. de exceſſibus praelator.*

§. 601. Prout renunciatio vel ſine conditione, vel ſub ea fit, *pura* vel *conditionalis* eſt. Conditionalis renunciatio, ob deficientem facultatem *diſponendi* de iuribus beneficii, per ſe inualida eſt ; (*a*) nec valida redditur, niſi et Superior *poſſit* et *velit* conditionem *admittere.* Renunciatio ſub ANNVA PENSIONE *ex beneficio reſeruata*, admitti poteſt vi *ordinariae iurisdictionis*, (*b*) non vero renunciatio in

FAVOREM TERTII, seu *non aliter nisi hac lege facta, vt beneficium nominatae personae conferatur.* Haec speciatim RESIGNATIO vocatur, eiusque *admissio*, contra canones inde a sec. XIV. introducta, ad *reseruata papalia* refertur. (c)

(a) *c. vlt. X. de pactis.*

(b) CARPZOVIVS in *iurispr. eccl. lib. I. def.* 153. Vsu admittitur pensio reseruata vsque ad *tertiam prouentuum* beneficii partem ESPEN l. c. *P. II. Sect.* 3. *lib. XI. cap.* 7. *tom. I. p.* 848.

(c) ESPEN *I. E. P. II. tit.* 10. *c.* 1. *n.* 17. *c.* 2. *n.* 10. 13. nouae edit. *tom.* I. *p.* 811. THOMASSINVS *de vet. et noua eccl. disc. P. IV. lib.* 2. *c.* 17. *n.* 15. REIFFENSTVEL *in l. c. tom. II. p.* 355.

§. 602. Hinc 1) resignatio *cuiuscunque beneficii* fieri potest in manus *Pontificis*, modo in beneficiis, iuri *Patronatus* vel *electioni* obnoxiis, accesserit consensus eorum, ad quos spectat electio vel praesentatio: (a) 2) fieri potest in quolibet mense, tam *papali* quam in mense *Ordinarii*; (b) 3) restricta est per regulam Cancellariae *de viginti*, vt si *in infirmitate constitutus in ista infirmitate intra* XX. *dies a facta resignatione decesserit*, resignatio nulla sit, et beneficium per obitum vacet, quamquam 4) huius regulae derogationem, maiori taxa soluta, impetrare haud difficile sit. (c)

(a) FLAMINIVS PARISIVS de *resignat. beneficior. lib.* 5. *qu.* 6.

(b) *Concord. Nat. Germ.* §. 1. *Selecta iuris Publ. nouiss. tom. XXXII. cap. II. p.* 67. 100. et *tom. XXXV. cap. II. n.* 15. *et* 18. *p.* 55. *et* 61.

(a)

(c) De vſu *regulae de viginti*, eiusque recepta *derogatione* nec non de regula de *publicandis reſignationibus* vid. ESPEN l. c. *in ſuppl. cap. VI. et VII. p.* 825. *et Selecta iur. publ. tom. XXXII. p.* 92. 103. *tom. XXXV. p.* 62.

§. 603. Cum reſignatio non aliter niſi ſub *lege prouiſionis tertio faciendae* fiat: admiſſio eius 1) fieri aliter nequit, quam hac *conditione* ſimul *admiſſa*, et *prouiſione* reſignatario facta: (*a*) 2) *ante admiſſionem* omne ius in beneficio permanet penes *reſignantem*, ideoque et facultas *poenitendi* et *reſignationem reuocandi*: (*b*) 3) *admiſſione facta* et legitime *publicata*, ius reſignantis in beneficium vi *nouae prouiſionis* transfertur in reſignatarium, quamquam ſi is ſimul membrum *collegii* ſit, hic ex indole *receptionis* non niſi locum vltimum obtineat: (*c*) 4) reſignans vero beneficium, quod dimiſit, repetere non poteſt, quam vi nouae prouiſionis. (*d*)

(*a*) *Clem. vn. de rerum permutat.*

(*b*) *Clem. vn. de renunciat. c.* 12. 14. *X. eod.*

(*c*) REIFFENSTVEL *in iur. Can. lib. I. tit.* 9. §. 6. B. Parens *in iur. eccl. lib. I. tit.* 9. §. 18.

(*d*) *c.* 2. 3. *X. de renunc.* B. Parens *l. c.* §. 18. *ſ.*

§. 604. Reſignationis ſpecies eſt ea, quae fit PERMVTATIONIS gratia, quae eſt *mutua beneficiatorum reſignatio in vtriusque fauorem ea lege facta, vt alteri alterius beneficium conferatur.* Huius *admiſſio*, iure *permutationis beneficiorum*, vi *iurisdictionis ordinariae* peragi poteſt. (*a*)

(a) c. 5. X. *de rerum permutat.* Clem. vn. eod. Io. a CHOKIER *de permutatione beneficiorum n.* 7. ESPEN *P. II. Sect.* 3. *lib.* II. *c.* 2. *n.* 21. *tom. I. p.* 811.

§. 605. Inter proteſtantes non niſi in beneficiis, *curam* non habentibus, ſeruata eſt *facultas reſignandi*, praeuia admiſſione tum *principis* tum *capituli*, quoad huic in beneficiis ſuae collationis ius admiſſionis *obſeruantia* obuenit: ceteroquin ex iisdem principiis, vſu receptis, aeſtimatur. (a)

(a) *Nic. Chriſt.* LYNCKER *reſp.* 34. B. Parens l. c. §. 16. ſ. et *tom. I. Conſ. et dec. P. I. reſp.* 55.

TIT. XVIII.

DE TRANSLATIONE BENEFICIATORVM.

(Lib. I. Tit. 7. *de translatione epiſcopi.*)

ARGVMENTVM.

§. 606. *Translatio* 607. *Voluntaria et inuoluntaria.* 608. *Eius vis et effectus.*

§. 606. TRANSLATIO eſt actus, *quo quis dimiſſo beneficio, quo prouiſus eſt, ad aliud beneficium auctoritate Superioris promouetur.* Cum in ea interueniat *renunciatio* beneficii: illa, perinde ac haec, peragenda eſt auctoritate *competentis Superioris*; (a) (§. 598.) nec ad eam *patroni* conſenſus deſideratur, niſi

nisi fiat per modum *permutationis*. (*b*) Translatio *episcoporum* et *praelatorum imp. immediatorum* ad iura *reseruata papalia* refertur. (*c*)

(*a*) *c.* 34. 35. 37. *C.* 7. *qu.* 1. *c.* 4. *X. de renunciatione.* CARPZOV. *iurispr. eccl. lib.* 3. *def.* 125. *n.* 14. MEVIVS *P. V. dec.* 366.

(*b*) 17. *X. de iure patronatus Io. Sig.* FINCKELTHAVS *de iure patron. cap. V. n.* 7.

(*c*) *c.* 2. 3. 4. *X. de translat. episc. Concord. Nat. Germ.* §. 1.

§. 607. Translatio, perinde vt *renunciatio*, fieri debet libero *transferendi* consensu; (§. 600.) nisi causa interueniat, ex qua is ad *dimittendum* beneficium auctoritate ecclesiastica cogi potest, veluti ob *excessum* vel ex causa *salutis* ecclesiae. Translatio inuoluntaria *translocatio* vocatur. (*a*)

(*a*) *c.* 1. *D.* 81. *c.* 6. *X. de aetate et qual. et ordine praeficiendorum I. Sam.* STRYK *de translocatione ministrorum eccl.* §. 6.

§. 608. Translatione a Superiori admissa, 1) translatus tum ab *obligatione* erga priorem ecclesiam liberatur, (*a*) tum omne *ius* in dimisso beneficio amittit, saluis reditibus deseruitis (§. 594.) (*b*) 2) per eam PRIVS BENEFICIVM vacat, et *ordinariae prouisioni* subest: nisi quod *Pontifex* in *reseruata translatione* sibi quoque reseruauerit potestatem, *vacanti beneficio* prouidendi. (*c*)

(*a*) *c.* 4. *in f. X. de Poſtulatione praelatorum.* Proprio auſu priorem eccleſiam derelinquens, vtraque priuatur. *c.* 2. C. 21. *qu.* 2. *c.* 3. *X. de translat.*

(*b*) *c.* 3. C. 21. *qu.* 2. B. Parens *in I. E. lib.* 1. *tit.* 7. §. 27.

(*c*) *Concordata Nat. Germ. art.* 1.

TIT. XIX.

DE IVRE CIRCA INNOVATIONEM BENEFICIORVM.

(Lib. III. Tit. 12. *Vt beneficia eccleſiaſtica ſine diminutione conferantur.*)

ARGVMENTVM.

§. 609. *Innouatio beneficiorum.* 610. *Eorum vnio.* 611. *Per coniunctionem aequalem.* 612. *Per ſubiectionem.* 613. *Per ſuppreſſionem.* 614. *Sectio beneficii.* 615. *Diminutio beneficii,* 616. *per impoſitas penſiones* 617. *et annatas.* 618. *Retentio beneficii.* 619. *Eius reformatio* 620. *et Suppreſſio et ſeculariſatio.*

609. Beneficia in ea *integritate* conſeruanda ſunt, quam habent *vi erectionis.* (§. 494.) (*a*) *Quidquid ſit aduerſus legem fundationis et erectionis beneficii,* INNOVATIO eſt: quae licita non eſt, niſi 1) ex *iuſta cauſa* ex vtilitate videlicet et neceſſitate eccleſiae, 2) vi *poteſtatis eccleſiaſticae*, et 3) *conſenſu* eorum, quorum ex ſpeciali ratione intereſt, v. c. *capituli* in dioeceſi (§. 532.) vel *patroni* ſuſcipiatur. (*b*) Nec

4)

(4 quidquam per innouationem beneficiorum agendum eſt aduerſus *leges imp. publicas.* (§. 497.)

(*a*) *c.* 8. 10. X. *de praebendis.*

(*b*) *c.* 10. 26. 33. X. *eod. c. vn.* X. *vt eccleſiaſtica beneficia ſine diminutione conferantur.*

§. 610. Quae dicta ſunt de *innouatione beneficiorum*, valent *de omnibus eius ſpeciebus*: ad quas pertinet I. VNIO beneficiorum, quae eſt *coniunctio duorum pluriumue beneficiorum eo fine facta, vt ab vno eodemque adminiſtrentur. Finis* eius concernit *adminiſtrationem* plurium beneficiorum officiorumque iis annexorum ab *vno eodemque* faciendam: ideoque vnita, reſpectu beneficiati, pro *vno* habentur. *Jus vniendi* beneficia eſt ius *poteſtatis eccleſiaſticae.* (*a*)

(*a*) *c.* 8. X. *de exceſſibus praelatorum Clem.* 2. *de rebus eccl. non alienand. Io. Bapt.* TVRRICELLIVS *de beneficiorum vnione cap.* 2. *Io. Phil.* SLEVOGT *de vnione eccleſ. et beneficior. diſſ.* 2. §. 5. 13. 15. *Petr.* LEVRENIVS *de foro beneficiar. P. III. Sect. II. cap. I.* CARPZOV *in iurispr. eccl. lib.* 1. *def.* 153.

§. 611. Vnio beneficiorum fieri poteſt triplici modo, 1) per VNIONEM AEQVALEM, *in qua aequalia ſunt vnitorum beneficiorum iura.* Ita vnita, diſtincta beneficia manent, ab vno eodemque rectore *aequali prorſus iure* adminiſtranda. (*a*)

(*a*) *c.* X. *ne ſede vacante aliquid innouetur.*

§. 612. 2) Per SVBIECTIONEM, quae ita fit, *vt alterum ab altero dependeat ratione eorum, quae*

beneficii administrationem concernunt. Principale beneficium est illud, cui fit vnio, et *accessorium*, quod alteri ita vnitur. Beneficiis *parochialibus* ita vnitis, ecclesia principalis *mater*, accessoria *filia* vocatur: (*a*) et *filia sequitur matrem* intuitu eorum, quae ex *fine vnionis* (§. 610.) intelligunrur, saluis eis, quae *iurisdictionem* respiciunt. (*b*) Vnde *patronus* filiae, in hanc vnionem simpliciter consentiens, ius *nominandi* et *praesentandi* amisisse praesumitur; nisi hoc ab ipso *reseruatum* esse, ipsa obseruantia vel aliunde appareat. (*c*)

(*a*) De probatione, quaenam sit *mater* vel *filia*, vid. CARPZOV l. c. *lib.* 2. *def.* 343. *n.* 5. 6. 7.

(*b*) *c.* 2. *X. de domibus religiosis c.* 30. 33. *X. de praebendis Io. Nic.* HERTIVS *de ecclesiis filiabus* §. 9.

(*c*) De obseruantia in Saxonia vid. FINCKELTHAVS de *iure patronat. c.* 5. *n.* 64.

§. 613. 3) Per SVPPRESSIONEM, quae fit *extincto officio, quod annexum est vnito beneficio.* Vnione inter *parochialia beneficia* ita facta, vnita ecclesia ius *separatae* parochiae amittit, et vnam eandemque cum ea constituit, cui vnitur, salua ceteroquin *iurisdictione ecclesiastica*, in vnita ecclesia competente. (*a*)

(*a*) *c.* 2. *cit. de dom. rel.* B. Parens in *iur. eccl. lib.* 3. *tit.* 5. §. 191.

§. 614. II. SECTIO seu *diuisio* beneficii fit, quando ex *vno beneficio plura eriguntur:* eiusque species est *dissolutio vnionis*, qua vnita beneficia rursus sepa-

ran-

rantur. In ea ineunda eadem obſeruanda ſunt, quae valent de innouatione beneficiorum (§. 609.) (*a*)

(*a*) *c.* 8. 10. 20. 25. 26. 36. *X. de praebend.* HERTIVS l. c. §. 16. B. Parens *l. c.* §. 206. *ſ.*

§. 615. III. DIMINVTIO beneficii fit *diminutis beneficii et officii iuribus.* Fieri non poteſt niſi ex *iuſta cauſa* et ex *decreto Superioris.* Collatori, *qua tali*, non competit: et quidquid diminuendi beneficii cauſa ab eo agitur, nullum et irritum eſt. (*a*)

(*a*) *c. vn. X. vt eccl. beneficia ſine diminutione conferantur c.* 7. *X. de Cenſibus c.* 15. C. 1. *qu.* 3. *Caſp. Henr.* HORNII diſſ. ad tit. Decret. *vt eccleſ. benef. ſine diminut. conſ* CARPZOV *lib. I. def.* 95.

§. 616. Beneficium *diminuitur*, *oneribus* eidem impoſitis, quae ſunt *praeſtationes*, *ex reditibus collati beneficii alteri faciendae.* Talia ſunt 1) PENSIONES, quae conſiſtunt in *determinata portione reditum beneficii, vi ſpecialis conceſſionis Superioris, alicui ſoluenda in ipſius ſuſtentationem.* Imponi beneficiis nequeunt niſi ex *iuſta cauſa* et ex *Superioris* auctoritate, (§. 609,) et *laicis* aeque ac *clericis*, maxime *vicariis* conſtitui poſſunt. (*a*)

(*a*) *c.* 10. 21. 30. *X. de praebend. c.* 4. *X. de clerico aegrotante* ESPEN in *I. E. P.* 2. *Sect. tit. XI.* REIFFENSTVEL *in iur. Can. lib.* 3. *tit.* 12. §. 4. *n.* 89. *ſ.*

§. 617. 2) ANNATAE ſunt *pars reditum primi anni*, *Superiori ex nouiter collato beneficio praeſtanda.* Beneficiis vniuerſis inde a Sec. XIV. abuſu pote-

poteſtatis papalis impoſitae, (*a*) in Germania *per Concordata* ita ſunt determinatae, vt 1) Pontifici ſolvantur de eccleſiis *Cathedralibus* et *monaſteriis virorum*, iuxta quantitatem in libris *camerae Romanae* taxatam, 2) de ceteris beneficiis vero non aliter, quam ſi ſecundum taxam Rom. valorem *XXIV. Flor. auri* excedunt, et quoad a pontifice conferuntur. (*b*) Sublatae ſunt in *beneficiis Euangelicorum:* (*c*) nec principi Euangelico debentur niſi vi ſpecialis obſeruantiae.

(*a*) De earum origine et fatis vid. B. Parens *in iur. eccl. lib. I. tit.* 10. §. 36. *Io. Caſp.* BARTHEL de *Concord. Germ. Cap. III. ſect. I. et II. tom. II. op. p.* 251. *I. Petr. de* LVDEWIG de *iure annatarum cap. I.* §. 10. *I. Iac.* MOSERI *Staatsrecht lib.* 3. *c.* 46. *tom. XII. p.* 9. *I. G.* ESTOR *kleine Schriften t.* 2. *p.* 263.

(*b*) *Concord. Germ. art. V.* Vid. *I. C.* BARTHEL l. c. *cap. III. Sect. III.* §. 3. p. 264. qui et §. 1. obſeruat, dignitates inferiores et canonicatus hodie nullas annatas ſoluere, eo quod omnes ad *valorem dumtaxat XXIV. Ducatorum* in camera apoſtolica taxati ſint.

(*c*) *Inſtr. Pac. Oſn. art. V.* §. 19.

§. 618. Innouatio IV. fit RETENTIONE beneficii, *reditibus vacantis beneficii, ſuſpenſa huius ad certum tempus collatione, aliis eccleſiae vſibus applicatis.* Licita non eſt, niſi vi *poteſtatis eccleſiaſticae* decreta, (§. 609.) vbi eam exigit *iuſta cauſa*, v. c. aes alienum eccleſiae, vel templi reparatio. (*a*)

(*a*) *c. vn. X. vt eccleſiaſt. benef. ſine diminut. confer. ibi: ipſi prouentus retineantur ad tempus pro cauſa iuſta*

iusta et necessaria. c. 32. X. *de verb. signif. c.* 10. *de Rescriptis in* 6. *c. vlt.* X. *de aedificand. et repar. eccles. Frid. Wilh.* DANNREVTHER *de iure retentionis fructuum beneficii eccles. c. II. §. VII.*

§. 619. V. REFORMATIO beneficii fit, *officio, iis annexo, ad puriora sacra et ad vsus ecclesiae magis salutares reuocato.* Iusta eius causa est, *mutatio sacrorum* ab ipsa ecclesia susceptа, cui inseruiendum est per beneficium. Inter *diuersae religionis consortes* restricta est 1) per *leges imperii publicas*, ne aduersus *Statum anni decretorii* suscipiatur : (*a*) et 2) per *reseruatum ecclesiasticum*, vi cuius beneficiatus alterutri religioni addictus, si ad alterius religionis sacra transierit, beneficio ipso iure excidit. (*b*)

(*a*) *I. P. O. art. V.* §. 14. 25.

(*b*) *I. P. O. art. V.* §. 15. *Fr. Dom.* HAEBERLIN *de reseruato ecclesiastico ex mente pacis religiosae. Alb. Phil.* FRICK *de reseruato eccles. ex mente pacis Westph.*

§. 620. VI. SVPPRESSIO et *extinctio beneficiorum* vel I. *ordinaria* est, quae fit *auctoritate ecclesiastica*, seruatis solennibus ecclesiasticis; (609.) (*a*) vel II. *extraordinaria*, quae fit auctoritate *potestatis secularis*, vbi salus vel securitas reipublicae id postulat. (*b*) Haec in Germania SECVLARISATIO dicitur, qua *beneficia* et *fundationes auctoritate potestatis secularis extinguuntur, bonis, iisdem annexis, aliis publicis vsibus destinatis.* Facta est, 1) tum *Domini*

mini territorialis, tum totius *imperii* auctoritate: *illa* quidem secundum generalem normam *anni decretorii*, (c) *haec* secundum *speciales dispositiones* Pacis Westphalicae aestimanda est. (d) 2) Per eam bona, beneficiis secularisatis annexa, vel *secularia* facta sunt, si reipublicae vsibus, vel *ecclesiastica* permanserunt, si aliis ecclesiae vsibus impensa sunt; (e) 3) *secularisata beneficia* differunt a *beneficiis integris* seruatis, sed reformatis. (§. ant.)

(a) *c.* 12. *X. de Constitut.* Exemplum sec. XIV. occurrit in beneficiis *ordinis templariorum* extinctis (§. 469.)

(b) Exemplum nouissimum in Lusitania et in Gallia intuitu fundationum ordinis *Iesuitarum* extinctarum.

(c) *I. P. O. art. V.* §. 14. 25.

(d) De *Praelaturis imperii immediatis* nec non de *Canonicatibus* titulo *Satisfactionis* et *Compensationis* per pacem Westphalicam secularisatis vid. *I. Pac. Osn. art. X.* §. 1. 7. 9. *art. XI.* §. 1. 4. 5. 6. 9. *art. XII.* §. 1. *art. XV.* §. 2. quae secularisatio in archiepiscopatibus et episcopatibus ita facta est, vt sublata *praelaturae* qualitate, seruata sit sola *ducatuum Principatuumue dignitas* iisdem annexa, saluis ceteroquin *capituli*, *qua talis*, iuribus.

(e) In *terris Brunsuicensibus* ecclesiastica permanserunt. vid. *Io. Christ.* CLAPROTH *de natura bonorum secularisatorum* §. 23. 26. *Es. Frid.* PVFENDORFII *obs. iur. tom. I. obs.* 136.

TIT. XX.

TIT. XX.

DE COMMENDIS ET COMMENDATVRIS.

ARGVMENTVM.

§. 621. *Commenda proprie sic dicta.* 622. *Commendae perpetuae.* 623. *Commendaturae ordinum militarium maiores et minores.* 624. *Immediatae et mediatae.*

§. 621. COMMENDA eſt proprie *adminiſtratio et cura vacantis vel impediti beneficii alii commiſſa,* ſeu commendata. *Sollicitudinis epiſcopalis* ſeu *inſpectionis eccleſiaſticae* pars eſt, vacanti vel impedito officio proſpicere, (*a*) *Conſiſtorio* et *Superintendentibus* inter proteſtantes relicta. (*b*)

(*a*) *c.* 15. *de electione in* 6. THOMASSINVS de *vet. et noua eccl. diſc. P.* 2. *lib.* 3. *c.* 10.

(*b*) CARPZOV *I. E. lib. I. def.* 164. 165 C. ZIEGLER de *Superint. c.* 19.

§. 622. Ex huius generis commendis *temporariis* natae ſunt COMMENDAE PERPETVAE, quibus ad vitae tempus tribuitur *ius reditus percipiendi ex beneficio collato, cuius titulo, ſeu officio annexo, alia ratione proſpectum eſt.* Hae *titulo* carent: in iisque palam contra canones *tantum* agitur de *prouiſione perſonae* ex reditibus beneficii. Vnde 1) dari poſſunt perſonis, ad beneficia *inidoneis*, vel *beneficio iam prouiſis:* 2) easque concedendi poteſtatem ſolus *pontifex* ſibi vindicat. (*a*)

(*a*)

(*a*) *c.* 54. *X. de Elect. c.* 2. *Extrau. Comm. de Praebend.* In Gallia Rex ad plerasque abbatias et prioratus clericos ſeculares aliosue in commendatarios perpetuos *nominat*, a Papa neceſſario confirmandos. ESPEN *Iur. eccl. P. I. tit.* 31. *c.* 7. *n.* 35. *p.* 324. *edit. nou.*

§. 623. A Commendis *nomen* et *originem* ducunt COMMENDATVRAE, quae ſunt *beneficia equitibus Ordinum Sacrorum Militarium intuitu officii ſacri, ex ordinis inſtitutis obeundi, conferenda.* (§. 470.) Cenſentur iure beneficiorum, (*a*) et vel *Dignitates* ſunt vel *commendaturae ſimplices*, prout vel *Dignitatem Ordinis* annexam vel *non annexam* habent. (§. 471.) Prouiſio de *illis* fit per *electionem* capituli Ordinis, et *de his* per *Collationem*; ſalua nominatione, ſi quae alicui iure *patronatus* et *aduocatiae* competit. (*b*) *Equites* in Ordinem *recepti*, inſtar Canonicorum ſupernumerariorum, (547.) *iuxta ſenium* ius habent adſpirandi ad commendaturam vacaturam. (*c*)

(*a*) *Henr.* COCCEII de *tituli* et *commendae conuenientia* §. 15.

(*b*) Exemplum eſt in *Inſtr. Pac. Oſn. art. XII.* §. 3. *I. Chriſt.* BECKMANN *von ritterlichen Ioanniter-Orden c.* 4. §. 9. *p.* 200.

(*c*) arg. *c.* 8. 9. 19. *X. de praebend.* B. Parens *in iur. eccl. lib.* 3. *tit.* 8. §. 28.

§. 624. Ratione imperii R. G. vel *immediatae* ſunt, vel *mediatae*, prout bona ordinis, iisdem annexa,

nexa, vel *Imperatori et imperio*, vel *ſuperioritati territoriali* ſtatuum imp. ſubſunt. (§. 492.) (*a*) In vtrisque 1) ratione *diuerſae religionis conſortium*, quibus conferendae ſunt, normam praeſtat *dies decretorius*, et 2) in iisdem *reſeruato eccleſiaſtico* locus eſt. (§. 619.) (*b*)

(*a*) *Inſt. Pac. Oſn. art. V.* §. 14. 25. *Frid. Lud.* BERGERI disquiſ. de *iure territoriali Archiduci Auſtriae et aliis S. R. I. principibus in bona ab Ordinibus equeſtribus eccleſ. poſſeſſa competente* in append. ad eius animadu. in COCCEII *Ius publ. Ge. Chriſt.* WOLFII diſſ. *de ſacris ordinib. equeſtr.* §. 22. *Selecta iur. publ. Nouiſſ. P.* 37. *c.* 8. *et P.* 39. *c.* 10.

(*b*) *I. P. O. art. V.* §. 15. *Io. Wilh.* GOEBEL *Helmſtädtiſche Nebenſtunden P. I. obſ.* 1. *c.* 2.

SECTIO

SECTIO V.

DE IVRE CIRCA RES SACRAS RELIGIOSAS ET ECCLESIASTICAS.

TIT. I.

DE ECCLESIIS AEDIFICANDIS ET REPARANDIS.

(Lib. III. Tit. 48. *de ecclesiis aedificandis vel reparandis.* Tit. 40. *de consecratione ecclesiae vel altaris.* Tit. 37. *de capellis monachorum et aliorum religiosorum,*)

ARGVMENTVM.

§. 625. *Quomodo res fiat sacra.* 626. *Ecclesiae et capellae.* 627. *Fundatio earum et erectio.* 628. *Ius principis in ea concedenda.* 629. *Inaugurationis solennia et festa.* 630. *Ius in subsellia.* 631. *Reparatio ecclesiarum.* 632. *Cuius sumtibus facienda.* 633. *Altaria.*

§. 625. Res *sacrae* fiunt per actualem destinationem ad cultum diuinum (§. 480.) Est haec vel *simplex*, vel *solennis*, interueniente solennitate ecclesiastica celebrata, *dedicatio* dicta; cuius species est *consecratio* interueniente inunctione peracta, (*a*) inter Protestantes haud agnita.

(*a*) Iure Canonico ad actus *ordinis episcopalis* refertur *c. 9. X. de consecratione ecclesiae.*

§. 626. ECCLESIAE ſunt *aedes ſacrae, religionis exercitio publico dicatae:* CAPELLAE ſeu ORATORIA PVBLICA *ſunt aedes ſacrae, religionis exercitio priuato dicatae.* Dantur Capellae, 1) tum *religionis exercitio priuato* intra coetum exercendo, tum 2) *ſacris priuatis* eorum, qui ius habent *ſacrorum priuatorum*, (§. 278.) tum 3) certis ſacris *ſpecialibus* v. c. officio diuino vel miſſae peragendae deſtinatae. (*a*)

(*a*) Notae ſunt capellae *Palatinae*, *Legatorum*, *Nobilium*, *Monaſticae*, *Xenodochiales*, *coemeteriales*, capellae intra *ipſam eccleſiam* conſtructae, quae et *ſacella* dicuntur. B. Parens in *iur. Eccl. lib. III. tit.* 37. §. 2. 16. 18. 35. *Io. Phil.* CARRACH *de iure condendi capellas.*

§. 627. *Fundatio* eccleſiarum et capellarum quidem cuilibet libera, (§. 496. 555.) earum vero *erectio* iuris liturgici eſt. (§. 292.) Haec ergo decernenda eſt a *Competente Superiore*, (*a*) modo adſit 1) cauſa *neceſſitatis* vel *vtilitatis* eccleſiae, (*b*) nec non 2) *dos* ad eas exſtruendas et conſeruandas idonea, (*c*) nec 3) inde *iuribus tertii* fiat praeiudicium. (*d*)

(*a*) *c.* 9. *de Conſecr. D. I. c.* 6. *X. de eccl. aedif. vel rep.*

(*b*) *c.* 3. *X. eod.*

(*c*) *c.* 8. *X. de conſecratione eccleſiae vel alteris Nou.* 67. *c.* 2. *Caſp.* ZIEGLER *de dote eccleſiae c. IV.*

(*d*) *c.* 1. 2. *X. de noui operis nunciatione.*

§. 628. Cum eccleſiae ad *publicum* et capellae ad *priuatum* religionis exercitium pertineant: 1) neutrae in republica *erigi* poſſunt ſine principis conſenſu, (*a*) 2) ius vero concedendi illarum erectionem ad ius *reformandi* pertinet, normamque habet ex *lege Publica*, (*b*) ne inter *vtriusque religionis* conſortes aduerſus *ſtatum anni decretorii* exerceatur, inuitis his, quorum ob ſtatum religionis ex dicto anno intereſt. (280. 281.)

(*a*) *Iuſtinianus* id demandauit *epiſcopis*, legemque tulit, ne ſine eorum conſenſu exſtruerentur eccleſiae. *Nov.* 67. B. Parens in diſſ. *de iure ciuili in templa* cap. II. Sect. 3. et 4. *Io. Ge.* REINHARD de iure princ. Germ. ante temp. reform. c. 2. §. 9. 10.

(*b*) *Inſtr. Pac. Oſn. art. V.* §. 25. 26. 33. SCHAVROTH *Concl. Corp. Euang. tom. II. p.* 587. 597. *Sammlung der Schriften von der Selbſthülfe und von Simultaneo p.* 239. 344. 353. 391. *I. Vlr. de* CRAMER *obſ. iur. vniu. tom. I. obſ.* 419. §. 86. 87.

§. 629. Exſtructae eccleſiae *ſacrae* fiunt ipſa deſtinatione et applicatione ad cultum diuinum, (*a*) ritu *conſecrationis* inter Catholicos, et *dedicatione* inter Proteſtantes interueniente. (*b*) (§. 625.) In memoriam huius inaugurationis conſtitutae ſuas *encaeniae*, ſeu feſta anniuerſaria, tanto zelo celebrata, vt opus fuerit *encaeniarum protectione*, iudicis ſecularis ordinarii auctoritate interponenda. (*c*)

(*a*) *c.* 9. *X. de immunitate eccleſiarum.*

(*b*) *Rudolph.* HOSPINIANVS *de origine templor. lib. IV. c.* 2. B. Parens *in iur. eccl. lib. III. tit.* 40. §. 19. 34. 44.

(c) *c.* 16. *de consecr. D. I.* B. Parens *l. c.* §. 54. *Henr.* LINCK de *iure templor.* cap. 7.

§. 630. Fundantur et eriguntur ecclesiae ad cultum publicum vel *coetus* alicuius in certo loco, vel *specialis vniuersitatis ecclesiasticae.* (*a*) Sunt ergo *res sacrae* illius *vniuersitatis* et quoad *vsus sacros* singulis membris patent. Ius proprium tamen in vsum *subselliorum* his non competit, nisi ex concessione ecclesiae: quae dari solet vel in ius *hereditarium* vel ad *tempus determinatum.* (*b*)

(*a*) *c.* 1. *X. de Capellis monach. Clem.* 1. *de priuileg.*

(*b*) CARPZOV *iurispr. eccl. lib.* 2. *tit.* 23. B. Parens *in iur. Paroch. Sect. V. c.* 2. §. 2. 8. *Io. Balthas.* WERNHER *obs. select. Part. III. obs.* 119. *Part. VI. obs.* 462. *Es. Frid.* PVFENDORFII *obs. iur. vniu. tom. I. obs.* 39.

§. 631. *Refectione* et *instauratione* templi conseruatur ius ecclesiae in illud. Templi ergo reficiendi et restaurandi *ius* et *obligatio* penes ecclesiam est; subordinatum tamen *inspectioni ecclesiasticae*, quo ex vtilitate ecclesiae exerceatur. (*a*) Modus refectionis et restaurationis magis ex *vtilitate ecclesiae* quam ex *pristina forma* aestimandus est, quoad nihil agitur *aduersus ius* et in praeiudicium tertii. (*b*)

(*a*) *L.* 42. §. 7. *C. de Episc. et Cleric.* B. Parens in *iur. eccl. lib.* 3. *tit.* 48. §. 35. 42. 51.

(*b*) *Fabri Staatscanzlei tom. XV. c.* 10. *et tom. XXXI. c.* 1.

§. 632. Instituenda est reparatio 1) ex *reditibus bonorum ecclesiasticorum*, qua talium, (*a*) adeo vt et *beneficiati* ex reditibus beneficii, quoad vltra congruam sustentationem *eis supersunt*, contribuere obligentur. (*b*) In subsidium 2) tum membra ecclesiae et inprimis in Parochiis *Parochiani*, qua tales, (*c*) tum 3) *patroni* ad illam conferre tenentur (*d*) pro ea parte, quae vel *conuentione* vel *obseruantia* vel iusto *superioris arbitrio* definitur.

(*a*) *c.* 28. *f.* C. 12. *qu.* 2. B. Parens *Consul. et decis. tom. I. P. I. resp.* 4.

(*b*) *c.* 4. X. *de eccles. aedificand. vel repar.*

(*c*) B. Parens in *iure paroch. Sect.* 7. *c.* 3. §. 7. *Io. Tob.* REINHARDT in obs. ad Christinaei decis. Vol. II. obs. 3. *Es. Frid.* PVFENDORFIVS in *obs. iur. vniu. tom. I. obs.* 229. Ex eadem ratione ad parochianos pertinet refectio aedium parochialium CARPZOV *l. c. lib.* 2. *def.* 339. Vid. *Const. regia Georgii II. de a.* 1733. *Tom. I. Constit. Calenb. p.* 821. PVFENDORFIVS *l. c. tom. I. obs.* 165. *tom. III. obs.* 184.

(*d*) Obligatio patronorum innititur praxi et obseruantiae, ex qua etiam repetita est sanctio *Concilii Trident. sess.* 21. *de reform. c.* 7. *Petr.* PECKIVS *de reparandis eccles. c.* 14. CARPZOV *l. c. lib.* 2. *def.* 336. *n.* 9. B. Parens *in iur. paroch. Sect. VII. c.* 3. §. 5.

§. 633. Partem digniorem ecclesiae vel capellae constituunt *altaria*, quae sunt mensae sacris eucharisticis dicatae. Ex disciplina *ecclesiae Romanae* in specie missae peragendae inseruiunt, sine reliquiis sanctorum non intelliguntur, indeque vel *fixa* vel

porta-

portatilia esse possunt. Natae inde sunt tot altarium fundationes, dote peculiari illis assignata, quae medio aeuo *altaragium* vocatur. (*a*)

(*a*) *c.* 26. *de Consec. D.* 1. *c.* 3. *X. de Consecrat. ecclesiae vel altaris. c.* 30. *X. de priuilegiis Ern. Mart.* CHLADENIVS *de altaragio eiusque infeudatione.* §. 15. 17.

TIT. II.

DE DOMIBVS RELIGIOSIS.

(Lib. III. Tit. 36. *De religiosis domibus vt Episcopo sint subiectae.*)

ARGVMENTVM.

§. 634. *Domus religiosae.* 635. *Iura in illas.* 636. *Earum directio.* 637. *Monasteria.*

634. DOMVS RELIGIOSAE sunt *aedes publicae, causae piae addictae.* (§. 483.) In illis constituendis interuenit tum 1) *fundatio*, cuilibet permissa, qua et specialis earum finis et politia potest definiri: (496.) tum 2) *erectio*, qua auctoritate publica actu destinantur ad causam piam. Sunt vel *ecclesiasticae* vel *laicales*, prout eriguntur vel auctoritate *ecclesiastica* vel *seculari*: (*a*) quamquam vtraeque ratione *finis* religiosae sint, et hoc intuitu ad annexa *religionis exercitii* referantur. (*b*)

(*a*) *c.* 3. 4. *X. h. t. Clem.* 2. *eod.* Iure Iustinianeo inspectio in illas demandata est *episcopis L.* 42. §. 6. *C. de Episc. et Cleric.* NOV. 131. *c.* 10. quae deinde vsu seculorum in *iurisdictionem* mutata est.
(*b*) *I. P. O. art. V.* §. 26. 31.

§. 635. Iura in illas tum I) vi *fundationis* et iure patronatus competunt, (§. 555.) tum II) vi *erectionis*, siquidem domus religiosae *ecclesiasticae* iurisdictioni ecclesiasticae, et *laicales* iurisdictioni seculari subsunt. Inde descendunt iura *inspectionis*, *visitationis*, *correctionis*, *confirmandi* et similia: quae tamen in domus religiosas diuersae religionis non competunt nisi vi anni decretorii. (*a*)

(*a*) *I. P. O. art. V.* §. 26. *Quodsi quoque A. C. addicti in eiusmodi bonis ecclesiasticis mediatis, dicto anno dieque a Catholicis realiter plene vel ex parte possessis, iura praesentandi, visitandi inspectionis, confirmandi, corrigendi, protectionis, aperturae hospitationis seruitiorum operarum habuerunt, item parochos praepositos ibi aluerunt, iura ista illis sarta tectaque maneant.* B. Parens tom. I. *Cons. et decis. Part. I. resp.* 35. *Io. Tob.* REINHARDT *in obseruat. ad Christinaei decis.* tom. 3. obs. 26.

§. 636. Cum vi fundationis et erectionis destinentur *certae piae causae*: 1) ad hunc ipsum finem ordinandae et administrandae sunt, (*a*) 2) in recipiendis in illas magis *piae causae* quam *religionis* ratio habenda est, (*b*) ideoque siue Catholici siue Euangelici sint, ab his, quae alteri parti *propriae* sunt, non excludendi, in *mixtis* vero tot ex vtraque religione recipiendi sunt, quot eorum in *anno decretorio* fuerunt:

runt: (*c*) 3) ad *alios pios vſus* conuerti nequeunt, niſi interueniat *iuſta cauſa* et *Superioris auctoritas*, nec quidquam agatur aduerſus *anni decretorii* obſeruantiam. (*d*)

(*a*) *c.* 3. *X. de religioſ. domib. clem.* 2. *eod.*
(*b*) *Inſt. Pac. Oſn. art. V.* §. 35.
(*c*) *I. P. O. art. V.* §. 26.
(*d*) *c.* 3. *X. de relig. dom. Conc. Trid. ſeſſ.* 25. *de reform. c.* 8. *I. P. O. art. V.* §. 25. 31.

§. 637. MONASTERIA ſunt *domus religioſae, vitae religioſae in iisdem agendae deſtinatae.* (440.) In illis erigendis eadem valent, quae in *templis* et capellis: (§. 627.) et iura illorum inter vtriusque religionis conſortes per normam *anni decretorii* determinantur. Hinc in locis, in quibus vel ſolius *Euangelicae* vel *Vtriusque* religionis exercitium vi anni decretorii obtinet, *noua monaſteria* a Catholicis exſtrui non poſſunt, (*a*) et ne in *antiquis* quidem monaſteriis *nouos ordines* contra *ſtatum anni normalis* introducere fas eſt: niſi quod, ordine prorſus *extincto*, ex alio ante diſſidia religionis in Germania vſitato ordine, nouos religioſos ſubſtituere liceat. (*b*)

(*a*) *I. P. O. art. V.* §. 29. 31. B. Parens *in I. E. L.* 3. *tit.* 36. §. 8.
(*b*) *I. P. O. art. V.* §. 26. *Sam.* PVFFENDORF *in hiſtor. Sueciae lib.* 18. *c.* 60.

TIT. III.

DE COEMETERIIS ET IVRE SEPVLTVRAE.

(Lib. III. Tit. 28. *de Sepulturis.*)

ARGVMENTVM.

§. 638. *Coemeteria.* 639. *Eorum fundatio et erectio.* 640. *Ius sepeliendi.* 641. *Sepultura Christiana.* 642. *Solennis et minus solennis.* 643. *Censetur iure actuum parochialium.* 644. *Eius denegatio.*

§. 638. COEMETERIA Christianorum sunt *loca publica, sepulturae Christianorum vnius pluriumue ecclesiarum destinata.* Sunt vel templis *contigua*, intra atrium eorum constituta, vel *separata.* Vtraque ratione vsus et destinationis *ecclesiastica* sunt et *religiosa*, iurisdictioni *episcopi*, et inter protestantes, *consistorii* subiecta. (*a*)

(*a*) *c.* 13. X. *de Sepultur. c.* 2. *de immunitate eccles. in* 6. CARPZOV *respons. iur. elect. lib. I. resp.* 86. et in *iurispr. eccl. lib.* 2. *dec.* 385. De origine Coemeteriorum vid. B. Parens *in I. E. lib.* 3. *tit. Christ. Godofr.* HOFFMANNI diss. *de coemeteriis ex vrbibus tollendis c. I. II.*

§. 639. I. *Concessio* de coemeterio in territorio erigendo a Principe pendet. II. *Fundatio* eius, ad onera *vniuersitatis* pertinet, ita vt vrgente ecclesiae necessitate et priuatus ad fundum iusto pretio vendendum *principis auctoritate* cogi possit. (*a*) III. *Erectio*

ctio eius, qua fundus cauſa cognita ſepulturae addicitur in vſus certae eccleſiae, eſt *iurisdictionis eccleſiaſticae.* Hinc coemeterium ſine *auctoritate eccleſiaſtica*, quae demandata eſt *conſiſtorio*, inter proteſtantes nec erigi, nec conſtitutum ampliari poteſt. (*b*)

(*a*) CARPZOV *iurispr. eccl. lib.* 2. *def.* 387. 388.
(*b*) *c.* 4. *X. de religioſ. dom.* CARPZOV *l. c. def.* 385. *Ge. Ad.* STRVV *in ſynt. iur. ciuil. exerc. III. th,* 72. In eccleſia Romana inde a ſec. X. inualuit ritus *benedictionis* in coemeterio tum *inaugurando* tum *reconciliando*, qui *ordinis epiſcopalis* eſſe cenſetur; cum erectio coemeterii ſit *iuris dioeceſani.*

§. 640. Cum coemeterium Sepulturae cauſa in vſus vnius pluriumue eccleſiarum conſtituatur: 1) ius in eodem ſepeliendi omnium certae eccleſiae membrorum *commune* eſt, et *gratis* debetur, (*a*) 2) *proprium* vero ius ſepeliendi in *certo loco coemeterii* nemini competit niſi vi *ſpecialis tituli*, indeque 3) ſepulchra in coemeterio vel *communia* ſunt vel *particularia*, et haec iterum vel *familiaria* vel *hereditaria*: (*b*) 4) nemini ius eſt mortuum in locum *priuatum* inferendi, (*c*) nec 5) ius eſt ſepeliendi in *templis*, niſi quoad certis perſonis ex *iure honoris* debetur, vt *principi*, *patrono*, *clericis*, vel quoad ab eccleſia ſpeciatim impetratur. (*d*)

(*a*) *c.* 13. *X. de ſepulturis Guil. Henr.* BRVCKNER *de ſepultura gratis concedenda* §. 19.
(*b*) *Dav.* MEVIVS *P. IX. dec.* 141. 142. *Auguſtin.* LEYSER *ad Pand. ſpec.* 129. *m.* 1. B. Parens *in iur. Paroch. Sect. IV. c.* 2. §. 14. 15.

(c) *c.* 3. X. *de Sepult. Aadr.* BEYER *in addit ad Carpzouii iurispr. eccl. lib.* 2. *def.* 373. *p.* 179.
(d) *c.* 13. 16. 18. C. 13. *qu.* 2. *Fr. de* ROYE *de iure honorifico in eccleſ. lib. I. c.* 9. CARPZOV *l. c. def.* 390.

§. 641. SEPVLTVRA CHRISTIANA ſeu ECCLESIASTICA eſt, *quae in coemeterio alioue loco religioſo exhibetur:* cum eaque coniunctus eſt *honor ſepulturae*, conſiſtens in *deductione mortui ad ſepulturam more Chriſtiano peracta.* Cum per eam praeſtetur officium erga defunctum, *qua Chriſtianum*: id quoque 1) ex aequitate, inter Proteſtantes agnita, debetur infantibus Chriſtianorum *non baptizatis* (§. 326.) (*a*) et 2) ex lege publica *approbatarum religionum* conſortibus inter ſe, etiamſi religionis exercitio careant. (*b*)

(*a*) B. Parens *in iur. eccl. lib.* 3. *tit.* 28. §. 47. 48.
(*b*) I. P. O. art. V. §. 35. ibi. *multo minus publicis coemeteriis honoreue ſepulturae arceantur.* Conf. BEYER *l. c. def.* 383.

§. 642. Eſt illa vel SOLENNIS, *quae fit interueniente liturgia*, vel MINVS SOLENNIS, quae *ſine ea* peragitur. Liturgia circa ſepulturam, in qualibet eccleſia *iure liturgico* determinata, (§. 292.) continet normam in ſepultura *membrorum eccleſiae* obſeruandam; niſi *ex iuſta cauſa* remittatur.

§. 643. Sepultura, quatenus in parochia peragitur, *iure actuum parochialium* cenſetur. Vnde I.

Parocho

Parocho competit *cura liturgiae* circa ſepulturam intra parochiam demortuorum, et ex conſuetudine *ius circa funeralia*; (*a*) 2) quilibet *parochianus* in coemeterio parochiali eſt ſepeliendus, niſi vel *ſepulchrum particulare* habeat, vel alibi ſibi *elegerit* ſepulturam, quod poteſt, modo parochiae ſatisfiat, ſoluta *quarta canonica* vel hodie ſolutis *funeralibus*; (*b*) 3) *peregrinus* in coemeterio eius parochiae ſepeliendus eſt, intra cuius fines moritur, ſalua libertate, funus ad parochiale coemeterium deducendi. (*c*)

(*a*) *c.* 5. *X. de Sepult. Clem.* 2. *eod. c.* 42. *X. de Simonia.*

(*b*) *c.* 8. 10. *X. de Sepultur. c.* 2. *eod. in* 6.

(*c*) *c.* 3. *eod. in* 6. *Eſ. Frid.* PVFENDORF *tom. I. obſ. iur. obſ.* 281. *Chriſt. Lud.* CRELI. *de translatione mortuorum per alienum territorium.*

§. 644. Denegatio *eccleſiaſticae ſepulturae* fit denegatione vel *loci religioſi*, vel *liturgiae* ſepulchralis. Cum poenam contineat: non niſi a *iudicio eccleſiaſtico* et ex cauſa approbata decernenda eſt, quae iure Canonico cadit in excommunicatos, hereticos, autochiros, in pereuntes in duello, in vſurarios. (*a*) Denegatio *ſepulturae humanae*, quae fit denegatione vel inhumationis vel moris ſepeliendi humani, ad iurisdictionem *criminalem* pertinet.

(*a*) *c.* 11. 12. 13. *X. de Sepulturis. Clem.* 2. *eod. c. X. de torneament. c.* 3. *X. de vſuris c.* 12. *C.* 23. *qu.* 2. De huius poenae moderato vſu inter proteſtantes vid. CARPZOV *l. c. def.* 376. *ſ.* B. Parens *l. c.* §. 40. *ſ.*

TIT. IV.

DE IVRIBVS ET IMMVNITATIBVS LOCORVM SACRORVM ET RELIGIOSORVM.

(Lib. III. Tit. 49. *de immunitate ecclesiarum, coemeterii, et rerum ad eas pertinentium.*)

ARGVMENTVM.

§. 645. *Loca sacra et religiosa ab vsu seculari exemta.* 646. *Eorum Sanctitas et immunitas.* 647. *Ius asyli.*

§. 645. Loca sacra et religiosa non aliis vsibus adhibenda sunt, quam qui cum *speciali fine*, cui auctoritate ecclesiastica destinantur, consistere possunt: nec in illis *iudicia criminalia* et *ciuilia*, *negotiationes*, vel *iudicia* exercere fas est. (*a*)

(*a*) *c.* 1. 5. X. *de immunitate ecclesiae et coemeterii. c.* 2. *eod. in* 6. *c.* 12. X. *de vita et honestate clericorum.*

§. 646. Ad eundem finem tuendum data illis sunt *iura singularia*, ab Imperatorum *aduocatia* et *concessione* originem ducentia, et *decretis ecclesiasticis* confirmata. Fruuntur I. SANCTITATE EXTERNA, qua *securitas publica specialis* datur aduersus aliorum iniuriam, (*a*) et II) IMMVNITATIBVS, quae sunt *iura singularia exemtionum tum a iurisdictione seculari tum ab oneribus reipublicae praestandis.* (*b*) Quae

iura,

iura, a poteſtate ſeculari data, 1) *dependentia* permanent ab eadem, nec 2) loca ſacra et religioſa ab hac prorſus eximuntur, ſed *iuri maieſtatico circa Sacra* ſubiecta manent. (*c*)

(*a*) *L.* 4. 12. 16. *C. de ſacroſanctis eccleſiis c.* 9. *X. de immunit. eccleſ.* Hinc violatio perſonarum et rerum in iisdem *grauiori poena* vindicata. *L.* 10. *C de epiſc. et Cler. Auth. Sed iure nouo. C. eod. art.* 171. C. C. C. Sanctitas *interna* ratione deſtituitur. Vid. B. Parens. *In Iur. eccl. lib.* 3. *tit.* 49. §. 5.

(*b*) *c.* 3. 4. 7. *X. de immunit. eccl. c.* 1. *eodem in* 6. *c.* 4. *de Cenſibus in* 6. Fata immunitatis recenſet ESPEN in *iur. eccl. P. II. Sect. IV. c.* 1. *tom. II. p.* 86.

(*c*) Hinc eccleſiae et monaſteria, quibus ſpecialis *immunitatis* conceſſio regiis diplomatibus facta eſt, ſub *mundiburdio*, *tuitione regali*, *tuitione immunitatis* eſſe dicuntur. Vid. *Eſ. Frid.* PVFENDORFIVS *obſ. iur. vniu. tom. I. obſ.* 33.

§. 647. Ab eorum ſanctitate et immunitate dependent III) IVS ASYLI, quo *ſecuritas publica tributur ad loca ſacra et religioſa confugientibus*. IVSTVM eſt, quoad conſtitutum eſt aduerſus omnem iniuriam et vim iniuſtam, quale datum eſt *iure Iuſtinianeo*. (*a*) SINE IVRE vero *decretis eccleſiaſticis* productum eſt aduerſus *iura reipublicae* in vindicandis criminibus; conſtituto refugio *criminoſis* omnibus, praeterquam ſi crimina nominatim excepta commiſerint; negata *magiſtratui ſeculari* cuicunque eosdem *repetendi* vel *abducendi* facultate; negataque requiſitorum *exhibitione*, niſi impetrata pro iis immunitate ab omni

poena

poena capitali vel corporis adflictiua. (*b*) Quae decreta, ſaluti publicae aduerſa, nec vbique *recepta*, et paſſim *abolita* ſunt; (*c*) nec vſum ferunt inter *Proteſtantes*, inter quos ius aſyli ad *limites iuſtitiae* reuocatum eſt, vt *oppreſſis* et *laeſis* pateat in eccleſia non facinoroſis, ad requiſitionem iudicis ſimpliciter exhibendis. (*d*)

(*a*) *Nou. XVII. c. 7. Templorum cautela non nocentibus ſed laeſis datur a lege.*

(*b*) *c.* 6. X. *de immunitate eccleſ.* Conſtitutio *Gregorii X.* de a. 1591. et *Innocentii XIII.* de a. 1725. C. BARTHEL de iure aſyli *tom. II. op. p.* 668. REIFFENSTVEL *in iur. Can. lib.* 3. *tit.* 49. §. 5.

(*c*) *Nic.* MYLERVS AB EHRENBACH *de iure aſylorum cap. IV.* §. 11. *ſ. Io. Conr.* ENGELBRECHT *de iniuſta aſyli immunitatisque eccleſiaſticae ad crimina doloſa extenſione.* In *Gallia* ius aſyli iam abolitum eſt a. 1539. vid. *Petr.* GIBERT in *corp. iur. Can. tom. II. p.* 535.

(*d*) *Sam.* STRYK in obſ. *ad Brunnemanni ius eccl. lib.* 2. *c.* 2. §. 7. *Henr.* HORN in obſ. ad *Schilteri inſt. iur. Can. lib.* 2. *tit.* 7. §. 12.

TIT. IV.

TIT. V.

DE IVRE CIRCA BONA ECCLESIASTICA ACQVIRENDA.

(Lib. III. Tit. 49. *de immunitate ecclesiarum.* Tit. 26. *de testamentis et vltimis voluntatibus.*)

ARGVMENTVM.

§. 648. *Bona ecclesiastica dotalia et nouiter acquisita.* 649. *Ius ecclesiae bona acquirendi, quatenus restrictum?* 650. *Iura circa eorum acquisitionem.* 651. *Iura singularia in acquisitione ex vltima voluntate.* 652. *Sanctiones iuris Can. de causis testamentariis in genere.* 653. *Iura ecclesiae circa acquisita.* 654. *Eorum immunitates.*

§. 648. *Bonorum ecclesiasticorum* appellatio perinde ac *ecclesiae* nomen late patet, bona complectens, quae tum in ecclesiae tum in corporum ecclesiasticorum patrimonio sunt. (*a*) (§. 481.) Haec illis vel per *fundationem*, vel alio *acquisitionis titulo* obuenerunt: (*b*) *illa* in specie *dotalia*, et in episcopalibus *mensalia* vocantur, (*c*) *haec vero nouiter acquisita* vel *communia.*

(*a*) *L.* 17. 23. *C. de SS. Eccles.* NOV. 7. *et* 120.

(*b*) *Lud. Ant.* MVRATORIVS in *tom. V. Antiquit. Italiae medii aeui* diss. 67. *de modis, quibus ecclesiae, episcopi, canonici monasteria terrenis opibus et commodis auctae sunt.*

(*c*) *c.* 8. *de rebus eccles. alienand. Casp.* ZIEGLER *de dote eccles. cap.* 4. B. Parens in *iur. eccl. lib.* 2. *tit.* 26. §. 25. *et lib.* 3. *tit.* 23. §. 21.

§. 649.

§. 649. Eccleſiae et corpora eccleſiaſtica *publica acquiſitionis bonorum* in republica capacia ſunt, (§. 20.) niſi haec pro bono publico *lege ſpeciali* ſit circumſcripta. Hoc paſſim factum eſt per ſanctiones ſpeciales, quibus interdictum eſt eccleſiis ius acquirendi *bona immobilia ſecularia absque ſpeciali impetrata conceſſione:* cuiusmodi conceſſio *amortizatio* appellatur. (*a*)

(*a*) ESPEN in *I. E. P. I. tit.* 29. *c.* 3. *et* 4. *tom. I.* nouae edit. *p.* 280. *Petr.* PECKIVS *de amortizatione bonorum. Bernh.* GLETTLE *anatomia iuris amortizandi. Io. Chriſt.* CRAMER *de alienatione bonorum equeſtrium ad manus mortuas per ſtatutum prohibita.*

§. 650. Circa *acquiſitionem* bonorum eccleſia vtitur *iure communi*; (*a*) niſi quoad ei *per leges* ius ſingulare datum eſt. Neque enim pars *poteſtatis eccleſiaſticae* eſt, iura eccleſiae circa acquiſitionem in *republica* definire; nec id per *canones* tentatum eſt, (*b*) praeterquam in acquiſitione, quae fit per *vltimam voluntatem:* cuius rei prima origo a *cura et executione piarum diſpoſitionum*, epiſcopis a *Iuſtiniano* demandata, repetenda eſt. (*c*)

(*a*) *L.* I. *et vlt. C. de SS. eccleſiis Fr.* BALDVINVS *de legibus Conſtantini M.* in tom. I. *Iurisprud. Rom. Atticae* p. 581.

(*b*) Ne quidem circa ſanctiones imperiales, quae *donationes* vltra *quingentos ſolidos*, eccleſiae factas, *inſinuationis legi* ſubiiciunt, *L.* 19. *C. de SS. eccleſ.* in iure Canonico quidquam tentatum eſt, nec etiam

iure

iure tentari potuit. Vid. B. Parens in iur. *Paroch. Sect. V. c.* 1. §. 12.

(c) *L.* 46. §. 6. *C. de episcop. et Clericis L.* 28. 49. *C. eod.* NOV. 131. *c.* 11. *Obs.* meae *iuris Can.* obs. IV. de *originibus iurisdictionis ecclesiasticae in causis testamentariis* §. 2. 7.

§. 651. Inde natales ducunt sanctiones iuris Canonici, ad promouendam *bonorum ecclesiasticorum acquisitionem* constitutae, quod 1) *testamenta* et *legata* ad *pias causas* non secundum leges ciuiles sed secundum decretorum statuta iudicanda sint, quae *solennitatem nullam* exigunt, sed tantum vltimae voluntatis *probationem*, non minus *duobus testibus* quam ex *idoneo instrumento defuncti* instruendam; (*a*) indeque 2) valida sit *pia* dispositio, in testamento, respectu *aliorum* imperfecto, relicta; (*b*) quod 3) *filio familias* de bonis *profectitiis* et *aduentitiis* cum patris consensu ad *pias causas* testari liceat, (*c*) et 4) ad pias causas relicta, in *alterius arbitrium* conferri possint, (*d*) 5) denique cura et *executio* piarum dispositionum pars sit *iurisdictionis ecclesiasticae.* (*e*)

(*a*) *c.* 11. X. *de testamentis.* Ex vsu Codicis *Theodosiani* per Gallias idem in conciliis statutum esse, obseruaui in *cit. Obs. IV.* §. 5. De vsu fori vid. WERNHER. *obs. for. P. I. obs.* 21. *et Suppl.* REINHARTH *obseru. ad Christinaei decis. Vol. IV. obs.* 37. *I. Casp.* HEIMBVRG *de bis quae vltima voluntate per script. declarata piis causis relinquuntur* §. 14. *Gottfr. Leonharth* IOECHER *de testamento ad pias causas sine testibus valido* §. 16.

(*b*) *Io. Vlr. de* CRAMER *de eo quod pium est in piis causis tom. III. opusc. p.* 421.

(c) c. 4. *de sepulturis in* 6.

(d) c. 13. X. *de testamentis*. c. 3. *eod. in collect. II. ant. decretal. Christ. Frid.* HARPPRECHT *de eo qui extremam voluntatem in alterius dispositionem committit.* Haec dispositio ob verba generalia *cit. cap.* vsu fori ad alias vltimas voluntates deducta est.

(e) c. 6. 17. 19. X. *de testamentis Clem. vn. eod.*

§. 652. Obseruare hoc loco iuuat, *occasione piarum dispositionum* potestatem ecclesiasticam productam esse ad *causas testamentarias quascunque*: et has quidem I) ad *forum ecclesiasticum* olim reuocatas esse, (*a*) II) specialem coram *parocho* et *duobus testibus* testandi formam praescriptam esse, (*b*) licet aetatem non tulerit: nec non III) circa *fideicommissa* hoc esse innouatum, quod liberi, fideicommisso grauati, tam *legitimam*, *grauaminis* impatientem, quam *Trebellianicam*, iure cuiuslibet *heredis fiduciarii*, detrahere queant: id quod constitutum est nulla habita ratione, vtrum fideicommissum *purum*, an *sub conditione* vel *in diem* relictum sit. (*c*)

(a) In Anglia causae testamentariae omnes hodienum ad forum ecclesiasticum pertinent. Vid. *cit. Obs. IV.* §. 10.

(b) c. 10. X. *de testamentis.*

(c) 16. 18. X. *eod.* HARPPRECHT de *iure deducendi duas quartas n.* 345. B. Parens in *I. E. lib. III. tit.* 26. §. 56. *Es. Frid.* PVFENDORFIVS *in obs. iur. vniu. tom. II. obs.* 82. 83. diss. mea de *liberis fideicommisso oneratis* §. 17.

§. 653. Bonorum ecclesiasticorum *dominium*, vi *acquisitionis*, ex rectiori sententia est penes *ecclesiam*, qua

qua vniuerſitatem; (*a*) id vero tum 1) per politiam eccleſiae ſubordinatum eſt *inſpectioni eccleſiaſticae*, (*b*) tum 2) ex nexu poteſtatis ciuilis ſubiectum *iuri maieſtatico circa Sacra*.

(*a*) GONZALEZ *ad Decretales tom. III. p.* 254. *Fr.* SARMIENTO *de reditibus eccleſ. p.* 1. *c.* 1. *Paul* SARPII *traité de Benefices art.* 21. *qu.* 1. B. Parens *I. E. lib.* 3. *tit.* 5. §. 30. *et in iur. Paroch. Sect.* 5. *c.* 3. §. 4.

(*b*) *c.* 2. 3. 5. 6. *C.* 10. *qu.* 1. *c.* 7. *C.* 10. *qu.* 2. CARPZOV in *iur. eccl. lib.* 2. *def.* 299. *n.* 2.

§. 654. Acquiſitio *bonorum*; ab eccleſia facta, naturali ratione nec minuit nec tollit iura *imperii ciuilis*, in bonis competentia. Itaque non niſi Imperantium indulgentiae et conceſſionibus debetur, quod I) bona eccleſiaſtica *iurisdictioni eccleſiaſticae* ſubiecta ſint, (*a*) et quod II) *immunitate* ab oneribus publicis fruantur, nec haec competat, niſi quoad *conceſſione* vel *antiqua obſeruantia* eſt acquiſita. (*b*) Hinc 1) bona eccleſiae *nouiter acquiſita* oneribus publicis immunia non ſunt, niſi immunitate ſpeciatim impetrata; et 2) bona eccleſiaſtica in *cauſa neceſſitatis* reuocari ſub nexu monerum extraordinariorum poſſunt, (*c*) eoque caſu Imperantes Catholici ex more et cautelae gratia vel *indultum papale* exigunt, vel ſub appellatione *Donigratuiti* tributa imperant.

(*a*) *Caſp.* ZIEGLER *de dote eccleſ. cap.* 12. *n.* 23. 24. *Dav. Ge.* STRVBEN *de iure dirimendi lites de bonis eccleſ. obortas* inter obſeruat. iur. Germ. *obſ. VII. p.* 242.

(a) Origines et progreſſus immunitatis, *beneficio principum* datae, recenſent ZIEGLER *l. c. cap.* 12. *n.* 49-59. STRVBEN l. c. *obſeruat. III.* §. 4. ESPEN *in iur. eccl. P. II. Sect. IV. tit.* 4. *c.* 1. et ſq. Conf. *Ecrits pour et contre les Immunités pretendues par le Clergé de France* Hagae Comit. 1751.

(c) *c.* 4. X. *de immunitate eccleſ. c.* 3. §. 2. *eod. in* 6. *Clem. vn. eod.*

TIT. VI.

DE IVRE CIRCA BONA ECCLESIASTICA ALIENANDA.

(Lib. III. Tit. 13. *De rebus eccleſiae non alienandis.*)

ARGVMENTVM.

§. 655. *Eorum alienatio prohibita.* 656. *niſi interueniat iuſta cauſa,* 657. *et iuris ſolennitas.* 658. *Vis alienationis rite vel non rite factae.* 659. *Probatio et praeſumtio pro iuſtitia alienationis.*

§. 655. Ex communi eccleſiarum bono, lege tam *ſeculari* quam *eccleſiaſtica*, reſtricta eſt facultas *alienandi* res *ſacras* quascunque resque *eccleſiaſticas immobiles* et *pretioſas*; nec aliter exerceri poteſt niſi interueniente *iuſta cauſa*, et ſeruata *forma a legibus praeſcripta*; (a) quae *ſolennitas eccleſiaſtica* vocatur.

(a) Hiſtoria ſanctionum, quibus bonorum eccleſiaſticorum alienatio primum a LEONE in ſola *maiori eccleſia Conſtantinopolitana* in *L.* 14. *C. de SS. eccleſ.* deinde ab ANASTASIO in eccleſiis, eidem *patriarchatus*

chatus titulo ſubiectis, tandem a IVSTINIANO per eccleſias *Orientis* et *Occidentis* interdicta eſt, recenſetur in NOV. 7. *pr.* NOV. 120. Cum iisdem conſpirat tot. tit. X. *de rebus eccleſiae alienandis vel non.*

§. 656. *Alienatio* hoc loco in ſenſu *generali* pro *cuiuslibet iuris in re translatione* accipitur; (*a*) eaque I. *iuſtam cauſam* habet, ſi eam poſcit vel 1) eccleſiae *neceſſitas* v. c. aeris alieni vel officii pietatis ſoluendi obligatio, vel 2) *euidens* eius vtilitas. (*b*) Vtraque cauſa in rebus eccleſiae immobilibus, prior tantum in rebus ſacris alienandis legitima eſt. (*c*)

(*a*) *c.* 5. *X. h. t.*

(*b*) *c.* 1. *eod. in* 6. *c.* 8. X. *eod. c.* 53. C. 12. *qu.* 2. *Io. Caſp.* BARTHEL de *rebus eccl. non alienand. art. II.* §. 6. *tom.* 2. *op. p.* 821

(*c*) *c.* 13. 14. 70. C. 12. *qu.* 2.

§. 657. II. *Solennitas alienationis* in eo conſiſtit, quod praeuio *tractatu* eorum, qui eccleſiae praeſunt eamque repraeſentant, et adhibita *cauſae cognitione*, auctoritate legitimi ſuperioris *decernenda* ſit; (*a*) id quod fit interpoſito *decreto de alienando*. Vnde in *dioeceſi* deſideratur auctoritas *epiſcopi*, et quidem in *bonis epiſcopatus alienandis* conſenſus *capituli*, capitulariter congregati, (§. 532.) (*b*) inter *proteſtantes* vero auctoritas principis Euangelici, cuius iure fungitur *conſiſtorium* intuitu bonorum ipſi ſubiectorum. (*c*)

(*a*) *c.* 52. C. 12. *qu.* 2. *c.* 1. *tit. in* 6.

(*b*) *c.* 1. *h. t. in* 6. *c. vlt.* X. *de his quae fiunt a maiori parte capituli* REIFENSTVEL *in iur. Can. lib. III. tit.* 13. §. 2. n. 25. Idem iuris in praelaturis Proteſtantium KLOCK *tom. I. Conſ.* 35. *n.* 84. REINHARDT *in obſ. ad Chriſtinaei deciſ. Vol. I. obſ.* 41. Nec maior ſolennitas in alienatione bonorum *menſalium* vel *dotalium* deſideratur: LYNCKER *reſ. II. n.* 71. B. Parens in *iur. eccl. lib.* 3. *tit.* 13. §. 22. 24. 26.

(*c*) CARPZOV *iurispr. eccl. lib.* 2. *def.* 299. 300.

§. 658. Alienatio bonorum eccleſiaſticorum, nec ex *iuſta cauſa* nec ſecundum formam praeſcriptam inita, *nulla* eſt: indeque datur 1) eccleſiae ius *vindicandi* alienata a quolibet poſſeſſore vna cum fructibus, idque et ipſe *alienans* et *ſucceſſor* eius, nec non *patronus* exercere poteſt: (*a*) 2) eccleſiae ſimul conſulitur actione in factum aduerſus *alienantem* eiusue heredes ad indemnitatem. (*b*) Rite vero ſuſcepta alienatio *valida* eſt, ſalua *reſtitutione in integrum*, ſi eccleſia *laeſa* eſt. (*c*)

(*a*) *c.* 4. 6. 9. X. *h. t.* BARTHEL *l. c. art.* 4. §. 3. 4. *p.* 845.

(*b*) *c.* 18. *C.* 12. *qu.* 2. *c.* 3. X. *de pignor.*

(*c*) *c.* 11. X. *h. t.*

§. 659. *Probationis* cauſa 1) multum intereſt, omnia, quae in alienatione interueniunt, *ad acta* referri: 2) *adhibita* vero *iuris ſolennitate*, pro iuſtitia cauſae *praeſumtio* eſt, donec eius defectus ab allegante probetur, (*a*) eademque 3) non minus ex *antiquitate temporis* infertur. (*b*)

(*a*)

(*a*) *c.* 5. *X. de probationibus Gail. lib. II. obſ.* 71.

(*b*) HARPPRECHT *reſp.* 57. *n.* 292. B. Parens *l. c.* §. 33.

TIT. VII.

DE IVRE ECCLESIAE CIRCA FEVDA ACQVIRENDA ET CONSTITVENDA.

(Lib. III. Tit. 20. *de feudis.*)

ARGVMENTVM.

§. 660. *Ius eccleſiae circa feuda acquirenda* 661. *obligatio circa acquiſita.* 662. *Infeudatio bonorum eccleſiaſticorum.* 663. *Iura eccleſiae circa illa.* 664. *Natura feudorum eccleſiaſticorum.*

§. 660. I. Eccleſiae, ceu feudorum ab origine incapaci, ius feuda acquirendi non competit, niſi ex *domini directi* indulgentia. (*a*) Ratione *acquiſitorum* iisdem obſtringitur obligationibus, quae *iure* et *contractu feudali* conſtituuntur, niſi quid vel *expreſſe* vel *tacite* remiſſum vel relaxatum ſit; idque *tacite* et ex *obſeruantia* actum cenſetur, vt ad officia, intuitu feudi obeunda, conſtituat PROVASALLVM, qualis eſt eccleſiae praelatus.

(*a*) *Caſp.* ZIEGLER de *clerico milite.* B. Parens de *feudis eccleſiaſt.* et *in iur. eccl. lib.* 3. *tit.* 20. §. 72. *ſ.*

§. 661. Praelatorum, ceu *Prouaſallorum eccleſiae*, eadem ſunt iura et obligationes, ac *Vaſallorum*. Vnde 1) intra *annum*, ex quo *electi* vel *perfecte poſtulati* vel *nominati* ſunt, *inueſtituram* feudorum eccleſiae petere, (*a*) 2) *iuramentum fidelitatis* cum *homagio*, vbi *qualitas feudi* id exigit, praeſtare (*b*) 3) *ſeruitia feudalia* vel per *ſubſtitutum* exhibere vel aere *redimere*, et 4) intuitu bonorum cauſarumque feudalium *iurisdictionem domini feudi* agnoſcere obligantur, (*c*) 5) et *feloniae* rei facti, iuribus omnibus, quae ipſis tamquam *prouaſallis* in feudo competunt, priuari poſſunt, ſaluo per omnia *ipſius eccleſiae* iure. (*d*)

(*a*) *Inſt. Pac. Oſn. art. V.* §. 21. *in f.*

(*b*) *c.* 30. *X. de iureiur. c. vn.* §. 2. *de ſtatu regular. in* 6.

(*c*) *c.* 6. 15. *X. de foro compet. c.* 13. *X. de iudic.*

(*d*) *II. F.* 40. *in f.*

§. 662. II. Ad *infeudationem bonorum eccleſiaſticorum* eadem deſiderantur quae ad *alienationem*. Valida ergo non eſt absque *eccleſiaſtica ſolennitate*, (*a*) 1) niſi ſint bona in *feudum dari ſolita*, (*b*) cum noua conceſſio, eodem titulo facta, ſit priſtinae conceſſionis continuatio; vel 2) tantum agatur de *feudo redintegrando*. (*c*) Talia feuda ratione *obiecti* eccleſiaſtica dicuntur, *Krumſtaebiſche Lehn*, eaque vel *data* ſunt, quae in bonis, quae iam eccleſiaſtica ſunt,

vel

vel *oblata*, ſi in bonis ea lege in eccleſiam translatis conſtituuntur, vt ipſi tradenti ab ea in feudum concedantur. In oblatis conſtituendis nulla iuris ſolennitas deſideratur.

(*a*) *c.* 5. 11. 12. *X. de reb. eccl. alienand.* REINHARTHI *obſeruat. ad Chriſtinaei deciſ. Vol. I. obſ.* 41. *I. Paul* KRESSII diſſert. praelim. ad *Thummermuti tr. Krumſtab ſchleuſt niemand aus* §. 43. 51.

(*b*) *c.* 2. *X. de feudis.*

(*c*) *c.* 5. *X. de donationibus.*

§. 663. Feudorum eccleſiaſticorum *dominium directum* eſt penes *eccleſiam*, eorum *prodominium* veró, hoc eſt exercitium iurium, quae dominio directo inſunt, penes *ſolum praelatum*, niſi quoad in certis cauſis adſtrictum eſt ad *conſenſum capituli.* Hinc 1) qui feuda ab eccleſia tenent, *eccleſiae* et *praelati* Vaſalli ſunt, (*a*) 2) *renouatio inueſtiturae*, quam *mutato Domino* iure fieri oportet, facienda eſt *mutato praelato*, ceu *prodomino*, eaque petenda eſt intra *annum*, ex quo is eccleſiae per electionem vel per poſtulationem praeeſſe incipit. 3) Ipſius eſt *iurisdictio* de cauſis, iura et obligationes circa feuda eccleſiaſtica concernentibus; quae eſt *ſpecies ſecularis iurisdictionis*, et prouocationi ad *ſecularia tantum iudicia* obnoxia: (*b*) 4) ſine eius conſenſu feuda eccleſiaſtica nec *alienari* nec *hypothecae* nexu obligari poſſunt. (*c*)

(*a*) Diſſ. mea de *impedita feudorum conſolidatione* §. 4. 18. 19.
(*b*) *c.* 7. *X. de foro compet.* B. Parens *l. c.* §. 86.
(*c*) *c.* 7. *X. de conſtitutionibus.*

§. 664. Quae ad naturam feudorum iure feudali communi definitam pertinent, in *feudis eccleſiaſticis* tamdiu obtinent, donec aliud in eorum *datione* vel *oblatione* placuiſſe, vel ſpeciatim conſtitutum eſſe appareat. (*a*)

(*a*) KRESSII *diſſ. praelim. cit.* §. 56. *ſ. Henricus* COCCEII de *feudis Fuldenſibus cap.* I. *Io. Frid.* SCHANNAT. in *Clientela fuldenſi P. I. c.* 2

TIT. VIII.

DE IVRE CIRCA BONA ECCLESIASTICA ADMINISTRANDA.

(Lib. III. Tit. 14. *de Precariis.* Tit. 15. *de Commodato.* Tit. 16. *de depoſito.* Tit. 17. *de emtione venditione,* Tit. 18. *de locato conducto.* Tit. 19. *de rerum permutatione.* Tit. 21. *de pignoribus.* Tit. 22. *de ſolutionibus,* Tit. 23. *de donationibus.*)

ARGVMENTVM.

§. 665. *Adminiſtrationis fundamentum.* 666. *Contractus alienationem continentes.* 667. *Emphyteuſis bonorum eccleſiaſticorum.* 668. *Contractus vi adminiſtrationis initi, et obligatio eccleſiae ex illis.* 669. *Iura ſingularia crediti et debiti eccleſiae.*

§. 665. Adminiſtratio bonorum eccleſiaſticorum geritur vel 1) ex *lege*, (§. 535.) vel 2) iure *beneficii*, qualis eſt fructuaria, ad officium boni patris familias adſtricta, (§. 589.) 3) vel vi *ſpecialis functionis*, quae iure *tutelae* et *curae* cenſetur ; (*a*) indeque et pro eius ſecuritate eccleſiae hypotheca tacita in *bonis adminiſtratorum* tribuitur, perinde vt in bonis tutorum et curatorum. (*b*)

(*a*) Cauetur in *Clem.* 2. *de domib. religioſ.* vt adminiſtratores ad *inſtar tutorum et curatorum* iuramentum praeſtare, de bonis *inuentaria* conficere, et *ſingulis annis* de adminiſtratione ſua *rationes reddere* teneantur.

antur. De ipsa administratione et rationibus eius reddendis vid. B. Parens *in Iure Paroch. Sect. VI. c.* 3.

(*b*) Ecclesia etiam fungitur iure minoris *c.* 3. *X. de restitut. in int.* B. Parens *Sect. VI. c.* 3. §. 13.

§. 666. Administratione bonorum ecclesiasticorum I) nec continetur facultas ea *alienandi*, exceptis eis, quae seruando seruari nequeunt, nec ideo ius de eis ineundi *contractus*, quibus *alienatio* inest, (*a*) nisi adhibita *solennitate ecclesiastica.* (§. 657.) Tales sunt *venditio*, *permutatio*, *donatio*, *pignoris*, *hypothecae* ac *seruitutum* constitutio, *transactio*, *compromissum*, similesue. (*b*) Eodem pertinet ab *antiquitate* magis quam *ab vsu* commendata *datio in precariam*, qua bona ecclesiae alicui ad subleuandam eius indigentiam in vsumfructum dantur ad tempus determinatum. (*c*)

(*a*) *c.* 2. *X. de donationibus.* Ibi: *cum episcopus et quilibet praelatus ecclesiasticarum rerum sit procurator, et non dominus.*

(*b*) *c.* 1. 2. *X. de rer. permutat. c.* 2. *X. de donat. c.* 1. *X. de pignor.*

(*c*) Forma precariae in *L.* 14. §. 5. *C. de SS. eccles.* NOV. 7. *c.* 4. *C.* 10. *qu.* 2. praescripta, vt videlicet finito precariae tempore res data vna cum alio praedio *eiusdem aestimationis* restitueretur, ecclesiae admodum proficua fuit.

§. 667. Ex eadem ratione bona ecclesiastica dari nequeunt in *emphyteusin* (*a*) vel in contractum *villicationis*, absque solennitate ecclesiastica, nisi sint bo-

na

na in hunc contractum *ab antiquo dari ſolita.* (*b*) Poteſt vero emphyteuſis 1) non minus *ad tempus*, quam in *perpetuum*, ſed non niſi *interueniente ſcriptura* in bonis eccleſiae valide conſtitui. (*c*) In conſtituta emphyteuſi 2) eccleſia fungitur iure dominii directi et iure inde dependente ob canonem *per biennium* non ſolutum emphyteutam expellendi, niſi *celeri ſatisfactione*, hoc eſt, ſolutione ante litem conteſtatam facta, ſibi conſulere ſtuduerit. (*d*)

(*a*) *c.* 5. *X. de reb. eccl. alienand.*

(*b*) *c. vn. Extrau. Comm. eod.* c. 2. *X. de feudis.*

(*c*) NOV. 7. *pr.* NOV. 100. *c.* 5. 6.

(*d*) *c. vlt. in f. X. de locato conducto.*

§. 668. E contra II) *vi adminiſtrationis* bonorum eccleſiaſticorum competit facultas de eis valide ineundi contractus, eorum *conſeruationem*, legitimum *vſum*, perceptionemque *redituum* concernentes, modo ex *vtilitate eccleſiae* et ſecundum *limites* demandati officii ineantur. (*a*) Eccleſia ex his contractibus obligatur, tum *probata verſione in rem ipſius*, (*b*) tum ex interpoſito *vero eccleſiae conſenſu*, ſeu eorum, qui eam repraeſentant, veluti praelati et capituli, vel presbyterii, (§. 214.); (*c*) ſaluo tamen ob laeſionem beneficio *reſtitutionis in integrum.* (*d*)

(*a*) NOV. 120. *c.* 6. §. 3. *Auth. Hoc ius porrectum in f.* C. *de SS. eccleſ. c.* 4. *X. de fideiuſſoribus. c.* 1. *X. de depoſito. c.* 4. *X. Ne praelati vices ſuas ſub ann. cenſ. conc. c. vn. Extrau. comm. de reb. eccl. non alienand.*

(*b*) *c.* 1. *X. de ſolutionib. c.* 2. *X. de donat. c.* 4. *X. de fideiuſſ.* Probandae verſionis partem facit *numeratio pecuniae.* vid. BRVNNEMANNI *Ius Eccleſ. lib.* 2. *c.* 15. §. 27.

(*c*) 4. *X. de fideiuſſ.* MEVIVS *p. VIII. dec.* 162. B. Parens in *iur. eccl. lib.* 3. *tit.* 23. §. 33. 37.

(*d*) *c.* 3. *X. de reſtit. in integrum.*

§. 669. Eccleſia ratione crediti et debiti, vel ipſius nomine vel ab ipſa immediate contracti, vtitur *iure communi*, niſi quoad ipſi data ſunt *iura ſingularia.* Sic, 1) ſecundum *iura particularia*, ratione *crediti* gaudet *tacita hypotheca* et iure *praelationis*, (*a*) quale non habet ex iure *communi*, niſi quod *vſu fori* locum praecipuum prae chirographariis in *quarta* claſſe obtineat: 2) eccleſia debitrix, aere alieno onerata, beneficio fruitur *offerendi res in ſolutum*, quas dare ipſi expediuerit, (*b*) eique 3) ſuccurrendum eſt vel *moderatione* vſurarum vel *remiſſione.* (*c*)

(*a*) Iura particularia recenſet BRVNNEMANN *l. c. c.* 2. B. Parens *l. c.* §. 23. 24.

(*b*) NOV. 120. *cap.* 6. §. 2. *in f.*

(*c*) *Auth. Hoc ius porrectum C. de SS. eccleſ.* B. Parens *l. c.* §. 48.

TIT. IX.

TIT. IX.

DE IVRE CIRCA PRAESCRIPTIONEM BONORVM ECCLESIASTICORVM.

(Lib. II. Tit. 26. *de Praescriptionibus.*)

ARGVMENTVM.

§. 670. *Praescriptio acquisitiua et extinctiua.* 671. *Vtriusque iustitia in bona fide.* 672. *In acquisitiua desideratur b. f. possessio.* 673. *Quatenus titulus?* 674. *Tempus praescriptionis.* 675. *Eius interruptio.* 676. *Praescriptio ordinaria et immemorialis.* 677. *Fundamentum extinctiuae.* 678. *Vis eius in iuribus ecclesiae amittendis.* 679. *In iure annuorum reddituum.*

§. 670. Bona ecclesiastica amitti possunt per PRAESCRIPTIONEM, quippe quae est *modus amittendi ius, ob eiusdem neglectum per tempus lege definitum.* Est illa vel EXTINCTIVA, *si ratio iuris amissi in solo eiusdem neglectu posita est*; vel ACQVISITIVA, *si ratio iuris amissi simul in eo continetur, quod id alteri per bonae fidei possessionem qualificatam acquisitum sit*: eaque *respectu acquirentis* habet vim *vsucapionis.* Ratione temporis, lege definiti, ILLA distinguitur in *temporariam* et in *longissimi temporis*, HAEC in *longi* et in *longissimi temporis* praescriptionem.

§. 671. Ad *iustitiam* praescriptionis iure *Canonico* defideratur BONA FIDES, sed in significatu paulo ampliori

ampliori ac iure Romano, quo denotat *conſcientiam, nihil contra ius alterius ſe agere exiſtimantis*, vti e contra per *malam fidem* intelligitur *conſcientia, contra ius alterius ſe agere ſcientis.* Naſcitur *bona fides* tum ex *ignorantia rei alienae, quam tamquam ſuam poſſidet*, tum ex *ignorantia debiti*, alteri non praeſtiti: vti *mala fides* deſcendit tum ex *ſcientia rei alienae*, quam quis habet pro ſua, tum ex *ſcientia debiti*, quod *monitus* alteri non praeſtat. (*a*) Sola ſcientia debiti, quod ab altero *non exigitur*, non inducit malam fidem: quin potius *iure alterius* per temporis lapſum *extincto*, debitum ipſum extinguitur. (*b*) Peccati euitandi cauſa bona fides in *omni praeſcriptione* et per *totum praeſcriptionis tempus* deſideratur. Pro *bona fide* tamen militat *praeſumtio iuris*: et *mala fides* ab allegante *probanda* eſt.

(*a*) Notiones *bonae* et *malae fidei* conueniunt cum *rationibus* et cum tota *ſententia cap. vlt.* X. de praeſcript. *Quoniam omne, quod non eſt ex fide, peccatum eſt: ſynodali iudicio definimus, vt nulla valeat absque bona fide praeſcriptio, tam canonica, quam ciuilis: Cum generaliter ſit omni conſtitutioni atque conſuetudini derogandum, quae absque mortali peccato non poteſt obſeruari. Vnde oportet, vt qui praeſcribit, in nulla temporis parte rei habeat conſcientiam alienae.* Conf. c. 5. X. eod. *Gratianus* poſt c. 44. *de poenit. Nic. Chriſt.* LINCKER *de bona fide in praeſcriptionibus tam de iure ciu. quam Can. neceſſaria th.* 16. *ſ. Auguſt.* LEYSER *ad Pand. ſpec.* 455. *med.* 1. *et* 12. *Eſ. Frid.* PVFENDORF in *obſ. iur. vniu. tom. I. obſ.* 115. *Io. Vlr. de* CRAMER *tom. I. obſ.* 433. Non pauci tamen ſtrictiorem iuris Romani ſignificatum ſequuntur. Vid. *Henr.*

COC-

COCCEII binis diſſ. de *de finibus b. f. in praeſcript. de iure Can.* WERNHERVS in *ſelect. obſ. for. P. I. obſ.* 183.

(*b*) *Caſp.* BARTHEL in *Annot. ad Ius Can. lib.* 2. *tit.* 26. §. 3. REIFFENSTVEL *in iur. Can. lib.* 2. *tit.* 26. §. 4. *n.* 106. 108.

§. 672. Fundamentum PRAESCRIPTIONIS ACQVISITIVAE continetur in *bonae fidei poſſeſſione per tempus lege definitum continuata*, qua ius, *ab altero neglectum*, acquiritur. (§. 670.) Ad eam requiritur, I. *b. f. poſſeſſio*, quae eſt poſſeſſio rei, *tamquam ſuae*, quam ignorat eſſe alienam. (*a*) Qui 1) *alieno* nomine poſſidet, numquam praeſcribit; (*b*) nec 2) qui pendente praeſcriptionis tempore in vlla eius parte in *mala fide* eſt: (*c*) quantum denique 3) *b. f. poſſeſſum*, tantum praeſcriptum eſt. (*d*)

(*a*) *c.* 5. 19. 20. *X. h. t. c.* 2. 3. *de reg. iur. in* 6.
(*b*) *c.* 12. *C.* 16. *qu.* 3.
(*c*) *c.* 5. 20. *X. h. t. c.* 2. *de reg. iur. in* 6.
(*d*) *c.* 18. *h. t. c.* 30. *X. de decimis.*

§. 673. Vt rem alienam, *tamquam ſuam*, quis poſſideat, requiritur tum in genere *ius poſſidendi*, quod quilibet habet ex iure communi, quoad ex ſpeciali ratione non ademtum vel reſtrictum eſt, (*a*) tum ſpeciatim *iuſtus titulus*. In *longi temporis* praeſcriptione *probatio tituli* deſideratur, (*b*) non vero in praeſcriptione *longiſſimi temporis*, in qua titulus ex tanti temporis poſſeſſione *praeſumitur*, quoad praeſcri-

ſcribens ius poſſidendi ex iure communi habet: ſin hoc *ipſi contrarium* eſt, vel *praeſumtio* ex eo habetur *contra ipſum*; neceſſarius eſt *titulus*, qui poſſeſſori *cauſam* tribuat *praeſcribendi*, veluti in *praeſcriptione rerum eccleſiaſticarum.* (c)

(a) *c.* 7. X. *de praeſcript.*

(b) *L.* 4. C. *de vſuc. pro herede. L.* 24. C. *de rei vind.*

(c) *c.* 1. *de praeſcript. in* 6. *c.* 17. X. *eod.*

§. 674. II. *Tempus lege definitum* in praeſcriptione *aduerſus eccleſiam* et *pia corpora* intuitu honorum immobilium et iurium eſt tempus *longiſſimum* ſaltem XL. annorum; etiamſi eccleſia *aduerſus eccleſiam* praeſcribere velit; (*a*) *triennii* praeſcriptione in rebus mobilibus in ſuo vigore manente. (*b*) *Eccleſia* vero contra *priuatos* vtitur iure communi, et non minus *longo* quam *longiſſimo* tempore XXX. annorum praeſcribere poteſt res priuatorum. (*c*) Obſeruandum vero, 1) in *computando* tempore praeſcriptionis ſubducendum eſſe tempus *legitimi* in perſequendo iure *impedimenti*, quale eſt tempus *hoſtilitatis*, *vacantiae* et *ſchiſmatis*, (*d*) 2) eodem toto elapſo, eccleſiae *intra quadriennium* ſaluam eſſe *reſtitutionum in integrum.* (*e*)

(a) *c.* 8. 9. *X. b. t.* Centum annorum praeſcriptione gaudet *eccleſia Romana* ex priuilegio IVSTINIANI in NOV. 131. *c.* 6. vid. *c.* 13. 14. 17. X. *eod. Io. Aug.* BACHII diſſ. de *praeſcriptione c. annorum in actionibus eccleſiae Rom. de iure ciuili.*

(b)

(*b*) *Auth. Quas actiones C. de SS. eccleſ.*

(*c*) De hac praeſcriptione ſermo eſt in *c.* 3. *X. b. t. c.* 8. *C.* 16. *qu.* 3.

(*d*) *c.* 4. 10. 14. 15. *X. b. t.*

(*e*) *Clem. vn. de reſtitut. in integr.*

§. 675. III. Poſſeſſio b. f. *continuata* eſſe debet per *totum praeſcriptionis tempus. Naturaliter interrumpitur* praeſcriptio, *ſi pendente tempore quidquam deficit eorum, quae ad eius naturam deſiderantur*, veluti amiſſa poſſeſſione, vel ſuperueniente mala fide. (*a*) *Ciuiliter* interrumpitur, *ſi ex legis diſpoſitione pro interrupta habetur*, veluti iure Can. per *citationem reo inſinuatam.* (*b*) *Naturaliter* interrupta vim omnem amittit, quamuis ſublato impedimento de nouo inchoari queat: *ciuiliter* interruptae vis ab *exitu litis* pendet. (*c*)

(*a*) *c. vlt. X. b. t. c.* 8. *X. eod.*

(*b*) *L.* 1. *C. de annali except. Clem.* 2. *Vt lite pendente nihil innouetur.*

(*c*) REIFENSTVEL in *iur. Can. lib.* 2. *tit.* 26. §. 7. *n.* 218.

§. 676. *Praeſcriptio acquiſitiua* eſt vel ORDINARIA, ſi ratio eius in b. f. poſſeſſione per tempus *iure determinatum* continuata, vel EXTRAORDINARIA ſeu IMMEMORIALIS, ſi *ratio eius in bonae fidei poſſeſſione per immemoriale tempus continuata* continetur, hoc eſt, tali, cuius contrarii memoria non exiſtit. Ex b. f. *poſſeſſione immemoriali* videlicet 1) deſcendit

violenta *iuris praesumtio*, iuris olim legitime acquisiti, non elidenda, nisi probato initio acquisitionis iniustae; quae vice *tituli* et legitimae concessionis fungitur: ideoque 2) eidem innixa praescriptio immemorialis in omnibus casibus obtinet, vbi *ius commune* possessori est aduersum, vel praesumtio *contra ipsum* habetur, etiamsi *specialem titulum* ostendere nequeat; 3) omnique praescriptione *excluſa*, non censetur excluſa *immemorialis*, vim tituli habens. (*a*)

(*a*) *c.* 1. *de praescript. in* 6. ibi: *Vbi tamen est ei ius commune contrarium, vel habetur praesumtio contra ipsum, bona fides non sufficit, sed est necessarius titulus, qui possessori causam tribuat praescribendi: Nisi tanti temporis allegetur praescriptio cuius contrarii memoria non existat.* Conf. *c.* 26. X. *de verb. signif. Rec. Imp. de a.* 1548. §. 54. 55. *et de a.* 1576. §. 100. 104. B. Parens in *iur. eccl. Lib.* 2. *tit.* 26. §. 39. 42. *ſ.* WERNHER *obſ. for. P. IV. obſ.* 5. *Paul* KRESSIVS de *ind. vetuſtatis ſeu praescript. immemor. c.* 11. §. 18. *et c.* 3.

§. 677. Fundamentum PRAESCRIPTIONIS EXTINCTIVAE consistit in *solo neglectu iurium per tempus, lege definitum*: quod in praescriptione longissimi temporis *aduersus ecclesiam* est tempus *XL. annorum*, secundum §. 674. computandum. Ad eius *iustitiam* iure Canonico desideratur, vt praescribens toto praescriptionis tempore in bona fide sit constitutus: ac proinde nec *debitor rei alienae*, quam *talem* esse sciuit, nec *debitor rei propriae*, de ea praestanda per illud tempus *interpellatus*, (*a*) praescribere potest.

(§. 671.)

(§. 671.) Hoc ſenſu *bona fides* in omni praeſcriptione actionum tam realium quam perſonalium requiritur. (*b*) Tribuit haec praeſcriptio *liberationem a debito*, ac proinde *exceptionem* ad excludendum ius agendi.

(*a*) *c.* 8. *X. de praeſcript. Dau. Ge.* STRVBEN *Rechtliche Bedenken* N. XXI. *And. Flor.* RIVINVS *de effectu quaſi interpellationis ſeu legalis et extraiudicialis.*

(*b*) *c.* 6. *et vlt. X. de praeſcript.* STRVVIVS *in Synt. iur. ciu. ex* 43. *th.* 21. PVFENDORF *l. c. tom. I. obſ.* 116. *tom. II. obſ.* 194. Vid. *not.* (a) ad §. 671.

§. 678. Praeſcriptione extinctiua quadragenaria 1) amitti poſſunt *iura eccleſiae priuata*, ſiue ex iure communi ſiue ex priuilegio competant, (*a*) actionesque tam reales quam perſonales: (*b*) non vero 2) iura iurisdictionis et *poteſtatis eccleſiaſticae*, quae publica habentur, (*c*) nec 3) res ſeu iura *merae facultatis*, hoc eſt, *quae vi alterius iuris haud controuerſi competunt:* quamquam non minus in *his* quam in *illis* (*d*) *interueniente b. f. poſſeſſione* locus eſſe poſſit *praeſcriptioni acquiſitiuae* tum *ordinariae*, ſi titulus interuenit, tum *immemoriali* (*e*) (§. 673. 676.)

(*a*) *c.* 6. 15. *X. de priuilegiis c.* 4. *b. t.*

(*b*) *c.* 6. *X. b. t.* ibi: *Quadragenalis praeſcriptio omnem prorſus actionem excludit.*

(*c*) *c.* 11. 12. 16. *X. b. t.*

(*d*) *c.* 16. *X. b. t.* ibi; *nec contra viſitationem ipſam et procurationem poteſt aliquo modo praeſcribi, etſi alius contra eum praeſcribere poſſet vtramque.*

(e) *Sam.* L. B. *de* COCCEII in *iure Controu. lib.* 41. *tit.* 3. *qu.* 13. PVFENDORF l. c. *tom. III. obſ.* 160. 161.

§. 679. *Iuris annuorum reditvum* haec eſt natura, quod ſingulis annis *naſcatur* ius eosdem percipiendi, eorumque perceptio ſit *merae facultatis.* Hinc exactione eorum per longiſſimum tempus intermiſſa, *ipſum ius* praeſcriptione non extinguitur, ſed *cuiuslibet anni* debitum. (*a*) Aliud eſt, ſi praeſcribens ſimul fuerit in *b. f. poſſeſſione* vel quaſi *libertatis* et *immunitatis* ab annuis reditibus: quippe per quam fundari poteſt praeſcriptio *acquiſitiua immunitatis*, (*b*) et quidem vel *ſine titulo*, ſi haec immunitas iuri communi vel praeſumtioni iuris non eſt aduerſa, vel *cum titulo* vel *per immemorialem* poſſeſſionem, ſi eſt eidem aduerſa. (§. 673. 676.)

(*a*) *L.* 7. §. *vlt. C. de praeſcript.* 30. *vel* 40. *ann.* ibi: *In his promiſſionibus, vel legatis, vel aliis obligationibus, quae dationem per ſingulos annos vel menſes --- continent, tempora praeſcriptionum non ab exordio talis obligationis, ſed ab initio cuiusque anni vel menſis computari manifeſtum eſt.* *L.* 46. §. 9. *C. de epiſcop. et cler.* BVLGARI, praeſcriptionem admittentis, et MARTINI, eandem negantis, et ICtorum ſequacium diſſenſum recenſet *Io. Nic.* HERTIVS de *praeſcriptione iurium per temporum interualla renaſcentium*, ipſe poſteriorem ſuccincte explicans *Sect. I. Eſ. Frid.* PVFENDORF *obſ. iur. tom. I. obſ.* 116. *tom. II. obſ.* 78.

(*b*) HERTIVS *l. c. Sect. II.* §. 1. CARPZOV. *P. II. c.* 3. *def.* 17. *Ferd. Chriſt.* HARPPRECHT de *praeſcriptione immunitatis.*

TIT. X.

TIT. X.

DE IVRE CIRCA DECIMAS.

(Lib. III. Tit. 30. *de Decimis, primitiis et oblationibus.*)

ARGVMENTVM.

§. 680. *Ius decimandi et decimae.* 681. *Debentur vel ex lege eccleſiaſtica vel titulo ſpeciali.* 682. *Eccleſiaſticae et Seculares.* 683. *Reales et perſonales.* 684. *Vis conſuetudinis circa illas.* 685. *Ius Proteſtantium.* 686. *Ius decimandi vniuerſale et particulare.* 687. *Immunitas ab eo.* 688. *Decimae debentur in natura* 689. *ex omnibus fructibus.* 690. *Quomodo praeſtandae ſint.* 691. *Debentur a quolibet fundi poſſeſſore,* 692. *ex agris cultis et noualibus.* 693. *Quatenus debeantur inter vtriusque religionis conſortes.*

§. 680. Bonorum eccleſiaſticorum praecipuam partem faciunt *Decimae*; quae *vel* formaliter accipiuntur pro IVRE DECIMANDI, quod eſt *ius ſingulare, exigendi determinatam partem fructuum ex re aliena prouenientium*; vel *obiectiue* ſumtae, denotant *ipſam determinatam fructuum partem ex bonis alteri praeſtandam, vi iuris ſingularis ipſi competentis.* Ex regula eſt *decima* fructuum pars: etiamſi *maior* vel *minor* pars obſeruantia vel conuentione definiri poſſit. (*a*)

(*a*) *Achat. Lud. Car.* SCHMIDII *diſſ. de nonis Sect.* 2.

§. 681. Ius decimandi conſtituitur vel *lege eccleſiaſtica*, vel *titulo ſpeciali.* 1) *Ex lege eccleſiaſtica*

(*a*) datur *ecclesiae*, et iure nouo *ecclesiae parochiali*, (*b*) ius exigendi decimas omnium fructuum, intra fines eius perceptorum, ad *ministrorum ecclesiae sustentationem* aliaque *onera eius* ferenda. II. *Ex titulo speciali* ab origine constitutum est 1) a dominis praediorum per *reseruationem decimarum* in praediis ad culturam datis; 2) *infeudatione* et qualibet *alienatione* translatum est in ecclesias, extra parochiae limites constitutas, in monasteria, domusque religiosas, nec non in laicos. (*c*) Laicis demum seculo XII. maxime per *concilium Lateranense III. de a.* 1179. negatum est ius possidendi decimas, et ius possessas in laicos transferendi. (*d*)

(*a*) Primo quidem sponte oblatae et commendatae sunt, instituto *reipublicae Iudaicae* in exemplum proposito; deinde ex erronea *praecepti diuini* opinione lege mere ecclesiastica imperatae sunt poenisque munitae *c.* 14. 25. 26. 33. *X. de decimis. Io.* SELDENVS *de decimis*, THOMASSINVS *de vet. et nou. eccl. discipl. P.* 3. *lib. I. c.* 9. Ierome a Coste, seu Rich. Simon *histoire de l' origine des revenues ecclesiast.* p. 5. s. *I. C.* BARTHEL *de decimis* t. 2. op. p. 711. *Dau. Ge.* STRVBEN *Nebenstunden obs. XXXIV.* p. 190. s. *Christ. Ferd.* HARPPRECHT *de iure decimatoris vniuersalis Sect. I.*

(*b*) *c.* 7. 13. 20. *h. t. c.* 5. *X. de parochiis.*

(*c*) *c.* 9. 18. 20. 25. *X. h. t.*

(*d*) *c.* 19. *X. eod. c.* 7. *X. de praescript.*

§. 682. Sunt inde decimae vel ECCLESIASTICAE, quae ecclesiae, vel SECVLARES, quae aliis quam ecclesiae debentur. Ad *seculares* pertinent tum 1) decimae

cimae a laicis *ante concilium Lateranenſe III.* tum 2) ab iis *immemoriali tempore* poſſeſſae. (*a*) Cenſentur iure bonorum *ſecularium*, et generali conſuetudine ſeruata eſt libera de iis *diſponendi* facultas, (*b*) nec eccleſiae *parochiali* in iis tribui poteſt vllum ius, niſi *nominatim* reſeruatum. (*c*)

(*a*) *c. 7. X. de his quae fiunt a Praelat, c. 2, §. 2. h. t. in 6. c. 1. de praeſcript. in 6.*

(*b*) BARTHEL l. c. *Sect. 5. §. 4. tom. II. p.* 756. Haec conſuetudo ex eo originem duxit, quod ſanctio concilii *Lateranenſis III.* in Comitiis Gelnhuſanis a. 1186. publice impugnata, in Germania vim obtinere non potuerit. ARNOLDVS LVBEC. *Chron. Slau. lib.* 3. *c.* 18. apud LEIBNITIVM *tom. II. Script. Brunſu. p.* 619.

(*c*) Conf. B. Parens in *Conſult. et dec. tom. I. P. I. reſp.* 4.

§. 683. Decimae eccleſiaſticae vel REALES ſunt vel PERSONALES, prout obligatio eas praeſtandi annexa eſt vel *bonis*, ex quibus praeſtantur, vel *perſonae* quae eas debet. (*a*) ILLAE debentur ex *fructibus*, ex *ſubſtantia bonorum* prouenientibus; quales ſunt decimae *praediales* et decimae animalium, der Bluthzehnte; HAE ex fructibus *ſola humana induſtria* productis. (*b*)

(*a*) *c. 26. in f. h. t.*

(*b*) *c. 5. 6. 7. 20. 21. 23. 28. h. t. c. 4. C. 16. qu. 7.*

§. 684. Ius exigendi cuiuscunque generis decimas ſimul regitur et determinatur *conſuetudine*. (*a*) Hinc 1) decimae eccleſiaſticae *reales*, ſiue ſint *praediales*

diales siue decimae *animalium*, eccleſiae non aliter debentur, quam quatenus *obſeruantia* ſimul introductae ſunt: 2) *perſonales* vero *contraria obſeruantia* vniuerſim ſunt abolitae: (*b*) 3) conſuetudine non minus definitur *modus* eas praeſtandi quam *genus fructuum*, ex quibus praeſtantur: (*c*) cuiusmodi qualitates decimarum, iure non minus quam conſuetudine determinatae, ad earum *naturalia* pertinent, quae ineſſe praeſumuntur.

(*a*) *c.* 18. 20. 31. 32. *X. h. t.*

(*b*) BARTHEL *l. c. Sect.* 2. §. 1. *p.* 716.

(*c*) Exactio decimarum de rebus et fructibus, decimis per conſuetudinem *non obnoxiis*, ad *abuſum poteſtatis eccleſiaſticae* refertur, auctoritate *Imperantium* emendandum. *Petr. de* MARCA *de concord. Sac. et imp. lib.* 4. *c.* 10. *per tot.*

§. 685. Inter *Proteſtantes* ius decimandi ſeruatum eſt inter *iura eccleſiarum*, iisdem Pace *religioſa* et *Weſtphalica* confirmatum, idque *iure communi* regitur in defectu iurium particularium. (*a*) Laicis vero ius decimas vi *tituli ſpecialis* poſſidendi non negatur, nec illis ideo praeſcriptio quadragenaria *titulata* contra eccleſiam in dubium vocari poteſt.

(*a*) *Pax relig. de a.* 1555. §. 16. *I. P. O. art. V.* §. 45. CARPZOV l. c. *lib. I. def.* 125. 138. B. Parens in *iur. paroch. Sect.* 7. *c.* 1.

§. 686. Ius decimandi *vniuerſale* eſt, quod per vniuerſum loci diſtrictum, et *particulare*, quod per certa praedia tantum competit. Illud fundatum eſt

tum

tum intuitu omnium *fundorum* per diſtrictum conſtitutorum, tum intuitu omnium *fructuum*, donec exemtio doceatur. (*a*)

(*a*) *c.* 13. 30. *X. b. t. c. vlt. X. de parochiis.* HARPRECHT *l. c. Sect.* 2. §. 13.

§. 687. *Exemtio*, ſeu *immunitas* a iure decimandi, vel intuitu *omnium* vel intuitu *certorum* fundi fructuum competere, (*a*) et conſtitui poteſt 1) *conceſſione ſuperioris*, qualis aduerſus legem eccleſiaſticam ab Imperante, qua tali, dari nequit, (*b*) 2) *conuentione* rite et legitime inita, (*c*) 3) *praeſcriptione* XXX. annorum, ſi decimae ſunt *ſeculares*, vel XL. annorum *titulo* munita, ſi ſunt *eccleſiaſticae*: (§. 673.) quae cum ſit *acquiſitiua* praeſcriptio, *poſſeſſionem vel quaſi libertatis* a decimis deſiderat, ſiquidem ſolo non vſu ius decimandi non amittitur; (§. 679.) (*a*) 4) *praeſcriptione immemoriali* (§. 676.)

(*a*) *c.* 10. 12. 24. *X. b. t.*

(*b*) *c.* 25. *X. b. t.*

(*c*) *c.* 5. 8. *X. de Transactionib. c.* 3. *X. b. t.*

(*d*) *Chriſtoph.* HARPRECHT de *praeſcriptione immunitatis a collect. c.* II. *n.* 16. *Caſp.* KLOCK *Vol. IV. Conſ. I. n.* 331. BARTHEL *l. c. Sect.* 7. §. 2. *p.* 777.

§. 688. *Exercitium* iuris decimandi conſiſtit in ipſa decimarum perceptione. Cum decimae *reales* ſint *pars fructuum*, ex bonorum ſubſtantia proueni-entium: (§. 683.) debentur I. ex *ipſis fructibus*, (*a*)

nec

nec in *aeſtimatione* fructuum, vel in fructibus, in aliam *ſpeciem* conuerſis, recte peaeſtantur, niſi vi *conuentionis*. Eiusmodi decimae extraordinariae vocantur *ſaccariae*, *Sackzehnden*, et talis *conuentio* in *ſingulos annos* inita taciteque renouata cenſetur, ac proinde ſaluum *in perpetuum* eſt ius decimas in natura exigendi: niſi 1) probetur, ſaccarias decimas eſſe vi *primae conſtitutionis*, vel tales 2) vi *locationis perpetuae iure colonario* eſſe conſtitutas, vel 3) a tempore immemoriali ita eſſe praeſtitas. (§. 677.) (*b*)

(*a*) *c.* 21. 30. *X. h. t.*

(*b*) MEVIVS *P. VIII. dec.* 66. *Eſ. Frid.* PVFENDORFIVS in *obſ. iur. vniu. tom. I. obſ.* 2. *tom. II. obſ.* 137. BARTHEL l. c. *Sect.* 3. §. 4. *p.* 731.

§. 689. Debentur II. ex *omnibus* bonorum decimalium *fructibus*, niſi vel ius decimandi ad *certam fructuum ſpeciem* adſtrictum, vel ratione certae fructuum ſpeciei *immunitas* acquiſita ſit. (*a*) Perdurat ergo 1) haec obligatio, *mutato* licet *fructuum genere*, (*b*) nec 2) fas eſt, fundum, decimis obnoxium, in *fraudem decimatoris* in aliam formam redigere, eiue quidquam inaedificare, nec 3) eum vltra *morem regionis* incultum relinquere ad paſtum pecudum. (*c*)

(*a*) *c.* 6. 21. 24. 30. *X. h. t.*

(*b*) *c.* 4. 21. *h. t.*

(*c*) PVFENDORF l. c. *tom. II. obſ.* 157. *tom. III. obſ.* 202. §. 4. *p.* 554. *Ordinatio decimaria Brunſuico-Luneburg.* de a. 1709. tom. III. *Corp. Conſt. Calenb. p.* 997.

§. 690.

§. 690. Praestandae III. sunt, simulac fructus *percepti* et *collecti* sunt; quos ex praedio euehere prius non licet, quam *admonito* decimatore. (*a*) Debentur vero nullis deductis *expensis*, et *ante tributorum* et *mercedis* exactionem. (*b*)

(*a*) *c.* 7. *X. h. t.* PVFENDORF *l. c. tom. I. obs.* 112. *tom. II. obs.* 32.
(*b*) *c.* 33. *X. h. t.*

§. 691. IV. Exigi possunt a quolibet *possessore bonorum*, decimis obnoxiorum, (§. 683.) nulla habita vel *iuris*, quo bona possidentur, (*a*) vel *status* et *religionis* ipsius possessoris ratione. Vnde et *clerici* et diuersae religionis consortes iisdem obstringuntur. (*b*)

(*a*) *c.* 8. 24. *X. h. t.*
(*b*) *c.* 10. 16. 31. *X. h. t. c.* 18. *de vsuris.*

§. 692. V. Lege ecclesiastica debentur non minus ex praediis *cultis* quam *noualibus*, hoc est, per *hominum memoriam incultis et de nouo ad culturam redactis.* (*a*) Itaque 1) *ecclesiae parochiali*, vi iuris decimandi vniuersalis, *ex lege* competit ius exigendi *decimas nouales intra districtum*, (*b*) non vero 2) aliis, qui ius decimandi vniuersale non ex lege sed *ex speciali titulo* habent; (*c*) nisi et his ius *circa nouales* nominatim datum sit, v. c. si infeudatio de decimis ad incultas terras, *besucht und unbesucht*, directa est. 3) Ceterum in districtu iuri decimandi

vniuer-

vniuerſali non obnoxio, *ius circa Nouales* inter Proteſtantes dependet a iure, terras incultas aliis concedendi ſub lege praeſtandi *nouales*: ex eoque eſt vel *Domini fundi inculti priuati, vel domini territorii* in praedis *deſertis publicis*. (*d*)

(*a*) *c.* 1. *de verbor. ſignif. in* 6.

(*b*) *c.* 13. 27. 29. *X. h. t. Dau. Ge.* STRVBEN *Nebenſtunden tom. V. p.* 226.

(*c*) *c.* 25. *X. h. t.*

(*d*) *Receſſus Gandersheim. de a.* 1601. §. 15. *Receſſ. Luneb. a.* 12. *Iul.* 1570. *Dav. Ge.* STRVBEN *rechtl. Bedenken N.* 100. *p.* 239. Nonnulli tamen id domino territoriali ſimpliciter vindicant. PFEFFINGER in *Vitriario illuſtr. lib.* 3. *tit.* 18. §. 75. HERTIVS *de ſuperioritate.* §. 50.

§. 693. Inter vtriusque religionis conſortes ius decimas et Nouales *ex alieno territorio* exigendi non niſi iuxta normam *diei decretorii* competit, ita tamen vt, quod ad nouales attinet, *nihil noui iuris in poſterum quaeratur*; (*a*) *in eodem territorio* vero ſecundum *ius commune* vel loci *conſuetudinem* aeſtimandum eſt. (*b*)

(*a*) *Inſtr. Pac. Oſn. art.* 5. §. 47.

(*b*) Hoc volunt verba I. P. O. *art. V.* §. 47. priori diſpoſitioni, quae nouales *ex alieno territorio* percipiendas concernit, oppoſita: *Inter ceteros ſtatus imperii et ſubditos id iuris eſto, quod ius commune vel cuiusque loci conſuetudo et obſeruantia de decimis ex noualibus conſtituunt, aut per pactiones voluntarias conuentum eſt.*

LIBER IV.

DE IVDICIO CAVSARVM ECCLESIASTICARVM.

PARS I.

DE IVDICIO CAVSARVM ECCLESIASTICARVM CIVILIVM.

SECTIO I.

DE IVDICIO IN GENERE ET DE REMEDIIS IVRIS IN IVDICIVM DEDVCENDIS.

TIT. I.

DE IVDICIIS.

(Lib. II. Tit. 1. *De iudiciis.*)

ARGVMENTVM.

§. 694. *Iudicium.* 695. *Ordinarium et ſummarium.* 696. *Quando locus ſit ſummario.* 697. *Iudicii partes.* 698. *Eius gradus ſeu inſtantiae.* 699. *Eccleſiaſticum et ſeculare, ciuile et criminale.* 700. *De iudice et iudicis ſuſpecti recuſatione.*

§. 694. IVDICIVM eſt *legitima cauſae litigioſae diſceptatio coram iudice iuris ſui perſequendi cauſa ſuſcepta.* Ad iudicium pertinent 1) perſonae, id con-

constituentes, *iudex* et *litigantes*, 2) *causae litigiosae* tractatio, actusque singuli in ea interuenientes, 3) *ordo iudicii lege definitus*, seu PROCESSVS.

§. 695. SVBSTANTIALIA iudicii sunt, *quae ad essentiam iudicii pertinent*, et SOLENNIA, *quae lege addita sunt ad efficiendam exactiorem causae tractationem.* (*a*) Vtraque obseruanda sunt sub poena nullitatis, (*b*) nisi vel *leges* ex speciali ratione permittant praetermittere solennia, vel id fiat ex *litigantium consensu*, vel ex *superioris praescripto.* (*c*) Est inde iudicium vel ORDINARIVM, in quo *tam substantialia* quam *solennia iudicii obseruanda* sunt, vel SVMMARIVM, in quo *substantialia obseruare sufficit.* Negligi ergo in hoc possunt solennia, eorumque vsus *a iusto* iudicis *arbitrio* et a *consensu litigantium* dependet. (*d*)

(*a*) *c.* 19. *X. de iudiciis Clem.* 2. *eod. Clem.* 2. *de verb. signif.*

(*b*) *L.* 4. *C. de sentent. et interloc.*

(*c*) *c.* 4. *X. de offic. et potest. iud. deleg.*

(*d*) *Clem.* 2. *de Verb. signif.* in f. *si vero in praemissis casibus solennis ordo iudiciarius in toto vel in parte non contradicentibus partibus obseruetur, non erit processus propter hoc irritus.*

§. 696. Iudicio summario locus esse potest 1) ex *speciali iuris dispositione*, vi cuius causae, vel ob *vtilitatem publicam*, vel ob *periculum in mora*, vel ob *ius singulare* causarum et personarum, celerem tractatio-

cationem desiderantes, eidem subiiciuntur, (*a*) 2) ex *consensu litigantium*, 3) ex *praescripto superioris*. (*b*)

(*a*) Huc pertinent causae beneficiorum, matrimoniales, decimarum, vsurarum. *Clem.* 2. *de iudiciis.*
(*b*) *Clem.* 2. *de V. S. Sam.* STRYK de *iudicio principis secundum solam facti veritatem.*

§. 697. Iudicium *duabus partibus* constat, I. *disceptatione* causae inter litigantes secundum normam legum iudice dirigente suscipienda, (*a*) ad instruendam causae cognitionem, II. eius *decisione*, causa cognita facienda, et si opus est, vi *executionis* in effectum deducenda.

(*a*) *c.* 19. *X. h. t.*

§. 698. *Complexus eorum, quae pertinent ad causae certae in iudicium deductae cognitionem et decisionem*, est *gradus* seu INSTANTIA *iudicii.* Eiusdem causae coram *eodem* vel *superiori* iudice repetita cognitio et decisio, constituit *nouum gradum* et *instantiam.* Ab *instantia absolui* dicitur reus, qui liberatur ab obligatione iudicium tale, quale actor instituit, cum eo suscipiendi vel prosequendi. Cum id fiat saluo *iure agendi* actoris: absolutio ab instantia non impedit, quo minus actor possit rectius instituere iudicium, refusis tamen prioris instantiae expensis. (*a*)

(*a*) *c.* 15. *X. de iudiciis c.* 1. *X. De dolo et contumacia L.* 13. §. 2. *L.* 15. *C. de Iudic. Christ. Ferd.* HARPPRECHT *comment. de absolutione ab instantia.*

§. 699. *Obiectum* iudicii sunt *causae litigiosae*. Pro harum diuersitate iudicium I. est vel ECCLESIASTICVM vel SECVLARE. prout in eo agitur de *causis* vel *ecclesiasticis*, vel *secularibus*: et II. vel CIVILE, vel CRIMINALE. In illo de *causis ciuilibus*, hoc est, *quae iura priuatis acquisita concernunt*; in hoc de iure *reipublicae* vel *ecclesiae in poenis delictorum sumendis* contenditur. Vtrumque tam *ecclesiasticum* quam seculare esse potest.

§. 700. Iudicium non est nisi coram *Iudice*. Hunc non modo *competentem* esse oportet, (§. 129.) verum etiam *bonum virum*, hoc est, *iustitiae* et *aequitatis amantem et a partium studio alienum*. *Suspectus* vocatur, in quem ex speciali ratione cadit praesumtio contrarii. Pertinet ad ius *vtriusque litigantis*, *recusare* iudicem tam *ordinarium*, quam *delegatum*, (*a*) vel *probata causa recusationis*, vel praestito *iureiurando perhorrescentiae*. (*b*) Iudice ordinario recusato, causa ad *superiorem* defertur, vel ab hoc iudici *delegato* committitur. (*c*)

(*a*) *c.* 5. X. *de Exceptionib. c.* 36. 41. *X. de appellat. c.* 10. *X. de foro comp.*

(*b*) Hoc iuramentum originem non ducit ex dispositione iuris canonici, sed ex *vsuali interpretatione c.* 11. *de rescriptis in* 6. *I. Ge.* PERTSCH de *origine iuramenti perhorrescentiae*. Sine omni allegatione causae id admittunt *Ger.* FELTMANNVS de *iuram. perhorr. disp.* 1. *c.* 4. *et* STRYK *in praxi for. c.* 9. §. 17. Rectius et ex *iuris analogia* causam recusationis speciatim exprimendam esse existimant MEVIVS

Part.

Part. VIII. dec. 71. BERGERVS *diſcept. for. tom. I. p.* 354. WERNHERVS *obſ. for. P. V. obſ.* 165.

(c) *c.* 4. *de Off. iud. del. in* 6. *Ord. Cam. P.* 2. *tit. I.* §. 1. WERNHER *l. c. P. VII. obſ.* 84.

TIT. II.

DE FORO COMPETENTE.

(Lib. II. Tit. 2. *de foro competente.*)

ARGVMENTVM.

§. 701. *Forum eccleſiaſticum eiusque competentia.* 702. *Tam ratione cauſarum quam perſonarum.* 703. *Vtriusque diſcrimen.* 704. *Forum eccleſiaſticum commune et ſpeciale.* 705. *Primae et ſuperioris inſtantiae.*

§. 701. Cum FORVM ſit *locus exercendae iurisdictionis:* forum vel ECCLESIASTICVM eſt, in quo *iurisdictio eccleſiaſtica*, vel SECVLARE, in quo *iurisdictio ſecularis* exercetur. Forum ergo eſt coram quolibet iudice *ordinario* et *delegato*: et a competentia iurisdictionis aeſtimatur *fori competentia* (§. 129.)

§. 702. Forum eccleſiaſticum competens eſt I. ratione *cauſarum eccleſiaſticarum* (a) (§. 257. 258.) quarum numero ſunt cauſae, *actus ſacros*, *matrimonium* et *ſponſalia*, *beneficia*, *ius patronatus*, (§. 554.) *loca ſacra et religioſa*, *decimas eccleſiaſticas*, *bona eccleſiaſtica*, qua talia, concernentes;

ſi enim haec vt *ſecularia* poſſidentur, in foro ſeculari vindicanda ſunt: (*b*) II. intuitu *clericorum* et *perſonarum eccleſiaſticarum* et *ſcholaſticarum* in cauſis perſonalibus quibuscunque, etiam ſecularibus non exemtis. (§. 259.) (*c*) In foro eccleſiaſtico ergo iudicium tam *eccleſiaſticum* quam *ſeculare* inſtitui poteſt. (§. 694.)

(*a*) c. 2. X. *de iudiciis.* *Mart.* SCHRADER *de cauſis eccleſiaſticis.* *Felicianus de* OLIVA *de foro eccleſiaſtico.*

(*b*) c. 5. X. *h. t.* *Io. Vlr.* CRAMER *de non ente fori mixti eccleſiaſtici praeſertim in actionibus realibus tom. III. op. p.* 694. 718.

(*c*) *c.* 2. *X. h. t.* In actionibus realibus clerici etiam foro *rei ſitae* ſubſunt, quod generatim agnoſcitur in *c. vlt. X. h. t.*

§. 703. Competentia fori eccleſiaſtici *ratione cauſarum*, ex ſola *qualitate cauſae*, nulla habita perſonarum ratione, (§. 258.) *ratione perſonarum* vero ex perſona *reorum* aeſtimatur, ſeruato principio: actorem ſequi forum rei. (*a*)

(*a*) *c.* 8. *X. h. t. c.* 5. X. *eod.*

§. 704. Eſt vero forum eccleſiaſticum vel I. COMMVNE, cui cauſae et perſonae eccleſiaſticae ſecundum *ius commune eccleſiaſticum* ſubſunt; idque perſonae eccleſiaſticae tum per *domicilium* tum per *beneficium*, reſidentiam poſtulans, tum per *delictum* ſortiuntur; (*a*) vel II. SPECIALE, cui cauſae et perſonae eccleſiaſticae vi *iuris ſpecialis* ſubſunt, v. c. coram his quibus

bus iurisdictio eccleſiaſtica vi ſpecialis tituli acquiſita eſt. (§. 187.) Inter Proteſtantes *canonici* et *conuentuales* vel foro ſpeciali coram *capitulo* ſubſunt, vel ſi hoc iurisdictione caret, coram tribunali, cui princeps Euangelicus iurisdictionem in eos, quippe quae ad iura eius reſeruata pertinet, (§. 186.) demandauit. (*b*)

(*a*) *c.* 1. 2. 4. *X. h. t. c.* 7. *de officio Ordinarii in* 6. *c.* 3. *de temporibus Ordinat. in* 6. Forum commune inter Catholicos eſt coram *Officiali generali* et inter proteſtantes coram *conſiſtorio* (§. 165. 196.)

(*b*) B. Parens in *iur. eccl. lib.* 3. *tit.* 1. §. 39.

§. 705. Idem porro vel INFERIVS eſt, cui reus ratione cauſae vel perſonae *immediate* ſubeſt, vel SVPERIVS et *vlterius*, cui mediante iudice prioris fori ſubiectus eſt. *Iudicium* in *foro inferiori* inſtitutum, *primam inſtantiam*, idemque in *foro ſuperiori* et *vlteriori* repetitum, *ſecundam* et *vlteriorem inſtantiam* conſtituit. (§. 698.) Beneficio *primae inſtantiae* fruitur reus: nec ideo iudicium in foro ſuperiori prius ſuſcipere tenetur, quam finitum ſit iudicium in iudicio inferiori: (*a*) cuius conſequens eſt, vt forum ſuperius incompetens ſit, ſi cauſa ad illud defertur, praetermiſſo foro inferiori.

(*a*) *c.* 39. C. 11. *qu.* 1. *Ord. Cameral. P. II. Tit. I.* §. 2. *tit.* 8. §. 16. Forum et *beneficium primae inſtantiae* coram quibuscunque Ordinariis confirmatum eſt quoque in *Concilio Tridentino Seſſ.* 24. *de reform. c.* 20.

TIT. III.

DE IMPLORATIONE OFFICII IVDICIS.

(Lib. I. Tit. 32. *De officio iudicis.* Lib. II. Tit. 11. *De plus petitionibus.*)

ARGVMENTVM.

§. 706. *Iudicium nullum ſine actione.* 707. *Actio et imploratio officii iudicis.* 708. *Eius fundamentum. Denunciatio euangelica.* 709. *Ius agendi probatione non indiget, niſi ex ſpeciali ratione.* 710. *Plus petitio.*

§. 706. Cum *iuris perſequendi cauſa* iudicium ſuſcipiatur: (§. 694.) in omni iudicio *duplex ius* intelligitur, *alterum*, quod perſequimur, *alterum* vero, virtute cuius illud in iudicio perſequimur. Vltimum ACTIO vocatur, quippe quae, definiente CELSO et IVSTINIANO, (*a*) nihil aliud eſt, quam *ius perſequendi in iudicio, quod ſibi debetur.* Nullum iudicium ergo eſſe poteſt ſine actione.

(*a*) *L.* 51. *D. de obligat. et act. Pr. I. de actionib.*

§. 707. Actio, ad ius certum perſequendum inſtituenda, vel *lege ipſa* determinata eſt, eaque vocatur *actio ſpecialis*; vel lege determinata non eſt, et vocatur IMPLORATIO OFFICII IVDICIS, (*a*) quae eſt *ius, implorato ſolo officio iudicis, perſequendi in iudicio, quod ſibi debetur, licet eius nomine ſpecialis actio prodita non ſit.*

(*a*)

(*a*) *c.* 2. *X. de officio iudic.* ibi: IVDICIS OFFICIVM *vbicunque* PRO ACTIONE *proponitur, veluti cum reſtitutio in integrum principaliter poſtulatur, litis conteſtationem expoſcit.* Hanc implorationem *ius* vocare licet ad analogiam actionis. (§. ant.) Simulac *actio* vel *imploratio officii iudicis* actu exercetur in iudicio vtraque fit *remedium ius ſuum perſequendi.*

§. 708. *Implorationi offici iudicis* locus non eſt, niſi *ius perfectum* vel *ex lege* competat, vel ex *aequitate* lege agnita. (*a*) Male applicatur, vbi *ius imperfectum* tantum interuenit, et aequitas lege *non agnita* et approbata. (*b*) Inde rationibus iuris deſtituitur DENVNCIATIO EVANGELICA, quae eſt *imploratio iudicis eccleſiaſtici ad perſequendum id, quod ab altero iure interno ſeu imperfecto tantum debetur, peccati euitandi cauſa propoſita.* (*c*)

(*a*) *Iudicium non eſt, antequam debeatur L.* 35. *D. de iudiciis.*

(*b*) *L.* 64. §. 9. *D. ſoluto matrimon. quemad. dos repet.*

(*c*) *Chriſt.* THOMASIVS de *vſu pract. denunciationis Euangelicae.* B. Parens in *iur. eccl. lib. I. tit.* 32. §. 7.

§. 709. Quoniam omne ius perfectum *vi legis* coniunctum eſt cum iure agendi: *ius agendi* ſpeciali probatione non indiget: niſi a *facto quodam dependeat*, quo poſito demum competit: veluti ſi ius, in iudicium deductum, ſub *certa qualitate* vel *vi ceſſionis* tantum competit. *Probatio facti, a quo ius agendi pendet*, LEGITIMATIO AD CAVSAM VOCATUR. (*a*)

(*a*) *Iac. Frid.* LVDOVICI de *legitimatione ad causam Io. Tob.* CARRACH *de vera indole legitimationis ad causam.*

§, 710. Actione *plus* peti non potest, quam quod debetur. (§. 706.) Si 1) actor sciens *re* vel *causa* plus petit, in expensas condemnatur, modo reus verum debitum agnouerit; si 2) plus *tempore* petit, reus ab instantia absoluitur, duplicatis induciis temporis, illius videlicet, in quo plus petiit; sin 3) *loco* plus petit, ad interesse loci tenetur. (*a*)

(*a*) *c. vn. X. de plus petitionibus.* GONZALEZ in *comment. ad Decret. tom. II. p.* 215.

TIT. IV.

DE IN INTEGRVM RESTITVTIONE.

(Lib. I. Tit. 41. *De in integrum reſtitutione.* Tit. 40. *De his quae vi metusque cauſa fiunt.* Tit. 42. *De alienatione iudicii mutandi cauſa facta.*)

ARGVMENTVM.

§. 711. *Reſtitutio in integrum.* 712. *Maioribus non datur niſi ex cauſa ſpeciali.* 713. *Minoribus et eccleſiis laeſis ſimpliciter.* 714. *Contra quae negotia detur?* 715. *Modus eam petendi principaliter et incidenter* 716. *tempus eam petendi.* 717. *Vis interpoſitae et impetratae.*

§. 711. IN INTEGRVM RESTITVTIO eſt *beneficium iuris, vi cuius negotium ob laeſionem interuenientem auctoritate iudiciali ex iuſta cauſa reſcinditur.* Proponitur per *implorationem iudicis*: (*a*) quae ipſa *reſtitutio in integrum* appellatur. Deſiderat iuſtam cauſam, quae vel in *cauſa laeſionis*, quae culpa vacat, vel in ſtatu et qualitate *perſonae laeſae* continetur.

(*a*) *c.* 2. *X. de officio iudicis.*

§. 712. MAIORIBVS *XXV. annis*, ex negotio laeſis, in integrum reſtitutio non datur, niſi ex *ſpeciali cauſa, ex qua laeſionem aliunde, quam ex eorum culpa deſcendere* apparet: qualis eſt vel *cauſa iure determinata*, veluti *dolus* alterius, *metus* non

vanus et ſine iure illatus, (*a*) *abſentia*, *alienatio* ab aduerſario iudicii mutandi cauſa facta, vel *alia iuſta cauſa*, ſecundum *analogiam iuris* iuſto iudicis arbitrio aeſtimanda. (*b*) Ob cauſam iure reprobatam, veluti ob metum reuerentialem, *officio iudicis* dari nequit. (*c*)

(*a*) *c.* 2. 4. 6. *X. de his quae vi metusque cauſa fiunt.*

(*b*) *c.* 4. *X. h. t. Dominicus* GALESIVS in *tract. de In int. reſtit. c.* 8. *p.* 101.

(*c*) *c.* 6. *X. de his quae vi met. cauſ.* B. Parens in *iur. eccl. lib. I. tit.* 40. §. 2.

§. 713. MINORIBVS datur ob laeſionem quamcunque ex negotio emergentem, etiamſi a facilitate et culpa originem ducat. (*a*) *Iure minorum* vtuntur *eccleſiae*, (*b*) quo nomine in ſenſu latiori omnia corpora eccleſiaſtica, monaſteria, domus religioſae et ſcholae veniunt: (*c*) iisque per quaeuis *geſta* vel *neglecta* laeſis, (*d*) in integrum reſtitutio competit non contra priuatos modo et laicos, verum etiam contra *aliam eccleſiam*. (*e*)

(*a*) *c.* 8. *X. h. t.*

(*b*) *c.* 1. *et* 3. *X. h. t.*

(*c*) *c.* 6. *X. eod. c.* 11. *X. de reb. eccleſ. alienand. c.* 2. *X. de conſuetud.* Clericis vero in bonis *patrimonialibus* reſtitutio in integrum non competit. REIFENSTVEL in *iur. C. lib.* 1. *tit.* 41. §. 2. *n.* 33.

(*d*) *c.* 1. 2. 3. 5. 7. *X. h. t. c.* 1. *h. t. in* 6. *Clem. vn. h. t.*

(*e*) *c.* 3. 5. *X. h. t. c.* 1. 2. *h. t. in* 6.

§. 714.

§. 714. Cum reſtitutio in integrum detur ob laeſionem: ob hanc etiam datur aduerſus negotia *eccleſiaſtica*, quoad patiuntur *reſciſſionem*. Locus ergo ei eſt 1) in cauſis *beneficialibus*, veluti ob renunciationem beneficii, 2) in cauſis *matrimonialibus*, quoad non agitur de matrimonio reſcindendo, veluti in cauſis *ſponſalium*, (*b*) 3) aduerſus ſententiam a *iudice eccleſiaſtico* latam, (*c*) et eiusdem generis alia.

(*a*) *c.* 8. *X. de rerum permutat.* REIFFENSTVEL *l. c. n.* 83.

(*b*) B. Parens de *reſtitut. in int. contra ſponſalia minorum.*

(*c*) *c.* 5. *X. h. t.*

§. 715. Peti poteſt vel *principaliter*, ſeparato iudicio, (*a*) vel *incidenter*, hoc eſt, in iudicio de alia cauſa moto. (*b*) *Illa* coram *iudice*, cui ſubeſt is, contra quem petitur, ideoque ab eccleſia contra laicum petenda eſt in foro *ſeculari*; (*c*) *haec* tamquam cauſa incidens, in eodem iudicio. *Illa* expedienda eſt ordine iuris ſeruato, (*d*) *haec*, quoad de laeſione conſtat, expediri poteſt *breui manu*.

(*a*) *c.* 8. *X. h. t. c.* 2. *X. de officio iud.*

(*b*) *c.* 3. *X. h. t.*

(*c*) *c.* 2. *X. de officio iudicis.*

(*d*) *c.* 9. *X. h. t. c.* 8. *X. de foro competente. Henr.* CANISIVS *in Summa iur. Can. lib.* 4. *tit.* 16. §. 6. *in oper. p.* 764.

§. 716. Tempus petendae reſtitutionis eſt *quadriennium* continuum, quod *eccleſiae* currit a *tempore cognitae laeſionis*; (*a*) veluti a morte praelati, qui eccleſiam laeſit. Semel *denegata* per ſententiam, quae tranſiit in rem iudicatam, denuo peti nequit; niſi noua eius petendae cauſa interueniat. (*b*)

(*a*) Veteres interpretes reſtitutionem in integrum eccleſiae *in perpetuum*, alii eam intra *XL. annos*, exemplo reliquarum actionum, dandam eſſe exiſtimant. *Ian. a* COSTA *ad Decret. p.* 261. Rectius ſecundum *c.* 1. *h. t. in* 6. *et Clem. vn. h. t.* eandem quadriennio circumſcribi dicendum eſt. *Dom.* GALESIVS in *commentar. ad ſingulos textus Decretal. de in integr. reſtit.* p. 71. et 99. B. Parens in *iur. eccl. lib.* 1. *tit.* 41. §. 8. 9.

(*b*) *c. vlt. X. h. t.* GALESIVS *ad cit. cap. vlt. p.* 69.

§. 717. Cum reſtitutio in integrum *negotii reſcindendi* cauſa proponatur: 1) eadem in iudicio *pendente*, omnia in ſuo ſtatu manere debent, per eamque et *ſententiae* executio ſuſpenditur; niſi eam morae tantum nectendae cauſa per fraudem poſtulari appareat, quo caſu victor *praeſtita cautione* eius executionem petere potcſt: (*a*) eadem vero 2) in iudicio *decreta*, negotium in quo quis laeſus eſt, reſcinditur; cuius conſequens eſt, vt vnusquisque ius ſuum recipere debeat, resque tradita vna *cum fructibus* reſtituenda ſit, exceptis bona fide conſumtis vel vſucaptis, refuſis non minus impenſis in rem factis. (*b*)

(*a*) *c.* 6. *X. h. t.*

(*b*) *c.* 1. *X. h. t. c. penult. X. de rebus eccl. alienand.* REIFFENSTVEL *l. c.* §. 8. *n.* 127. 130.

TIT. V.

DE REMEDIO PETITORIO ET POSSESSORIO.

(Lib. II. Tit. 12. *De cauſa poſſeſſionis et proprietatis.*)

ARGVMENTVM.

§. 718. *Petitorium et poſſeſſorium.* 719. *Alterutrum quomodo ſeparatim inſtituatur?* 720. *Vtriusque cumulatio.* 721. *Huius effectus.* 722. *Cumulatio actionum.*

§. 718. CAVSA PROPRIETATIS eſt, *quae concernit ius ipſum, quatenus nobis proprium eſt*, et CAVSA POSSESSIONIS, *quae concernit tantum ius circa rei poſſeſſionem vel quaſi.* IVDICIVM PETITORIVM eſt, in quo de *cauſa proprietatis*, et POSSESSORIVM, in quo de *cauſa poſſeſſionis* contenditur. (*a*) REMEDIVM PETITORIVM eſt, quo ius ipſum, quoad nobis proprium eſt, et POSSESSORIVM, quo ius circa poſſeſſionem perſequimur. (*b*) Vtrumque tendit ad *diverſa iura* circa eandem rem perſequenda: vtrumque tamen *connexum* eſt, quod per poſſeſſorium facilior reddatur cognitio petitorii.

(*a*) *c.* 5. *X. eod.*

(*b*) *c.* 4. 6. *X. eod.* De *foro* vtriusque vid. §. 258.

§. 719. In arbitrio actoris poſitum eſt, alterutrum remedium *ſeparatim* inſtituere. (*a*) Finito vero poſſeſſorio,

ſorio, ſuccumbenti in eo, ſaluum adhuc eſt *petitorium*; (*b*) ob vtriusque iudicii nexum tamen in *eodem foro* inſtituendum, (*c*) modo hoc etiam intuitu petitorii competens ſit. (§. 258.) (*d*)

(*a*) *L.* 3. *C. de interdict. L.* 3. *C. de rei vindicat.*

(*b*) *c.* 7. *X. h. t.*

(*c*) *c.* 1. 2. 3. 6. *X. h. t. Clem. vn. h. t.*

(*d*) *c. vlt. X. de iudic.* REIFFENSTVEL *in iur. Can. lib.* 2. *tit.* 12. §. 8. *n.* 252. B. Parens in *iur. eccl. lib.* 2. *tit.* 12. §. 13.

§. 720. Promouendae litis cauſa permiſſum eſt *iure* Canonico, *vtrumque remedium cumulare*, hoc eſt, *in idem iudicium ſimul deducere*, modo *forum* intuitu vtriusque *competens* ſit, nec *vtrumque* ſibi inuicem ſit *contrarium*. (*a*) Vnde *petitorium* 1) cumulari quidem poteſt cum remedio *adipiſcendae* et *recuperandae* poſſeſſionis, non vero 2) cum remedio *retinendae*, niſi tale concurrat remedium petitorium, quod etiam datur *poſſidenti*, v. c. actio confeſſoria. Ceterum vtrumque tam in *initio iudicii*, quam ex interuallo vsque ad *concluſionem in cauſa* cumulare integrum eſt. (*b*)

(*a*) *c.* 5. *X. h.* Diuerſas veterum ſententias de hoc argumento recenſet GONZALEZ *ad Decret. c.* 2. *p.* 242.

(*b*) *c.* 5. *X. cit.*

§. 721. Vis huius cumulationis eſt, quod vtrumque iudicium *coniunctim* exerceri, et ad deciſionem inſtrui poſſit; (*a*) niſi et media lite actori placuerit

peti-

petitorio ſuſpenſo, in *ſolo poſſeſſorio* procedere. (*b*) *Vtroque* 1) *ſatis inſtructo*, in vtroque ferri poteſt ſententia definitiua, ita tamen vt licet deciſio cauſae poſſeſſionis praemittenda ſit, in executione tamen cauſa proprietatis praeualeat: (*b*) 2) *poſſeſſorio* vero *tantum* inſtructo, de hoc ſolo iudex pronunciare poteſt, *cauſa proprietatis* vlteriori diſceptationi reſeruata. (*d*)

(*a*) *c.* 1. 2. *X. h. t.*
(*b*) *Clem. vn. h. t. c.* 36. *X. de teſtib.*
(*c*) *c.* 6. *X. h. t.*
(*d*) *c.* 2. 5. *X. h. t.*

§. 722. Ad analogiam cumulandi petitorii et poſſeſſorii permittitur *cumulatio actionum*, quatenus earum intuitu idem forum competens eſt. Itaque 1) plures actiones, ad *diuerſa* tendentes, ſimpliciter, et 2) plures actiones ad *idem* tendentes non niſi *alternatiue* et *ſubſidiarie* cumulari poſſunt. (*a*)

(*a*) *c.* 3. *de reſcriptis in* 6. B. Parens in doctrina *de actionibus Sect. III. Io.* BRVNNEMANN de *concurſu Cumulatione et transmiſſ. actionum.*

TIT. VI.

TIT. VI.

DE REMEDIO SPOLII.

(Lib. II. Tit. 13. *De reſtitutione ſpoliatorum.*)

ARGVMENTVM.

723. Remedia poſſeſſoria vel ad *acquirendam* vel ad *retinendam* vel ad *recuperandam* poſſeſſionem comparata ſunt. Duo *priora* ex principiis iisdem aeſtimantur, quae ſunt *iure Ciuili* conſtituta; (*a*) *poſterius*, iure Canonico ſpecialius determinatum, *remedium ſpolii* vocatur. (*b*)

(*a*) *c.* 9. *X. de probationibus.*

(*b*) In *c. redintegranda* 3. C. 3. *qu.* 1. non niſi applicatio interdicti *Vnde vi* occurrit. Interpretatione Doctorum vero ſententia *huius cap.* latius producta nouis conſtitutionibus locum fecit in tit. X. *de reſtitutione ſpoliatorum.* *Caſp.* ZIEGLER ad *C. redintegranda* 3. *qu.* 1. *et ad tit. Decretal de reſtitut. ſpoliat.*

§. 724. SPOLIVM eſt *quodlibet factum illicitum, quo rei poſſeſſio vel quaſi alicui aufertur.* Spolium ergo non intelligitur, niſi conſtet, I. alterum in *poſſeſſione vel quaſi* rei fuiſſe, II. et hanc *quolibet facto illicito ablatam* eſſe: quibus duobus momentis *probatio ſpolii* abſoluitur. (*a*)

(*a*) *c.* 10. X. *de offic. iud. deleg. c.* 17. X. *h. t.*

§. 725. Cum ſpolium in *illicita ablatione poſſeſſinis vel quaſi* conſiſtat: committi poteſt 1) in rebus *immobili-*

bilibus, *mobilibus*, ac in *iuribus* (*a*) 2) per *vim* aeque ac *ſine ea* (*b*) 3) non minus *dolo* quam *culpa*, (*c*) 3) et a priuatis non modo ſed etiam a *iudice*, non *ſeruato iuris Ordine* ad priuationem poſſeſſionis procedente; (*d*) 4) eiusque reus fieri poteſt, qui ad ſpolium alterius *moraliter* concurrit, *mandans* illud, vel *ratum* habens, (*e*) vel rem ſpoliatam a ſpoliatore *ſcienter* accipiens. (*f*)

(*a*) *c.* 3. *C.* 3. *qu.* 1. *c.* 6. *X. de ſepult. Eſ. Frid.* PVFENDORF *in obſ. iur.* tom. II. obſ. 142.
(*b*) *c.* 6. 8. 9. 10. *X. h. t.*
(*c*) ZIEGLER de *reſtitut. ſpoliator.*, *c.* 4.
(*d*) *c.* 7. *X. h. t.* MEVIVS *P.* 4. *dec.* 386.
(*e*) *c.* 15. *X. h. t.*
(*f*) *c.* 18. *X. h. t.*

§. 726. Ex *aequitate*, *iure Canonico* agnita, I. *ſpolii reus* obligatur ad rem ſpoliatam cum omni cauſa *reſtituendam*, data aduerſus eum ACTIONE SPOLII: II. ſpoliatus ante praeſtitam ſpolii reſtitutionem cum ſpoliatore *nullum iudicium* ſuſcipere tenetur, data ipſi EXCEPTIONE SPOLII. (*a*)

(*a*) Iuxta *c.* 2. *X. de ordine cognit. quaeſtio ſpoliationis* obiici poteſt vel IN MODVM ACTIONIS *ad reſtitutionem petendam vel in* FORMA EXCEPTIONIS *ad intentionem aduerſarii repellendam.*

§. 727. Cum *actio ſpolii* ad illud reſtituendum ex *aequitate Canonica* oriatur: ea 1) tum aduerſus *ſpoliatorem* datur, etiamſi ſpolium non amplius poſſideat,

deat, (*a*) tum aduerſus *tertium* poſſeſſorem, *ſpolii conſcium*: (*b*) nec 2) eius vſum impedit reſpectus *reuerentiae*, reo aliunde debitae; (*c*) non vero 3) contra tertium *bonae fidei poſſeſſorem*; 4) indolem habet actionis *perſonalis*, ad perſequendam amiſſam poſſeſſionem comparatae, et *perpetua* eſt. (*e*)

(*a*) LEYSER *ad Pand. ſpec.* 504. *in* 6.

(*b*) *c. ſaepe* 18. X. *h. t.*

(*c*) *c.* 18. X. *h. t.* Per hoc *cap. correcta* eſt opinio interpretum, hoc remedium ex can. *redintegranda* contra *quemuis poſſeſſorem* producentium. Vid. B. Parens *l. c.* §. 8. 10. *Io. Vlr. de* CRAMER de *reſtitut. ſpoliati aduerſus tertium b. f. poſſ. tom. III. op. p.* 91.

(*d*) *c. Grauis* 11. X. *h. t.* LEYSER l. c. *ſpec.* 505. *med.* 1. Vnde et datur contra *eccleſiam*. MEVIVS *P. VII. def.* 299.

(*e*) *Caſp.* ZIEGLER *cit. diſſ. c.* 9. WERNHER *obſ. for. P.* 7. *obſ.* 54.

§. 728. Ad reſtitutionem ſpolii, per actionem obtinendam, de *ſpolio* ſatis conſtare idque *probatum* eſſe ſufficit: (§. 724.) nec ſpoliatus *titulum* poſſeſſionis docere tenetur, niſi *ius commune* ipſi ſit aduerſum. (*a*) Vnde 1) nec vlli *exceptioni*, qualitatem *poſſeſſionis* vel *titulum* concernenti, ante reſtitutionem ſpolii reſpondere, (*b*) 2) multoque minus ſpoliatori deſuper *cautionem* praeſtare tenetur: (*c*) immo etiamſi *quaeſtio proprietatis* ſimul tractata ſit: ſpoliato tamen integrum eſt, hac ſuſpenſa, *ſolam poſſeſſionis recuperandae* cauſam proſequi. (*d*)

(*a*)

(*a*) *c.* 2. *h. t. in* 6.

(*b*) *c.* 2. *de Ord. cognit. c.* 1. 2. 5. 6. *X. h. t. c.* 22. *X. in f. de offic. iud. del.* B. Parens *l. c.* §. 5.

(*c*) *Io. Vlr. de* CRAMER *obſ. iur. uniu. tom. I. obſ.* 238. *p.* 547.

(*d*) *Clem. vn. de cauſa poſſeſſ. et propriet.*

§. 729. Reſtitutione ſpolii continentur tum 1) *res ablata* et *in ſubſidium* eius aeſtimatio, (*a*) tum 2) *damna* inde orta, *fructusque* a ſpoliatore *percepti*, (*b*) nec non fructus percipiendi, ſi ſpolium *vi* vel *dolo malo* commiſſum eſt. (*c*) Probationem et aeſtimationem eorundem *proprio iureiurando* inſtruere, actori integrum eſt. (*d*)

(*a*) *c.* 8. *X. de transactionib.*

(*b*) *c.* 22. *X. de offic. iud. deleg. c.* 7. 16. *X. h. t.*

(*c*) *c.* 11. *X. h. t.* ibi: *Vt non tam fructus a nouo et* VIOLENTO POSSESSORE *perceptos, ſed quos, ſi eis poſſidere fuiſſet licitum, poſſeſſores veteres percepiſſent, reddi faciatis eisdem.* MEVIVS *P. VIII. dec.* 387. DE CRAMER l. c. *tom. I. obſ.* 7.

(*d*) *c.* 7. *X. de his, quae vi metusue cauſa fiunt.*

§. 730. Cum ſpoliatus ſpoliatori vel ſpolii reo ante reſtitutionem ſpolii nullatenus reſpondere teneatur: (§. 726.) datur ipſi 1) *exceptio ſpolii*, cuicunque actioni, a ſpoliatore motae, in qualibet litis parte opponenda, (*a*) modo *probatio ſpolii* in continenti fieri poſit, videlicet intra terminum *XV. dierum*, qui vſu fori a *ſententia*, probationem iniungente, computari ſolet, eaque probata 2) cauſae principalis

cognitio ad ſpoliati preces ſuſpendenda eſt vsque ad plenariam ſpolii reſtitutionem. (c)

(a) *c. 2. et 4. X. de ordine cognitionum.* WERNHER *P. IV. obſ.* 25.

(b) *c.* 1. *h. t. in* 6. *I. Tob.* REINHARTH in *obſ. ad Chriſtinaei deciſ. Vol.* 5. *obſ.* 10.

(c) *c.* 2. *X. de Ord. Cognit.* WERNHER *P. I. obſ.* 350.

TIT. VII.

DE MVTVIS PETITIONIBVS.

(Lib. II. Tit. IV. *De mutuis petitionibus.*)

ARGVMENTVM.

§. 731. *Reconuentio* 732. *in quibus cauſis obtineat.* 733. *Coram quo iudice.* 734. *Propria et impropria.* 735. *Propria ſimultaneo proceſſu exercetur.* 736. *Impropria finita cauſa conuentionis.*

§. 731. MVTVAE PETITIONES ſunt *actiones inter litigantes erga ſe inuicem apud eundem iudicem motae*, quarum altera ex parte actoris eſt *conuentio*, altera ex parte rei *reconuentio.* Reo conuento ius datur, actorem viciſſim apud eundem iudicem, *competentem* (*a*) aeque ac *incompetentem*, reconueniendi; (*b*) cum et *aequum ſit, vt cuius in agendo quis obſeruat arbitrium, eum habere etiam contra ſe iudicem in eodem iudicio non dedignetur*: (*c*) ex

qua

qua aequitatis ratione *auctoritate legis* prorogatur *iurisdictio* iudicis, qui alias intuitu actoris iudex non est.

(*a*) *L.* 11. §. 1. *D. de iurisdict. L.* 22. *D. de iudiciis.*

(*b*) Apud *incompetentem iudicem* id licere, introductum demum est constitutione Imp. Zenonis in *L.* 5. *C. de fructibus et litium expensis*, cuius vestigiis insistit IVSTINIANVS in *Nov.* 96. *c.* 2. *et* Auth. *Consequenter* C. *de sentent. et interloc.* Vid. *Ianus a* COSTA in *comment. ad Decretal.* p. 393.

(*c*) *c.* 1. *C.* 3. *qu.* 8. *L.* 14. *C. de sentent. et interl.*

§. 732. Reconuentio I. est *species actionis*. Hinc 1) omnes *reconuenire* possunt, qui et *agere* possunt: (*a*) et 2) reconuentio in *omni causa*, siue *connexa* siue *diuersa*, exerceri potest, (*b*) et in *seculari* non modo sed et in *ecclesiastica*; (*c*) modo iudex *vi suae iurisdictionis* de ea *iudicandi potestatem* habeat. Vnde de *causa ecclesiastica* in foro seculari, vel de causa *feudali* in foro allodiali non datur reconuentio.

(*a*) *c.* 5. *X. de exceptionibus.*

(*b*) NOV. 96. *c.* 2. *auth. consequenter* C. *de sent. et interl.*

(*c*) *c.* 12. *X. de fide instrument.*

§. 733. Cum II. per reconuentionem *vi legis* prorogetur *iurisdictio*: eidem locus est tam coram iudice *ordinario* quam coram iudice, ad causam conventionis ad preces actoris *delegato*; etiamsi actor *foro priuilegiato* gaudeat. (*a*) Hinc clericus in foro ecclesiastico conuentus *laicum*, vel laicus in foro secu-

lari conuentus *clericum* in causa *seculari* reconuenire potest. (*b*) Quoniam vero actori reconuento beneficium primae instantiae adimi nequit: reconuentio in *appellationis instantia* institui non potest. (*c*)

(*a*) *c.* 1. 2. *X. h. t. L.* 5. *C. de fructib. et lit. expens.* LEYSER *spec.* 123, *med.* 3. Actori in respondendo contumaci *audientia* negari potest *c.* 1. 2. *X. h. t.*

(*b*) Hanc quaestionem negant *Robert* KÖNIG in *princ. iur. Can. lib.* 2. *tit.* 4. *n.* 8. PIRHING *in iur. Can. lib.* 2. *tit.* 4. *n.* 9. Rectius eandem affirmant *Prosp.* FAGNANVS ad *tit. decret. de obligat. ad ratioc. n.* 57. *Io.* VALLENSIS *ad Decret. lib.* 2. *tit.* 4. §. 1. *n.* 3. *Lud.* ENGEL *in coll. iur. Can. lib.* 2. *tit.* 4. *n.* 6. REIFFENSTVEL in *iur. Can. lib.* 2. *tit.* 4. §. 2. *n.* 31. BRVNNEMANN *ad L.* 14. *C. de sent. et interl.*

(*c*) MEVIVS *P. V. dec.* 356.

§. 734. *Modus exercendi reconuentionem* duplex est, vel *iudicio simultaneo*, vel *successiuo*. Reconuentio PROPRIA est, *quae iudicio simultaneo cum conuentione exercetur*, et IMPROPRIA, *quae finito demum iudicio conuentionis in eodem foro instituitur.* (*a*)

(*a*) *c.* 2. *X. h. t.*

§. 735. Cum *propria* reconuentio simultaneo iudicio expedienda sit cum conuentione: instituenda 1) est in ipso *exordio litis*; (*a*) eidem 2) tantum locus est in causis, quae possunt eodem *processus genere* et *simultanea* cognitione tractari; ideoque non admittitur in causa *spolii*, vel in causa *moram* non patiente, vel in causa *ratione decisionis* cum causa conuentionis *connexa*, et ab ea dependente: (*b*) denique 3)

vtrius-

vtriusque litigantis in vtroque conuentionis et reconuentionis iudicio *eadem* ſunt *iura*. (*c*)

(*a*) *Clem.* 2. *de Verb. Signif.* ibi: *pro parte agentis et etiam Rei, ſi quae petere velit, eſt in ipſo litis exordio petitio facienda.*

(*b*) *c.* 2. *et* 4. *X. de ordine cognitionum.*

(*c*) *c.* 2. *X. h. t.*

§. 736. Quoniam reconuentio *impropria*, finita demum conuentione, in iudicium deduci poteſt: haec 1) in *qualibet* quidem primae inſtantiae *parte*, proponi, *finita* vero *conuentione* demum tractari poteſt; (*a*) 2) ei locus eſt in cauſis, quae *propriam* reconuentionem non admittunt: (§. ant.) 3) in illius *ſecuritatem* et quod actor finita conuentione in eodem foro ei reſpondere velit, *cautio pro reconuentione* praeſtanda eſt, quae eſt ſpecies cautionis *de iudicio ſiſti*. (*b*)

(*a*) *c.* 3. *in f. de reſcriptis in* 6. ibi: *durante iudicio. Ordinat. Camer. P.* 3. *tit.* 30.

(*b*) WERNHER *obſ. ſelect. P. IV. obſ. I. n.* 48.

TIT. VIII.

DE ORDINE COGNITIONVM.

(Lib. II. Tit. 10. *de Ordine cognitionum.*)

ARGVMENTVM.

§. 737. *Causae connexae.* 738. *Ordo cognitionum.* 739. *Praeiudiciales causae praeiudicandae.* 740. *Non praeiudiciales simul tractari possunt.* 741. *Iudex causae incidentis.*

§. 737. Causae in iudicium deducendae CONNEXAE dicuntur, si *cognitio vnius dependet a cognitione alterius vel saltim per alterius cognitionem facilior redditur.* Harum numero sunt 1) *praeiudiciales*, ex quarum decisione dependet alterius causae decisio: 2) *praeparatoriae*, quae faciliorem reddunt alterius causae decisionem; 3) *incidentes*, quae in lite de re aliena mota emergunt; 4) causae ex *eodem negotio* emergentes, sed ad *diuersa* tendentes.

§. 738. ORDO COGNITIONVM est *ordo in tractatione causarum connexarum et in iudicium deductarum ex legis dispositione obseruandus.*

§. 739. *Causae praeiudiciales prius cognoscendae sunt, quam de eis contendatur, quae ab earum cognitione dependent*, siue illae *ciuiles* sint, siue *criminales.* Nec quidquam interest, vtrum per modum *actionis*, an *reconuentionis* vel *exceptionis* proponantur. (*a*)

(a) *c.* 1. 2. 3. *X. h. t. c.* 3. 4. *C.* 3. *qu.* II. *L.* 2. *C. de ordine cognit. L.* 26. *D. ad L. Iul. de adulter. L.* 10. *C. de iniuriis L.* 1. *C. de adpellat. L.* 7. *C. ad L. Iul. de vi publ.* HERTIVS *de ordine cauſarum in iudicio tractandarum.*

§. 740. *Cauſae ex eodem negotio emergentes, quarum neutra alteri praeiudicialis eſt, ſimul tractari poſſunt*, ſiue *ſeparato proceſſu* proponantur ſiue *incidenter*; (*a*) niſi quod 1) cauſa *criminalis*, tamquam maior et praeſtantior, ante cauſam ciuilem, ex *eodem negotio* emergentem, ſit tractanda; (*b*) et quod 2) *conueniens* ſit, alteram, quae alterius cognitionem *faciliorem* reddit, prius definiri, (*c*) v. c. *praeparatoriam* ante principalem, *poſſeſſorium* ante petitorium; etiamſi non minus vtrumque *cumulare*, iure Canonico permittatur. (§. 720.)

(*a*) *L.* 1. *C. de ordine cognit.*

(*b*) *L.* 4. *C. de ordine iudicior.*

(*c*) *L.* 35. *D. de acquir. et amit. poſſ. L.* 13. *C. de rei vind. L.* 3. *C. de interdict.*

§. 741. Cum cauſa *incidens partem* faciat cauſae principalis: *Iudex cauſae principalis* etiam de cauſa *incidente* cognoſcere poteſt, (*a*) etiamſi huius intuitu *incompetens* ſit. (*b*) Exceptio eſt, ſi *cauſa incidens* non niſi vi *iurisdictionis priuilegiatae* in *petitorio* definiri poteſt: hinc cauſa *mere eccleſiaſtica*, in iudicio *ſeculari* incidens, (*c*) et cauſa de *ſtatu nobilitatis* in iudicio eccleſiaſtico incidens, ad forum *competens*

remittenda, (*d*) quoad in vtroque cuſu *de petitorio* agitur.

(*a*) *c.* 5. *c.* 21. §. 2. *in f. X. de off. et poteſt. iud. deleg. c.* 9. *X. de in integr. reſtitut. c.* 5. *X. de renunciatione.*

(*b*) *c.* 3. X. *de donationib. inter Vir. et vx. L.* 1. *C. de ordine iudiciorum L.* 3. *C. de iudiciis.*

(c) *c.* 3. *X. h. t. c.* 5. *X. qui filii ſint legit.* Si de *poſſeſſione rei eccleſiaſticae* tantum in foro ſeculari *incidenter* agitur, de ea et *iudex ſecularis* cognoſcere poteſt. (§. 258.) *Sam.* STRYK *de cauſa incidente c.* 2. §. 5. 6. 10.

(*d*) *Capitul. Caeſ. nouiſ. art.* 14. *Concl. Iud. Imp. aul. d.* 28. *Febr.* 1726. in MOSERI *Staatsrecht tom. III. p.* 436. *es habe der Reſignatariae von Morſey keinesweges gebühret, in dieſer vor Ihro Kayſerl. Maj. als des teutſchen Adels allerhöchſtes Oberhaupt und einzigen Richter gehörigen cauſa ſtatus an deſſen Officialat* (zu Münſter) *zu recurrirem, noch dieſen darinnen zu cognoſciren zugeſtanden.*

SECTIO

SECTIO II.

DE LITIGANTIBVS IVDICIVM CONSTITVENTIBVS.

TIT. I.

DE POSTVLANDO.

(Lib. I. Tit. 36. *de Poſtulando.*)

ARGVMENTVM.

§. 742. *Litigantes principales.* 743. *Ius pro ſe poſtulandi.* 744. *Ius per aduocatos poſtulandi.* 745. *Vis eorum, quae per hos exponuntur.* 746. *Quibus interdicta ſit advocatio.*

§. 742. Litigantes, inter quos iudicium exercetur, ſunt vel *principales*, ſi nomine proprio, vel *minus principales*, ſi nomine alieno litigant. Eſt inter illos ACTOR, *qui ius ſuum perſequitur in iudicio*, REVS, *aduerſus quem id alter perſequitur*; et INTERVENIENS, *qui liti, inter alios motae, iure proprio ſe immiſcet, vel* ad *aſſiſtendum* alterutri parti, *vel* ad *ius proprium* et praecipuum in eadem lite aduerſus vtrumque litigantem *perſequendum*. Principales litigantes *partes* dicuntur.

§. 743. *Poſtulare* idem eſt, ac *in iudicio exponere, quae ad diſceptationem cauſae litigoſae pertinent.*

nent. Poſtulant litigantes vel *pro ſe* vel *pro aliis*. *Pro ſe* poſtulare cuilibet permiſſum eſt, modo habeat *legitimam ſtandi in iudicio perſonam*, (*a*) hoc eſt, vt vi liberae de iure ſuo diſponendi facultatis ius ſuum perſequi et tueri poſſit. *Minores* 1) *XIV. annum* egreſſi, in cauſis *beneficialibus* aliisque *ſpiritualibus* ad poſtulandum pro ſe admittuntur in foro eccleſiaſtico. (*b*) Nec 2) *clerici* pro ſe poſtulare prohibentur. (*c*)

(*a*) *L.* 1. 2. *C. Qui legitim. ſtandi in iud. perſon. hab.*

(*c*) *c.* 3. *de iudiciis in* 6.

(*c*) *c.* 1. 3. *X. h. t.*

§. 744. ADVOCATI ſunt *iurium periti*, *quibus per leges permiſſum eſt pro aliis poſtulare.* Liberum eſt vnicuique, *poſtulare per aduocatos*, niſi interueniant actus, ex iuſta cauſa *remotis illis* ſuſcipiendi. (*a*) Ad officium iudicis ſpectat, *petentibus* dare: quem habere non poſſunt, aduocatum. (*b*) Aduocati vero in praeſtando patrocinio ſubſunt *iudici* eius *fori*, coram quo poſtulant. (*c*)

(*a*) *c.* 14. *X. de iudiciis c.* 1. *eod. in* 6.

(*b*) *c.* 1. *X. de officio iudicis.*

(*c*) *c.* 2. §. 1. *C.* 3. *qu.* 7. *L.* 1. *pr. D. h. t. L.* 9. §. 2. 4. 5. *D. de off. Proconſ.*

§. 745. Quidquid aduocatus *cliente* vel *praeſente* vel *ſubſcribente* ea, quae in ſcriptis exhibentur, nomine

eius

eius in iudicio exponit; perinde habetur, ac si ab ipso cliente proferatur: nisi quod *errorem* aduocati, in facto commissum, intra *triduum* reuocare liceat. (*a*)

(*a*) *c.* 20. *X. de Censibus c.* 62. *X. de appellat.*

§. 746. Postulare *pro aliis* possunt omnes, quibus id ex *speciali ratione* non est interdictum. (*a*) Iure Canonico (ex ratione §. 111.) *pro aliis* postulare interdictum est 1) *Monachis* et *Canonicis regularibus*, nisi pro causa ecclesiae suae, (*b*) 2) *clericis maiorum* ordinum, et *clericis minorum* ordinum, *beneficio* prouisis, in *iudicio seculari*, nisi pro ecclesia, cui inseruiunt, et pro coniunctis et miserabilibus personis: *contra ecclesiam* postulantes, beneficio priuantur: (*c*) 3) *hereticis*, et in Germania approbatae religioni haud addictis (*d*) 4) *excommunicatis.* (*e*)

(*a*) *c.* 2. C. 3. *qu.* 7.

(*b*) *c.* 2. *X. h. t.*

(*c*) *c.* 1. 3. *X. h. t.* CARPZOV *in iur. eccl. lib. I.* 89. BRVNNEMANN, *Ius eccl. lib. I. c.* 6. *m.* 10. §. 8.

(*d*) *c.* 11. *X. de heretic. I. P. O. art. V.* §. 35.

(*e*) *c.* 8. *de sentent. excommun. in* 6. *c.* 8. *X. eod.*

TIT. II.

TIT. II.

DE PROCVRATORIBVS.

(Lib. I. Tit. 37. *de Procuratoribus.*)

ARGVMENTVM.

§. 747. *Procurator.* 748. *Ius partium conſtituendi procuratorem ad lites.* 749. *Quinam eos conſtituere, et* 750. *quinam conſtitui poſſint.* 751. *Quomodo plures conſtituantur.* 752. *In quibus cauſis?* 753. *Conſtitutio per mandatum,* 754. *idque vel verum vel praeſumtum.* 755. *Iura eorum et obligationes.* 756. *Eorum reuocatio.*

§. 747. PROCVRATOR in ſenſu *generali* eſt, *qui negotia aliena per mandatum ſibi commiſſa adminiſtranda ſuſcipit* Eſt is I. vel *generalis*, cui genus negotiorum, (*a*) vel *ſpecialis*, cui certum negotium, nec non II. *iudicialis*, cui negotium iudiciale, vel *extraiudicialis*, cui negotium extraiudiciale committitur. (§. 369. 385.)

(*a*) *c.* II. *X. h. t. Chriſt. Gothofr.* HOFFMANNI. diſſ. de *orig. et condit. Procuratorum iure Rom. et Canonico nec non eorum progreſſu in for. Germ.*

§. 748. Iure communi partibus liberum eſt, lites *per procuratores* exercere: (*a*) nec in iudicio *in perſona* comparere tenentur, niſi actus interueniat, cuius peragendi cauſa partes coram adeſſe intereſt. (*b*) Huiusmodi PROCVRATOR AD LITES eſt *procurator iudicialis, ad litem alienam agendam datus:*

qui

qui ex principiis *iuris Romani*, in *Iure Canonico* repetitis, vi *mandati* et accedente *litis conteſtatione*, *dominus litis* effectus fingitur. (*c*)

(*a*) *c.* 7. X. *h. t.*

(*b*) Sufficit *iuſta cauſa*. arbitrio iudicis relicta: *c.* 1. *de iudiciis in* 6. quorſum pertinet cauſa *amicabilis compoſitionis*, maxime in cauſa *matrimoniali* in iudicio eccleſiaſtico tentandae. CARPZOV. *Iurispr. eccl. lib.* 3. *def.* 31.

(*c*) *c.* 1. §. 1. *c.* 6. *pr. h. t. in* 6.

§. 749. Omnibus, qui *proprio nomine* litigant, *procuratorem dandi* facultas eſt. Vnde 1) iure *praelaturae* vel *beneficii* litem exercentes, procuratorem conſtituere poſſunt, (*a*) 2) ipſi procuratori poſt *litem conteſtatam* alium procuratorem conſtituere, hoc eſt, *ſubſtituere* iure communi licet. (§. ant.) (*b*)

(*a*) *Clem.* 4. *h. t.*

(*b*) *c.* 1. §. 1. *h. t. in* 6.

§. 750. Procuratores conſtitui poſſunt omnes: niſi ex *ſpeciali ratione* iure prohibeantur. (*a*) Iure Canonico a procuratione litium excluduntur 1) minores *XXV. annis*, (*b*) 2) clerici in cauſis *ſecularibus*, (§. 111.) (*c*) 3) excommunicati, (*d*) 4) infantes. (*e*)

(*a*) *c.* 1. §. 1. *h. t. in* 6.

(*b*) *c.* 5. §. 2. *h. t. in* 6. *Io. Dan.* GRVBERI diſſ. *de minore procuratore* §. 9. LEYSER *ſpec.* 51. *m.* 1.

(*c*) *c.* 2. 4. X. *ne clerici vel monachi ſecul. negot.* nec religioſi ſine permiſſu abbatis. *Clem.* 3. *h. t.* Non vero excluduntur *laici* in cauſis eccleſiaſticis *c.* 1. *h. t. in* 6.

(*d*)

(*d*) *c.* 9. X. *de probationibus.*
(*e*) *c.* 1. 2. C. 3. *qu.* 7.

§. 751. Possunt *plures* ad eandem causam constitui, ita quidem, vt vel I) omnibus eadem causa *simpliciter* et aequo iure committatur, quo casu omnes eandem *coniunctim* gerere debent, nec alter absque altero procedere potest, nisi sint in *solidum* constituti: (*a*) vel II) vt vnus *principaliter*, ceteri in *subsidium* et *subordinate* per modum substitutionis constituantur. (*b*)

(*a*) *c.* 6. *h. t. in* 6.
(*b*) *Rec. Imp. de a.* 1654. §. 100.

§. 752. Constitui potest procurator ad causas *ciuiles* omnes, praesentes et futuras, (*a*) ideoque etiam 1) ad *ecclesiasticas*, (*b*) 3) ad causas criminis, quatenus ex eis *ciuiliter* agitur, non vero quatenus ex eis agitur ad poenam. (*d*)

(*a*) *c.* 68. *de regul. iur. in* 6. *c.* 14. X. *h. t.*
(*b*) *c.* 1. *c.* 6. §. 2. *h. t.*
(*c*) *c.* 10. X. *h. t. c.* 10. X. *de restitut. Spoliat.*
(*d*) *c.* 5. X. *h. t.* B. Parens in diss. de *potestate procuratoris in causis criminalibus.*

§. 753. Constitutio procuratoris fit per *Mandatum ad litem:* quod vel *generale* est, quo tota lis, vel *speciale*, quo certi actus in lite expediendi committuntur. Ad actus expediendos, ex quibus mandanti *praeiudicium* euenire potest, mandatum *speciale*

ciale desideratur, nec generale sufficit, nisi 1) in hoc *libera* causae *administratio* sit concessa, quod vocatur *mandatum cum libera*, vel 2) actus varii, *speciale mandatum* desiderantes, in eo sint expressi, cum facultate *similes* peragendi. (*a*)

(*a*) *c.* 4. 5. *h. t. in* 6. *Clem.* 2. *h. t.* B. Parens in *iur. eccl. lib. I. tit.* 38. §. 10.

§. 754. Mandatum *verum* est, quod interuenisse *probatur*, et *praesumtum*, quod interuenisse ex iusta causa *iure praesumitur*. (*a*) Probatur tum per *instrumentum*, quo continetur mandatum, tum per *declarationem mandantis apud acta*. (*c*) *Falsus* est procurator, qui talem se gerit, licet nec *verum* nec *praesumtum* mandatum habeat: et probata falsi procuratoris exceptione, quae in *omni litis parte* obiici potest, iudicium *nullum* est. (*d*)

(*a*) *L.* 35. *D. h. t. L.* 2. *C. de litis consortibus.*
(*b*) *c.* 1. *X. h. t. Clem.* 1. *h. t.*
(*c*) *c.* 64. *X. de appellat. L. vn. C. de satisdando.*
(*d*) *c.* 4. *X. h. t. c.* 3. 8. *X. h. t. c.* 33. *X. de rescript.*

§. 755. Iura et obligationes procuratoris *ante litis contestationem* ex natura *mandati*, *post eam* simul ex *ficto dominio litis* aestimantur. Ex *mandato* intelligitur, quod procurator 1) obligetur ad litem intra *fines mandati* diligenter et bona fide expediendam, (*a*) quodque 2) ea, quae vi legitimi mandati agit, in iudicio *rata* sint. (*b*) Ex *ficto dominio*

colligitur, quod 1) *post L. C.* ſubſtituere, (*c*) et 2) vnus ex pluribus, in ſolidum conſtitutis, litem occupans, ceteros excludere poſſit, niſi aliud in mandato contineatur, (*d*) quod 3) ſententia *in procuratorem* ferri poſſit, (*e*) quod 4) poſt L. C. *reuocari* nequeat niſi ex iuſta cauſa, (*f*) quod 5) morte conſtituentis non exſpiret, niſi iure officii et beneficii conſtitutus ſit. (g)

(*a*) *c.* 22. *X. de reſcript. c.* 3. *X. h. t.*
(*b*) *c.* 1. 14. *X. h. t.*
(*c*) *c.* 1. *h. t. in* 6.
(*d*) *c.* 6. *h. t. in* 6.
(*e*) *c.* 2. *X. de Capell. monach. c.* 6. *X. de relig. domib.*
(*f*) *c.* 2. *h. t. in* 6.
(*g*) *Clem.* 4. *h. t. Receſſ. imp. de a.* 1654. §. 99. De vſu forenſi harum doctrinarum vid. B. Parens *l. c.* §. 42. 57.

§. 756. Finitur procuratoris officium *reuocatione*, ad *acta* declarata: (*a*) eaque *tacite* interueniſſe *praeſumitur*, vel per conſtitutionem *noui procuratoris*, (*b*) vel ſi ipſe conſtituens *litis tractandae* gratia ad cauſam veniat; nec tamen *de alia mente* ex *proteſtatione* vel ex *natura actus ſuſcepti* evidenter appareat. (*c*) Quidquid a procuratore, *legitime* reuocato, geritur, nullum eſt. (*d*)

(*a*) *c.* 13. *X. h. t. c.* 2. *h. t. in* 6.
(*b*) *c.* 14. *X. h. t.*
(*d*) *c.* 3. 8. 13. *X. h. t. c.* 33. *X. de reſcript.*
(*c*) *c.* 8. *h. t. in* 6.

TIT. III.

DE SYNDICO.

(Lib. II. Tit. 39. *de Syndico.*)

ARGVMENTVM.

§. 757. *Syndicus publicus et priuatus.* 758. *Vtriusque iura.* 759. *Ius et obligatio vniuersitatis eum constituendi.*

§. 757. SYNDICVS est *procurator ad causas vniuersitatis in iudicio agendas constitutus.* PVBLICVS est, qui officio publico fungitur in administratione causarum iudicialium vniuersitatis, PRIVATVS est, qui officio publico non fungitur, et solo *mandato vniuersitatis* constituitur; (*a*) quod *syndicatum* vocatur.

(*a*) *c. vn. h. t. c. 7. X. de Procurat.*

§. 758. *Syndici priuati* et *procuratoris* eadem sunt iura: (*a*) vnde et plures ad eandem causam dati, hanc *coniunctim* tractare tenentur, nisi sint *in solidum* constituti. (*b*) *Publicorum syndicorum* potestas ex delato *munere publico* aestimanda est; vi cuius causas vniuersitatis tractare possunt absque speciali mandato.

(*a*) *c. 7. X. de Procurator. c. 2. X. de in int. restitut.*

(*b*) B. Parens in *iur. eccl. lib. I. tit.* 39. §. 4.

§. 759. *Ecclesiae* et *cuiusque vniuersitatis ecclesiasticae* non modo *ius* est constituendi syndicum ad

causas ipsius in iudicio agendas, sed et ad id *obligatur*: (*a*) nisi tales sint causae, quas potest is, qui ecclesiae praeest iure *beneficii* et *praelaturae* administrare. (*b*)

(*a*) c. 7. X. *de Procuratoribus* c. *vn.* X. *h. t.* c. 2. X. *de in integr. restitut.* ibi: *Iudices monachis iniunxerunt, vt Syndicum vel Procuratorem eligerent, qui in causis monasterii et consulte agere et vtiliter responderet.*

(*b*) c. 9. X. *de Procurat.* c. 21. X. *de Rescript.* ibi: *cum ex officio suo teneantur congregationum suarum negotia procurare: nisi forte Abbatis et Conuentus negotia sint discreta.* Exempla sunt in c. 17. X. *de restitut. spoliat.* c. 15. X. *de praescript.*

TIT. IV.

DE IVRAMENTO CALVMNIAE.

(Lib. II. Tit. 7. *De iuramento calumniae.*)

ARGVMENTVM.

§. 760. *Iuramentum calumniae generale et speciale.* 761. *Generale a lege impositum.* 762. *Poena illud recusantis.* 763. *Ius exigendi speciale* 764. *modus vtrumque praestandi.*

§. 760. IVRAMENTVM CALVMNIAE est, *quo litigans bona fide se litigaturum et ab omni fraude et frustratione se alienum esse asseuerat.* GENERALE est, quod *intuitu totius iudicii*, et SPECIALE quod intuitu *certi actus* in iudicio expediendi praestatur. (*a*)

(*a*) ROCHVS FRID. Comes LINARIAE *de iurisiurandi calumniae moralitate historia, Principumque Imp. ab illo immunitate* C. I. *Io. Ern.* FLOERCKE *de iuramento calumniae.*

§. 761. *Generale* ad vitandam in iudicio calumniam omnibus litigantibus *praeceptum* est: (*a*) ex eoque 1) intelligitur eorum obligatio ad illud praestandum; nullo habito vel status *personarum* (*b*) vel qualitatis *causarum* secularium et ecclesiasticarum, (*c*) vel *iudicii* ordinarii et summarii discrimine; (*d*) 2) *Iudex* illud in omni iudicii coepti parte exigere potest; (*e*) 3) litigantibus facultas non competit illud

lud ſibi *expreſſe remittendi*, ſed remiſſio *inualida* et *inefficax* eſt: (*f*) 4) eodem tamen neque a iudice neque a partibus exacto, iudicium ideo *nullum* non eſt. (g)

(*a*) *L.* 2. *C. de iureiur. propter calumn.*

(*b*) *c.* 4. 5. 7. *X. h. t.* Ge. *Henr.* AYRER de *neceſſitate officii a iuramento calumniae non liberante* §. 17.

(*c*) Olim in cauſis eccleſiaſticis exactum non eſt *c.* 2. *X. h. t.* quod tamen iure nouo mutatum eſt per *c.* 1. §. *vlt. h. t. in* 6.

(*d*) *Clem.* 2. *de verb. ſignif.*

(*e*) *c.* 1. *pr. h. t. in* 6.

(*f*) *L.* 2. §. 4. *C. de iureiur. propter calumn.*

(*g*) *c.* 1. §. 1. *h. t. in* 6. Vſus huius iuramenti *iure prouinciarum particulari* varie determinatur. In terris Brunſuico-Luneburgicis eius praeſtatio ad *ſpecialem probabilemque calumniae ſuſpicionem*, iudicis arbitrio aeſtimandam, adſtricta eſt in *Ord. Appell. trib. Cell. P. II. tit.* 7. §. 2.

§. 762. Poena illud ſibi per ſententiam iniunctum praeſtare *recuſantis* eſt, quod actor *actione* cadat, et *reus* pro *confeſſo* habeatur. (*a*) Procuratores et Syndici, id recuſantes, *ad poſtulandum* non admittuntur.

(*a*) *c.* 7. §. 1. *X. h. t.*

§. 763. Iuramentum calumniae ſpeciale ſeu malitiae iure communi non praeceptum, ſed *partibus* datum eſt *ius*, illud approbante iudice *a ſe inuicem exigendi*, et *iudici* poteſtas id illis iniungendi. (*a*)

Exigi poteſt tum 1) in actibus iudicii, *iure determinatis*, (*b*) tum 2) in actibus, *iure non determinatis*, in quibus tamen probabilis emergit *calumniae ſuſpicio*, iudicis arbitrio aeſtimanda. (*c*) Exactum et a iudice approbatum, *praeſtare recuſans*, commodo eius actus excidit, propter quem iurandum eſt.

(*a*) *L.* 34. §. 4. *D. de iureiurando c.* 2. §. 2. *h. t. in* 6. *Receſſ. imp. de a.* 1654. §. 43.

(*b*) Exempla ſunt in *c.* 55. *X. de teſtibus c.* 4. *X. de except. c.* 6. *X. Qui matrim. accuſar. poſſ.*

(*c*) *c.* 2. §. 2. *h. t. in* 6. ibi: *quoties* Iudex *viderit expedire.*

§. 764. Iuramentum calumniae generale et ſpeciale tam in perſona propria quam per *procuratorem*, ſpeciali mandato inſtructum, praeſtare, iure Canonico permiſſum eſt. (*a*) Ab vniuerſitate praeſtandum eſt per Syndicum, cauſae notitia non deſtitutum, quem in animam propriam iurare oportet. (*b*)

(*a*) *c. vlt. h. t. in* 6.

(*b*) *c.* 3. *X. h.*

SECTIO III.

DE SINGVLIS ACTIBVS IN IVDICIO OBVENIENTIBVS.

TIT. I.

DE CITATIONE.

ARGVMENTVM.

§. 765. *Citatio.* 766. *Eius neceſſitas*, 767. *facienda a iudice competente.* 768. *Directa eſt vel ſubſidiaria.* 769. *Eius obiectum* 770. *et cauſa.* 771. *Viua voce fit vel in ſcriptis.* 772. *Eius inſinuatio.* 773. 774. *Immediata et mediata* 775. *priuata et publica.* 776. *Eius obligatio.*

§. 765. Sigulis actibus in iudicio obeundis inſeruiunt *citationes* et *dilationes*, quibus neglectis *contumacia* admittitur: de quibus prius eſt agendum. CITATIO eſt *denunciatio iuſſu iudicis facta, vt quis actus in iudicio expediendi cauſa in foro compareat.* Ineſt ei *decretum iudicis*, de actu in iudicio obeundo. Quae ergo de citatione, eadem valent de DECRETO SIMPLICI, *quo actus in iudicio expediendus iniungitur, cuius intuitu in foro comparere neceſſe non eſt.*

§. 766. Cum naturali ratione nihil contra inauditum definiendum ſit: (*a*) citatio pertinet ad ſubſtantiam *iudicii, ſingulorumque iudicii actuum.* Neceſ-

faria ergo eſt in omni, etiam *ſummario*, iudicio; (*b*) nec actus iudicii, *iura* et *obligationes aliorum* concernens, valide ſuſcipi poteſt, quam *citatis* his, quos concernit. (*c*)

(*a*) Verba ſunt *c.* 1. *X. de cauſa poſſeſſ. et propriet.*

(*b*) *Clem.* 2. *de Verb. Signif.*

(*c*) *c.* 8. *X. de maioritate et obed.* ibi: *Ratio iuris poſtulat, vt in eorum praeiudicium nihil ordinemus de ipſis, cum nec citati ſint, nec conuicti, nec per contumaciam ſe abſentent.*

§. 767. Cum I. citationi inſit *decretum iudicis*: (§. 765.) efficaciter decerni non poteſt, niſi a iudice *competente*, (*a*) ſiue is ſit *ordinarius* ſiue *delegatus*, ſuae *delegationis fidem* in prima citatione facturus. (265.) (*b*) Hinc 1) alios citare non poteſt, quam iurisdictioni ſuae vel ratione *cauſae* vel *perſonae* ſubiectos: 2) ab *incompetente* facta citatio prorſus nulla eſt, nec vim accipit niſi per *prorogationem*, quoad huic locus eſt. (*c*) (§. 260.)

(*a*) *c.* 29. *X. de off. et poteſt. iudicis deleg.*

(*b*) *c.* 2. *X. de dilationibus.*

(*c*) *c.* 16. *X. de foro competente.*

§. 768. Citatio vel DIRECTA eſt, *quam iudex virtute iurisdictionis ſuae decernit*, vel SVBSIDIARIA, *cuius decernendae cauſa requirere debet alium iudicem, cui citandus ſubeſt.* In hac non iudex *requirens* ſed iudex *requiſitus* citat: eaque opus eſt, ſi ci-

tandus iurisdictioni iudicis in certa cauſa prorſus non eſt ſubiectus. (*a*)

(*a*) *Nic. Chriſt.* L. B. de LYNCKER in *Comment. ad ius ciuil. p.* 253.

§. 769. Cum II. *actus in iudicio obeundi cauſa* quis ad forum citetur: citatus 1) per citationem ſimul de *actu* in iudicio peragendo, quoad opus eſt, inſtruendus eſt; (*a*) in eaque 2) *dies* ad comparendum congruus praefiniendus, (*b*) 3) et *locus iudicii* indicandus, quem *tutum* eſſe oportet. (*c*) Vt vero 4) citatus in *propria perſona* compareat, ei iniungi nequit, niſi ad actum, qui perſonae praeſentiam deſiderat. (§. 748.)

(*a*) *Clem.* 2. *Vt lite pendente c.* 2. *X. de dilationib.*
(*b*) *c.* 1. *X. eod. c.* 6. *X. de dolo et contum.*
(*c*) *c.* 4. *X. vt lite non conteſt. c.* 47. *X. de appellat.*

§. 770. Citatio III. non temere ſed ex *iuſta cauſa* decernenda eſt. Cauſa eius vel in *precibus partium*, quoad iuri non ſunt aduerſae, (*a*) vel in cauſa, quae iudicem *ex officio* mouet, continetur. In iudicio *ciuili* ordinarie facienda eſt *ad inſtantiam*, (*b*) niſi concernat cauſam, de qua iudex ex officio ſollicitus eſſe debet.

(*a*) *Rec. Imp. de a.* 1654. §. 105. B. Parens in diſſ. de *iudice proced. ex officio* c. III. §. 3. ſ. et in *Iur. Eccl. lib.* 1. *tit.* 32. §. 30.
(*b*) *L.* 68. *D. de iudic.* MEVIVS *P. VI. dec.* 21.

§. 771.

§. 771. IV. Citationi ineſt *Denunciatio iuſſus iudicis*, quae vel *viua voce* peragitur miniſterio nuncii, vel *in ſcriptis*. *Illa* ſufficit in *ſummario* iudicio: *haec* in *ordinario* exigitur. (*a*) *Scriptae citationis* praecipua momenta haec ſunt, vt exprimatur I. cauſa citationis, (§. 770.) II, decretum citationis, (§. 767.) III. iuſſus iudicis de actu in iudicio obeundo. (§. 769.) Vnde ſimul nomen *iudicis*, praenomina *ſingulorum citandorum*, *locum iudicii*, *diemque* actui peragendo ſtatutum in ea exprimere oportet.

(*a*) *c.* 11. *X. de probationib.*

§. 772. *Decreta citatio in citandi notitiam legitime deducenda eſt*, isque actus eſt eius INSINVATIO. Eſt haec vel *iudicialis* vel *extraiudicialis*, prout fit vel auctoritate iudicis, vel ſine ea. Inſinuatione *iudiciali* vti praeſtat: nec ea partibus petentibus denegari poteſt. (*a*)

(*a*) *c.* 11. *X. de probationib.* Differentiam *inſinuationis* iudicialis ab *notificatione* citationis *Impetranti* facta explicat LVDER MENCKE in *Proc. iur. Com. et Sax. diſp. IV. tit.* 4. §. 3.

§. 773. Citatio I. a iudice vi *propriae iurisdictionis* non niſi intra ipſius diſtrictum *inſinuari* poteſt, in alterius iudicis diſtrictu vero non niſi *requiſito eius loci iudice*. Eſt inde citatio vel IMMEDIATA vel MEDIATA, prout vel *virtute propriae iurisdictionis*, vel non niſi *requiſito iudice eius loci, vbi citandus degit*,

degit, insinuatur. Vtramque *decernere* potest iudex competens. (§. 767.) Sed *illa* fieri nequit, nisi et citandus simul *intra districtum ipsius* versetur; *hac* vero opus est, si is in *alterius iudicis districtu* commoratur. Itaque *Consistoria prouincialia* intra prouinciam (§. 197.) et iudex *delegatus* intra districtum, qui *deleganti* subest, *immediate* citare possunt. (§. 265.)

§. 774. Porro II. citatio, quoad fieri potest, insinuanda est *ipsi citando* et primario quidem *in faciem*, vel si copiam sui non faciat, ad *domum*. (*a*) Si per citandum factum fuerit, quo minus ad eius notitiam perueniret, *pro insinuata* habetur. (*b*) *Citatio*, *ipsi citando insinuata*, PRIVATA est. Quae si effectum sortiri nequit, *in subsidium* permissa est PVBLICA, *quae ita fit in publicum*, *vt exinde etiam citando innotescere possit*: (*c*) eique locus est, si vel 1) ignoretur, *quo loco* citandus versetur, vel si 2) *citandi incerti* sint, vel si 3) *index requisitus* citationis insinuationem deneget. (*d*)

(*a*) *Clem. vn. de foro compet. in pr.*

(*b*) *Clem.* 2. *Vt lite pendente nihil innou.*

(*c*) *c.* 11. *X. de clericis non resident.*

(*d*) c. 5. §. 1. X. *vt lite non contestat.* *Clem.* 1. *de iudiciis Clem. vn. de foro competente.*

§. 775. Citationis legitime *decretae* et *insinuatae* vis est, quod citatus ei parere obstringatur. (*a*) Pro-

ut

ut vel *perfecte* vel *imperfecte obligat*, ARCTATORIA eſt vel MONITORIA. *Haec* vim moniti et conſilii habet, eaque ſignificatur, actum in iudicio geri, qui iura ipſius concernere poſſit. (*b*) *Illa* vero coniuncta eſt cum *poenis*, v. c. *condemnatione in expenſas*, *praecluſione*, et id genus aliis.

(*a*) *c. 4. 5. 24. X. de off. et pot. iud. deleg. c. 1. X. de dolo et cont.*

(*b*) *c. 2. X. de Teſtibus.*

TIT. II.

DE DILATIONIBVS.

(Lib. II. Tit. 8. *De dilationibus.*)

ARGVMENTVM.

§. 776. *Dilatio.* 777. *Legalis et iudicialis.* 778. *Peremtoria et dilatoria.* 779. *Eius prorogatio.*

§. 776. DILATIO *generatim* accepta, eſt *tempus actui in iudicio expediendo ſtatutum*: quod ſi *ſpatium temporis* continet, in ſenſu *ſpeciali* DILATIO, ſin *diem certum*, TERMINVS vocatur. *Legalis* eſt, quae lege, *iudicialis*, quae decreto iudicis, et *conuentionalis*, quae conuentione partium conſtituitur. (*a*)

(*a*) *c. 28. in f. X. de off. et pot. iud. deleg.*

§. 777.

§. 777. Dilatio *legalis* eſt vel *abſolute talis*, quae *immediate partibus praefigitur*, vel *ſecundum quid talis, quae ideo tantum lege definitur, vt iudici normam praeſtet in eadem partibus praeſcribenda. Illa* decreto iudicis haud indiga, et ſi ſub *iactura iuris* praefinitur, praeciſe obſeruanda eſt; (*a*) nec contra eius *neglectum* auxilium iuris ſuppetit, niſi ope *reſtitutionis in integrum.* (*b*) *Haec* vero *iudicis decreto* indiget, et ab eo praefinita, *inſtar iudicialis* habetur. (*c*)

(*a*) *c.* 15. in med. *X. de ſentent. et re iud.*
(*b*) *c.* 4. *X. de in integr. reſtitut.*
(*c*) *c.* 15. *X. de ſent. et re iud.*

§. 778. *Iudicialis* dilatio decreto iudicis conſtituitur; et tempus *congruum* pro cauſae, perſonae, et circumſtantiarum qualitate continere debet (*a*) Eſt illa vel *peremtoria*, ſi ea neglecta praeiudicium intuitu actus in iudicio expediendi decerni poteſt, (*b*) vel *dilatoria*, ſi hoc decerni non poteſt. *Prima* et *ſecunda* dilatoria eſt; *tertia* vel *vna*, pro omnibus data, peremtoria. (*c*) Eodem ſenſu et *citatio*, in qua dilatio praefigitur, vel *peremtoria* vel *dilatoria* appellatur.

(*a*) *c.* 1. *X. h. t. c.* 24. *X. de Off. et Poteſt. iud. deleg. c.* 5. *et* 54. *X. de appellat.*
(*b*) *c.* 3. 4. *X. de dolo et cont. c.* 24. *X. de off. et pot. iud. del.*
(*c*) *L.* 68. 69. 70. *D. de iudiciis.*

§. 779.

§. 779. PROROGATIO dilationis iudicialis fit, ſi *dilatio nondum elapſa in vlterius tempus profertur*. Huiùs dandae arbitrium penes *iudicem* eſt, (*a*) nec ex *cauſa probabili* petita denegari poteſt: (*b*) dummodo ſi *ſecunda vice* petatur, vel *impedimentum* manifeſtum ſit, vel impetrans iuramentum *calumniae ſpeciale* praeſtare paratus ſit; (*c*) cuius exactio iuſto arbitrio iudicis ſubeſt. (*d*)

(*a*) *c.* 24. *X. de off. et poteſt. iud. deleg.* **Car. Gottl.** KNORRE *de recto dilationum vſu.*

(*b*) *L.* 36. *D. de iudic. L.* 4. *C. de dilationib.*

(*c*) Vſu introducta eſt ſolennitas legalis, arg. *c. pen. X. de teſtib.* confirmata deinceps in *Rec. Imp. de a.* 1654. §. 50.

(*d*) *c.* 2. *de iuram. calumn. in* 6. *Hen.* BERGER in *elect. diſcept. forenſ. tit.* 20. *p.* 674. 677.

TIT. III.

DE CONTVMACIA.

(Lib. II. Tit. 14. *De dolo et contumacia.*)

ARGVMENTVM.

§. 780. *Contumacia* 781. *doloſa et culpoſa, vera et praeſumta.* 782. *Eius poena publica* 783. *poena priuata generalis et ſpecialis.* 784. *Eius purgatio.* 785. *Modus procedendi in poena priuata decernenda.*

§. 780. CONTVMACIA eſt *neglectus eorum, quae quis in iudicio ſtatuto tempore expedire obligatur.*

(*b*) Non

Non intelligitur I. ſine *obligatione perfecta* ad actum in iudicio expediendum, quae deſcendit ex *citatione auctoria* legitime decreta et inſinuata, aliisue decretis iudicis (§. 775. 765.) (*a*) II. committitur vel *non comparendo* in termino, vel *non expediendo*, quae in iudicio facere oportet. (*b*)

(*a*) c. 2. 3. 6. X. *h. t.* c. 34. *pr.* X. *de Electione.* ibi: *cum citatus non fuerit, et ideo non debuit contumax iudicari.*

(*b*) c. 2. *pr.* c. 5. §. 1. X. *Vt lite non conteſtata non proc.* c. 3. X. *h. t.* c. 7. X. *de appellat.* ibi: *ſi legitime citatus nec venit nec reſponſalem miſit, aut etiam alias parere contemnit.*

§. 781. Eſt vel *doloſa* vel *culpoſa*, prout dolo vel culpa committitur. *Doloſa* iterum vel *vera* eſt, quam dolo commiſſam eſſe conſtat, vel *praeſumta*, quam dolo commiſſam eſſe praeſumitur tamdiu, donec dolus purgatus ſit. (*a*)

(*a*) c. 7. §. 1. *de ſent. excom. in* 6. Vocatur *quaſi contumacia* apud PAVLVM *recept. ſent. lib. V. tit.* 5. §. 6.

§. 782. Poena contumaciae vel *publica* eſt vel *priuata*. PVBLICA eſt, *quam ſumendi ius penes iudicem eſt* ad tuendam ius dicentis auctoritatem: v. c. *mucta* et olim maxime in foro eccleſiaſtico *poena excommunicationis.* (*a*) In cauſa ciuili decerni non poteſt niſi ex *ſpeciali cauſa* et in actibus, in quibus iudex *ex officio* procedere poteſt. (*b*)

(a)

(a) c. 1. 3. *X. Vt lite non conteſtata non proced.* c. 19. *X. de appellat. I. P. O. art. V.* §. 48.

(b) c. 4. §. 1. *et* c. 5. *X. de off. et pot. iud. del.* c. 5. *in f. X. h. t.*

§. 783. PRIVATA eſt, *quam perſequi in iudicio poteſt alter litigantium, cuius intereſt.* Eſt illa vel GENERALIS, quae conſiſtit in *expenſarum reſtitutione*: (*a*) vel SPECIALIS, quae continet *praeiudicium ratione actus, per contumaciam neglecti*, veluti quod quis pro *praecluſo*, vel actus pro *peremto* habeatur. (*b*) *Illa* ob *quamlibet contumaciam*, haec non niſi ob contumaciam, aduerſus *decretum peremtorium* commiſſam, decerni poteſt. (*c*)

(a) c. 2. 5. 6. *X. h. t. c.* 1. *eod. in* 6.

(b) c. 3. 4. *X. h. t. c.* 24. *X. de off. et pot. iud. del. c. vlt. X. de iuram, calumn. L.* 53. *D. de re iud. Wolfg. Ad.* SCHÖPFII diſſ. de *proceſſu in contumaciam in cauſis eccleſiaſt.*

(c) c. 1. *h. t. in* 6. *c.* 6. *X. h. t.*

§. 784. A poena contumaciae liberant *legitima impedimenta*; quae ſi ita comparata ſunt, *vt nihil ſit, quod imputetur*, ab omni poena liberant, (*a*) ſin a *dolo* quidem excuſant non vero a *culpa*, culpoſe contumax *praeiudicium* quidem *ratione actus non expediti* imminens declinare poteſt, (*b*) non vero *reſtitutionem expenſarum.* (§. ant.)

(a) *L.* 2. §. 8. *D. Si quis caut. in iud. ſiſt. non obtemp. L.* 53. *D. de re iudic.*

(*b*) *c.* 1. *X. vt lite non conteſtat.* ibi: *ſi non purgauerit eandem c.* 6. *X. h. t.* ibi: *nec per literas excuſauerit moram ſuam c.* 18. *X. de Sent. et re iud. Io. Petr. de* LVDEWIG *de purgatione contumaciae.*

§. 785. Priuatae poenae cum ad iura partium pertineant, (§. 738.) 1) non niſi ad *inſtantiam partium* praeuia contumaciae accuſatione, decernendae ſunt, (*a*) et 2) *ſententiam* deſiderant, in qua iudex *impedimentorum legitimorum* rationem habere et *aequitatem* rigori praeferre tenetur. (*a*)

(*a*) *L.* 13. §. 2. *C. de iudic.* MEVIVS *P. III. dec.* 390.

(*b*) *c.* 1. 6. *X. h. t. c.* 24. *X. de off. et poteſt. iud. deleg. L.* 1. §. 3. *D. Quae ſent. ſine appellat. reſcind.*

TIT. IV.

DE OBLATIONE LIBELLI.

(Lib. II. Tit. 3. *De libelli oblatione.*)

ARGVMENTVM.

§. 786. *Libellus.* 787. *Eius contenta.* 788. *Per eum edenda eſt actio competens.* 789. *Vitiorum eius emendatio et mutatio.* 790. *Oblatio libelli.*

§. 786. Actio in iudicio inſtituenda, vel *viua voce* proponitur in iudicio, vel in *ſcriptis.* LIBELLVS eſt *ſcriptura, qua proponitur actio in iudicio inſtituen-*

tuenda. Exigitur in iudicio *ordinario*, cum in *ſummario* actionem viua voce edi ſufficiat. (*a*)

(*a*) *Clem.* 2. *de verb. ſignif.*

§. 787. Cum in libello proponatur actio: in eodem exponendum eſt tum I. *factum*, ex quo actio naſcitur, (*a*) tum II. *cauſa agendi proxima*, quae eſt in actione *perſonali* cauſa ſeu titulus obligationis, (*b*) et in actione *reali* ſpecies iuris in re. Titulum iuris in re exprimere, neceſſe non eſt, exprimere tamen *praeſtat*, vt actori in cauſa ſuccumbenti ſalua ſuperſit ex alio ſpeciali titulo eandem rem petendi facultas. (*c*) Addendum III. congruum *petitum* ex facto et cauſa agendi deſcendens, quod certum ſeu ita determinatum eſſe debet, vt *quid quantumque* ſibi deberi actor intendat, ex eo appareat, (*d*) niſi ex natura *actionis generalis* id exprimi nequeat. Exponenda haec omnia in libello ſunt *ſuccincte*, *perſpicue*, et *continua oratione*. (*e*)

(*a*) *c.* 6. *X. de iudiciis.*
(*b*) *c.* 3. *X. h. t.*
(*c*) *c.* 3. *de ſentent. et re iudic. in* 6.
(*d*) *c.* 2. *X. h. t.*
(*e*) *Rec. Imp. de a.* 1654. §. 34. 65.

§. 788. Per libellum edenda eſt actio, ad ius ſuum perſequendum *competens*. Incompetente actione per libellum propoſita, reus *ab inſtantia* abſoluendus

est, actore in expensas condemnato. (§. 698.) (*a*) *Plures actiones*, aduersus eundem competentes, non minus *eodem libello* complecti permissum est. (*b*) (§. 722.)

(*a*) *c.* 15. *X. de iudiciis.*
(*b*) *c.* 3. *de rescriptis in* 6.

§. 789. Neglectis requisitis libelli oriuntur *vitia libelli*, quae tolli possunt vel 1) *emendatione*, vsque ad sententiam permissa, cum saluo libello fiat in eius accidentalibus, (*a*) vel 2) *mutatione* libelli, mutata specie institutae actionis. (*b*) Per quam cum reuera noua actio instituatur: post *litem contestatam* non admittitur, nisi nouo exhibito libello, refusisque expensis. (*c*) Iudicis vero non minus cura esse debet in iniungenda *vitiosi libelli* mutatione, (*d*) quam in *illo* ex iusta causa *sustinendo*. (*e*)

(*a*) *c.* 3. *X. de dilationibus.*
(*b*) *L.* 3. *C. de edendo.*
(*c*) *arg. c.* 15. *X. de iudiciis.*
(*d*) *c.* 2. *X. h. t.*
(*e*) *c.* 6. *X. de iudiciis.*

§. 790. LIBELLI OBLATIO fit interueniente *imploratione iudicis de admittenda actione* et *decernenda citatione rei ad iudiciun suscipiendum*. Hanc vel *libello* inferere licet, vel *separato scripto* exhibere vna cum libello.

TIT. V.

VT LITE PENDENTE NIHIL INNOVETVR.

(Lib. I. Tit. 16. *Vt lite pendente nihil innouetur.*)

ARGVMENTVM.

§. 791. *Citatio primd ad actionem.* 792. *Litis pendentia.* 793. *Eius innouatio interdicta.* 794. *Effectus litis pendentis.*

§. 791. *Citatio* quae fit reo ad iudicium cum actore ſuſcipiendum, *prima* et totius iudicii *primaria* eſt, non niſi cauſa cognita decernenda, et ita facienda, vt de ſpecie *actionis inſtitutae* reus inſtruatur; (*a*) id quod fit libello cum reo communicato. Receptum eſt in nonnullis ſupremis tribunalibus, vt reus in prima citatione ad *totum iudicium, cum actore obeundum*, citetur. Inualuit inde diuiſio *citationis* in GENERALEM, *quae fit ad totum iudicium*; (*b*) et in SPECIALEM, *quae fit ad certum iudicii actum.*

(*a*) *Clem.* 2. *Vt lite pend. nihil innou.*
(*b*) *c. vlt. X. de dolo et contum. c.* 5. *in f. X. de in integr. reſtit.*

§. 792. Per *primam citationem*, a iudice competente decretam et rite inſinuatam, fit initium iudicii, et lis in foro *pendere* incipit; (*a*) cum *lis pen-*

dens ſit lis in iudicio coepta, ſed nondum finita. Hinc per eam 1) inducitur *praeuentio* tum ratione *cauſarum concurrentis* et *mixti fori*, tum ratione *rei*, qui poſtmodum *iurisdictionis alterius* eſſe coepit: (*b*) 2) tam *actio*, in iudicio mota, quam *res*, quae ex dominio vel quaſi dominio petitur, (*c*) nec non *poſſeſſio*, in iudicium poſſeſſorium deducta, ſit *litigioſa*. (*d*)

(*a*) *c.* 20. *X. de off. et poteſt. iud. deleg.. c.* 10. *X. de off. legati. Clem.* 2. *h. t.*

(*b*) *c.* 19. *X. de foro compet. Io. Steph.* PVTTERI diſſ. de *praeuentione c.* 4. *in opuſc. p.* 70.

(*c*) *L.* 2. C. *de litigioſis. Autb. Litigioſa C. eod.*

(*d*) *Rob.* LANCELLOTVS *de attentatis et innouatis lite et appel. pendent. P. II. c.* 4. *in praef. n.* 493.

§. 793. Quidquid ſuſcipitur ad ſtatum *litis pendentis* et *rei* in litem deductae immutandum, *innouatio* et *attentatum* eſt; quod aeque a *iudice* quam a *partibus* admitti poteſt. Vt iuribus partium et victoris in lite proſpiceretur; conſtitutum eſt, *pendente lite nihil eſſe innouandum*, (*a*) ſed reuocatis attentatis omnia in eum ſtatum eſſe reducenda, in quo fuerant tempore litis motae. (*b*)

(*a*) *c. vlt. C.* 11. *qu.* 1. *Clem.* 2. *h.*

(*b*) *c.* 1. 4. *X. h. t. c.* 1. *X. de ſequeſtr. poſſeſſ.*

§. 794. Itaque 1) pendente lite poſſeſſori ſaluum eſſe debet *commodum poſſeſſionis*, nec hoc per litem motam priuandus eſt; (*a*) 2) *ceſſio* et *alienatio* actionis vel rei litigoſae pendente lite nulla eſt, exceptis

caſibus iure ſpeciatim expreſſis, (*b*) eaque facta poteſt pars aduerſa, ſuſpenſa lite principali, prius de *reuocando attentato* et de *vitio litigioſi* queri; (*c*) 3) *reſcriptum* vel *priuilegium*, in alterius *praeiudicium* pendente lite datum, vim nullam habet. (*d*)

(*a*) *c.* 1. 2. *X. h. t.*

(*b*) *c.* 3. 4. *X. h. t. c. vlt.* C. 11. *qu.* 1. L. vlt. C. de Litigioſis *Io. Vlr. de* CRAMER *obſ. iur. vniu. tom. I. obſ.* 14.

(*c*) *c.* 3. *X. h. t. ne ſi obtinuerit in iudicio, in vanum laboret, altero minime poſſidente.*

(*d*) *c.* 1. *et* 5. *X. h. t. c.* 19. *X. de teſtib.*

TIT. VI.

DE SEQVESTRATIONE POSSESSIONIS ET FRVCTVVM.

(Lib. II. Tit. 17. *De ſequeſtratione poſſeſſionis et fructuum*)

ARGVMENTVM.

§. 795. *Sequeſtratio iudicialis* 796. *quando licita.* 797. *Quomodo decernenda.*

§. 795. *Iudicialis* ſeu *neceſſaria* SEQVESTRATIO eſt *actus, quo cuſtodia rei litigioſae pendente lite alicui auctoritate iudicis committitur.* Res *litigioſa* hoc loco in ſenſu generali accipitur pro quolibet obiecto litis:

tis: indeque ſequeſtratio cadere poteſt in res *mobiles*, *immobiles*, *iura*, etiam eccleſiaſtica, nec non in *perſonas*, poteſtati ſubiectas. (*a*)

(*a*) *c.* 1. 2. *X. h. t. Clem. vn. h. t. c.* 8. *X. de reſtitut. Spoliat. Henr.* COCCEII *de Sequeſtro feminar. Io.* GÖDDAEVS *in Comment. ad tit. XVII. lib. II. decret. de ſequeſtr. poſſeſſ. et fruct.*

§. 796. Sequeſtratio cum ſit ſpecies innouationis: (§. 793.) ex regula prohibita, (*a*) nec permiſſa eſt, niſi ex cauſa ſpeciali, iure approbata, ſi 1) eſt *vnicum remedium idoneum cautionis* proſpiciendi *iuribus actoris* in caſum victoriae v. c. ob probabilem metum *alienationis*, ob *diſſipationem bonorum*, (*b*) ob graue *praeiudicium* ex ſaeuitiis vel iniuſta coactione imminens; (*c*) 2) ſi adhibetur vel in *remedium cogendi* reum, in ſe ſiſtendo contumacem, (*d*) vel 3) in *remedium ſecuritatis publicae* ob metum armorum ex litigioſa poſſeſſione. (*e*)

(*a*) *L. vn. C. de prohibita ſequeſtrat.*

(*b*) *c.* 1. 3. *X. et Clem. vn. h. t. c.* 7. *X. de don. int. vir. et vx.*

(*c*) *c.* 14. *X. deſponſ. c.* 8. 13. *X. de reſtit. ſpoliat.*

(*d*) *c.* 2. *X. de dolo et contum. vt taedio affecti ſtare iudicio cogantur.*

(*e*) *Ord. Camer. P. II. tit.* 21. §. 3. *Rec. Imp. de a.* 1532. §. 12. *Ludou. Adolph. de* ZECH in diſſ. *de ſequeſtro publico.*

§. 797. Cum itaque non niſi ex cauſa *iure determinata* admittatur: 1) decernenda non eſt niſi praeuia

uia ſufficiente *cauſae cognitione*; ſine ea vero et *ſolo arbitrio Iudicis* decreta irrita eſt, reuocationi Superioris obnoxia; (*a*) 2) declinari poteſt cautione idonea a reo oblata; (*b*) 3) cauſa ſequeſtrationis poſthac ceſſante, *iudiciali auctoritate* iterum *relaxanda* eſt.

(*a*) Exemplum eſt in *c.* 1. *X. h. t.*

(*b*) *c.* 7. *X. de donat. int. Vir. et Vx. c.* 8. 13. *X. de reſtit. ſpol.*

TIT. VII.

DE LITIS CONTESTATIONE.

(Lib. II. Tit. 5. *De litis conteſtatione.*)

ARGVMENTVM.

§. 798. *Litis conteſtatio.* 799. *Eius ſubſtantialia et ſolennia* 800. *affirmatiua et negatiua, generalis et ſpecialis.* 801. *Eius neceſſitas.* 892. *Poena contumaciae in lite non conteſtanda.* 803. *Eius effectus.*

§. 798. LITIS CONTESTATIO eſt *reſponſio rei ad factum, in actione propoſitum, animo iudicium cum actore ſuſcipiendi.* (*a*) Actione *edita*, et lite *conteſtata*, *conſtituitur iudicium*: et ſimul determinatur, quid inter partes *controuerſum* ſit. Eſt itaque *fundamentum iudicii.*

(*a*) In *c. vn. X. h. t. c.* 54. §. 3. *X. de Election.* fieri dicitur *per petitionem in iure propoſitam et reſponſionem ſecutam.* Conferri meretur *Caroli Godofr.* WINCKLERI diſſ. de *diſcrimine inter litis conteſtationem iure veteri ac hodierno et vtriusque effectibus* Sect. I. et II.

§. 799. In litis conteſtatione ſufficit *reſponſionem* fieri *ad factum* in actione propoſitum, et *animo* iudicium cum altero ſuſcipiendi, qui praeſumitur ex ipſa *reſponſione*, quoad eam *alia mente* factam eſſe non apparet. (*a*) Solennia eius varia eſſe poſſunt, veluti quod fieri debeat *in ſcriptis* et *per reſponſionem ad libellum.* Eſt inde vel SOLENNIS, quae facienda eſt *ſecundum formam iure praeſcriptam*, vel MINVS SOLENNIS, quam ita fieri opus non eſt. (*b*)

(*a*) *c.* 2. *b. t. in* 6. *c.* 63. *de R. I. in* 6.
(*b*) *c.* 2. *X. de offic. iud.*

§. 800. Litis conteſtatio eſt vel AFFIRMATIVA, *qua reus factum, in actione propoſitum, verum eſſe agnoſcit*, (*a*) vel NEGATIVA, *qua id vel in totum vel ex parte verum eſſe negat.* Eſt porro vel GENERALIS, *qua reus ad totum factum, ab actore propoſitum, ſimul reſpondet*, vel SPECIALIS, *qua ad ſingula eius capita ſigillatim reſpondet.* Generalis iure Canonico ſufficit; *ſpecialis*, vtpote ad formandum ſtatum controuerſiae magis accommodata, *legibus imperii* exigitur. (*b*)

(*a*) *c.* 62. *X. de appellat.*
(*b*) *Rec. Imp. de a.* 1654. §. 37.

§. 801. Cum per litis conteſtationem conſtituatur iudicium: *neceſſaria* eſt in iudicio tam *ordinario*, quam *ſummario*; (*a*) quamquam in hoc *minus ſolennem* interueniſſe ſufficiat. (*b*) Ex commodo litigantium ſimul cautum eſt iure nouiori, (*c*) vt reus mox in *primo termino*, et ſaltim *euentualiter* litem conteſtari teneatur.

(*a*) *c. vn. h. t. c.* 2. 4. 5. *pr. X. Vt lite non conteſtata non procedatur ad teſt. recept.*

(*b*) *Clem.* 2. *de V. S.* iuncto *c.* 2. *X. de off. iud.*

(*c*) *Rec. Imp. de a.* 1854. §. 37.

§. 802. *Reus* in *lite* in primo termino *conteſtanda* contumax, in *expenſas* non modo condemnari, ſed et ſi *peremtorie* citatus in contumacia perſiſtit, lis *pro negatiue conteſtata* haberi, et actor ad *probandam* intentionem ſuam admitti poteſt. (*a*) Si *actor* ipſe ad terminum, quo lis conteſtanda eſt, venire non curauit: reo *expenſas* refundere, reus vero nouum iudicium cum eo ſuſcipere non tenetur, quam praeſtita cautione *de lite proſequenda.* (*b*)

(*a*) *c.* 34. *X. de teſtibus Ord. Cam. P.* 3. *tit.* 43. §. 4. *Rec. Imp. de a.* 1654. §. 36. Iure Canonico olim recepta fuit *miſſio in bona contumacis*, qua actor in *actione reali* in poſſeſſionem rei petitae, et in *actione perſonali* in bona rei pro menſura debiti, primum quidem *cuſtodiae cauſa*, reo vero in contumacia perſeuerante, poſt annum ita immittebatur, vt actori vera *poſſeſſio* adiudicaretur, *propietatis quaeſtione* reo tantum ſeruata. *c.* 1. 2. 3. 4. *X. de eo qui mittitur in poſſeſſionem cauſa rei ſeruandae c.* 5. *X. de dolo et contumacia.* Sed hic modus coercendi contumaciam

ciam per *Receſſum Imp. de a.* 1654. §. 36. ſublatus eſt.

(*b*) *c.* 1. *X. de dolo et contumac. in* 6. WERNHER *obſ. for. P. II. obſ.* 437.

§. 803. Iudicio per L. C. ſuſcepto, cum litigantes conſentiant in cauſam a iudice decidendam, per eam inter illos *quaſi contrahitur*, (*a*) et *nouatio acceſſoria* fieri cenſetur; vi cuius actio in litem deducta *perpetua* fit, et in *heredes* transmittitur. (*b*) Qui effectus, *iure ciuili* conſtituti, iuxta *analogiam iuris Canonici* quoque ſubſiſtunt.

(*a*) *L.* 3. §. *vlt. D. de peculio.*

(*b*) *L. vlt. C. de praeſcript.* 30. *ann.* §. 2. 3. *I. de temporal. act.*

TIT. VIII.

DE EXCEPTIONIBVS.

(Lib. II. Tit. 25. *De exceptionibus.*)

ARGVMENTVM.

§. 804. *Exceptiones dilatoriae et peremtoriae.* 805. *Dilatoriae ante L. C. opponendae.* 806. *Peremtoriae litis ingreſſum impedientes, et ſtricte ſic dictae.* 807. *Earum effectus.*

§. 804. Reo in iudicio conuento integrum eſt ſe tueri EXCEPTIONIBVS, quae ſunt *allegationes rationum, quibus reus actionem aduerſus ſe motam impugnat.*

pugnat. DILATORIAE ſunt, *quibus impugnat iudicium, quo actio proponitur*; et PEREMTORIAE, *quibus impugnat ius ipſum in iudicium deductum.* Ex dilatoriis aliae ſunt *fori declinatoriae*, quibus iudicium impugnatur ratione *fori*; aliae *dilatoriae in ſpecie* ſic dictae, quibus id *alia ratione* quam intuitu fori impugnatur, v. c. ratione litigantium, modi procedendi, libelli. Si fori declinatoriae ſunt *liquidae*, reus litem conteſtari non tenetur. (*a*)

(*a*) *Receſſ. Imp. de a.* 1654. §. 10.

§. 805. Dilatoriae proponendae ſunt *ante litem conteſtatam*: (*a*) et ad *iudicis* curam olim pertinuit, praefigere tempus, intra quod *omnes ſimul* proponerentur. (*b*) Id tempus iure nouiori *lege* conſtitutum eſt, (*c*) vt omnes in *primo termino* ante L. C. allegentur, non admittendae deinceps, niſi interueniente *iuſta* et *ſpeciali* ratione, veluti quod *de nouo* emergant, vel demum ad *notitiam rei* perueniant, (*d*) vel quod integritatem *iudicii* reſpiciant. (*e*)

(*a*) *c.* 20. *X. de ſent. et re iud.*
(*b*) *c.* 4. *X. h. t.*
(*c*) *Rec. Imp. de a.* 1654. §. 37.
(*d*) *c.* 4. *X. h. t. c.* 31. *X. de teſtibus.*
(*e*) *c.* 4. *in f. X. de procurat. c.* 12. *X. h. t.*

§. 806. Peremtoriae vel ſunt LITIS INGRESSVM IMPEDIENTES vel PEREMTORIAE *ſtricte ſic dictae*,

ctae, prout *litis conteſtationem* vel *impediunt*, vel *non impediunt*. Ad ILLAS pertinent exceptiones, quibus *litem iam ſublatam eſſe*, oſtenditur, velut *rei iudicatae*, *transactionis*, *litis per iusiurandum finitae*; (*a*) quae ante litem conteſtatam tum *opponendae* ſunt tum in *continenti probandae*. (*b*) HAE litis conteſtationi *annectendae* ſunt: alioquin omiſſae, in progreſſu iudicii non admittuntur. (*c*)

(*a*) *c.* 1. *et* 2. *de litis conteſt. in* 6. BERGERI *Elect. diſc. for. tit.* 39. §. 3. Vſu *fori* in earum numerum referuntur exceptiones, quibus actori *ius agendi non eſſe*, in *continenti* probari poteſt. B. Parens *in I. E. lib.* 2. *tit.* 25. §. 10.

(*b*) Modus probandi iure communi non definitur, indeque probatio per *iurisiurandi delationem* non excluditur. BRVNNEMANNVS *ad L.* 38. *D. de rebus credit. Eſ.* PVFENDORFII *introd. ad Proc. P. II. c. V.* §. 17.

(*c*) *Rec. Imp. de a.* 1654. §. 40.

§. 807. Ex quibus intelligitur, 1) ex oppoſita exceptione peremtoria nec *confeſſionem intentionis* actoris recte inferri, (*a*) nec *litis conteſtationem*: (*b*) (§. 801.) 2) *probata* exceptione *litis ingreſſum impediente*, reum *ab actione* abſoluendum eſſe; eadem 3) *in continenti non probata*, reum ad litem conteſtandam obſtrictum manere, ſalua facultate exceptiones, nondum ſatis probatas, litis conteſtationi annectendi: indeque 4) ex commodo litigantium *iure novo* conſtitutum eſſe, (*c*) vt reus *ſaluis exceptionibus omnibus*, litem in primo termino *euentualiter* conteſtetur,

ſtentur, ſub poena *expenſarum termini* reſtituendarum, ſi ad litem conteſtandam deinceps obſtrictus fuerit iudicatus.

(*a*) *c.* 63. *de regul. iur. in* 6. *c.* 6. X. *h. t.*
(*b*) *c.* 2. *de litis conteſt. in* 6.
(*c*) *Rec. Imp. de a.* 1654. §. 37. 40.

TIT. IX.

DE PROBATIONIBVS ET PRAESVMTIONIBVS.

(Lib. II. Tit. 19. *De Probationibus.* Tit. 23. *de Praeſumtionibus.*)

ARGVMENTVM.

§. 808. *Probatio in genere.* 809. *Probatio iudicialis* 810. *Ordinaria et ſummaria.* 811. *Plena et non plena.* 812. *Artificialis et inartificialis.* 813. *Praeſumtio.* 814. *Vis probationis per praeſumtiones.*

§. 808. PROBATIO in genere eſt actus, *quo veritas facti controuerſi euincitur, vt ei fides haberi poſſit.* (*a*) *Media probandi* ſunt remedia, ad veritatem facti euincendam idonea. *Legitima* ſunt, in quibus ratio ſufficiens continetur veritatem facti inde adſtruendi: (*b*) ſin ſecus, *ſpuria* ſunt, qualia olim ex ſuper-

ſuperſtitioſa obſeruatione fuerunt probationes per *ordalia*, et *purgationes vulgares*. (*b*)

(*a*) Eius vſus quoque eſt in cauſis extraiudicialibus, veluti in *admiſſione ad ordines et ad beneficia, in probatione nobilitatis*, etc.

(*b*) *c.* 27. X. *de teſtib. c.* 15. X. *de reſtit. Spoliat.*

(*c*) tot. tit. X. *de purgatione vulgari.* B. Parens in diſſ. *de probatione in criminal. ſpuria* tom. IV. *exercit. ad Pand. ex.* 64.

§. 809. *Probatio iudicialis* eſt, quae peragitur in iudicio. Ex fine iudicii I. adſtricta eſt ad *facta*, inter partes *controuerſa*, (*a*) et *deciſione litis* inſeruientia: nec alia facta admittuntur ad probandum, quam quae deciſioni litis vel *directo* vel *per indirectum* inſeruire poſſunt: (*b*) II. Subiecta eſt *directioni iudicis*, ad cuius officium ſpectat, tum *determinare*, quoad opus eſt, *quis* probare debeat, et *quid* probandum ſit, tum efficere, quae ad probationem *promouendam* eamque *faciliorem reddendam* pertinent. (*c*)

(*a*) *c.* 44. X. *de appellat.*

(*b*) *c.* 8. X. *de exceptionib. c.* 32. §. 1. X. *de Simon.*

(*c*) *c.* 5. *pr.* X. *Vt lite non conteſtata. c.* 45. X. *de teſtib.*

§. 810. *Subſtantialia* probationis ſunt, quae ex *natura et eſſentia probationis* intelliguntur, et *ſolennia* eius ſunt, quae a *lege addita ſunt ad efficiendam exactiorem probationem.* Probatio ORDINARIA eſt, *in qua obſeruanda ſunt tam ſubſtantialia quam ſolennia*,

nia, SVMMARIA eſt, *in qua ſubſtantialia obſeruare ſufficit*; (*a*) DEMONSTRATIO dicta. Illa in *ordinario iudicio* exigitur; haec admittitur tum in *ſummario* iudicio, tum in cauſis, in ordinario iudicio *incidentibus*, merita cauſae non concernentibus.

(*a*) *Clem.* 2. *de Verb. ſignif.*

§. 811. Probatio PLENA eſt, *ſi fit per tot media probandi, quod ſecundum leges ſufficiunt ad veritatem facti euincendam*: ſin ſecus, NON PLENA eſt. (*a*) Haec iterum vel *ſemiplena* eſt, vel *plus* vel *minus* quam ſemiplena.

(*a*) *c.* 2. *X. de probat.*

§. 812. A *modo probandi* (*a*) diuiditur in INARTIFICIALEM, *qua factum ipſum, quod probandum eſt, directo probatur*, et in ARTIFICIALEM, *quo factum probandum iuſto ratiocinio infertur ex aliis factis vel probatis vel aliunde certis.*

(*a*) non a *mediis probandi*: namque facta, ex quibus in *probatione artificiali* aliquid inducitur, *quolibet probandi medio* v. c. per teſtes et inſtrumenta euinci poſſunt, vt inductioni locus ſit.

§. 813. PRAESVMTIO eſt *aſſertio facti ex argumentis probabilibus inducta.* Quae ſi *lege ipſa* inducitur, eſt *praeſumtio iuris*, lege non inducta eſt *praeſumtio hominis.* Quidquid ex *praeſumtione iuris* aſſeritur, tamdiu pro vero habetur, donec con-

trarium fuerit probatum. (*a*) *Praesumtiones hominis* inseruiunt probationi artificiali instruendae. *Praesumtio iuris et de iure* est praesumtio lege ita determinata, vt secundum eam causa simpliciter sit dirimenda: in hac ergo probatio in contrarium non admittitur. (*a*)

(*a*) *c.* 12. *c.* 16. *X. de Praesumt. c.* 3. *X. de presb. non baptiz.*

(*b*) *c. X. de sentent. et re iud. c.* 30. *X. de Sponsal. c.* 6. *X. de conditionib. appos. in desponsat.*

§. 814. Vis probationis per praesumtiones aestimanda est 1) ex *gradu probabilitatis*, ad quem ascendunt, qui potest probationi plenae aequipollere, (*a*) 2) ex *qualitate causarum*, maxime antiquarum, (*b*) 3) ex *concursu* aliarum praesumtionum, ex quibus eius vis vel *elidi* potest, vel *confirmari*. (*c*)

(*a*) *c.* 11. *et* 12. *X. de Praesumt.*

(*b*) *c.* 13. *X. de probat. c.* 6. *X. de fide instrum.*

(*c*) *c.* 10. *X. de praesumt.* B. Parens in diss. *de Collisione praesumtionum* in tom. IV. *exercit. Pand.* ex. 66.

TIT. X.

TIT. X.

DE IVRIBVS ET OBLIGATIONIBVS PARTIVM IN PROBATIONE ET REPROBATIONE.

ARGVMENTVM.

§. 815. *Probatio principalis et reprobatio.* 816. *Cui incumbat probatio* 817. *pro diuerſa ratione litis conteſtationis?* 818. *Suſcipitur vel ſponte vel ex iniunctione iudicis.* 819. *Terminus probatorius.* 820. *Reprobatio directa et indirecta.*

§. 815. In iudicio ciuili probatio eorum, quae ad *cauſam principalem* pertinent, ſuſcipi demum poteſt poſt litem conteſtatam. (*a*) (§. 798.) Agitur in eo de duplici probatione: altera eſt PROBATIO, *in ſpecie* ſic dicta, ſeu PRINCIPALIS, *ad quam ſuſcipiendam alter litigantium obligatur:* altera eſt REPROBATIO, *quae eſt probatio, quae fit ad elidendam probationem ab aduerſario ſuſceptam.* Huius obeundae nulla eſt obligatio, ſed tantum ius et facultas.

(*a*) *c.* 1. 2. 3. *X. Vt lite non conteſt. non proced.*

§. 816. *Obligatio ad probationem in iudicio ſuſcipiendam* vocari ſolet ONVS PROBANDI: idque incumbit ei, qui allegat *factum, ex quo ius ſibi competere intendit*; niſi pro eo *praeſumtio iuris* militet. (*a*)

(*a*) *L.* 2. *D. de Probat. c.* 2. *de reſtitut. ſpol. in* 6.

§. 817. Lite itaque *negatiue* conteſtata, actor *fundamentum agendi*, *quoad* a reo *negatum* eſt, (*a*) et lite *affirmatiue* conteſtata, reus *fundamentum excipiendi* probare tenetur. (*b*) Idem obtinet, ſiue fundamentum agendi et excipiendi in facto *affirmatiuo* ſiue in *negatiuo* conſiſtat, ideoque et *propoſitio negatiua* ab allegante probanda eſt, niſi pro ea praeſumtio iuris militet: (*c*) *Neganti* vero *factum*, ab altero allegatum, per rei naturam probatio nulla incumbit, (*d*) niſi in negatione virtualiter aſſertio *noui facti* contineatur, ad *exceptiones* pertinentis. (*e*)

(*a*) *c.* 1. 2. *C.* 6. *qu.* 5. Hinc actore non probante, reus abſoluendus eſt. *c.* 3. *X. de Cauſ. poſſeſſ. et propriet. et c. vn. pr. X. Vt eccl. benef. ſine diminut. conf.*

(*b*) *c.* 3. *X. de probationib.*

(*c*) *c.* 14. *X. de fide inſtrument. L.* 25. *in f. D. de Probat. Franc.* HERCVLANVS *de probanda negativa. Henr.* COCCEII *de directa probatione negatiuae.*

(*d*) *c.* 11. *X. de probat. c.* 23. *X. de elect.*

(*e*) *c.* 5. *in f. X. de renunciatione.*

§. 818. Si is, cui onus probandi incumbit, ſponte ſe accingit probationi: hoc commodo fruitur, quod *vlteriori* et *meliori probatione* perfungi queat vsque ad concluſionem in cauſa. (*a*) Eadem vero ſponte non ſuſcepta, ad *officium iudicis* pertinet, eam *iniungere* per ſententiam, (*b*) in eaque determinare, *quis*, probare debeat, *quid* probandum ſit, et *intra quod tempus* probatio facienda ſit. Obiectum proban-

bandum vel *generaliter* definiri potest vel *specialiter*, dum factum probandum in sententia exprimitur.

(*b*) *c.* 9. X. *de fide instrument. c.* 15. 36. X. *de testib.* *Iob. Iac.* REINHARTH *obs. ad Christinaei decis. vol. III. obs.* 1. *Sam.* STRYK *de probationis probatione meliori.*

(*b*) *Henr. Christ. de* SENCKENBERG in diss. de *probationis iniunctione in iudicio.*

§. 819. *Terminus* probationi iure communi praefixus non est, sed a iudice praescribendus: (*a*) qui pro *peremtorio* tum demum haberi potest, si habet *qualitates termini peremtorii.* (§. 778.) Currere incipit 1) a die, quo sententia, eum iniungens, in rem iudicatam transiit: 2) intra eum probatio *instituenda et iudici offerenda* est intuitu eorum omnium, quae a probaturo dependent; quamquam post terminum *perfici* et *absolui* queat intuitu eorum, quae in ea peragenda *a iudice* vel *ab aliis* pendent. 3) Termino peremtorio praeterlapso, nec *vlterior* nec *melior* probatio in causa *priuata* in foro *eiusdem instantiae* admittitur, nisi ope *restitutionis in integrum* (*b*) quae ex causa nouiter repertotum instrumentorum vel testium non immerito datur. (*c*)

(*a*) *Rec. Imp. de a.* 1654. §. 50.

(*b*) *c.* 3. X. *de in integr. restit.* Conf. *c.* 24. X. *de off. et potest. iud. delegat.* BRVNNEMANN *in iur eccl. lib. III. c.* 4. §. 12. REIFFENSTVEL in *iur. Can. lib.* 2. *tit.* 19. §. 6. *n.* 168.

(*c*) arg. *c.* 4. X. *de except.*

§. 820. REPROBATIO pertinet ad *iura* et ad defenſionem partis aduerſae, et ſententia iudicis non quidem *iniungi* ſed *reſeruari*, et litis abbreuiandae cauſa *termino* circumſcribi poteſt; quamqum et *non reſeruata* competat. Duplex eſt vel DIRECTA, quae dirigitur ad probandum *directo contrarium*, (*a*) vel INDIRECTA, quae dirigitur ad probanda facta, quibus *euerti per indirectum poteſt alterius probatio*, veluti ad *exceptiones peremtorias*, L. C. annexas. Poſteriori demum opus eſt, ſi actio ſit probata. (*b*)

(*a*) *c.* 9. *X. de probat.*

(*b*) *L.* 8. 9. *C. de exceptionib.* Ge. *Andr.* IOACHIMI diſſ. de *differentiis reprobationis a probatione actionis et exceptionum peremtoriarum.*

TIT. XI.

DE PROBATIONE PER CONFESSIONEM ADVERSARII.

(Lib. II. Tit. 18. *de Confeſſis.*)

ARGVMENTVM.

§. 821. *Confeſſio.* 822. *Eius requiſita* 823. *et vis probationis.* 824. *Qualificata et ſimplex.* 725. *Poſitionum vſus.* 826. *Obligatio reſpondendi ad eas.*

§. 821. CONFESSIO eſt *declaratio*, *qua quis agnoſcit veritatem facti proprii*, hoc eſt, iura et obligatio-

ligationes ipsius concernentis. VERA est, *quae actu interuenit*, et FICTA, *quae iure fingitur interuenisse, quamquam actu non interuenerit.* Haec *iuris dispositione ex speciali causa* pro *confessione* habetur v. c. in poenam contumaciae. (*a*)

(*a*) *c.* 2. *h. t. in* 6. *c.* 7. §. 1. *de iur. calumn.*

§. 822. Vt confessio ad *veritatem facti* euincendam idonea sit, requiritur vt I. fiat de facto *proprio* confitentis, (*a*) II. vt id *sciens et intelligens* pro vero agnoscat, cuiusmodi intelligentia facti proprii *praesumitur* in confessione *determinata*, circumstantiis facti probabilibus vel *causa debendi* munita: (*b*) III. vt fiat *serio animo* agnoscendi veritatem, qui *praesumitur* in confessione *spontanea*, et deficit in confessione *iniusto metu* extorta. (*c*) Confessio ita comparata *legitima* est.

(*a*) *c.* 1. *X. h. t.*
(*b*) *c.* 14. *X. de fide instrumentor.*
(*c*) *c.* 16. *X. de off. et pot. iud. deleg.*

§. 823. Confessio *in iudicio* facta, *legitima* esse praesumitur; ideoque *plene* probat contra *confitentem* in causa tam *ciuili* quam *criminali*, modo facta sit in *iudicio competente.* (*a*) Impugnari tamen potest, vel *probato errore*, vel *restitutione in integrum* ob errorem aduersus confessionem *nociuam* impetrata.

(*b*) Confessio *extraiudicialis*, quoad constat eam ha-

bere requisita confessionis *legitimae*, (§. ant.) *aduersus confitentem plene* probat tantum in causa *ciuili*. (c) Nullius vero confessio probat *aduersus tertium*, etiamsi eiusdem facti consors esse arguatur. (d)

(a) c. 4. X. *de iudiciis* c. 6. X. *de excess. praelat.* c. 10. X. *de cohabit. cler. et mulier.* c. 7. X. *de poenis.*

(b) c. 3. X. *h. t.* c. 2. *de restitut. in int. in* 6.

(c) c. 2. X. *h. t.* c. 14. X. *de fid. instrum.* c. 6. X. *de renunciat.* c. 10. X. *de transact.* *Dan. Ge.* STRVBEN *Rechtl. Bedenck. tom. I. N.* 159.

(d) c. 1. *et* 10. X. *h. t.* c. 10. X. *de Prob.* c. 10. X. *de test.*

§. 824. Confessio *qualificata* est, quae fit adiecta limitatione, et *simplex*, quae sine ea fit simpliciter. Confessio qualificata, quae fit sub tali limitatione, qua factum *eodem tempore* determinatum esse dicitur, ab aduersario vel *sub eadem* est acceptanda, vel *tota* repudianda, *diuidi* autem ita nequit, vt *limitationis negatae* probatio a confitente exigatur: nisi contra adiectam limitationem *praesumtio iuris* militet. (a)

(a) LAVTERBACH de *confessione* §. 55. 58. MEVIVS P. I. dec. 123. B. Parens *in iur. eccl. lib.* 2. *tit.* 18. §. 2. REINHARTH *obs. ad Christinaei decis. Vol. IV. obs.* 55.

§. 825. Ad eliciendam partis aduersae *confessionem* introductus est vsus POSITIONVM, (a) quae sunt *propositiones, in quas factum litigiosum dissoluitur*, et *quas pars altera veras esse asserit, alterique parti ad respondendum proponit.* Vti eisdem potest *actor*

non

non minus quam *reus* ad efficiendam faciliorem *actionis* et *exceptionis* probationem. (*b*) Ad euitandam calumniam in dandis positionibus et in responsione ad easdem, introductum est *iuramentum dandorum* et *respondendorum*, (*c*) vtrumque iuramentum calumniae speciale, etiam per procuratorem praestandum. (*d*)

(*a*) *Vsu longaeuo* introductae esse dicuntur in *Clem.* 2. *de Verb. Signif. c. vn.* X. *de litis contest.*

(*b*) *c.* 1. *de Confessis in* 6. *Clem.* 2. *de V. S.*

(*c*) *c.* 2. *de confessis in* 6. *c.* 2. *de testib. in* 6.

(*d*) *c.* 2. *cit. de testib. c.* 3. *de iur. calumn. in* 6.

§. 826. Positionibus exhibitis, et *iuramento dandorum* confirmatis, alter ad *respondendum* ad singulas et ad praestandum *iuramentum respondendorum* iudicis decreto obstringi potest. (*a*) Respondere iussus, et sine probabili causa recusans et contumax, *pro confesso* habetur. (*b*)

(*a*) *c.* 2. *de testibus in* 6.

(*b*) *c.* 2. *de confessis in* 6. Supersest positionum vsus, vbi *iure particulari* non est sublatus, *Ord. Camer. P. III. tit.* 15. *Rec. Imp. de a.* 1654. §. 34. 37. 41. *Ge.* ENGELBRECHT *de vsu for. articulorum positionalium eorumque abusu praescindendo.*

TIT. XII.

DE PROBATIONE PER TESTES.

(Lib. II. Tit. 20. *de Teſtibus et atteſtationibus.*)

ARGVMENTVM.

§. 827. *Teſtes habiles, et inhabiles.* 828. *Horum exempla.* 829. *Obligatio adferendum teſtimonium.* 830. *Probatio per teſtes.* 831. *Quomodo inſtituenda?* 832. *Intra quod tempus?* 833. *Ius aduerſae partis circa eam.* 834. *Teſtium productio.* 835. *Eorum iuramenti praeſtatio.* 836. *Eorum examen.* 837. *Examen teſtium alieni fori.* 838. *Rotulus eiusque publicatio.* 839. *Huius effectus.*

§. 827. TESTES ſunt *perſonae, ad veritatem facti dictis ſuis euincendam idoneae.* Ad fidem faciendam idonei ſeu *habiles* tantum ſunt 1) inſtructi ſufficiente *facti* cognitione, tali videlicet, quae obtinetur per eum *corporis ſenſum*, cui res certa ſubiicitur, et 2) qui *velle* praeſumuntur *veritatem dicere.* Quorum ſi nihil deeſt in teſte, omni exceptione maior dicitur. Ex alterutro defectu reddantur *inhabiles*: (*a*) qui tamen admitti poſſunt, quatenus is defectus elidi poteſt ex *ſpecialibus cauſae* et *perſonae circumſtantiis*: (*b*) in quibus aeſtimandis arbitrium iudicis verſatur. (*c*)

(*a*) *c.* 1. *C.* 4. *qu.* 3. Aduerſus receptionem teſtium abſolute inhabilium datur appellatio in *c.* 7. *X. h. t.*

(*b*)

(*b*) *c.* 3. X. *de probat. c.* 24. X. *h. t.*
(*c*) *c.* 5. X. *de testib. cogend.*

§. 828. Veritatem dicere velle *iure* non *praesumuntur* 1) *infames*, eiusue *delicti rei*, ex quo *infamia* contrahitur; (*a*) hinc testi *exceptio criminis* opponi et hoc fine probari potest, vt *a testimonio* repellatur, (*b*) saluo iudicis arbitrio, si ad emendatam vitam redierit; (*c*) 2) *periuri*; (*d*) 3) *corrupti*; (*e*) 4) *Iudaei* pro Iudaeo contra Christianum; (*f*) 5) *heretici* contra orthodoxos, quod applicatione caret inter approbatae religioni addictos; (*g*) 6) *laici* contra clericos in causa criminis; (*h*) testes in *causa* quodammodo *propria*, v. c. in causa vniuersitatis, vel in causa beneficii, quoad ex ea commodum vel incommodum ad eos redundat; (*i*) 8) *clerici* in causa ecclesiae, cui inseruiunt, nisi *iusiurandum* illis *relaxetur*; (*k*) 9) testes de *familia*, nisi in causis, in quibus veritas aliter haberi non potest, veluti in causis *matrimonialibus*, *domesticis*, *legitimorum natalium*; (*l*) 10) *Procuratores* et *mediatores* in causa per illos gesta. (*m*)

(*a*) *c.* 7. *c.* 13. *c.* 54. 56. X. *h. t. Est. Frid.* PVFENDORF *obs. iur. vniu. tom. II. obs.* 18.
(*b*) *c.* 1. X. *de Except. c.* 2. *in f.* X. *de Ord. Cognit.*
(*c*) *c.* 54. X. *h. t.*
(*d*) *c.* 9. X. *h. t.*
(*e*) *c.* 1. 9. X. *h. t. c.* 10. X. *de praesumt.*

(*f*)

(*f*) *c.* 21. *X. h. t. L.* 21. *C. de heret.* PVFENDORF *tom. I. obſ.* 109.

(*g*) *c.* 1. *X. de hereticis I. P. O. art. V.* §. 35.

(*b*) *c.* 14. *X. h. t.*

(*i*) *c.* 20. *X. h. t. c.* 12. *X. eod.* ibi : *niſi alia rationabilis cauſa impediat :* alioquin et clerici in negotiis eccleſiae admittuntur *c.* 6. 39. *X. h. t. c.* 26. *X. de iureiur.*

(*k*) c. 38. X. h. t. De vſu relaxationis iuramenti in cauſis ſimilibus vid. LEYSER ad *Pand. ſpec.* 283. *m.* 16.

(*l*) *c.* 5. 22. 24. *X. h. t. c.* 3. *X. qui matrim. accuſar. c.* 10. *X. de Prob.* PVFENDORF *l. c. tom. I. obſ.* 15. 16.

(*m*) *c.* 1. *et* 3. *h. t. in* 6. *c.* 6. *X. h. t.*

§. 829. Ad teſtimonium ferendum, ex *aequitate*, iure agnita, quilibet *perfecte* obligatur, et inuitus *cogi* a iudice poteſt mulcta et cenſuris ; (*a*) nec vlla eſt vis *pacti* et *iurisiurandi de non ferendo teſtimonio.* (*b*) Ab eo excuſatur nemo, niſi ex *ſpeciali cauſa*, *legibus* probata ; qualis eſt, ſi praeſtatio teſtimonii pugnat cum *obligatione publica* ad *ſecreta ſeruanda* (§. 339.) (*c*) vel cum *vinculo neceſſitudinis naturalis*, quo quis alteri parti obſtrictus eſt. (*d*)

(*a*) *c.* 2. 5. 9. *X. de teſt. cogend. c.* 33. *c.* 37. *c.* 45. *X. h. t.*

(*b*) *c.* 18. *c.* 46. *X. h. t. c.* 4, 11. *X. de teſt. cogend.*

(*c*) *c.* 12. *X. de poenit.*

(*d*) *c. vl. C.* 4. *qu.* 2. *L.* 4. 5. *D. de teſtib.* niſi ſit cauſa, de qua veritas aliter haberi non poteſt *c.* 6. *X. de teſtib. cogend.*

§. 830. Vt *probatio plena* per teſtes habeatur, duo ſaltem habiles requiruntur, de *facto ipſo* idem deponentes ex ſufficienti ſcientia. (*a*) Hinc PLENA PROBATIO non fit 1) per *Teſtes ſingulares*, quorum ſinguli de diuerſis facti circumſtantiis teſtantur, (*b*) nec 2) per teſtes *de auditu*, niſi qualitate cauſae aliud exigente, (*c*) nec 3) per *vnum teſtem*. (*d*) Poteſt tamen in his omnibus defectus probationis ex *aliis idoneis probandi mediis* ſuppleri. Pari ratione nec PLENA DEMONSTRATIO fit per *vnum teſtem*; niſi ex cauſa, *ſpeciatim* probata, fides habeatur *teſtimonio vnius*, veluti 1) pro *conſcientiae* ſecuritate, (*e*) 2) in cauſa *incidente*, merita cauſae non concernente, 3) in teſtimonio *perſonae publicae* de his, quae ad officium ipſius pertinent. (*f*)

(*a*) *c.* 5. *c.* 10. *c.* 23. *X. h. t.*

(*b*) *c.* 33. X. *h. t. c.* 23. 32. *X. de elect. c.* 9. *X. de probat.*

(*c*) *c.* 5. *c.* 47. *X. h. t. c.* 13. *X. de probat.*

(*d*) *c.* 23. 28. 47. *X. h. t. c.* 27. *X. eod.*

(*e*) *c.* 22. 47. *X. h. t. c.* 12. *c.* 27. *X. de ſponſal.*

(*f*) *c.* 6. X. *de renunciat.*

§. 831. Probatio per teſtes facienda eſt ſecundum *formam*, iure definitam: in qua alia pertinent ad eam *inſtituendam*, alia ad eam *abſoluendam*. (§. 819.) *Inſtituenda* eſt exhibitis *articulis probatorialibus*, iuncta ſpeciali *teſtium denominatione*, et *directorio ſu-*

per

per quibus articulis ſinguli examinandi ſint, interueniente *implorationе iudicis* de *probatione recipienda*, et de *decernendis* eis, quae ad teſtium productionem pertinent. (*a*)

(*a*) *c.* 2. *h. t. in* 6.

§. 832. Quidquid probationem per teſtes *inſtituendam* concernit, illud intra *tempus* probationi, praefixum, in iudicio offerendum eſt. (§. 819.) *Intra hoc tempus* nouos articulos ſeu *additionales* exhibere, et *nouos teſtes* ad XL. vsque denominare integrum eſt, (*a*) modo, ſi id *quarta* vice fiat, *iuramentum calumniae ſpeciale* praeſtetur. (*b*)

(*a*) *c.* 37. *X. h. t.*
(*b*) *c.* 15. *c.* 55. *X. h. t.*

§. 833. Ad probationem *abſoluendam*, pertinet I. *productio teſtium in foro, ferendi teſtimonii cauſa*, moderante iudice a producente facienda. (*a*) Eſt vero iudicis, prius *decernere* de *admittenda* probatione, tum *productioni teſtium* praefigere *terminum*, *teſtibus*, foro ipſius ſubiectis, *producente* et *parte aduerſa* ad eundem citatis; (*b*) ablatosque *articulos probatoriales* communicare cum *parte aduerſa*.

(*a*) *c.* 37. *X. h. t.*
(*b*) *c.* 7. *c.* 41. *X. h. t.*

§. 834. Ius *partis aduerſae* eſt, tum 1) *excipiendi* contra *articulos* et contra *teſtes*, ſaluo arbitrio conſen-

sentiendi in testium productionem, *reseruatis* sibi *exceptionibus* omnibus, tum 2) exhibendi INTERROGATORIA, (*b*) seu *quaestiones*, *ad testes directas*, *de eis*, *quae ad veritatem facti eo rectius exquirendam pertinent*. Sunt haec vel *specialia*, ad singulos articulos directa, vel *generalia* ad eosdem non directa, vel *causam* in genere vel *personam testium* inprimis concernentia.

(*a*) *c.* 2. *X. h. t.*
(*b*) *c.* 2. *h. t. in* 6. *c.* 37. *X. h. t.*

§. 835. II. In *termino ipso* testium productio peragenda est a *producente*, *absentium* vero *testium* arctior citatio petenda. Producti testes, a iudice partibus praesentibus obstringendi sunt *iureiurando*; (*a*) nisi hoc illis vtriusque partis consensu *remittatur*: remitti enim potest in causis priuati arbitrii. (*b*)

(*a*) *c.* 5. *c.* 51. *X. h. t.*
(*b*) *c.* 39. X. *h. t.*

§. 836. III. *Examen testium* ad officium iudicis pertinet, *prudenter* ita instituendum, vt *perspicua* et *categorica* testium depositio obtineatur. (*a*) Examinandi sunt testes, et quidem *singuli* sigillatim (*b*) et remotis partibus tum ad *articulos* tum ad *interrogatoria*; (*c*) qualia et ipse iudex supplere, et in circumstantias facti *ex officio* inquirere potest. (*d*)

(*a*) *c.* 37. 41. 53. *X. h. t.*
(*b*) *c.* 52. *X. h. t.*

(*c*)

(c) *c.* 2. *h. t. in* 6.
(d) *c.* 37. *X. h. t.*

§. 837. Si teſtes *alieni fori* ſunt, iudex cauſae implorandus eſt de *ſubſidiario* eorum examine a *iudice competente* requirendo: (§. 768.) id quod a iudice requiſito non minus *ſeruato iuris ordine* obeundum eſt. (*a*) Hinc *clericorum*, in teſtes productorum, examen in *foro eccleſiaſtico* requirendum eſt. (*b*)

(*a*) *c.* 3. *X. de fideiuſſorib.*

(*b*) Ob dificultates et ambages huius ſubſidiarii examinis in *Electoratu Brunſuico - Luneburgico* cautum eſt, vt clerici a iudice cauſae ſeculari, ſub quo commorantur, teſtimonii ferendi cauſa *immediate* citari poſſint, et *coram eo* ſe ſiſtere teneantur. Vid. *Reſcriptum Electorale de a.* 1712. *et de a.* 1717. *in tom. I. Corp. Conſtit. Calemb. p.* 846. *et tom. II. p.* 584.

§. 838. IV. Peracto examine 1) depoſitiones teſtium *iudicis autoritate* redigendae ſunt in ROTVLVM, (*a*) qui eſt *inſtrumentum publicum*, *in quo teſtium depoſitiones ſingulis articulis et interrogatoriis ſubiectae exhibentur*: tum 2) ad inſtantiam producentis facienda eſt ROTVLI PVBLICATIO, (*b*) qua is *auctoritate iudiciali* ad *vtriusque partis notitiam* deducitur in *termino*, hoc fine praefixo.

(*a*) *c.* 41. *c.* 43. *X. h. t.*
(*b*) *c.* 30. *X. h. t.*

§. 839. V. Rotulo publicato, partibus *integrum* eſt, de vi *probationis* et *reprobationis* in ſcriptis in-

uicem

uicem *diſputare.* (*a*) Ob metum vero ſubornationis teſtium, permiſſum non eſt, *nouos teſtes* vel ſuper *iisdem* vel ſuper *contrariis* articulis producere: (*b*) quamquam eorum productio ſuper *nouis articulis* ſalua fit. (*c*) Hinc *reprobatio directo contraria* per teſtes non niſi *ante publicationem rotuli* inſtituenda eſt, nec poſt eam niſi *ex iuſta cauſa* admittitur. (*d*)

(*a*) *c.* 15. *c.* 31. *X. h. t.*

(*b*) *Clem.* 2. *h. t.* Inſtrumentorum productio ſemper adhuc ſalua eſt. *c.* 9. *X. de fide inſtr.*

(*c*) 17. *c.* 19. *c.* 25. *c.* 35. *X. h. t.*

(*d*) *c.* 35. *in f. X. h. t.*

TIT. XIII.

VT LITE NON CONTESTATA NON PROCEDATVR AD TESTIVM RECEPTIONEM VEL AD SENTENTIAM DEFINITIVAM.

(Lib. II. Tit. 6.)

ARGVMENTVM.

§. 840. *Probationi per teſtes quatenus locus ante L. C.* 841. *Examen teſtium extraordinarium.* 842. *Modus illud inſtituendi.*

§. 840. Cum probatio cauſae principalis ordinarie demum poſt *litem conteſtatam* admittatur: (§. 868.)

testium examen ordinarium vocatur, quod instituitur post L. C. Confecta inde est regula: *ante litem contestatam in causa ciuili principali non procedendum esse ad testium receptionem.* (*a*) Quae regula non pertinet ad probationem per testes vel in causa *incidente* v. c. in exceptione spolii, vel in causis, in quibus iudex *ex officio* procedit, instituendam; quippe cui etiam *ante L. C.* locus esse potest. (*b*)

(*a*) *c.* 1. 2. *X. h. t.*
(*b*) *c.* 5. §. 1. *X. h. t.*

§. 841. Regulae istius iusta exceptio continetur in *periculo amittendae probationis.* (*a*) Hinc admittitur EXAMEN TESTIVM EXTRAORDINARIVM, *quod ante litem motam vel contestatam in causa ciuili principali instituitur ob periculum amittendorum testium.* Id quidem *reo* omni tempore datur ad conseruandam *exceptionis* probationem; (*b*) *actori* vero non nisi tum permittitur, si *in agendo* impeditur, vel reus actione iam mota litis contestationem remoratur. (*c*)

(*a*) *c.* 5. *pr. h. t. c.* 4. *X. de confirmatione vtili.*
(*b*) *c.* 41. *X. de testibus.*
(*c*) *c.* 5. *pr. h. t.*

§. 842. Instituendum est *seruato iuris ordine:* (*a*) nisi iusta causa, veluti *periculum in mora*, hunc seruari non patiatur. (*b*) Eodem fine solenni iuris forma peracto, actor *intra annum* vel id reo *denunciare*

are vel *actionem* mouere tenetur, quo et reus ſuae defenſionis rationem habere poſſit: alioquin *vim omnem* amittit. (c) *Reus* vero illud actori denunciare non tenetur.

(a) *c.* 41. *X. de teſtibus.*

(b) *c.* 4. *X. de confirmat. vtili.*

(c) *c.* 5. *pr. h. t.* Ge. ENGELBRECHT *de examine teſtium ad perpetuam rei memoriam* et *Io.* WERLHOF *de exam. teſtium extraord.*

TIT. XIV.

DE PROBATIONE PER INSTRVMENTA.

(Lib. II. Tit. 22. *De fide inſtrumentorum.*)

ARGVMENTVM.

§. 843. *Inſtrumenta, publica et priuata.* 844. *Fides publicorum,* 855. *fides priuatorum.* 846. *Per ea non fit probatio niſi ſint vera,* 847. *et authentica.* 848. *Quaenam pertineant ad probationem inſtituendam* 849. *et ad eam abſoluendam.*

§. 843. INSTRVMENTA ſunt *ſcripturae, ad fidem de veritate facti faciendam idoneae.* PVBLICA ſunt, *quae conficiuntur* a *perſonis publicis vi poteſtatis publicae, qua ſunt inſtructae.* (a) PRIVATA ſunt, quae a priuatis ſcripta vel ſubſcripta ſunt: eaque *quaſi publica* dicuntur, ſi ſubſcripta ſunt a duobus teſtibus, quorum teſtimonio veritas inſtrumenti probari poſſit. (b)

(*a*) *c.* 2. *X. h. t.* Exempla occurrunt *in c.* 11. *X. de Probat. c.* 2. *de Off. Ordin. in* 6. *c.* 15. *X. h. t.* ad eaque pertinent *libri parochiales*, de actibus parochialibus conscripti. *Conc. Trid. de ref. matrim. sess.* 24. *c.* 1. CARPZOV I. E. lib. 1. def. 142. *Lud.* MENCKE in *Proc. iur. Com. et Sax. Augusti. de* BALTHASAR *de libris seu matriculis ecclesiasticis.*

(*b*) *c.* 2. *X. h. t.*

§. 844. Ratio fidei *instrumenti publici* continetur in *praesumtione iuris*, quae ob auctoritatem publicam, qua conficitur, militat pro *veritate contentorum.* (*a*) Hinc *plene* probat, (*b*) nisi probari euidenter possit, aliter rem consignatam esse, ac quidem gesta est. (*c*) Si confectum est de negotio inter *priuatos* gesto, *inter hos* plene probat, non vero contra *tertium*: (*d*) sin conditum est de negotio, *causam* et *vtilitatem publicam* concernente, probat contra quoscunque.

(*a*) *Tob. Iac.* REINHARTH *in obs. ad Christinaei decis. Vol. III. obs.* 6.

(*b*) *c.* 2. *X. h. t. c.* 13. *X. de praescript. c.* 11. *X. de praesumt. c.* 7. *X. de probat.*

(*c*) *c.* 10. *X. h. t.* REINHARTH *l. c.*

(*d*) ex natura negotii priuati: *L.* 1. 2. *C. Inter alios acta vel iud. aliis non nocere.*

§. 845. Ratio *fidei* instrumenti *priuati* in *scriptione* vel *subscriptione* eius, cuius obligationes concernit, vel in *testimonio testium adhibitorum* continetur: ideoque si *causam debendi* adiectam habet, *contra scribentem* plene probat, (*a*) non vero *pro scribente*, nisi

nisi ex *antiquitate temporis*, vel ex *qualitate personarum*, (*b*) vel ex *speciali lege* vel *consuetudine* vis quaedam probandi ei accedat. (*c*)

(*a*) *c.* 14. *X. h. t.*

(*b*) *c.* 13. *X. de probat. c.* 13. X. *de praescript.*

(*c*) *c.* 9. *X. h. t.*

§. 846. Vt probatio fiat per instrumentum, I. constare necesse est, illud *verum* esse, nec falsum et suppositicium. Pro *veritate instrumenti publici* militat *praesumtio iuris*, modo rite confectum, et *manu publica* subscriptum, vel *sigillo publico genuino* et *congruo* munitum sit. (*a*) Veritas *priuati* instrumenti adstruenda est vel *recognitione* eius, aduersus quem producitur, vel *aliunde* veluti per testimonium *testium adhibitorum*. (*b*) Ad *praesumtiones* pro *veritate* vtriusque generis instrumentorum pertinet, si translata sunt in *archiuum publicum*. (*c*) Probata *falsitate* instrumenti, vis eius prorsus euertitur: (*d*) eaque ex *rasura* in loco suspecto, (*e*) ex *sigillo minus congruo*, ex *chartae* et *scripturae* genere aliisue indiciis induci potest. (*f*)

(*a*) *c.* 2. *c.* 6. *X. h. t.*

(*b*) *cit. c.* 2. *et* 6. *X. h. t.*

(*c*) *c.* 13. *X. de praescript.* Ex fide *archiui publici* oritur tantum praesumtio pro *veritate instrumenti*: fides documenti aliunde dependet. Scripta de fide archiui exhibet *Iac.* WENCKER *in collectis archiui et Cancellariae iuribus.*

(*d*) *c.* 4. *c.* 10. *X. h. t.*

(e) *c.* 3. 11. *X. h. t. c.* 9. *X. de crim. falſi c.* 14. *X. de priuileg. c.* 7. *X. de domib. relig.*

(*f*) Exemplum eſt *in c.* 6. *X. h. t.*

§. 847. II. Inſtrumentum ex *authentico*, ſeu ex ſcriptura primigenia, ex qua originem ducit, produ-cendum eſt. *Exemplum*, ex illo deſcriptum, non probat, (*a*) niſi tam de *integritate authentici* quam de *conuenientia exempli* cum eodem ſufficienter conſtat. Exempla, inſtituta horum omnium cognitione auctoritate iudicis deſcripta, *vim authentici* habent. (*b*)

(*a*) *c.* 1. 2. *X. h. t.*

(*b*) *c. vlt. X. h. c.* 4. *X. de confirmat. vtili.*

§. 848. Probatio *per inſtrumenta* facienda eſt, ſecundum *formam* lege praeſcriptam. *Inſtituenda* eſt 1) intra tempus probationi praefixum, quod termino probatorio non praefinito patet vsque ad ſententiam definitiuam: (*a*) poſt concluſionem in cauſa non admittitur, niſi ob inſtrumenta nouiter reperta; 2) inſtrumentorum exempla, ſaltem quoad *clauſulam concernentem*, exhibenda ſunt in iudicio, (*c*) vel 3) ſi quis ea non poſſideat, eorum *editio* requirenda eſt. Et *actor* quidem *omnia documenta* reo, *reus* vero non niſi *communia* et *actoris propria* edere, (*d*) *ipſius propria* vero actori ad *probandam actionem* edere non tenetur. (*e*)

(*a*) *c.* 9. *X. h. t.*

(*b*) *c.* 4. *X. de exceptionib.*

(*c*)

(c) *c.* 4. 5. *X. h. t.*

(d) *c.* 12. *X. h. t. c.* 4. *X. de teſtib. cogend.*

(e) *c.* 1. *c.* 5. *X. de probationib.* Eccleſiae agenti *arg. L.* 1. §. 2. *D. de iure fiſci* vſu fori tribuitur ius exigendi a reo omnium documentorum editionem. REIFENSTVEL h. t. n. 251. MEVIVS *P. V. dec.* 317. WERNHER *P. II. obſ.* 496. De editione exigenda in cauſis matrimonialibus vid. BERGERVS in *in elect. Proc. matrim.* §. 38.

§. 849. Ad *abſoluendam* probationem pertinet 1) *productio authenticorum* inſtrumentorum in *termino*, a iudice praefixo; 2) *recognitio* productorum, ſi inſtrumenta ſunt *priuata*; (*a*) publica enim recognitione non indigent: (§. 846.) recognoſcere autem illa *ſaluis exceptionibus* pars aduerſa tenetur, niſi ea *diffiteri*, hoc eſt, veritatem eorum praeſtito iureiurando negare poſſit: quam diffeſſionem tamen producens *declinare* poteſt, veritate inſtrumentorum aliunde probata: (§. 846.) (*b*) 3) *deductio probandorum* ex inſtrumentis, eorumue impugnatio per *oppoſitas exceptiones.*

(*a*) *Ge-* ENGELBRECHT de *recognitione inſtrumentorum* §. 131. *Chriſt.* WILDVOGEL *de document. recognit. c. IV.*

(*b*) *Io. Frid.* WAHL de *recognitione inſtrumentorum per teſtes et comparationem literarum* §. 17. *ſ. Io. Henr.* BERGER de *modis declinandi recognit. et diffeſſionem inſtrum. iuratam* inter ſelecta eius oguſc. p. 1381.

TIT. XV.

DE PROBATIONE PER IVSIVRANDVM.

(Lib. II. Tit. 24. *De iureiurando.* Lib. V. Tit. 34. *De purgatione canonica.*)

ARGVMENTVM.

§. 850. *Iuramentum iudiciale principale.* 851. *Iumentum delatum.* 852. *A quo*, et 853. *cui deferri possit?* 854. *In qua causa?* 855. *Intra quod tempus?* 856. *Vis delationis.* 857. *Facultas illud referendi.* 858. *Iuramentum necessarium, purgatorium et suppletorium.* 859. *Quando alterutri locus sit.*

§. 850. Probatio de veritate assertorum etiam per *iusiurandum* fieri in iudicio potest, quod *assertorium iudiciale* vocatur. (§. 351.) Est illud vel *principale*, quod litis decisionem concernit, vel *minus principale*, quod litis decisionem non concernit; cuius exempla §. 669. 826. occurrunt. *Principale* maximum remedium est expediendarum litium, *quo vel ex pactione ipsorum litigatorum vel ex auctoritate iudicis decidunturr controuersiae*, (*a*) quodque inde vel *voluntarium* est vel *necessarium*.

(*a*) *L.* 1. *D. de iureiurando.*

§. 851. Si pars in iudicio declarat, quod de *veritate facti controuersi* a parte aduersa iusiurandum praestari velit, hoc ipsi *deferri* dicitur. IVSIVRANDVM

DELATVM ſeu VOLVNTARIVM eſt, *quod pars parti in iudicio de eo, quod probandum eſt, defert, iudice approbante.* Eſt illud 1) ſpecies *probationis*, ſed in commodum et fauorem partium *ſubſidiariae*, (*a*) 2) ſpeciem *transactionis* continet, qua partes deciſionem facti controuerſi per iusiurandum fieri conſentiunt. (*b*)

(*a*) *L.* 11. *pr. C. de reb. Cred. L. vlt.* §. 10. *C. de iure deliber.* B. Parens de *probat. per delationem iuramenti* §. 7. tom. III. *exerc. ad Pand. p.* 209. *Eſ. Frid.* PVFENDORF *obſ. iur. tom. I. obſ.* 154.

(*b*) L. 2. D. de iureiur.

§. 852. I. *Vnicuique parti*, cui onus probandi incumbit, licentia datur aduerſario iuramentum deferre, (*a*) modo liberam de cauſa controuerſa habeat *tranſigendi poteſtatem*, nec id faciat *ex calumnia:* quo nomine ab eo *iuramentum calumniae* ſpeciale exigi poteſt. (*b*) *Procurator*, non niſi ſpeciali mandato inſtructus, id deferre poteſt. (*c*)

(*a*) *L.* 25. §. 2. *D. de probat.*

(*b*) *L.* 34. §. 4. *de iureiur.*

(*c*) *c.* 4. *de Procurat. in* 6.

§. 853. II. Deferri poteſt *parti aduerſae cuicunque*, (*a*) ideoque etiam *clericis* vel *vniuerſitati*, cum qua iudicium exercetur, (*b*) non vero *extraneo*, qui non eſt in lite.

(*a*) *c. vlt.* §. 1. *X. h. t.*

(*b*) *c.* 26. *X. h. t.* PVFENDORF l. c. *tom. I. obſ.* 179. *et tom. II. obſ.* 124.

§. 854. III. Delationi locus eſt in qualibet *cauſa ciuili*, partium diſpoſitioni obnoxia: modo in cauſis, in quibus grauari poteſt iurantis opinio, ex probabili cauſa fiat. (*a*) Deferri poteſt 1) de *factis illicitis* quoad ex illis *ciuiliter* agitur, (*b*) nec non 2) in cauſis *eccleſiaſticis*, iura priuatorum concernentibus, non vero in illis, de quibus tranſigere non licet, (*c*) ideoque 3) nec in cauſis *diſſolutionem matrimonii* concernentibus, quamuis quo minus contra ſponſalia admittatur, ratio iuris non impediat. (*d*)

(*a*) MEVIVS *P. VI. dec.* 405. COTHMANNVS *Vol. II. reſp.* 82.

(*b*) REINHARTH in *obſ. ad Chriſtinaei deciſ. vol. III. obſ.* 3.

(*c*) *c.* 10. X. *de Transact.*

(*d*) *c.* 7. X. *de ſent. et re iud.* CARPZOV. *iurispr. eccl. lib.* 3. *def.* 46. *nr.* 14. BRVNNEMANN *in iur. eccl. lib.* 3. *c.* 5. §. 6. 7. STRYK *de diſſ. ſponſ. Sect.* 3. §. 3. B. Parens *in iur. eccl. lib.* 2. *tit.* 24. §. 60. 65. PVFENDORF *l. c. tom. I. obſ.* 73.

§. 855. IV. Deferendum eſt intra *tempus probationis legitimum*. (§. 838.) Cum vero eius delatio ſit ſpecies probationis ſubſidiariae; (§. 851.) elapſo termino probatorio merito admittenda eſt, ſi pars ex cauſa, quod *probationes adhibitae* parum idoneae et ſufficientes ſint, ad eam venit. (*a*)

(*a*) PVFENDORF *l. c. tom. I. obſ.* 154.

§. 856. Delatum iuramentum et a iudice approbatum pars aduerſa vel *acceptare*, vel *referre* tenetur,

tur, niſi probationem pro *exoneranda conſcientia* ſuſcipere velit; quod ipſi licet ex natura *ſubſidiariae probationis* et ex fori obſeruantia. In hac tamen ſuccumbens, iuramentum adhuc vel *acceptare*, vel *referre*, iure communi non prohibetur. (*a*)

(*a*) *Sam. de* COCCEII *in iur. controu. lib.* 12. *tit.* 2. *qu.* 29. MEVIVS *P. VI. def.* 168. *Ord. trib. Appel. Cellenſ. P. II. tit.* 8. §. 1.

§. 857. Facultas *referendi* delatum iuramentum in omnibus cauſis obtinet, modo deferens earum *notitiam* habere praeſumatur. Vnde iuramentum, *ſuper dolo* delatum, referri nequit. (*a*) Relatum vero *ſimpliciter* acceptandum et praeſtandum eſt: nec a *referente* exigi poteſt iuramentum calumniae. (*b*)

(*a*) *c. vlt. X. h. t.* ibi: *quamuis quod in iudicio a parte parti defertur, recuſari poſſit licite, ac referri. Nec liceat conuento famoſa actione referre huiusmodi iusiurandum.*

(*b*) L. 34. §. 7. 8. 9. D. h. t.

§. 858. IVRAMENTVM NECESSARIVM eſt, *quod deficiente probatione, ad cauſam decidendam ſufficiente, alterutri parti a iudice iniungitur.* Eſt illud vel SVPPLETORIVM, *quod iniungitur ad perficiendam imperfectam probationem;* veluti ſi ſit ſemiplena vel ſemiplena maior, vel PVRGATORIVM, *quod iniungitur ad elidendas praeſumtiones, ex probatione alterius partis emergentes.* (*a*) *Purgatio*, quae per hoc

fit

fit ad amoliendam criminis ſuſpicionem, *canonica* dicitur. (*b*)

(*a*) *c. vlt. X. h. t.*
(*b*) *c.* 8. 10. *X. de purgatione canonica.*

§. 859. Vtrumque 1) tantum obtinet ob defectum *ſufficientis probationis*, ideoque temere et illicite ei iniungitur, qui intentionem *plene* probauit: (*a*) 2) vtrumque decernendum eſt *perſpectis* tum *perſonarum* tum *cauſae circumſtantiis*: (*b*) 2) *ſuppletorium* inprimis in cauſa ardua et graui, ex qua ingens praeiudicium oritur, circumſpecte iniungendum eſt, ideoque in cauſis *criminalibus* et *contra matrimonium* non admittitur, nec *pro matrimonio contrahendo* admitti poteſt niſi ex probatione ſemiplena maiore: (*c*) quamquam in his cauſis *purgatorio* locus ſit. (*d*) 4) Alterutro ex iudicis decreto *praeſtito*, ſecundum illud lis dirimitur; eodem vero per contumaciam *recuſato*, *contra contumacem* pro vero habetur id, intuitu cuius iurandum erat. (*e*)

(*a*) *c.* 2. *X. de probat.*
(*b*) *c. vlt. X. h. t.*
(*c*) arg. *c. vlt. de Procurat. in* 6. WERNHER *obſ. for. P. III. obſ.* 90. *P. V. obſ.* 151. *n.* 640. *ſ.* STRVVIVS *in Synt. iur. ciuil. ex.* 17. *th.* 43. *lit. k.*
(*d*) *c.* 34. *X. h. t.* in quo cap. ſermo eſt de *purgatorio c.* 1. 4. 8. 10. 16. *X. de purgat. Canon.*
(*e*) *c.* 7. 15. *X. de purgat. Can.*

TIT. XVI.

TIT. XVI.

DE SENTENTIA ET RE IVDICATA.

(Lib. II. Tit. 27. *De ſententia et re iudicata.*

ARGVMENTVM.

§. 860. *Sententia definitiua et interlocutoria.* 861. *Interlocutio mera vel mixta.* 862. *A quo ſententia,* 863. *et quomodo ſit ferenda?* 864. *Deciſionis per illam faciendae ratio.* 865. *Eius publicatio.* 866. *Res iudicata.* 867. *Eius vis* 868. *exulat in ſententiis nullis.* 869. *Quatenus in cauſa criminali et matrimoniali obtineat.* 870. *Eius executio.* 871. *Principalis et ſubſidiaria.*

§. 860. *Diſceptione cauſae* ordine iuris peracta, quam finitam eſſe, *ipſa concluſione in cauſa* partes declarant, res tranſit ad iudicis *cognitionem* et *deciſionem.* SENTENTIA eſt *pronunciatio iudicis, quae cauſae litigioſae, in iudicio diſceptatae, deciſionem continet:* vnde omnis ſententia *cauſa cognita* ferenda eſt. (*b*) DEFINITIVA eſt, *quae cauſae principalis, in iudicium deductae,* et INTERLOCVTORIA, *quae cauſae incidentis in iudicio motae deciſionem continet.* (*c*)

(*a*) *c.* 11. *C.* 30. *qu.* 5. *Auth. Iubemus C. de iudiciis c.* 3. *h. t. in* 6. *in f.*

(*b*) *Clem.* 2. *de Verb. ſignif. c.* 18. *X. h. t.*

(*c*) *c.* 5. *h. t. in* 6. *c.* 12. *X. de appellat. in* 6.

§. 861. INTERLOCVTIO eſt *pronunciatio iudicis, qua determinantur ea, quae pertinent ad iudi-*

cium,

cium, (§. 694.) hoc eſt, ad iudicialem cauſae diſceptationem. Eſt haec vel MIXTA, *quae cauſa cognita in forma ſententiae fertur*, vel MERA, *quae non fertur in forma ſententiae*. Haec mutari et corrigi poteſt ab eodem iudice. (*a*)

(*a*) *c.* 60. *X. de appellat. L.* 14. *D. de re iudic.*

§. 862. Sententia ferenda eſt a *iudice cauſae*, eoque *competente*: (§. 699.) a iudice *non ſuo* lata non tenet, (*a*) niſi vi *prorogatae* iurisdictionis. Inter *plures* iudices fertur ſecundum *maiora ſuffragia*. Si *paria* ſunt iudicum *ordinariorum* ſuffragia, praeualet ſententia pro *reo* lata, niſi aliud ſuadeat *fauor cauſae*; ſi *delegatorum*, valet ſententia, a *delegante* approbata. (*b*)

(*a*) *c.* 4. *X. de iudiciis c.* 3. *X. de conſuet. c.* 29. *X. de off. et pot. iud. deleg.*

(*b*) *c. vlt. X. h. t.*

§. 863. Cum per eam *decidenda* ſit cauſa in iudicio diſceptata: ſententia *iuri* et *actis probatisque* conformis eſſe debet. Contra *ius expreſſum* lata, *nulla* eſt: (*a*) actis probatisque aduerſa, ſeu contra ius litigatoris lata, *iniqua* eſt, et ſtricto iure ſubſiſtit, ſaluis eandem *impugnandi remediis*. (*b*)

(*a*) *c.* 1. *c.* 13. *X. h. t. c.* 64. *de reg. iur. in* 6.

(*b*) *c.* 13. *X. h. t.*

§. 864. Sententia ex natura *deciſionis certa* et *determinata* eſſe, debet. Definitiua ſententia itaque

vel

vel per *abſolutionem* vel per *condemnationem* ferenda eſt: (*a*) ſiue verbis *expreſſis* ſiue *aequipollentibus* exprimatur. (*b*) Quae *rationem* in ſe continent factae *deciſionis*, ſunt *rationes ſententiae*; quas iudex ſententiae inſerere non tenetur, (*d*) niſi id iuſta cauſa ſuadeat. (*d*)

(*a*) *c.* 18. *X. de praeſcript. c.* 2. *X. de capell. monach. c.* 3. *X. de accuſat.*
(*b*) *c.* 15. *X. de Verb. Signif.*
(*c*) *c.* 16. *X. h. t.*
(*d*) vt in exemplis *c.* 18. *X. h. t. c.* 10. *de fide inſtr. c.* 14. *X. de priuileg.*

§. 865. Concipienda eſt ſententia in *ſcriptis*, (*a*) partibusque legitime publicanda. *Publicatio* eius *auctoritate iudicis* et in *conſeſſu iudicii* facienda eſt *partibus* per *recitationem ſententiae ex ſcripto*; (*b*) ad eamque *praefixo termino* partes *citandae* ſunt. (*c*) Sententiam ſcriptam partibus *inſinuari*, non ſufficit in *ordinario* proceſſu: (*d*) quamquam hoc *vim publicationis* habeat in *ſummario*.

(*a*) *c. vlt. h. t. in* 6.
(*b*) *cit. c. vlt. h. t. in* 6.
(*c*) *Clem.* 2. *de verb. ſignif.*
(*d*) *c. vlt. h. t. in* 6.

§. 866. RES IVDICATA eſt *lis, ſententia iudicis ita deciſa, vt inter partes vim iuris obtineat.* Hanc obtinet non ex ſola *ius dicentis* auctoritate, ſed maxime

xime ex *partium conſenſu*, eoque vel *vero*, quo in ſententia acquieſcunt, vel *ficto*, cum intra tempus, quo licet, ſententiam non impugnant, *cum per hoc videantur per interpretationem iuris latae ſententiae paruiſſe.* (*a*)

(*a*) Verba ſunt *c.* 15. *X. h. t.*

§. 867. Sententia ordine iuris *lata* et *publicata*, nec tamen intra legitimum tempus impugnata, *in rem iudicatam* tranſit; (*a*) indeque 1) ius conſtituit *inter partes*, *inter alios* vero vim iuris non habet, (*b*) niſi ex *ſpeciali ratione*, vel quod ex eorum *conſenſu* lis acta ſit, (*c*) vel quod cauſam habeant ab alterutra parte; 2) res iudicata nec *impugnari*, nec lis praetextu *nouorum inſtrumentorum* inſtaurari poteſt, niſi ope *in integrum reſtitutionis.* (*e*)

(*a*) *c.* 13. 15. *X. h. t.*
(*b*) *c.* 25. *X. h. t. c.* 25. *in f. X. de praebend.*
(*c*) *c.* 25. *X. h. t. L.* 63. *D. de re iudicat.*
(*d*) *c.* 20. *X. h. t.*
(*e*) *c.* 5. 6. *X. de in int. reſtitut. c.* 1. *eod. in* 6.

§. 868. Hinc in rem iudicatam non tranſit 1) ſententia *nulla*, veluti ab *incompetente* iudice, (§. 862.) contra *ius expreſſum*, (§. 863.) contra rem iudicatam, (*a*) et ex *falſis inſtrumentis* lata: (*b*) 2) quae lata non eſt ſeruato *iuris ordine*: (*c*) niſi defectus ſit in ſolennibus, in *fauorem partium* conſtitutis: (*d*) 3) quae legitime non eſt *publicata*, (§. 865.) multoque

toque minus ea, quae ne quidem rationem ſententiae habet, vt mandatum, decretum, et interlocutio mera. (§. 861.) (*e*)

(*a*) *c.* 20. *X. h. t.*
(*b*) *c.* 6. *X. de except. c.* 22. *X. h. t. c.* 9. *X. de teſt.*
(*c*) *c.* 19. *X. h. t. c.* 2. *X. Vt lite non conteſtata.*
(*d*) *Rec. Imp. de a.* 1654. §. 122. 123.
(*e*) *c.* 60. *X. de appell.* B. Parens *l. c.* §. 8. 11. *ſ.*

§. 869. Cum vis rei iudicatae ex vero vel ficto conſenſu partium, quo ſententiae acquieſcunt, deſcendat; (§. 866.) ſententia etiam *iniqua*, et contra ius litigatoris lata, in rem iudicatam abit, (*a*) modo reſpiciat cauſam, in qua *partes* poſſint iniquae deciſioni ſuo ſe conſenſu ſubmittere. In rem iudicatam ergo non tranſit 1) ſententia iniqua *condemnatoria* in criminalibus, bene tamen abſolutoria: nec 2) ſententia, qua matrimonium vel ex errore falſae cauſae *dirimitur*, vel *abſolute prohibitum*, ex errore facti *pro valido* declaratur: (*b*) quamquam ſententia iniqua in ceteris cauſis matrimonialibus, quae a conſenſu partium pendent, iudicata fiat. (*c*)

(*a*) *c.* 13. *X. h. t.*
(*b*) *c.* 7. 10. 11. *X. h. t. c.* 5. 6. *X. de frigidis et maleficiatis.* GONZALEZ in *Comm. ad Decret. h. t. c.* 7. *Henr.* BERGERVS *in elect. Proc. matrimonial. th.* 45. 47.
(*c*) REIFFENSTVEL in *Iur. Can. lib.* 2. *tit.* 27. *n.* 121. 122.

§. 870. EXECVTIO rei iudicatae est *actus, quo res iudicata, cui parere condemnatus non vult, iudicis auctoritate per remedia coactiua in actum deducitur.* Executio I. non intelligitur, nisi posita *re iudicata*; II. peragenda est *iudicis* auctoritate; et iudicis *ordinarii* quidem est, sententiam *a se latam* executioni dare, (*a*) Iudex *delegatus* vero eam facere nequit, nisi vi *delegationis*, et *delegantis* auctoritate; (*b*) III. decernenda est ad *instantiam victoris*, praefixo *congruo termino*, (*c*) saluo tamen semper iure *tertii*, cui est ius in executione *interueniendi.* (*d*)

(*a*) *c.* 1. §. 3. *de foro compet. in* 6. *L.* 15. *pr. D. de re iud.*
(*b*) *c.* 7. 9. 26. 28. X. *de off. et pot. iud. deleg.*
(*c*) *c.* 15. *X. h. t.*
(*d*) *c.* 17. *X. h. t.*

§. 871. *Executio* est vel PRINCIPALIS, quam *iudex vi propriae iurisdictionis peragit*, siue eam *immediate*, siue *mediate* peragat per executorem delegatum; (*a*) qua delegandi facultate *iudicia superiora* vtuntur: vel est SVBSIDIARIA, *quam iudex peragit requisito alio iudice*, cui condemnatus vel bona eius subsunt: quae denegari non potest in *subsidium iustitiae* exercendae. (*b*) Cum iudex requisitus eam vi requisitionis suscipiat: *fines requisitionis* egredi, et de exceptionibus *aduersus sententiam* iudicare nequit, quamuis de exceptionibus, *executioni*

ni oppoſitis, cognoſcere poſſit. (*c*) Species ſubſidiariae eſt *imploratio brachii ſecularis*, qua iudicis ſecularis auxilium requirit iudex eccleſiaſticus. (*d*)

(*a*) *Merus executor* vocatur, cui ſolus actus executionis delegatur; qui deſtitutus facultate cognoſcendi, exceptiones oppoſitas ad delegantem referre debet *c.* 5. X. *h. t.*

(*b*) *Rec. Imp. de a.* 1654. §. 160.

(*c*) *c.* 28. §. 3. X. *de off. et poteſt. iud. deleg.* BRVNNEMANN in *iur. eccl. lib. III. tit.* 11. §. 4.

(*d*) *c.* 1. 14. X. *de offic. iud. ord. c.* 10. X. *de iudic. Ge. Ad.* STRVVIVS *de brachio ſeculari th.* 7. *Fr.* MOLINA *de brachio ſecul. eccleſiae praeſtando et mutuis iudicum auxiliis.*

TIT. XVII.

DE APPELLATIONIBVS.

(Lib. II. Tit. 28. *De Appellationibus, recuſationibus et relationibus.*)

ARGVMENTVM.

§. 872. *Appellatio.* 873. *Remedium eſt deuolutiuum et ſuſpenſiuum.* 874. *Iudicialis et extraiudicialis in ſpecie ſic dicta.* 875. *Ius appellandi ob grauamen,* 876. *et in omni cauſa praeterquam excepta.* 877. *Dirigenda eſt ad iudicem ſuperiorem.* 878. *Interpoſitio appellationis* 879. *in ſpecie in extraiudiciali.* 880. *Apoſtolorum requiſitio.* 881. *Introductio appellationis.* 882. *Cognitio iudicis de ea recipienda.* 883. *Recepta fit commune beneficium.* 884. *Iuſtificatio.* 885. *Sententia in iudicio appellationis* 886. *Deſertio et renunciatio appellationis.* 887. *Attentatum.* 888. *Appellatio extraiudicialis improprie ſic dicta.*

§. 872. Per ſententiam, per decretum et per quemlibet modum, in *alterius praeiudicium* procedendi, a iudice inferri poteſt *grauamen*; cum grauamen ſit, quidquid aduerſus ius alterius ſuſcipitur. Illius tollendi cauſa datur APPELLATIO, quae eſt *remedium iuris, quo iudex ſuperior imploratur, de grauamine, a iudice inferiori illato, tollendo.*

§. 873. Per appellationem 1) cognitio de grauamine ad Superiorem iudicem defertur, ideoque eſt *remedium deuolutiuum*; per eandem 2) vis ſententiae

tiae vel decreti tamdiu ſuſpenditur, donec Superior de grauamine cognouerit, eoque nomine eſt *remedium ſuſpenſiuum.*

§. 874. Appellatio ex principiis iuris Canonici vel IVDICIALIS eſt, *quae datur ob grauamen per ſententiam illatum*, ſiue haec ſit *definitiua* ſiue *interlocutoria*; vel EXTRAIVDICIALIS PROPRIE SIC DICTA, *quae datur ob grauamen alia ratione quam per ſententiam a iudice inferiori illatum*; veluti aduerſus *ſimplices interlocutiones*, decreta et mandata iudicis, vel ob non ſeruatum *in procedendo* vel *exequendo* ordinem iuris. (*a*) Eodem modo grauamen *iudiciale* et *extraiudiciale* dicitur.

(*a*) *c.* 12. X. *h. t. c.* 1. *et* 3. *h. t. in* 6. *Clem.* 5. X. *h. t.* Extraiudicialis iure Canonico introducta, abuſum appellandi continet, indeque tum *Conc. Trid. ſeſſ.* 24. *c.* 20. *de reform.* tum paſſim inter Proteſtantes iure *particulari* reſtricta eſt, vt non admittatur ab interlocutione ſimplici, niſi *grauamen irreparabile* contineat. *Io. Tob.* REINHARTH in *obſ. ad Chriſtinaei deciſ. Vol. I. obſ.* 18. *et obſ.* 22. B. Parens in *iur. eccl. lib.* 2. *tit.* 28. §. 9.

§. 875. I. Grauamen probabili ſaltim ratione a iudice illatum, eſt *cauſa appellationis.* (*a*) Datur ergo appellatio 1) *cuilibet grauato*, etiam *tertio*, niſi ex ſpeciali ratione ceſſet, veluti ex renunciatione appellationis, (*b*) ex contumacia vera (*c*) et ex praeſumto defectu grauaminis, ſi quis confeſſus vel ita conuictus ſit, vt non niſi differendi iudicii cauſa videatur appel-

lare: (*d*) 2) datur tum ob grauamen *praeſens* tum ob *futurum* in certa cauſa probabiliter imminens, (*e*) 3) non vero ſi grauamen *fundamento* palam deſtituitur, (*f*) vel 4) ſi hoc ex *praeſumtione iuris* abeſt, veluti ob tres *conformes ſententias*: (*g*) 5) *grauamine ſublato*, ipſa appellatio tollitur. (*h*)

(*a*) *c.* 38. *c.* 70. *pr.* X. *h. t.*

(*b*) *c.* 21. X. *h. t.*

(*c*) *L.* 1. *C. Quorum appell. non recip.* HORN de *contumace non appellante Eſ. Frid.* PVFENDORF *obſ. iur. t. I. obſ.* 31.

(*d*) *c.* 14. *c.* 28. *c.* 61. X. *h. t.*

(*e*) *c.* 18. X. *h. t. Io. Tob.* CARRACH de *emendanda litium protract. circa appellationes euentuales.* §. 7.

(*f*) *c.* 61. X. *h. t. c.* 5. *h. t. in* 6.

(*g*) *c.* 65. X. *h. t. L. vn. C. ne liceat in vna eademque cauſa.* REINHARTH *l. c. vol. I. obſ.* 12.

(*h*) *c.* 60. X. *h. t. c.* 19. X. *de Elect.*

§. 876. Proinde 6) in *omni cauſa*, ſeculari et eccleſiaſtica, ciuili et criminali, in qua quis ſe *grauatum* eſſe conqueri poteſt, appellatio admittitur: (*a*) modo non obſtet *rei iudicatae* auctoritas, (*b*) nec facultas appellandi ex *cauſa ſpeciali* vel reſtricta vel ſublata ſit. Sic 1) *reſtricta* eſt in cauſis moram non ferentibus, vt tantum admittatur quoad *effectum devolutiuum*: (*c*) 2) ex iuſta cauſa tum in certa lite *per reſcriptum*, (*d*) tum in certis cauſis *lege* tolli vel circumſcribi poteſt, quorſum pertinent cauſae, quae

non

non aſcendunt ad *ſummam appellabilem*, vel cauſae ad iurisdictionem correctiuam ſeu diſciplinarem pertinentes, niſi in his modus excedatur. (*e*)

(*a*) *c.* 11. X. *b. t.*

(*b*) *c.* 15. X. *de ſent. et re iud. c.* 43. X. *b. t.*

(*c*) *c.* 15. X. *de reſtit. ſpoliat. Clem. vn. de cauſa propriet. et poſſ.* B. Parens in diſſ. de *executione pendente appellat. facienda* PVFENDORF in *intr. ad Proc. P. V. Sect. I. c.* 1. *p.* 575.

(*d*) *c.* 71. X. *b. t. c.* 53. *eod. Iac.* BRVNNEMANN *de appellatione principis reſcripto remota.*

(*e*) *c.* 3. 32. 26. X. *b. t.*

§. 877. II. Appellatio dirigenda eſt ad *iudicem ſuperiorem, cui iudex a quo immediate ſubiectus eſt.* Appellatio, ad iudicem *remote* ſuperiorem praeterito intermedio *per ſaltum* facta, illicita eſt, ne alteri beneficium intermediae inſtantiae auferatur: ideoque ad intermedium eſt remittenda. Ex quibus intelligitur, quod 1) in cauſis, *iurisdictioni eccleſiaſticae* ſubiectis, (§. 257.) ad ſuperiora *iudicia eccleſiaſtica* appellandum ſit, (§. 168. 134. 196. 225.) in iisdem vero 2) inter Catholicos aeque ac inter Proteſtantes appellari nequeat ad *ſuprema imperii tribunalia*: (*b*) nec 3) viciſſim in cauſis, *iurisdictioni ſeculari* obnoxiis, etiamſi in officialatibus tractentur, appellatio detur ad iudicia ſuperiora eccleſiaſtica (§. 135. 143. 165.) (*e*)

(*a*) *c.* 66. X. *b. t. c.* 21. §. 1. *D. b. t.*

(b) *Concluſ. Viſit. Cam. d.* 19. *Dec,* 1713. FABRI *Staats-Cantzl. Tom.* 26. *p.* 121. *tom.* 27. *p.* 134. SCHAVROTH *concl. corp. Euang. tom. I. p.* 286 PFEFFING. in *Vitr. illuſtr. tom. III. p.* 288. *Io. Iac.* HELFERICH *de independentia iuris circa ſacra ſtatuum Imp. Euangelicorum* intuitu *Imperat. et Imp.* §. 19. *Io. Steph.* PÜTTERI *epit. Proceſſ. Imp. Tribunal. ſuprem.* §. 544. 545.

(c) *c.* 7. §. 1. X. *h. t.*

§. 878. Ad modum exercendi appellationem pertinet I. eius INTERPOSITIO, quae fit per *legitimam declarationem, quod quis appellatione ad Superiorem vſurus ſit. Ratione modi* fieri poteſt vel *in iudicio*, vel *extra iudicium* coram Notario et teſtibus. (*a*) Illud inprimis fit coram *iudice a quo*, (*b*) et quidem vel *in continenti* et immediate poſt pronunciationem ſententiae per *declarationem ad acta*, vel ex *interuallo* per *ſchedulam appellationis. Ratione temporis* adſtricta eſt ad decendium, quod *litiganti* a momento *publicatae ſententiae* vel *inſinuati* decreti, et tertio a tempore *ſcientiae* currit. (*c*)

(*a*) *Ord. Cam. P. II. tit.* 29. §. 5.

(*b*) *c.* 9. *h. t. in* 6. *L.* 14. *C. h. t.* Non inutilis tamen cenſetur coram *Superiori* iudice interpoſita *c.* 9. *c.* 34. X. *h. t.* Conf. REINHARTH *l. c. vol. I. obſ.* 19. *n.* 2.

(*c*) *c.* 15. X. *de ſent. et re iud. c.* 8. *h. t. in* 6. REINHARTH *l. c. Vol. I. obſ.* 20. *et* 21.

§. 879. Appellatio iudicialis quolibet *legitimo* modo interponi poteſt: *extraiudicialis* vero coram iudice

dice a quo interponenda eſt *in ſcriptis*, *grauaminibus* ſimul ſpeciatim expoſitis ; (*a*) vt videlicet iudex a quo de grauamine extraiudiciali *reuocando* ipſe ſtatuere poſſit. (*b*)

(*a*) *c.* 1. *h. t. in* 6. *c.* 59. X. *h. t.* Inde deſumta conſtitutio in *ordinat. Camer. P. II. tit.* 29. §. 4. *lq.* *Steph.* PÜTTER l. c. §. 329.

(*b*) *c.* 60. X. *h. t. c.* 10. *h. t. in* 6.

§. 880. Appellatione interpoſita appellans intra *XXX. dies inſtanter et ſaepius* petere tenetur *apoſtolos*, quibus iudici Superiori de *appellatione rite interpoſita* fides facienda eſt, (*a*) vel *loco apoſtolorum*, vbi id fert *vſus iuris nouioris*, iudicem a quo de *actis ad iudicem Superiorem transmittendis requirere.* (*b*) Deſerta eſt appellatio, ſi vel *neglecta* ſit apoſtolorum petitio, vel appellans in termino, quem iudex ad eos recipiendos praefigit, non comparuerit. (*c*) *Iudice a quo* eosdem iniuſte denegante, ſaluum eſt ius appellationem proſequendi. (*d*)

(*a*) *c.* 1. *h. t. in* 6. *Clem.* 2. *h. t.*

(*b*) *Concil. Trid. ſeſſ.* 24. *de reform. c.* 20. *Rec. Imp. de anno* 1654. §. 63. PVFENDORF *introd. ad Proc. Part. IV. c.* 1. *Sect. III.*

(*c*) 1. *h. t. in* 6. *Clem.* 2. *h. t.*

(*d*) *c.* 4. *h. t. in* 6. *Clem.* 2. §. 1. *h. t.*

§. 881. INTRODVCTIO APPELLATIONIS eſt *ipſa imploratio ad iudicem ſuperiorem directa de recipienda appellatione.* Peragitur exhibita *ſupplica pro recipienda*

enda appellatione, vna cum *libello grauaminum*. *Fatale introducendae appellationis* non quidem iure Canonico, (*a*) ſed tamen fere vbique *iure particulari* definitum eſt: in cuius defectu a *iudice a quo* definiendum eſt. (*b*)

(*a*) *Annus*, cuius mentio fit in *Clem.* 3. *h. t.* praefixus eſt proſequendae et finiendae appellationi.

(*b*) *c.* 5. *c.* 33. *c.* 44. *c.* 61. X. *h. t.*

§, 882. *Iudicis appellationis* eſt, de *recipienda* appellatione decernere: in qua cognitione verſantur tum *formalia* appellationis tum *materialia*, ſeu releuantia grauaminum. (*a*) Recipitur, 1) decreta adueraae partis *citatione*, 2) decretisque tum *compulſorialibus* tum 3) *inhibitorialibus*, quibus iudici a quo tum transmiſſio actorum prioris inſtantiae iniungitur, tum ne vlterius in cauſa procedat, inhibetur. His tribus momentis conſtant *proceſſus appellatorii plenarii*: qui *non plenarii* ſunt, ſi quid eorum ex iuſta cauſa non decernitur.

(*a*) *c.* 38. *X. h. t.* Magni momenti eſt examen et ſententia de releuantia grauaminum, qua ſiſti poteſt appellationum abuſus. De eius eximio vſu iu Iudiciis Brunſuico-Electoralibus vid. REINHARTH l. c. *vol. I. obſ.* 19. *n.* 11.

§. 883. Appellatione recepta, 1) cauſa in his momentis, *in quibus appellatum eſt*, (*a*) in iudicio appellationis *pendere* incipit: et 2) appellatio fit commune *vtriusque partis* beneficium, (*b*) modo interpoſita

posita sit aduersus *totam sententiam.* Sin appellatum est aduersus *certa capita* sententiae, *appellatus* quoad reliqua *capita* non fruitur commodo appellationis, nisi huic intra decendium *adhaereat.* (c)

(a) *Clem.* 5. *h. t.*

(b) *L.* 39. *C. de appellationib. Sam.* STRYK de *communione appellationis.*

(c) *Io. Vlr. de* CRAMER *obs.* 257. *Io. Wolffg.* TEXTOR de *beneficio adhaerendi appellationi* §. 21. *Adhaesionis* mentio iniicitur in *c.* 4. *de electione in* 6.

§. 884. IVSTIFICATIO receptae appellationis fit tum probatione rite obseruatorum *formalium*, tum *deductione grauaminum.* Disceptatio de his coram iudice appellationis instituta, est *iudicium appellationis*, (§. 694.) in quo seruatur principium: *causam principalem*, si de ea appellatum est, *ad statum litis contestatae reduci.* Hinc in appellatione *iudiciali*, (non vero in appellatione *extraiudiciali stricte sic dicta*,) (*a*) vtrique parti, praestito prius *iureiurando calumniae speciali*, (*b*) datur beneficium *non probata probandi, et non deducta deducendi:* (*c*) praeterquam quod *noua probatio per testes* super *eisdem* vel *contrariis* articulis non admittatur, nisi ex speciali et iusta causa. (§. 839.) (*d*) Obseruandum tamen est, beneficium nouae probationis excludi per terminum *probatorium peremtorium*, *lege prouinciali* praefixum: id quod tamen de termino probatorio, a *iudice primae instantiae* praefinito, dici nequit, qui tantum ad *instantiam* pertinet.

(a)

(*a*) *Clem.* 5. *h. t.*

(*b*) Quod exigitur per *Rec. Imp. de a.* 1654. §. 73.

(*c*) *L.* 4. *C. de temporib. appell. Clem.* 5. *h. t.*

(*d*) *Clem.* 2. *de teſtib. Eſaias* FEISCHEL *de beneficio probandi ſecundae inſtantiae p.* 50. *Sam.* STRYK *de probat. meliori cap. III. Eſ. Frid.* PVFENDORF *l. c. tom. I. obſ.* 157.

§. 885. Finito appellationis iudicio, iudicis ad quem eſt, cauſam appellationis *ſententia* dirimere. Quae ſi *confirmatoria* eſt, cauſa ad iudicem primae inſtantiae, vel executionis vel vlterioris cognitionis cauſa, eſt *remittenda:* ſin *reformatoria* eſt, *iudex ad quem*, eius executionem decernere, vel ſi a cauſa incidente appellatum eſt, totius *cauſae principalis* cognitionem ſuſcipere poteſt: (*a*) cum videlicet quilibet iudex latam a ſe ſententiam exequatur. (§. 871.) In *illa* temere prouocans in *expenſas condemnatur*, in *hac* expenſae *compenſantur*. (*b*)

(*a*) *c.* 59. *et c.* 61. X. *h. t.* Idem obtinet, ſi iudex a quo appellationi *ſimpliciter* detulerit *c.* 5. *h. t. in* 6.

(*b*) cit. c. X. h. t. 59.

§. 886. *Deſertione* vel *renunciatione appellationis*, tam interpoſitae quam introductae, finitur et tollitur appellatio, et ſententia *iudicis a quo* vim rei iudicatae conſequitur, (*a*) ſaluo tamen iure *appellati* ex communione et adhaeſione appellationis acquiſito. (§. 883.) (*b*) Sublata itaque per renunciationem appellatione, *iudex ad quem* nec de *grauamine*,

(*a*)

mine, quippe ſublato, nec de *reliqua cauſa*, quippe non deuoluta, cognoſcere poteſt, cauſam ad *iudicem a quo* remittere obſtrictus. (*c*)

(*a*) *Clem. 6. h. t.*

(*b*) MEVIVS *P. I. dec.* 59. *P. V. dec.* 86. *Herm. Henr. ab* ENGELBRECHT *ſelect. obſ. for. ſpec. I. obſ.* 36.

(*c*) *c.* 60. *X. h. t. Gabr.* SCHWEDER de *renunciat. appell.* §. 29. Exceptio ex *iure ſingulari* eſt in appellatione ad Pontificem in *c.* 1. *h. t. in* 6. de cuius ratione et incongrua appellatione egi in diſſ. de *appellationis interpoſitae renunciatione* §. 26. 27.

§. 887. ATTENTATVM eſt, *quidquid poſt interpoſitam appellationem in praeiudicium litis, ad iudicis ſuperioris cognitionem pertinentis, ſuſcipitur.* Vt attentatum committatur, 1) requiritur, vt appellatio *legitime interpoſita* et iudici a quo *intimata* ſit: (*a*) vbi *illicite* appellatum eſt, non fit attentatum: (*b*) 2) vt per eam iurisdictio iudicis a quo *ſuſpenſa* ſit, quod *ipſo iure* fit per appellationem *iudicialem*, in extraiudiciali vero non prius, quam per *inhibitionem* iudicis ſuperioris: (*c*) 3) attentatum fit tum per ea, quae *poſt appellationem iudicialem interpoſitam*, tum quae *medio tempore* inter ſententiam et appellationem innouata ſunt. (*d*) 4) Attentatum ad *preces appellantis* mox *reuocandum* eſt per iudicem appellationis. (*e*)

(*a*) *Clem.* 1. *h. t.*

(*b*) *c.* 7. *pr. h. t- in* 6.

(*c*) *c.* 7. *h. t. in* 6. *c.* 3. §. 4. 5. *eod. L.* 3. *C. h. t.*

(*d*)

(*d*) *c.* 7. *h. t. in* 6. *c.* 31. *C.* 2. *qu.* 6. *c.* 19. *pr. X. de Elect.*

(*e*) *c.* 54. 62. *X. h. t. c.* 19. *X. de iudic. c.* 12. *X. de rescript.*

§. 888. APPELLATIO EXTRAIVDICIALIS IMPROPRIE SIC DICTA est *imploratio iudicis ordinarii de grauamine extra iudicium illato remouendo, sub forma appellationis proposita.* I. Rationem habet *implorationis officii iudicis*, (§. 707.) (*a*) ideoque coram iudice, cui subest is, a quo grauamen illatum, proponenda est; (*b*) II. Admittitur a *quolibet grauamine*, extra iudicium in negotio tam *seculari* quam *ecclesiastico* illato: (*c*) III. Proponitur in *forma appellationis*; ideoque intra *decendium* a die *notitiae* interponenda est, et interposita vim appellationis consequitur, vt actus *suspendatur*, eiusque innouatione *attentatum* committatur. (*e*)

(*a*) *c.* 5. *X. h. t.* ibi: *non solent huiusmodi dici appellationes sed prouocationes ad causam.* De eius origine vid. B. Parens in *iur. eccl. lib.* 2. *tit.* 24. §. 2. LYNCKER de *grauamine extraiudiciali. c.* 1. *S. I.*

(*b*) *c.* 11. *h. t. in* 6.

(*c*) *c.* 8. *h. in* 6. Exempla sunt in *c.* 34. 35. 46. 57. *X. h. t.*

(*d*) *c.* 8. *h. t. in* 6.

(*e*) *c.* 51. *X. h. t. c.* 10. *pr. c.* 19. *pr. X. de Elect.*

SECTIO

SECTIO IV.

DE COMPOSITIONE LITIVM EXTRAIVDICIALI.

TIT. I.

DE TRANSACTIONIBVS.

ARGVMENTVM.

§. 889. *Amicabilis compositio in sensu generali.* 890. *Transactio et amicabilis compositio in sensu speciali.* 891. *de rebus transactioni obnoxiis.* 892. *Vis transactionis et compositionis.* 893. *Officium iudicis in ea promouenda.*

§. 889. Lites, extra iudicium non minus *conuentione litigantium* quam per *assumtos arbitros* finiri possunt. CONVENTIONALIS COMPOSITIO in sensu *generali* est *conuentio litigantium, qua inter ipsos definitur modus, litem inter eosdem obuiam finiendi.* Pro latiori *litis* significatu, amicabilis compositio ad omnem *controuersiam* refertur, de qua componenda mutuo consensu dissentientium conuenitur. (*a*)

(*a*) Sic ei locus est inter *patronos*, in nominatione candidati dissentientes, vel inter *membra Collegii*: inter quae *compositio causae per amicabilem compositionem* distinguitur a compositione, quae fit *votorum pluralitate*, vt in *Instr. Pac. Osn. art. V.* §. 52. PACIS nomine venit *conuentio belligerantium*, qua lis, cuius intuitu bello decertatum est, componitur. De *pace* et *treuga* est specialis titulus iuris Canonici,

nici, qui pertinet *ad bella priuata*, olim vſitata. TREVGA nihil aliud eſt, quam ſtatus, quo hoſtilia per tempus determinatum inter *belligerantes priuatos* ſuſpenduntur: quae vel *lege eccleſiaſtica* vel *conuentione belligerantium* conſtitui ſolebat. c. 1. X. *de Pace et treuga*. *Ian. a* COSTA in *Comment. ad Decret. p.* 217.

§. 890. Eſt illa vel *oneroſa*, quae TRANSACTIO dicitur, et dato aliquo vel retento vel promiſſo initur, vel *gratuita*, in ſenſu *ſpeciali* AMICABILIS COMPOSITIO dicta, qua lis finitur gratis, nec quidquam datur vel promittitur, vt alter a lite diſcedat. De rebus, quarum intuitu nihil licite *dari* vel promitti poteſt, nec *transactio* licita et valida eſt; quamquam nihil impediat, quo minus lis de illis *amicabili compoſitione* finiatur; (*a*) veluti de diſſidiis *doctrinas religionis* reſpicientibus. (§. 13. 48.) (*b*)

(*a*) *c.* 7. 9. *X. h. t.* REIFENSTVEL *in iur. Can. lib.* 1. *tit.* 36. §. 3. *n.* 37. 38.

(*b*) *Inſtr. Pac. Oſn.* art. V. §. 14. 25. 31. 48. 50.

§. 891. Transactio iniri non poteſt niſi de rebus *litigantium diſpoſitioni* obnoxiis; et quatenus *alienationem* continet, ad eandem formam, qua haec, adſtricta eſt. Hinc non valet 1) de rebus eccleſiaſticis *immobilibus* vel *pretioſis*, niſi interueniente alienationis ſolennitate, (§. 657.) (*a*) 2) nec de *beneficio eccleſiaſtico*, niſi ex auctoritate ſuperioris, cui ſubeſt, (*b*) vel ſaltem interueniente reſignatione in fauorem tranſigentis, (§. 601.) nec 3) de *diſſoluendo matrimonio*,

monio, (§. 426.) (*c*) nec 4) de *reconciliando matrimonio illegitimo*, cui ineſt impedimentum dirimens publicum, (§. 407.) niſi hoc caſu ſuperioris diſpenſatio interuenerit: e contra 5) de *conſeruando matrimonio*, vel de *impedimento* eius *dirimente* priuato, (§. 405.) nec non de *ſponſalibus*, etiam dirimendis, valet transactio. (§. 393.) (*d*)

(*a*) *c.* 2. 3. 8. *X. h. t. c.* 5. *X. de reb. eccl. alienand.*
(*b*) *c.* 4. *c.* 7. *X. h. t.*
(*c*) *c. vlt. X. h. t.*
(*d*) *Henr.* BERGER *elect. proc. matrim. th.* 42. *Eſ. Frid.* PVFENDORFIVS *obſ. iur. tom. I. obſ.* 76.

§. 892. Ex transactione vel amicabili compoſitione rite inita *ius* et *obligatio* oritur inter paciſcentes, non vero *inter alios*; (*a*) eaque, ratione litis ſublatae, *vim deciſionis* habet et rei iudicatae. (*b*) Itaque 1) actio, intuitu cauſae transactae antea competens, tollitur; ex ea oritur 2) exceptio *peremtoria*, *litis ingreſſum impediens*; (*c*) 3) lis priſtina inſtaurari nequit ſub praetextu nouorum documentorum, (*d*) niſi vi *reſtitutionis in integrum.* (*e*)

(*a*) *c.* 8. *X. h. t. c.* 5. *h. t.*
(*b*) Hoc ſenſu *deciſio* vocatur, in c. 1. X. h. t. quamquam proprie *vim deciſionis* tantum habeat. LYNCKER *in comm. iur. ciu.* lib. 2. tit. 14. §. 2. *Ge. Frid. de* PLOENIES *tr. de transact.* §. 1.
(*c*) *c.* 1. *de litis conteſtatione in* 6.
(*d*) *c.* 1. *X. h. t. c.* 20. *X. de ſent. et re iud.*
(*e*) *L.* 1. 2. *C. Si aduerſus transact. c.* 3. *X. de reſtit. in int.*

§. 893. *Iudicis* eſt, partes ſuas interponere in *concilianda* inter litigantes transactione vel amicabili compoſitione (*a*) Cum vero *arbitrii litigantium* ſit, vtrum *cedere*, an *iure experiri* malint: penes iudicem non eſt inuitos ad tranſigendum cogere. (*b*) Hoc non eſt *iurisdictionis*, ſed *imperii* ex *ſalutis publicae* ratione. (*c*)

(*a*) *c. vlt. X. h. t. c.* 1. *X. de mutuis petitionibus.*

(*b*) De *actione iniuriarum* aduerſus iudicem, partes ad tranſigendum *cogentem*, vid. WERNHER, *obſ. for. P. I. obſ.* 225. *et* PLOENNIES *l. c.* §. 110.

(*c*) Huc pertinent argumenta, quae habet MEVIVS *P. I. dec.* 225.

TIT. II.

DE ARBITRIS.

(Lib. I. Tit. 43. *De arbitris.*)

§. 894. *Arbitrorum et arbitratorum conſtitutio.* 895. *Arbitri vel voluntarii vel neceſſarii.* 896. *Ius compromittendi.* 897. *Quinam arbitri eſſe poſſint.* 898. *Eorum iudicandi poteſtas.* 899. *Sententia arbitri et ſuperarbitri.* 900. *Eius vis inter compromittentes.*

894. ARBITER eſt, *cui a litigantibus litis inter eosdem obuiae deciſio committitur:* ARBITRATOR vero, *cui ab his, qui in ineundo negotio diſſentiunt, negotii compoſitio committitur.* In vtroque conſtituendo inter-

interuenit tum COMPROMISSVM, quod litigantes et in negotio diſſentientes inter ſe ineunt, de deciſione litis vel compoſitione negotii tertio committenda, (*a*) tum RECEPTVM, quo compromittentes arbitro vel arbitratori deciſionem litis vel compoſitionem negotii actu committunt. Compromiſſum rationem *conuentionalis compoſitionis*, (*b*) receptum naturam *mandati* habet: (*c*) vtrumque non minus *poena conuentionali*, quam *iureiurando* confirmari poteſt. (*d*)

(*a*) exemplo electionis per compromiſſum (§. 515.)
(*b*) *c.* 13. *X. h. t.*
(*c*) *c.* 30. *X. de Electione.*
(*d*) *c.* 9. 13. *X. h. t. c.* 14. *X. de praeſumtionib.*

§. 895. Arbitrii litigantium eſt, litis deciſionem ad arbitros deferre; nec ad id obligantur, niſi ex ſpeciali obligandi cauſa, ex lege, ſtatuto, pacto vel teſtamento deſcendente. Hinc arbitri vel *voluntarii* ſunt, vel *neceſſarii*. Inter neceſſarios referuntur *arbitri iuris*, ex *obligatione legis* aſſumti, *iudicibus delegatis* aequiparati. (*a*)

(*a*) *c.* 11. *de offic. iud. del. in* 6. *c.* 39. *X. eod. c.* 61. *X. de appellat. Wolffg. Ad.* SCHOEPFFII diſſ. de *arbitris neceſſariis inprimis auſtraegis conuentionalibus ac teſtamentariis*, quae exſtat in *I. I.* MOSERI *ſynt. diſſertat. ſelect. p.* 773.

§. 896. Quae valent de transactione et amicabili compoſitione, etiam obtinent de compromiſſo. Valet ergo compromiſſum de rebus eccleſiaſticis, quoad

pertinent ad *iura ſingulorum* horumque *arbitrio* ſubſunt, (*b*) non vero de his, quae non ſunt priuati arbitrii. (*c*) (§. 891.)

(*a*) *c.* 1. 9. 13. *X. h. t.*
(*b*) *c.* 2. *X. h. t. c.* 21. *X. de praebend. c.* 50. *X. de teſtib.*
(*c*) *c.* 5. *X. h. t.*

§. 897. Cum compromiſſa ad ſimilitudinem *iudiciorum* redacta ſint: (*a*) *arbiter* valide eligi non poteſt, *niſi qui et poteſt eſſe iudex.* Compromittere ergo licet, 1) in iudicem tam *ordinarium*, quam *delegatum*, in eadem cauſa datum, (*b*) 2) in *feminam*, iurisdictione *ordinaria* inſtructam, (*c*) non vero 3) in *laicos* in cauſa *eccleſiaſtica publica*, niſi interueniente iudicis eccleſiaſtici conſenſu et clerico ſimul in arbitrum aſſumto. (*d*) 5) In vnum vel plures, *pari* vel *impari* numero compromittere, integrum eſt. (*e*)

(*a*) *L.* 1. *D. de recept. et qui arbitr. rec.*
(*b*) *c.* 5. 7. 13. *X. h. t. c.* 21. *X. de Praebend.*
(*c*) *c.* 4. *X. h. t.*
(*d*) *c.* 8. 9. *X. h. t.*
(*e*) *c.* 1. 3. 12. *X. h. t.*

§. 898. Poteſtas decidendi, arbitris mutuo litigantium conſenſu delata, I. adſtricta eſt ad *cauſam controuerſam*, et per conſequens pertinet ad *cauſam* in eadem lite *incidentem*, etiamſi reſtitutio in integrum inciderit, (*a*) non vero ad cauſas, de quibus

bus non eſt compromiſſum, ideoque nec ad reconuentionem; (*b*) II. exercenda eſt iuxta *normam praeſcriptam*, vel hac non praeſcripta, ſecundum *iuris ordinem*. (*c*) Itaque ex pluribus arbitris *indefinite* conſtitutis, alter absque altero procedere non poteſt, (*d*) niſi alter *abſentia malitioſa* litem remorari ſtudeat. (*e*)

(*a*) *c.* 9. *X. de in integr. reſtitut.*

(*b*) *c.* 6. *X. h. t.*

(*c*) c. 2. *X. h. t. c.* 7. *X. de confirmat. vtili.*

(*d*) adeo vt vno ex arbitris *mortuo* compromiſſum expiret. *c.* 10. *X. h. t. c.* 50. *X. de Ieſtib. c.* 24. *X. de off. et pot. iud. del.*

(*e*) *c.* 2. *h. t. in* 6.

§. 899. Sententia arbitri in iure Can. *arbitrium* vocatur. (*a*) Inter plures arbitros ſententia valet ex *maiori parte*: in *pari* ſuffragiorum numero neutra vim habet. (*b*) Tum vero locus eſſe poteſt iudicio *ſuperarbitri*, qui in euentum, ſi arbitri in decidendo in paria ſuffragia iuerint, conſtituitur. Conſtitui is poteſt 1) a *litigantibus*, eodem vel in compromiſſo *deſignato*, (*c*) vel etiam ex poſt in ipſo diſſenſus arbitrorum euentu electo; 2) ab *arbitris*, qui litigantibus id vrgentibus, ad ſuperarbitrum aſſumendum cogi a iudice poſſunt. (*d*)

(*a*) *c.* 2. 3. 4. 5. 7. 9. 11. 13. *X. h. t.*

(*b*) *c.* 26. *X. de ſentent. et re iud.*

(*c*) *L.* 17. §. 5. *D. de recept. qui arbitr.* Singulare eſt, quod compromiſſum de *perſona incerta* in ſuper-

perarbitrum assumenda, *non tenere* dicatur in *c.* 12. X. *h. t.* de quo egi in diss. de *Superarbitris cap. I.* §. 12. *cap. II.* §. 5. *cap. III.* §. 9.

(*d*) *c.* 61. X. *de appellat. c.* 39. X. *de off. iud. deleg.*

§. 900. Sententiam ex forma compromissi et legitime latam, (§. 898.) litigantes seruare obligantur, (*a*) tum vi *compromissi*, tum ex eorum consensu in *latam sententiam* expresso vel tacito, si intra decem dies non est impugnata. (*b*) Quamquam aduersus eam non competat *appellationis* remedium: (*c*) eam tamen intra decem dies impugnare et causam *ob grauamen* ad iudicem ordinarium deducere, vsu fori permittitur: id quod conuenit principiis *appellationis extraiudicialis.* (§. 888.)

(*a*) *c.* 9. *c.* 13. X. *h. t.* Si lata est per *sordes*, vel contra *formam compromissi*, vel contra *iura* vel *rem iudicatam*, non obligat, *c.* 2. 5. 6. 11. X. *h. t. c.* 7. X. *de confirmat. vtil.*

(*b*) *L.* 4. §. *vlt. L.* 5. *C. de receptis. Sam. de* COCCEII *in iur. controu. lib.* 4. *tit.* 8. *qu.* 5.

(*c*) *c.* 33. 34. *C.* 2. *qu.* 6. *Ian. a* COSTA *h. t. p.* 265

PARS II.

DE IVDICIO CAVSARVM ECCLESIASTICARVM CRIMINALIVM.

TIT. I.

DE IVDICIO CRIMINALI.

(Lib. V. Tit. 1. *De accuſationibus.*)

ARGVMENTVM.

§. 901. *Iurisdictio eccleſiaſtica.* 902. *Delicta eccleſiaſtica et ſecularia.* 903. *Iudicium criminale.* 904. *Iudicium accuſatorium et inquiſitorium.* 905. *Inquiſitio generalis et ſpecialis.* 906. *Eius vis et effectus.*

§. 901. Eccleſiae, qua tali ius eſt, legum eccleſiaſticarum obſeruantiam poena ſanciendi; idque eſt ius eccleſiae *collegiale.* (§. 8.) Intra hos terminos ſtetit in *eccleſia primitiua:* deinde vna cum poteſtate eccleſiaſtica a *Superioribus* occupata, *beneficio principum* ſub auctoritate *publica* et ſub *forma iurisdictionis* exercita eſt, et vocatur *iurisdictio coercitiua.* (*a*) (§. 118. 254.)

(*a*) Diuidi ſolet in iurisdictionem *fori interni* et *externi.* (116.) Sed *interna* iurisdictio, quae conſiſtere creditur in decernendis poenitentiis ad peccata expianda, (335.) pertinet ad ius eccleſiaſticum *internum*, cuius nullus eſt inter proteſtantes vſus. (§. 71.)

§. 902. *Delicta ecclesiastica* sunt facta aduersus leges ecclesiasticas poenales commissa: sicut *secularia* sunt, quibus violantur leges seculares, poena publica munitae. Ita differunt ratione *indolis*. Postquam vero iurisdictio *ecclesiastica* iam inde a *sec. XI.* ad crimina *secularia* non sine *violatione iurisdictionis secularis* producta est: *discrimen delictorum* aestimari coepit a *iurisdictione*, vi cuius coërcentur, et alia *mere ecclesiastica*, alia *mere secularia*, alia *mixta* dicta sunt, prout ius animaduertendi in illa vel tantum vi iurisdictionis *ecclesiasticae*, vel tantum iure iurisdictionis *secularis*, vel iure *vtriusque iurisdictionis* competit. (*a*)

(*a*) *Ant.* MATTHAEI *de Criminib. in proleg. c. IV. §. 6.*

§. 903. *Iudicium criminale ecclesiasticum* est, in quo causa criminis aduersus eiusdem reos coram iudice ecclesiastico tractatur poenae sumendae causa. Desiderat *iudicem competentem*, cui *criminis reus* pro ratione politiae ecclesiasticae (§. 148. 168.) subiectus est. Inter Protestantes forum competens est consistorium. (§. 186.)

§. 904. Est illud vel *accusatorium*, quo quis poenam ecclesiasticam aduersus criminis reum coram iudice ecclesiastico persequitur, vel *inquisitorium*, in quo ipse iudex eam ex officio persequitur, eoque nomine

mine de veritate criminis eruenda ipſe laborat. Modus procedendi in accuſatorio, ex iure Romano repetitus, per canones ſpeciatim definitus eſt. (*a*) Inquiſitorium, ab *Innocentio III. in ſubſidium* introductum, (*b*) vere *principale* effectum eſt, et *ad analogiam* accuſatorii vſu forenſi cultum et determinatum.

(*a*) *c.* 5. 6. 8. *C.* 3. *qu.* 9. *c.* 16. 22. *X. de accuſat.*
(*b*) *c.* 24. *X. eod.* B. Parens in I. E. *lib.* 5. *tit.* 1. §. 81. 86.

§. 905. Inquiſitorium conſtat tam *inquiſitione generali* in veritatem criminis commiſſi, quam *ſpeciali* contra certam perſonam, quae eius rea arguitur, inſtituta. Ad ſpecialem deſcendere non oportet, niſi ex *iuſta et probabili cauſa*; qualis eſt *clamor publicus*, vt ſine ſcandalo diſſimulare et ſine periculo tolerari non poſſit, nec non *denunciatio*, qua quis delictum ab aliquo commiſſum eſſe, iudici vindictae ſumendae cauſa ſignificat, modo haec veriſimilis ſit et ab homine non ſuſpecto proferatur. (*a*)

(*a*) *c.* 24. *X. de accuſat. c.* 21. *X. eod.*

§. 906. *Poena eccleſiaſtica* ob delictum nemo afficiendus eſt, niſi in *iudicio eccleſiaſtico* de eo *confeſſus* vel *conuictus*. (*a*) Quodſi nec propria confeſſione nec aliunde conuinci poſſit, et tamen veriſimili criminis ſuſpicione oneratus ſit: indicenda ei eſt, modo de periurio non ſit ſuſpectus, *purgatio*, qua iureiu-

rando innocentiam ſuam teſtetur: in qua ſi deficit, pro confeſſo habetur. (*b*)

(*a*) *c.* 1. *C.* 2. *qu.* 1. *c.* 18. *C.* 2. *qu.* 1.
(*b*) c. 7. 15. X. de purgatione Canonica.

TIT. II.

DE POENIS ECCLESIASTICIS.

(Lib. V. Tit. 37. *De poenis* et Tit. 39. *de ſententia excommunicationis.*)

ARGVMENTVM.

§. 907. *Poenae eccleſiaſticae.* 908. *Cenſurae et poenae in ſpecie ſic dictae.* 909. *Excommunicatio.* 910. *Poenitentia publica.* 921. *Interdictum.*

§. 907. *Poenae eccleſiaſticae* ſunt, *quae ſtatuuntur vi poteſtatis eccleſiaſticae*, in remedium tum emendationis obtinendae tum ſalutis eccleſiae promouendae. Eccleſiae ius non eſt alias poenas decernendi, niſi quae continent malum, poteſtati eccleſiaſticae obnoxium. Vltima poena eſt excommunicatio, *vltra quam eccleſia non habet, quid faciat.* (*a*)

(*a*) *c.* 10. *X. de iudiciis.*

§. 908. Poenae eccleſiaſticae vel decernuntur ob *delictum*, vel ob *contumaciam in non parendo praeceptis*

ceptis eccleſiaſticis. Illae *poenae ſtricte ſic dictae*, (*a*) hae ſpeciatim *cenſurae* vocantur. (*b*) *Cenſurarum* tres ſpecies habentur, *excommunicatio*, *interdictum* et *ſuſpenſio*, adhibitae ſimul in *remedium imperii hierarchici* et *dominationis*.

(*a*) *c.* 5. *c.* 6. *c. vlt. X. de poenit. c.* 3. *eod. in* 6.
(*b*) *c.* 20. 23. *X. de V. S. c.* 25. *X. de appellat.*

§. 909. *Excommunicatio maior* eſt, qua quis a tota eccleſia, cuius membrum eſt, excluditur: de *minori* ſupra actum (§. 317.) I. Ius eam ſtatuendi eſt poteſtatis eccleſiaſticae, (*a*) indeque vel *immediate* vi legis, vel *mediate* per ſententiam inferri poteſt: II. Per eam tollitur communio iurium in *eccleſia externa*, (*b*) et non niſi *per errorem* creditum eſt, per eam tolli vnionem cum Deo et cum inuiſibili Chriſti eccleſia. III. Non cadit niſi in *membrum eccleſiae*: IV. Cum ſit extrema eccleſiae cenſura, non niſi ex *iuſta cauſa*, et aliis poenis fruſtra adhibitis, vſurpanda eſt: V. Vi ſua non priuat communione iurium in republica; quae vis ei addita eſt ex conſenſu imperantium: (*c*) VI. ſubordinata eſt *iuri maieſtatico circa ſacra*, (§. 22.) (*d*) indeque et *iniuſta* eſt opinio, imperantes excommunicari poſſe. (*e*) VII. Rarior eius vſus eſt inter Proteſtantes, nec decerni poteſt niſi auctoritate conſiſtorii et ex principis conſenſu. (*f*)

(*a*) *c.* 3. 16. *X. de offic. iud. ord. c.* 21. *X. de ſentent. excommunicat. c.* 5. *eod. in* 6. *Io.* D'AVEZAN tr. de

de *excommunicat. in Meermanni theſ. iur. tom. IV. p.* 239.

(*b*) *c.* 4. C. 24. *qu.* 3.

(*c*) *Du* PIN. *de diſcipl. eccleſ. diſſ.* 3. *c.* 3.

(*d*) *Nov.* 123. *c.* 11. B. Parens l. c. *lib.* 5. *tit.* 39. §. 44.

(*e*) Declaratio eccleſiae Gallicanae de a. 1682. eiusque defenſio a *Ben.* BOSSVETTO conſcripta. *Du* PIN. l. c. diſſ. VII.

(*f*) *I. Ge.* PERTSCH tr. *von Recht des Kirchenbanns c.* 12. 13.

§. 910. *Poenitentia publica* peragitur per *deprecationem publice* in eccleſia factam. Ex vſu primitiuae eccleſiae adhibita eſt ab excommunicatis in remedium obtinendi *reconciliationem* cum eccleſia: quamquam deinceps eius ratio prorſus inuerſa, ea *per errorem* translata ſit ad expianda *peccata.* (§. 335.) Quatenus ſeruata eſt paſſim inter Proteſtantes, non niſi *conſiſtorii auctoritate* decerni poteſt; (*a*) ſaniorĭbus monentibus, in ea adhibenda *moderandam* eſſe iurisdictionem.

(*a*) CARPZOV *iurispr. eccl. lib.* 3. *tit* 7. B. Parens l. c. *lib.* 5. *tit.* 38. §. 67. 68. *Chriſt.* WILDVOGEL *de deprecatione publica eccleſiaſtica.*

§. 911. *Interdictum* eſt cenſura, qua vſus rerum diuinarum vel certis eccleſiae membris vel per certum eccleſiae diſtrictum prohibetur. (*a*) Poena ante ſec. X. inaudita, ob *iniuſtitiam* ſaepius impugnata, rariorem inter *Catholicos* vſum fert, et nullum inter *Proteſtantes.*

(*a*)

(a) *c.* 16. *c.* 24. *De ſentent. excomm. in* 6. *Io.* D'AVEZAN *de interdicto* l. c. ſp. 280. *Pauli* SARPII tr. ſub titulo *les droits des Souverains defendus contre les excommunications et les interdicts des Papes.*

TIT. III.

DE DELICTIS ECCLESIASTICIS.

(Lib. V. Tit. 7. *De haereticis.* Tit. 3. *de Simonia.* Tit. 6. *de Iudaeis.* Tit. 9. *de Schismaticis.* Tit. 9. *de Apoſtatis.*)

ARGVMENTVM.

§. 912. *Haereſis in ſenſu latiori* 913. *in ſenſu ſtricto.* 914. *Eius vindicta.* 915. *Schiſma.* 916. *Iudaismus.* 917. *Apoſtoſia.* 918. *Simonia.* 919. *Iura circa eam.*

912. Sequuntur delicta eccleſiaſtica. HAERESIS *late* accepta eſt *diſſenſus Chriſtiani a formula fidei eccleſiae publice receptae.* Hoc ſenſu 1) cadit in diſſentientes a religione *publice approbata*, non vero 2) in addictos diuerſae religioni, in republica approbatae. Hinc in Germania inter *Catholicos* et inter *Auguſtanae Confeſſioni addictos* nulla de *haereſi* eiusque *effectibus* quaeſtio moueri poteſt: (*a*) quin potius in *heretificii* crimen, fomitem turbarum in republica, incidunt, qui diuerſae religionis approbatae conſortes haereſeos inſimulant.

(*a*)

(a) *Inſt. Pac. Oſn. art. V.* §. 35. *Car. Otto* RECHENBERG de *crimine heretificii* §. 17. *ſ.*

§. 913. Haereſis, *ſtricte accepta*, eſt *diſſenſus a formula fidei eius eccleſiae, cui quis addictus eſt, in detrimentum eccleſiae publice propoſitus.* I. Diſſenſus vel error in articulo fidei, qui intra fines *cogitationum* vel *priuatae opinionis* ſtat, rationem delicti non habet, quin potius a *ratione* et a *vera religione* alienum eſt, *errorem*, qua talem, in poenam reuocare: (*a*) II. rationem delicti eccleſiaſtici habere incipit, vbi in *detrimentum eccleſiae* publice proponitur, eundem publice tradendo, propagando, verbis blaſphemis vel iniurioſis exponendo, ſtudia in religione ſeditionesue excitando: (*b*) III. hoc ſenſu haereſis tantum cadit in membra *eius eccleſiae*, a cuius formula fidei quis diſſenſum tuetur, non in *alterius eccleſiae* membra.

(a) *Chriſt.* THOMASIVS in *diſſ. an haereſis ſit crimen. Henr.* COCCEII *de iure circa hereticos.*

(b) WERNHER *obſ. for. Part. IV. obſ.* 4. *n.* 41. *ſ.* LEYSER *ſpec.* 566. *m.* 31.

§. 914. Iure Canonico non modo omni cenſurae eccleſiaſticae ſubiecti ſunt heretici, ſed et *imperantes excitati* ad varii generis ſupplicia de iisdem ſumenda. (*a*) Inter Proteſtantes probantur iuſta remedia ad *vnionem fidei* in eccleſia tuendam, (§. 287.) et ad cauenda et impedienda *damna*, quae *ex haereſi* eccleſiae imminent: quibus non ſufficientibus, gradibusque

que admonitionum fruſtra adhibitis, cauſa ad *principis* aeſtimationem redire incipit, vtrum eccleſia et respublica malis hominibus ſit purganda. (*b*)

(*a*) *c.* 9. §. *vlt.* 13. *X. de haeretic. c.* 11. *eod. in* 6. *Phil.* *a* LIMBORCH in *hiſtoria inquiſitionis lib.* 3. B. Parens *in iur. eccl. lib.* 5. *tot. tit.* 7.

(*b*) WERNHER *P. IV. obſ.* 4. *n.* 45. Conf. mandata in *Corp. Conſtit. Calemb. P. II. Sect.* 15. propoſita.

§. 915. SCHISMA eſt *temeraria diſſolutio vnionis, per regimen eccleſiaſticum in eccleſia conſtitutae.* Diſcidium enim, quod ab eccleſia fit ex *iuſta cauſa*, et auctoritate eorum, qui *iure circa Sacra maieſtatico* pollent, iuſtum eſt. (§. 34.)

§. 916. *Iudaiſmus* non niſi in regnis, in quibus lege publica abſolute prohibitus eſt, pro crimine eccleſiaſtico habetur. (*a*) Ceterum *Poteſtatis ſecularis* ius eſt, de *Iudaeorum* tolerantia in republica ſtatuendi, eosque recipiendi; idque in Germania eſt pars *ſuperioritatis territorialis.* (*b*) Recepti 1) non niſi *incolarum* iure fruuntur, et iuribus circa religionis ſuae cultum *ſpeciatim* conceſſis, (*c*) 2) ideoque et legibus *publicis prohibitiuis* obſtringuntur. (*d*)

(*a*) B. Parens de *cauta Iudaeorum tolerantia* et in *iure Eccl. lib. V. tit.* 6. §. 73.
(*b*) *Eſ. Frid.* PVFENDORF *obſ. iur. tom. II. obſ.* 1.
(*c*) *C.* 3. 7. *X. de Iudaeis.*
(*d*) *L.* 7. *C. de Iudaeis.*

§. 917. APOSTASIA eſt *temeraria deſertio ſtatus eccleſiaſtici*; et prout quis vel penitus a *fide Chriſtiana*, quam amplexus eſt, vel ab *inſtituto regulari*, vel a *ſta-*

tu

tu clericali recedit, apoſtaſia *fidei*, *monachatus*, et *ordinis* vocatur. (*a*) Prior fit per tranſitum ad *Iudaiſmum* et *paganiſmum*: (*b*) tranſitus ad aliam religionem Chriſtianam *approbatam* pertinet ad iura circa libertatem religionis et conſcientiae, in Germania conſtituta. (§. 48.)

(*a*) *c.* 1. 4. 6. *X. de apoſtatis. Chriſt.* THOMASIVS de *deſertione ordinis eccleſiaſtici.*
(*b*) *c.* 13. *X. de haeretic. in* 6. *L.* 3. 4. *C. de apoſtatis.*

§. 918. SIMONIA committi dicitur, dum *quis dat temporale, vt acquirat ſpirituale vel ſpirituali annexum:* id quod cum facto Simonis, vnde nomen ducit, incongrue contenditur. (*a*) Primaria eius ſpecies eſt *nundinatio officiorum ſacrorum actuumque ſacrorum*, quae rationem perpetuam habet, quod ſaluti eccleſiae nihil adeo aduerſetur, quam ea *acquiſitioni pro pretio* permittere. (*b*) *Redemtio beneficiorum ſimplicium et canonicatuum* non quidem ex eadem ratione, ſed vel ex ea, quod non ſint in commercio *priuatorum*, iure communi inualida et *obligatione externa* deſtituta eſt, (*c*) niſi quoad *titulo conſuetudinis* toleratur. (*d*)

(*a*) *Io. Vlr. de* CRAMER de *diuerſitate criminis Simoniae et Simonis magi tom. II. opuſc. p.* 637.
(*b*) *L.* 31. *C. de epiſcop. et Clericis Caſp.* ZIEGLER de *Clerico renitente* et in tr. de *Epiſcopis lib.* 2. *cap. V.* LEYSER in *medit. ad Pund. ſpec.* 613.
(*c*) *c.* 12. 34. *X. de Simonia. c.* 2. *Extrau. Com. eod.* CARPZOV *iurispr. eccl. lib.* 2. *def.* 312. Canonicis in *Capitulis* et *conuentibus* terrarum electoralium Brunſuicenſium ſpeciatim interdicta eſt.

(*d*)

(*d*) WERNHER *obſ. for. P.* 1. *obſ.* 21. *n.* 278. De vi conſuetudinis in *honorariis*, clericorum vid. *c.* 42. X. *de Simonia.*

919. Ad impediendam Simoniam 1) introductum eſt *iuramentum ſimoniae*; (*a*) 2) *conuentio*, per ſimoniam facta, inualida eſt, et datum committitur; (*b*) 3) quaelibet *prouiſio pretio muneribusque redemta* nulla et irrita eſt, (*c*) etiamſi *Superioris* conſenſus accedat, vel *ei* ſolutio fiat; cum deficiat Superioris poteſtas innouandi ea, quae in eccleſiae ſalutem conſtituta ſunt: (*d*) 4) Simoniace prouiſi officio *remoueri* poſſunt, (*e*) ſalua diſpenſatione, maxime ſi ipſis ignorantibus ab aliis ſit commiſſa. (*f*)

(*a*) Formula eius habetur in *Corp. Conſtit. Calemb. tom. I. p.* 806. *Reinh. Frid.* SAHME de *iuramento ſimoniae a Candidatis miniſterii in conſiſtoriis regni Pruſſiae praeſtando.*

(*b*) *c.* 8. X. *de pactis c.* 9. X. *de transact.*

(*c*) *c.* 27. X. *de ſimonia c.* 2. *Extrau. Comm. eod.*

(*d*) Ex hoc principio ſententiam dixit Ordo noſter Iurid. in caſu, quo *ſucceſſor in Principatu* ſimoniacas promotiones, Anteceſſoris auctoritate factas, vindicauit. Simile occurrit in *Simonia curiae Romanae*, de qua ſcripſit *Io. Wolfg.* IAEGER et *Io.* LAVNOIVS de *traditione eccleſiae circa Simoniam.*

(*e*) *c.* 6. 11. X. *eod. c.* 2. X. *de confeſſis.* Speciale edictum contra Simoniacos extat. in *Corp. Conſt. Calemb. tom. I. p.* 925.

(*f*) *c.* 22. X. *de Simonia.*

TIT. IV.

DE DELICTIS SECVLARIBVS IVRISDICTIONI ECCLESIASTICAE SVBIECTIS.

ARGVMENTVM.

§. 920. *Delicta secularia foro ecclesiastico subiecta sunt* 1) *ratione poenitentiae.* 921. 2) *ratione satisfactionis.* 922. *Satisfactio ex causa stupri.* 923. *Opinatum vitium vsurarum.* 924. *Quatenus licitae?* 925. *Verum crimen vsurariae prauitatis.*

920. Delicta *laicorum secularia* tum *ratione poenitentiae publicae*, quam subire oportuit reum in delictis *manifestis* et *notoriis*, (*a*) tum ratione *Satisfactionis priuatae* reuocata sunt sub forum ecclesiasticum. Illius non nisi quaedam reliquiae passim supersunt; (§. 909.) (*b*) eoque pertinent *mulctae stuprorum* ad *poenitentiam redimendam* in iudiciis Synodalibus decretae, *die Send und Huren Brüche vel Bussen.* Vti ius eas decernendi fuit *iurisdictionis ecclesiasticae:* ita hoc ius *dominis iurisdictionalibus* passim non nisi *vi specialis tituli* competit, vel ex principis concessione vel vi immemorialis praescriptionis. (*c*)

(*a*) *c.* 1. 2. 7. *X. de poenitentiis. c.* 3. *X. de poenis.*
(*b*) CARPZOV in *iurispr. eccl. llb.* 3. *def.* 84. 86. 88.
(*c*) Expossui earum origines et ius illas decernendi in diss. de *mulctis stuprorum.* In Saxonia sub initio superiorioris seculi abrogatae sunt. Vid. CARPZOV. in *iurispr. eccl. lib.* 3. *def.* 74. 75. *et in iurispr. for. P.* 4. *Const.* 27. *def.* 9.

§. 921. Ratione *satisfactionis priuatae* ex delicto praestandae I. generatim cautum est, delinquentis a

pecca-

peccato liberandi cauſa, eiusdem *heredes* ex delicto *pro viribus hereditatis* teneri ad ſatisfactionem : (*a*) idque cum et *aliam* eamque *naturalem* rationem habeat, in foro ſeculari adoptatum eſt contra ius ciuile. (*b*)

(*a*) *c.* 5. *X. de Raptoribus. c. vlt. X. de Sepultur. c.* 9. *X. de vſuris c.* 3. *X. de pignorib. c.* 3. C. 6. *qu.* 6.
(*b*) B. Parens in *iur. eccl. lib. V. tit.* 17. §. 137. REINHARTH *in obſ. ad Chriſtinaei deciſ. Vol. III. obſ.* 11.

§. 922. Deinde II. *ſpecialis* ſatisfactio definita eſt *in ſtupro*, vi cuius puellae honeſtae, cum ſeducta praeſumatur, ius agendi datur aduerſus ſtupratorem, ad *ducendum* vel in ſubſidium ad *ſatisfactionem pecuniariam*, iuſto iudicis arbitrio definiendam. Vtraque obligatio interpretatione vſuali *alternatiua* effecta eſt ; vt adeo ſi priori locus eſſe non poſſit, de ſola poſteriori ius agendi detur ; ideoque et a marito exigi queat dotatio. (*b*) Si puella ſimul ad *ducendum* agit, in *foro eccleſiaſtico* agere tenetur.

(*a*) *c.* 1. *et c.* 2. *X. de Adulteriis et Stupro.*
(*b*) *Burc.* BARDILI de *ſatisfactione ſtupratae I. P. de* LVDEWIG de *ſtupro ſub matrimonii ſpe.* B. Parens in *iur. eccl. lib.* 5. *tit.* 17. §. 6. *Eſ. Fr.* PVFENDORF obſ. *iur. tom. I. obſ.* 44.

§. 923. Eſt et negotium *lege ciuili publica* approbatum, videlicet *vſurarum* etiam *moderatarum perceptio*, delicti ad inſtar ſub cenſuras quascunque in foro eccleſiaſtico reuocatum. Inualuit nempe opinio, vſuras quatenus *lucrum ex ſola cauſa mutui de-*

ſcendens continent, iure naturali et diuino damnatas eſſe; (*a*) error ſaepius iam confutatus. (*b*)

(*a*) c. 1. C. 14. qu. 3. c. 1. 4. 6. 10. X. de vſuris.

(*b*) *Car.* MOLINAEVS de *commerciis et vſuris.* *Claud.* SALMASIVS *de vſuris et de modo vſurarum.* Ger. NOODT *de foenore et vſuris.* B. Parens *de fundamento pecuniae mutuatitiae.*

§. 924. Cum ratio *opinati* vſurarum *vitii* in eo ponatur, quod lucrum ex ſola *cauſa mutui* percipiatur; 1) vſurae pro *permiſſis* habentur, quae *alio titulo* quam ex cauſa mutui, ratione *damni emergentis* et *lucri ceſſantis* vel ratione *periculi* amittendae ſortis, vel ratione *moràe* praeſtantur; (*a*) nec 2) in notam incidit *contractus cenſualis*, quo ius certos reditus annuos percipiendi emitur et venditur, ſiue ſint reditus reales, ſiue perſonales, (*b*) quamquam laruatas vſuras contineant; nec 3) notantur *montes pietatis*, qui nihil aliud ſunt quam *aeraria publica*, *eo fine conſtituta*, *vt indigentes mutuam pecuniam ſub pignore idoneo accipere queant*; etiamſi et annua vſura pro conſeruatione montis praeſtanda ſit. (*c*)

(*a*) c. 9. *X. de arbitris* c. 48. *X. de ſent. excommunicat.* c. *vlt. X. de vſur.* REIFFENSTVEL *in iur. Can. lib.* 5. *tit.* 19. §. 4. *et* 5.

(*b*) c. 1. 2. *Extrau. Comm. de Emt. vendit.* REIFFENSTVEL *l. c.* §. 8. *Io. Iac.* SORBER *de cenſu conſtitutiuo ſeu mutuo palliato.*

(*c*) Montes pietatis *Perusiae* primum erecti ſunt anno 1450. vid. *Doroth.* ASCIANI *montes pietatis Romanenſes Paul. Iac.* MARBERGERI *Montes pietatis.*

§. 925.

§. 925. In Germania istius *opinati* vsurarum *vitii* prohibitionisque canonicae in foro externo ratio nulla habetur. (*a*) Lege imperii publica probantur vsurae, intra *determinatum* modum etiam ex mutuo perceptae. Nec aliud agnoscitur *vsurariae prauitatis* crimen, quam quod perceptione vsurarum, *lege ciuili* prohibitarum, committitur; (*b*) quodque *foro seculari* merito vindicatur.

(*a*) REIFFENSTVEL *l. c.* §. 3. *n.* 57.

(*b*) *Rec. Imp.* de a. 1600. §. 152. et de a. 1654. §. 174.

TIT. V.

DE DELICTIS ET EXCESSIBVS CLERICORVM.

(Lib. V. Tit. 31. *de Excessibus praelatorum et subditorum.*)

ARGVMENTVM.

§. 926. *Forum clericorum ratione delicti.* 927. *Excessus clericorum.* 928. *Eorum coercitio.* 929. *Remotio et degradatio.* 930. *Suspensio.*

§. 926. Clerici ratione delictorum fruuntur *priuilegio fori*, et exemtionis a *iudicum secularium* iurisdictione, idque *beneficio imperantium*, (*a*) iure Canonico confirmato. Hoc vero 1) non tribuit *exemtio-*

emtionem ab *imperio ciuili imperantis* : idque ideo 2) pro ſalute reipublicae circumſcribi poteſt, et in variis regnis circumſcriptum eſt, introducta diſtinctione inter delicta clericorum *communia*, quae ſecundum ius commune ad forum eccleſiaſticum, et inter delicta *priuilegiata*, quae iure regni ſpeciali ad cognitionem iudicis regii pertinent, qualia in Gallia ſunt omnia delicta poenam capitalem vel grauiorem corporis afflictiuam merentia ; (*b*) idemque 3) obtinet inter Proteſtantes, vt penes conſiſtorium tantum ſit iurisdictio in puniendis delictis eorum leuioribus, quorum extrema poena in remotione conſiſtere poteſt, grauiora vero delicta ad ſuperiora principis tribunalia criminalia vel ad commiſſarios principis deferantur, ita tamen, vt *generalis* criminis *inquiſitio* conſiſtorio permittatur. (*c*)

(*a*) Iure Romano adhuc agnoſcitur iurisdictio magiſtratuum ſecularium in clericos facinoroſos. NOV. 83. et 123. c. 21. Priuilegium fori illis aſſeritur conſtitutione FRIDERICI I. in *Auth. ſtatuimus C. de Epiſc. et Clericis.* Conf. *c.* 12. *X. de foro competente* ESPEN *in iur. eccl. P.* 3. *tit.* 3. *c.* 1. *tom. II. p.* 203.

(*b*) ESPEN *l. c. cap. II. p.* 287. FLEVRY *inſtitut. iur. eccl. Part.* 3. *c.* 14.

(*c*) CARPZOV *iurispr. eccl. lib.* 3. *def.* 5. WERNHER *obſ. for. tom. III. P. I. obſ.* 162. B. Parens in *iur. eccl. lib.* 2. *tit.* 2. §. 65.

§. 927. A delictis differunt *exceſſus clericorum*, qui nihil aliud ſunt, quam *facta illicita in officio eccleſiaſtico commiſſa*. Exceſſuum rei fiunt clerici,

dum

dum 1) *limites iuris*, ſibi per officium competentis, egrediuntur in aliorum iniuriam; (*a*) vel dum 2) facta committunt, quae vel *officiis clericorum communibus* in vitae honeſtate, in decoro clericali, nec non in obeundis ſecularibus negotiis, a quibus alieni eſſe iubentur, (§. 109. 110. 111.) et *ſpecialibus ſingulorum officiis* aduerſantur. (*b*)

(*a*) *c.* 7. 12. 15. 16. *X. de exceſſibus praelatorum c.* 3. 7. 10. *X. de priuileg. et exceſſibus priuilegiatorum.*

(*b*) *c.* 4. 7. 9. 13. 15. *et c. vlt. X. de exceſſ. praelat. c.* 1. *X. de maledicis c.* 1. 2. *X. de clerico venatore c.* 1. *X. de clerico percuſſore. Tob. Iac.* REINHARTH de *clerico per abuſum officii paſtoralis leges imp. et tranquillitatem publ. violante eiusque coercitione.*

§. 928. Coercitio exceſſuum eſt *poteſtatis eccleſiaſticae*, pertinetque ad diſciplinam eccleſiaſticam: qua inter Proteſtantes defunguntur *conſiſtoria*. In ea *per gradus* et *correctionis* cauſa facienda, multum relictum eſt *arbitrio* iudicis eccleſiaſtici. (*a*)

(*a*) *c.* 19. *C.* 11. *qu.* 1. CARPZOV *iur. eccl. lib.* 3. *tit.* 10. *def.* 112. B. Parens *in iur. eccl. lib.* 5. *tit.* 31. §. 16. *et* 31. *Sam. Frid.* WILLENBERGII *tr. de exceſſibus et poenis clericorum.*

§. 929. *Remotio ab officio eccleſiaſtico* continet *eius priuationem*, in poenam decretam. Cum poenam contineat, ei 1) locus non eſt, niſi ob *delictum* vel ob *exceſſum grauem*, cui corrigendo adhibitae leuiores poenae non ſufficiunt: 2) vi *iurisdictionis eccleſiaſticae* et non niſi *cauſa cognita* decernenda eſt.

(*a*) Re-

(*a*) Remotione non amittitur *ſtatus eccleſiaſticus*. Huius priuatio eſt *degradatio*, ad quam in honorem ſtatus eccleſiaſtici deueniri ſolet, ſi poena capitalis in clericum eſt ſtatuenda. (*b*)

(*a*) CARPZOV *l. c. lib.* 3. *tit.* 10. *def.* 109. *ſ. I. Vlr.* *de* CRAMER de *different. inter remotionem ab officio et dimiſſionem tom. IV. opuſc. p.* 477. B. Parens l. c. *lib.* 5. *tit.* 37. §. 101. *ſ.*

(*b*) *c.* 2. *de Poenis in* 6. *c.* 27. *X. de verb. ſignif.* B. Parens l. c. §. 118. 124.

§. 930. *Suſpenſio ab officio eccleſiaſtico* fit, ſi adminiſtratio officii et exercitium iurium beneficii alicui ad tempus interdicitur. Decerni poteſt 1) tamquam *cenſura*, (§. 908.) cui locus non eſt niſi ob *exceſſus* graues vel ob *delicta leuiora*; (*a*) et 2) tamquam *remedium proſpiciendi eccleſiae*, pendente *inquiſitione ſpeciali*, aduerſus beneficiatum mota: cui locus non eſt, niſi ob crimen, *remotione* dignum, et interuenientibus *ſpecialibus criminis indiciis*, ex quibus poteſt inquiſitio *ſpecialis* decerni. (*b*)

(*a*) *c.* 26. *X. de appellat. c.* 1. *de ſent. excomm. in* 6. *Io.* D' AVEZAN tr. *de depoſitione degradatione et ſuſpenſione in Meermanni theſ. iur.* tom. IV. p. 263.

(*b*) *Sam.* STRYK de *ſuſpenſione ab officio c. IV.* WERNHER *obſ. for. tom. III. P. I. obſ.* 148.

INDEX

INDEX II
RERVM ET VERBORVM.

Numerus paragraphum designat, littera singularis notam subiectam.

A.

Abbates 446. sq.
Absoluendi potestas 338.
Absolutio ab instantia 698.
Absolutio a iuramento 359.
Absolutionis formulae 338. a.
Accusatorium iudicium 904.
Acquaestus ecclesiasticus 591. ius testandi de eo negatum 592. vsu introductum 593.
Actio in genere 706. actio specialis 607. actionum cumulatio 722. 788. actio competens per libellum edenda 788. eius cessio pendente lite facta 794.
Actor 742.
Adiaphora 291. ius circa ea 292. 298. a.
Administratio bonorum ecclesiasticorum 665. beneficii 530. sede plena 531. quatenus restricta sit 532. temporalium in beneficiis immediatis 533. eius norma. 534.
- - - sede vacante 535. quatenus restricta 536. 537. eius effectus 538.
Administrator praelaturae 540.
Admissio postulari, eiusque ratio et effectus 521. non desideratur in praelaturis immediatis A. C. 526.
Aduocati 744. ius per eos postulandi. ib. vis eorum, quae per hos exponuntur 745. quinam esse non possint 746. quatenus inhabiles sint ad ferendum testimonium 828.
Aduocatia ecclesiastica 21. caesarea 51. differt ab aduocatia ecclesiae romanae 51. a. eius ius in electione ad beneficia immediata 529.
Aduocatia patronorum 565.

Affinitas 412. inter quos contrahatur 413. paria eius cum consanguinitate iura 414. antecedens est impedimentum matrimonii 415. triplex affinitatis genus 416.
Agendi ius quatenus indigeat probatione 709.
Alienatio bonorum ecclesiasticorum prohibita 655. quatenus permissa 656. eius solennitas 657. vis alienationis rite vel non rite factae 658. probatio et praesumtio pro iustitia alienationis 659. alienatio rei litigiosae 794.
Altaria 633.
Amicabilis compositio in genere 889. in specie 890. de quibus causis ineatur 891. a iudice promouenda 893. eius vis 892.
Amortizatio 649.
Annatae 617.
Annexa religionis exercitii 16. 279.
Annuorum redituum ius quatenus praescriptioni obnoxium 679.
Annus decretorius 49. 50. norma est iurisdictionis ecclesiasticae inter diuersae religionis consortes 217. 221. et religionis exercitii 281.
Annus deseruitus 594.
Annus gratiae 594.
Annus luctus iure can. sublatus 436. restitutus iure protestantium 437.
Annus probationis 460.
Apostasia 917.
Apostolorum requisitio 880.
Appellatio extraiudicialis improprie sic dicta 888.
Appellatio 872. est remedium deuolutiuum et suspensiuum 873. Iudicialis et extraiudicialis in specie sic dicta 874. eius causa 875. in quibus causis obtineat 876. ad quem sit dirigenda 877. eius interpositio 878. in specie in extraiudiciali 879. eius introductio 881. cognitio iudicis de ea recipienda 882. eius iustificatio 884. eius desertio et renunciatio 886. quando fiat commune beneficium 883. sententia appellationis 885. non competit aduersus senteutiam arbitrorum 900.
Arbiter et arbitrator 894. eorum constitutio, ibid.
Arbitri voluntarii et necessarii 895. qui non esse possint 897. eorum iudicandi potestas 898. eorum sententia 899. sq.
Arbitrium 899.
Archidiaconi 160. eorum iura 161. et potestas vicaria 162.
Archiepiscoporum origo 27. 166. eorum iura metropolitica communia et reseruata 167. iura reseruata qualia sint 168.
Archipresbyteri 158.
Asyli ius. 647.
Attentatum 793. 887.

Augustana confessio 36. eius addicti 36. a. reformati inter eos continentur 46. an inter eos et Catholicos haereseos quaestio moueri possit 912.

B.

Baliuiae 471. 474.
Baptismus 318. infantum et adultorum 319. obligatio parentum in offerendis liberis 320. ius eum dandi 321. modus eum conferendi 322. eius interdicta iteratio 328. eius effectus 326. effectus spurii 327. eius probatio 324.
Baptizatorum confirmatio 328.
Beatorum et sanctorum discrimen 345.
Benedicti ordo, eiusque sectae 400. a.
Benedictio sacerdotalis in matrimonio 366. quo fine sit introducta 374. ad ratum matrimonium desideratur iure protestantium 371. 374. quomodo peragenda 375. in secundis nuptiis 436. a.
Beneficiatorum qualitates canonicae 498. et statutariae 499. in beneficiis germaniae 500. et inter protestantes 501. eorum obligatio ad residentiam 586. eorum ius in beneficio competens 589. eorum ius in fructus beneficii et acquaestum ecclesiasticum 591. ius testandi de eo 592. 593. et de patrimonio 595.
Beneficiorum ratio inter protestantes 493. eorum pluralitas prohibita 588. innouatio 609. vnio 610. sq. sectio 614. diminutio 615. sq. retentio 618. reformatio 619. secularisatio 620.
Beneficium 485. eius indoles 486. simplex et duplex 487. curatum et non curatum 488. maius et minus 489. regulare et seculare 490. immediatum et mediatum ratione hierarchiae 491. et ratione imperii germanici 492. eius administratio sede plena 530. sq. sede vacante 535. sq. eius erectio 494. sq. eius fundatio 496, sq. eius renunciatio. 597. sq. et resignatio 601. sq. vis obligationis et iuris ex eo quaesiti 596. simplicium redemtio quatenus inualida? 918.
Bona ecclesiae 481. communia et particularia 648. dotalia et nouiter acquisita 693. quatenus iuri circa sacra subsint 482. iura circa eorum acquisitionem 650. imprimis per vltimam voluntatem 651. eorum immunitas 654. eorum administratio 665. sq. eorum alienatio 655. eorum infeudatio 662.
Bona fides in praescriptione 671.

Brachii ſecularis imploratio 871.
Burchardi collectio decretorum 56.

C.

Calendarii ius 304.
Canones quid? 26. eorum collectiones et compendia 54. canonum codex. ibid.
Canonicatus redemtio prohibita 918.
Canonici regulares et ſeculares 453. eorum iura et obligationes 454. maiores et minores 455. eorum qualitates 456. ratione clericatus 457. doctrinae 458. nobilitatis 459. eorum receptio 460. eorum collegia 452. inter A. C. conſortes 461. eorum origo 452. a.
Canoniſſae 452. 453.
Capellae 626.
Capitulares 455.
Capitularia negotia 466. modus ea tractandi. ib.
Capitulatio praelati 534.
Capitulum canonicorum 455. cathedralis et collegiatae eccleſiae 463. iura eius vel collegialia vel aliunde acquiſita 464. eius politia 465. modus capitularia negotia tractandi 466. eius conſenſus et conſilium in adminiſtratione beneficii ſede plena 532. ſq. eius ius ſede vacante 535. ſq. et ſede impedita 535. 536.
Capitulum canonicorum A. C. addictorum 461.
Capitulum canoniſſarum 462. mediatum et immediatum. ib.
Capitulum mixtum 462.
Capitulum ordinum generale, prouinciale et locale 447.
Cardinales 136. eorum conſiſtorium et congregationes 137. eorum conſtitutio 138.
Cartuſianorum ordo 440. a.
Cauſa agendi in libello exponenda 787.
Cauſae ad diuerſa tendentes 737.
Cauſae connexae 737.
Cauſae eccleſiaſticae mere tales et mixtae 231. 702. iurisdictio eccleſiaſtica in illis 257. 258.
Cauſae incidentes 737. earum iudex 741.
Cauſae maiores 132. b.
Cauſae matrimoniales 361. origines iurisdictionis eccleſiaſticae in iis. ib. quouſque eccleſiae acquiſita ſint 362. et ſeruata inter proteſtantes 363. principia deciſionum in illis 364. quatenus res iudicata in illis obtineat 869.
Cauſae piae 483.
Cauſae praeiudiciales 737. praeiudicandae ſunt 739. non praeiudiciales ſimul tractari poſſunt 740.
Cauſae praeparatoriae 737.
Cauſa proprietatis et poſſeſſionis 718.
Cenſurae 908.

Ceſſio actionis pendente lite facta 794.
Chriſtiani 1.
Chrodogangi regula 452. a. 453. a.
Ciſtercienſis ordo 440. a.
Citatio 765. eius neceſſitas 766. facienda a iudice competente 767. eius obiectum 769. eius cauſa 770. inſinuatio 772. obligatio 785.
- - arctatoria et monitoria 775.
- - - dilatoria et peremtoria 728.
- - - directa et ſubſidiaria 768.
- - - - generalis et ſpecialis 791.
- - - mediata et immediata 773.
- - - ſcripta et oralis 771.
- - - - priuata et publica 774.
Clementinae 60.
Clericatus canonicorum 457.
Clerici 77. clerici in genere 86. eorum diſcrimen reſpectu ordinum in eccleſia romana 86. mere eccleſiaſticum inſtitutum 87. eorum diſcrimen in eccleſia euangelica nullum ratione ordinis 87. diſcrimen eorum ratione officiorum ſacrorum 88. ratione horum ſubordinationis 89. ratione inſpectionis eccleſiaſticae 90. clerici non ſunt ad ſimplicia munera eccleſiaſtica admoti 91.
Clericorum obligatio ad vitae honeſtatem 109. ad decorum clericale 110. a negotiis ſecularibus abeſſe debent 111. quatenus ad caelibatum obſtricti 112. eorum iura 113. quatenus aduocatio illis permiſſa 743. 746. quatenus inhabiles ſint ad teſtimonium ferendum 828.
Cluniacenſis ordo 440. a.
Coadiutor temporarius 540. cum ſpe ſuccedendi 541. ius eum conſtituendi 542. eius iura 543. eius conſtitutio inter proteſtantes 544.
Coemeterium 638. eius fundatio et erectio 639.
S. Coena 329. poteſtas eam adminiſtrandi 330. quatenus ad parochiam adſtricta ſit. ibid. quinam ad eam admittendi 331. legitimus eius vſus 332.
Cognatio legalis 418. ſpiritualis 327. 418.
Cognitionum ordo 738. ſq. cognitio de recipienda appellatione 882.
Collatio 502. penes quem ſit 545. libera et neceſſaria 546. facienda eſt de beneficio vacante 547. quibus et intra quod tempus facienda 548. ſq. ius ex ea conpetens 549.
Commendae proprie ſic dictae 621. perpetuae 622.
Commendatores 471.
Comendaturae ordinum militarium 623. maiores et mino-

minores, ibid. immediatae et mediatae 624.
Compromiſſum arbitrorum 894.
Compromittendi ius 896.
Computatio graduum canonica 410.
Concilia eorumque ſpecies 224. ius eccleſiae conſtituendi ea 225. ius maieſtaticum circa illa 226. illorum vſus inter proteſtantes 227.
Conciones 307. ius eas habendi 308. ius liturgicum circa illas 309. earum vitia legalia 310. ius principis circa illas 314.
Concubinatus 379.
Concubitus anticipatus 394. quatenus per concubitum ſponſalia confirmentur. ib.
Conditio ſponſalibus adiecta 395. eius vis 396. eius remiſſio 397. matrimonio adiecta 395. c.
Confeſſio auguſtana 36.
Confeſſio 821. vera et ficta. ibid. eius requiſita 822. iudicialis et extraiudicialis 823. eorumque vis probationis ibid. qualificata et ſimplex 824. confeſſio determinata 822. ſpontanea. ibid. legitima ibid.
Confeſſionarii mutatio 337.
Confeſſio peccatorum in eccleſia romana 335. in eccleſia euangelica 336.
Confeſſionis ſigillum 339.
Confirmatio baptizatorum 328.
Confirmatio electionis ſecundum ius commune 518. ſecundum ius reſeruatum papale 519. non deſideratur in electione praelatorum A. C. addictorum 527.
Coniugum obligationes ex matrimonio 422.
Coniunctio beneficii aequalis 611.
Congregationes eccleſiaſticae 438.
Conſanguinitas 408. eius computatio 410. quatenus ſit impedimentum matrimonii 411. quatenus diſpenſationi in ea locus ſit 419. ſq.
Conſcientiae libertas 3.
Conſecratio epiſcopalis 99.
Conſenſus matrimonialis eiusque vitia 369.
Conſiſtoria mediatorum 194. ſub principe diuerſae religionis 220.
Conſiſtoria prouincialia 193. eorum iura 195. ſq.
Conſiſtorium 190. eius conſtitutio eſt pars politiae 191. ius illud conſtituendi 192. iura principis euangelici circa illud 198.
Conſtantini M. ius in eccleſiam 28.
Conſuetudo eccleſiaſtica 248. iuſta et legitime praeſcripta 249. eius vis 250. et probatio 551.
Contractus alienationem in ſe continentes 666. vi adminiſtrationis initi 668. obligatio eccleſiae ex iis 668.

Contumacia 780. dolosa et culposa, vera et peraesumta 781. eius purgatio 784. eius poena publica 782. priuata generalis et specialis 783. modus procedendi in hac decernenda 785.
Conuentio 731.
Conuentuales inter protestantes 451.
Conuentus vide capitulum.
Corpus euangelicorum 44. 177.
Cumulatio actionum 722.
Cumulatio petitorii et possessorii 720. huius effectus 721.
Custos in capitulo 465.

D.

Datio in precariam 666.
Debiti ecclesiae iura singularia 669.
Decanus capituli 465.
Decimae 680. vel ex lege ecclesiastica vel ex speciali titulo debitae 681. ecclesiasticae et seculares 682. reales et personales 683. vis consuetudinis in illis 684. earum ratio inter protestantes 685. debentur in natura 688. ex omnibus fructibus 689. a qualibet fundi possessore 691. ex agris cultis et noualibus 692. quatenus debeantur inter vtriusque religionis consortes 693. quomodo praestandae 690.
Decimandi ius 680. vniuersale et particulare 686. immunitas ab eo 687.
Decisionis per sententiam faciendae ratio 864.
Decorum clericorum 110.
Decretales Gregorii IX. 58.
Decretales Pseudo Isidori 55.
Decretalium liber sextus 59.
Decreta Pontificum 55.
Decretum Gratiani 57.
Dedicatio 625.
Degradatio. 929.
Delegatio iurisdictionis 263. sq.
Delicta ecclesiastica et secularia 902. quatenus foro ecclesiastico subsint. 920.
Denunciatio criminis 905.
Denunciatio euangelica 708.
Desertio appellationis 886.
Deuolutionis ius 581. eius causa 582. cui competat 583. quomodo exercendum 584. eius ratio inter protestantes 585.
Deuotio domestica 15. eius libertas 282.
Diaconi 25. eorum ordo 84. diaconi ecclesiae euangelicae 89.
Dies decretorius 49. 50.
Dies festi 299. eorum celebratio 300. ius ecclesiae illos instituendi 301. ius imperantis circa illos 302. circa dies festos diuersae religionis consortium 303.
Dies ieiuniorum 344.
Dignitas 125.
Dilatio 776. legalis et iudicialis 777. peremtoria et dilatoria 778. eius prorogatio 779.
Diminutio beneficii 615.

per inpoſitas penſiones 616. et annatas 617.
Dioeceſis 122. epiſcoporum in Germania 149.
Dionyſii exigui codex canonum eiusque verſio 54. eius collectio decretalium 55.
Diſpenſatio 236. ius eam concedendi 241. ſuperioris in cauſa propria 242. diſpenſatio in matrimonio 419. ius diſpenſandi in eodem 420. modus diſpenſationis 421.
Diuortium 425. priuatum et publicum 426. quoad vinculum et quoad torum et menſam 427. eius ratio inter proteſtantes 428. eius cauſae 429. harum probatio 430. ius ex eis petendi diuortium 431. ius effectus intuitu diſſoluendi matrimonii 432. intuitu iurium ſuccedendi et dotis 433.
Doctrina canonicorum 458.
Doctrinas eccleſiae definiendi ratio 284.
Documentum connubiale 403.
Domicellarii 455.
Dominicani 440. a.
Dominium radicale et fundamentale pralaturae 535.
Domus religioſae 634. iura in illas 635. earum directio 636.
Dotatio ex cauſa ſtupri 922.

E.

Eccleſia chriſtiana 4. 10. eius finis 4. 9. eius vinculum 5. ſimplex et compoſita 6. particularis et vniuerſalis. ibid. eius iura collegialia 8. inaequalis 12. iura eccleſiarum inter ſe 13. iura imperatorum in ea 28.
Eccleſia euangelica germanica 44. 177. eius independentia a Romana 176. quaenam ſint ad eius conſenſum adſtricta 185.
Eccleſiae euangelicae origines 34. ſq. religionis exercitium 37. eius politiae origines 40. ſq.
Eccleſiae primitiuae ſtatus 25. ius illius 53.
Eccleſiae romanae politia 31. ſq. eius nexus erga rem publicam 33.
Eccleſia parochialis 155. 211. non parochialis 211. cathedralis et collegiata 452. publica et priuata 20. inſpectioni ciuili et aduocatiae ſubeſt 21.
Eccleſia ſiue templum 626. eius exſtructio 627. ius principis in ea concedenda 628. eius reparatio 631. ſq.
Eccleſiaſtica ſunt vel ſpiritualia vel temporalia 479.
Electio 503. 510. fata eius in beneficiis maioribus 511. penes quem ſit 513. ius ſuffragii in electione. ibid. tempus inſtituendae electionis 514. modus eligendi 515. 516. ius electi ex ea 517. eius confirmatio

tio secundum ius commune 518. secundum reseruatum papale 519.
Electio euangelicorum in beneficiis immediatis 525. 526. eius vis sine confirmatione et admissione 527. ius ex ea in praelaturam 528. ius caesareum in eam 529. electio in beneficiis mediatis 530.
Electio pontificis 523.
Elegibilis 512.
Emigratio ob religionem 282.
Emphytensis ecclesiastica 667.
Encaeniae 629.
Episcopi S. R. I. immediati 149. suffraganei et exemti 169. titulares 159.
Episcoporum origo 25. eorum ordo 83.
Episcopus dioecesanus 144. eius iura ordinis et iurisdictio 145. sq. eius iura status 148.
Erectio beneficii 494. eius triplex modus 495. iura secularia circa eam 497.
Eremitae 439.
Exceptiones dilatoriae et peremtoriae 804. dilatoriae ante L. C. opponendae 805. litis ingressum impedientes vel peremtoriae strictae sic dictae 806. illarum effectus 807.
Excessus clericorum 927. eorum coercitio 928.
Excommunicatio maior 909. et minor 317.
Excommunicatis interdicta est aduocatia 746.
Executio rei iudicatae 870. principalis et subsidiaria 871. quomodo facienda 870. merus executor 871. a.
Exempla instrumentorum quatenus probent 847.
Exemtio a iure dioecesano 150.
Expectatiuae ecclesiasticae 547. 570.
Eucharistia vid. S. Coena.

F.

Factum in libello exponendum 787.
Fatale introducendae appellationis 881.
Feriae 300. mere ecclesiasticae et publicae 305. horum vis 305. effectus mere ecclesiasticorum 306.
Feuda ab ecclesia acquisita 660. obligatio circa ea 661. ab ea aliis concessa 662. iura ecclesiae circa illa 663. eorum indoles 664.
Fidei commissa quatenus detractioni vtriusque quartae obnoxia 652.
Fidei doctrinas determinandi ratio 284. ius circa illas in ecclesia romana 285. et in ecclesia euangelica 286. cura pro eorum integritate conseruanda 287. ius principis circa illa 588. ius circa

diuersae ecclesiae doctrinas 289.
Fideles 1.
Fides christiana 1.
Forum ecclesiasticum 254. 701. eius competentia intuitu causarum et personarum 257. 258. 259. 702. 703. non competit in causis laicorum secularibus 261. quatenus prorogari possit 260. Forum ecclesiasticum commune et speciale 704. eius instantiae 705. eius praeuentio 792. forum clericorum ratione delicti
Franciscani 440. a.
Fructus beneficii 590.
Fundatio beneficiorum 496.

G.

Generales ordinum 446.
Gradus affinitatis et consanguinitatis 409. eorum conputatio canonica 410.
Gratiani collectio 57.
Grauamen religionis 51.
Guardiani 446.

H.

Haeresis in sensu latiori 912. in sensu strictiori 913. eius vindicta 914.
Haereticis interdicta aduocatio 746. an testes esse possint 828.
Heredes, quatenus ex delicto defuncti teneantur
Hierarchia 12. eius origines 31. eius systema papale et epiſcopale 32. eius nexus erga rempublicam 33.
Horae canonicae. 454.
Hospitalariorum ordo 468.
Hymni et ius circa illos 311. 314.

I.

Ieiunium totale 341. partiale 342. publicum et priuatum 343. ius indicendi dies ieiuniorum 344.
Iesuitae 440. a.
Immunitas locorum sanctorum 646.
- - - bonorum ecclesiasticorum 654.
- - - a iure decimandi 687.
Imperatoris ius in electione ad beneficia immediata 529.
Imploratio brachii secularis 871.
- - - officii iudicis 707. eius fundamentum 708.
Impotentia coeundi est impedimentum matrimonii 405.
Impubes, an sponsalia contrahere possit 387.
Inauguratio ecclesiae 629.
Incidentes causae 737. earum iudex 741.
Indulgentiae 335.
Infames ad testimonium ferendum inhabiles 828.
Infeudatio bonorum ecclesiae 662.
Innouatio beneficiorum 653.
- - - post L. C. interdicta 793. eius species est sequestratio 796.

Inqui-

Inquisitio generalis et specialis 905. eius vis et effectus 906.
Inspectio ciuilis in ecclesiam 21.
Inspectio ecclesiastica 8. a. 21. a. 186. superior et inferior 186. sq. Consistorium 195. 196. Superintendentium. 203.
Instantia iudicii 698. et fori 705.
Institutio 546. auctorizabilis 550. corporalis 552.
Instrumenta 843. publica ibid. eorum fides 845. debent esse vera 846. et authentica 847. probatio per ea quomodo instituenda 848. et absoluenda 849. an per noua lis instaurari possit 867.
Interdictum 921.
Interlocutio mera vel mixta 861. non transit in rem iudicatam 868.
Interpositio appellationis 878. in specie in extraiudiciali 879.
Interueniens 742.
Introductio appellationis 881.
Iohanniticus ordo 469. eius politia 471. eius lingua Alemannica 472. et magisterium domini Brandenburgicum 473.
Irregulares et irregularitas 96. 97.
Isidori collectio decretorum 55.
Iudaei, quatenus testes inhabiles sint 828. Ius eos recipiendi 916.
Iudaismus 916.
Iudices delegati 262. eorum constitutio 263. officium et potestas 265. 266. inter plures delegatos quid obtineat 267. an ab iis detur appellatio 268. an executionem facere possint 870.
Iudicia ecclesiastica in ecclesia euangelica 40.
Iudicis recusatio 700.
Iudicium ecclesiasticum criminale 903. accusatorium et inquisitorium 904.
Iudicium 694. ecclesiasticum et seculare 699. ciuile et criminale. ib. ordinarium et summarium 695. quando locus sit summario 696. iudicii partes 697. eius instantiae 698. petitorum et possessorium 718. alterutrum quomodo separatim instituatur 719. Vtriuque cumulatio 720.
Iudicium quomodo constituatur 798.
Iura collegialia ecclesiae 8. in ecclesia primitiua. 26. 27.
Iuramentum vid. Iusiurandum.
Iurisdictio coercitiua 901.
Iurisdictio delegata 262. sq. eius diuersitas a mandato 263.
Iurisdictio ecclesiastica sensu latiori 115. interna et externa 116. voluntaria et contentiosa 119. ordinaria et delegata 126. propria

pria et mandata 127. superior et inferior 186. eius competentia 129.701. intuitu personarum et causarum 702. quomodo acquiratur 128. quinam eius sint capaces 128. eius suspensio intuitu A. C. addictorum 176. 217. quo titulo acquri possit 187.
Iurisdictio ecclesiastica in specie sic dicta 254. ecclesia euangelica 256. eius competentia ratione causarum 257. 258. et personarum 259. ii causis matrimonialibus 362. inter protestantes seruata 363. origines iurisdictionis ecclesiasticae in his causis 361. non competit in causis laicorum secularibus 261.
Ius Canonicum valet ex receptione 62. eius auctoritas restricta in Germania 63. inter Catholicos inter se 63. inter Catholicos et Protestantes inter se 64. inter Protestantes 65. 66.
Ius consistorii 192.
Ius dioecesanum 141. continet iurisdictionen ordinariam 145. quomodo tribuatur 147. adstrictum est ad dioecesin 146. eius partes 148. eius discrimen ab ordine episcopali 147.
Ius ecclesiasticum naturale et positiuum 68. publicum et priuatum 69. Catholicorum et Protestantium 70. externum et internum 71. vtriusque exponendi ratio 72. fontes 73. subsidia 74.
Ius episcopale 180. Catholicorum suspensum inter Protestantes 39. 176. 217. Statibus euangelicis speciatim acquisitum 181. eius discrimen a iure circa sacra territoriali 182. est ius independens, limitatum tamen 183.
Ius iurandum 350. reale et personale, assertorium et promissorium 351. quomodo praestandum 352. eius effectus 353. obligatio ex eo 354. ex dolo et metu inualidum 357. eius vis in confirmandis actibus invalidis 355. et non obligatoriis 356. intuitu prohibitorum. ibid. quatenus eius obligatio ad heredes transeat 360. absolutio ab eo 359.
Iusiurandum assertorium iudiciale 850.
- - - calumniae *generale* 760. a lege impositum 761. poena illud recusantis 762. eius vsus secundum iura prouinciarum particularia 761. g. *Speciale* 760. ius illud exigendi 763. modus vtrumque praestandi 764.
- - - delatum 851. a quo deferatur 852. cui 853. in qua causa 854. intra quod tempus 855. vis delationis 856. facultas illud referendi 857.

- - - necessarium, supplementorium et purgatorium 858. quando alterutri locus sit 859,
- - - perhorrescentiae 700. eius origo. ibid. a.
- - - a testibus praestandum 835.
Ius maiestaticum circa sacra 21. 22. exercetur iu concedendo religionis exercitio 16. inest ei ius reformandi 18. 19. inspectio secularis 21. aduocatia 21. competit statibus imperii euangelicis 38. eius discrimen a potestate ecclesiastica 23. et a iure episcopali 182. eius limites 24. quatenus competat circa concilia 226. circa visitationes 273. circa leges ecclesiasticas 233. circa doctrinas fidei 288. circa liturgiam 298. circa dies festos 302. diuersae religionis consortium 303. circa conciones, preces et hymnos 314. circa dies supplicationum 344. circa bona ecclesiastica 482. eorumque acquisitionem 649. 650. circa erectionem beneficiorum 497. circa electionem 522. circa prouisionem 509. circa suppressionem beneficiorum 620. circa fundationem et erectionem ecclesiae 628. circa erectionem coemeterii 639.
Ius metropoliticum 166.
Ius parochiale in ecclesia romana 156. in ecclesia euangelica 210.
Ius patriarchicum 170.
Ius reformandi exercitium religionis 18.
Ius regaliarum 539.
Ius singulare 236. sq.
Iustificatio appellationis 884.
Ius traditum 247.
Ius visitandi 271.
Iuonis collectio decretorum 56.

L.

Laici 77. quando inhabiles sint ad testimonium ferendum 828.
Legata ad pias causas 651.
Legati a latere 142.
- - - obedientiae 134.
- - - papales 140. nati vel dati 141. horum iura 142. limites eorum potestatis 143.
Leges ecclesiasticae 67. 228. publicae et priuatae 229. ius eas ferendi 230. earum obiectum 231. et obligatio 232. ius imperii circa illas 233.
Leges fundamentales circa sacra 24. 45.
Leges priuatae ecclesiasticae 234. sq.
Legitimatio ad causam 709.
- - - per subsequens matrimonium 424.
Legitimorum natalium ius 423.
Lex dioecesana 148.
Libellus 786. eius contenta 787. eius emendatio et mutatio 789. eius oblatio 790.

per

per eum actio conpetens eſt eden da 788.
Liberi legitimi 423. illegitimi 424.
Linea recta et transuerſa 409.
Linguae ordinis Iohannitici 471.
Litigantes principales et minus principales 742.
Litigioſae rei alienatio 794.
Litis conteſtatio 798. eius ſubſtantialia et ſolennia 799. affirmatiua et negatiua, generalis et ſpecialis 800. eius neceſſitas 801. et effectus 803. poena litis non conteſtatae 802. an poſt eam admittatur mutatio libelli 789. et poſt eam exceptiones dilatoriae opponi poſſint 805.
Litis pendentia 792. eius innouatio interdicta 793. eius effectus 794.
Liturgia 290. eius ſubſtantialia et accidentalia 291. publica et priuata 296. ius maieſtaticum circa eam 298.
Liturgica ſacra 294. ratio ea celebrandi 295.
Liturgicum ius 292. eius partes et normae 293.
Locales 446.
Loca ſacra et religioſa 615. ab vſu ſeculari exemta. ib. eorum immunitas et ſancitas 646.

M.

Magiſterium Domini Brandenburgicum 473.
Maioribus quando detur reſtitutio in integrum 712.
Mandata de prouidendo 570.
Mandatum procuratoris generale et ſpeciale 753. verum et praeſumtum 744.
Matrimonialis conſenſus eiusque vitia 369. eius declaratio legitima 370.
Matrimonium, naturaliter et ciuiliter tale 365. in eo contrahendo quaenam interueniant 366. eius capaces et incapaces 367. libera id ineundi facultas 368. eius impedimenta in genere. ibid. 401. ius ea inducendi 402. ſecularia et eccleſiaſtica. ibid. eius impedimenta dirimentia 401. 402. publica 406. priuata 405. eorum vis in matrimonio annullando 407. eius impedimenta impedientia tantum 401. 407. quomodo contrahatur ſecundum ius can. Concil. Trident. et iura Proteſtantium 370. eius conſumatio per ſolennitates nuptiales 374. an ſub conditione iniri poſſit 395. c.
Matrimonium verum 371. ratum ibid. legitimum ib. horum ſpecies 372. legitimum et non ratum 373. publicum et clandeſtinum 377. conſcientiae 378. putatiuum 407.
Mendicantes ordin. 440. a.
Metropolitanorum origo 27.
Metropolitica iura 166. communia

munia et archiepiſcopo reſeruata 167. reſeruata qualia ſint 168.
Miniſterium ciuitatis 215.
Miniſterium V. D. 10. eius diſcrimen a poteſtate eccleſiaſtica 11. 12. eius conſtitutio pertinet ad politiam 11. eius conſtitutio in eccleſia euangelica 40. 179. eius poteſtas ſeu ordo 76.
Minoribus datur reſtitutio in integrum 713.
Miſſa ex ſtilo veteri eiusque ratio in eccleſia romana 333. iura inde proteſtantes concernentia 334.
Monachi 439. eorum ordines 440. quinam inter eos admittantur 441. quatenus poſtulare illis permiſſum 743. 746.
Monaſterium 632.
Mons pietatis 924.
Mutuae petitiones 731.
Mutuum eccleſiae 669.

N.

Negotia ſecularia 111.
Nobilitas canonicorum 459.
Nominandi ius 560.
Nominatio 503. nominatio Praelatorum extra Germaniam 524.
Nouales decimae 692. quatenus debeantur inter vtriusque religionis conſortes. 693.
Nouitiorum ius ante profeſſionem 443.
Nummus confeſſionarius 340.
Nuncii 142. limites eorum poteſtatis 143.
Nuptiae ſecundae quomodo validae 435. earum contrahendarum libertas etiam intra tempus luctus 436.
Nuptiales ſollennitates 374.

O.

Obſeruantia eccleſiaſtica 252. eius vis in negotiis eccleſiae et in acquiſitione iurium 253.
Officia clericorum communia et ſpecialia 484.
Officiales generales et ſpeciales 163. limites eorum iuriſdictionis 164. 165.
Officia publica in eccleſia 123. ſacra 124. eccleſiaſtica 125.
Officia ſcholaſtica 477.
Officium diuinum publicum et priuatum 312.
Officium viſitandi 274.
Onus probandi 716.
Oratoria publica 626.
Ordinandorum habilitates et qualitates 96. 104.
Ordinatio 92. ius eam decernendi in eccleſia romana 93. 147. in eccleſia euangelica 101. a quibus peragatur in eccl. rom. 93. in eccl. euang. 102. eius ſpecies 94. eius titulus in eccl. rom. 95. in eccl. euang. 103. eius forma in eccl. rom. 99. in eccl. euang. 106. eius effectus in eccl. rom. 100. in eccl. euang. 107.

Ordinationes ecclesiasticae 56. 235.
Ordines hospitalarii et militares 468.
- - - religiosorum 440. regimen ecclesiasticum in illis 445. sq. nexus eorum erga hierarchiam 449. et erga imperium 450.
Ordo cognitionum 738. sq.
Ordo Iohanniticus 769. eius politia 471. eius lingua Alemanica 472. et magistirium domini Brandenburgicum 473.
- - - Templariorum 469.
- - - Teutonicus 469. eius politia 474. eius sodales 475. iura eius et Iohannitici communia 470.
Ordo 76. ordinum gradus 81. ordines maiores 83. 84. minores 85. discrimen clericorum a collatis ordinibus 86.
Ordo episcopalis 83 presbyteralis. ibid. diaconatus 84. subdiaconatus. ibid.

P.

Pactum de sponsalibus futuris contrahendis 385. a.
Pallium 171. eius vis et auctoritas 172. ius illud concedendi 173. ius pallii reale et personale. ibid. modus illud concedendi 174.
Papatus 133.
Parentum obligatio offerendi liberos ad babtismum 320. eorum consensus in sponsalia liberorum secundum ius can. 389. et iura protestantium. 390. de eo iniuste denegato 391.
Parochia pro districtu accepta, inter Catholicos 122. 151. inter Protestantes 206. eius constitutio et finis inter Cath. 152. inter Protest. 207. parochiarum origo 151. a.
Parochia pro ipso coetu accepta inter Cathol. 151. inter protest. 206. eius iura collegialia 210.
Parochiale ius 156.
Parochialia sacra inter Cathol. 155. inter Protest. 208.
Parochiani inter Cathol. 154. inter protest. 208. eorum obligationes inter Cathol. 254. inter Protest. 209.
Parochus 153.
Partes 742.
Patriarchae 29. 30.
Patriarchatus 122.
Patrinorum vsus in baptismo 323.
Patronatus ius 554. eius constitutio 555. et acquisitio. 556. ecclesiasticum et laicale 557. reale et personale 558. quaenam ei insint iura 559. sq. iura eius honorifica et vtilia 566. quae nam iura ei non insint 567.
Pax 889. a.
- - - religiosa et westphalica 37. 45. norma iurium inter vtramque ecclesiam 45. sq.

Peculium clericorum 591.
Pensiones 616.
Periurium 358.
Periuri ad testimonium ferendum inhabiles 828.
Personae ecclesiasticae 78. 79.
Personatus 125.
Petitiones mutuae 731.
Petitorium 718. quomodo separatim instituatur 719. eius cumulatio cum possessorio 720.
Petitum eiusque requisita 787.
Plenitudo potestatis 133.
Plus petitio 710.
Poenae ecclesiasticae 907. in specie sic dictae 908.
Poena contumaciae publica 782. priuata vel generalis vel specialis 783. modus procedendi in hac decernenda 785.
Poenitentia priuata ex vsu ecclesiae romanae 335. et ecclesiae euangelicae 336.
Poenitentia publica 910. 920.
Politia ecclesiae 9. inaequalis 12. primitiuae 25. ecclesiae euangelicae 40. sq.
Pontifex Rom. 130. sq. eius primatus 30. iura eius communia et reseruata 131. primaria et secundaria 132. quatenus restricta sint 133. 135. subiectio erga eum immediata et mediata 134. eius electio 523.
Positiones 825. obligatio ad eas respondendi 826.
Possessoria remedia 723.
Possessorium 718. quomodo separatim instituatur 719. eius cumulatio cum petitorio 720.
Postulabilis 512.
Postulare in iudicio 743. ius pro se postulandi. ib. per aduocatos 744.
Postulatio 510. eius forma 520. eius effectus 521. eius ratio in praelaturis A. C. 525. sq. capitulorum ius postulandi 526.
Potestas ecclesiastica 7. iura quae ei insunt 8. eius discrimen a iure circa sacra maiestatica 23. quomodo acquisita praelatis 27. 31. a. penes quem sit in ecclesia romana 114. eius administratio in ecclesia euangelica sub initium reformationis 40. delata in status imp. euangelicos 41. quomodo ab iis suscepta sit 42. quando ab ipsa ecclesia exerceatur 43. eius ius in prouisionem ab aliis factam 508.
Praeiudiciales causae 737. praecognoscendae sunt 739. quando non praeiudiciales 740.
Praelatura 125.
Praelatorum capitulatio 434.
Praeparatoriae causae 737.
Praepositus 446. 465.
Praescriptio acquisitiua 670. eius iustitia in bona fide 671. desideratur in ea bonae fidei possessio 672. quatenus titulus 673. tempus praescriptionis 674. eius interruptio 675.

Praescriptio extinctiua 670.
eius fundamentum 677.
eius interruptio 677. vis
eius in iuribus ecclesiae
amittendis 678. et in iure
annuorum redituum 679.
Praescriptio ordinaria et im-
memorialis 676.
Praesentandi ius 560.
Praesentatio 503. eius ratio
563. quatenus iuri patro-
natus insit 560. pluribus
simul competens, quomo-
do exerceatur 561. lite
mota de iure patronatus,
cui competat 562. an cum
ea coniuncta sit collatio
564. cui facienda. ibid.
Praesumtio 813. hominis
813. iuris et de iure ibid.
vis probationis per prae-
sumtiones 814.
Precaria 666.
Preces determinandi ius 311.
ius preces publicas pro
se exigendi 313. ius prin-
cipis circa illas 314.
Precum primariarum ius 575.
eius fundamentum 576.
quatenus competat impe-
ratori et nonnullis imp.
Statibus ibid. solennitas
in indulto papali exigendo
577. quomodo exercea-
tur 578. ius precistae inde
competens 579. precum
insinuatio ibid. earum ces-
sio 580.
Presbyteri 25.
Presbyterium 214. subest in-
spectioni superintenden-
tium 215.
Primicerius 465.
Priores conuentuales 446.
Priuilegium 236. reale et per-
sonale 238. eius concessio
237. ius ex eo competens
239. eius amissio et con-
seruatio 240. pendente li-
te datum 794.
Probandi media legitima et
spuria 808.
Probatio in genere 808. iu-
dicialis 809. ordinaria et
summaria 810. plena et
non plena 811. artificialis
et inartificialis 812. prin-
cipalis 815. cui incumbat
816. pro diuersa ratione
litis contestationis 817.
quomodo suscipiatur 818.
an ius agendi ea indigeat
709. commodum ex spon-
te suscepta 818.
Probatio per praesumtiones
814.
- - - per testes 830. quomodo
instituenda 831. *intra quod*
tempus 832. ius aduersae
partis circa eam 833. qua-
tenus ei locus sit ante L.
C. 840.
- - - per instrumenta 846.
847. quomodo facienda
848. et absoluenda 849.
- - - per iusiurandum 850.
sq.
- - - causarum diuortii 430.
Proclamatio in matrimonio
ineundo 366. iura circa
eam 376. sine ea matri-
monium est clandestinum,
non irritum 377.
Procurationes 277.
Procurator in genere 747.
ad lites 748. quinam con-
stitu-

ſtituantur 750. a quibus 749. in quibus cauſis 752. quomodo plures conſtituantur 751. eorum conſtitutio per mandatum 753. idque vel verum vel praeſumtum 754. iura eorum et obligationes 755. reuocatio 756. an per eos iuramentum calumniae praeſtari poſſit 764. quatenus ſint inhabiles ad teſtimonium ferendum 898.
Prodominus in feudis eccleſiaſticis 663.
Profeſſio monachorum 442. eius effectus 444.
Prorogatio dilationis 779.
- - - fori eccleſiaſtici 260.
Protector nationis 139.
Prouaſallus eccleſiae 660.
Prouincia eccleſiaſtica 122.
Prouiſio in ſenſu generali 502. ius prouidendi 504. prouiſio ordinaria et extraordinaria 505. canonica 506. ius poteſtatis eccleſiaſticae in prouiſionem ab aliis factam 508. ius ſeculare in eam 509. eius effectus 507. norma eius in Germania 509.
Prouiſſio papalis 570. eius norma ex concordatis 571. in quibus beneficiis ceſſet ibid. immediate et mediate exercetur 572. ſublata in beneficiis proteſtantium 573. quatenus obtineat in capitulis mixtis 574.
Puniendi ius eccleſiae 901.
Purgatio canonica 858. 906.
Purgatio contumaciae 784.

R.

Rationes ſententiae 864. an inſerendae ſint ſententiae ibid.
Receptio canonicorum 460.
Receptum 894.
Reconuentio 731. in quibus cauſis obtineat 732. coram quo iudice 733. propria 734. quo proceſſu exerceatur 735. impropria 734. quando locum habeat 736.
Rectores ordinum 446.
Reformandi ius 18. eius limites et norma 19. 280. pertinet ad ius maieſtaticum circa ſacra 22.
Reformati iisdem iuribus vtuntur, ac A. C. addicti 46.
Reformatio beneficii 619.
Regaliarum ius 539.
Regimen eccleſiaſticum 9. 120. vniuerſale et particulare 120. priuatum 212. ſub principe diuerſae religionis 216. ſq.
Regimen in eccleſia euangelica 184, iura eius communia et propria 185. vicaria et reſeruata 186. an immutari poſſit, domino territorii religionem mutante 189.
Regimen monaſticum 446. eius iura 448.
Reginonis collectio canonum 650.

Regula monaſtica 440. a.
Regulares 80. 439. quaſi regulares 439.
Religio chriſtiana 1. eius libertas 3. modus componendi eius diſſidia 12. approbata in republica 16. dominans 17. 52. eius mutatio in principe 189. nexus catholicae et euangelicae per Germaniam 46. ſq.
Religionis exercitium 14. 278. publicum et priuatum 14. 278. iura in eo contenta 279. eius normae 280. normae eius inter diuerſae religionis conſortes 281. et inter Proteſtantes inter ſe 283. religionis catholicae et euangelicae exercitium aequale 47. liberum 48.
Religioſi 439. eorum qualitates 441. eorum congregationes 440.
Remotio 929.
Renunciatio appellationis 886.
Renunciatio beneficii 597. ius eam admittendi 598. quatenus ſine admiſſione valida 599. modus renunciandi 600. pura et conditionalis 601.
Reprobatio 815. directa et indirecta 820.
Repudium 393.
Reſcripta 243. fundamentum iuris reſcribendi in cauſis eccleſiaſticis 244. reſcripta gratiae et iuſtitiae 245. eorum vitia ex falſitate precum 246. reſcriptum pendente lite datum 794.
Reſeruationes beneficiorum 570.
Reſeruatum eccleſiaſticum 48. 619.
Reſidentia beneficiatorum perpetua et temporaria 586. vera et ficta 587.
Reſignatio beneficii 601. eius ratio 602. effectus 603. reſignatio permutationis cauſa facta 604. eius vſus inter proteſtantes 605.
Res iudicata 866. eius vis 867. ceſſat in ſententiis nullis 868. quatenus in cauſa criminali et matrimoniali obtineat. 870. eius executio 870. principalis et ſubſidiaria 871.
Res litigioſa 795. eius ſequeſtratio ibid. eius alienatio 794.
Res merae facultatis 671.
Res religioſae 483.
Res ſacrae et eccleſiaſticae 480. ius reipublicae in illa 482.
Reſtitutio in integrum 711. maiorum et minorum 712. eccleſiae 713. contra quae negotia detur 714. modus eam petendi principaliter et incidenter 715. tempus eam petendi 716. eius effectus 717. aduerſus confeſſionem iudicialem 823. aduerſus rem iudicatam 867.
Retentio beneficii 618.
Reus 742.

Rotulus testium 838. quae pendeant ab eius publicatione 839.

S.

Sacerdotium maius et minus 82.
Sacra 2. domestica 15. 282. ad liturgiam non adstricta 297. liturgica 294. ratio ea celebrandi 295. parochialia in ecclesia rom. 155. in eccl. euangel. 208.
Sacramenta determinandi ius 315. potestas ea administrandi 316. exclusio ab eorum perceptione 317.
Sacrista 465.
Sanctitas locorum religiosorum 646.
Sanctorum cultus. 345. eorum a beatis discrimen 345. iura inde descendentia inter protestantes 346.
Schisma 915.
Scholae pertinent ad annexa religionis 476. iurisdictioni ecclesiasticae subsunt ibid. officia scholastica instar ecclesiasticorum 477.
Scholae canonicorum 458.
Scholasticus 465.
Scrutinium electionis 516.
Scrutinium in ordine in ecclesia rom. 98. in eccl. euang. 105.
Sectio beneficii 614.
Secularisatio beneficiorum 620.
Sedes impedita 540. plena 531. vacans 535. administratio beneficii sede vacante ibd. seq.
Sententia definitiua et interloctuoria 860. a quo ferenda 862. quomodo ferenda 863. decisionis per eam faciendae ratio 864. eius publicatio 865. nullae an in rem iudicatam transeant 868. iniquae quaetnus transeant in rem iudicatam 869. sententiae in iudicio appellationis 885. arbitri et superarbitri 899. eius vis inter compromittentes 900.
Separatio quoad torum et mensam 434.
Sepeliendi ius 640.
Sepulchra familiaria et hereditaria 640.
Sepultura Christiana 641. solennis et minus solennis 642. censetur iure actuum parochialium 643. eius denegatio 644.
Sequestratio iudicialis 795. quando licita 796. quomodo decernenda 797.
Sigillum confessionis 339.
Simonia 918. iura circa eam 919.
Simonia vel quasi 918.
Solennitas iuris in alienatione bonorum ecclesiasticorum 657.
Spiritualia 479.
Spolii actio 726. huius remedii origo 723. b. contra quem 727. et ad quid detur 729. quaenam in ea in cognitionem veniant 728.
Spolii exceptio 726. 730.
Spolii ius 592.

Spolium 724. eius amplitudo 725.
Sponsalia 366. eorum discrimen a tractatibus sponsalitiis 380. pactum de futuris sponsalibus 385. a. quomodo contrahantur. ib. ius ea contrahendi 387. quatenus ex consensu tertii ineunda sint 388. et consensu parentum indigeant secundum ius canonicum 389. et ius protestantium 390. consensus iniuste denegatus 591. obligatio sponsalium 392. eorum dissolutio 393. desponsatorum concubitus illicitus 394. impedimentum honestatis ex sponsalibus 417. sponsalium concursus 398. sq.
Sponsalia conditionata 395. vis conditionis in sponsalibus 396. eius remissio 397.
Sponsalia de futuro 381. pura et conditionata 382. publica et clandestina 386.
Sponsalia de praesenti 381. quatenus contineant matrimonium 383. eorum vis inter protestantes 384. quatenus praeferantur sponsalibus de futuro 400.
Status clericalis 76.
Status ecclesiasticus communis et specialis 75. in specie sic dictus 78.
Status religiosus 80.
Statuta ecclesiastica 229. 234.
Stuprorum mulctae 920. satisfactio ex stupro 922.
Subdiaconi in ecclesia rom. 84. in eccles. euang. 89.
Subditorum iura sub principe diuersae religionis 189. 217. 221.
Subdelegati 264.
Subiectio beneficii 612.
Subiectio in ecclesia romana 134. in eccles. euang. 188. 197.
Subsellia ecclesiae, ius in illa 630.
Superarbiter 899.
Superintendentes generales et speciales 200. eorum iura et officia 201. 202. sq.
Superiores in ecclesia 121. 123. sq.
Superiores regulares 446.
Suppressio beneficii 613. 620.
Suspensio 930.
Syndicus publicus et priuatus 757. vtriusque iura 758. ius et obligatio vniuersitatis eam constitendi 759. iuramentum calumniae ab eo praestandum 764.

T.

Templa vid. ecclesia.
Templariorum ordo 469.
Temporalia 429.
Tempus luctus ex iure protestant. 437.
Terminus 776.
Terminus probatorius 819.

Terminus decretorius 49. 50.
Territorium catholicum, proteſtantium, mixtum 52.
Territorii eccleſiaſtici et dioeceſeos diſcrimen 149.
Teſtamenta ad pias cauſas. 651. coram parocho et teſtibus 652.
Teſtandi ius clericorum de acquaeſtu eccleſiaſtico 592. 593. de patrimonio 595.
Teſtes habiles et inhabiles 827. inhabilium exempla 828. obligatio ad ferendum teſtimonium 829. probatio per teſtes 830. quomodo inſtituenda 831. intra quod tempus 832. ius aduerſae partis circa eam 833. teſtium productio 834. eorum iuramenti praeſtatio 835. et examen 836. examen teſtium alieni fori 837. eorum examen extraordinarium 841. modus illud inſtituendi 842. teſtes in cauſa propria 828. teſtes de familia. ibid.
Teutonici ordinis politia 474. eius ſodales 475.
Tonſura prima 77.
Traditio 247.
Transactio 890. de quibus cauſis fiat 891. quinam eam inire poſſint, eius effectus 892. a iudice promouenda 893.
Translatio beneficiatorum 606. poteſtas transferendi ibid. voluntaria et inuoluntaria 607. eius effectus 609.
Trau - Schein 403.
Trebellianicae deductio 652.
Treuga 889.

V.

Vicarii epiſcoporum dati et nati 157. ſq. vicarii in actibus ordinis 158. in pontificalibus 159. in iurisdictione 160. 162. in ſpiritualibus 163.
Viſitandi ius 271.
Viſitandi officium 274. in ſpecie in eccleſia euangelica ibid.
Viſitatio eccleſiaſtica 272. iura eccleſiae circa illam 272. iura imperii ciuilis circa illam 273. ordinaria et extraordinaria 275. ſub principe diuerſae religionis 276.
Vnio beneficiorum 610. per coniunctionem aequalem 611. per ſubiectionem 612. per ſuppreſſionem 613.
Vocatio ad miniſterium 550. ius vocandi 551.
Vota monaſtica eorumque profeſſio 442. 444.
Votum 347. reale et perſonale, eiusque obligatio 348. ſolenne et minus ſolenne. ib. ius circa illud diſponendi 349.
Vſurae quando licitae 924. eorum vitium opinatum 923.
Vſuraria prauitas vera 925.

INDEX II

BSB Bayerische StaatsBibliothek
MDZ Münchener DigitalisierungsZentrum Digitale Bibliothek

Böhmer, Georg Ludwig,

Georgii Lvdovici Boehmeri ... Principia Ivris Canonici Speciatim Ivris Ecclesiastici Pvblici Et Privati Qvod Per Germaniam Obtinet

Gottingae 1767

Augsburg, Staats- und Stadtbibliothek -- KR 393
urn:nbn:de:bvb:12-bsb11255592-2
VD18 11100990-003